

Міністерство освіти і науки України

Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного

Запорізький національний університет

Міжрегіональна академія управління персоналом

Одеський інститут міжрегіональної академії
управління персоналом

Національна академія національної гвардії України

Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ

Національний авіаційний університет

Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

Бердянський державний педагогічний університет

НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ІННОВАЦІЇ В ГАЛУЗІ СУСПІЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ НАУК

Збірник матеріалів

I Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції

(24 листопада 2021 р.)

Мелітополь, 2021

УДК: 001.895 : 303.01

Т 13

Наукові дослідження та інновації в галузі суспільно-гуманітарних наук : збірник матеріалів I Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Мелітополь, 24 листопада 2021 р.) / ТДАТУ: ред. кол. Ломейко О. П., Єременко О. А., Михайлов В. В [та ін.]. Частина 2. Мелітополь : ТДАТУ, 2021. 556 с.

У збірнику представлені матеріали учасників I Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції: «Наукові дослідження та інновації в галузі суспільно-гуманітарних наук», яка відбулася 24 листопада 2021 року. У збірнику висвітлені результати наукових досліджень здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних працівників, дослідників та практиків закладів вищої освіти.

Матеріали видані в авторській редакції. Відповідальність за зміст наданих матеріалів, точність наведених даних та відповідність принципам академічної доброчесності несуть автори.

Редакційна колегія: *Ломейко О. П.*, к. т. н., доцент, проректор з науково-педагогічної роботи, виконуючий обов'язки ректора Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного; *Єременко О. А.*, д. с.-г. н., професор, проректор з наукової роботи Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного; *Тараненко Г. Г.*, к. пед. н., доцент, голова метод. комісії ННІ ЗУП, доцент кафедри суспільно-гуманітарних наук; *Михайлов В. В.*, к. і. н., зав. кафедри суспільно-гуманітарних наук; *Адамович А. Є.*, к. філол. н., доцент, доцент кафедри суспільно-гуманітарних наук; *Поправко О. В.*, к. ф. н., доцент, доцент кафедри суспільно-гуманітарних наук.

Адреси для листування:

72310, Україна, Запорізька обл., м. Мелітополь, пр. Б. Хмельницького, 18

E-mail: konferenssgn@ukr.net

Сайт конференції: <http://www.tsatu.edu.ua/shn/mizhnarodna-konferencija/>

© Автори тез, включені до збірника, 2021

© Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного, 2021

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 4. ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

<i>Антонова К. С.</i> MOTIVATIONAL FACTOR IN LEARNING A FOREIGN LANGUAGE	21
<i>Artemenko D.</i> FEAR OF THE FOREIGN LANGUAGES: REASONS AND SOLUTIONS	23
<i>Bidniak S.</i> THE CURSE OF NATIVE SPEAKERISM»	26
<i>Бортун К. О.</i> ПРОХАННЯ ЯК РІЗНОВИД ПОМ'ЯКШЕННЯ ІМПЕРАТИВНОСТІ В ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОМУ МОВЛЕННІ	27
<i>Бублієнко Я. А.</i> СПЕЦИФІКА ЧАСОПРОСТОРОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ДРАМАТИЧНОГО ТВОРУ І. КОЧЕРГИ «МАРКО В ПЕКЛІ»	29
<i>Bublik S.</i> THE INFLUENCE OF MENTAL AND LANGUAGE STRUCTURES ON THE FORMATION OF NATIONAL CONSCIOUSNESS	32
<i>Веретюк Т.</i> ОБРАЗ ПРИРОДИ В ТЕКСТАХ ІВАНА МАСЛОВА	34
<i>Винник Д. А.</i> РОЛЬ ТА ВПЛИВ «MASSMEDIA» У ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ	37
<i>Гіль В. Р., Сало Є. Р.</i> LEGAL LINGUISTICS IN UKRAINE AND IN THE WORLD	39
<i>Горлова К.</i> ОСОБЛИВОСТІ МОВНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОГО МОЛОДІЖНОГО СЛЕНГУ	41
<i>Гуменюк М. В.</i> АНГЛІЦИЗМИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ: ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР ПРОБЛЕМИ	44

<i>Гусенко К. В.</i> АЗБУКА ДИТЯЧОГО СТРАХУ: ПОМІЖ ЕРОСОМ І ТАНАТОСОМ. ПОВОРОТ НЕЗНАНОГО ПИСЬМЕННИКА	46
<i>Дроздов М. Є.</i> FEATURES OF THE USE OF ZOOMORPHIC METAPHORS IN AMERICAN RAP DISCOURSE	50
<i>Дуднік К. О.</i> ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ЗАПЕРЕЧЕННЯ В ПІСЕННИХ ТЕКСТАХ	53
<i>Дюкар К. В.</i> PSYCHOLINGUISTIC THEORIES IN WORD-MAKING PROCESSES	56
<i>Єсіна С. С.</i> МОВА ЯК ІНТЕГРАЦІЙНИЙ ЧИННИК У СУСПІЛЬСТВІ	60
<i>Жук О. С.</i> КЛІШЕ В АНГЛІЙСЬКИХ ГАЗЕТНИХ ЗАГОЛОВКАХ	62
<i>Захарченко А. А.</i> МОВНІ ПРОЦЕСИ В СУСПІЛЬСТВІ	64
<i>Зінов'єв А. І.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СЛІВ ІНШОМОВНОГО ПОХОДЖЕННЯ В МАРКЕТИНГОВІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ	65
<i>Іщенко К.</i> СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ РИС ХАРАКТЕРУ ЛЮДИНИ	68
<i>Клеван І. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В УМОВАХ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ	71
<i>Коваленко А. С.</i> ПОЕТИКА ТВОРУ Ю. ВИННИЧУКА «ТАНГО СМЕРТІ»	73
<i>Кравченко О. Л.</i> ХАРАКТЕРОЛОГІЧНА ФУНКЦІЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У РОМАНІ В. РУТКІВСЬКОГО «ДЖУРИ КОЗАКА ШВАЙКИ»	76
<i>Красюк З. Ю.</i> LINGUODIDACTIC PROBLEMS AND TRANSLATION	79

<i>Кузьменко А. О.</i> АХРОМАТИЧНА КОЛЬОРОВА ГАМА В РОМАНІ ВАСИЛЯ ШКЛЯРА «ЗАЛИШЕНЕЦЬ. ЧОРНИЙ ВОРОН»	82
<i>Маєвська В.</i> ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ В ПРОЦЕСІ МОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ	85
<i>Мальчев Б.</i> ОРАТОРСЬКЕ МИСТЕЦТВО В ДНІ СТАРОЖИТНОСТІ ТА СЬОГОДЕННЯ	87
<i>Мануїлова К. Г.</i> ЕКРАНІЗАЦІЯ ТВОРІВ І. ФРАНКА У ІНТЕРМЕДІАЛЬНОМУ АСПЕКТІ (на прикладі повісті «Захар Беркут»)	89
<i>Мишау А.</i> DISTANCE FOREIGN LANGUAGE LEARNING AS A CHALLENGE FOR UKRAINIAN EDUCATION SYSTEM OF THE 21 ST CENTURY	92
<i>Новікова А. Г.</i> ВПЛИВ АНГЛІЦИЗМІВ НА СУЧАСНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ СЛЕНГ	95
<i>Оголь А. О.</i> ПСИХОЛІНГВІСТИКА ЯК ОСОБЛИВИЙ ЧИННИК У ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ	97
<i>Порохня Д. О.</i> МОВА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТКУ ДУХОВНОСТІ	100
<i>Приходько В. С.</i> ІДЕЇ ФЕМІНІЗМУ В СУЧАСНІЙ ЛІТЕРАТУРІ	101
<i>Проценко А. М.</i> ПОЛОЖЕННЯ ДІАЛЕКТУ КОКНІ В СУЧАСНОМУ АНГЛІЙСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО РОЗВИТКУ	103
<i>Пустовіт В. Ю.</i> ФОЛЬКЛОРНІ ДОМІНАНТИ В ІСТОРИЧНІЙ ПРОЗІ ХІХ СТ.	105
<i>Ріжко Т. Ю.</i> РОМАН ІВАНА БІЛИКА «МЕЧ АРЕЯ» У РЕЦЕПЦІЯХ КРИТИКИ	108
<i>Семченко А. О.</i> ІНОЗЕМНА МОВА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ	111

<i>Старостюк В.</i> ПРОБЛЕМА ДВОМОВНОСТІ В УКРАЇНІ	113
<i>Стоєва Т. І.</i> АКТУАЛЬНІСТЬ МЕДІАОСВІТИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОСТІ	115
<i>Тимощук Н. М.</i> ТЕЛЕСКОПІЯ ЯК СЛОВОТВОРЧИЙ ЗАСІБ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	116
<i>Тітова І. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ	118
<i>Усенко І. А.</i> МОТИВАЦІЯ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ	120
<i>Федорова В. М.</i> КОСМОГОНІЧНІ ОБРАЗИ-СИМВОЛИ В ПІСНІ В. ІВАСЮКА «ЧЕРВОНА РУТА»	122
<i>Четверик В. К.</i> ПРО ДЕЯКІ СПОСОБИ МОРФОЛОГІЧНОЇ АКТУАЛІЗАЦІЇ МАРКОВАНИХ ФОРМ ПРИКМЕТНИКІВ У ПОЕЗІЇ (на прикладі російської мови)	124
<i>Sharova T.</i> LITERARY PARADIGM OF POSTTOTALITARIAN NARRATIVE	128
<i>Шипиленко Є.</i> РОЛЬ РИТОРИКИ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	130
<i>Шитикова В. С.</i> СПЕЦИФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ	133
<i>Шкіль А. С.</i> ДО ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАВИЧОК ГОВОРІННЯ	135
<i>Шлєіна Л. І.</i> РИТОРИЧНА ОСВІТА ЯК ФІЛОСОФІЯ МОВНОГО СПІЛКУВАННЯ ТА ПОВЕДІНКИ	136
<i>Яковчук М. В.</i> РЕАЛІЗАЦІЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ У ПРОЦЕСІ ІНШОМОВНОГО СПІЛКУВАННЯ УЧНІВ 5 КЛАСІВ У ЗЗСО	138

СЕКЦІЯ 5. ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

<i>Аханова А. В.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ СКЛАДОВІ ТА ЧИННИКИ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ	142
<i>Баценко Л. М.</i> ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ	145
<i>Баценко Л. М., Гриценко А. О.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ	148
<i>Бачинська М. М.</i> ВПЛИВ СТИЛЮ ВИХОВАННЯ НА УМІННЯ ЗАОЩАДЖУВАТИ ТА НАКОПИЧУВАТИ	151
<i>Бондаренко К.</i> САМОМОТИВАЦІЯ – ГОЛОВНА ПЕРЕДУМОВА ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ ТА РУХУ ВПЕРЕД	153
<i>Булах І. О.</i> ПСИХОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІСЛЯ ПОВЕРНЕННЯ З РАЙОНУ ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ	155
<i>Василенко Я. С.</i> СТРЕСОСТІЙКОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ «ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ» В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ	157
<i>Ватан Ю. П.</i> МЕТОДИ ТА МЕТОДИКИ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТА КОГНІТИВНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ	161
<i>Вихівська О. М.</i> ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ У МОЛОДОГО ПСИХОЛОГА	164

<i>Воробйова А. С.</i> РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФІЛАКТИЦІ ПОВЕДІНКОВИХ ДЕВІАЦІЙ ВИХОВАНЦІВ ПРОФЕСІЙНОГО ЛЦЕЮ	167
<i>Галушка А.</i> СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРИЧИН ПОШИРЕННЯ СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....	172
<i>Ганжа Д.</i> РОЛЬ ПІЗНАВАЛЬНИХ ПСИХІЧНИХ ПРОЦЕСІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРЕКЛАДАЧА	174
<i>Гужва О. А.</i> ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЛЮДЕЙ З ГЕПАТИТОМ С	178
<i>Д'ячук В. М.</i> ВПЛИВ ЗМІ НА ПОВЕДІНКУ ТА ЕМОЦІЙНИЙ СТАН ДИТИНИ	181
<i>Дудка А.</i> САМОСТВЕРДЖЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН	183
<i>Колінець Г.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В ОСВІТІ	185
<i>Кравченко К.</i> УПРАВЛІНСЬКА РЕШІТКА РОБЕРТА БЛЕЙКА І ДЖЕЙН МОУТОН ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ В ПСИХОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ	187
<i>Лазуткіна О. І.</i> ОБРАЗ МАЙБУТНЬОГО У ВІЙСЬКОВИХ ПІСЛЯ ЗАВЕРШЕННЯ СЛУЖБИ	190
<i>Ліхтарьов О.</i> АКЦЕНТУАЦІЯ ХАРАКТЕРУ І ВИБІР МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЇ	193
<i>Малишева А. С.</i> НЕВЕРБАЛЬНЕ СПІЛКУВАННЯ З ПАЦІЄНТОМ	196
<i>Маргарян М., Маргарян С.</i> ЛІДЕРСТВО В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ	199

<i>Мироненко А. О.</i> ВМІННЯ ПЕРЕКОНУВАТИ ПАЦІЄНТА: НЕОБХІДНА КОМПЕТЕНЦІЯ МЕДИКА	202
<i>Овесков О. В.</i> ПОЗИТИВНА ПСИХОЛОГІЯ В ТУРИЗМ	205
<i>Панчук Н. П., Панчук С. О.</i> ОСОБЛИВОСТІ ЖИТТЄВО-ПРОФЕСІЙНИХ ЦІЛЕЙ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ	207
<i>Понирко А.</i> ПОНЯТТЯ БАР'ЄРІВ У ПРОФЕСІЙНОМУ СПІЛКУВАННІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ	209
<i>Ромашенко В. Є.</i> АГРЕСІЯ В СТРУКТУРІ ОСОБИСТОСТІ ПОЛІЦІЇ: РІЗНОВИДИ ТА ЗАСОБИ ПРОТИДІЇ	211
<i>Рудоманенко Ю. В.</i> ПРОКРАСТИНАЦІЯ ЯК ПРОЯВ ВНУТРІШНЬООСОБИСТІСНОГО КОНФЛІКТУ	213
<i>Рум'янцева П.</i> ЯВИЩЕ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ДЕФОРМАЦІЇ ПРОГРАМІСТІВ	216
<i>Самкова О. М., Бовдир О. С.</i> ІНТЕГРАТИВНИЙ ПІДХІД У ПСИХОЛОГІЧНОМУ КОНСУЛЬТУВАННІ	220
<i>Сидорук К.</i> РОЛЬ УЯВЛЕННЯ У ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРЕКЛАДАЧА	223
<i>Таралешко Д. С.</i> ФЕНОМЕН ІСНУВАННЯ ВІЩИХ СНІВ	226
<i>Терешко Н. С.</i> СУЧАСНА ЛЮДИНА ТА СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖИ: ВПЛИВ ТА НАСЛІДКИ	230
<i>Тудоран Д. Д.</i> ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ПЕРШОКЛАСНИКІВ ДО НАВЧАННЯ В ШКОЛІ	233

<i>Фурманюк І. В.</i> РОЗВИТОК НАОЧНО-ОБРАЗНОГО МИСЛЕННЯ В ОНТОГЕНЕЗІ РОЗВИТКУ	236
<i>Шафоростова В. А.</i> КОНФЛІКТИ В СИСТЕМІ «КЕРІВНИК – ПІДЛЕГЛІ»	239
<i>Шкотова В. Є.</i> КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ КЕРІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ	241
<i>Шпакова С. А.</i> СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА СКЛАДОВА МОТИВАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	243
<i>Шуміхіна А. В.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЖІНКИ-КЕРІВНИКА	245
<i>Шурда В. І.</i> ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ПРАЦІВНИКА ТА ПРАЦІВНИЦІ ПОЛІЦІЇ ДО ІННОВАЦІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	248

СЕКЦІЯ 6. ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

<i>Александров Д. В., Ковальова Л. М.</i> ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ЛІБЕРТАРНОЇ ОСВІТИ ПАОЛО ФРЕЙРЕ	251
<i>Богданова О. В.</i> ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ КАТЕГОРІЇ РОЗУМІННЯ, ЙОГО РІВНІ ТА ЗАСОБИ ІСНУВАННЯ	254
<i>Галуйко Р. М.</i> INTELLEGE UT CREDAS, CREDE UT INTELLIGAS, ЯК СПРОБА ПОЄДНАННЯ ХРИСТІЯНСЬКОГО ВЧЕННЯ З ДРЕВНЬОГРЕЦЬКОЮ МЕТАФІЗИКОЮ У КОНЦЕПЦІЇ БЛАЖ. АВГУСТИНА	257
<i>Ганаба С. О.</i> АКСІОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ НАУКИ	261
<i>Гордієнко А. Г.</i> ПРОБЛЕМА «СКЛЯНОЇ СТЕЛІ» ЯК АСПЕКТ СЕГРЕГАЦІЇ	265

<i>Джемела О.</i> ДІАЛОГ ЯК ФОРМА ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ	268
<i>Жукова Г. В., Булгакова Т. М.</i> ПОЗААКАДЕМІЧНА ОСВІТА ЯК УМОВА СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ	270
<i>Землянська А. В.</i> СВОБОДА ЛЮДИНИ У ФІЛОСОФІЇ К. ЯСПЕРСА	272
<i>Ковальов М.</i> ПРОБЛЕМИ САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ЛЮДИНИ	274
<i>Михайленко Д.</i> ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	276
<i>Нерубасська А. О., Драган Н. В.</i> СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ КРИЗИ ОСОБИСТОСТІ В ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ: СИСТЕМНИЙ АСПЕКТ	279
<i>Олексенко Р. І.</i> ФІЛОСОФСЬКА ПАРАДИГМА ТОЛЕРАНТНОСТІ ЯК ОСНОВА СТАНОВЛЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СОЦІУМУ	282
<i>Поліщук Р. М.</i> ОЛІМПІЙСЬКА ОСВІТА: РЕАЛІЗАЦІЯ ФІЛОСОФІЇ ОЛІМПІЗМУ ЯК ФІЛОСОФІЇ ПРОЦЕСУ	283
<i>Поправко О. В., Дяченко С. А.</i> КУЛЬТУРНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ ЯК ПРОСТІР ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ	286
<i>Сафоннікова Т.</i> «ГЛОБАЛЬНЕ СВЯТО» ЯК ФЕНОМЕН ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДОБИ	289
<i>Скиба Е. К.</i> ФІЛОСОФІЯ ПРАВА ЯК ОДИН ІЗ ІНСТРУМЕНТІВ РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ	292
<i>Тебенко І.</i> ГЕНДЕРНА ПРОБЛЕМАТИКА У ФІЛОСОФСЬКОМУ ДИСКУРСІ	294
<i>Троїцька О. М., Вакало Д. Г.</i> АКТУАЛІЗАЦІЯ ПРАКСЕОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ ФІЛОСОФІЇ ДО ІННОВАЦІЙНИХ ЗМІН АКСІОЛОГІЇ ПРИРОДИ	296

Троїцька Т. С., Набокова А. С.
ФІЛОСОФІЯ В ІННОВАЦІЙНОМУ РУСІ: ВІД ГРАНИЧНОГО
ОСМИСЛЕННЯ БУТТЯ ДО СВИТОГЛЯДНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ 298

Фірсова Л. В.
КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ 301

СЕКЦІЯ 7. СОЦІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Білецька Т. В.
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ В
СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ 304

Ідрісов Б. А.
АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ФАКТОРІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ
НА ВЕДЕННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ 307

Махніборода Д.
ПРОФЕСІЙНА ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ПРАЦІВНИКА
СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ДО РОБОТИ В АЛЬТЕРНАТИВНИХ ФОРМАХ
ДЕРЖАВНОЇ ОПІКИ НАД ДІТЬМИ 310

Тараненко Г. Г., Маджар А.
ЕТИЧНІ ЗАСАДИ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ 314

Турба О. О.
СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОБЛЕМИ І АКТУАЛЬНІ НАПРЯМКИ
СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ 317

Харчевнікова Л., Коробов К.
ДО ПИТАННЯ АДАПТАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ ОРГАНІЗАЦІЇ 321

Хома Р.
ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МОВИ В
УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ 325

Шеломовська О. М.
СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ СПОЖИВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО
РАДІОМОВЛЕННЯ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ 327

СЕКЦІЯ 8. ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

<i>Брезіцька Д. В.</i> ІНФОРМАЦІЙНИЙ ТЕРОРИЗМ ЯК ОДИН ІЗ ПРОЯВІВ СУЧАСНОГО ТЕРОРИЗМУ	330
<i>Воронянський О. В.</i> МЕХАНІЗМ СУВЕРЕНІТЕТУ: ПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ	333
<i>Малініна Є. Р.</i> НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ ЯК ФАКТОР КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	336
<i>Малініна К. Р.</i> ПОЛІТИЧНА ВОЛЯ ЯК ЧИННИК ДЕРЖАВОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	339
<i>Мороз Х. В.</i> РОЗВИТОК ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ	343
<i>Сергієнко Т. І.</i> НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В СУЧАСНІЙ ГЕОПОЛІТИЧНІЙ СИТУАЦІЇ	346
<i>Чернова О. С.</i> ЖІНКИ В ПОЛІТИЦІ ХХ СТОЛІТТЯ	348

СЕКЦІЯ 9. КУЛЬТУРА. МИСТЕЦТВО

<i>Бойко С. С.</i> МИСТЕЦЬКО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ДОБИ УКРАЇНСЬКОГО БАРОКО: ОСОБЛИВОСТІ ГЕРАЛЬДИЧНОЇ СИСТЕМИ	351
<i>Волкова В. В.</i> АНАЛІЗ ІСТОРИЧНИХ ЕТАПІВ ФОРМУВАННЯ ПЛАКАТІВ	354
<i>Воробель Р. Р.</i> ТРУБА У ТВОРЧОСТІ ЗАРУБІНИХ КОМПОЗИТОРІВ ХХ СТОЛІТТЯ	359

<i>Воронова Н. С., Подолянська С. О.</i> ВИЯВИ КОНСТРУКТИВІЗМУ В УКРАЇНСЬКІЙ АРХІТЕКТУРІ ТА СКУЛЬПТУРІ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ	361
<i>Голюк М. Р.</i> ТВОРЧІ ПОРТРЕТИ ЖІНОК-КОМПОЗИТОРІВ У СТОРІНКАХ ІСТОРІЇ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА	365
<i>Здебська О.</i> ДО ПРОБЛЕМИ СПІВАЦЬКОГО ДИХАННЯ	368
<i>Зінченко М. А.</i> ПОНЯТТЯ І СУТНІСТЬ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА	370
<i>Коханевич М.</i> ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ ДИТЯЧИХ ВОКАЛЬНО-ХОРОВИХ КОЛЕКТИВІВ	373
<i>Лобиня І. В.</i> СТАНОВЛЕННЯ ЛЬВІВСЬКОЇ ВОКАЛЬНОЇ ШКОЛИ	375
<i>Ляшук М.</i> ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ТРОМБОНУ ЯК АНСАМБЛЕВОГО ТА ОРКЕСТРОВОГО ІНСТРУМЕНТУ	377
<i>Матвійчук С.</i> РОЛЬ ТЕХНІКИ ДИРИГУВАННЯ НА ПОЧАТКОВИХ ЕТАПАХ НАВЧАННЯ БАКАЛАВРА МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА	380
<i>Мороз М. Ю.</i> ФЛЕЙТОВА МУЗИКА У ТВОРЧОСТІ ЗАРУБІЖНИХ КОМПОЗИТОРІВ ..	382
<i>Олексюк М. В.</i> РОЗВИТОК ХУДОЖНЬО-ОБРАЗНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА	385
<i>Рекун Н. П., Чемерис Г. Ю.</i> АКТУАЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНІКИ PIXEL ART У СУЧАСНОМУ ІГРОВОМУ ДИЗАЙНІ	388

<i>Рікановська А. В.</i> СУЧАСНЕ УКРАЇНСЬКЕ СКРИПКОВЕ ВИКОНАВСТВО У ТВОРЧИХ ПЕРСОНАЛЯХ	390
<i>Сопіга А. І.</i> ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ В ПРОЦЕСІ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	394
<i>Харченко Г. А.</i> СУЧАСНІ ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЇХ ВПЛИВ НА МУЗИЧНО- ПЕДАГОГІЧНИЙ ПРОЦЕС	397
<i>Царук С. М.</i> РОБОТА НАД УДОСКОНАЛЕННЯМ СПІВАЦЬКОГО ДИХАННЯ В КЛАСІ СОЛЬНОГО СПІВУ	399
<i>Шевчук У. О.</i> ШТРИХИ ДО ТВОРЧОГО ПОРТРЕТУ МИКОЛИ МОЗГОВОГО	402
<i>Ющик І.</i> ІСТОРІЯ ЕВОЛЮЦІЇ ТУБИ ЯК ОРКЕСТРОВОГО ІНСТРУМЕНТУ	405
<i>Яківчук Г. В.</i> ФОРМУВАННЯ СЦЕНІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА	408

СЕКЦІЯ 10. ЖУРНАЛІСТИКА

<i>Антоненко А. Ф.</i> ІНТЕРНЕТ-БЛОГІНГ ПРО ПСИХОЛОГІЮ ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ	411
<i>Бабко Н. М., Мандич О. В.</i> МЕДІАБАЇНГ І МЕДІАСЕЛЛІНГ ЯК СКЛАДОВІ СУЧАСНОГО МЕДІАПЛАНУВАННЯ	413
<i>Вісцька О. В., Даниліна О. В.</i> ВІЗУАЛЬНІ ОРГАНАЙЗЕРИ ДЛЯ АНАЛІТИЧНОГО ЧИТАННЯ НЕХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ	416
<i>Данильчук Н. М.</i> СПЕКТР ЕКОЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В ОНЛАЙН-МЕДІА	419

<i>Карпець Я. В.</i> ЕТИЧНІ ЗАСАДИ УКРАЇНСЬКИХ ЖУРНАЛІСТІВ В ЕПОХУ ПОШИРЕННЯ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ	421
<i>Катарович А. О.</i> ПОЛІТИЧНИЙ КОПРАЙТИНГ: ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ	424
<i>Кириєнко Ю. В.</i> КОПРАЙТИНГ: ВЕРБАЛЬНЕ VS ВІЗУАЛЬНЕ	431
<i>Ковтун Д. М.</i> ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ЖУРНАЛІСТА У ВІДЕОБЛОГІНГУ	430
<i>Лозко А. М.</i> ВАРІАТИВНІСТЬ ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЖАНРОВИХ ФОРМ НОВИХ МЕДІА	432
<i>Мазурок Я. В.</i> РОЗВИТОК ТА СУЧАСНИЙ СТАН ФУД-ЖУРНАЛІСТИКИ	435
<i>Маслова О. О.</i> НАЙЕФЕКТИВНІШІ ШЛЯХИ ДОНЕСЕННЯ ВАЖЛИВОЇ ДЛЯ СУСПІЛЬСТВА ІНФОРМАЦІЇ ЖУРНАЛІСТОМ У НАШІ ЧАСИ	438
<i>Ніколаєв М. К.</i> УКРАЇНСЬКІ ЕКСПАТИ НЕ ЗАБУВАЮТЬ СВОЮ БАТЬКІВЩИНУ	440
<i>Олесневич (Карпишин) Т. І.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПОДАЧІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ УКРАЇНСЬКИМИ МЕДІА	443
<i>Оприщенко А.</i> НОВІ МЕДІА: МАЙДАНЧИКИ ДЛЯ ПРОСУВАННЯ ЖУРНАЛІСТСЬКОГО КОНТЕНТУ ТА СПОСОБИ ЗАЛУЧЕННЯ АУДИТОРІЇ	445
<i>Полуніна Д. Ю.</i> ІНТЕРАКТИВНІСТЬ У ДІЛОВИХ ОНЛАЙН-ЗМІ УКРАЇНИ	448
<i>Сітнікова І. А.</i> ТРАНСФОРМАЦІЇ У РОБОТІ НОВИНСЬКИХ СТРІЧОК: ДОСВІД 20 РОКІВ «УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВДИ»	450

<i>Сорока І. Ю.</i> ТРАНСФОРМАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО МЕДІАПРОСТОРУ ЗА ПЕРІОД НЕЗАЛЕЖНОСТІ	452
<i>Федорняк О. А.</i> ПОДКАСТ ЯК НОВА ФОРМА ПОДАННЯ ІНФОРМАЦІЇ: СИМБІОЗ РАДІО ТА ТЕЛЕБАЧЕННЯ	454
<i>Харчук С. Л.</i> ДИПЛОМАТИЧНА ЖУРНАЛЬНА ПРЕСА УКРАЇНИ ЯК ЗАСІБ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ДЕРЖАВИ НА МІЖНАРОДНІЙ АРЕНІ	456
<i>Шевчук А. О.</i> СТВОРЕННЯ КОНТЕНТУ У ВИГЛЯДІ СЮЖЕТІВ ДЛЯ СУЧАСНИХ ТЕЛЕВІЗІЙНИХ ЗМІ	460

СЕКЦІЯ 11. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

<i>Бага Л. Г., Місюра К. Р.</i> СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ УКРАЇНИ	462
<i>Бага Л. Г., Попова М. Ю.</i> ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ В ПЕРІОД COVID – 19	464
<i>Бага Л. Г., Скоробагатько К. А.</i> УКРАЇНА В МІЖНАРОДНОМУ РИНКУ ПОСЛУГ	466
<i>Бритова Г. В.</i> ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА БЕЗПЕКУ: ВІД ІНДИВІДУУМА ДО СОЦІУМУ	470
<i>Капітаненко Н. П., Божко Д. В.</i> МОТИВАЦІЯ ПРАЦІ ПОСАДОВИХ ОСІБ ЯК СКЛАДНИК РЕФОРМУВАННЯ СЛУЖБИ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	473
<i>Капітаненко Н. П., Самсика А. С.</i> ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ КЕРІВНИКА ОРГАНУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	475

<i>Коновалов Л. С., Глушенко Т. М.</i> ПОВЕДІНКОВІ МЕТОДИ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ	477
<i>Ніколайчук Т. О.</i> ЕКОНОМІКО-ЕКОЛОГІЧНИЙ РОЗВИТОК ЗАПОВІДНИХ ТЕРИТОРІЙ: ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ	479
<i>Семенцова О. В., Піскун Ю. В.</i> ІННОВАЦІЙНИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВ СВІТУ В СТВОРЕННІ МОДЕЛЕЙ ВИСОКОШВИДКІСНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ НА ЗАЛІЗНИЧНОМУ ТРАНСПОРТІ	482
<i>Смірнов І.</i> АДМІНІСТРАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК КОМПОНЕНТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ	485
<i>Сторожилова У. Л.</i> ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ТА РОЗВИТОК ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ	487
<i>Худавердієва В. А.</i> ПЛАНІ ЗАХОДІВ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	489
<i>Худавердієва В. А., Бугай А. П.</i> ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ У КОНТЕКСТІ ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНИХ ВИКЛИКІВ	493
<i>Худавердієва В. А., Бугай С. А.</i> СУЧАСНИЙ СТАН ТА СТРАТЕГІЧНА МЕТА ДЕРЖАВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	497

СЕКЦІЯ 12. СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

<i>Герасимов Є. В.</i> ЕТИЧНИЙ КОДЕКС ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОВЦЯ: ПРОБЛЕМИ ЙОГО ЗАПРОВАДЖЕННЯ В ПРАКТИКУ	501
<i>Живоглазова А. І.</i> ІМІДЖ ЯК УМОВА ДІЛОВОГО УСПІХУ	502

<i>Заячківська В.</i> ПОНЯТТЯ «НАТИВНА РЕКЛАМА» ЯК ЕФЕКТИВНИЙ КОМУНІКАЦІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТ	504
<i>Іванова Н. Г.</i> ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ: ВІРТУАЛЬНА РЕПУТАЦІЯ НАДАННЯ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ	507
<i>Іващук А. А.</i> СОЦІАЛЬНА ТЕМАТИКА ЯК ВАЖЛИВИЙ АСПЕКТ КОМУНІКАЦІЇ МІЖ БРЕНДОМ ТА АУДИТРІСІЮ	509
<i>Коломієць Т. Є.</i> ІСТОРІЯ ТА ВИДИ ВІЗИТНОЇ КАРТКИ	512
<i>Кирилюк С. Я.</i> ОСОБИСТИЙ БЛОГ ЯК ФОРМА МИСТЕЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	513
<i>Коросташовець А. С.</i> ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПОДКАСТИНГУ В УКРАЇНІ	516
<i>Костюк Д. А.</i> HOW COMMUNICATION HAS CHANGED IN THE MODERN WORLD OF SOCIAL MEDIA AND TECHNOLOGY	517
<i>Крись А. О.</i> РОЛЬ ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОВЦЯ В СФЕРІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	521
<i>Купчишина В.</i> МІЖЕТНІЧНІ ВІДНОСИНИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА СОЦІАЛЬНІ ВІДНОСИНИ В СУСПІЛЬСТВІ	523
<i>Макогончук Н. В.</i> РОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ У ФОРМУВАННІ КІБЕРКУЛЬТУРИ	526
<i>Моїсеєва Н. І.</i> СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАЦІЙНИЙ ПРОЦЕС: СИСТЕМНИЙ ВИМІР	528
<i>Мордванюк А. О.</i> СУЧАСНІ МЕТОДИ МОТИВАЦІЇ ТРУДОВОЇ (ПРОФЕСІЙНОЇ) ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА	532

<i>Налбат О. Ю.</i> АДАПТАЦІЯ ЛІДЕРІВ ДО КРИЗОВИХ ТА НЕПЕРЕДБАЧЕНИХ СИТУАЦІЙ	536
<i>Реплянчук В. В.</i> ЛІДЕРСТВО-ВІДНОСИНИ ДОМІНУВАННЯ ТА ПІДПОРЯДКУВАННЯ ...	538
<i>Стефанська О. О.</i> МИСТЕЦТВО СПІЛКУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОВЦЯ	541
<i>Танасова Н. С.</i> ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ: ЯКІ ДВЕРІ ВОНА ВІДКРИВАЄ ДЛЯ КОМПАНІЙ	543
<i>Ткаченко М. Р.</i> ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВЗАЄМОДІЇ ЗВ'ЯЗКІВ З ГРОМАДСЬКІСТЮ З ДЕРЖАВНИМИ ОРГАНАМИ ВЛАДИ	547
<i>Шарлай Д. А.</i> МОРАЛЬНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ СЛУЖБОВЦЯ	549
<i>Щепак І. С.</i> КОЛЬБОМАРКЕТИНГ – ІНСТРУМЕНТ СОЦІАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ..	551
<i>Щербицька К. А.</i> ІНТЕГРАЦІЯ ЕФЕКТИВНИХ ТЕХНІК КОПРАЙТИНГУ В КОМУНІКАЦІЮ БРЕНДІВ СВІДОМОЇ МОДИ	553

СЕКЦІЯ 4. ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Катерина Антонова

*студентка I курсу спеціальності «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»*

Науковий керівник: Іщенко Т.В.,

старший викладач

Дніпропетровський державний

університет внутрішніх справ

(м. Дніпро)

MOTIVATIONAL FACTOR IN LEARNING A FOREIGN LANGUAGE

Nowadays, learning foreign languages is important for all of us. It usually takes quite a lot of time, but it gives you the opportunity to communicate with people of different nationalities and cultures. Often people put off learning languages because they do not have enough time, money or resources, but I am sure that this only comes from a lack of motivation. So what can be the motivation to learn foreign languages?

First, what is motivation? It is difficult to define the term "motivation" because it is such a multifaceted term and there is disagreement about its exact meaning. There are many different definitions. According to the Oxford English Dictionary, "motivation" in the psychological and social sense is "the general desire or willingness of someone to do something". The original psychological and slightly more precise definition states that motivation is "(conscious or unconscious) stimulus to action to achieve a desired goal, especially as a result of psychological or social factors; factors that give purpose or direction to human or animal behavior" [1].

The science of motivation – what affects our motivation? There are a lot of opinions and studies on motivation and what affects our motivation levels. One of the most common theories is Henry Murray's need for achievement theory; that is the desire to reach a certain goal or become skilled or successful in something. This can be tricky for individual language learners, because in order to drive the need for achievement, we need to be able to visualize our previous and current successes. When you are learning something individually and don't have anyone to reinforce that you are improving or doing something right, it can be very easy to question yourself and feel demotivated, or that you aren't progressing at all. In order for language learners to stay motivated, they should have clear goals in sight, review and change their goals regularly and have some form of testing in place to find out whether they have successfully achieved their aim [2].

Without one or more foreign languages, many of us can hardly imagine our everyday lives, holidays in a foreign country, communication with friends and colleagues from different parts of the world, or even a simple conversation with the new family members, grandchildren growing up in a foreign country. When you are learning the language, you are immersed in the culture of that country; you are learning historical facts, you know interesting details about the country and the daily lives of the people. The foreign language classes – it is the way to broaden the outlook and they prove that learning can be very interesting and funny process at any stage of our lives [3].

Learning a foreign language is probably nowadays one of the most relevant challenges for students. A lot of research has been carried out to discover which factors affect foreign language learning. Within these factors, the most relevant ones when learning a foreign language are: age, sex, culture, identity, learners' variables, and students' interests. Nevertheless, teachers' behaviour and methodology, syllabus design, informal interactions with the students, nature of the assignments or even classroom environment are factor that affect students' predisposition, eagerness or motivation to learn a Foreign Language. Motivation plays an important role in Foreign Language learning success, and although it is not the main factor, in the classroom context it may lead students to achieve their goal or not. Lack of motivation leads to lack of effort and ultimately lack of success [4].

Motivation comes from results. It's like in sports, when after a few months of training you see how your body has changed, and it gives you more desire to continue. Learning foreign languages is the same. People get more satisfaction when they see how they progress. So try checking in with yourself after you've been studying for a while, and you'll see that you're making progress [5].

To summarize, I can say that motivation is really important in learning foreign languages. But as various sources have shown, each of us is different. Thus, for some people the motivation is the result, for some people is the progress, and for some people the awareness that it will bring them closer to the goal is enough.

References

1. [Electronic resource]. URL: <https://www.grin.com/document/194731> (date of acces: 15.10.21)
2. [Electronic resource]. URL: <https://flashacademy.com/learners/language-hacks/how-to-motivate-yourself-to-learn-a-language/> (date of acces: 15.10.21)
3. [Electronic resource]. URL: <https://epale.ec.europa.eu/en/content/what-motivates-us-learn-foreign-languages> (date of acces: 15.10.21)
4. [Electronic resource]. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/92992568.pdf> (date of acces: 15.10.21)
5. [Electronic resource]. URL: <https://ferulang.wordpress.com/2016/09/30/what-motivates-you-to-learn-languages/> (date of acces: 15.10.21)

Daria Artemenko

3rd year Higher Education Applicant of the Law Specialty

Supervisor: Kozubai I.V.,

Senior Lecturer of Social and Humanities Chair

Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

(Dnipro)

FOREIGN LANGUAGE ANXIETY: REASONS AND SOLUTIONS

People who have begun to learn any foreign language have encountered several barriers to learning. There is an assumption that the human brain may be inclined to learn languages and not perceive new language knowledge. For example, some people are inclined to the humanities and some people are only good at the exact sciences. There is also a third type, but such people are very rare, they are those who are good at both the humanities and the exact sciences. But today we will look in more detail at the reasons and try to find ways to solve such a pressing problem as the beginning of learning a new foreign language.

The so-called «language barrier» gets in the way of anyone who has identified a desire to learn a new language. Some people manage to overcome it at lightning speed and this barrier is not felt at all, and for someone, it can become a real problem or even a complete failure to learn the language. Of course, you can believe that all lies in human psychology, temperament and brain structure, on the one hand, it is true and this approach can be used as an excuse, but from personal experience, I can assure you that even people who do not have abilities in languages – can achieve the level C1 or C2 in a foreign language need only a few components: diligence, a good mentor and motivation.

It is also impossible not to think of such a subtype of the language barrier as speaking. It most often becomes a barrier to full-fledged communication in a foreign language. Even people who have studied the language for many years, whose grammar is at the highest level, well developed written skills and even oral speech perceive it, but it is very difficult to speak [3].

Psychologists who have studied this problem concluded that several human psychological factors are to blame.

Those learning a foreign language are afraid to make any mistakes. We are afraid that if we say a word or sentence in the wrong tense, with the wrong intonation or accent we will be considered a stupid person. But we do not think that it looks very strange and do not even bother about it, especially if our interlocutor is a teacher, who will never laugh at the error, but rather help to correct it.

One of the most common reasons for not learning a new language is the experience of having the wrong accent. There is no right or wrong accent. Take for example the English language, it is one of the most common languages in the world, it is spoken by most of the world's population and each speaker is different, each has its characteristic, manner of speaking. Also do not forget about the dialects. And what about American and British English – many people perceive them as two different languages; after all, there is a slight difference. For most people, the American version is more understandable, so

many teachers advise listening to the American speech because it is more understandable. And if we compare the pronunciation of the native Britons and Africans – there is also a different accent. Those who are interested in British and American culture know that people in different parts of the world also speak differently. So do not worry about the accent – it's just a prejudice. Moreover, many foreigners learning Russian or Ukrainian speak with an unusual accent but we understand them, just as we do with another foreign language.

Along with the rest of the fears and concerns about learning a foreign language are also the fear of being misunderstood and the fear of speaking with pauses. Of course, for many people fears are justified, but most often they become a storm in a teacup. But if we listen to the speech of native speakers then we understand that they also make mistakes in grammar, they also speak with pauses and they also choose the right words. With one phobia we've solved, and to avoid the problem of misunderstanding you just need not be afraid to ask them to repeat or explain in clearer words or ask them to speak slower. I do not think that the foreigner will refuse you or take the request wrongly because everyone can be in the place of a student.

And finally, the most common and one might even say the main fear before starting to study is the fear of the unknown. This is self-explanatory. It is difficult to start something from scratch, especially if you are going to learn a new language on your own without a teacher. In the era of high technology you can find all kinds of information on the Internet, a huge number of textbooks, websites, courses, but not always choose the right approach to learning because of this there are failures. Therefore, if you have no experience in self-study or lack self-discipline should still use the services of a teacher [2].

If we look at it scientifically, science knows such a term as xenoglossophobia. The word «Xeno» means «foreign» in Greek and «glosso» means «language». Xenoglossophobia is a fear of speaking a foreign language. Though it may not sound serious, the phobia can take extreme forms [1].

A new study produced in 2020 by Böttger and Költzsch and published in Training, Language, and Culture journal describes how severe the phobia can be. Symptoms include «extreme anxiety, fear and anything related to panic, such as shortness of breath, irregular heartbeat, excessive sweating, nausea, dry mouth and shivering» [1]. As with any phobia, symptoms can range from mild to severe. Xenoglossophobia is no joke. It is what psychologists call a specific reaction to anxiety because it is limited to a specific situation affecting people who do not normally have anxiety. Similar to a fear of public speaking, this phobia manifests itself right in front of a frightening situation. When you need to speak a foreign language, there is an automatic reaction in your brain that makes you feel anxious.

The study by Böttger and Költzsch attributes to the fact that the prefrontal cortex develops between the ages of 20 and 25. If you are over the age of 20, then your fear has biological causes [1].

In conclusion, I can give some tips to help everyone who wants to learn a foreign language with pleasure and without obstacles.

To begin with, you need to learn the system of foreign languages, the so-called «family or genealogical tree» of languages. Languages that are in the same «family» are very similar, so it is much easier to learn related languages. For example, the Slavic family of languages includes Ukrainian, Russian and Belarusian; the Romance family includes French, Spanish and Italian and the German and English languages are in the Germanic family.

First of all, before the start of the study do not worry and sensibly assess your strengths and capabilities. Don't be afraid to ask for advice and help from people who have some experience in this. But you should remember that everything is different for everyone and you don't have to do exactly as well as someone else.

Allow yourself to make mistakes, because it's normal and everyone learns from their own mistakes. So you'll know where you need to refine and improve your knowledge. An important point of this stage is to get rid of perfectionism. You just need to understand that at first nothing will be perfect and there will be a lot of mistakes, but that's the way it should be.

The next step after you improve your knowledge of grammar, reading and language perception, try to read your favourite works in the original, but do not take very difficult books first, like Shakespeare or Jane Austen, but start at an easier level, such as children's stories, and then gradually move up to a higher level. You should watch the cartoons for better listening comprehension even with subtitles.

And the final stage is practice. The most important, but difficult to do is if you do not live in the country whose language you learn. But even here there is a way out, now there are a huge number of applications created not only to learn the language itself but also to communicate with native speakers, there are even applications where you can share knowledge with another person. For example, you want to learn English, and your interlocutor learns Ukrainian and you teach each other in conversation. This is a great way not only to improve your speaking skills but also to find foreign friends. Other ways to practice the language are conversation clubs and hobby clubs, which can be found in every city. Not only native speakers can gather there, but also those who want to practice the language.

Thus we can conclude that learning a foreign language is interesting, exciting and if you find the right approach to himself yet easy. We get the opportunity to expand our borders, travel anywhere in the world, watch our favourite movies and read books in the original, and you can also find interesting acquaintances and even go to study in another country.

References

1. The fear factor: Xenoglossophobia or how to overcome the anxiety of speaking foreign languages. UPL: https://www.researchgate.net/publication/342501707_The_fear_factor_Xenoglossophobia_or_how_to_overcome_the_anxiety_of_speaking_foreign_languages (дата звернення: 20.11.2021).
2. Хеккаузен Х. Мотивация и деятельности. Москва: Просвещение, 2010.
3. Rivers, W.M. Teaching Foreign-Language Skills. Chicago: The University of Chicago Press, 1981.
4. Macknight, F. Video and English language teaching in Britain. Oxford: Pergamum Press, 1983.

Sofiya Bidniak

3rd year Higher Education Applicant of the Law Specialty

Supervisor: Kozubai I.V.,

Senior Lecturer of Social and Humanities Chair

Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

(Dnipro)

THE CURSE OF NATIVE SPEAKERISM

The great majority of people are faced with stigma in the community. First and foremost, it concerns accents. Many people think that school or university employment policies are biased in favour of natives but others do not agree with that. Moreover, the perception develops that authentic language cannot come from that outside of the English-as-a-first-language arena, and so on.

One of the most striking features of this problem is a refusal to hire because of accent. Indeed, a lot of people who were not born in an English-speaking country have accents. The public, in general, tends to believe that if you would spend ages learning the language to a high level, doing a degree in linguistics and pedagogy in your own country, and then maybe even done an internationally recognized entry-level qualification like a CELTA only to find that your skills set was still seen as inferior to that of someone who had picked up English simply because of where they'd grown up, who quite possibly didn't speak any other languages, and who had maybe only done a one-month training course to become a teacher [1]. Doubtless, it makes people believe that they will never be in good enough and then they will commit countless little acts of self-erasure.

According to the polls, a lot of people have got negative comments on their accents. Also, one-fourth of interviewed during their life were asked «Where are you from?» [2].

All in all, we can approve that accent discrimination is very relevant. According to the channel called Project Nightfall accent tastes are very subjective just as a taste for music is [3].

In practice, a teacher, namely a native speaker, who sends a CV to the language center of the university may receive something like this «Our new teachers have to take a language proficiency exam, but since you are a native English speaker, you don't need to do that». This places non-native English speakers and teachers in subaltern positions.

According to Cristine Khan's research paper, it is not just about your passport or accent [4]. It finds that essentialized ideas of both Anglophone and Latino cultures, dominant in such spaces, result in the promotion of stereotypes. When someone brings up this subject, the native speaker always says that looking at someone's passport and complexion is a pretty unreliable way of judging their ability to teach any language. Besides, we need to move on from those unhelpful ideas and make sure that teachers are given equal opportunities to prove their worth.

In conclusion, one can say that so-called 'non-natives' often feel trapped: speak out and people may well then accuse you of using your nationality as a way of guilt-tripping people into listening to you. From these facts, one may conclude that no matter how long you have been teaching, you are still learning, and the accident of your birth gives you no

special talents that equip you to teach the language you grow up speaking. Emphasize that if you are a so-called 'non-native speaker teacher', recognize that you possess talents 'natives' would take years to acquire if they were teaching in your context. The CELTA, TEFL, DELTA, and other certificates became above the linguistic career or teaching extended experience, which is not fair either. According to some experts shortly, most English speakers will be non-native ones, therefore, all these fancy requirements would become useless.

References

1. The curse of native speakerism. URL: <https://www.lexicallab.com/2020/10/the-curse-of-native-speakerism/>.
2. Соціологічне опитування. URL: https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSfX4SndJV9S4G92PwSx_cT7zerpEQEW4OMxfILluyGkt2uPg/viewform.
3. The perks of having an English accent// YouTube 13 жовтня 2018. URL: <https://youtu.be/TZRLPLmmFz8>.
4. Cristine Khan. Cultural Awareness through Questioning the Roles of Native English Speakers in Bogota. Department of Bilingual Education, Institución Universitaria Colombo Americana-ÚNICA, Bogotá, Colombia.

Каріна Бортун

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри практичної психології
та гуманітарних дисциплін
Приватний вищий навчальний заклад
«Європейський університет»
(м. Київ)*

ПРОХАННЯ ЯК РІЗНОВИД ПОМ'ЯКШЕННЯ ІМПЕРАТИВНОСТІ В ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОМУ МОВЛЕННІ

Сучасна ділова сфера фіксує наявність певних змін і модифікацій у прагматиці. Цікавим вважаємо вивчення групи пом'якшених спонукань за такими параметрами: рівні позиції особи, від якої виходить спонукання, і адресата спонукального висловлення або пріоритетна позиція адресата за віковою ознакою або соціальним статусом, зацікавленість мовця в скоєнні дії, урахування інтересів співрозмовника, необов'язковість виконання дії з боку адресата. З-поміж пом'якшених спонукань в офіційно-діловому стилі нами відзначено прохання.

М. Гринишин аналізуючи мовленнєвий акт прохання зазначає, що це досить розповсюджений у спілкуванні спонукальний акт. Його ілюктивна мета спрямована на здійснення бажань мовця, якого не задовольняє певний стан справ. Прохаючи дозволу, мовець очікує позитивної реакції згоди, яка дозволить йому виконувати певну дію. У момент комунікативного акту він перебуває у залежному від адресата стані і в його згоді особисто зацікавлений [1, с. 10].

Значення прохання виражено відповідними модальними дієсловами в поєднанні з інфінітивом: *Хочу ще розповісти вам про кричущу ситуацію з*

паспортами (Дзеркало тижня. – 11.12 2009); *Вона вкотре запропонувала Тігінку та Яценюку підтримати її кандидатур* (Українська правда. – 31.01.2010).

Позицію модального дієслова в поєднанні з інфінітивом можуть займати лексеми на зразок «*треба*», напр.: *За таких обмежень економіка неминуче потребує додатного платіжного балансу: для її зростання треба збільшувати грошову масу й адекватний приплив валюти* (Дзеркало тижня. – 11.12 2009 р); *Не треба нічого нового вигадувати і сіяти паніку, каже патологоанатом* (Високий замок. – 13.11.2009).

У поєднанні з модальними дієсловами інфінітив може бути повністю редукований, напр.: *Все це правда! Тому я і прошу [= дати – К. Б.] одного працівника, помічника собі* (Високий замок. – 21.02.2013).

У низці прикладів етикетні значення слова *прошу* виражені досить яскраво, хоч при цьому, судячи з контексту, мовна ситуація орієнтує нас на значення вимоги, на що вказує широкий контекст: *На нарадах в областях я звертаюся до керівників і прошу їх не приховувати правди від народу – частіше говорити з людьми про наші проблеми* (Дзеркало тижня. – 26.09.2008); *Вона [Сироїд – К.Б.], перейшовши на суто офіційний тон, відрубала: – Прошу добирати слова, ви перебуваєте в залі Верховної Ради* (Високий замок. – 16.08.2014); *Веллер розповідав про хід президентських перегонів у Франції і просив не перебивати його* (Деро.ua – 27.04.2017.)

У наведених прикладах вжито форму НДВ дієслова *просити*, якщо ж цю позицію займає форма ДВ дієслова *попросити*, то значення прохання трансформовано вже в значення вимоги, іноді категоричної (що увиразнено словами на зразок *негайно, наполегливо, терміново, обов'язково* тощо), у зв'язку з чим змінюється і тип інтонації:

Я доручаю Павлу Розенку, я вас попрошу врахувати виступи, провести зустріч, попрацювати і зняти всі конфліктні питання», – сказав Гройсман (Деро.ua. – 14.07.2017);

– Дроздов: *Ви не хочете?*

Романенко: *Так, я не хочу.*

Дроздов: *Ну, я тоді попрошу вас покинути цю студію* (Гордон. – 26.07.2017).

У подібних конструкціях значення реальності дії передають форми індикатива (*прошу, хочу (попросити)* тощо), а сама дія, до якої мовець спонукає адресата мовлення, залишається ірреальною (виражена формою інфінітива: *прошу / хочу попросити*).

Подібний спосіб репрезентації спонукання характеризує мовця як людину нещирю, мовлення його багатослівне, навіть пишномовне, іноді буркотливе, напр.: *Я вкотре хочу подякувати всім тим громадам, які простягнули нам руку допомоги* (Сьогодні. – 17.06.2016).

Прохання І. Гродський називає «емоційно ускладненим спонуканням, оскільки комуніканти певною мірою залежать один від одного. Так, мовець цілком підвладний рішення адресата – виконувати або не виконувати прохання свого

співрозмовника» [2, с. 98].

З іншого боку, А. Прокопчук стверджує, що «прохання в якійсь мірі накладає певну моральну відповідальність на адресата незалежно від його реакції на прохання» [3, с. 81].

Отже, найчастіше засобами мовного втілення прохання є перформативні структури, модальні дієслова (наприклад, *треба*) у поєднанні з інфінітивом, форми НДВ дієслова *просити* (форма ДВ дієслова *попросити* зі словами на зразок *негайно, наполегливо, терміново, обов'язково* тощо трансформує прохання у вимогу). Перспективними вважаємо дослідження благання, заклинання, запрошення як семантичних синонімів прохання.

Список використаних джерел

1. Гринишин М. М. Статусно фіксований мовленнєвий акт прохання (на матеріалі художньої прози Івана Франка). *Науково-методичний журнал*. 98. (85). Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. С. 9–13.
2. Гродський І. Я. Мовні засоби вираження прохання в англійських лицарських романах XII–XV ст. *Studia Philologica*, (1). Режим доступу: <https://studiap.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/88>
3. Прокопчук А. А. Текст и предложение. *Вестник Харьковского государственного ун-та*. Харьков: Основа, 1992. (372). С. 77–83.

Яна Бублієнко

студентка II курсу магістратури

спеціальності «Середня освіта (Українська мова і література.

Мова і література (англ))»

Науковий керівник: Огульчанська О.А.,

кандидат філологічних наук, доцент

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького

(м. Мелітополь)

СПЕЦИФІКА ЧАСОПРОСТОРОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ДРАМАТИЧНОГО ТВОРУ І. КОЧЕРГИ «МАРКО В ПЕКЛІ»

Іван Кочерга – знакова постать в українській літературі ХХ століття. Його драматичні твори відзначаються новаторським підходом до зображуваної дійсності, поєднанням реального і фантастичного, містичного. Творчість Івана Кочерги неодноразово була об'єктом дослідження провідних науковців (Н. Попович, О. Бодик, І. Кременська та ін.). Літературознавці приділяли увагу дослідженню образної системи, поетикальних особливостей драм, наголошували на оригінальності художнього мислення митця. Аналіз хронотопної організації твору «Марко в пеклі» не був об'єктом пильної уваги науковців. На сьогодні є декілька окремих розвідок, присвячених цьому питанню. Так, наприклад, І. Кременська у статті «Своєрідність художнього простору п'єси «Марко в пеклі» І. Кочерги» зауважує, що «аналіз праць, присвячених «Маркові в пеклі», доводить, що найбільший інтерес до вивчення цієї комедії був у 40–90-ті рр. ХХ ст.» [2, с. 196]. Зазначимо, що дослідження часопросторових координат художнього твору дає

змогу створити цілісну картину зображуваного. Окрім цього хронотоп є сюжетотворчим і характеротворчим чинником.

У творі Івана Кочерги часопростір має два виміри – реальний і фантастичний, що співіснують на рівних правах. Назва п'єси «відсилає» реципієнта до усної народної творчості (Марко Проклятий). Мотив подорожі, хронотоп дороги є важливими композиційними елементами. І. Кочерга великого значення надає конкретизації простору. Уже на початку твору «Марко в пеклі» акцентується увага на місці, де відбуваються події: «Невелика залізнична станція Плутатина. ... Зимовий день» [3, с. 175]. Дослідники неодноразово акцентували увагу та тому, що твір «Марко в пеклі» має ознаки магічного реалізму, чи, радше химерної прози. Погоджуємося з думкою науковців, адже дійсно у творі наявні характерні ознаки (використання символів і образів або елементів фольклору). І уже перше речення п'єси, як і сама назва твору, окреслюють параметри химерності (магічності).

Художній час п'єси охоплює весняні місяці. Кожна дія конкретизується автором місцем, де відбуваються події. Так, наприклад, третя дія містить деталізацію не лише місця, а й наповнення цього місця деталями, що допомагають створити цілісну картину зображуваного: «... видно станцію «Чортів тупик». Навислі гостроокі скелі мостяться на задньому планові, утворюючи хмурий фон. Праворуч на другому плані – провалля в вигляді дикої арки, в глибині якої величезні залізні зачинені ворота. Ліворуч – на фоні скель гранітова платформа, вздовж якої ряд дверей та віконць звичайного станційного вигляду – з написами: «Каса», «Телеграф»; біля телеграфу величенька рамка з чорною дошкою-екраном [3, с.201]. Акцентування уваги на «звичайності» такого місця, що є у кожному місті, селищі, де є залізнична станція, створює у реципієнта враження буденності подій, що мають відбутися на цій станції. Марко дістається цієї станції заради того, аби знайти вагони, які начальник станції зі своїми помічниками приховали. Конфліктна ситуація, що виникає між Марком і начстанції, має ознаки фантастичності: «Марко (розлючений): Зараз же покажи вагони! (Хапає начстанції за барки, але відскакує, відштовхнутий)А! То ти ще штовхатись! (Виймає наган і стріляє двічі в нього).

Начстанції (виймає спокійно одну кулю з вуха і кидає її на підлогу, а другу з грудей і теж кидає)...» [3, с. 202]. Усе це Марко сприймає як належне (не дивується). Співіснування на рівних правах світу реального і фантастичного є ще однією з ознак магічного реалізму. Цілком слушною є думка дослідниці І. Кремінської щодо співіснування двох часопросторових площин у п'єсі «Марко в пеклі». Науковиця зауважує, що хронотоп побудовано з урахуванням міфологічної опозиції реального і ірреального (чужого світу, пекла). Водночас І. Кремінська зазначає, що у просторовій моделі світу, зображеній у творі, відсутня третя складова – рай [3, с 201]. Два світи у творі переплітаються, вони об'єднані дійовими особами, що потрапляють у конфліктні ситуації. Переважна більшість подій відбуваються у пеклі, звідки нема вороття: «Звідси назад не вертаються ніколи, ніде» [3, с. 202]. Вогненне пекло переслідує усіх, хто перебуває на станції «Чортів тупик»: «Зараз же вогненний напис спалахує на хвилину на чорному фоні...» [3, с. 201],

«Вогненний надпис спалахує над аркою праворуч...» [3, с. 202], «... з віконця вибухає сніп полум'я» [3, с. 202]. У пеклі відбуваються філософські роздуми щодо людського існування і безнадії, підкреслюючи розпач, абсурдність того, що відбувається: «Ця станція для тих, хто спізнився на поїзд життя... ця станція для тих, у кого немає квитка або чий квиток прострочений... ця станція для тих, чий поїзд розбився в путі... чий годинник відстає або зовсім не йде» [3, с. 203]. Люди, які перебувають на цій станції, у пеклі не чекають уже нічого від життя. Така відповідь жахає Марка. Коли він запитує у людини, чи довго вона сидить на цій станції, та відповідає, що, можливо двадцять хвилин, а, може, і двадцять років. Тут бачимо умовність часу, що теж є однією з характерних ознак магічного реалізму.

Важливим структурним елементом твору є мотив сну, до якого неодноразово зверталися й інші письменники (згадаймо, наприклад, твір Тараса Шевченка «Сон»). У творі І. Кочерги сон не лише розширює межі зображуваного, а є формою зображення дійсності. Марення хворого Марка зображуються автором, як химерний сюжет. Проте реципієнт розуміє, що йдеться про реальні події, трансформовані авторською свідомістю.

У п'єсі можна виокремити два варіанти зображення війни: реальний і фантастично-містичний, що фокусує увагу на безглуздість війни, на руйнівній її силі, і порівнюється з диявольською містифікацією.

П'єса «Марко в пеклі» має нетривіальний сюжет, письменник обирає засоби зображення дійсності, що найяскравіше увиразнюють і розкривають головну ідею твору. Містифікації, гра з реальністю, назви станцій, діалоги дійових осіб – усе це формує цілісну картину твору, написаного у руслі магічного реалізму. Такий формат зображення підкреслює неординарність і оригінальність мислення Івана Кочерги. Погоджуємося з думкою О. Бодик щодо того, що співіснування двох світів є основним принципом опозиційної пари (прагматично-раціонального і міфічно-магічного світосприйняття). Проте, як заважає автор статті «Авторська концепція суб'єктивності часу і простору у п'єсах І. Кочерги», особливістю художнього мислення письменника є його постійний пошук власного розуміння і відтворення дійсності [1].

Отже, проаналізувавши принципи часопросторових координат у п'єсі І. Кочерги «Марко в пеклі», ми дійшли висновку, що хронотопна будова п'єси відповідає принципам зображення магічного реалізму. Співіснування на рівних правах реального і містичного/фантастичного світів увиразнює ідейне і смислове звучання головної теми твору. Уважаємо, що подальше дослідження простору і часу п'єс І. Кочерги є важливим питанням сучасного літературознавства.

Список використаних джерел

1. Бодик О. Авторська концепція суб'єктивності часу і простору у п'єсах І. Кочерги. URL: <https://vseosvita.ua/library/avtorska-koncepcia-subektivnosti-casu-i-prostoru-v-pesah-i-kocergi-128899.html> (останнє звернення 29.10.2021).
2. Кремінська І. Своєрідність художнього простору п'єси «Марко в пеклі» І. Кочерги. Питання літературознавства. Випуск 81. 2010. С. 196–203.
3. Кочерга І. Драматичні твори. Київ: Наукова думка, 1989. 735

Sabina Bublik

2nd year student majoring in Law

Supervisor: Nikitina.I.P.

Senior Lecturer of the Department of Social and Humanitarian Disciplines

Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

(Dnipro)

«THE INFLUENCE OF MENTAL AND LANGUAGE STRUCTURES ON THE FORMATION OF NATIONAL CONSCIOUSNESS»

National consciousness is a set of views and assessments, opinions and attitudes that express the content, level and features of members of the national ethnic community about their history, current status and future prospects for their development, as well as their place among other similar communities and the nature of relations with them.

The national consciousness, as we know, includes theoretical, everyday, mass and elite borrowed and assimilated ideas, guidelines, aspirations, cultural achievements that form the spiritual universe of the nation. There are also stable constructive parameters of national consciousness. They function in the unity of rational and irrational essential manifestations: national character, national dream, national idea, and so on.

The dynamics of modern political life raises the problem of compliance of the current national consciousness with such urgent characteristics of political time as the peculiarities of the electoral process, the implementation of administrative-territorial reform and so on. Ukraine also faces a number of difficult mental, spiritual, and ideological problems. Among them, one of the most important is the formation of a real civil society. Without a high level of national consciousness, achieving this goal seems impossible, and the influence of mental and linguistic structures is an integral part of this.

Recently, the term "mentality" is more often used to denote common deep emotional and conscious phenomena of a certain ethnic group. Mentality is a concept of modern anthropology, social psychology and historiography, which means a way of thinking, even the composition of the mind of society as a whole, its strata or individual groups. It should be noted that the concept of "mentality" is often identified with the concept of "national character". However, the national character is understood as certain psychological features that distinguish one nation from another. Mentality really characterizes the deep phenomena of the human psyche (individuals and ethnic groups), which determine the nature and manner of its perception, understanding (interpretation) and practical attitude to nature, society and oneself, as well as the mentality is not limited to consciousness, it includes the unconscious. irrational phenomena of the human (individual and collective) psyche, which for most members of the ethnic group forever remain unconscious [1].

In our opinion, the national consciousness, as a unique phenomenon of the spiritual life of Ukrainian society, is developing today by internal logic, demonstrating the diversity of manifestations and forms, depth of thoughts and feelings, viability in self-affirmation, extraordinary power of nation-building. It is quite possible to agree that the national consciousness is "a complex system of spiritual phenomena and their formations, which

were formed in the process of historical development of the nation, reflect the basic principles of its existence and development".

National character, which understood as a specific combination of stable personality traits of a particular ethnic group or as dominant values and attitudes in a given society, are, in fact, only part of the mentality as a psychological characteristic of political, religious and other features of people belonging to the studied culture. Successful work on the formation of the political culture of citizens is possible provided that the mentality of the Ukrainian nation, our people, is fully taken into account.

Consequently, the mentality is a kind of code of the nation. A certain scientific series is created, where along with the concept of "mentality" the concept of "national character" is considered, which, in turn, is closely combined with the concept of "personality mentality". National character is certain features common to the whole nation behavior and mentality [2, p. 123].

As for language, it is not only a means of communication, but also a major factor in the consolidation of the nation, as it ensures the unity, free and cultural development of the national community, guards national identity, healthy spiritual and mental development, and therefore acts as a powerful means of strengthening national consciousness [3].

The language encodes the deep layers of national identity, cultural identity of the people. Language appears as a certain form of cultural life, the soul of every nationality, it is an organ of culture and a sign of national determination. Even the very process of word formation may indicate mental differences in certain peoples.

Continuing language education should be focused on the formation of language personality, which provides the expansion of the state language, the creation of Ukrainian-speaking environment in all spheres of public life, a natural desire to return in their daily life to broken family traditions, to revive traditional folk culture in communication, which seeks to develop examples of highly cultured intelligent communication in polished, standardized, literary language.

National self-consciousness of a particular individual, as well as the self-consciousness of all; representatives of the nation with which this individual identifies, inherent in the desire for self-expression and self-realization of their national essence, uniqueness, the need to take a worthy place among other national communities and make a significant contribution to human history.

In the process of continuous interaction of its elements over the centuries, language develops and changes, but its general structure retains its features, which in some way affect the mentality and in turn form the national consciousness.

References

1. Formation of the mentality of national minorities: ethnoatropological factors. [Electronic resource]. 2012. Mode of access to the resource: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/history/33628/>.
2. Nepadkovska M. The influence of natural science, religious worldviews and mentality on the formation of personality. *Mentality. Spirituality. Self-development of personality*. Intern scientific conference. Lutsk, June 18-23, 1994. P 123.
3. Means of forming the national consciousness of Ukrainian society: the state language. [Electronic resource]. 2011. Mode of access to the resource: https://ru.osvita.ua/vnz/reports/gov_reg/18024/.

Тетяна Веретюк

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української літератури та журналістики

імені професора Леоніда Ушкалова

Харківський національний педагогічний університет

імені Г. С. Сковороди

(м. Харків)

ОБРАЗ ПРИРОДИ В ТЕКСТАХ ІВАНА МАСЛОВА

Іван Маслов – відомий письменник, лауреат літературних премій імені Володимира Короленка (1998 р.) та імені Григорія Квітки-Основ'яненка (2002 р.). Масштабність художнього мислення, філософська глибина, висока культура поетичної думки – ці найголовніші риси творчої індивідуальності письменника є визначальними у його літературній спадщині. Серед найпомітніших історико-літературних студій про творчість Івана Маслова варто назвати роботи дослідників, як М. Артамонов, І. Бессараб, В. Брюгген, Ю. Відакас, Г. Гельфандбейн, М. Гетьманець, Р. Катаєва, О. Кудравець, В. Логвин, О. Стась, Ю. Шовкопляс, Т. Шарова, С. Юрків та багато інших. Утім певні аспекти залишаються недостатньо висвітленими, серед яких і образ природи у творчості Івана Маслова.

Іван Маслов – типовий представник напряму «селянської прози». М. Гетьманець, аналізуючи творчість письменника, наголошував, що «... у книгах І. Маслова проглядається ... одна цікава особливість: опис конкретних життєвих фактів, реалістична заземленість картин поєднується в нього з романтичною душевністю та піднесеністю авторського почуття. За цілим рядом прикмет його твори можна віднести до так званої ліричної прози. Природа є органічною частиною художнього світу, у якому живуть його герої» [1, с. 161]. Підтвердженням цьому можуть бути слова Ю. Шовкопляса: «одна з головних особливостей прози Маслова – глибокий ліризм його творів. Ним проникнені рядки оповідання «Мама». Гостре почуття втрати, глибше, ніж будь-коли, переживається в дитинстві, народжує бажання чуда, а раптом смерть матері неправда... І ось сільський конюх, дядя Митяй, малює портрет матері хлопчика: швидкі рухи руки відновлюють улюблене обличчя на картоні, воно виникає з бризк світла, оживає, кличе. І слідком за цим – гірке усвідомлення втрати, яскрава сцена на кладовищі і біг-політ, з висоти якого "до болю ріже очі ясний подорожниковий цвіт на могилі матері"» [7, с. 24]. Критик О. Стась зауважував, що автор, повертаючись у дні далекого дитинства, очима своїх однолітків бачить сільські будні важких післявоєнних років. Але й тут він насамперед знаходить світлі образи, зігріті теплом людяності... Таким є оповідання «Батько», де хлопчина почувається щасливим, коли батько, який не повернувся з війни, уві сні відгукується на його дитячий голос...» [6, с. 2]. В. Логвин констатує, що письменник «добре знає дрібні подробиці повсякденного селянського життя перших післявоєнних років, любить природу не взагалі, а кожную

травинку, дерево, квітку. І це робить його розповідь більш переконливою, діалоги героїв відрізняються життєвою достовірністю» [2, с. 4].

Одним з найкращих оповідань Івана Маслова є «Любиста», у якій тканина прози досягає майже «фізично відчутної щільності і рельєфності» [6, с. 5]. Сюжет твору вражає своєю прозаїчністю, простотою та одночасно оригінальністю. У творі розповідається, як син оре бичками клаптик землі у важкий післявоєнний час, а матір спостерігає за ним з порогу їхнього будинку для того, щоб хлопець ненароком не зачіпив пагони любисти, з першоквітом якої пов'язане перше кохання до чоловіка, що загинув на війні, та спогади про їхню першу спільну борозну. Щоправда, син про це не знає, тому випадково зрізає любисту, але матір не докоряє йому, а непомітно від нього саджає нові пагони. Саме ці пагони любисти, які розрослися, і стали символом добра, любові, світла. На думку В. Романовського, «кущі любисти – символ вірності, чекання. Стара Марфа пробує врятувати їх з-під плуга, бо вони нагадують їй про чоловіка, який загинув на фронті» [5, с. 3].

Прикметною рисою творчості Івана Маслова є невіддільність людини від природи, красу якої розуміють не всі, адже є такі, які вбивають усе живе. Таким є сюжет оповідання «Афганець», у якому браконьєри, які знущалися над рікою, убили її охоронця Єгора, але їм не вдалося подолати вічного кохання і вічності природи.

На контрасті побудовано пейзаж в епілозі оповідання, де стверджується думка про вічне кохання Наталі і Єгора, яке народилось під час косовиці, коли буйно квітнув білий конюшиновий цвіт і рожево-гарячі медунки. Один із зимових днів був завжди в пам'яті Єгора. Автор порівнює засніжену лісову галявину із «морем білих ромашок» [3, с. 21]. Кохання дає людині крила, підносить над буденним – і холод «дикого лісового снігу» не відчувався босими ногами, коли Наталя, наче пташка, літала над галявиною.

Останні спогади про кохану Наталю на тлі літнього й зимового пейзажу вже здається ніби не належать Єгорові, його не стало, він лежить у могилі під високим хрестом, де «боляче цвітуть буркуни і материнка, боляче горять безсмертники» [3, с. 20]. Але епілог знову повертає читача у його світ, світ його пам'яті, щоб фінал тексту був переможним, оптимістичним. Захоплюючись категорією пам'яті, свого часу дочка письменника Наталя Маслова писала: «Пам'ять – це, власне, світ, духовний материк, створений за тисячі й мільйони років свого еволюційного розвитку-руху людиною й людством для свого порятунку, тобто для вічного безсмертного земного торжествування» [4, с. 237]. Таке «вічне безсмертне земне торжествування» і стверджує Івана Маслов у такому, здавалось би, трагічному оповіданні, як «Афганець». І вдається це йому значною мірою за допомогою описів картин природи в різні пори року. Адже вічними і величними постають перед читачем і зима, і весна, і літо, і осінь. Не можна знищити і вбити ріку, ліс, луг. І якщо якась людина зазіхає на них, вона перестає бути людиною, здатна на вбивство собі подібних. Така ідея оповідання «Афганець», яким письменник закликає людей берегти неповторний світ людини і природи від війн і лиходійства, від жорстокості

і насильства, від усього злого і скороминучого. І тоді добро перемаже, і запанують вічні цінності краси і любові.

Оповідання-замальовка «1947 рік. На Потасовому лузі» невеличке за обсягом, але досить промовисте в літературній спадщині Івана Маслова. В основу твору покладено спогад дитинства про косовицю в рідному селі. Герой твору – дитя, і його коса ще зовсім маленька, а допомога дорослим – незначна. Але вже те, що він прагне допомогти своїй згорьованій матері і діду викликає захоплення. Хлопчик не лише працює, він роздивляється довкола, милується природою рідного краю: «Я обіймав усе поглядом і в усьому знаходив розуміння, на все покладався і усим надихався. Високо ... Так високо наді мною стояло небо! Так синьо світилися небеса! Як дивно піднімалися вгору птахи і трави! В десяти кроках від мене зеленою стінкою стояв комиш, прокісний ряд сонячно лився до самого підліску Казенного лісу ...» [3, с. 29]. Синява неба неначе розчинялась у луговому різнотрав'ї, де буяв і жовтий цвіт буркуна і білий цвіт конюшини. Мама, неначе гладила сина, плакала поруч із ним над своєю гіркою долею, а потім стала для нього сонцем на все життя.

Одним з найулюбленіших образів у творчості митця є калина. Часто цей образ персоніфікується, набуває людських рис. Так, у оповіданні «Втрачений Миколай» герой прощаючись з усіма, щоб їхати в лікарню, передчуваючи свій близький кінець, бачить кущ калини, який наче «когось виглядав, боячись ... самотності» [3, с. 27]. У кінці твору кущ калини стає символом батьківщини, бо лише він залишився німим свідком того, що тут, біля витоків Сурковського струмка, жили колись люди. Кущ калини стояв «молодий, красивий, червоно саяв в сонячних осінніх спалахах, неначе нічого гіркого не бачив у нинішніх днях ... Може він і красувався на тернівській землі з останніх сил, щоб привернути своєю красою на це місце доброго господаря» [3, с. 29].

Отже, твори Івана Маслова мальовничі, повні заглибленості та розсудливої замріяності письменника в життя, довершену, надзвичайно правдиві, насичені описами природи, що відтворює найменші подихи людського існування. Аналіз образ природи у творчості дозволяє зробити висновок, що природа для письменника – це самотній, неповторний образ, який у текстах відтворений засобами, що з особливою точністю передають її голоси і барви, символи її найпотаємніших значень та архетипних джерел.

Список використаних джерел

1. Гетьманець М. Возмужание. *Радуга*. 1988. № 12. С. 159–161.
2. Логвин В. Ода верности. *Красное знамя*. 1980. 8 июля.
3. Маслов И. Избранное в 2 т. Т.1. Харьков: Фолио, 1997. 560 с.
4. Маслова Н. Про таїну воплощеного слова: світ тексту. Книга 2. Х.: Майдан, 2011. 981 с.
5. Романовський В. Тепло рідної землі. *Ленінська зміна*. 1984. 7 червня. С. 3.
6. Стась А. Аромат родной земли. *Правда України*. 1984. 31 октября. С. 2–5.
7. Шовкопляс Ю. Про що пише Іван Маслов? *Прапор*. 1973. №7. С. 23–25.

Дмитро Винник

студент I курсу

*спеціальності «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»*

Науковий керівник: Іщенко Т. В.,

старший викладач

Дніпропетровський державний

університет внутрішніх справ

(м. Дніпро)

РОЛЬ ТА ВПЛИВ «MASS MEDIA» У ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Сьогодні відбувається дуже стрімкий розвиток інформаційних технологій і практично кожна сучасна людина користується ними і черпає з них нову інформацію. Вони використовуються для розваг, для відстежування різних новин, для навчання. На сьогоднішній день ми бачимо значний та швидкий розвиток комп'ютерних технологій, а разом з ним поширення англійської мови. На сьогоднішній день англійська мова відіграє важливу роль в житті кожної людини.

Мас-медіа – чудовий помічник при вивченні іноземної мови. Розглянемо це на прикладі читання. Воно виступає опосередкованою формою спілкування та на думку багатьох дослідників є найнеобхіднішим для більшості людей. Можливість безпосереднього спілкування з носієм мови мають небагато, можливість читати (художню літературу, газети, журнали) – практично всі. Ось чому навчання читання виступає сьогодні як цільова домінанта. Процес читання, що передбачає складні розумові операції (аналіз, синтез, умовиводи тощо), і результат його – вилучення інформації – мають величезне значення у комунікативно-суспільній діяльності людей [4, с.28-35].

Найголовнішим чинником в оволодінні іноземної мови є інформаційні онлайн газети. Саме вони формують наше уявлення про події, які відбуваються, і змушують нас читати та мислити іншою мовою, розвивати і поповнювати активний та пасивний словарний запас використовуючи приклади та факти. Але не треба обмежуватись лише онлайн газетами. Також потрібно досліджувати різні інтернет-джерела, наприклад інтернет-статті. Вони охоплюють різні сторони життя. Досліджуючи все це людина розширює не тільки свій словниковий запас, а і покращує свої граматичні навички. Безліч прикладів можна зустріти в статтях. За допомогою мас-медіа ми не тільки відточуємо навички читання, але і говоріння також. Для цього ми можемо використовувати різні чати, телефоруми. Щоб поспілкуватися з носіями іноземної мови достатньо лише знайти необхідну нам конференцію чи знайти компанію з цими людьми в Інтернеті. Навіть граючи в комп'ютерні ігри ми можемо познайомитися з цими людьми, за допомогою телебачення та радіо ми можемо почути носіїв мови в політичній сфері, розважальній, науковій.

Кожна мова має свою граматику та лексику. Граматика – фундамент кожної мови. Мас-медіа допоможе у швидкому вивченні цієї частини, адже існує безліч таблиць та тренувальних прав для їх вивчення та засвоєння і все це і вільному доступі. Лексика – одна з невід’ємних частин кожної мови. Багатство мови розкривається через лексику, вона формує уявлення про об’єкти, предмети, передає знання про них. Ми можемо скористатися різними джерелами, які пояснюють значення слова та його особливості під час вживання.

У своїй мовній практиці людина говорить що-небудь не тому, що їй хочеться вжити те чи інше граматичне явище, а щоб висловити свою незгоду або згоду, впевненість і т. д. Тому вправи повинні носити комунікативний характер [3].

Мас-медіа простір забезпечує сучасний рівень освіти. Самостійно ми можемо вивчати новий матеріал без участі інших людей та у вільний час, перевірити свої знання, поспілкуватися з носіями іноземної мови не витрачаючи кошти та час, адже існує безліч безкоштовних сервісів для цього. Впровадження цих технологій в освітній процес покращує ефективність та зацікавленість учнів у вивченні іноземної мови.

Інформаційні технології дозволили створити принципово нове освітнє Інтернет-середовище, яке надає широкі можливості для навчальної діяльності, зокрема вивчення іноземних мов, становлячи собою потужний засіб для індивідуального, групового та колективного спілкування і навчання [2, с. 23–32].

Контрольні зрізи досягнень учасників, які систематично брали участь у телекомунікаційних проектах англійською мовою, з усіх видів мовної діяльності показали покращання навчальних результатів: збільшилася швидкість читання, поліпшилася якість перекладу текстів з тематики проекту, покращилися практичні навички володіння усною та писемною формами іноземної мови, навички комп’ютерної обробки текстової інформації, розширився світогляд, покращилися комунікативні навички, сформувалися вміння вести дискусію англійською мовою тощо [1].

Отже, мас-медійні технології навчання є найефективнішими сьогодні і будуть тільки набирати обертів. Завдяки використанню цих технологій ми отримуємо доступ до всіх інформаційних ресурсів, зростає наша мотивація до навчання, активність стрімко зростає, відбувається стрімке вивчення людьми іноземних мов. Мас-медіа дають змогу вчити різні мови, знаходити все, що тобі потрібно для успішного вивчення. Вони мають величезний вплив на навчання, і їх потенціал криється у правильному застосуванні людьми в навчальному процесі. Відео, Інтернет, радіо, телебачення - всі ці джерела формують, розвивають, навчають нас. Людина розвивається як творча та сучасна особистість. Впровадження цих технологій у вивчення іноземної мови дасть величезний потік інформації, яка легко та швидко засвоїться, що в наш час дуже добре, адже кожен намагається засвоїти більше знань за короткий час. Подальший розвиток мас-медіа тільки покращуватиме вивчення іноземної мови. Впровадження цих технологій в освітній процес покращить освіту та набуде ефективності не тільки у вивченні іноземної

мови, але і у вивченні інших предметів. Іноземна мова – невід’ємна частина кожної людини ХХІ століття. З розвитком технологій приходить і розвиток іноземних мов.

Список використаних джерел

1. Бевор Э. Юные, медиа и медиаобразование. *Средства коммуникации и проблемы развития личности ребенка* / Под ред. А.В. Шарикова. М. :ЮНПРЕСС, 1994
2. Левра Б. Производство и распространение компьютерных систем. *Перспективы. Вопросы образования*. 1991. № 2 (74).
3. Настільна книга викладача іноземної мови: Довідкове посібник / Е. А. Маслико, П. К. Бабинська, А. Ф. Бudyко та ін. Мн. : Виш. шк., 1996. 522 с.
4. Плотніков С. М. Книжність як феномен культури. *Питання філософії*. 1994. № 7–8.

Валерія Гіль,

Єлизавета Сало

студентки I курсу спеціальності «Право»

Науковий керівник: Руських І. В.,

старший викладач кафедри

соціально-гуманітарних дисциплін

Дніпропетровський державний університет

внутрішніх справ

(м. Дніпро)

LEGAL LINGUISTICS IN UKRAINE AND IN THE WORLD

The relevance of legal linguistics in modern world is very important, because it studies and improves the sources of legal and legislative acts that regulate the state apparatus and the country. Modern development of society and European integration processes in the country require new changes and rules in the formation of legal linguistics.

It should be noted that the works of such scholars as M. Antonovych, N Artykutsa, L. Daderko, T. Demchenko, O. Kopylenko, M. Korzhansky, T. Lytvyn have played a significant role in the formation of domestic legal linguistics. Recent studies by M. Matskevych, A. Tokarska, Z. Trostyuk, I. Filipchuk, E. Kharitonov, O. Yurchuk have appeared in modern periodicals. Scientists first studied the functional style of the language used for writing regulations and laws. Later they concentrated on elaborating general rules that would become a benchmark in writing laws to resolve disputes. The twentieth century faced the development of a new interdisciplinary discipline called Legal Linguistics that is a fundamental systematic study of linguistic phenomena and processes in legal speech. Legal Linguistics studies:

- 1) language as the most important means of legal communication, a means of legal knowledge and a means of transmitting legal information in society;
- 2) means of linguistic expression of legal concepts and categories at different levels: lexical, lexical-semantic, grammatical;
- 3) the genesis and history of the language of law;
- 4) the functioning of language units in legal speech;

5) linguistic and stylistic features of the legal text, its genres and varieties.

Legal linguistics is focused on interdisciplinary research, which becomes especially relevant in the context of constructing the rule of law, reforming the legal system, intensifying the codification process in Ukraine and in the world.

English and American scholars have chosen a slightly different approach to the study of legal linguistics while looking at style and language from the perspective of non-specialists in law. This approach was based on several questions posed by the researchers, namely: problems in communication between the interlocutors during police inquiries, linguistic analysis of the trial, the role of the interpreter in the pre-trial and trial stages, difficulties in understanding judge's instructions, etc. German scholars are also keen on studying the interaction of language and law.

In Ukraine the first dissertations on legal linguistics appeared only at the beginning of the XXI century, written by both lawyers and linguists. In total since the beginning of the XXI century Ukrainian scholars have defended 16 PhD theses on legal linguistics, seven of which are devoted to linguistics and nine of them are devoted to law.

Legal linguistics is a relatively new branch of law, both in Ukraine and in the world. As it has already been noted it is of interdisciplinary nature, as it combines language and law. For two centuries, the focus of scholars has been on the clarity and accuracy of legal texts. Both linguists and lawyers have studied this issue but separately. The purpose of legal linguistics is to study the interaction of people through the prism of law at the linguistic background. Researchers state that legal linguistics studies the relationship of language to law. Secondly, legal linguistics studies the problems of the laws of language, which becomes the basis for writing the text of law, as well as determining the creation and practical application of law. Thus, two fundamental problems are the basis of research in legal linguistics. The first problem is the question of the relationship between legal laws and language laws, regarding the level of legalization. The second problem is the relationship between legal and natural language.

The most important tasks of legal linguistics as a science are the following:

- 1) elaboration of methodological bases of legal linguistics as a separate branch of knowledge;
- 2) adaptation and transformation of methods developed by other legal and linguistic sciences for legal linguistics;
- 3) the study of legal issues of the language in the historical aspect;
- 4) development of linguistic bases for conducting phonoscopic examination;
- 5) improvement of the methodology of linguistic examination of draft laws, decrees, resolutions, etc.;
- 6) standardization of the terminology of the language of legal science, etc.

It should be noted that several fields of legal linguistics have been distinguished, such as:

– legal sociolinguistics which examines problems related to the social nature of a language, its social functions, the mechanism of influence of social factors on the language and the language role in society;

- linguistic expertise, which is aimed at conducting linguistic examinations, examinations of legislative text, handwriting, objects of intellectual property;
- legal psycholinguistics which studies the acquisition and the use of language structure that functions in legal activities, the impact of situations on the legal message, etc;
- legal lexicography which researches various dictionaries in the field of law and related sciences;
- legal terminology which studies the set of terms, classification of terminological units, term formation;
- language of law which features legal language, the system of functional styles, genres, linguistic tools.

Thus, legal linguistics is a relatively young branch of linguistics, which is developing rapidly. Its task is to make language and law function properly and harmoniously. The studies in social interaction of people at the linguistic background through the prism of law has become of real importance and necessity.

Список використаних джерел

1. Гак В.Г. Мовні трансформації. Деякі аспекти лінгвістичної науки в кінці ХХ ст. Від ситуації до вираження думки. Ліброком, 2009. 300 с.
2. Керимов Д. А. Законодательная техника. М.: Норма, 2019. 127 с.

Катерина Горлова

студентка III курсу спеціальності «Геодезія та землеустрій»

Науковий керівник: Шлеїна Л. І,

доктор філософії з педагогічних наук,

старший викладач кафедри суспільно-гуманітарних наук,

Таврійський державний

агротехнологічний університет імені

Дмитра Моторного

(м. Мелітополь)

ОСОБЛИВОСТІ МОВНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОГО МОЛОДІЖНОГО СЛЕНГУ

Проблема пропонованого дослідження – функціонування молодіжного сленгу в українській лінгвокультурі. Сленг – доволі поширене явище, засіб спілкування у різних верствах населення. Видатний мовознавець, фахівець у галузі знань про сленг, укладач словника нестандартної лексики Е. Партрідж зазначає, що сленг такий давній, як і світ. Він існував у стародавній грецькій та латинській мовах. Цьому сприяло людське прагнення урізноманітнити загальноприйняті мовні звороти, вживати більше образної лексики, запропонувати власне трактування наукових термінів й офіційних слів [5].

У XVIII–XIX ст. на території Східної України, особливо там, де було розповсюджено кобзарювання, сліпі бандуристи мали власний сленг, який називався «лебійською мовою». Незрозумілий для більшості, він досить легко

вивчався, адже, проаналізувавши його особливості, можна стверджувати, що основна закономірність полягала в перекручуванні слів, хоча були й окремі сленгові новоутворення. Наприклад, з «лебійської мови» пішло слово «*лахати (сміятися)*», а слово «*кльово*», що дійшло до нас також від мандрівників-лірників, уживалося у значенні «добре».

Сленг, за природою підвладний індивідуальній мовній творчості, з плином часу видозмінюється, оновлюється новою лексикою. Як не дивно, ті слова, які у 60-90 рр. ХХ ст. уважалися сленгом, нині складають частину повсякденного словникового запасу людини. Зважаючи на те, що мова дуже чутлива до суспільних змін, молодіжний сленг 50-60 рр. ХХ століття майже незрозумілий для сучасної особистості.

Наявні елементи сучасного українського молодіжного сленгу потребують чіткої фіксації та систематизації, аби згодом найцікавіший матеріал увійшов до культурного надбання вітчизняної мовної сфери. Адже це, перш за все, новий погляд на усталену лексику, її незвична інтерпретація мовних зворотів і конструкцій, певних понять.

Нині деякі мовознавці переймаються питанням про те, яку роль сленг виконує у мові: оновлює, урізноманітнює та збагачує її чи навпаки – лише засмічує, завдає значної шкоди.

Не можна категорично стверджувати, що сленг лише псує мову. Навпаки: чим частіше вживання сленгових слів, тим більшими будуть прагнення й сподівання, що соціум, побачивши себе у дзеркалі мовлення, ще впевненіше заговорить літературною мовою. Під таким аспектом Ю. В. Шевельов розглядав функціонування субстандартної лексики: «Міський сленг націлений у майбуття мови, а брак цього шару ставить під сумнів майбутнє цієї мови» [4, с. 18–19].

Чільне місце в молодіжному мовленні посідає метафоричність, що виявляє образні можливості внутрішньої форми уявленого (*кайф – задоволення* тощо).

Сучасний сленг молодого покоління не позбавлений і дотепності, почуття гумору (*шпроти – дохлі дельфіни; радіо – дідовий телевізор* і т.п.).

Досліджуючи мовленнєві особливості молоді, можна помітити зміну значення лексем літературної мови, надаючи іронічного забарвлення. Наприклад, у літературній мові слово «*базар*» означає «торгівля», тоді як сленгове значення – «мовлення». До перелку таких понять додамо слова з літературної мови, що в молодіжному спілкуванні набули нових значень: «*грузити, висіти, наїжджати, доганяти*» тощо. Часто це поєднується ще й зі створенням незвичних синтаксичних конструкцій або із застосуванням інверсії («*кайфувати фільм*»).

У молодіжному сленгові поширений також прийом заміни слів семантичними синонімами. Наприклад, словосполучення «*іди сюди*» у такому разі змінюватиметься на «*мандруй, мігруй, крокуй сюди*».

Сленг відрізняється великою кількістю вставних слів і конструкцій, а також вигуків. Семантику подібних слів розуміють лише в усному мовленні, яка виражається за допомогою інтонації.

Словотвірна система молодіжного сленгу підпорядковується законам сучасної української мови. Відповідно найпродуктивнішим способом словотвору одиниць усіх частин мови є афіксальний.

Основна функція лексики молодіжного сленгу – номінативна, що спричиняє активне використання іменників. У зафіксованих сленгових іменниках нерідко засобом творення є суфікси, що відрізняються великою різноманітністю: *-іст, -щик, -ун, -ар, -л(о) (-ил(о)), -ня, -аг, -ець, -ух(а), -ган, -бан, -фан* (*депресуха, хавало*).

Не менш актуальним є скорочення довгих слів і понять, для більшої зручності під час вимови: *«д / з – домашнє завдання; ф-но – фортепіано; літ-ра – література; інет – інтернет; комп – комп'ютер»*.

Дуже часто сленгізми характеризуються тими ж особливостями, що й розмовна лексика або побутове мовлення. Для прикладу можна розглянути специфіку сленгу з фонетичної точки зору. У цьому випадку не можна оминати таке поширене мовне явище, як подовження приголосних звуків, результатом якого є загальноновживані слова літературної мови, що вже сформовані у свідомості людини та асоціюються з відповідним образом, здобувають новий образ та яскраве емоційне забарвлення.

Для неформальних субкультурних об'єднань однією з визначальних рис є створення альтернативної культури (поміркований варіант) або контркультури (радикальний варіант), що виявляють себе в активному використанні сленгу.

За спостереженнями, сленг представників неформальних субкультурних угруповань має особливості, за якими його можна відрізнити від інших мовних явищ, а саме: існування «загально неформального» та «специфічно субкультурного сленгу» (готичний – сленг готів, панківський – сленг панків, емовський – сленг емо, металістичний – сленг металістів, хіповський – сленг хіпі, скіновський або скінхедський – сленг скінхедів); переосмислення значень загальноновживаних слів (мука – «косметика для надання шкірі блідих відтінків», дім – «могила», шкіра – «шкіряний одяг», курка – «цигарки», попільничка – «дівчина, яка палить», драма – «драммашина», підводка – «закуска»); явище дисленгізації – переінтерпретації відомих сленгових слів на субкультурно сленгові («мобільник» – «могильник», «пунк» замість попереднього «панк» – «пункер»; «псих» – «психейщик», «бошка» замість «башка», «коса» замість «косуха»); особлива система прізвиськ, що походять:

– від назв гуртів та окремих виконавців («Цойка» від прізвища В. Цоя, соліста гурту «Кіно»; «Іванко-Нірванко» від назви гурту К. Кобейна «Нірвана»; «Горш» скорочення від прізвища соліста гурту «Король і Шут» М. Горшньова);

– від назв пісень («Штиль» від назви пісні гурту «Арія»; «Вічна Весна» – від назви пісні гурту «Громадянська Оборона»; «Кішка» від назви пісні гурту «Океан Ельзи»);

– за рисами зовнішності («Руда» – дівчина має руде волосся; «Товстий» – парубок страждає на зайву вагу; «Патлань» – парубок має довге волосся);

- за рисами характеру («Тиша» – скромна дівчина; «ідейний» – парубок слідує ідеалам субкультури; «Шалун» – надто веселий хлопець);
- вимова імен на західний манер (Джина – Женя; Джим – Женя; Хелен – Олена);
- за стилем музики, яку слухає чи виконує людина, і пов'язаними з цим поняттями («Бас» – бас-гітарист; «металюга Ден» – металіст на ім'я Деніс; «Гламур» – шанувальник глем-року);
- через випадок із життя («пельмень» та «лимон» – після складання іспиту стверджували, що один із них почувається «ніби його зварили», а інший «мов вичавлений лимон»; «мужчинка» – маючи 16 років від народження стверджував, що він «дорослий чоловік»);
- скорочення від справжніх імен та прізвищ (Ром – Роман; Кух – Кухарев; Пиво – Пивоваров);
- за найчастіше використаною атрибутикою в одязі (Бахрома, Хрест, Череп);
- прізвиська іншомовного походження (Shadow – тінь; Rainbow – веселка; Hellstorm – пекельний шторм);
- за архетипною аналогією (Пес – вічно зайнятий; Бобер – дивакуватий; Кіт – незалежний);
- за вподобанням міфологем (Люцифер, Юнона, Ніка).

Отже, сленг сучасної молоді – це той шар лексики, який потребує дослідження на всіх мовних рівнях, що і є метою наших подальших лінгвістичних розвідок.

Список використаних джерел

1. Зарицка І. М. Українське ділове мовлення. Донецьк, 1997. С. 11.
2. Шамайда Т. Становище української мови в 2012 році. URL: <http://www.radiosvoboda.org>; <http://www.unian.ua/news>
3. Шлєіна Л. І., Зімонова О. В. Вплив місцевих говорів на культуру мовлення майбутнього фахівця. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2015. Вип. 2. С. 211–214. URL: <http://www.tsatu.edu.ua/shn/people/zimonova-olha-volodymyrivna/>

*Михайло Гуменюк,
студент I курсу спеціальності «Філологія»,
Науковий керівник: Гуменюк І. М.,
кандидат філологічних наук, доцент,
Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаніка
(м. Івано-Франківськ)*

АНГЛІЦИЗМИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ: ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР ПРОБЛЕМИ

Слова іншомовного походження є невід'ємною частиною сучасної української лексики. Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. завдяки активізації міжмовних контактів та розвитку інформаційних технологій істотно зросла кількість запозичень, серед яких особливе місце в умовах глобалізації посідають англіцизми. Процес їх інтеграції до терміносистем є найбільш інтенсивним у галузях із тісною

взаємодією мов і культур, зокрема у сфері економіки. Тому виникає необхідність уніфікації та стандартизації іншомовних економічних термінів, їх адаптації до граматичних, орфографічних і фонетичних норм, а також визначення доцільності вжитку запозичень за наявності українських відповідників. Той факт, що «термінологія відіграє стратегічно важливу роль у спілкуванні та комунікації людей на сучасному етапі» [5, с. 97], інтенсивне використання англіцизмів у різних галузях суспільного життя і, відповідно, зростання уваги до них з боку науковців зумовлюють актуальність порушеної проблеми.

Особливості використання англіцизмів та процес їх інтеграції до термінологічних систем висвітлено у значній кількості наукових праць. Дослідженням впливу запозиченої лексики на розвиток української мови займалися Р. Вишнівський, О. Зубарєв, Л. Козуб, І. Коробова, Л. Малевич, Ю. Молоткіна, Ю. Нагорна, Л. Никонорова, Т. Смілик, І. Стогній, І. Харченко, Л. Чернікова та ін. Роль англіцизмів у формуванні економічної термінології розглядали Л. Архипенко, Г. Вознюк, Г. Дуднік, О. Дьолог, О. Ковальчук, Г. Наконечна, Д. Романчук, С. Стецюк. Однак через постійні зміни словникового складу мови, зумовлені сучасними лексико-семантичними процесами, запозичення іншомовних економічних термінів потребує подальшого вивчення та ґрунтовного аналізу.

Переважна більшість трактувань аналізованого поняття у працях дослідників співзвучна з дефініцією І. Харченко: «Англіцизми визначаємо як слова або їх окремі значення, запозичені з англійської мови або через її посередництво в українську мову письмовим чи усним шляхом» [4, с. 186].

Однією з найвагоміших проблем сучасної української економічної термінології є відсутність загальноприйнятої класифікації запозичень, що ускладнює дослідження іншомовних лексем, їх лексикографічної фіксації та подальшого застосування у науковій діяльності, зокрема в теорії та практиці перекладу. О. Дьолог пропонує поділ запозичених з англійської мови економічних термінів за хронологічним принципом:

1. Терміни, що давно ввійшли до словникового складу української мови й повністю адаптовані до її граматичних і фонетичних норм, наприклад: *аванс, акціонер, біржа, валюта, дебет, депозит, іпотека, сальдо* тощо;

2. Лексика, запозичена впродовж останніх двох десятиліть, для якої через неусталеність часто характерна орфографічна варіативність, наприклад: *ноу-хау (або ноу-гау), трансакція (або транзакція)* тощо;

3. «Майбутні» запозичення – терміни, які широко використовують в автентичному діловому англійському мовленні, проте вони досі відсутні в українських лексикографічних виданнях, наприклад: *petty cash* – незначна сума готівкових коштів для дрібних офісних витрат; *status symbols* – матеріальні показники статусу особи (службовий автомобіль, особистий кабінет) тощо [2, с. 15].

Характерною рисою англіцизмів є їх пристосування до мови-реципієнта. С. Стецюк виокремлює такі види адаптації запозиченої термінології до норм української мови: фонетична (заміна фонем у іншомовних словах близькими за

звучанням відповідниками), граматична (адаптація англійських термінів до норм і категорій української граматики) та лексико-семантична (модифікація семантичної структури англіцизмів) [3, с. 54]. Г. Вознюк та Г. Наконечна, окрім граматичної, виділяють лексичну, морфемну й орфографічну адаптації [1, с. 49-50].

Процес запозичення англомовних термінів має тенденцію до інтенсифікації, тому, на думку багатьох мовознавців, становить загрозу для самобутності української лексики. З іншого боку, він сприяє розширенню словникового складу, інтернаціоналізації термінології та є частиною природної еволюції мови. Таким чином, за умови, що використання запозичень є внормованим і покращує сприйняття тексту, англіцизми слугують незамінним засобом чіткого транслювання семантики понять і позитивно впливають на розвиток української мовознавчої науки загалом та економічної термінології зокрема.

Список використаних джерел

1. Вознюк Г., Наконечна Г. Чужослови в системі української фінансово-економічної термінології: проблеми адаптації. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»*. 2016. № 842. С. 48-50.
2. Дьолог О. С. Англомовні запозичення в сучасній українській економічній термінології. *Закарпатські філологічні студії*. 2019. Вип. 8. Т. 1. С. 12–17.
3. Стецюк С. Англомовні запозичення в українській фінансово-економічній термінології. *Проблеми української термінології: збірник наукових праць учасників XII Міжнародної наукової конференції «Проблеми української термінології СловоСвіт 2012»*, 27-29 вересня 2012 р. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2012. С. 52–54.
4. Харченко І. Особливості функціонування англіцизмів у сучасній українській термінології. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*. 2014. № 19. С. 185–189.
5. Христюк С. Б., Шанаєва-Цимбал Л. О. До питання ролі запозичень в сучасній українській економічній термінології. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Філологічні науки*. 2017. Вип. 272. С. 96–103.

Крістіна Гусенко

студентка IV курсу спеціальності «Філологія

(українська мова і література)»

Науковий керівник: Хоменко Г. І.,

кандидат філологічних наук, доцент

Харківський національний педагогічний університет

імені Г.С. Сковороди

(м. Харків)

АЗБУКА ДИТЯЧОГО СТРАХУ: ПОМІЖ ЕРОСОМ І ТАНАТОСОМ.

ПОВОРОТ НЕЗНАНОГО ПИСЬМЕННИКА

Концепти любові й смерті як вічних буттєвих істин глибиною свого екзистенційного наповнення здавна приваблювали філософів і літературознавців, особливо коли мова заходить про психоаналітичне письмо з його фокусом на підсвідомому началі людини. Вони ж залишаються актуальними й нині як у контексті історії культури, так і в площині літературної традиції. Важливо, що,

окреслившись на початку ХХ століття в добу модернізму, екзистенціалі любові й смерті продовжують посідати одне з чільних місць і в новочасній літературі, що у властивий їй спосіб відгукується на соціально-політичні катаклізми й спричинену ними духовну кризу. Дослідженню колізійного співвідношення Еросу (гр. Έρως) й Танатосу (гр. Θάνατος) у душі людини значну частину свого творчого й наукового доробку присвятив Зіґмунд Фройд («Роздуми про війну і смерть» (1915), «По той бік принципу задоволення» (1920), «Психологія мас і аналіз людського «Я» (1921) тощо). Серед українських літературознавців, які досліджували цей аспект філософії фрейдизму, слід виокремити Соломію Павличко (ступінь засвоєння головних положень психоаналізу на українському ґрунті, зокрема особливості інтерпретації проблем важливості переживань дитячого віку, дитячої сексуальності, Едипового комплексу, явища сублімації) [2], Нілу Зборовську (психоісторія літератури, проблема психоаналітичної інтерпретації художніх текстів) [1], Андрія Печарського (психологія творчості на прикладі українських літературних постатей, проблема синтезу класичного психоаналізу з неофрейдистськими теоріями й теологічними концепціями) [3] та ін.

У вітчизняному літературному просторі є багато молодих авторів, чиї тексти не можуть не мати потужного впливу на читача. Так, на значний інтерес читацьких кіл претендує доробок Іллі Крапивного – випускника Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Слід відзначити: тексти Крапивного лишень готуються до друку в міждисциплінарному часописі «Астрея» у 2021 році, а тому ще не стали предметом окремого дослідження. Це, відповідно, зумовлює **актуальність** статті. Переважна більшість його творів написана в річищі «потому свідомості», а її ідейним тлом нерідко виступають філософські концепції З. Фрейда, в основі яких – діалектика підсвідомого, методи психоаналізу. Це, своєю чергою, визначило **мету** пропонованої літературознавчої розвідки – прослідкувати вплив фрейдизму на творчий стиль І. Крапивного та особливості формування й розвитку образу Любові-Смерті в одному з його оповідань «Психоаналіз дитячих страхів, або Поза спиною дідуся Фрейда» (2014). **Предметом** дослідження є концепти Еросу й Танатосу в рецепції І. Крапивного. Відповідно до мети були визначені такі **завдання**: дослідити ідейну канву художнього твору; з'ясувати значення модусів «Любов» і «Смерть» в аналізованому оповіданні, їхній зв'язок із психоаналітичною теорією З. Фрейда; обґрунтувати інтегрованість еротично-танатологічних візій у художній світ автора.

В оповіданні «Психоаналіз дитячих страхів, або Поза спиною дідуся Фрейда» перед нами постає двійко дітлахів, – Він і Вона – застряглих на дні старого басейну штормового вечору. Оповідь, що властиво прийому потоку свідомості, ведеться від першої особи, якою виступає шестирічний хлопчик. Калейдоскоп його почуттів, переживань, спогадів, страхів, свідомих і позасвідомих прагнень формує сюжетну канву твору, позбавленого, однак, подієвості, динаміки. У, здавалося б, світлому почутті Любові (І. Крапивний абсолютизує образи Любові й Смерті (тому й пише їх із великої літери), що ніби перетворюються в мовчазних дійових осіб, незрима

присутність яких виказує себе у внутрішніх монологах хлопчика-оповідача, спраглою одноосібної влади над пораненою подругою), за законами фрейдизму, криється іманентна ненависть до всього, що не здатне задовольнити твої прагнення, беззаперечно підкоритися твоїй волі. Ненависть же – один з аспектів абсолюту Смерті, тоді як Любов – один з основних атрибутів Життя. Звідси випливає, що Любов і Смерть однаково присутні в природі людини. Із цього приводу З. Фрейд у книзі «По той бік принципу задоволення» зауважує: *«Наше понимание с самого начала было дуалистическим, и оно теперь острее, чем прежде, с тех пор как мы эти противоположности обозначаем не как первичные позывы Я и сексуальные первичные позывы, а как первичные **позывы жизни** и первичные **позывы смерти**»* (виокремлення тексту моє – К. Г.) [6, с.95].

Химерне сплетіння Любові й Смерті виявляється в оповіданні І. Крапивного не в їхньому антагонізмі, а, навпаки, взаємозалежності, сплаві на тлі дитячих страждань (упавши на дно басейну, дівчинка зламала ногу й була не в силі ані підвестись, ані вилізти нагору, тому хлопець-оповідач (ясна річ, оповідачем є чоловік, який робить екскурс у травматичне минуле й крізь призму життєвого досвіду аналізує, мотивує свої, як шестирічної дитини, учинки) став для неї, поглинутої страхом смерті, єдиною розрадою). Так, герой твору констатує: *«Коли Вона вперше подумала про Смерть, ти вперше замислився над Любов'ю. Ти дійсно думаєш, що закоханий у неї, однак ти ще не впевнений, бо нерідко чув від дорослих, що Любов не така вже й проста, як про неї кажуть. Виходить, Смерть відома тобі лишень однією своєю гранню – Любов'ю»*. Тут неприховане парафразування З. Фрейда, який виділяв два панівних інстинкти, нерозривно пов'язаних між собою, – життя (Ерос) і смерть (Танатос): *«... Наряду с жаждой жизни (инстинктом живой субстанции к сохранению и приумножению) должна существовать и противоположная страсть – страсть к разложению живой массы... То есть наряду с эросом должен существовать инстинкт смерти»* [6, с. 145].

Як правило, інстинкт смерті спрямований або на саморуйнування, або ж на руйнування іншого індивіда. Ба більше, за Фрейдом, якщо інстинкт смерті пов'язаний із «лібідо», то він неодмінно виявляється у формі садизму чи мазохізму, що й спостерігаємо в аналізованому оповіданні: думаючи, що закоханий у дівчинку, оповідач висуває на неї право як на свою власність (називає її своєю полонянкою, жертвою); а дорікання дівчини оповідачеві в тому, що він боїться Смерті, змушує його скаженіти й навіть ударити свою бранку (помічаємо стрімкий стрибок від жалю до ненависті). Із цієї ситуації можна висувати: агресія, а отже, і деструктивна поведінка (зокрема, такий її прояв, як нарцисизм), властива героєві твору, є не стільки реакцією на роздратування, скільки імпульсом, постійно присутнім у природі людини. Це виявляється, зрештою, і в характері письма І. Крапивного: простежується така собі градація емоційних станів оповідача, який спочатку «любить» свою жертву, а тому називає її «Вона» (з великої літери), а потім «ненавидить», і тому говорить про неї в зневажливо-дошкульному тоні – «вона» (із малої літери).

Похідною теорії Еросу, «лібідо» є в оповіданні едипів комплекс (прояв дитиною несвідомих потягів до одного з батьків і ненависті до іншого). Так, герой І. Крапивного піддається самоомані: прагнучи замінити постать найважливішої жінки в житті кожної дитини – матері, він переконує себе, що закоханий у свою «подругу». Але ідеальний образ «коханої» вмить руйнується, коли оповідач усвідомлює, що їхні з жертвою мрії й прагнення не збігаються: *«Шестирічні люди не поводять себе так у чужих мріях. Вони не руйнують двоповерхові будинки. Вони не затьмарюють собою матерів»*. Звідси – жагуче прагнення, аби «бранка» швидше померла: *«Ти народилася, аби, зрешистю, померти. І маєш зробити це тут і зараз. Ти не навчилася плавати саме із цією метою... Нехай ця холодна дощова вода просичується у твої легені»*. Тут слухними можуть бути висновки А. Печарського, який, резюмуючи ідеї Фрейда, зазначає: *«Існує послідовно зворотний зв'язок між розвитком екстравертно-інтровертної агресії й ідентифікацією об'єкта»* [3, с. 396]. Тобто інстинкт Смерті стає для героя оповідання патологічною альтернативою розв'язання внутрішніх конфліктів едипового комплексу. Сам же Фрейд у «Психоаналізі дитячих страхів» (1925), розглядаючи природу неврозів, наголошує: *«Пригнічення прагнення й викликаний ним послух суттєво впливають на детермінацію хворобливих симптомів»* [5, с. 22]. Так, відмова матері героя прихистити пташеня (потреба дитини виявити до когось милосердя, любов, турботу залишилася проігнорованою; мрія героя про те, що мати розділить із ним радість порятунку пташеняти й похвалить за виявлену доброту, також залишилася нереалізованою) породила агресивне ставлення хлопчика до об'єкта свого ж захоплення (він сам і вбиває знайдене пташеня). Зигмунд Фрейд із цього приводу пише: *«Поруч із мазохізмом, що панує в сексуальних прагненнях і виражається у фантазіях, зберігається й садизм, що виявляється в ставленні до маленьких тварин»* [5, с. 189]. Разом із тим в оповідача з'являється розпач, лють не лише до птаха, дівчини-«полонянки», а й передусім до самого себе за те, що в подібних критичних ситуаціях він так вражаюче подібний до батька: *«Ти відчуєш себе батьком. Своїм батьком, якого ненавидиш усім серцем. Так ти спізнаєш смак ненависті до себе»*. Як таку поведінку коментує філософ? *«Дитина, яка поводить себе нестерпно, тим самим робить зізнання й хоче спровокувати покарання. У покаранні вона шукає задоволення від усвідомлення власної провини й водночас задоволення своїх мазохістських сексуальних потягів»* [5, с. 120]. Отже, за Фрейдом, тут маємо інстинкт Смерті, звернений на самого себе (саморуйнування) і пов'язаний безпосередньо з незадоволенням «libido».

Що ж стосується назви оповідання, то й вона вимагає свого трактування. Якщо перша її частина є цілком зрозумілою, то друга викликає логічне запитання: «Чому саме поза спиною в дідуся Фрейда?» Прийменник «поза» вжито із семантикою «позаду». Тобто автор твору, беручи за основу психоаналітичну концепцію видатного філософа, ніби стає позаду нього, ховається за його спиною, ухиляючись від звинувачень у зображенні надмірної дитячої жорстокості й

запобігливо звертаючи шквал читацької критики у бік Зіґмунда Фройда. Чи не є така запобігливість перед чужою думкою наслідком дитячих страхів самого автора?

Таким чином, із вищесказаного можемо дійти певних висновків. В оповіданні І. Крапивного «Психоаналіз дитячих страхів, або Поза спиною дідуся Фройда» послідовно втілена філософія психоаналізу З. Фройда, зокрема, такі її концепції, як інстинкти Життя (Ерос) і Смерті (Танатос), нарцисизм як прояв деструктивної поведінки, едипів комплекс, що виявляються крізь призму дитячого страху. Наслідуючи знаного психоаналітика, автор, зрештою, констатує: Ерос і Танатос взаємозумовлені в природі людини, та разом із тим у такій фатальній двоїстості індивіда нерідко превалює жага руйнувати або себе, або інших, і цієї трагічної альтернативи йому навряд чи вдасться уникнути.

Список використаних джерел

1. Зборовська Н. Код української літератури. *Проект психоісторії новітньої української літератури*. Монографія. Київ : Академвидав, 2006. 502 с.
2. Павличко С. Теорія літератури. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. 679 с.
3. Печарський А. Психоаналітичний аспект української белетристики першої третини ХХ сторіччя: Монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 466 с.
4. Фройд З. Вступ до психоаналізу/пер. з нім. П. Таращук. Київ : Основи, 1998. 709 с.
5. Фройд З. Психоанализ детских страхов / пер. с ним. А. Боковиков. Москва : Азбука, 2016. 288 с.
6. Фройд З. По ту сторону удовольствия. Вена, 1920. С. 90–96.
7. Фройд З. Я и Оно. Вена, 1923. С. 145-146.
8. Шкуренок Н. Фрейд без оговорок. Москва, 2008. 113 с.
9. Лейбин В. Словарь-справочник по психоанализу. Москва: АСТ, 2010. 956 с.

Максим Дроздов

студент II курсу спеціальності «Право»

Науковий керівник: Хаджи А. Ю.

старший викладач

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справа

(м. Дніпро)

FEATURES OF THE USE OF ZOOMORPHIC METAPHORS IN AMERICAN RAP DISCOURSE

Conceptual analysis of modern African American rap discourse requires the involvement of ethnolinguistic, sociolinguistic, contextual approaches, which include the following work: language as a means of constructing social reality – approaches to the study of the formation of ebonics – African American specific ethnic-social jargon as the basis for influencing many cultures of the world.

The study of African American rap discourse implies reliance on concepts such as “discourse”, “discourse analysis”, “concept” to determine how ethnic conflict is formed in rap discourse, to establish the discursive framework of rap discourse and to reveal the meaning of rap discourse. In modern African American culture, both from a linguistic and

cultural point of view. This analysis makes it possible to establish the key concepts of African American culture: exclusivity, crime, friendship, mobility, religiosity, with their various varieties [1, c. 250].

The opening and analysis of these concepts presuppose work according to the following scheme: from the study of historical imagery in modern rap discourse, with the help of which the effect of participation in historical events is constructed, the exclusivity of the individual is conveyed, through the study of the concepts of life values that determine originality, anti-capitalist aesthetics, an appeal to the experience, the individual's belonging to one or another community, to the analysis of the concepts of militancy and struggle in rap discourse, the "criminal", movement and superiority of the author over others.

A necessary component of the analysis of rap discourse is the disclosure of the main actual elements of this discourse, its genre features, figurative character, gender and religious components, as well as the designation of the peculiarities of zoomorphic metaphors [3.c.425].

The function of a zoomorphic metaphor is to give some description of an object, person, situation, etc. based on the similarity of the external and behavioral qualities of the animal with the denotation, also sometimes conveying this subjective view of the described object. For example, you can mark the lines in which the zoomorphic metaphor is used: "They got the discovery channel, don't they? "We ain't nothing but mammals" ("The Real Slim Shady" by Eminem, 2000).

The zoomorphic metaphor contains such concepts as emotionality, expressiveness and evaluation. As for the latter, most often zoomorphic metaphors contain negative evaluation, which expresses the attitude of mankind to the animal kingdom: "I'm the bee's knee's, his legs, and his arms" ("So Bad" by Eminem, 2010) [2, c. 49–52].

A fairly large number of English zoomorphic phraseological units have full or partial equivalents in other languages, which is explained by the coincidence of the mental display of reality among speakers of different languages and common elements of culture - the so-called "cultural universals". In the Ukrainian language, "a snake sub cloud" finds an analogue in English "a snake in the grass". However, due to the difference in cultural factors, ethnic characteristics, different linguistic pictures of the world and different literary sources, many zoomorphic phraseological units contain a certain element of meaning that is understandable only to the carriers of a given culture served by this language: "Skip over the huggy bear, and all the kissy face please Initiate" ("So Bad" by Eminem, 2010).

Coincidences, discrepancies and specificity of the use of zoomorphisms in the American rap discourse to characterize a person indicate that the linguistic picture of the world, with its objectivity and integrity, is an interpretation of the display of the world, moreover, specific for each language [4, c.346].

Zoomorphisms in the American rap discourse can function as independent lexical units, they can also be part of various phraseological mergers, idioms, proverbs, sayings, where they can function as human-meaning or material-meaning metaphors: "I feel the

burn, watch the smoke as I turn Rising, a phoenix from the flames” (“Beautiful Pain” by Eminem, 2013).

Also, the specificity of the use of one or another zoomorphism in the American rap discourse depends on the type of human activity, race and attitude to the described object: “Oh, there goes Rabbit, he choked” (“Lose Yourself” by Eminem, 2013).

In zoo-lexis, more vividly than in any other area of language, the peculiarities of the comprehension of extra-linguistic reality are reflected. This is manifested in the fact that the images of animals, both in English and in other languages, are endowed with properties that are completely unmotivated at first glance: “Has gotten me to the point, I’m like a snail I’ve got to formulate a plot or I end up in jail or shot” (“Lose Yourself” by Eminem, 2013).

The relevance of the analysis of modern rap discourse as a kind of socio-ethnic is because hip-hop slang is becoming a part of common colloquial speech and acquires a powerful psychological impact on the mass consciousness of certain segments of the population, not only in English-speaking countries [6. c.380]. In addition, we consider rap discourse as an integratively complex phenomenon, which includes poetry, prose, song and musical creativity, and theatrical performance. The abundance of genres, the means of which are subordinated to a single goal, make it possible to achieve a qualitatively different level of influence on the consciousness of listeners. At the heart of hip-hop theatre, and, consequently, rap discourse, as one of its main components, is life itself and the representation of the attitude of rap authors and performers towards it. In our work, we restrict ourselves to the linguistic study of discourse, without considering gestural, musical and other components of rap music, so as not to go beyond the scope of our analysis. The content base of hip-hop is the discursive space (ideology, language, cultural and historical factors, forms and concepts of discourse, life values) and which directly affects the artistic and cultural life of society. Ideologically, hip-hop presupposes an opportunity for open discourse: freedom of expression and the ability to defend one’s point of view. In rap discourse, socially recognized acts sometimes coexist with rudeness and vulgarity [7. c. 58].

In the general layer of zoomorphisms and phraseological units with a zoomorphic component, three groups are distinguished. The criterion for this classification is the degree of similarity – differences in the presentation of the linguistic picture of the world:

1. universal units for all languages;
2. units representing similar subjects (using different zoomorphisms);
3. nationally specific units. using the same zoomorphic images. The coincidence of animalistic images in different languages can also appear as a result of borrowing sayings from Latin and ancient Greek texts. Since various peoples had access to the cultural heritage of antiquity, these cultural units have taken root in many languages [8. c.230].

The second group consists of units representing similar subjects using dissimilar zoomorphic images. Ethno-specificity is manifested in the use of unequal zoomorphic images with the coincidence of plots and meanings. For example, in the lexical-semantic group “laziness – idleness” in the Ukrainian language, such phraseological phrases are

used as “count the crows”, “chase the dogs”. In English – “to shoe the goose”, “lizard” – “parasite, parasite”.

The third group of units expresses unique, nationally specific meanings. National-cultural semantics is reflected in phraseological units etymologically dating back to precedent texts [5, с.29-37].

Thus, the study made it possible to describe a fragment of the linguistic picture of the world that is very significant for humans, associated with animals that play an important role in everyday life, namely in the American rap discourse.

References

1. Амосова Н. Н. Основы английской фразеологии. Л. 250 с.
2. Брославская Е. М. Этнокультурные особенности зооморфизмов в русском, украинском и английском языках. *Вестник МГУ*, 2001. Т. 4. № 6. с. 49-52
3. Виноградов В. В. Избранные произведения. Лексикология и лексикография. М., 425 с.
4. Иванова Е. В. Лексикология и фразеология современного английского языка, М., 2011. 346 с.
5. Клушин Н. А. Зоо- и фитоморфизмы в английской разговорной речи. *Теория и практика лингвистического описания разговорной речи*. Горький, С. 29–37
6. Кунин А. В. Курс фразеологии современного английского языка. М.: «Высшая школа», 1996. 380 с.
7. Уфимцева А. А. Лексическая номинация (первично нейтральная). М., 58с.
8. Харитончик З. А. Лексикология английского языка. Минск, 1992. 230 с.

Катерина Дуднік

студентка II курсу магістратури спеціальності

«Українська мова та література»

Мелітопольський державний педагогічний

університет імені Богдана Хмельницького

(м. Мелітополь)

ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ЗАПЕРЕЧЕННЯ В ПІСЕННИХ ТЕКСТАХ

Нам відомо, що філософія, логіка, психологія, математика та інші науки безпосередньо пов'язані з мовою. Тому сучасна наука про мову прагне об'єднувати в аналізування явищ мови, підсумки та дослідження інших дисциплін. Ми можемо пропонувати ознайомлення з цією роботою тим, хто бажає дізнатися про стан даної теми глибше та цікавиться сучасними мовознавчими працями, бо тут зосереджена увага на проблемі функціонування заперечення в сучасній українській літературній мові, а вона, у свій час, перебуває під пильними дослідженнями різноманітних гуманітарних наук.

Мета даної роботи у тому, щоби проаналізувати роль, яку відіграють заперечення в мові, зобразити можливі засоби вираження заперечення в сучасній українській літературній мові та пісенних текстах встановити особливості вживання заперечень в українській мові, з'ясувати сутність заперечення, бо це є головним рішенням та ключем до розуміння сенсу мови.

Основним завданням нашої роботи полягає у наданні визначень поняття заперечення, класифікації заперечень в українській мові та ми маємо зробити висновки щодо значимості заперечень і їх місці в сучасній українській літературній мові.

Хоч у вивчення розмаїтних аспектів заперечення є певні звершення, ми помітили, що **актуальним** є проблематика і на сьогоднішній час та має потребу з'ясувати певні практичні питання, застосування заперечення у реаліях української мови, яка є провідною для письменників, та співаків, які представляють мову народу. Вони дадуть нам можливість зазирнути у потаємний світ особливостей мови та її функціонування. Загадавши істинні слова Наома Хомського-будемо відкривати нові дороги до вдосконаленого розуміння незвичайних характеристик інтелекту людини.

Не так давно семантика займалася тим, що описувала значення окремо слів. Та заперечення з'явилося на дорозі мовознавців, як двері, від яких потрібно було знайти ключ і саме це привело до того, що науковці вийшли за межі лексичної семантики, так як значення категорії “логічних слів”, у даному випадку-заперечних, нереально встановити у від'єднанні. Бертран Рассел стверджує, що вони утворюють новий зміси і лише у реченні чи в його актуальному варіанті-висловленні, або й у текстовому фрагменті. Прості, на перший погляд, мовні кореляти елементи логічного аналізу, кванторів, операторів, повністю протікають через будову мови, створюючи взаємний зв'язок її форми зі змістом. Дуже цікаво зазначити, що заперечення, здавалося би немислимо, але може бути там, де його явно та чітко немає і, протилежно-за формальної наявності не додавати компонента заперечної семантики. Подібна незвичайна поведінка заперечення визначає появу синтаксичних конструкцій, аналіз яких необмежений звичайним переліком структурних варіантів, а вимагає використання методики дослідження, що могла би надати можливість побачити через певні форми поверхневого синтаксису їх аналоги (глибинні), вона відтворюють імовірні когнітивні структури.

Саме мовне заперечення в сучасній українській літературній мові оповито неймовірно широким колом теоретичних питань та проблем. Для розуміння функціонування та суті запереченні в українській мові є встановлення та сукупного аналізу винятковості його формальної репрезентації, синтаксичного втілення, творення семантичної сфери дії та впливу на сучасне членування речення. Потрібно обов'язково дослідити взаємодію між різноманітними операційними частинами заперечення у реченні.

Тому ми хочемо запропонувати дану працю для ознайомлення, бо ми зачіпаємо доволі важливу сферу дії заперечення у сучасній українській літературній мові. І маємо надії, що робота, у якій ми спробуємо розкрити внутрішні процеси функціонування мови, не тільки надасть можливість приблизитися до сприйняття та розуміння принципів формування мовної картини українського народу та сучасної творчості, а і викличе бажання у тих, хто прочитає її проводити дослідження у розрізі даної теми.

У цій роботі ми розглянемо функціональний підхід до визначення категорії заперечення в сучасній мові, а окремо у практичній частині розглянемо це явище у творчості письменників сучасності. Розглянемо також явища творення заперечення у творах різних поетів, прозаїків, і авторів пісенних текстів дослідимо функціональний підхід до вивчення заперечення у наукових здобутках мовознавців.

Мова – наше джерело ідентифікації і ми повинні берегти та те, що вдосконалюється з кожним роком й ми слідкуємо за актуальністю досліджуваного матеріалу, щоби він був цікавий сучасному суспільству. Деяких досвідчених та талановитих письменників не помічають. Ми хочемо це змінити та частково дослідити у цій роботі творчість невідомих світу поетів та прозаїків.

Стійке становлення функціонального підходу у вивченні мови та мовознавстві допомогло залученню до аналізу всіх можливих способів реалізації того чи того значення. І зараз із впевненістю можемо сказати, що увага до лексичних виявлень категорій із граматичною домінантою зростає. Звісно, це належить до категорії заперечення, яку ми будемо розглядати.

Можна стверджувати на основі вивченого матеріалу, що раніше дослідники лише при нагоді відзначали можливість лексично вираженого заперечення, та зараз, на сьогоднішній час, у двадцять першому столітті його кваліфікують як досить поширений і продуктивний спосіб негати.

Комплексний аналіз усіх лексичних одиниць, що можуть експлікувати заперечення, залишається актуальним [3, с.11].

Допомогти людині зрозуміти значення відсутності, неповноти, позбавленості можуть заперечні слова та окремо їхні афікси, вони змальовують у свідомості людини ті значення, які письменники хотіли донести до реципієнта. Можемо навести у приклад афікси: **не-, без-, обез-, зне-, ні-, ані-, а-, анти-, ім-, ін-, ір-, дис-, поза-, понад-, над-, недо-, небез-** [5,с. 267], вони поєднуються з лексемами різних частин мови (некохання, беззаповітний, знешкодити, ніде, аніякий, аморальний, антипрекрасний, дисгармонія, індиферентний, ірреальний, позазаконний, понадплановий, надзвичайний, недоробити, небезгрішний)[4].

Пропонуємо розглянути заперечення конструкцій, у яких заперечна семантика має властивість передавати сенс за допомогою заперечних прислівників місця (мається на увазі відсутність місця події або дії, де мала би або могла би трапитися дана дія, яка позначена головним членом). Такий приклад ми зафіксували у творчості Олександра Валерійовича Пономарьова, в пісні «Ніколи», кліп на яку вийшов у 2010-ому році. Представмо рядочки твору:

Я ніколи нікому тебе не віддам!

Хочу бачити, чути, любити щодня.

Я ніколи нікого ще так не кохав,

Я так довго, так довго на тебе чекав [1].

У даному прикладі заперечена семантика конструкції дає нам зрозуміти, що герой відмовляється покидати свою кохану жінку до кінця життя та вона є для нього дорогою людиною, яку віддавати він комусь не хоче і не має бажання.

Також бачимо тут частку **не**, вона іще більше розкриває, що ні одна на планеті людина ще не викликала таких бурхливих почуттів у виконавця.

Частка **не** у сучасній українській літературній мові не має комунікативної функції. Її самостійне категоріальне значення у граматичному вираженні заперечення. Також не називає предмет, явища, дії, стан, ознаку та не може бути членом речення.

Обов'язково як модальна частка **не** додає особливе смислове навантаження та відтінок реченню і має повноцінного, повного та необмеженого заперечення, має синтаксичну функцію як засіб вираження граматичної категорії заперечення. Тобто, **не** може і вживається з різними членами речення та заперечує об'єкт дії, саму дію, суб'єкт, ознаку. Представимо вам це у пісні Тіни Кароль "Не дощ":

Не дощ і **не** сніг
Стримати мене **не** зміг,
Не дощ і **не** сніг...
Не дощ і **не** сніг,
Ніколи б я піти **не** зміг,
Не дощ і **не** сніг... [2]

Тут ми спостерігаємо не тільки частку **не**, а і синтаксичну зперечну конструкцію, що може заперечуватися наявність часу для здійснення якої-небудь дії.

Список використаних джерел

1. ТОП-100 золотих хітів Незалежної України. URL: <https://glavcom.ua/country/culture/100-zolotih-hitiv-ukrajini-773167.html> (дата звернення: 06.11.2021).
2. «Не дощ». Тіна Кароль. URL: <http://pisnya.org.ua/kompozycja.php?id=536> (дата звернення: 06.11.2021).
3. Баган М.П. Функціональні параметри лексико-граматичного заперечення в сучасній українській мові. *Українська мова*. 2010. № 3. С. 11–19 с.
4. Дуднік К.О. Засоби вираження заперечення в поетичних та прозових творах. *Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку* : Збірник наукових праць. Переяслав: 2021. С. 105–108 с.
5. Кардашук О.В. Засоби вираження заперечення в творах Ліни Костенко. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Вип.547–548. Чернівці, 2011. С. 267–272.

Катерина Дюкар

кандидатка філологічних наук,

доцент кафедри української мови

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

(м. Харків)

PSYCHOLINGUISTIC THEORIES IN WORD-MAKING PROCESSES

It is now a widely acknowledged fact that the human brain operates at extremely high speed as a result of the high volume of processed information, the flow of which is not diminishing but rather increasing and widening. In the globalized information flow, people often experience, on the one hand, a general marriage of nominative units adapted as much as possible to the national language code, both in terms of content, the other is

the need for repeated verbalization to be understood from one's own subjective beliefs. Regardless of the reasons for the search for ways and means of implementation in the communicative act of the nominative formulation, the key role in this process is assigned to the grammatical formulation of the language, the key role in this process is given to the grammatical design of the language, in particular word-formation and shaping, which enables us to decode the different levels of prosody and the tightness of words, and to perceive and create these verbal fragments in the future. In view of this, of particular interest is not only the very nature of language as a materialization of thought, as a representation of those processes that take place at the level of awareness or intelligence, but also the mechanisms and regularities of formation, corriging and actualization of the base of word clichés depending on the needs of a particular communicative act. Thus, today the attempts of domestic and foreign representatives of the scientific community to understand, first, the psychological mechanisms of creation and implementation of derivative expressions of the national language become of great importance, secondly, to explain the nature of formation and production of models and forms at the level of an individual medium, and thirdly, to describe the processes of reception and interpretation as the essential elements of people's mental activity. In this context the relevance of our work is caused by the foremost specificity of the object itself – the psycholinguistic nature of derivation, as well as the necessity to understand the level of elaboration of the problems, the level of the development of problems related to the psycholinguistic dimension of word-processes, representatives of academic schools in different countries and the need to identify discursive moments and gaps in the study of the subject matter. Considering the above, the article's aim is to establish the evolution of linguistic theories of word-formation from the sporadic attempts of scholars to establish the link between thinking, the main goal of the study was to establish the link between thinking and speech and the grammatical structure of the language to the comprehensive studies of derivation as a mirror image of the total mental processes of the individual's brain activity.

In a similar or analogous way, the above questions are of interest to the academic community since the beginning of the 19th century. The basis for scientific study of the problem was laid down by W. von Humboldt [3], who, by differentiating between language and speech, tried to explain the nature of their connection to thinking. Calling this approach metaphysical, I. Baudouin de Courtenay [1] argued on the psychic nature of language and appealed to the reality of brain activity, as represented by the language of the individual. Furthermore, the scientist was the first to identify the morpheme as a unit at the psychological level. F. de Saussure [11] argued for the importance of analogy in the processing of words in the language and believed that derivation did not take place at the moment of word creation, as the individual components of the word are already present in the brain's memory, and are the result of a disorderly mental operation similar to calculus. In fact, the scientist has reached the psycholinguistic level of conceptualization of the language phenomena and their perspective of integration into the language system. His ideas were developed in the works of L. Scherba [14], whose research, especially in the field of vocabulary, was carried out in the early stages within the limits of the

psychological concepts that were available at that time. It was thanks to the scientist that the notion of the *psychophysiological organization of the individual* emerged in the scientific community, and that it is formed and implemented due to the language experience.

The founder of the psychological direction in Ukrainian linguistics is O. Potebnya [9], whose last works on lexicology were mostly concerned with different aspects of Slavic word-formation. With the differences in views on the relationship and interaction between the elements of the triad *thought – speech – language*, the researchers came closer to an understanding of that there are complex psycho-physiological processes that accompany not only the language, but also certain actives of speech and understanding of that speech.

With the branching of psycholinguistics as a science into separate fields we can state a stable interest of scientists, mostly foreign, to study various aspects of the psycholinguistic nature of human speech, in particular word-formation, within the framework of multidisciplinary studios. It should be noted that Ukrainian linguists have tried to investigate this topic only in the last decades. Thus, A. Zagnitko [4], examining modern linguistic theories in complex, turns also to general ideas about psycholinguistic aspects of word-formation and grammar. Summarizing the views of the psycholinguists, the scholar focuses mainly on the creation of new words on the meaning of familiar to the speaker by means of highly productive derivational instrumentation through analogies to the grammatical constructions often created by the individual [4, p. 77]. In this context, the researcher actualizes the notion of *folk etymology*, which is associated with the well-known to philologists' quasi-story *Puski beati*. A. Zagnitk's conclusions are based on the achievements of the St. Petersburg school of psycholinguistics, in particular on the works of L. Sakharny [10]. The psycholinguist tried to find out in an empirical way the mechanisms of word creation, especially of new words, and to find out the factors of actualization of derivational links in a language for reproduction of ready-made verbal samples and production of occasional ones.

Currently the psycholinguistic theory of neologization, developed by the foreign researcher S. Togojeva [12] in 1986, is directly appeals to the connection of word-formation processes with mentality and intelligence. Unfortunately, Ukrainian linguists have not presented any similar research of monograph or dissertation level on the mentioned problems. However, there was an attempt to analyze the psychological background of M. Wingranowski's wordsmithing on the basis of the Neographics Laboratory *Neolex-Rivne* [2]. The described situation, presumably, is explained by the exclusion of the human factor from the structural-semantic analysis of neoderivatives [8]. It is difficult not to agree with this conclusion of the researchers, because in psycholinguistics word-formation is analyzed primarily from the point of view of the human factor. The complexity, in fact, also lies in the absence of absolute relevance between the spoken and perceived message within the boundaries of the communicative act itself.

The proposed analysis of the achievements and prospects of psycholinguistic parameterization of word-formation processes is just a separate attempt to summarize the views of experts on the relationship between grammar, speech activity, thinking and consciousness, which indicates the need for further development of this direction not only and not so much on the theoretical and methodological level, as on the practical one. Taking into account the importance of the theoretical and methodological basis for empirical research in the field of psycholinguistics, especially in the aspect of human speech, because it is a field of the first order, this is a field aimed at experiment, study of phenomena in dynamic, inventory of existing linguistic theories and approaches to word-formation as a component of people's mental activity, that it is, on the one hand, the result of the process of an individual's active brain processes, and on the other hand, accompanies them, mirroring certain states and changes in competence at the level of the linguistic picture of the world or idiostyle, provides grounds for stating the stable interest of the academic community. In the long term, it is worth turning to the following aspects of the themes developed: to find out the place of grammatical, in particular word-based, system in the psycholinguistic scientific paradigm; to establish the main derivation categories and definitions that are operated by scientists; to reveal discursive and variant aspects in psycholinguistic theories of derivation; to identify the points that have not fallen into the category of those developed by the academic community; to point out the perspective and relevance for the further study of psycholinguistic parameters, mechanisms and tools of word-formation.

References

1. Бодуэн де Куртенэ И. А. Общее языкознание. Избранные труды, М. : Юрайт, 2017. 343 с.
2. Вокальчук Г. М., Браун, А. І. Лексичні новотвори Миколи Вінграновського з погляду психолінгвістики. *Словотворчість шістдесятників. Ліна Костенко. Микола Вінграновський : зб. наук. пр.* Острого: Вид-во Нац. ун-ту «Острозька акад.», 2012. Вип. 3. С. 97–105.
3. Гумбольдт В. Избранные труды по языкознанию; пер. с нем. яз. под ред. и с предисл. Г.В. Рамишвили, 2. изд., М. : Прогресс, 2000. 396 с.
4. Загнітко А. Сучасні лінгвістичні теорії : монографія, вид. 2-ге, випр. і доп, Донецьк : ДонНУ, 2007. 219 с.
5. Калмикова Л. О., Калмиков Г. В., Лапшина І. М., Харченко Н. В. Психологія мовлення і психолінгвістика : Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів, К. : Фенікс, 2008. 245 с.
6. Леонтьев А. Н. Избранные психологические произведения: в 2-х т, М. : Книга по Требованию, 2014. Т 1. 392 с.
7. Норман Б. Ю. Основы психолінгвістики: курс лекцій, Минск : БГУ, 2011. 131 с.
8. Попова Т. В., Рацибурская Л. В., Гуцунава Д. В. Неология и неография современного русского языка : учеб. пособие, 3-е изд., стер., М.: Флинта, 2017. 168 с.
9. Потебня А. А. Мысль и язык. *Избранные работы.* Москва : Юрайт, 2019. 238 с.
10. Сахарный Л. В. Психолінгвістические аспекты теории словообразования : учебное пособие. Ленинград : ЛГУ, 1985. 97 с.
11. Сосюр Ф. Курс загальної лінгвістики; пер. з фр. А. Корнійчук, К. Тищенко, К. : Основи, 1998. 324 с.
12. Тогоева С. И. Психолінгвістические проблемы неологии: монография, Тверь : Тверской гос. университет, 2020. 155 с.
13. Шахнарович А. М. Лингвистический эксперимент как метод лингвистического и психолінгвістического исследования. *Основы теории речевой деятельности: коллективная монография;* под ред. А. А. Леонтьева. М. : Наука, 1974. С. 129–134.
14. Щерба Л. В. Языковая система и речевая деятельность, изд. 2-е, М. : Едиториал УРСС, 2004. 432 с.

Софія Есіна

студентка I курсу

спеціальності «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»

Науковий керівник: Іщенко Т.В.,

старший викладач

Дніпропетровський державний

університет внутрішніх справ

(м. Дніпро)

МОВА ЯК ІНТЕГРАЦІЙНИЙ ЧИННИК У СУСПІЛЬСТВІ

Ми визначаємо роль мови, як важливий чинник, що дає змогу об'єднати суспільство для вирішення проблем. Для успішності суспільної інтеграції допомагає розуміння усного та писемного вираження мови, а також здатність висловити свою думку цією мовою у писемному та усному вигляді. Вміння розуміти, говорити, читати і писати цією мовою відповідно до своїх щоденних потреб. Важливо збереження своєї мови та культури, а по можливості – засвоєння принаймні однієї іноземної мови.

Можливість мови проникати у внутрішній соціальний світ є передумовою створення міцного державного організму. Слушною з цього приводу є думка професора В. Куця: «Мова – явище водночас індивідуальне й соціальне: вона обслуговує і кожну окрему людину, і суспільство в цілому, причому обидві її функції взаємопов'язані і невіддільні одна від одної. Мова однаково спрямована як у внутрішній, так і в зовнішній, соціальний світ людей. Цим вона забезпечує єдність індивіда і суспільства, безперервне їхнє взаємозбагачення і взаємопідтримку» [1]. Отже, мова може розглядатися як явище, що сприяє об'єднанню цілого ряду спільнот у більш велику і створює оптимальні умови функціонування держави.

Інтегруюча функція мови – штучна функція, яка виникає в результаті свідомих дій суспільства чи держави, спрямованих на поширення мови, необхідної для міжнаціонального спілкування. З огляду на це, характерними ознаками інтеграційних можливостей української мови вважаємо: 1) формування єдності, пов'язаної з посиленням процесів національно-культурної ідентифікації; 2) погодження і приведення до прийнятних норм мовленнєвої поведінки (культури мовлення); 3) підвищення імунітету щодо зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих впливів; 4) ціннісно-нормативну погодженість мовної поведінки в критичних ситуаціях; 5) регулювання та проектування культурних (у тому числі етнолінгвістичних) процесів та їх підтримка. Критерієм мовної інтеграції може бути характер діяльності суспільства в неординарних ситуаціях, який виявляється: - у здатності суспільства самостійно регулювати мовну ситуацію; - здатності суспільства ефективно контролювати діяльність компетентних органів з мовних питань; - погодженості та прогнозованості мовленнєвої поведінки членів суспільства в критичних ситуаціях на шляху його демократизації. Стосовно

інтеграційної функції, то її може виконувати тільки мова, що фактично стала мовою міжнародного спілкування в межах тієї чи іншої держави[1].

Інтеграція мов — це процес мовної еволюції, що полягає у зближенні різних діалектів і мов аж до їхнього злиття. Характеризує становлення будь-якої загальнонародної мови. Зворотним процесом є диференціація мов. Інтеграція мов відбувається або шляхом відмови від однієї мови з переходом на іншу, або злиттям мов у єдину, що істотно відрізняється від мов, які інтегрувалися. Інтеграція мов пов'язана з процесами економічної, політичної і культурної інтеграції, етнічного змішування. Найчастіше спостерігається при взаємодії споріднених мов і діалектів [2].

За системного підходу інтеграція визначається як процес взаємодії двох або більше систем з метою створення нової, яка набуває нових властивостей завдяки зміні властивостей та зв'язків її елементів. Американський педагог Дж. Гіббоне висловлював думку, що інтегрувати – це поєднувати частини систем таким чином, щоб результат об'єднання в сумі перевершував їхнє значення до взаємодії. На думку Н. Костюка, «інтеграція – це процес взаємодії елементів із заданими властивостями, що супроводжується встановленням, ускладненням і зміцненням істотних зв'язків між цими елементами на основі достатньої підстави, в результаті якої формується інтегрований об'єкт (цілісна система) з якісно новими властивостями, у структурі якого зберігаються індивідуальні властивості вихідних елементів». Таким чином, інтеграція – це процес взаємодії, об'єднання, взаємовпливу, взаємопроникнення, взаємозближення, відновлення єдності ... двох або більше систем, результатом якого є утворення нової цілісної системи, яка набуває нових властивостей та взаємозв'язків між оновленими елементами системи» [4].

Отже, зазначимо, що інтеграція доцільно процесуально говорить про «інтеграцію в суспільстві», що дає можливість поєднати структурні й інтеракційні моменти. Інтеграція суспільства передбачає собою процес поєднання складових частин соціуму шляхом гармонізації різних соціальних груп, асиміляції різних культурних елементів та примирення різних моральних норм.

Список використаних джерел

1. Роль інтеграційної функції мови у формуванні нації та держави. URL: <http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2010-01/10cngfnd.pdf> (Дата доступу: 17.10.2021)
2. Інтеграція мов. URL: https://leksika.com.ua/12331007/ure/integratsiya_mov (Дата доступу: 17.10.2021)
3. Інтеграція у вивченні української мови та літератури в новій українській школі. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/> (Дата доступу: 17.10.2021)
4. Інтегроване навчання: тематичний і діяльнісний підходи URL: <https://nus.org.ua/articles/integrovane-navchannya-tematychnyj-i-diyalnisnyj-pidhody-chastyna-1/> (Дата доступу: 17.10.2021)

Олександр Жук

курсант II курсу спеціальності «Кримінальне право»

Науковий керівник: Каширіна І.О.

Викладач кафедри українознавства та іноземних мов
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

(м. Дніпро)

КЛІШЕ В АНГЛІЙСЬКИХ ГАЗЕТНИХ ЗАГОЛОВКАХ

Найчастіше проблема перекладу ускладнюється тим, що назва статті і її зміст істотно розрізняються. Від того, наскільки коректним і вдалим виявився переклад назви, буде залежати його успіх. Тому важливим є використання найбільш доречних і відповідних перекладацьких рішень, які будуть релевантними в умовах лінгвокультурних відмінностей мов, виконуватимуть початкову прагматичну функцію (функцію впливу), а також зберігатимуть основну ідею.

Слід зазначити, що діапазон розуміння кліше у сучасній гуманітарній науці достатньо широкий – від психологічних, культурних та філософських кліше до мовних кліше як проблеми успішної комунікації у практиці культури промови. У мовознавстві існують успішні спроби осмислення цього явища (Т. М. Ніколаєва, Є. П. Захарова, В. Н. Москвин та ін.). Загалом у лінгвістиці під поняття «кліше» підводиться досить широке коло явищ [2, с. 374].

Так, словник «Культура російської мови» (2003) визначає «кліше або мовний стереотип як готовий, легко відтворюваний у певних ситуаціях та сферах спілкування оборот». Подібне визначення дано і в «Словнику лінгвістичних термінів» Ю. Е. Розенталя та М. А. Теленкової (1971). Приблизно в тому ж значенні в науці використовуються такі терміни, як «стандарт», «шаблон», «стереотипізований оборот».

До різновидів клішованих утворень відносять також різного роду одиниці, що відтворюються, такі як формули мовного етикету, штампи, афоризми, фразеологізми, ідіоми, крилаті слова, деякі гасла, цитати. Усі перелічені вище терміни становлять якесь термінологічне поле і відносяться до одиниць, що мають властивість відтворюваності у певних дискурсивно-мовних обставин [3, с.82]. *Arbery's killers "did everything" on assumptions, prosecutor says.* У даному прикладі можна побачити кліше *did everything*.

Хоча при більш уважному теоретичному погляді на ці явища, а також у дослідній практиці виявляються і фіксують різницю між ними. Саме широке розуміння кліше як робочого буде застосовано нами до матеріалу дослідження.

Відзначимо лише специфіку штампу (стосовно кліші), оскільки саме він, поряд з кліше, є характерною особливістю газетно-публіцистичного тексту. Мовні штампи, маючи таку ж комунікативно-мовленнєву природу, що і кліше («висока вживаність», «ходова універсальна одиниця», «готові блоки»), від останніх стилістичної («забарвлений мовний засіб») та стильовий («основна сфера, в якій народжується і змінюється мовний штамп – це мова засобів масової інформації») маркування. У зв'язку з цим кліше та штампи дають різний риторичний ефект [4, с. 384].

Яка ж роль кліше та штампів у газетно-публіцистичному стилі та тексті? При аналізі механізмів їх функціонування у газетно-публіцистичному тексті та його перекладі необхідно враховувати як базові лінгвістичні, так і екстралінгвістичні параметри тексту даного типу та його жанроутворюючі ознаки (при аналізі як оригіналу публіцистичного тексту, так та його перекладу). Найбільш продуктивною у цьому аналізі є прагматична тріада: автор (адресант) – ціль (комунікативне завдання) – читач (одержувач, адресат). *What we know about the victims of the Astroworld Festival tragedy*. Тут ми бачимо штамп фразу *what we know*, яка притаманна для газетних заголовків юрилічної тематики.

Унікальність англійської юридичної термінології полягає в тому, що її сфера функціонування не обмежується рамками сфери професійного спілкування. Це пояснюється тим, що на сьогоднішній день юриспруденція поряд з релігією, наукою, мистецтвом та філософією є невід'ємною частиною культури народів. Англійські юридичні терміни активно використовуються повсюдно, тому ми можемо знайти велику їх кількість у сучасній та класичній художній літературі. [2, с. 372].

У сучасній лінгвістиці основні дослідження юридичної термінології пов'язані з її функціонуванням у спеціалізованих текстах; та сфера вживання юридичної термінології, яка доступна широкому колу читачів, – тексти детективних романів – залишається все ще маловивченою, з чим і пов'язана актуальність цього дослідження.

Таким чином, найбільші труднощі при перекладі на українську мову представляють терміни, використані у складі стилістичного прийому, та англійські юридичні терміни-реалії.

Якщо у першому випадку використання повних еквівалентів при перекладі значно полегшує завдання перекладача, оскільки термінологічна одиниця у неспеціальному оточенні відрізняється експресивністю, то у другому випадку перед перекладачем стоїть вибір: полегшити сприйняття тексту для потенційних читачів шляхом адаптації незнайомого юридичного поняття до юридичної системи мови перекладу або ж просвітити читача про особливості англійської юридичної системи, показати її специфіку і тим самим підтримати в перекладі особливу атмосферу Англії, вдаючись до транслітерації терміна-реалії а супроводжуючи його перекладацьким коментарем. [1, с. 48].

Незважаючи на те, що перший спосіб сприяє легшому читанню і не відволікає увагу читачів на дрібні деталі, другий спосіб, на наш погляд, у багатьох випадках є кращим, тому що не тільки зберігає неповторний авторський стиль та атмосферу в творі, а й виконує освітню функцію та розширює кругозір читачів.

Список використаної літератури:

1. Лагутіна І.В. Заборона дискримінації у сфері праці як принцип трудового права. *Актуальні проблеми держави і права*, 2010. Вип. 52. С. 46–52.
2. Твердовський І.М. Заборона дискримінації у сфері праці: міжнародноправовий аспект. *Держава і право*. 2011. Вип. 51. С. 373–378.
3. Болотіна Н.Б. Соціальне законодавство України. Тендерна експертиза. К.: Логос, 2001. 82 с.
4. Кресіна І.О. та ін. Запобігання дискримінації в Україні в контексті європейської інтеграції: Монографія. К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2015. 384 с.

Анастасія Захарченко

студентка I курсу спеціальності «Право»

Науковий керівник: Руських І.В.,

старший викладач кафедри

соціально-гуманітарних дисциплін

Дніпропетровський державний університет

внутрішніх справ

(м. Дніпро)

МОВНІ ПРОЦЕСИ В СУСПІЛЬСТВІ

В наш час людина не може прожити без мови, яка є основним способом спілкування між людьми. Мова не є біологічним явищем, не закладена в біологічній природі людини, яка при народженні не може розмовляти. Якщо людину відгородити від суспільства з ранніх років, вона буде безмовною. Науковцям відомо багато випадків, коли люди зростали біля тварин, саме таким чином вони ставали безмовними. Дослідники вважають, що, якщо людина не почне розвиватися та вивчати мову на ранніх етапах свого життя, в подальшому їй буде дуже складно, майже нереально вивчити мову. Про те, що мова не є біологічним явищем, свідчить і той факт, що межі мов і рас не збігаються. Так, представники негроїдної раси розмовляють англійською мовою, представники жовтої (китайці, японці, корейці та ін.) користуються різними мовами. Дитина розмовляє мовою людей, серед яких живе й виховується. Мову неможна розглядати як психічне явище, так як психіка в кожній людини своя, неповторна, таким чином у кожній людини була б своя мова.

Вплив мови на суспільство вивчено не досить широко [1]. Сам факт такого впливу нерідко викликав сумніви. Важко, однак, уявити, що засіб мислення, оформлення й поширення інформації в суспільстві є непомітним інструментом, що ніяк не впливає на суспільне життя. Але без мови суспільство не може існувати. Найголовнішою ознакою суспільства є мова, з виникненням якої постав народ, з відродження якої постала нація, з якою безпосередньо й опосередковано пов'язані інші її об'єктивні ознаки, що й доводить її значущість. Це насамперед культура, яка саме завдяки мові має національне забарвлення, це й історичні традиції, які творилися разом з мовою, це навіть територія проживання, яка «трансформувалася» у фольклор, звичаї, обряди, релігійне світовідчуття, що відображалось у слові. Тому мова є незаперечним фактором творення нації. Адже саме з мов почали формуватися нації в середньовіччі, з мов у ХІХ ст. пробуджувалися й поставали до життя нації бездержавні, поневолені.

Мова – це суспільне явище, тому що вона виникла в суспільстві, обслуговує його, є основною ознакою суспільства. Мова не може існувати без суспільства, а суспільство без мови. Окрім мови суспільство обслуговує і розвиває наука, техніка, культура, ідеологія, релігія [2].

Розвиток і функціонування мови значною мірою зумовлені станом суспільства. Так, зокрема, в мові відображається соціальна диференціація

суспільства (класова, професійна, статева). На стан мови впливають демографічні процеси (зміни в чисельності населення, у співвідношенні жителів міста й села, міграційні процеси тощо), рівень освіти, розвиток науки, створення державності тощо. Мова розвивається в суспільстві завдяки зростанню населення, виникненню нових поселень та народів. Також на розвиток мови в суспільстві впливають наукові дослідження, які допомагають дізнатися більше про мову та суспільство в якому вона вживаються. Отже, мова займає велике місце в суспільстві, без неї суспільство не може існувати, так як і мова без суспільства.

Список використаних джерел

1. Сухенко В. Мова і суспільство: взаємодія і розвиток [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrlit.net/article/1021.html>
2. Мова і суспільство [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://pidru4niki.com/1914021848048/dokumentoznavstvo/mova_suspilstvo

Антон Зінов'єв

студент I курсу спеціальності «Маркетинг»

Науковий керівник: Максимець О.М.

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри суспільно-гуманітарних наук,

Таврійський державний агротехнологічний університет

імені Дмитра Моторного

(м. Мелітополь)

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СЛІВ ІНШОМОВНОГО ПОХОДЖЕННЯ В МАРКЕТИНГОВІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

На сучасному етапі розвитку української літературної мови, коли її термінологія як складова частина лексики перебуває під інтенсивним іншомовним впливом, актуальною є потреба в комплексних дослідженнях численних новітніх запозичень. Ось чому *мета* цього дослідження полягає в аналізі джерел походження сучасної української маркетингової термінології.

Аналіз складу усієї української економічної термінології з точки зору її походження, здійснений мовознавцями, може бути представлений таким чином: – 19% фінансово-економічної термінології становлять власне українські слова (наприклад: *борг, боржник, вартість, взаємозалік*); – 8% – це слова-гібриди, тобто такі, що складаються з двох коренів, один із яких є власне українським, інший – запозиченим (наприклад: *векседавець, векселетримач, жиронаказ, жиророзрахунок*); – 73% становить лексика, запозичена з різних мов світу (наприклад: *дисконт, аудит, менеджмент, емісія*) [1, с. 116].

Слова іншомовного походження, як правило, засвоюються, насамперед, фонетично і граматично, тобто підпорядковуються законам фонетики, граматики і словотвору мови-реципієнта. За умов сучасного та прискореного життя створення зручних та динамічних інформаційних технологій в українському мовленні з'являється велика кількість термінів, що стосуються різних галузей науки і техніки

(наприклад, економічні і фінансові терміни: *бартер, брокер, ваучер, лізинг, дилер, корнер, лобі, менеджмент, аудит, кредит, маркетинг*. Багато із цих слів використовуються у мовленні не тільки як терміни, але і як загальноживані слова, оскільки коло їхніх користувачів поступово розширюється.

Абсолютна більшість сучасних науковців за основу бере тезу про двобічну залежність еволюції мови від зовнішніх і внутрішніх чинників. При цьому зазначається, що повний опис мовної системи неможливий без урахування взаємодії екстралінгвістичних та інтралінгвістичних причин, які звичайно об'єднують у три групи:

- 1) структура певної мови (тобто її будова);
- 2) психологічні, фізичні, просторові, соціальні та інші умови існування мови;
- 3) ті періодичні впливи інших мов, які в даний час і в даному місці відчуває дана мова [2, с. 230].

Так, джерелом поповнення лексики сучасної української мови, зокрема її ділового мовлення в бізнесі, є іншомовні слова. Одні з них, що давно вже засвоєні або означають назви загальновідомих явищ і предметів, увійшли до активної лексики. Наприклад: *менеджер, спонсор, юрист, маркетинголог, таргет, ліди*, тощо. Від основ таких слів в українській мові творяться нові слова за допомогою різних словотворчих засобів. Наприклад: *маркетинг – маркетингологія, маркетинголог, маркетинговий, маркетинг-плейс*. Інші запозичені слова, що означають назви понять і явищ, які не є загальновідомими і рідко вживаються в мові, мають виразні ознаки іншомовних. Наприклад: *конверсія, маржа, івент, ритейл, реклама*.

Найбільше до скарбничок слів нових підприємців України звісно надійшло з англійської мови. Весь світ купує, продає та виготовляє продукцію на цій мові, і як вона могла обійти стороною маркетинголога.

Термінотворення має свою специфіку, яка полягає в тому, що значну кількість спеціальних слів фахове мовлення запозичує з інших мов, що пов'язано з науково-технічним прогресом, співпрацею науковців різних країн світу. Термінна номінація, на відміну від загальномовної, – це цілеспрямований процес, зумовлений взаємодією зовнішніх та внутрішніх чинників. Одна з головних її особливостей – використання іншомовних слів та їх компонентів для найменування нових понять. Англійські морфеми, як і класичні терміноелементи, відповідають вимогам точності, стислості та забезпечують однозначність терміна.

Енциклопедія української мови дає таке визначення **англіцизму**: англіцизм – різновид запозичення; слово, його окреме значення, вислів тощо, які запозичені з англійської мови або перекладені з неї чи утворені за її зразком. Англіцизми переважно усвідомлюються мовцями як чужорідний елемент і зберігають ознаки свого походження наприклад фонетичні (*реліз, імідж*), словотвірні (*таргет, маркетинг*), семантичні (*яструби – політики, прихильники жорстокого агресивного курсу у різних країнах*).

Англіцизм – ідіома чи крилатий вислів – пов'язується у свідомості мовців з англійським джерелом незалежно від способів творення.

У абсолютній більшості це слова, що стосуються політики, економіки та торгівлі: *банкнот, блеф, блокада, бойкот, бюджет, гангстер, демпінг, долар, інтерв'ю, лідер, локаут, мітинг, чек*. Лексична система, як і мова в цілому, постійно змінюються, причому порівняно з фонологічною і граматичною системами – найшвидше. Одні слова зникають із мови, інші – з'являються. Контакти народів зумовлюють культурний обмін, в тому числі обмін слів.

Окремо можна виділити сферу маркетингу, бо саме вона є основою усіх продажів та систем комунікації з клієнтом. Слова *агент, амбасадор, андейт, банер, бонус, бот, інвайтинг, капча, лояльність* – вже давно використовуються у лексиці багатьох професій. Це можна пояснити тісним зв'язком між різними професіями, що об'єднані однією метою – новим клієнтом. Але є окремі слова, які користуються популярністю лише у маркетологів, так як пояснюють ті дії та процеси, за які відповідає саме ця спеціальність. *Віральність, беклінк, бандл, аутріч, анкор, джанк, дроп, канбан, кегль, крауд-маркетинг, лендінг, оффер, парсинг, скрам, скетч, флуд* – дуже маленький список можливих слів.

Іншомовними словами іноді знаходять більш зрозуміліші, може навіть приємніші для вуха українця слова. Наприклад замість слова «лайк», дуже часто використовують версію «вподобайка», замість «фоловер» - «підписник». Але звісно, не кожному слову можна знайти коротку характеристику, а в деяких випадках це не має сенсу, бо робота з міжнародними компаніями зобов'язує говорити на загальноприйнятій, зрозумілій мові для маркетологів зі всього світу.

Це невід'ємна складова функціонування та історичної зміни мови, одне з основних джерел поповнення словникового запасу; також це повноцінний елемент мови, що є частиною його лексичного багатства, служить джерелом нових коренів, словотворчих елементів і точних термінів.

Мовознавці зазначають, що серед чинників, які сприяють появі запозичень, істотну роль відіграють мода та естетичні смаки, зокрема намагання використати слова з конотативним значенням. Будь-які контакти з іншими народами – економічні, культурні, політичні призводять до обміну інформацією і сприяють появі у мові нових слів. Внаслідок цих контактів запозичуються, як правило, окремі слова; рідше це можуть бути словосполучення, інколи - сталі вислови, або фразеологізми, і навіть граматичні структури

Отже, запозичення – це перехід слів з однієї мови в іншу внаслідок взаємодії цих мов. Запозичення – закономірний шлях збагачення лексики будь-якої мови. Запозичені слова в українській мові можуть бути єдиними назвами понять або виступати синонімами власне українських. Запозичення поділяються на: прямі запозичення, кальки, варваризми, напівкальки та екзотизми. Основними причинами запозичення є: відсутність у рідній мові еквівалентного слова для нового предмета, явища чи поняття; використання запозиченого слова замість українського слова; прагнення до підвищення чіткості терміна. Процес запозичення відбувається постійно, віддзеркалюючи нові реалії нашого життя, даючи їм нові назви.

У сьогоденні дослідження запозиченої лексики слід враховувати тенденцію до створення міжнародної термінології, єдиних найменувань понять, явищ сучасної науки, виробництва, що також сприяє закріпленню іншомовної лексики, котра отримала інтернаціональний характер. Цей факт дає підстави вважати, що засвоєння іншомовних елементів є необхідним і обов'язковим для розвитку української мови процесом. Саме тому проблема засвоєння іншомовної лексики в українському мовленні залишається актуальною і має достатньо матеріалу для дослідження, оскільки мова – явище динамічне, яке постійно розвивається. Економіка займає особливе місце серед інших суспільних наук, оскільки більше від інших пов'язана з життям народу. Звідси – тісний зв'язок економічної термінології із лексичною та стилістичною системами сучасної української літературної мови. Отже, розгляд економічної термінології загалом, а у її складі і маркетингової лексики, як з історичної, так і з сучасної точки зору підтверджує думку, що вона постійно розширює свій функціональний статус. Характер змін в зазначеній термінології має прогресивну спрямованість, тобто є виявом тенденції до подальшого формування мови економіки.

Таким чином, на сучасному етапі українська маркетингова термінологія як частина загальноукраїнської терміносистеми відповідає вимогам міжнародних стандартів та світової наукової традиції.

Список використаних джерел

1. Белоусова В. Проблема кодифікації англо-американських запозичень на -ing (на матеріалі віддієслівних іменників). *Українська термінологія і сучасність* : Зб. наук. праць. Київ : НАН України, 1998. С. 116–119.
2. Кислюк Л. П. Нові англійські запозичення і термінологія. *Українська термінологія*. Львів, 2006. С. 229–236.

Катерина Іщенко

студентка I курсу спеціальності «Публічне управління та адміністрування»

Науковий керівник: Максимець О.М.

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри суспільно-гуманітарних наук

Таврійський державний агротехнологічний університет

імені Дмитра Моторного

(м. Мелітополь)

СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ РИС ХАРАКТЕРУ ЛЮДИНИ

Фразеологізми постають важливим джерелом живлення української мови та літератури. Це стійкі сполучення двох і більше слів, яке в процесі мовлення відтворюється як готова словесна формула, передає одне значення і, як правило, має певне емоційне забарвлення. Немає такої ділянки, галузі життя, буття народу, які б не характеризувались усталеними зворотами [1, с. 128]. Виразні семантико-

стилістичні якості фразеологізмів – їх образність, картинність, жива внутрішня форма – відсвіжують мовлення, роблять його невимушеним, соковитим, містким, дотепно-влучним, що й приваблює майстрів художнього слово, журналістів, публіцистів [2, с. 250].

Кожна мова – це живий організм, що постійно розвивається і має у своєму складі вагому кількість стійких одиниць – фразеологізмів, які вживаються носіями мови у повсякденному житті, висловлюють думки і переживання самих мовців, їх культуру, побут, історію, об'єднують покоління.

Світ сучасної української фразеології надзвичайно великий і багатогранний. Тематика українських фразеологізмів різноманітна. Маємо чимало стійких словосполучень, які відтворюють життя, звичаї, вірування українців. В українській мові є ціла низка фразем, що описують риси характеру, стан, зовнішність людини. Особливе місце посідають стійкі вислови, за допомогою яких передається любов до рідної землі, працелюбність українців.

Мета нашої роботи виявити серед фразеологізмів, які є в сучасній українській мові ті, у яких описують риси характеру людини та визначити їх структурні та функціональні особливості.

Що таке взагалі фразеологізми? Фразеологізми – це стійке словосполучення, яке ще називають фразеологічним зворотом чи крилатими висловами.

Доведено, що найбільшого поширення набула класифікація фразеологізмів, висунута В. Виноградовим. Він виділив три типи фразеологічних одиниць:

– фразеологічні зрощення: абсолютно неподільні, нерозкладні, немотивовані фразеологічні одиниці, у значенні яких немає ніякого зв'язку, навіть потенційного, зі значенням їх компонентів (*бити байдики, точити яси, собаку з їсти*).

– фразеологічні єдності: теж семантично неподільні фразеологічні одиниці, але цілісне значення їх певною мірою мотивоване значенням компонентів (*вітер у кишенях свистить, кров з молоком, тримати камінь за пазухою, без ножа різати*).

– фразеологічні словосполучення – тип фраз, створюваних реалізацією зв'язних значень слів (*зачепити честь, порушити питання*).

Щодо фразеологізмів на позначення рис характеру людини, то тут маємо групи, які окреслюють позитивні та негативні риси.

У результаті досліджень, встановили, що в українській мові є фразеологізми, які зазначають такі позитивні риси характеру людини: доброта (*хоч мотузки крути; комашини не скривдить; невинне ягня; ангельська душа; добрий собака на вітер не гавка*), хоробрість (*не страшкові діти; не боязкого десятка; смілива душа*), відвага (*не з полохливого десятка; сам чорт не брат; душа не з лопуцька*), розум (*світла (ясна) голова; має голову на плечах (на в'язах)*), сумління (*з чистою совістю*); співчуття (*брати близько до серця; Еолова арфа; мати м'яке серце*), розум: *мати голову на в'язах; не в тім'я битий; не ликом шитий*).

Серед фразеологізмів також визначають ще й ті, що такі негативні риси характеру людини як: покірність (*Боже теля; Агнець Божий; Валамова ослиця;*

покірне телятко; такий, хоч до рани приклади), балакучість (що на рот налізе; язик без кісток; баба Палажка; за словом до кишені не лізе; пальця в рот не клади), зухвалість (на голову вилізти; кирпу гнути; важна птаха; пуп землі; гнути козиря), нерішучість (Буріданів осел; Геркулес на роздоріжжі; чухатися в потилицю), боягузтво (боятися власної тіні; заяча душа; лякана ворона; не хороброго десятку), підступність, підлість (дволикий Янус; вовк в овечій шкурі; у тихому болоті чорти водяться; підколодна гадюка; жив, як пес, а загинув, як собака), дурість (дірява голова; голова з вухами; макітра не варить; пеньок з очима), замкнутість (замикатися в своїй икарлупі; людина в футлярі), жадність, егоїстичність (снігу зимою не дістанеш; не витягнеш і копійки; глядіти свого носа; дбати тільки про свою шкуру), розбещеність (принцеса на горошині; мамина донечка; мамин синок; з тедзиком), бездушність (черства душа; мати кам'яне серце; без серця; шкура барабанна), злість (злий собака спотайна рве; вовк старіє, а не добріє; самому чорту брат), легковажність (горобці цвірінькають у макітрі; зайчики в голові стрибають; бездумний, як метелик).

Також в українській мові існують фразеологізми на позначення рис характеру людини, які не можна визначити як негативні чи позитивні, оскільки їх значення залежить від обставин, ситуацій: упертість, наполегливість, норовливість: (міцний горішок; твердий, як скеля; людина з характером; хоч кіл на голові теши; гнути свою лінію; цапка стати; на пню стати), хитрість (обвести навколо пальця, хитромудрий Одисей; лисом підшитий; хитрий, як лис).

Чимало фразеологізми для експресивного вираження позитивних і негативних рис персонажів ми спостерігаємо у художній літературі, наприклад: *Вродило то вродило, але не на те він має тверді руки і на в'язах голову, щоб засісти з жінкою в запічку. [...] Землі, як не кажи, мало, а діти ростуть – розірвуть, рознесуть по куснику, і що то вони скажуть, що ми їм не лишили того більше?* [Сам, с. 177]; *А кому б, як не йому краще такі діла знати. Той тобі любого пана навколо пальця обвине. І показний, і розважливий, і толк знає* [Сам, с.76]; *Ми теж, брат, не з тирси зроблені* [ХМ, с. 20].

Отже, ми установили основні групи фразеологізмів на позначення рис характеру людини, виявили їх структурно – семантичні моделі і визначили, що в українській мові переважають фразеологізми на позначення якостей характеру людини, які виражають негативні риси.

Список використаних джерел

1. Комар Л.П. Фразеологічне багатство української мови. Молодь і ринок. №12. 2011. С. 127–130.
2. Ужченко В. Д. Фразеологія української мови. К.: Знання, 2007. 494 с.
3. Самчук. У. Волинь: [роман]: у 2 т. Т. 1. К. : Дніпро, 1993. 574 с.
4. Тютюнник Григор. Холодна м'ята: оповідання, повісті, твори для дітей / Упоряд. і передм. Г.П.Засенка. [Вид. друге]. К. : Укр. Письменник, 2014. 644 с.

Іван Клеван

студент I курсу

*спеціальності «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»*

Науковий керівник: Іщенко Т.В.,

старший викладач

Дніпропетровський державний

університет внутрішніх справ

(м. Дніпро)

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В УМОВАХ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Комунікація між різними культурами та народами майже неможлива без вивчення мов як, адже мова є обличчям культури та народу і відображає це обличчя: мораль, традиції, звичаї та менталітет. Метод вивчення мови через комунікації з представниками іншої культури є досить поширеним в наш час і має назву комунікативний метод.

Комунікативний метод з'явився в 60–70-х роках минулого століття у Британії, коли англійська мова поступово почала набувати статусу мови міжнародного спілкування.

У принципі, комунікатив не є цілісною системною методикою. Швидше вона представляє собою сукупність прийомів, покликаних навчити ефективного спілкування в мовному середовищі. Більшість з них використовували на заняттях і раніше. Одним з основних прийомів цього методу є імітація ситуацій з реального життя, покликаних стимулювати учнів до активного «говоріння». При цьому дуже важливо, щоб теми були живими, пов'язаними з повсякденним життям студентів, проблемами, що їх займають. На відміну від класичних методів, основу яких складає повторення та запам'ятовування, на заняттях, що проводяться за комунікативною методикою, хід уроку залежить від самих учнів – їх відповідей, реакції й т. ін., оскільки спілкування відбувається осмислено, на доречні теми [1].

Вивчаючи мову, ми вивчаємо й культуру того чи іншого народу. Мова, як засіб вираження національної культури, виявляється найважливішою її частиною, дієвим фактором самого її існування й динамічного розвитку. Вона виступає сполучною ланкою історичних поколінь народу, забезпечує наступність і єдність культурної традиції. Мова – дзеркало культури, адже в мові відображено навколишній світ, національний характер, менталітет, традиції, систему цінностей; мова – скарбниця культури, бо вона зберігає культурні надбання в лексиці, граматиці, фразеології, закарбовує їх у фольклорі, художній та науковій літературі; мова – носій культури, вона ніби ретранслятор передає надбання національної культури від покоління до покоління, адже молодь разом з мовою засвоює узагальнений досвід предків [2].

Однією з особливостей вивчення мови в умовах комунікацій є розвіювання різних стереотипів та упереджень. Упередження, тобто негативне ставлення, яке

ґрунтується на узагальненнях, причиною яких є помилкова або неповна інформація. Стереотип – це такий, що функціонує в суспільній свідомості, спрощений, скорочений та ціннісно забарвлений образ реальності, що стосується соціальних груп, людей, ситуацій, інститутів. При прямій комунікації з представником іншої культури, або носієм іноземної мови ці негативні погляди легко розвіюються та зникають [3]. Незважаючи на високу популярність і ефективність вивчення іноземної з носієм мови, далеко не кожен зважиться на це. Є думка, що це швидше практика іноземної мови, ніж її вивчення. Тож чи є обмеження для подібних занять? Якщо і є, то вони, радше, умовні. Звичайно, якщо у вас нульовий рівень володіння мовою, з такими заняттями англійською краще почекати. Проте, і в цій ситуації можна знайти вихід. Пропонуючи англійську з *native speaker*, багато шкіл впроваджують у подібні уроки ефективні методики, що підвищують комфорт студентів. Англійська з викладачем з англійськомовних країн тільки посприяє цьому. Поряд з акцентом ще однією проблемою є так званий мовний бар'єр. Навіть з високим рівнем англійської та хорошим словниковим запасом, якщо ви ніколи не спілкувалися з носієм, у вас виникнуть проблеми. Англійська з носієм здатна якщо не розбити мовну стіну, то принаймні зробити її набагато тоншою. Також ви подолаєте страх розмовляти іноземною мовою і навчитесь коректніше висловлювати свої думки. Підсумувавши, можемо сміливо сказати, що в для вивчення англійської з *native speaker* немає жодних обмежень. Навіть із початковим рівнем і маленьким словниковим запасом від подібних занять ви отримаєте більше користі, ніж шкоди [4].

Хоч спосіб вивчення мови при комунікації з носієм є ефективним, але він не є ідеальним, і має свої плюси та недоліки. З переваг виділяють: вивчення сучасної мови-носій мови навчить вас тієї мови, якою насправді говорять на батьківщині. Це важливо для тих, хто планує подорожувати або переїхати за кордон. Заняття з носієм мови будуть своєрідним заглибленням, яке допоможе вам дізнатися більше про вимову, ідіоми, скорочення та інше.

Подолання мовного бар'єру - якщо викладач який є носієм мови, не володіє вашою мовою, це може стати великим викликом і водночас перевагою. Тому що вам доведеться почати розмовляти з ним у будь-якому випадку. І це є *challenge*, оскільки спокуса висловитись рідною мовою зустрінеться з повним нерозумінням. Вам доведеться зробити все можливе і пригадати всю лексику, яку ви коли-небудь вивчали. У той самий момент, під час спілкування викладач може виправити вимову та допоможе правильно сформулювати думку або ж речення. Розуміння мови – заняття з носієм мови допоможуть вам звикнути до невимушеного іноземного мовлення. Викладач може пояснити матеріал уроку простими словами, але варто знати, що спілкування з учнями не відрепетирувати і це означає те, що він може зненацька запитати вас щось або змусити вас слухати. Більше того, викладач може говорити з акцентом свого регіону: це допоможе вам зрозуміти не тільки стандартну мову, але й дізнатися більше про її різновиди. А з недоліків виділяють: труднощі в поясненні граматики – граматичні правила іноземних мов інколи важко зрозуміти

навіть у рідній мові. Учні не завжди вловлюють те, про що говорить їхній викладач, тому що структура мови може абсолютно різнитись від рідної. Через різницю між мовами вчитель іноземної мови може не помітити, коли студенти плутаються. Нерозуміння вчителя – навіть викладач з хорошою артикуляцією іноді може говорити занадто швидко, нечітко вимовляти слова або використовувати незнайомий набір слів, який не можна замінити простими словами. Це може бути надзвичайною проблемою для учнів-початківців [5].

Отже з даної доповіді можна не тільки побачити особливості вивчення мови в міжкультурних комунікаціях, а й дізнатися про переваги та недоліки вивчення мови від носія. Дана інформація є доволі актуальною та корисною в наш час для кожного, хто бажає вивчати іноземну мову щоб збагатити свій мовний та культурний запас.

Список використаних джерел

1. Технології вивчення мов. *Освіта. ua* 24.02.2012 URL:<https://osvita.ua/languages/tehnol/452/>
2. Постригань А.В. Мова як інструмент міжкультурної комунікації для формування особистості. URL:<https://core.ac.uk/download/pdf/197262865.pdf>
3. Тетяна Огородник. Journal 12. Особливості вивчення англійської з носієм. URL:<https://p12.com.ua/journal/view/osobennosti-izucheniya-anglijskogo-s-nositelem-yazyka>
4. Іноземці в Польщі. Підручник для тих, хто працює з мігрантами, ред. М. Новічка, Варшава, «Карітас Польща», Варшава 2020 URL:<https://migranciwielkopolska.caritas.pl/uk/20-09-2020>
5. English Language center. переваги та недоліки вивчення англійської з носієм мови. URL:<https://www.elc.in.ua/perevagi-ta-nedoliki-vivchennja-anglijskoi-z-nosiem-movi>

Анастасія Коваленко

*магістрантка II курсу спеціальності «Середня освіта
(Українська мова і література. Мова і література (англійська))»*

*Науковий керівник: Огульчанська О.А.,
кандидат філологічних наук, доцент*

*Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
(м. Мелітополь)*

ПОЕТИКА ТВОРУ Ю. ВИННИЧУКА «ТАНГО СМЕРТІ»

Ю. Винничук – одна із знакових постатей сучасної української літератури. Його твори перекладені іншими мовами, а інтерес українського читача до художнього слова письменника не згасає впродовж багатьох років. Є твори, що входять до шкільної програми, наприклад, «Місце для Дракона», де порушено важливі філософські питання: добра і зла, відповідальності, морального вибору людиною тощо. Дослідженню творчості Ю. Винничука присвячена чимала кількість ґрунтовних досліджень науковців (Д. Коваленко [3], Г. Левченко [4], О. Романенко [5] та ін.). Щодо об'єкта нашого дослідження, роману «Танго смерті», варто зауважити, що він також був під пильним оком літературознавців і

мовознавців, які аналізували образну систему, мовні особливості, образ Львова, інтертекстуальність тощо.

Наша наукова розвідка присвячена аналізу поетики роману «Танго смерті». Для твору характерне уточнення місцевості, де відбуваються ті чи інші події. Ю. Винничук конкретизує і місто – Львів, додаючи деталі, що роблять Львів упізнаним для читача, додають колориту: «З самого малечку я сприймав і вбирав у себе Львів за запахами, їх безліч, і за ними можна розпізнати пору року, навіть не виходячи з хати і не визираючи з вікна. Восени гостро пахли квашені огірки, присмачені запашним кропом, часником і хроном, з передмість долинав мінорний запах паленого картоплиння, перехід з осені на зиму був ознаменований запахом квашеної капусти...» [1, с. 41]. Документальна сюжетна лінія пов'язана також зі Львовом: «Старий триповерховий будинок на Клепарівській зберігав ще свої довоєнні запахи, які цупко в'їлися в облуплений тиньк, у порепані підвіконня і рами, рипучі сходи, які на кожен крок відгукувалися жалібним стогоном, – о, вони стільки бачили на своєму віку, їх топтали німецькі солдати, шукаючи євреїв, їх топтали чекісти, вистежуючи підпілля, а потім під цівками автоматів і ті, і тамті виводили когось на страту...» [1, с. 98]. Хронотоп твору позначений двоплановістю (теперішнє переплітається з минулим і тісно з ним пов'язане). Часопростір роману має ознаки магічного реалізму. Поєднання реального і химерного в одній площині, дискретність часу, зображення фантастичних подій як реальних (згадаймо, Барбарика, потрапляючи до бібліотеки, натрапляє на один зі стелажів, де були розташовані загадкові і дивні книги, які могли «чаклувати»): «– У цій книзі йде дощ, гримить і блискає, – сказала пані Конопелька, – а оно в тій шумить ліс, пахне хвоєю і чути чийсь кроки, похрускування сухого гілляччя, у тамтій сходить зимове сонце, а в тій – заходить... Ніколи не беріть до рук книгу, в якій заходить сонце, бо то може бути ваше сонце...» [1, с. 151].

Простір у творі обмежений, проте відзначається охоплення великого проміжку часу, до того ж, важливого не лише з художньої позиції, а й з позиції історичного відображення дійсності. Адже Ю. Винничук звертається до буремного періоду в історії України і Львова зокрема: «22 вересня. Настав чорний день для Львова. Більшовики пополудні вступили до міста, а за регулярними військами увійшли й браві хлопці з НКВД» [1, с. 249].

Хоча сам автор твору у інтерв'ю підкреслив, що не мав наміру писати твір на історичну тематику і був уже зайнятий написанням іншого твору, а вмовив його сісти писати цей роман Євген Наконечний, якому «Танго смерті» присвячено. Як зауважує сам Ю. Винничук, Євген Наконечний був досить переконливим, мотивуючи таке прохання тим, що Ю. Винничук зробив дійсно велику кількість розвідок про життя й історію Львова тих часів [2].

Дві сюжетні лінії роману хоч і співіснують, проте розвиваються у творі паралельно, а об'єднуються лише наприкінці твору. Сюжет роману динамічний, тримає читача у напрузі до останньої сторінки. Історія про чотирьох друзів (Йосько, Ореста, Вольфа і Яська) сповнена цікавими подіями. А містична лінія твору

пов'язана з мелодією «танго смерті», дослідженню і розшифровці якої присвятив своє життя науковець Ярош. Письменник зображує його як гарного дослідника, який не мислив свого життя без науки: «Йому запропонували місце викладача на кафедрі сходознавства, за рік він захистив дисертацію, а ще через п'ять років – докторську, студенти валом валили на його захоплюючі лекції. Сенсацією в науковому світі стали його підручник і словник арканумської мови, видані у Лондоні» [1, с. 22]. Автор твору акцентує увагу і на тому, що Ярош не надавав великого значення особистим стосункам, час від часу зав'язуючи нетривалі любовні романи. І двічі навіть потрапляв через це у скандал. Перед читачем поступово розкривається образ Яроша і через його ставлення до справи усього його життя – арканумської мови, і через детальні описи його невдалих любовних відносин. Цей персонаж є одним із центральних у романі.

Звичайно, у творі багато уваги присвячено самому Львову, який живе і вирує у будь-яку пору року. Завдяки художній майстерності письменника читач знайомиться з побутом, атмосферою міста. Так, наприклад, колорит Львівської атмосфери Ю. Винничук передає у майстерно побудованих діалогах:

– Пані Голдо, як ся маєте!

– Гут, гут, пані Влодзю. Лікоть мені цілий день болит. А ось і паня Ядзя! Пані Ядзю, шо купилисьте? Каляфйори нинька подуріли в ціні!

– То не каляфйори подуріли, а люди. Де ж бо такі ціни правити!

– Пані Ріто! І ви тут! Як то файно, жи ми ся всі докупи зійшли, не?

– Я купила два телячі хвости, пучку кропу і петрушки.

– Буде зупа кропикова? [1, с. 36].

«Щосуботи цілим містом котилися гучні виляски, схожі на постріли, але ніхто не стріляв, то господині тріпали, розвісивши на рейках, килими, доріжки, перини й подушки. Раз на місяць кухня перетворювалася на Африку – то був День Великого Прання» [1, с. 45]. Так поступово перед читачем вимальовується образ Львова через запахи, звуки, кольори, мову його мешканців.

Отже, проаналізувавши деякі аспекти поетики роману Ю. Винничука «Танго смерті», зауважимо, що твір написаний у дусі «химерної прози» («магічного реалізму»), що поєднує в собі декілька часопросторових площин. Одне із центральних місць у романі належить Львову, що виступає не лише тлом, на якому відбуваються події, а й є своєрідним образом, що увібрав у себе традиції, історію місцевих мешканців.

Список використаних джерел

1. Винничук Ю. Танго смерті: роман. Харків : Фоліо, 2015. 379 с.
2. Ковалевська Є. Танго смерті. *Вип історії і містифікації*. URL : https://www.bbc.com/ukrainian/entertainment/2012/11/121116_book_2012_interview_vynnychuk_ek (дата останнього звернення: 23.08.2021)
3. Коваленко Д. Інтертекстуальний простір роману Юрія Винничука «Танго смерті». *Слово і Час*. №2, 2018. С. 80–86.
4. Левченко Г. Трюк, атракціон і гротеск у поезиці роману Юрія Винничука «Танго смерті». *Сучасні літературознавчі студії*. Вип. 14, 2017. С. 264–175.
5. Романенко О. Львівська цивілізація у романі Юрія Винничука «Танго смерті». *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського*: Збірник наукових праць (літературознавство). №1 (15). квітень, 2015. С. 143–147.

Олена Кравченко

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української філології та журналістики,
Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля
(м. Сєвєродонецьк)

ХАРАКТЕРОЛОГІЧНА ФУНКЦІЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У РОМАНІ В. РУТКІВСЬКОГО «ДЖУРИ КОЗАКА ШВАЙКИ»

Фразеологічні одиниці (далі ФО) в художньому творі, з одного боку, покликані створювати відповідний експресивний ефект, виражати емоційність, показувати ставлення автора до персонажа, містити його оцінку, відтворювати матеріальне й духовне життя народу тощо, з іншого – виявляють індивідуально-авторський стиль письменника.

У романі «Джури козака Швайки» В. Рутківського ФО допомагають пояснити причини номінації персонажів й указують на їхні визначальні риси. Прізвисько грози ординців – невловимого вивідника Пилипа Швайки автор виводить із розмовної ФО *шило в одному місці*, що означає 'хто постійно заважає, не дає спокою' або 'хто-небудь непосидючий'. На перших сторінках твору оповідач знайомить читачів зі сміливцем: «А втікача, за яким оце зараз женеться він, Гафур-ага, зовуть Швайкою. Мовляв, *штрикає* ординців, *мов швайка*» [2, с. 8]. Протягом роману письменник актуалізує обидва значення ФО, що стала основою для прізвиська цього персонажа. Під час палкої зустрічі Байлемів Василь обіймає Швайку, радісно вигукуючи: «– Гей, живемо, друже! Ще не раз *загонимо* татарам *швайку в одне місце*, га?» [2, с. 100]. Під час розмови-«викриття» вивідника Тишкевичем витлумачуються обидва значення: «– Швайка? – отетерів Демко Дурна Сила. – <...> У нас же кажуть, що його татари не можуть зловити, такий він моторний! Кажуть, що і в Криму він був, і аж до Дунаю діставався...

– Можливо, – згодився Тишкевич. – А не зловлять його тому, що й не ловлять. Він сам до них з вістями їздить. Ну, хіба що про людське око трохи поганяються за ним. <...>

– А я, здається, бачив його. Саме за Воронівкою. Я худобу пас, а він на Переяслав простував. <...> Дід Микола привітався з ним, а потім і каже мені: “Бачив? Це той, що *вганяє* татарам *добрячу швайку в одне місце!*”» [2, с. 157].

Структура аналізованого антропоніма відповідає усталеній козацькій традиції називання – зафіксувати в іменуванні визначальну рису людини. На думку П. Білоусенка, «запороз. прізвиська надавалися в різні часи і з різних мотивів, але основа їх появи була одна й та сама – або пам'ятний вчинок людини, або незвичайна подія в її житті, або особлива риса її характеру, поведінки чи зовн. вигляду» [1].

Спосіб творення деяких козацьких прізвищ не має аналогій в антропонімах інших слов'янських мов, наприклад Непийпиво, Неїжборщ, Лупиніс, Загубиколесо, Перебийніс, Задерживіст тощо. В. Рутківський тлумачить значення схожого за

будовою прізвиська доброго Швайчиного товариша Штефана за допомогою ФО з компонентом *зуби*: «– Оце, хлоп'ята, сам Штефан Вирвизуб, – пояснив друзям Швайка. – Гарно, ох і гарно *рве зуби* ногайцям! Разом з головою» [2, с. 171]. Фразеологічний словник не фіксує такої ФО, її розцінюємо як авторську й таку, яка за характером символічного значення співвідноситься з ФО *зуб за зуб* зі значенням 'відповідати на заподіяну образу, кривду тим самим' [4]. Козацькі антропоніми вважаємо однією з рис історизму художнього світу письменника.

У «Джурах козака Швайки» В. Рутківський активно використовує ФО із соматичними компонентами *очі, рука, душа, ніс, голова, серце, вухо, нога, шия, п'ята*. Крім того, у романі зустрічаються одиничні ФО з компонентами *кров, ніготь, печінки, кістка, вилиці*. Такі мовні одиниці автор уживає також для характеристики персонажів. Одного з героїв молодшого покоління козаків звать Демком Дурною Силою: «Дурною Силою його називали не тому, що в Демковій *голові бракувало якоїсь клепки*. Ні, Демко був хлопець, як і всі. І не набагато старший від Санька з Грициком. Лише на три роки. От тільки сила у нього була якась дурна. Як стисне комусь руку, то у того аж пальці злипаються. А одного разу дядьки заперечалися, хто з них зможе витягти з баюри навантаженого воза. Тягли, тягли – ні в кого не виходило. А Демко підійшов, уперся в землю, смикнув за дишло – і відлетів кроків на п'ять. Разом з дишлом. А віз так і залишився в баюрі» [2, с. 17]. В імені персонажа романіст обіграє багатозначність слова *дурний*: «1. Розумово обмежений, тупий; нерозумний. 2. розм., рідко. Який має негативний зміст; осудний» [3, с. 439]. Щоб актуалізувати друге значення, В. Рутківський уводить ФО з семантикою 'хто-небудь дурний, ненормальний' [4], що протиставляється справжній причині найменування хлопця.

Учинки Демка свідчать про його недогадливість, нетямущість, тому письменник знову вдається до мовної гри на основі ФО з таким самим соматичним елементом, тільки тепер значення ФО йдуть у зворотному порядку. Відчувши на собі фізичну силу хлопця, Тишкевич констатує: «– І справді, дурна в тебе сила, парубче» [2, с. 155]. Та трохи поспілкувавшись з ним, посіпака пана Кобильського відновлює перше значення слова *дурний*: «І справді – дурна сила, – подумав Тишкевич. – Схоже, в *голові у нього гуляє вітер...*» [2, с. 156]. Семантика ФО – 'хто-небудь легковажний, несерйозний' [4], тобто стійке сполучення слів має синонімічний щодо слова *дурний* зміст. Зауважимо, що у плавнях козаки перейменовують Демка на Манюню, іронізуючи над невідповідністю віку його надзвичайній силі. Зміна антропоніма свідчить про дорослішання героя, набуття ним досвіду, тому він просить своїх друзів Санька і Грицика не повідомляти козакам його старого імені: «– Еге ж. Розумієте, дурна сила – вона і є дурна. А от Манюня – це зовсім інше» [2, с. 278]. Автор і в цьому випадку дотримався козацької звички формувати наймення на основі жарту, насмішки, у чому проявляється експресивна й емоційно-оцінювальна функції антропоніма.

Характерологічну функцію виконує ФО *мати гостре око (гострі очі)* зі значенням 'бути спостережливим, дуже уважним, пильним і т. ін.' [4] щодо одного

з головних персонажів роману Грицика. Автор вводить фразеологізм у розмірковування самого героя: «Гарний хлопець: *око зірке* і шаблю вміє тримати...

Хоча щодо шаблі, то дід, може й не скаже, мало ще сили в Грицикових руках. А от щодо *зіркового ока*... А чом би й справді не переконати діда, що в нього, Грицика, *найзіркіші* у Воронівці *очі*? Он учора вони побачили таке, що і в страшному сні не наснитися...» [2, с. 18]. Використанням письменником такої мовної одиниці створює гумористичний ефект, оскільки для посилення враження про свою здібність Грицик розказує діду Кібчику, що він бачив нечисту силу, за що дід тягає його за вухо. Однак надалі романіст неодноразово акцентує увагу читача на тому, що Грицик і справді має зіркі очі, наприклад: «Незабаром *зіркі* Грицикові *очі* угледіли на виднокраї якусь темно зеленаву купину» [2, с. 77]; «Лише *зіркі* Грицикові *очі* стежили за кожним порухом Швайки» [2, с. 111]. Оскільки хлопець палко бажає стати вивідником, то спостережливість, уважність і пильність, повторювані через ФО *гострий зір*, постають його визначальними ознаками.

Грициків друг Санько розвиває здібності ворожбита, зокрема інтуїції, внутрішнього зору, тому цілком умотивовано В. Рутківський пов'язує його образ із ФО із компонентом *серце*. Із великої кількості стійких сполучень із цим соматизмом він обирає ФО *серцем (нутром) відчувати* зі значенням 'підсвідомо, інтуїтивно передбачати що-небудь, здогадуватися про щось' [4]: «– А що твоє *серце відчуває?* – неначе жартома звернувся він до Санька. Проте очі його дивилися серйозно. А Санькові *не серце підказувало, а ніби щось інше*» [2, с. 111–112].

Отже, фразеологізми в романі В. Рутківського «Джури козака Швайки» стають образно-смысловими центрами характеристики персонажів, пояснюють причини їх найменування та еволюцію, мають оцінне й експресивне забарвлення, допомагають відтворити історичний колорит доби.

Список використаних джерел

1. Білоусенко П. І. Козацькі прізвища. Інститут історії України: сайт. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Kozacki_prizvys_hcha (дата звернення: 22.10.2021).
2. Рутківський В. Джури козака Швайки: роман. 1-ша книга трилогії «Джури» / мал. М. Паленка. Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2016. 326 с.
3. Словник української мови: в 11 томах. Том 2: Г–Ж / ред. тому: П. П. Доценко, Л. А. Юрчук. Київ: Наук. думка, 1971. 550 с.
4. Фразеологічний словник. Горох: сайт. URL: <https://goroh.pp.ua/%D0%A4%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B5%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F> (дата звернення: 25.10.2021).

Златослава Красюк

студентка I курсу

*спеціальності «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»*

Науковий керівник: Іщенко Т.В.,

старший викладач

*Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ*

(м. Дніпро)

LINGUODIDACTIC PROBLEMS AND TRANSLATION

A linguodidactic term is one or several lexical bases combined together that fully and exactly express a particular linguodidactic concept (or notion), obey to the general linguistic laws of word-formation and interaction of lexical units in syntactic unities and specify their meaning in the context of a particular specific text on methods of foreign language teaching (linguodidactics). linguodidactic terminology is heterogeneous. Representing a pretty wide area of knowledge and being formed on the juncture of several disciplines, linguodidactics comprises a number of relatively independent terminological subsystems, namely that of Pedagogics, Methods of Foreign Language Teaching and Psychology. Unfortunately, one has to admit that nowadays professional training of students does not intend to develop communicative skills aimed at transference and perception of scientific information on pedagogical, methodical and psychological topics by means of a foreign language. Thus, in our opinion, the aim of intercultural teaching of future foreign language teachers at higher educational establishments should stipulate for the development of the skill to organize and implement scientific intercourse with colleagues (representatives of other cultures) on professional pedagogical topics using linguodidactic terminology with ease. Besides, the personality of a foreign language teacher should be multicultural in all respects including the professional one. Multicultural character of a foreign language teacher is revealed in the ability to construct the process of a foreign language teaching relying on the complex application of up-to-date native and foreign scientific knowledge, pedagogical and psychological conceptions, methods and teaching technologies.

According to this, there arises a necessity to specify the content of teaching subjects that belong to the professional cycle. To our mind, in order for future foreign language teachers to effectively participate in intercultural communication on professional topics at a high scientific level using linguodidactic terminology, the content of linguistic training should comprise the following components: Scientific knowledge of the country of the studied language regarding the subjects of professional training. This knowledge should be oriented on practical work and become useful for a foreign language teacher's future professional activity. Scientific and professional spheres of communication with respect to pedagogical, psychological and methodical knowledge. "Spheres of verbal communication, i.e. spheres of practical application of the language, in which appropriate

types of speech are fulfilled, exist within the borders of a certain state as a typical territorial political unit characterized by stable economic, political cultural and linguistic bonds. Spheres of verbal communication possess informative specificity and represent an array of topics that compose the subject of discussion in particular fields of social interaction"[1]. Topics, corresponding to the content of disciplines of pedagogical, psychological and methodical cycles. Topics serve as a mean of giving an idea about scientific conceptions existing in different cultures. They must be selected on the basis of the following principles: relying on scientific knowledge of one's native culture, comparison, novelty, systematic character and coherence. Communicative situations, typical for professional and scientific spheres of communication. Provides the following definition for the notion "situation": situation is such a dynamic system of interlocutors' interaction that due to its reflection in our consciousness brings about a personal need in a purposeful activity and sustains it. Communicative situations enable to plan the process of formation of future foreign language teachers' ability to proceed to intercultural professionally-oriented and terminologically loaded communication with representatives of other cultures. Situations are supposed to help students grasp the subject of an utterance, determine its linguistic form, select lexical and grammatical units, incarnate the idea of an utterance in the text and determine the strategy of verbal behavior within the framework of professional and scientific spheres of communication. Texts of scientific content with an abundance of linguodidactic terminology. A linguistic personality reveals communicative abilities and characteristics in the products of his/her communicative activity, i.e. in texts. Texts, representing a unity of content and speech, by means of which this content is formed, may serve as a linguistic personality's characteristic. Being a holistic and completed regarding the content and the form speech product, a scientific text represents a certain scientific topic and communicative situation, contains a specific lexical and grammatical material, terminology and serves as a pattern of the language carriers' scientific communication [2].

It should be emphasized that the significance of possessing linguodidactic terminology is hard to overestimate. In order for a modern foreign language teacher to feel free to take professional decisions and make the right choice, he/she should have a clear idea of psychological laws and linguistic principles that regulate the process of a foreign language acquisition, what factor influence this process, what regularities take place during the process of speech generation and how to use the resources of linguodidactic terminological system.

In modern conditions the aim of foreign language education is to prepare students for intercultural communication. That is why one of the topical tasks of methodology and language teaching is the problem of teaching foreign language as a means of knowledge and development of personality [3]. People's perception of the world is determined by several factors, among which the key place is occupied by national culture, individual and social experience, and the system of accumulated knowledge. All these factors must be taken into account in the teaching of foreign languages. European Council documents indicate the need to broaden the social and cultural scope of a person who is learning a

foreign language. However, a person who learns a foreign language does not lose the competences they have in their native language and culture. The new competence in the process of acquiring it is not wholly independent of the previous one. The language and cultural competences assigned to each language are modifiable. They allow a person to become a more rich and complex individuality [4]. As a consequence, one of the tasks of the educational process is to develop intercultural competence in higher education learners.

The necessary prerequisite for the effective implementation of this task is primarily the development of students' communicative competence, which includes linguistic, socio-linguistic and pragmatic competences [4].

Social and linguistic competence requires a) knowledge of national and cultural specificities of the countries where languages are studied, norms of language and non-musical behaviour of their speakers; b) the ability to design their behaviour and communication taking into account these features and norms; c) the ability to perform different types of speech activities, to choose the language tools in accordance with the conditions of communication, social status of the communication partner. As you can see, the basis of social and cultural competence consists of linguistic and cultural knowledge. That is why it is extremely important to take them into account when studying foreign languages. They define the use of language as a social phenomenon, because, according to S. G. Minasova, "language is a powerful social weapon that shapes human flow into the ethnos, which establishes a nation through the preservation and transmission of culture, traditions, and social conscience of this language community" [5]. The inclusion of linguocultural information for the purpose of forming communicative, namely sociolinguistic competence, is a common requirement in teaching language disciplines.

In modern Ukrainian linguistics the principle, is the governing principle which underlies the content and lays the foundations for optimal organisation and positive realisation of the language learning process, Specifies the means to set the standard requirements for language teaching, i.e. to fulfil the conceptual and regulatory function of the creation of a suitable methodological system.

Therefore, a system of enigmatic and didactic, The system of general didactic, didactic and special principles of teaching by means of adequate didactic language teaching helps to determine the vector of modelling content and processual perspectives for future teachers' mastering of the disciplines of general professional, vocational and practical training; Optimise the students' self-study work; develop an effective dynamic-genotypical model and experimental methodology for the professional and mental training of future Chinese language translators in the context of a university-based teacher-education.

References

2. Barbara M. Brich. English Grammar pedagogy. (A global perspective). Taylor & Francis, 2014.
3. Курганова Н.И. Обучение иностранным языкам на основе лингвокультурных концептов. *Известия РГПУ им. А.И. Герцена*. 2007. N 28. С. 117–122.
4. Терминасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация. М. : Слово, 2000. 262 с.
5. Семерджиди В.Н. Семиотические закономерности функционирования феноменов паралингвистики в дидактических текстах : дисс. ... к. филол. н. Краснодар, 2008. 257 с.

Анастасія Кузьменко
студентка II курсу спеціальності «Філологія»
Науковий керівник: Юносова В. О.,
кандидат філологічних наук, доцент
Бердянський державний педагогічний університет
(м. Бердянськ)

АХРОМАТИЧНА КОЛЬОРОВА ГАМА В РОМАНІ ВАСИЛЯ ШКЛЯРА «ЗАЛИШЕНЕЦЬ. ЧОРНИЙ ВОРОН»

Використання кольорів є не тільки засобом живопису, але й художньої літератури. «Кольори інтенсифікують образне значення внутрішньосистемного змісту прозового тексту, бо кольороназви варіюються в залежності від психіки людини, темпераменту. Кольорова гама постає в уяві читача як образне видиво, миттєве сприйняття й водночас характеризує індивідуальний стиль прозаїка, що визначає спосіб бачення світу» [2, с. 368].

Дослідження кольороназв у лінгвістиці має давню традицію, триває воно й нині. Зокрема, проблему семантики, словотвору та функційних особливостей кольоративів розглянуто в працях І. Бабій, Г. Губаревої, В. Дятчук, Н. Клименко, О. Крижанської, Л. Пустовіт та ін.

Оскільки більшість досліджень кольороназв здійснювалася на матеріалі мови поезії, для спостереження над семантикою та функціями кольоративів ми обрали прозовий твір.

Мета роботи – дослідити використання ахроматичних кольорів у романі Василя Шкляра «Залишенець. Чорний Ворон».

Як свідчать результати суцільної вибірки, лексеми на позначення білого і чорного кольорів ужито в романі як в прямому, так і в переносному значенні. У прямому номінативному значенні вони використовуються для опису предметів побуту, речей, одягу, явищ природи, частин тіла людини чи тварини: «*Взавтра ти снідатимеш на білій скатертині*, - сказала тоді сліпа Євдося...» [5, с. 12]; «... був не в шинелі, а в білому кожусі» [5, с. 68]; «*Білий місяць-четвертак не діставав його за дубовим листом...*» [5, с. 9]; «...високий комірець відкривав недоторканно *білу шию...*» [5, с. 63]; «...скрізь з'являється в *чорній масці*, наводячи жах...» [5, с. 339]; «...підкотила *чорна легкова машина...*» [5, с. 286]; «...носив *чорну*, але невеличку *бороду*» [5, с. 123]; «*На сусідньому дубі давно вже прокинувся старезний чорний ворон...*» [5, с. 9]; «*Ми вже були далеченько, коли рвонув бензобак і над «пірсом» закурів чорний дим*» [5, с. 29]; «*Чорна вода смачно цмокнула й проковтнула його з головою*» [5, с. 344].

Суфіксальні прикметники мають емоційне або оцінне значення: «...куці *шипшини та глоду*, що набубнявів *біленькими* пуп'янками» [5, с. 324]; «*Прощавай, мій світе білесенький...*» [5, с. 182]; «...шкіра на щоках і підборідді була значно *білішою*, ніж дублене чоло...» [5, с. 250]; «...губи повні, очі *чорнючі...*» [5, с. 94].

Автор використовує прикметники, утворені способом основоскладання, першою частиною яких є корінь лексеми на позначення ахроматичного кольору, напр.: «*За мить у вільшині теж почулося «кар», але якесь несміливе, тонкоголосе, мовби це ота сорока-білобока перекривляла Ворона*» [5, с. 19]; «*Авжеж, ти моя білогруда*

пташка...» [5, с. 154]; «*І тоді білокінному командирові щось зробилося з головою*» [5, с. 234]; «*За ліпших часів він би нам знадобився, чорноліський отаман Пилип Хмара таку машину колись запрягав кіньми...*» [5, с. 29].

Крім прикметників, ознака білого та чорного кольорів виражають інші частини мови: «*...ці семеро смаглявих облич умить побіліли*» [5, с. 116]; «*...стіни вибілені вапном...*» [5, с. 73]; «*...тут і там стриміли обгорілі комини, чорніли обвуглені лежачки...*» [5, с. 257]; «*Печать якогось фатуму застигла на його зчорнілому лиці*» [5, с. 207]; «*На душі було чорно, але одностайність отаманів зігріла і підбадьорила*» [5, с. 144].

Особливої образності ахроматичні кольори набувають, уживаючись у переносному, метафоричному значенні, пор.: «*Біла панна зима тихо ступала йому назустріч*» [5, с. 15]; «*Долой с глаз оба! – сказав бородань таким тоном, що «білі кітельки», вхопивши ноги на плечі, дременули до своєї касарні...*» [5, с. 59]. На відміну від кольоролексеми білий, прикметник чорний пов'язаний з емоційним та психологічним станом. З чорним кольором асоціюється біда, горе, сум, журба, сльози, пор.: «*Думаю, що, якби не чорна безвихідь, мало хто з повстанців заломився б, пішов на амністію, зрадив лів*» [5, с. 50]; «*Тоді я ще не знав, що настане та чорна година, коли я залишуся в лісі тільки з оцим китаєм, і ми з їмо з ним першу сиру ворону без солі*» [5, с. 11]; «*...наприкінці листопада для нас настали чорні часи*» [5, с. 371]; «*...сама чорна туга співала тими голосами...*» [5, с. 75]; «*До чорних списків відповідачів-заручників потрапляли найпорядніші люди*» [5, с. 70]. Часте вживання цієї кольороназви зумовлене трагізмом зображуваних у романі подій.

Василь Шкляр використовує семантико-символічні опозиції білий – чорний, напр.: «*Ви – Чьорний Ворон? - Білих воронів не буває, - пояснив я йому*» [5, с. 27]; «*...шкіра на щоках і підборідді була значно білішою, ніж дублене чоло та обвітрені вилиці, а в запалих очах чорніла така безодня, що не хотілося дивитися в дзеркало*» [5, с. 250]; «*...ці семеро смаглявих облич умить побіліли*» [5, с. 116]. Завдяки цьому прийому підвищується виразність та сила впливу художнього слова на читача.

Проміжним кольором між білим і чорним є сірий з усіма його відтінками. Цей колір у романі трапляється значно рідше, ніж інші ахроматичні кольори. Зазвичай він уживається в прямому номінативному значенні, пор.: «*... дядьки в сірих свитках*» [5, с. 286]; «*Мій вояка – сіра селянська кобила: хоче - везе, хоче – ні*» [5, с. 49]; «*...бачив сірі розчахнуті очі...*» [5, с. 279]; «*На ній було приталене сіре пальто...*» [5, с. 251].

Відтінком сірого кольору є сивий, який автор використовує для опису людини похилого віку: «*...побачили на ліжку під грубою підстаркуватого сивого чоловіка*» [5, с. 273]. Поодинокими лексемами представлено інші відтінки сірого кольору: *срібний*, *олов'яний* – «який кольором нагадує олово; сріблясто-білий з тьмяним полиском» [4, Т.5, 1974, с. 691], *туальденоровий* – «туальденор – легка бавовняна тканина полотняного переплетення сірого кольору, що використовується для чоловічих сорочок, спецодягу і т. ін.» [4, Т. 10, 1979, с. 310]; *сизий* – «темно-сірий із синюватим полиском; сіро-голубий» [4, Т. 9, 1978, с. 162]. Напр.: «*На ній було вигаптувано срібною заполоччю герб-тризуб у терновому вінку*» [5, с. 334]; «*... у срібних зорях*»

[5, с. 360]; «...проникало скупе **олов'яне світло**» [5, с. 302]; «**Туальденорова блузка з чорною краваткою...**» [5, с. 31]; «**Ця сиза далина вже пливла, хиталася...**» [5, с. 75].

Трапляється вживання різних ахроматичних кольорів в одному реченні: «...**дуже виразно бачив її сплотніле обличчя, бачив сірі розчахнуті очі й побілілі вуста**» [5, с. 279]. У таких випадках кольори допомагають авторові якнайточніше передати фізичний або психологічний стан персонажів. Також ахроматичні кольори засвідчені в стійких сполученнях: «**Тепер Євдося пам'ятала білий світ очима маляти**» [5, с. 220]; «**За селом Зелена Діброва гайдамаки зненацька перестріли підводу, хоча взимку серед білого дня ніколи не виходили з лісу**» [5, с. 139]; «...вона заборонила згадувати їхні імена навіть у прокльонах, щоб не будити в пам'яті "**сірої маси**" того, за що вони боролися» [5, с. 379].

Кольороназви наявні також у складі онімів. Навіть у назві твору автор використав кольоратив: **Чорний Ворон**. Це псевдонім головного героя роману – «колишнього штабс-капітана царської армії Івана Черноусова, згодом офіцера війська 96 УНР сотника Чорновуса, який пізніше став отаманом на ім'я Чорний Ворон» [3, с. 28]. Деякі критики роману звертали увагу на те, що образ чорного ворона українцями здавна сприймається здебільшого негативно. Проте на думку інших дослідників, в історичному контексті він наповнюється національно позитивною семантикою, символізуючи силу й міць українських повстанців у нелегкій боротьбі за долю України. У цьому випадку власне ім'я як «значеннево сконденсоване слово» [1, с. 27] метафоризувалося, символізувалося.

Отже, палітра ахроматичних кольороназв представлена в романі Василя Шкляра досить широко. Найчастіше автор використовує прикметники (*білий, чорний, сірий, сивий, срібний*). Уживання їх із суфіксами та в складі композитів надає творові емоційно-експресивного забарвлення (*білесенький, білястий, найчорніший, чорнющий, білогрудий, білобокий, чорноліський*). Дієслова та дієслівні форми вносять певний динамізм у канву твору, увиразнюють думку автора (*чорніти, біліти, побілити, вибілений, зчорнілий, почорнілий*). Інші частини мови на позначення ахроматичних кольороназв представлені рідше (*сірко, сіроманець, чорно*). Ахроматичні кольороназви виконують роль як прямих номінацій, так і виступають складниками численних образних, зокрема метафоричних, побудов (*біла панна зима, голос теж був чорний*), а також у складі стійких словосполучень (*білий світ, сіра маса*). Вибір колірної палітри відображує особливості авторського бачення світу і підпорядкований задуму всього твору.

Список використаних джерел

1. Лосев А. Философия имени. Москва, 1990. 128 с.
2. Мацько В. П. Колоративна лексика в українській діаспорній прозі. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. 2013. Вип. 34. С. 367-372.
3. Панькова Н., Савченко О. Презентація роману Василя Шкляра «Чорний Ворон». Урок-ретроспектива. *Дивослово*. 2011. № 6. С. 26–30.
4. Словник української мови: в 11 т. Київ : Наук. думка, 1970–1980.
5. Шкляр В. М. Залишенець. Чорний Ворон. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2014. 384 с.

Віолетта Масєвська

студентка I курсу спеціальності «Агрономія»

Науковий керівник: Шлєіна Л.І.

доктор філософії з педагогічних наук, старший викладач

Таврійський державний агротехнологічний університет

імені Дмитра Моторного

(м. Мелітополь)

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ В ПРОЦЕСІ МОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Комунікативна активність взагалі відіграє найважливішу роль у взаємодіях між людьми. Комунікації в ділових сферах – запорука успіху. Будучи студентами, ми навчаємось спілкуватися між собою, спільно вирішувати питання, налагоджувати контакт з викладачами. Та ми всі різні. У кожного свій погляд на життя – свій індивідуальний стиль спілкування. Соціум також поділений, як мінімум, на дві групи – за гендерними особливостями.

На сучасному етапі розвитку національної економіки, бізнесу, в умовах їх переходу до якісної нової моделі взаємодії із зовнішнім середовищем й участі в різних процесах, вимагає формування нового світогляду, економічної поведінки, кваліфікації, знань і комунікативних навичок. В усіх сферах бізнесу, успіх будь-якого підприємства залежить не тільки від правильно вибраної стратегії, а й від комунікативних якостей спеціалістів.

Комунікативний компонент виявляється в здатності чітко, зрозуміло й переконливо висловлювати свої думки та почуття, за допомогою вербальних та невербальних засобів спілкування.

Нас, студентів закладу вищої освіти, зараз вчать дотримуватись критеріїв сформованості комунікативного компоненту культури професійного спілкування:

– Правильність мовлення- знання й уміння дотримуватись прийнятих суспільних мовних норм.

– Точність мовлення – зрозумілість власних висловлювань для партнерів

– Логічність мовлення – кожне слово повинно зв'язуватись з іншим одним значенням.

– Доречність мовлення – навик добирати точні та доречні в певних ситуаціях мовні засоби.

– Виразність – естетичність та оригінальність висловлювання.

Особистість, яка володіє комунікаціями успішна як на ринку професійної діяльності, так і в особистому житті.

Кожна людина обирає свій тип спілкування, що відповідає її характеру, життєвому досвіду, моральній культурі, оточенню. Люди різні тому і різні індивідуальні стилі комунікації.

Люди, які за натурою диктатори – користуються авторитарним стилем. Ті, хто потребує постійної підтримки, не мають впевненості в собі – піддатливі.

Драматичний стиль спілкування притаманний людям, які повністю залежать від своїх емоцій та почуттів співрозмовника дотримуються логіки точного стилю.

Ще є маніпулятивний стиль. Його найчастіше використовують люди, які мають якусь владу над свідомістю інших. Цей стиль вважаємо особливо недоречним у нашому суспільстві. Найкращим захистом від маніпулювання є ігнорування його, застосування контрманіпулятивної тактики – удавано не помітивши маніпуляції, розпочати зустрічну гру, продемонструвавши маніпулятору свою психічну і моральну стійкість.

Гендерні стереотипи. Їх вплив на спілкування.

Ще з дитинства ми ставимо собі питання: «Чому до хлопчиків та дівчаток, чоловіків та жінок ставляться по-різному?». Соціумом постійно нав'язувалась купа гендерних упереджень. При виборі професії чуємо з усіх боків «Ти ж дівчинка», «Як ти зможеш вижити серед самих чоловіків?», «Хто буде слухати та виконувати твої вказівки?».

Переважає більшість жінок у мовній комунікації дотримуються стилю співробітництва, а чоловіки – конкуренції, відповідно кожен з них використовує специфічні способи комунікації: жінки, як правило, дотримуються по черговості мовлення, чоловіки тяжіють до самоствердження, встановлення домінування. Успіху можуть досягти як чоловіки, так і жінки.

Отже можемо зробити висновок, що чоловікам та жінкам властиве використання двох різних стилів під час комунікації. У чоловіків мовлення пряме, тверде, дещо грубе, різке, прямолінійне, у жінок – спокійне, довірливе, мирне, іноді наївне.

Комунікативні навички залежать від багатьох факторів, та попри все їх варто розвивати.

Список використаних джерел

1. Говорун Т. В., Кікінежді О. М. Гендерна психологія: Навч. посіб. – Київ : Вид. центр «Академія», 2004.

1. Лівенцова В. А. Формування культури професійного спілкування у майбутніх менеджерів невиробничої сфери : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04. Тернопіль, 2002. 20с.

2. Шлеїна Л. І. Самостійна робота майбутніх фахівців у процесі вивчення курсу української мови професійного спрямування. *Удосконалення навчально-виховного процесу в вищому навчальному закладі* : зб. науково-методичних праць. Випуск 19. Мелітополь: Таврійський державний агротехнологічний університет, 2016. С.190-197 URL: <http://www.tsatu.edu.ua/shn/statti-za-2016-rik/>

3. Шлеїна Л.І. Теоретичні засади формування гендерної компетентності студентів непедагогічних спеціальностей. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб.наук. праць – Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». Вип.21. Кн.3. Том I (75). Київ, Гнозис, 2017. 506 с. URL: <http://www.tsatu.edu.ua/shn/statti-za-2017-rik/>

Богдан Мальчев

студент II курсу спеціальності

«Публічне управління та адміністрування»

Науковий керівник: Шлєіна Л.І,

доктор філософії з педагогічних наук, старший викладач

Таврійський державний агротехнологічний університет

мені Дмитра Моторного

(м. Мелітополь)

ОРАТОРСЬКЕ МИСТЕЦТВО В ДНІ СТАРОЖИТНОСТІ ТА СЬОГОДЕННЯ

Мистецтво публічних виступів – це складна, аж ніяк не проста наука. Ще в Стародавній Греції, хороші оратори були в пошані й шановані в грецьких полісах. Маючи республіканську форму політичного устрою, Афіни, з їхніми традиціями відкритих зборів, плебісциту, стали родоначальниками сучасної науки про красномовство – ораторського мистецтва. Тоді, за часів Античності, це було особливо важливо, адже людина, яка володіла достатнім рівнем ораторської майстерності, вважалася володарем особливої сили, та мала велику пошану серед правителів, аристократів та звичайного люду [2, с. 34].

Часом, рівень ораторської майстерності ставав між життям і смертю. Адже обвинуваченого у Стародавній Греції, в разі, якщо він був досить переконливий і красномовний, могли виправдати, більш того, за рішенням все тих же «присяжних», могла бути призначена компенсація. Саме тоді, в грецьких полісах, з'явилося те, що зараз називається адвокатурою. Однак тоді, в ті часи, суть, «адвокатської практики», полягала не в знанні закону і правових аспектів судочинства, а в красномовстві і високому рівні володіння ораторським мистецтвом. Платон, Ксеніад, Ксенофан, Аристотель і багато інших філософів самі не раз потрапляли під суд, однак, в більшості випадків були виправдані громадськістю. Більш того, деякі з них виступали «адвокатами» на суді у видатних магнатів, та інших, вельми багатих громадян, які порушили закон.

Представники «найголовнішої з наук» – філософії, у всякому грецькому полісі були у великій пошані. Їх філософські ідеї досі викладаються в університетах як базису філософії. Однак, практично завжди, слово філософ дорівнювало оратору [3, с. 379]. Оратор – це той, хто гострий на розум і на слово. Тільки маючи живий інтелект, можна стати по-справжньому видатним оратором. Аристотель, як один з основоположників грецької філософської школи, вважав, що красномовство є одним з найважливіших факторів, виходячи з якого можна визначити ступінь жвавості розуму оратора, його підготовки і знання обговорюваного питання.

У Стародавньому Китаї, ще в імперії, котра тільки зароджувалася, при імператорському дворі завжди тримали людину, яка володіє красномовством. За часів, коли цивілізація Межиріччя була в самому розквіті, красномовство вважалось ознакою божественного осяяння, і тому, люди, які досконало освоїли це, настільки

складне мистецтво, були верховними жрецькими. У Стародавньому Єгипті, за часів Нового Царства, оратори були подібні вуличним музикантам і гастролювали по містах «Цивілізації Великого Нілу». У Персії, люди, які володіли цим мистецтвом, користувалися не тільки пошаною, а й були успішними торговцями, адже залучення клієнтів, мабуть, найважливіший фактор успішної торгівлі. За часів Стародавнього Риму, оратор – це не тільки поважна людина, але і обділена владою. Юлій Цезар, Октавіан Август та інші відомі римські імператори і політичні діячі – всі вони були видатними ораторами свого часу [4, с. 305].

Однак Цицерон, великий оратор минулого, говорив: «Красномовство – це ще не все: істина буває настільки ясна, що ніщо не може затьмарити її». Проте, часом, інтелект, не дивлячись на всі теоретичні аспекти вчення про публічних виступах, мабуть, найважливіший, мабуть, набагато важливіший ніж ступінь пізнання і розуміння аспектів обговорюваної теми, більш того, іноді важливіше самої правоти! Можливо, якби Адольф Гітлер, жорстокий тиран, по вині якого загинули десятки мільйонів людей, був трохи більш пересічним оратором, то його партія не змогла б прийти до влади. Другої світової війни б не сталося, а ті мільйони безневинних залишилися б живі. Ораторське мистецтво – це потужна зброя, безсумнівно, мабуть, одна з найсильніших [5, с. 46].

Не дивлячись на стрімкі зміни в світі, які відбулися за останні століття, ораторське мистецтво аж ніяк не втратило актуальності. Навпаки, з поширення і розширенням медіа, воно стало все більш необхідним. Соціальні мережі стали новою віхою в розвитку мистецтва говорити. Політика, журналістика, мистецтво, переживають великі метаморфози, і разом з цим, красномовство стало все більш актуальним, актуальним для кожного з нас. У гонитві за увагою, мистецтво публічних виступів, тепер має статус найважливішого інструмента конкуренції.

У висновку, можна сказати, що ораторське мистецтво в усі часи було важливою частиною соціального життя. Людина, що володіє красномовством, має значні переваги у всіх аспектах соціальної взаємодії. Саме тому, ораторське мистецтво так важливо в сучасному світі. Це прояв живого розуму, знання питання і сильного характеру.

Список використаних джерел

1. Адамович А. Є., Шлєіна Л.І. Основи ораторського мистецтва : посібник-практикум з дисципліни. Мелітополь, 2021. 93 с. URL: <http://www.tsatu.edu.ua/shn/navchannja/posibnyky/>
2. Ткаченко Л. П. Розвиток зарубіжних риторичних шкіл: історичний аспект. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій освіті* : зб. Запоріжжя, 2009. Вип. 3 (56). С. 379.
3. Крикун В. Ю. Риторика як наука та навчальна дисципліна: історія і сучасність. *Гілея : науковий вісник*. 2014. Вип. 87. С. 301–305.
4. Богуславська В. Х. Ораторське мистецтво як складова особистісної успішності. *Вісник Придніпровської державної академії будівництва та архітектури*. 2014. Вип. 12. С. 45–51.

Катерина Мануїлова

*магістрантка II курсу спеціальності «Середня освіта
(Українська мова і література. Мова і література (англійська))»*

Науковий керівник: Огульчанська О.А.,

кандидат філологічних наук, доцент

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького

(м. Мелітополь)

ЕКРАНІЗАЦІЯ ТВОРІВ І. ФРАНКА У ІНТЕРМЕДІАЛЬНОМУ АСПЕКТІ (на прикладі повісті «Захар Беркут»)

Загальновідомим є той факт, що література тісно пов'язана з іншими видами мистецтва. А отже, дослідження творів можливе не лише у царині літературознавства. Інтермедіальний аспект дослідження і аналізу останнім часом набуває дедалі більшої популярності у колі науковців. Так, наприклад, проблемами кіномистецтва і літератури займаються Л. Брюховецька, О. Дубініна, О. Пуніна О. Філатова та ін. Інтермедіальність розглядається і в руслі аналіз художнього твору з його екранізаціями. Тут варто наголосити на важливості розуміння дослідником принципів не лише аналізу й інтерпретації художніх текстів, а й розуміння принципів кіномистецтва. Не всі твори є такими, що можуть бути екранізовані без втрати розуміння оригінального мислення письменника тощо. Зауважимо, що інтерес до екранізації художніх творів є тим маркером, що визначає наростаючу зацікавленість реципієнта художнім словом. Цікавою видається думка А. Мазурак у статті «Література і кіно (з історії взаєповпливів)» щодо того, що сучасне кіномистецтво, маючи в арсеналі різні форми монтажу, наблизилось до «глибинних структур літератури» [3, с. 451], «За допомогою монтажу кіно отримує здатність до організації складних часових структур, які до тих пір залишалися тільки літературною системою» [3, с. 451]. На сьогодні серед науковців немає одностайної думки щодо того, чи можна вважати екранізацію художнього твору повноцінним самостійним мистецьким продуктом. Д. Безносенко, О. Пуніна у статті «Екранізація як наслідок інтермедіального прочитання літературного твору (на прикладі прози І. Роздобудько)» зазначають: «Кіно і літературу об'єднує можливість просторово-часової побудови оповіді, здатність розкривати ліричне начало і характер героя через емоціональний стан. І там, і там обов'язковим є образ-характер» [1, с. 13]. Далі науковці слушно зауважують, що все ж таки крім спільних ознак, є і суттєві відмінності, що стосуються характеру сприйняття і впливу.

У нашому дослідженні робимо спробу порівняльного аналізу твору Івана Франка «Захар Беркут» і двох його екранізацій (1972 року і 2019 року). Нагадаємо, повість «Захар Беркут» була написана 1882 року. У ній йдеться про мужню боротьбу громади Тухольщини проти монголів 1241 року. Дослідники творчості І. Франка зауважували свого часу, що незважаючи на те, що цей твір є історичним, деякі факти, описані Франком у повісті, не мали місця в реальності. Однак головне завдання І. Франко вбачав у тому, щоб переосмислити події давнини, наблизити їхнє звучання до тогочасної йому дійсності. І це йому вдалося. Творчість Івана Франка – непересічне

явище в українській культурі і літературі, а його твори відзначаються філософічністю, психологізмом, глибиною порушених у них проблем. Тож не дивно, що велика кількість творів були екранізовані, також частину фільмів було знято за мотивами творів.

Завданням нашої наукової розвідки є порівняльний аналіз двох екранізацій твору і, власне, порівняльний аналіз фільмів і першоджерела – повісті «Захар Беркут». Перша екранізація була здійснена Леонідом Осикою разом із автором сценарію Дмитром Павличком. Екранізація 2019 року вийшла під керівництвом Ахтема Сеїтаблаєва і Джона Вінна. Події у фільмі Л. Осики розгортаються взимку, натомість у творі І. Франка сюжет відбувається весною: «Було се 1241 року. Весна стояла в тухольських горах» [4, с. 2]. Невизначеною є і завершення кінострічки: на останніх кадрах з Максимом – він у річці, йде під воду. У Франка ж щасливий фінал: «А втім, радісний крик залунав іздолу. Молодці, що плавали на плотах, наблизившись до того місця, де потонув Максим з Бурундою, разом побачили Максима, як виринав із води, здоровий і сильний, і повітали його веселим криком» [4, с. 96]. Так само завершується фільм 2019 року. Що стосується портретної характеристики персонажів, то варто зауважити, що в обох екранізаціях режисери і сценаристи підібрали акторів відповідно до портретів у творі. Так, наприклад, ось як описує І. Франко Тугара Вовка: «Тугар Вовк був мужчина, як дуб. Плечистий, підсадкуватий, з грубими обрисами лиця і грубим, чорним волоссям, він і сам подобав на одного з тих злющих тухольських медведів, яких їхав воювати» [4, с. 3]. Або портрет Мирослави, його доньки, яка відзначалася не лише вродою, а й сильним вольовим характером. Зауважимо, що цілісний психологічний портрет Тугара Вовка в екранізації Ахтема Сеїтаблаєва дещо різниться від книжного. У творі Івана Франка Тугар Вовк постає не лише зрадником, а й хоробрим воїном, стратегом, що має певні принципи. Тому, на нашу думку, такий дисонанс змінює акценти і в сюжетній канві фільму. Окрім цього у фільмі 2019 року велика кількість персонажів, яких не було у творі І. Франка. Натомість фільм 1971 року у цьому питанні ближчий до оригіналу. Так само можемо простежити подібність образу Максима у фільмі 1971 року і твору. Максим зображений як чуйна, щира, добра і принципова людина. У повісті цілісний портрет персонажа допомагає створити авторський коментар, у кіно ж цілісність досягається переважно через вчинки, міміку, жести. Так, наприклад, ось як у творі зображено епізод, у якому Тугар Вовк дякує Максимові за те, що той врятував Мирославу від ведмеда: «— Молодче, — сказав він, — донька моя, єдина моя дитина, говорить, що ти вирятував її життя з великої небезпеки. Я не маю причини не вірити її слову. Прийми ж за своє чесне діло подяку вітця, котрого вся любов і вся надія в тій одній дитині. Я не знаю, чим тобі можемо відплатити за се діло, але будь певний, що скоро се коли-будь буде в моїй силі, то боярин Тугар Вовк не забуде того, що тобі завдячує. Максим стояв при тих словах мов на грані. Він не привик до таких прилюдних похвал і зовсім не надіявся, ані не бажав нічого подібного. Він змішався при боярських похвалах і не знав, чи відповідати щонебудь, чи ні, а вкінці сказав коротко: – Нема за що дякувати, боярине! Я зробив те, що кождий на моїм місці зробив би, – за що ж тут дякувати? Нехай донька твоя буде здорова, але на вдячність ніяку я не заслужив» [4, с. 10–11]. У фільмі Максим також

відповідає практично цими ж словами і йде, знітившись. Уважаємо, що сценаристам і режисерам вдалося передати найтонші порухи душі Максима. Фільм Л. Осики містить діалоги про віру, яких немає у сюжеті твору І. Франка. На нашу думку, ці діалоги не обтяжують сюжет зайвими деталями, а радше дають зрозуміти різницю в трактуванні питання віри. Так, наприклад, у розмові з Максимом Мирослава зауважує, що так багато навколо святого, а церви ніде не побачиш. На що Максим їй відповідає, що молитися можна всюди. І ставить складне питання: Чи може гніватися той Бог, якому я не поклоняюся?

У творі І. Франка є багато описів природи, де відбуваються події. Письменник вдається до зображення зорових і слухових образів, що звучить переконливо і логічно: «Сонце доходило вже полудня і сипало гаряче, золотисте проміння на тухольські гори; розігріта живиця сильніше запахла в лісах; гордо і тільки десь-колись помахуючи розпластаними крилами, плавав яструб високо понад полонинами в лазуровім океані. Тиша стояла в природі. Тільки з одного пригрірка Зелемєня лунали голоси ловецьких труб і крики ловецького товариства. Лови скінчилися, хоч і не зовсім щасливо» [4, с.11]. В обох екранізаціях перед глядачами також постають прекрасні панорамні картини природи, її мешканців. Також варто відзначити, що в обох кінострічках є образи крупним планом, яскраве зображення батальних сцен. І в цілому режисери обох фільмів намагалися вповні відобразити побут тухольців. Щодо відповідності вбрання епосі, звернімося до думки знавців. Так, наприклад, Людмила Семикіна, заслужений художник України, лауреат Державної премії імені Тараса Шевченка, художник із костюмів, яка підбирала і шила костюми для фільму, так визначила завдання: «Для фільму я воліла створити передусім замкове, а не помпезне, барвисте, святкове гуцульське вбрання, і відтак заклала в шати українців аскетизм, певну суворість. Князі, за часів, описаних Іваном Франком, носили одяг із сірого сукна, металеві прикраси... Жодної речі (навіть дрібнички) червоно кольору в їхніх гардеробах не було. Воїни хизувалися своєю силою і мужністю, а не одягом. І вбрання їхнє вирізнялося суголосними з природою (передусім землею, травою) відтінками» [2].

Отже, провівши паралелі між повістю І. Франка «Захар Беркут» і її екранізаціями, можемо зробити висновок, що обидва сценарії мають певні відхилення від сюжету твору, проте в обох творах сценаристи і режисери наманися відтворити і дух епохи, і основний конфлікт, і характери персонажів. Варто зауважити, що література – це мистецтво слова, а кіномистецтво розраховане на візуальне сприйняття матеріалу. Уважаємо, що проблема екранізації творів художньої літератури є актуальною і складною і потребує подальшого поглиблення і розкриття певних мистецьких закономірностей.

Список використаних джерел

1. Безносенко Д., Пуніна О. Екранізація як наслідок інтермедіального прочитання літературного твору (на прикладі прози І. Роздубудько). *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філологія*. Випуск 17. С. 11–17.
2. Бондарчук Л. Людмила Семикіна: «Захар Беркут» започаткував мою любов до історичного костюма. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/lyudmila-semikina-zahar-berkut-zapochatkuvav-moyu/> (дата останнього звернення 03.11.2021)
3. Мазурак А. Література і кіно (з історії взаємовпливів). *Наукові записки. Серія: філологічні науки*. Вип. 92. С. 446–454.
4. Франко І. Захар Беркут. URL http://ukrlit.org/franko_ivan_yakovych/zakhar_berkut (останнє звернення 09.08.2021).

Anastasia Muhay

4th year Higher Education Applicant of the Law Specialty

Supervisor: Kozubai I.V.,

Senior Lecturer of Social and Humanities Chair

Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

(Dnipro)

DISTANCE FOREIGN LANGUAGE LEARNING AS A CHALLENGE FOR UKRAINIAN EDUCATION SYSTEM OF THE 21ST CENTURY

Distance learning is already an integral part of the educational process both in general secondary education institutions and in the system of higher education institutions. Not only the integration of elements of distance education in the educational environment, but also the full transition to distance learning has led to a great challenge to traditional forms of foreign language teaching in higher education institutions, in particular in higher education institutions with specific learning conditions. It is the complexity of the transition to distance learning of English in higher education institutions with specific learning conditions and is the relevance of this study.

Distance learning in higher education – the organization of the educational process at a distance from its participants, as a rule, the acquisition of disciplines by higher education takes place in the information and communication space. Such a situation requires from the scientific and pedagogical staff of higher education institutions appropriate skills of information technology training. The Guidelines for the organization of distance learning in educational institutions states: «Distance learning gives appropriate results only if students and teachers can form a contact in the Internet space» [2, p. 11].

When learning English at a distance, it is necessary to take into account that the basic component of the content of foreign language teaching is not the transfer of theoretical knowledge to higher education students, but higher education students' learning methods that provide mastery of different speech activities: listening, reading, writing and talking. In addition, the discipline «Foreign Language» – is one of the basic for higher education, because the study provides students with the opportunity to develop communication skills on any topic. These features are important to consider in the organization of distance learning of a foreign language.

In the context of this, we should consider how to organize the study of English in a distance format? According to the monograph of V. Bykov «Models of organization of open systems education», it is advisable to identify certain types of distance learning [1, p. 98]:

1. traditional distance learning - a process that is carried out mostly asynchronously in time, and occurs with the help delivery of educational materials by mail or telephone.
2. e-distance learning (e-DN) - a process that takes place both asynchronously and synchronously. The subjects of the process communicate and the exchange of educational materials exclusively through ICT tools.

Learning English in distance learning takes place in synchronous and asynchronous mode, each of which has its own characteristics. For synchronous learning, the scientific and pedagogical staff of higher education institutions uses zoom, Google class, Moodle system during classes. For asynchronous learning, we have many services and programs that allow the implementation of direct audiovisual contact of the teacher with students, which is an integral part of practical classes in foreign languages for professional purposes [2, p. 18].

So, among the programs providing synchronous work of the teacher and students in foreign language classes, you can mention Google Meet and BigBlueButton service. Despite that the popular messengers Viber, Telegram have similar functionality and can be used by teachers to establish group audio and video communication with students, these programs have not been acquired. Conducting online classes within these electronic resources allows you to maintain contact between teacher and student in the mode of online communication. Teachers have the opportunity to use the screen demonstration function, so that students have the opportunity to read important information, work with exercises, perform interactive tasks [4, p.157].

For example, an interactive tool such as a webinar, which can be classified into both categories: synchronous and asynchronous e-learning. In the case of student participation in the online website and listening to teacher lectures in real time. Webinars are very convenient because listeners and participants can register on the webinar if they are interested in it, or watch the webinar entries if they do not visit them in real time. The advantages of using electronic resources are that most of them are free, accessible and concise interface, the ability to turn on the microphone and camera, so that communication between teacher and student was lively and not formal. However, there are a number of disadvantages to using such resources: the inability to check the independence of tasks, students may be distracted from classes, problems with the Internet connection and the work of certain resources.

Let's analyze the method of asynchronous learning of English in terms of distance learning. That is, the implementation of distance learning in asynchronous format is through the use of resources such as Moodle, Google Classroom, Edmodo and others. Among English teachers, the most convenient platform for learning the language in asynchronous mode is Google Classroom – a free web service Google that allows you to create a variety of tasks in electronic format. Teachers have the opportunity to develop test tasks to control the knowledge of each graduate. As for the advantages of the online service Google Classroom, it allows you to fully organize distance learning, using video and audio capabilities, apply elements of interactive learning. The teacher has the opportunity to monitor the learning activities of students, review the results of exercises, apply various forms of assessment, as well as comment on the tasks if necessary. Using the online platform Google Classroom among students is quite a popular resource for learning English. The disadvantage of the service is that under heavy load there are problems with performing tasks online [3, p. 30].

The problem with mastering the English language in a remote format is the lack of

direct contact with the teacher. Most students find it easier to master the material and complete the tasks in full-time study. It is worth noting that communication barriers to distance learning exist, but higher education seekers are conscious, adult people who need to adapt quickly to change and be ready for new challenges. Therefore, the coronavirus pandemic has become a challenge for both students and teachers.

When considering the outlined issues, it should be noted that learning English in a remote format has a number of advantages. The first advantage is that during such training students increase the level of self-awareness and responsibility, because the level of English language acquisition depends on the efforts that each student has spent to learn the language. Distance learning greatly facilitates for some students a degree or additional training, while balancing between work and family obligations [4, p. 155].

Most distance learning programs allow students work in their own place and in their spare time. With more flexibility comes more responsibility from the student. Students must learn work well independently and without constant guidance and monitoring instructor, making distance learning a challenge for those who are not easily motivated.

Thus, the distance form of learning English has become a challenge for the education system of the 21st century. Teachers and students had to quickly adapt to the changes and form their own concepts of learning English remotely. Learning English online is in synchronous and asynchronous format. Each of these formats has a number of disadvantages and advantages, the use of these techniques allows you to conduct interesting foreign language classes for students, taking into account their level of language proficiency and interest. The system of distance learning of English needs clearer regulation, these measures will allow teachers to more effectively organize classes in an online format and to control knowledge among students using interactive tasks.

References

1. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: монографія. Київ : Атіка, 2009. 684 с.
2. Gennaro, S., Miller, B.: Critical Media Literacy in the Googleburg Galaxy. *In Media Literacy and Academic Research*, 2020, Vol. 3, No. 2, p. 6-22.
3. Гончарова, О. А. and Маслова, А. В. Особливості використання skype та zoom в процесі дистанційного навчання англійської мови. *Актуальні проблеми філології та методики викладання іноземних мов у сучасному мультимедіальному просторі*. 2020. С. 29-32.
4. Процько Є.С. Використання інтернет-ресурсів у процесі підготовки вчителя англійської мови нового покоління. *Вісник післядипломної освіти*. Вип. 11. 2020. С. 154-169.

Анастасія Новікова

студентка III курсу спеціальності «Право»

Науковий керівник: Козубай І.В.,

*старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

(м. Дніпро)

ВПЛИВ АНГЛІЦИЗМІВ НА СУЧАСНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ СЛЕНГ

Наше покоління живе в тому часі коли всі мають бути в тренді, а саме в тренді сучасного українського сленгу із запозиченням англійських слів. Станом на сьогодні можна сказати, що англіцизми вживаються деталі частіше як у побутовому житті, так і на роботі. Оскільки англійська мова є міжнародною мовою, а тому багато переймань походить саме від неї та й взагалі вона набуває все більшої популярності в усьому світі, ну, а українське населення цьому не є винятком. У такий спосіб це постає актуальним дослідженням про вивчення впливу англіцизмів на український сленг.

Дослідженням ролі сленгу в житті людини, його використанням з метою самоідентифікації та джерел його поповнення вивчали багато зарубіжних і українських науковців, серед яких є Е. Партридж, А. Коваль, Т. Миколенко, Л. Ставицька, Ч. Фріз, В. Хомяков та ін. Відображення публікування з приводу даних питань надав нагоду та можливість підвести підсумки про їх невирішеність, що й спричинило доцільність подальшого дослідження даної теми з метою формулювання специфіки мовного віддзеркалення світобачення молодих англійців через вживання сленгінізмів.

Термін «англіцизм» – це різновид мовного запозичення слова чи його окреме значення, вислів, що запозичені чи перекладені з англійської мови або утворені за її зразком. Навіть слово «сленг» є запозиченням англійської мови, але етимологія слова не в'ячена та має безліч гіпотез з цього приводу.

На погляд американського лінгвіста Ч. Фріза, що сучасний сленг має настільки широкі межі й вживається для позначення такої кількості понять, що майже неможливо достеменно визначити, що є сленгом, а що ні. Поняття про сленг часто характеризують як ефемерні лексеми, які використовують певні соціальні групи та яким притаманна швидка змінюваність [1, с.52].

Оксфордський словник англійської мови он-лайн визначає «сленг» як тип мовлення, котрий складається зі слів і фраз, які вважаються неформальними. Сленг зазвичай використовується при мовленні та використовується у деякому узвичаєному контексті або певною групою осіб.

Як підкреслюють Козубай І. та Хаджи А., правильна англійська мова є загальною мовою, якою користуються у повсякденному житті, а от сленг – це більш вузьке значення, тобто його розуміють лише певна кількість людей [2].

Якщо уважно простежити шлях слова від самого зародження в англійській мові та до самого переходу в сленг, то можна зрозуміти, що сленг в англійській слугує

зادля полегшення адаптаційних процесів англословної термінології. Сленг сприяє прискоренню цього процесу, коли мова намагається не відставати за потоком інформації. Без всяких вагань можна сказати, що наш сучасний світ перебуває під безпосереднім впливом англійської мови. З даного твердження варто зазначити декілька прикладів використання агліцизмів а також американізмів в українській мові: 1) Шузи (англ. shoes) – черевики. 2) Найки (англ. NIKE) – кросівки фірми NIKE. 3) Худі (англ. hoodie) – светр з капюшоном. 4) Дрова (англ. drivers) – комп'ютерна програма. 5) Ван сек (англ. one second) – тобто через хвилину. Всі ці та інші слова, мають експресивне забарвлення. Вони зародилися навмисно для транслявання вищих ступенів емоцій та почуттів людей.

Поява агліцизмів у сучасній українській мові зумовлена розмаїттям таких критеріїв: впливом стилю американського життя, модою на іноземні слова, престижем англійської мови, застосування агліцизмів для демонстрації освіченості або неординарності, внутрішньомовними потребами (необхідністю назв для нових понять – пейджер, модем, хакер), прагненням мовної економії (лейбл – товар на етикетка з фірмовим знаком), потребою поповнити е експресивні засоби (упс, о'кей), уточнити поняття (веб - дизайнер) [3, с. 85].

Найрозповсюдженішими агліцизмами є: дайджест – огляд, кеш – гроші, армреслінг – рукоборство, фристайл – вільний стиль, ньюз-реліз – випуск новин, кілер – вбивця, паркінг – стоянка, постер – об'ява, дайвінг – пірнання, ліфтинг – підтяжка, прайм-тайм – найкращий час, флаєр – листівка, дистриб'ютор – розповсюджувач, арт-терапія – лікування мистецтвом, фастфуд – швидка їжа, консумація – споживання, консумент – споживач, сейл – розпродаж, дефростер – розморожувач, сек'юріті – охорона, апельсиновий фреш – апельсиновий прохолодний напій, секонд-хенд – поношені речі, фрізер – морозильна камера, дисконт – знижка, тинейджер – підліток, бартер – товарообмін, менеджмент – керування, екшн – дія, термінатор – винищувач, файл – папка тощо [4].

Окремо слід зазначити таку групу запозичень з англійської, яку в самій англійській мові прийнято звати «псевдоангліцизмами» (pseudo-anglicisms). Префікс «псевдо-» розуміється не те, що слова не є англійськими за походженням, а тільки те, що їхня семантика у мові-реципієнтів різниться від значення у власне англійській мові [4].

Варто зауважити, що з одного боку, відбувається збагачення мови, більший словниковий запас, але, з іншого боку, за останнє десятиліття простежується, що агліцизми не зовсім добре впливають на розвиток української мови, оскільки нівелюють її індивідуально-національні риси, знижують виражальні та естетичні якості; а також витісняються власні слова, що замінюються на слова з подібним значенням, що негативно впливає на стан національної мови та на збереження оригінальності українського народу. Загальноживаними в нашому житті стали агліцизми такі, як: хай, ок, сорі, саміт, ноу-хау, френд, хіт, вері, бай тощо. Насамперед, викликає стурбованість процес тотального засмічення української мови англійськими словами, і це при тому, що існують українські назви для

передачі відповідних понять, прикладом можуть слугувати такі слова, як: брифінг (зустріч), дивіденд (прибуток), презентація (показ), шоп (магазин), ноу-хау (знаю як) і т.д.

Отже, із зазначеного вище можна дійти висновків, що англіцизми все ж таки відіграють велику роль в нашому українському житті та у розширенні словника української мови. Процес переймання відбувається безперервно, віддзеркалюючи нові реалії нашого життя, даючи їм нові найменування. Це звісно добре, але не потрібно допускати, щоб такі процеси проходили стихійно, невмотивовано, оскільки часто яскрава та приваблива запозичена лексема може бути зовсім непродуктивною саме для сучасної української мови. Однак можна вважати такі сленгові вирази шкідливими для нашої мови, але інколи їх вживання просто необхідне з погляду на глобальний вплив англомовної культури та технологій у повсякденному житті для кожного з нас.

Список використаних джерел

1. Fries Ch. Introduction to American College Dictionary. Ch. Fries. New York, 1947. 358 p.
2. Kozubai I., Khadzhy A. Features of Slang in American Rap Song Lyrics. *Challenges in Science of Nowadays* : Proceeding of the International Scientific and Practical Conference (May 26–28, 2020. Washington). USA: EnDeavours Publisher. P. 139–141.
3. Ажнюк Б.М. Мовні зміни на тлі деколонізації та глобалізації. *Мовознавство*. 2001. № 3. С. 45.
4. Англіцизми в українській мові.
URL: http://www.rusnauka.com/2_ANR_2010/Philologia/3_57397.doc.htm.

Анастасія Оголь
студентка I курсу
спеціальності «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»
Науковий керівник: Іщенко Т.В.,
старший викладач
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ
(м. Дніпро)

ПСИХОЛІНГВІСТИКА ЯК ОСОБЛИВИЙ ЧИННИК У ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Оволодіння іноземною мовою та здійснення комунікації іноземною мовою залежить від подолання особистістю значної кількості бар'єрів психологічного характеру. Мотивація вивчення ставить завдання пошуку чинників іноземної мови успішним. Результати навчання можуть вплинути на особистісні якості. Опанування іноземної мови ґрунтується на бажанні, цілі навчання та володіння умінь. Складнощі, які виникають під час вивчення мови пояснює установкам особистості. Щоб вплинути на мотивацію, необхідно створити умови для досягнення.

На стику наук з лінгвістикою розвинулась окрема міжгалузєва наука: психолінгвістика. Психолінгвістика вивчає взаємовідношення мови, мислення і свідомості. У вивченні іноземною мовою надзвичайно велику роль відіграють різноманітні психолінгвістичні аспекти. Кожна людина народжується з певними задатками, і від того, наскільки людина активна у тій чи іншій сфері своєї діяльності, залежить і розвиток її здібностей. Здібності людини є результатом її розвитку. Людина народжується з певними задатками, які є генетично закодовані у її мозку і, розвиваючись, перетворюються у здібності. Пам'ять робить мову, мовлення і мислення засобами здійснення мислительно-пізнавальної і комунікативної діяльності. Ступінь володіння рідною мовою створює передумови для успішного оволодіння іноземною мовою [1].

Психолінгвістика виступає базисною для методики навчання іноземним мовам наукою, і її положення мають значний вплив на технологію навчання. Одними з найбільш значущих для методики є дослідження, присвячені спілкуванню людей. Спілкування різноманітно: воно залежить від кількості учасників, їх особливостей, сфери, ситуації, цілей і змісту спілкування, тому в психології і психолінгвістики виділяються різні види, форми і засоби спілкування. Психологічна структура діяльності включає мету, мотив, спосіб, результат. Основними одиницями діяльності є акти діяльності, дії та операції. Діяльнісний підхід справив великий вплив на методику навчання, наприклад на розробку теорії навичок і умінь і системи вправ по їх формуванню, моделювання процесів спілкування в навчальних умовах. Важливо запам'ятати: у психолінгвістиці виділяється чотири основних види мовної діяльності – аудіювання (слухання), говоріння, читання і письмо. До усного мовлення відносять говоріння та аудіювання, до писемного – читання і письмо. До вторинних видів мовної діяльності – переклад. Спілкування – це складний процес, що включає цілий ряд різних операцій і процесів, що протікають як під контролем свідомості, так і на несвідомому рівні, автоматично (наприклад, артикуляція сказаного звуку). Навички є важливою складовою мовної діяльності. З психологічної точки зору в діяльності виділяють три рівні: операція - дія, що включає кілька операцій – власне діяльність. Специфічним відмінністю мовної діяльності виступає відносна складність навички, так як автоматизуються не тільки окремі операції, а й цілі дії, наприклад, по граматичному оформленню слова, тому при формуванні навичок в процесі навчання іноземної мови важливо в кожному навичку виділяти і тренувати в спеціальних вправах окремі складові його операції. З психолінгвістичної точки зору навик має низку важливих властивостей. Гнучкість, або здатність навички до переносу, забезпечує, наприклад, можливість підстановки нової лексики в вивчену граматичну структуру (мовної зразок), безпомилковість мови не тільки на уроці, а й в реальних умовах спілкування. Уміння відноситься до більш високого рівня діяльності, ніж навичка, оскільки воно носить творчий характер і має складну структуру. Воно інтегрує знання (лінгвістичні, соціокультурні, країнознавчих та ін.). Психолінгвістика досліджує ряд інших проблем, що знаходять відображення в методиці навчання іноземних мов [2].

Сьогодні існує зростаючий інтерес до вивчення функціональних аспектів мови. Психолінгвістика своїми методами “дозволяє виявити периферійні, глибинні семантичні компоненти слів, які реалізуються не у всіх вживаннях тієї або іншої лексичної одиниці, але складають периферійну зону семантики слова. Для психолінгвістичного опису значень, ці компоненти будуть компонентами психологічно справжнє значення слова, при цьому всі вони є віддзеркаленням, репрезентацією відповідних концептуальних ознак. Стосовно предмету дослідження психолінгвістики близька до лінгвістики, а по методах дослідження до психології. На основі проведених численних досліджень можна стверджувати, що концепти формуються в свідомості людини. Для ефективного створення концепту в свідомості людини, та для повноти його формування в мові необхідне обов’язкове залучення так званого досвіду. Концепт і концептосфера окремої особи формується поступово в свідомості, але з’явившись, цей образ здатний просуватися по рівнях абстракції [3].

Без аудіювання не може бути нормативного говоріння. Разом з тим аудіювання як вид мовленнєвої діяльності є й відносно автономним. Навчання говоріння характеризується певними комунікативними, психологічними і мовними особливостями, які вчитель має враховувати у процесі навчання цього виду мовленнєвої діяльності. Система навчання іноземній мові повинна бути побудована таким чином, щоб учневі була надана можливість знайомства з культурою країни досліджуваної мови. Можна відмітити, що методичні підходи до навчання іноземної мови на різних етапах навчання мають відповідати віковим та психологічним особливостям [4].

Отже, сьогодні існує зростаючий інтерес до вивчення функціональних аспектів мови, психолінгвістики та концепту. Завдяки особливим ділянкам мозку, т. зв. “мовним центрам”, людина володіє тією чи іншою мовою, умінням здійснювати процес комунікації. Наведений короткий огляд показує тісний зв’язок психолінгвістики з лінгводидактики та методикою навчання іноземним мовам і показує, що без знання психолінгвістичних основ оволодіння спілкуванням неможливо грамотне побудова методики навчання.

Список використаних джерел

1. Малиновська О. Оволодіння іноземною мовою як психонейро-лінгвістична проблема. URL: http://www.rusnauka.com/7._DN_2007/Philologia/20741.doc.htm
2. Психолінгвістичні основи методики навчання іноземних мов. URL: <http://stud.com.ua/>
3. Халанчук Т. Науковий блог. URL: <https://naub.oa.edu.ua/2010/psycholinhvistychni-osoblyvosti-kontseptu-lyubovi-v-anhlomovnij-kartyni-svitu/>

Дар'я Порохня

студентка I курсу спеціальності «Право»

Науковий керівник: Руських І.В.,

старший викладач кафедри

соціально-гуманітарних дисциплін

Дніпропетровський державний університет

внутрішніх справ

(м. Дніпро)

МОВА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТКУ ДУХОВНОСТІ

Мова – це не просто спосіб спілкування. Мова – це всі глибинні пласти духовного життя народу, його історична пам'ять, найцінніше надбання віків, це ще й музика, мелодика, фарби, буття, сучасна, художня, інтелектуальна діяльність народу [3]. Спираючись на висловлення Олесея Гончара, можна стверджувати, що мова є «чинником формування та розвитку духовності нації».

Мова – знаряддя, завдяки якому суспільство або окрема особа може комунікувати з іншими, захищати свої інтереси, погляди, формувати процеси пізнавальної та творчої діяльності. Отже, мова тісно пов'язана зі становленням народу та нації. Вона має велике значення для розвитку духовності людини. Ще В. Сухомлинський писав про те, що «мова – духовне багатство народу, дзеркало його народної культури» [1].

Основою духовного життя народу є саме його мова. В різні віки існування української мови загарбники бажали зламати дух українського народу, проводивши політику переслідування мови. Існували укази про заборону української мови, одним з таких був Емський указ (1876), в якому йшлося про витіснення української мови з культурної сфери (музика, церква, театр), а також заборона книг на території імперії, що були надруковані українською мовою. Не зважаючи на це, все ж таки домоглися повернення нашої мови. Указ припинив свою чинність у жовтні 1905 року після маніфесту царя Миколи II.

Зрозуміло, що рівень державної мови в країнах повинен бути на якнайбільш високому рівні. Україна не відстає у цьому плані, до вивчення державної мови ставляться дуже серйозно. Конституція України визначає українську мову як єдину державну мову в Україні та покладає на державу обов'язок забезпечувати всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України [2]. З 16 липня 2021 року діє закон, згідно з яким посадовці при прийомі на роботу повинні підтвердити свої знання, склавши іспит з української мови.

Слід додати, що суспільство зацікавлене не лише у вивченні рідної мови, а й опануванні іноземних мов, це впливає на саморозвиток людини, формування її як особистості. На сьогодні знання декількох мов стає необхідністю.

Отже, розвиток нації напряму залежить від розвитку її мовлення. Завдяки мові

все набуте предками не гине марно, а продовжує служити та сприяти подальшому прогресу людства. Мова – збагачення та розвиток духовного світу людини. Вона впливає на світогляд людини та на формування її дійсності.

Список використаних джерел

1. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. URL: http://www.acta.com.ua/download/SerdceUkr_vstup_zmist.pdf
2. Закон України про забезпечення функціонування української мови як державної/ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>
3. Українська мова : підручник 8 кл. загальноосвіт. навч. закл. / І.П. Ющик. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан. 2016. 248 с.

Віра Приходько

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української та іноземних мов*

Наталя Лінченко,

*старший викладач кафедри української та іноземних мов
Харківської державної академії фізичної культури
(м. Харків),*

ІДЕЇ ФЕМІНІЗМУ В СУЧАСНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Практично вся світова література – дзеркало нашій соціальності, пронизана відносинами любові між жінкою і чоловіком: Тахир і Зухра, Сулейман і Роксолана, Ромео і Джульєтта, Лаура і Петрарка, Дон Кіхот і віддана йому Дульсинея.

Епоха фемінізму, без сумніву, відбивається в окремих особах, як в невеличких шматочках дзеркала. В романі німецької письменниці Н. Георге «Лавандова кімната», в романі Є. Гілберт «Їсти, молитися, любити» мають місце деякі характерні риси фемінізму минулої епохи.

Роман Н. Георге «Лавандова кімната» оповідає про любов жінки до двох чоловіків одночасно: дві любові протягом одного життя – хіба це злочин, хіба сама любов – злочин? хороший знак любові – розбите серце? – це риторичні питання письменниць до сучасників, до читача.

Героїня роману «Лавандова кімната» [1], юна Манон, ні в кого не питаючи, сама вибирала спосіб і насолоду життя, припускаючи, що протягом одного життя може існувати палка любов жінки до двох чоловіків як одночасне існування протилежностей: півдня і півночі, землі і неба.

У щоденнику закоханої Манон є її виправданні: «Ви потрібні мені обидва – Люк і Жан, чоловік і коханець, південь і північ, любов і секс, земля і небо, плоть і дух, природа і місто...» [1, с. 346]. На наш погляд, це філософська відповідь самої молодості, яка прагне отримати стрімке задоволення від самого життя, спрямованого в майбутнє.

Духовний лідер буддизму Лобсанг Рампа пише, що якщо слідувати християнським віруванням, треба погодитися, що жінка – низша істота, покликана бути чієюсь власністю. Проте нашим феміністкам це не сподобається, і вони

матимуть рацію. Особисто я думаю, що жінки повністю рівні чоловікам, вони лише абсолютно інші створення, можна сказати, інший вид. Чоловіки пристосовані для одного, жінки – для іншого.

І далі в образливому для феміністок тоні Л. Рампа відповідає на питання його прихильниці, чи має він друзів серед жінок: «Леді Феміністка (пробачите, я обмовився, по власному визнанню таких жінок, жодна феміністка не може бути леді...» [2, с. 46]. Представниця Жіночого визвольного руху – нижчої форми людського існування, як вважає Лобсанг Рампа, «нерозумна феміністка звинувачує мене в тому, що своїх чоловіків-друзів я називаю раніше, ніж жінок» [2, с. 39].

Сучасне суспільство формує задоволення від насолод життя, любові, якої прагнуть отримати більшість людей, як свідчить творчість Є. Гілберт: «Тільки молоді і дурні люди відчують себе упевнено в любові! Жінка завжди залишається жінкою. А чоловік – чоловіком. Перед нами як і раніше дві людини, які намагаються знайти спільну мову, а отже, складнощів не уникнути. У любові не буває гладко. Кожен повинен рано чи пізно дізнатися, що таке розбите серце. Розбите серце – хороший знак – знак того, що ти хоч би намагався когось полюбити, і як можна знайти радість там, де не чекаєш, і як не треба шукати щастя там, де його не буде...» [3, с. 314–15].

Але все одно, пошук особистого щастя, долі у мінливому світі ніколи не припиняється, і, на нашу думку, вимога повного соціального і політичного рівноправ'я жінок у європейській спільноті майже здійснилася, вони досягли гендерної рівності, лідерство жінок сьогодні відзначається як цінність.

Ідеї фемінізму, молодіжного екстремізму, захоплення рухом «хіппі» доводять на практиці до абсурдних дій героїнь роману М. Леві «Остання зі Стенфілдів» Саллі-Енн, любителю ганяти по дорогах на дорогому мотоциклі «Тріумф Бонвіль», палили, і не тільки тютюн, і її улюблену подругу Мей [4, с. 209]. Ставши господарками свого життя, незалежного від батьків, вони, як то кажуть, «відбилися від рук»: гулянки, веселі вечірки, модне стильне вбрання, сексуальні втіхи дівчат з одним і тим же юнаком, адже вони впевнені, що життя занадто коротке, щоб обтяжувати його марним сумом.

Вони стали дорослішими, і заплативши за це страшну ціну, мали право будувати життя по своєму розумінню, у справжній дружбі і любові – між рівними. Власне кажучи, це був перехідний вік, коли, нагадаємо, «великі дітки – великі бідки» – але це ще був тест на зрілість не тільки для дітей, але і для батьків.

Недотримання зовнішньої пристойності у поведінці, прихильностях у сучасному світі викликають презирство і зневагу у людей старшого покоління. У цьому сенсі згадаємо слова Сократа: Наша молодь любить розкіш, вона погано вихована, вона глузує з начальства і аніскільки не поважає людей похилого віку. Наші нинішні діти стали тиранами, вони не встають, коли в кімнату входить літня людина, суперечать своїм батькам, – актуальне зауваження філософа в V столітті до нашої ери до проблеми сучасного виховання молоді.

Отже, окреслені ідеї феміністського руху на прикладі європейської літератури як засобу впливу на процес виховання молоді, їхнього соціального становлення доводять необхідність підвищення уваги до даної проблеми. Фемінізм – проблема не тільки життєво важлива, але й дуже цікава для сучасного людства як роздуми про себе, своє місце у житті, коли лідерство жінок відзначається як цінність.

Список використаних джерел

1. Георге Н. Лавандовая комната. Пер. с нем. СПб. : Азбука, Азбука-Аттикус, 2019. 384 с.
2. Рампа Л. Сумерки. Киев : София, 2002, 157 с.
3. Гилберт Е. Ешь, молись, люби. М. : РИПОЛ Класик, 2008. 384 с.
4. Леви М. Последняя из Стенфилдов. М. : Иностранка, Азбука Аттикус, 2018. 448 с.

Аліна Проценко

студентка III курсу спеціальності «Право»

Науковий керівник: Козубай І.В.,

старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

(м. Дніпро)

ПОЛОЖЕННЯ ДІАЛЕКТУ КОКНІ В СУЧАСНОМУ АНГЛІЙСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО РОЗВИТКУ

Діалект кокні є традиційним діалектом, на якому розмовляють більша частина населення лондонського району Іст-Енд (East End). Він є одним із найпоширеніших та знаменитих діалектів, які існують на сьогоднішній день в англійській мові, який став об'єктом дослідження ще в другій половині 19 століття [1; 2].

Для того щоб дати визначення діалекту кокні, насамперед необхідно визначити, що таке кокні, проаналізувати систему в якій знаходиться та функціонує.

Термін «кокні» має два визначення. По-перше, він вживається для позначення уродженців лондонського району Іст-Енд, по-друге, для позначення робочого селянського населення [3].

Спочатку кокні називали тих, хто був народжений в межах селищ, де було чути дзвін дзвонів лондонської церкви Сент-Мері-ле-Боу (St Mary-leBow), яка знаходиться на вулиці Чіпсайд на півночі Лондона. Як правило, це були звичайні селяни-робочі, продавці, кораблебудівники, ремісники [4].

Але також термін «Кокні» використовуються для позначення людей, які народилися за межами зазначеної території, так як вони мають такий акцент. На сьогоднішній день акцент кокні можна почути в центральній частині Лондона, хоча найбільш всього він поширений в невеликих містечках поблизу столиці, на її окраїнах, а також по всій південно-східній частині Англії, в таких графствах як Бедфордшир (м. Лутон та Лейтон) і в Ессекс (м. Ромфорд) [5].

Для діалекту кокні є характерними такі ознаки:

- особлива вимова, неправильність мовлення;

- використання римованого діалекту, наприклад: «feet» – «plates of meat», вместо «head» – «loaf of bread», іноді такі словосполучення скорочуються і замість них утворюються нові слова : «loaf» вместо «loaf of bread»;
- використання гортанної смички ? замість 't' між голосними чи сонатними, наприклад «bottle» = «бо'л»;
- використання замість [r] губно-зубного [v], на слух, що нагадує [w];
- пропуск звуку [h]. Наприклад, «not 'alf» вместо «not half»;
- використання «ain't» замість «isn't» или «am not»;
- вимова звуку [θ] як [f] (наприклад, «faas'nd» замість «thousand») и [ð] як [v] (наприклад, «bover» замість «bother»);
- перетворення [aʊ] в [æ:], наприклад, «down» вимовляється як [dæ:n] [6].

Найбільш знаменитим спадком діалекту кокні на сьогодні є римований діалект кокні, який з'явився в шістнадцятому столітті в лондонському Іст-Енді (великий промисловий район на сході від Сіті) Своім походженням він зобов'язаний морякам та військовим, які проходили через лондонські доки, а також циганам, які прибули в ці місця в п'ятнадцятому столітті, а також вихідцям з Ірландії, представникам єврейської общини та всім національним меншинам, що склали населення Іст-Енду. Варто сказати, що сленг кокні в середині 19 століття був таємним способом спілкування вуличних торговців, які займалися протизаконною діяльністю, а також цікавим є факт, що такий вид усного спілкування розвинувся в важку та подекуди незрозумілу мову [7].

Діалект кокні завжди вважали неграмотним, адже він побудований настільки специфічно, що звичайна людина, яка не володіє зазначеним сленгом не зможе зрозуміти навіть найпростіші фрази. До того ж в реченнях зазвичай використовуються скорочені вирази словосполучень. Наприклад, цілком нормальним є скорочення вираження *butcher's hook (look)* до лише *butcher's. Take a butcher's at that!* – Подивись на це! (замість *Take a butcher's hook at that!*). Таке вираження як *Let's go for a Ruby!* – Давайте з'їмо карі, (замість *Ruby Murray = curry* – Рубі Маррі, ірландська співачка = карри); *Hello me old China* – Привіт, друже (вместо *China and plate = mate* – фарфор та тарілка = друг) [7].

Можна навести наступні приклади:

(1) *Loaf = loaf of bread = head* (голова).

Think! Use your Loaf! – Давай, подумай головою!

(2) *Adam and Eve = believe* (верить).

Would you Adam and Eve it? – Ти би повірив цьому?

(3) *Mutt and Jeff = deaf* (глухий).

Are you Mutt and Jeff? I said turn that music down. –

Ты оглу чи що Я сказала, зроби музику тихіше.

(4) *You and Me = tea* (чай).

Would you like a cup of You and Me? – Чи хочеш чашку чаю?

(5) *Eighteen Pence = sense* (здоровий глузд).

He hasn't got Eighteen Pence! – Та у нього взагалі немає розуму!

(6) Britney Spears = beers (пиво).

Let's go for a few Britney Spears! – Підемо, вип'ємо пиво!

(7) Cocola = say so (agree) погоджуватися.

Let's go to the pub! Do you Cocola? – Підемо в паб! Ти згоден?

(8) Apples and Pears = stairs (сходи).

Get up those Apples and Pears [9].

Отже, діалект кокні займає значне місце в історії англійської мови та в культурі мешканців Лондону. Кокні залишив помітний сленг в мові англійців та в помітному ступені продовжує сприяти появі нового римованого сленгу. До того ж деякі вираження в лондонському діалекті настільки укорінилися, що навряд чи колись зникнуть з мови.

Список використаних джерел

1. Hotten J.C. Cockney. A dictionary of modern slang, cant and vulgar words. London : John Camden Hotten, 1859. 160 p.
2. Ellis A.J. English dialects: Their Sounds and Homes. 1890.
3. Liberman A. Etymology. *Dictionaries*. 1996. Vol. 17. P. 29–54.
4. Исакова И.Я. Кокни как вариант просторечия в английском языке. *Современное иноязычное образование в формировании интеллектуального капитала России* : сб. материалов Междунар. молодёжной науч.-практ. конф. Чита, 2012. Т. 1. С. 45–49.
5. Рифмованный сленг кокни. URL: http://www.cockneyrhymingslang.co.uk/cockney_rhyming_slang (дата звернення: 01.11.2021).
6. Кокни. URL: <http://ru.wikipedia.org/wiki/Кокни> (дата звернення: 01.11.2021).
7. Рифмованный сленг кокни / Бюро переводов Primavista. URL: www.primavista.ru/rus/articles/sleng_kokni (дата звернення: 01.11.2021).

Валерія Пустовіт

доктор філологічних наук,

професор кафедри української філології та журналістики,

Східноукраїнський національний

університет імені Володимира Даля

(м. Сєвєродонецьк)

ФОЛЬКЛОРНІ ДОМІНАНТИ В ІСТОРИЧНІЙ ПРОЗІ ХІХ СТ.

Усна народна творчість протягом тисячоліть була чи не єдиним засобом узагальнення життєвого досвіду людства, втілення ідеалу, носієм духовності українського народу. У фольклорі ми знаходимо не лише естетичну красу, а й філософію життя, народну психологію, етнодидактичні настанови тощо.

Фольклор допомагав глибоко зрозуміти й відобразити душу народу, його світогляд, створити героїчні, романтично-піднесені образи народних героїв. З огляду на це цікавим є простеження фольклорних домінант в історичній прозі ХІХ ст.

Один план використання фольклору в романі Д.Мордовця «Сагайдачний – це введення народнопоетичних виражальних засобів: «на тихі води, на ясні зорі», «на тихі води, край веселий, в мир хрещений», «диво дивное», «срібло-злато», що засвідчують асоціативний зв'язок з поняттям «рідна земля». Серед них найбільш експресивними є слова, притаманні дитячому фольклорові: «дзвіночок», «зірочка», «сонечко»,

«сорочечка», «колисочка», «мордочка маленька», «гарненька», «низько-низенько», які виступають певними символами, що відображають традиції народу.

Головним у психологічній атмосфері життя героїв роману є звичність до порядку. Це простежується не тільки в описі щоденних занять, але й у народних висловах. Для показу цієї звичності автор уміло використовує тавтологію, що характерне для фольклору: «тьма-тьмуца», «стогоном стогнало», «низько-низенько», «роги-рожища», усталені народнопоетичні вислови: «дай Боже, журавлиного крику та лебединого віку» тощо. Письменник використовує цей засіб з метою зосередженості уваги на сказаному, увиразнює й посилює емоційність оповіді.

З метою відтворення національного колориту використовуються іменні демінутиви: «квітонько», «дівчинонька», «кучерявенька». Використання їх в оповіді завдячує орієнтації на стиль української народної (колискової, ліричної тощо) пісні. Поряд з цим вдається автор до застосування аугментативів: «Дніприще», «чоботище», «рожища», «хвостище», «страховище» тощо. Зображуючи козаків, автор вдається до народнопоетичних епітетів: «сокіл-білозірець», «орел-сизокрилець», «голуб сизий», які є символами мужності. Голуб – символ духовності, щирої любові, злагоди, ніжності. Існувало повір'я, що людина після смерті втілювалася в голуба і відлітала до вирію, де зустрічалася із зозулею. Застосування цих засобів дозволяє письменникові наголосити на ніжності української душі.

Інший план – уживання в оповіді легенд, переказів, замовлянь, імен історичних постатей (Байда, Маруся Богуславка, Сірко тощо).

Роман історичного характеру «Сагайдачний» був би неповним без пісенної творчості. Українська народна пісня як символ рідного краю, як згадка про батьківський дім, материнську ласку проходить через увесь роман. Фольклорними співцями здавна вважають кобзарів, адже кобзарство є національно-культурним історичним феноменом, який визначає дух нашого народу. Відомо, що розмаїття тематики пісенної творчості кобзарів впливало на формування світогляду не лише молоді, а й інших слухачів. Чимало народних повстань були підготовлені завдяки цим провісникам волі.

Особливо яскраво, в аспекті народних поглядів зображено флору та фауну українців. Данило Мордовець щедро вводить у твір символи рослинного та тваринного світу. Це ніби людський світ зі своїми законами життя, мудрості. Картини природи постають засобом глибокого розкриття внутрішнього світу людини. Шляхетне ставлення нашого народу до звірів має давнє коріння. Письменник звертається до групи свійських тварин, які приносили людині користь; акцентує увагу на тому, що домашні птахи виступали своєрідним оберегом у родинному обійсті. В особливій шані були великі птахи, зокрема орел і сокіл, які символізують силу й відвагу.

Надзвичайно різноманітні у творі рослинні символи. Кожен вид рослин української флори, згадуваний у тексті, є символом краси рідної природи, символом могутності й нескореності, символом щастя й розлуки.

Уведення в художній твір уривків історичних пісень, дум та легенд дозволяє авторові відтворити перед читачем далекі часи. Українські народні думи є духовним

кодом пращурів, що відображає всю ментальність, розуміння й освоєння минулої історії, а також містять у собі енергію певних осередків: від селянського до козацького.

Д. Мордовець не подає повністю чи уривками українські думи, а бере окремі епізоди, образи. У такий спосіб ми можемо розподілити думи за темами, представленими в романі:

1. Лицарська смерть козака: «Хведір Безрідний».

2. Визволення з неволі і щасливе повернення до рідного краю: «Самійло Кішка», «Олексій Попович».

3. Козацьке лицарство, родинне життя та осуд «дуків-срібляників»: «Ганжа Андибер». Порівняльний аналіз текстів фольклорних творів (дум і пісень) з текстом роману Д. Мордовця переконливо довів, що письменником активно залучався текстуальний матеріал із творів усної народної творчості. У романі «Сагайдачний» наявні фольклорні фрагменти, які не зазнають жодних текстуальних змін або ж характеризуються незначною трансформацією. Думи виступають своєрідною скарбницею цінностей і збереження культурних норм, прийнятих істин загальнолюдської моралі і, нарешті, історичної пам'яті та героїства.

Уживання фольклорних мотивів об'єктивно зумовлено особливостями світовідчуття письменника. Метафоричність образної системи, створення персоніфікованих картин є одним із аспектів пантеїстичного бачення природи. Відчувається захоплення зорями, деревами, травою, а вся природа живе, рухається, мислить, постає справжнім храмом, що заспокоює душу.

Автор увесь час відштовхується від фольклорної основи, використовуючи в романі велику різноманітність порівнянь та постійних епітетів, що є характерним для усної народної творчості. Уведення цих тропів виступає засобом оціночної та характерологічної характеристики зображуваного. У Д. Мордовця порівняння – улюблений троп, велика кількість їх допомагає розкриттю духовної культури запорожців наприклад, «Величається, як свиня на очкурі», «обсиплять тебе козаки, ніби бджоли матку», «обдерли нещасних, як липку», «працювали як автомати» тощо.

Письменник уміло черпає з народної криниці все багатство фольклорних засобів, використовуючи в романі рослини-обереги, що були поруч з українцями в повсякденному житті, вважалися національними святинями. Він наголошує на тому, що наші предки любили, оберігали живу природу, вірили в силу птахів і рослин, серед яких найпочеснішу роль відводили символам України: чайці, орлові, голубові, соловйові, калині, тополі, вербі, дубу тощо.

Змальовуючи героїчне минуле нашого народу, добу козаччини, письменник використовує народні пісні, легенди, народнорозмовні вислови, фольклорні символи, завдяки чому досягається епічна форма оповіді роману. Найтісніше генетично пов'язані з фольклором створені письменником образи історичних осіб Івана Сірка, Петра Конашевича-Сагайдачного та запорозьких героїв, які знайшли відображення в легендах та історичних думках.

Фольклорні елементи, представлені в творі, несуть у своєму змісті моральні засади у зображенні життя народу, які будувалися на засадах народної філософії та високій християнській традиції.

Список використаних джерел

1. Мордовець Д. Сагайдачний: повісті та роман. Л. : Каменяр, 1989.302с.

Тетяна Ріжко

студентка V курсу спеціальності

«Українська мова і література в закладах освіти»

Науковий керівник: Веретюк Т. В.,

кандидат філологічних наук, доцент

Харківський національний педагогічний університет

імені Г. С. Сковороди

(м. Харків)

РОМАН ІВАНА БІЛИКА «МЕЧ АРЕЯ» У РЕЦЕПЦІЯХ КРИТИКИ

Помітною постаттю в українській літературі другої половини ХХ – початку ХХІ ст. був видатний письменник, перекладач, журналіст, лауреат Шевченківської премії, удостоєний відзнаки «Золотий письменник України» – Іван Білик, художня спадщина якого, на жаль, ще й досі залишається малодослідженою. На сьогодні не існує повного, системного аналізу прози письменника, який дав би вичерпні відповіді на ті питання, що залишаються білими плямами як в біографії митця, так і при розгляді романістики митця.

Метою нашого дослідження є аналіз наукової літератури, присвяченої життю та творчості Івана Білика.

Художній доробок митця нараховує 10 романів, декілька з яких стали сенсаційними: «Меч Арея» (1972), «Похорон богів» (1986), «Золотий Ра» (1989), трилогія «Скіфи» (1989–1992). Варто відзначити, що тематика і проблематика романів Івана Білика далеко виходить за межі історичних. Попри те, що роки творчості митця припали на часи жорсткої ідеологічної заангажованості мистецтва та цензури, письменник розкриває в романах події ХХ ст.: революцію, колективізацію, голодомор 1932–1933 рр., роки фашистської окупації, тоталітаризм радянського суспільства, проблему української еміграції («Яр» (1958–2008), «Танго» (1968), «День народження Золотої рибки» (1977)).

Короткі біографічні дані, які є в довіднику «Письменники Радянської України» (1988), висвітлюють постать Івана Білика як письменника і перекладача. Також у виданні коротко подана біографічна довідка про те, де й коли народився письменник, розказано, що до вступу у вищий навчальний заклад він працював учителем у сільських школах, а після закінчення факультету журналістики Київського університету – у редакціях газет «Робітнича газета», «Молодь України», «Літературна Україна» [9].

В енциклопедичному словнику «Шевченківські лауреати 1962–2012» (2012) уточнюються деякі дати з біографії письменника: на кшталт про закінчення університету 1961 р. та початок літературної діяльності 1956 р., а також було зазначено тематичну спрямованість романів митця. Найбільшої уваги удостоївся роман «Меч Арея» (1972). Окреслено літературну долю твору: заборона, вилучення з бібліотек за нехтування ідеї спільного кореня трьох слов'янських народів, як наслідок, звільнення письменника з редакції газети «Літературна Україна». Також укладачі довідника детально проаналізували роман «Золотий Ра» (1989), адже саме за цей твір Іван Білик був удостоєний Шевченківської премії у 1991 році [13, с. 68–69].

В інтерв'ю Р. Солонцю І. Білик згадував про своє походження з роду Котляревських. Так, під час розмови про віру митець запевнив, що він – щирий атеїст, оскільки виріс у нерелігійній родині, а його прадід з роду Котляревських малював ікони [10]. За словами самого письменника, він не мав на меті бути письменником. Свою літературну діяльність почав як перекладач, для цього він самостійно вивчив болгарську мову. Саме так він став членом Спілки письменників України, але через неприємну історію з болгарськими колегами був змушений припинити цим займатися [10]. Незважаючи на те, що А. Топачевський написав ґрунтовну розвідку, присвячену вшануванню пам'яті відомого українського письменника [12], інформації щодо приватного та сімейного життя І. Білика на сьогодні майже немає.

У 2012 р. разом із такими письменниками, як Юрій Мушкетик, Анатолій Дімаров, Юрій Винничук, Всеволод Нестайко, Сергій Жадан, Оксана Забужко та інші, Іван Білик був удостоєний премії «Золоті письменники України». Це доводить, що Іван Білик та його твори здобули широке визнання читачів [4].

Роман «Меч Арея» (1972) здобув найбільшого розгляду в критиці. Р. Солонець називає цей твір «фірмовою стравою» [10]. Як зазначав сам письменник, текст витримав 14 перевидань. Популярності твору сприяв ажіотаж, спричинений забороною книги та її вилученням.

Першим рецензентом роману був історик П. Толочко. За словами Івана Білика, рецензент одразу «зарівав» твір [6]. На таку нещадну рецензію письменник відповів написанням післямови до роману, яка мала назву «Аксіоми недоведених традицій» [3]. Посилаючись на праці таких істориків, як Геродот, Йордан, А. Марцелін, Г. Дестунис, Л. Нідерле, О. Далинь, В. Петров, Б. Рібаков, А. Вельтман, Н. Карамзін митець намагався довести науковість висловлених ним гіпотез про походження слов'ян ще від гунських племен [3].

У наступних рецензіях на твір і післямову до роману «Меч Арея» П. Толочко висловився знову досить різко. Він приписував Івану Білику вільне, коли не свавільне, поводження з історичними фактами та замість правдивого показу слов'янської історії – її лицювання та навіть підміну, цілковиту історичну неспроможність письменника [11, с. 152].

У 1978 р. на сторінках щомісячного видання «Визвольний шлях» з'явився схвальний відгук літературознавця М. Климишина, де критик характеризує текст як роман, що прославляє Україну, і зазначає, що це «дуже вартісний твір, який віддзеркалює далеке минуле українського народу, героїзм наших предків і їхні подвиги» [5, с. 235]. Подібну точку зору поділяє О. Апанович у передмові до чергового перевидання роману «Меч Арея» (2005), зауважуючи, що текст «кличе до роздумів», а тому буде цікавий молодому поколінню, яке все частіше цікавиться історичним минулим свого народу [3, с. 3].

Серед дослідників творчості І. Білика протягом останніх років можемо виділити роботи М. Лаврусенко (яка розглядає романи Івана Білика «Не дратуйте грифонів», «Меч Арея», «Похорон богів», «Золотий Ра» в контексті з історичними творами Докії Гуменної, Валерія Шевчука та визначає принципи та прийоми мистецької інтерпретації наукових фактів та специфіку моделювання образів персонажів у названих текстах [7]), З. Артюшенко (роботи якої присвячені проблемі трактування національної історії в романах письменника та виведенню альтернативної концепції минувшини [1]), Н. Безкровна (у розвідках якої з'ясовується символічне наповнення назв таких історичних текстів І. Білика, як «Похорон богів», «Меч Арея», «Дикі білі коні» [2]), Ю. Ларікова (висвітлює роль особистості в історичному процесі на матеріалі романів «Меч Арея» та «Похорон богів» [8]).

Отже, Іван Білик посідає чільне місце в історії української літератури ХХ ст. Його творча спадщина стала сенсаційною, популярною та викликала безліч реакцій, деякі з яких були схвальними та щирими, інші – нищівними та негативними. Саме тому аналіз творчості митця на сьогодні є актуальним.

Список використаної літератури

1. Артюшенко З. Художня інтерпретація історії у романах Івана Білика: автореф. дис. к. філол. н.: 10.01.01 – українська література. Київ, 2015. 19 с.
2. Безкровна Н. Функціональне обтяження назви-символу в поезитці І. Білика. *Література. Фольклор. Проблеми поетики*. К., 2013. Вип. 39. Ч. 1. С. 244–250.
3. Білик І. Меч Арея: [роман]. К.: А.С.К., 2005. 384 с.
4. Золоті письменники України. URL: http://goldenwriters.com.ua/ua/gold_writers_of_ukraine/gold_writers_of_ukraine_2012 (дата звернення 08.11.2021)
5. Климишин М. Роман на славу України. *Визвольний шлях*. 1978. Кн. 2 (359), лютий. С. 235–240.
6. Кушнір Л. Іван Білик: гіпотези теж мають право на життя: [бесіда з письменником Іваном Біликом]. *Україна Молода*. 2010. 27 лютого.
7. Лаврусенко М. Дохристиянське минуле в українській літературі ХХ століття: проблема кореляції наукового і художнього пізнання: автореф. дис. к. філол. н. : 10.01.01 – українська література. Кіровоград, 2007. 22 с.
8. Ларікова Ю. Особистісне начало в історичному континуумі художнього світу Івана Білика. *Актуальні проблеми слов'янської філології*. Київ; Ніжин: Аспект-Поліграф, 2006. Вип.11, Ч. 2. С. 355–360.
9. Письменники Радянської України. 1917–1987: [біобібліографічний довідник] / [упор. В. Коваль, В. Павловська]. К.: Рад. письменник, 1988. 719 с.
10. Солонець Р. Іван Білик: Євген Марчук переконував мене відмовитися від «Меча Арея»: [бесіда з письменником Іваном Біликом]. *Друг читача*. 2009. 3 липня.
11. Толочко П. Про роман Івана Білика «Меч Арея». *Від Русі до України: вибрані наук.-популярні, критичні та публіцистичні праці*. К.: Абрис, 1997. С. 151–158.

12. Топачевський А. Зоряні світи Івана Білика. *Літературна Україна*. 2012. 6 грудня.

13. Шевченківські лауреати. 1962–2012: [енциклопедичний довідник] / [авт.-упор. М. Лабінський]. 3-тє вид., змін. і доп. К.: Вид-во «Криниця», 2012. 864 с.

Анастасія Семченко

студентка I курсу

*спеціальності «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»*

Науковий керівник: Іщенко Т.В.,

старший викладач

Дніпропетровський державний

університет внутрішніх справ

(м.Дніпро)

ІНОЗЕМНА МОВА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ

Іноземна мова – невід’ємна частина успішного життя сучасної людини. Багато людей прагне пізнати щось нове, щось неосяжне завдяки іноземній мові, бо саме вона дає змогу пізнати наш великий та таємничий світ.

Здається, що кожна людина хотіла б бути успішною і щасливою в бізнесі. А в цьому випадку знову ж таки може допомогти знання іноземної мови. По-перше це додаткові знання, по-друге фахівця, який володіє іноземною мовою роботодавці охоче беруть на службу. Втім, і це не саме головне. Основний момент – це можливість зануритися в світ загадкового і незбагненого, це можливість спілкування з людьми і з іншим пластом світогляду і ментальності. Кожен, хто бажає вивчити іноземну мову може вибрати доступний і самий оптимальний варіант для того, щоб вивчити, ту мову, яка йому більше подобається. Головне зосередиться і бачити кінцеву мету, іншими словами – втілити свою заповітну мрію в життя. І тут як то кажуть, у вас відкриються практично безмежні горизонти – ви можете поїхати в країну, де рідною мовою є та, яку ви самовіддано вивчали – і без перекладача – зможете спілкуватися з людьми цієї держави. Скільки нового і раніше незвіданого ви дізнаєтеся! Знову ж таки, у вас можуть з’явитися друзі, і ви зможете безперешкодно спілкуватися на їх рідній мові [1].

Спілкування іноземною мовою допомагає набути багато корисних навичок. Ми сприймаємо мову нерозривно від культури. Тому, говорячи іноземною, переймаємо особливості поведінки її носіїв. Так що, якщо мову визнаєте по американських фільмах, серіалах і піснях – розмова англійською зробить вас більш милим, чарівним і легким в спілкуванні. За британськими – стриманим, ввічливим і саркастичним.

Розвинуться творчі здібності. Чим частіше вивикористовуєте англійську мову в житті, тим креативнішими стаєте. Справа в тому, що для складання речень іноземною мовою потрібно перебрати в голові різні варіанти слів і словосполучень.

Цей процес допомагає розвинути творчі здібності. Англійська допомагає стати найкращою версією себе: розширити світогляд, більше подорожувати, отримати можливість дивитися популярні фільми і читати культові книжки в оригіналі. І зовсім не обов'язково витрачати на заняття багато часу: ви можете вчитися тоді, коли вам зручно, не відмовляючись від вечірніх посиденьок з друзями або ледачих вихідних [2].

За даними Міносвіти, 91 % українських школярів вивчають англійську як першу іноземну. Але, водночас, за результатами дослідження Центру Разумкова, лише 4 % українців вільно володіють цією мовою. За опитуваннями, приблизно однакова кількість українців хочуть вивчати англійську й російську як другу іноземну мову. Соціолог Євген Головаха вважає, що на англійську орієнтуються ті, хто відкритіші до світу. Як пояснює експерт, головне, що це віддзеркалює орієнтацію українців. І зрозуміло, чому англійська. Це мова світового спілкування. Тобто, це свідчить про орієнтацію на відкритість до світу. А щодо російської, то вона й так у нас була визначена як мова міжнародного спілкування. Говорячи про те, чому Україна почала відставати у темпах європейської інтеграції від своїх сусідів, Грузії та Молдови, експерти звернули увагу на те, що в урядах цих країн за останні 8 років уже перебувало чимало людей із західною освітою, і, відповідно, знанням мов [3].

Загалом людина, яка володіє мовами, – різнобічнорозвинута особистість, володіє кращими здібностями до вивчення нового, вільніша та більш впевнена у спілкуванні з людьми. Стара приказка говорить: «Скільки мов ти знаєш, стільки раз ти людина». Тобто, чим більше мов на сьогодні ти знаєш, тим краще. Адже, кожна мова – це ключ, який відкриває двері до чогось нового. Так, наприклад, англійська мова – це офіційна мова міжнародного бізнесу та торгівлі, Інтернету і техніки, науки і мистецтв. 80% ділового мовного простору займає саме вона. Кожен з нас все частіше стикається з нею у спілкуванні з партнерами по роботі і на відпочинку [4].

Отже, володіння іноземною мовою допомагає людині відкрити для себе нові почуття, нові думки. Духовність переходить на новий рівень, чого важко досягти без оволодіння іноземних мов.

Список використаних джерел

1. Роль іноземної мови сьогодні. *Освіта.ua* (24.11.2009). URL: <https://osvita.ua/languages/articles/5764/> (Дата звернення: 15.10.2021).
2. Як англійська мова змінює світогляд. *Люди та життя* (12.08.2019). URL: <https://mors.in.ua/people/3084-yak-angliyska-mova-zminyuye-svitoglyad.html> (Дата звернення: 15.10.2021).
3. Знання іноземних мов може змінювати світогляд українців. *Радіо Свобода.* / Жанна Безп'ятчук (03.09.2013). URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/25093645.html> (Дата звернення 15.10.2021);
4. Важливість вивчення мов. *Clubinternational: Міжнародний клуб іноземних мов* (19.06.2021). URL: <http://clubinternational.com.ua/?p=233> (Дата звернення 15.10.2021).

Віолетта Старостюк

студентка I курсу спеціальності Цивільна безпека»

Науковий керівник: Шлєіна Л.І,

доктор філософії з педагогічних наук, старший викладач

Таврійський державний агротехнологічний університет

імені Дмитра Моторного

(м. Мелітополь)

ПРОБЛЕМА ДВОМОВНОСТІ В УКРАЇНІ

З кожним днем мовна ситуація, а саме її типологія, все більше повертає до себе увагу низки наукових досліджень, які зумовлені практичною побудовою та плануванням мови. Насправді єдина спільна мова є головним фактором, який забезпечує стабільність країни та солідарність її жителів. Доречно підкреслити те, що фраза «ми говоримо різними мовами» іронічно стала фразеологізмом і тлумачить спілкування, яке зайшло в глухий кут.

Лише країна, яка має свою єдину мову і культуру, має шанс належного розвитку та збереження своєї незалежності.

Людина, яка здатна використовувати в ситуаціях спілкування дві різні мовні системи, – двомовна (білінгв), а сукупність відповідних умінь – двомовність (білінгвізм). Джерелом двомовності, зазвичай прийнято вважати етнічну неоднорідність суспільства, яке є носіями двох мов, етносів і використовує дві мови для спілкування. Причиною поширення такого явища, як двомовність, в сучасному світі вважають факт етнічного змішання в рамках тієї ж держави. Мовна ситуація є дзеркальним відображенням розподілу мов в різних сферах соціуму на різних рівнях спілкування людей. Сьогодні практично не існує країни де б говорили однією мовою, та багато держав, такі як Україна, все ще зберігають єдину державну мову.

Розглядаючи поставлену проблему, без сумніву слід зазначити той факт, що володіння двома мовами збагачує людину, доповнює її культуру і дає можливість спілкування з іноземними представниками на їх рідній мові, що є важливим фактом для державної політики та престижу держави. Кожна нація потребує білінгвів, як міжкультурних посередників. Проте, тотальне поширення білінгвізму несе характерну загрозу її своєрідності та руйнує основи її духовної цінності.

Як вдосконалювати двомовність, збагачуючи власний рівень інтелекту і не ставити під загрозу існування рідної мови - питання, яке широко розглядається, обговорюється, і всілякими можливими способами активно вирішується сьогодні в нашій державі. Варто підкреслити, що ситуація єдиної державної мови не є однорідною на всій території країни. Сприятливі умови для процвітання масового білінгвізму склалися на півдні, заході та в східних регіонах України. Більша частина населення цих регіонів є двомовною. Північ та Схід тяжіє до російської мови, в той час як захід розмовляє польською. Румунською мовою говорять на півдні України. Тобто, який би регіон ми не взяли, спостерігається двомовність населення по всій території України.

Висвітлюючи проблеми процесів білінгвізму, І. Білодід писав «двомовність на Україні – це той вид білінгвізму, при якому обидві мови, що знаходяться на високому рівні розвитку всіх своїх функціональних стилів, з однаковою широтою і рівною мірою використовуються народом».

Білінгвізм, або двомовність – реальна соціально-мовна ситуація, сутність якої полягає у співіснуванні і взаємодії двох мов у межах одного мовного колективу.

Наслідком двомовності можна вважати втрату особистої національної свідомості. Замість самоутвердження відбувається роздвоєння внутрішнього світогляду особистості. Соціолінгвісти зарубіжних країн довели факт розповсюдження двох мов в одній країні, як негармонійний, і такий, який не можливо збалансувати. Більш того, це призводить до гострих конфліктів в двомовному суспільстві, яких сам соціум не в стані ні розв'язати, ні вирішити шляхом компромісу. Стрімке поширення двомовності в країні свідчить про наявні ознаки нестійкої рівноваги у суспільстві, і може спричинити перехід на одномовність домінуючої мови, або навіть до поділу держави за ознаками мови. Прикро визнати те, що це все стало наслідком різкого падіння престижу української мови, та призвело до значного звуження сфер її функціонування.

На відміну від індивідуальної двомовності, властивої мовній поведінці окремих індивідів, двомовність у загальнонаціональному спілкуванні в межах однієї держави є надлишковим і неприродним явищем. «Немає двомовних народів, – пише польський дослідник Єжи Велюнський, – так, як немає дитини, у якої було б дві біологічні матері. Раніше існування явища двомовності означало, що один народ асимілює інший ... Існування цього явища у наш час не можна означати нічого іншого і, звичайно, нічого іншого не означає: мета залишається тією ж, засоби її досягнення інші, у цьому вся різниця...»

Одним із наслідків явища двомовності є втрата особистістю національної самосвідомості, роздвоєння внутрішнього світу мовця. На думку дослідника Т. Возняка: «Повного забуття старого і входження в нове немає. Людина надовго, а, зазвичай, назавжди залишається в певному «між». Цей стан, ясна річ, далекий від ідеалу і є станом розщепленості». Проблему двомовності необхідно розглядати саме з погляду її впливу на психіку конкретної людини. Збалансована двомовна ситуація була б можлива у тому випадку, якби більшість членів деякого соціуму володіли б обома мовами в однаковій мірі, використовували б їх в будь-яких мовних ситуаціях, з легкістю переключалися б з однієї мови на іншу, не змішуючи при цьому системи різних мов. Однак, на думку таких авторитетних лінгвістів, як Б. Гавранек, А. Мартіне, Є. Хауген, повне і автономне (без змішування мов) володіння двома мовами перевищує психічні можливості звичайної людини.

Немає сумніву, що мова є важливим фактором геополітичної ідентичності національної держави її інтересів у глобальному просторі політики. Сильна та жива державна мова є гарантією присутності країни у площині світової культури і цивілізації, створює унікальний контекст глобального розвитку людства. Держава з

чіткою національною та мовною ідентичністю має широкі можливості презентації власної волі у сучасному світі.

За результатом досліджень можна дійти такого висновку, що двомовність виступає як позитивним, так і негативним явищем. Ситуація двомовності в нашій країні переростає в проблему, яку треба вирішувати, а не загострювати. Тому важливо використовувати іноземні мови там, де доречно, зберігаючи гармонію взаємодії мов, тоді і ситуація двомовності залишиться урівноваженою, демографічно і комунікативно збалансованим фактом, а українська мова єдиною державною мовою!

Втрата стійкого положення мови в суспільстві, а з нею і почуття національної гідності, призведе до зникнення численного народу в той час. Державна мова нації конституційно закріплена, що свідчить про використання у всіх сферах суспільної життя, таких, як освіта, культура, економіка і т. д., де вона є основою комунікативних сфер, її рівнем є статус офіційної мови спілкування населення України. Однак зберегти процес впровадження державної української мови у всіх сферах суспільства на сьогодні стає дуже важким завданням. Складно протистояти доведеному факту витіснення однієї мови іншою при білінгвальній ситуації в країні.

Список використаних джерел

1. Зарицка І. М. Українське ділове мовлення. Донецьк, 1997. С. 11.
2. Шамайда Т. Становище української мови в 2012 році. URL: <http://www.radiosvoboda.org>; <http://www.unian.ua/news>
3. Шлєіна Л. І., Зімонова О. В. Вплив місцевих говорів на культуру мовлення майбутнього фахівця. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2015. Вип. 2. С. 211–214. URL: <http://www.tsatu.edu.ua/shn/people/zimonova-olha-volodymyrivna/>

Тетяна Стоєва
студентка I курсу спеціальності «Право»
Науковий керівник: Руських І.В.,
старший викладач кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін
Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ
(м. Дніпро)

АКТУАЛЬНІСТЬ МЕДІАОСВІТИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОСТІ

Сьогодні спостерігається функціонування та вдосконалення медіаосвіти. Медіа відіграє важливу роль у житті суспільства, адже саме вона надає інформацію про соціальні та економічні конфлікти, війни, природні лиха, екологічні катастрофи. Медіаосвіта є частиною освітнього процесу, яка спрямована на формування навичок медіакультури в суспільстві, готує особистість до взаємодії з сучасною системою масмедіа.

В одній із теорій про естетичну медіаосвіту зазначається, що головною метою медіаосвіти є допомагати аудиторії в розумінні основних законів та мови медіа як

різновиду мистецтва, розвивати естетичне сприйняття, здатність до кваліфікованого аналізу медіатекстів. Тому основний зміст медіаосвіти спирається на вивчення мови медіакультури, її історії, авторського світу творців [1, с. 8]. На думку С.У. Гончаренко: «Основним завданням медіаосвіти є підготовка нового покоління до життя в сучасних інформаційних умовах, до сприймання й розуміння різної інформації, усвідомлення наслідків її впливу на психіку тощо» [1, с.14]. Загалом в наш час спостерігається інтенсивний розвиток медіа, який відіграє важливу роль у політичній, економічній, соціальній сферах життя суспільства. Саме під впливом медіа формується світогляд, громадська й ідеологічна позиція.

Науковці стверджують: головним завданням медіаосвіти є забезпечення психологічного та емоційного комфорту при використанні медіапродукції, що передбачає медіаіmunітет і медіаграмотність, уміння знаходити й використовувати необхідну інформацію та здатність уникати шкідливої, непотрібної інформації. Саме тому у суспільстві постає важливе значення медіаграмотності й медіаіmunітету.

По-перше, медіаграмотність – знання, навички та уміння, які дозволяють людям критично оцінювати і створювати різноманітні повідомлення для різних типів медіа. Окрім того, медіаграмотність передбачає вміння аналізувати як медіа функціонують у суспільстві та який вплив вони мають [2]. Тобто під медіаграмотністю розуміють рівень суспільства, яке здатне користуватися медіаджерелами та спілкуватися за допомогою медіазасобів. Медіаграмотна людина розуміє все, що вона читає в ЗМІ та бачить у новинах, тобто вона аналізує, критикує інформацію навколишнього медіаконтента. Також медіаосвічена людина легше знаходить потрібну інформацію, «блокує» повідомлення, що можуть їй зашкодити.

Можна стверджувати, що від рівня медіаграмотності всього суспільства буде залежати інформаційна безпека, яка є однією з головних складових частин національної безпеки держави.

По-друге, важливим чинником формування медіаосвіти у аспектах сучасності є медіаіmunітет – боротьба проти небезпечної та некорисної інформації в медіасередовищі. Мета медіаіmunітету полягає у захищеності суспільства від агресивної, неправдивої інформації та уміння обирати корисну інформацію. Щоб сьогодні бути високоосвіченим фахівцем, потрібно, як вже наголошувалося, володіти не тільки медіаграмотністю, а й вміння протистояти шкідливій інформації, яка переслідує суспільство у всій медіасфері.

Отже, важливість медіаосвіти в сучасному світі обумовлена тим, що медіа в умовах глобалізації та інформаційного суспільства часто вирішально впливають на те, як ми сприймаємо навколишній світ. Головна мета, що стоїть перед суспільством, полягає у створенні ефективної та продуктивної системи поширення навичок медіаграмотності. Освічена, медіаграмотна людина зможе не тільки розуміти й аналізувати медіаресурси, а й захистити від небезпечного контенту певним чином інформаційну безпеку країни.

Список використаних джерел

1. Медіаосвіта та медіаграмотність: короткий огляд / В. Іванов, О. Волошенко, Л. Кульчинська, Т. Іванова, Ю. Мірошніченко. Київ: АУП, ЦВП, 2012. – 58 с.
2. Медіаграмотність: корисні матеріали [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://msu.edu.ua/library/mediahramotnist-korysni-materialy/>

Наталія Тимошук

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземної філології та перекладу,
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету
(м. Вінниця)*

ТЕЛЕСКОПІЯ ЯК СЛОВОТВОРЧИЙ ЗАСІБ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Перманентний розвиток є найважливішою умовою існування мови. Лексика є тим її елементом, якому притаманні постійні зміни, зумовлені потребами мовців, розвитком їхньої діяльності та еволюцією сприйняття світу. Як результат, з'являються численні нові слова, які можна розглядати як лексичні відповідники змінених комунікативних умов [7, с. 79]. Поява неологізмів демонструє динамізм мови. Різні способи утворення нових лексичних одиниць характерні для сучасної англійської мови. Мовознавчі дослідження доводять, що нова лексика переважно утворюється із власного матеріалу шляхом словотвірних операцій і переосмислення вже наявних одиниць [6, с. 169].

«Словник лінгвістичних термінів» О. Ахманової визначає телескопію як «взаємодію мовних одиниць, які стикаються або в асоціативному, або в синтагматичному ряді, що приводить до їх семантичних чи формальних змін та виникнення нової (третьої) мовної одиниці» [1, с. 278]. Як зазначає О. Селіванова, телескопія — особливий тип компресивного словоскладання шляхом поєднання двох слів, що перебувають у сурядному зв'язку початкової частини першого слова і кінцевої другого [4, с. 721]. Сучасні мовознавці не завжди послуговуються терміном «телескопія» для позначення аналізованого явища, вони використовують такі терміни як гібридизація, злиття, контамінація, стягнення та власне словотвір [3, с. 83].

Належність телескопічного словотвору до певного способу словотворення є полемічною проблемою, адже, з одного боку, телескопізми побудовані на скороченні слів до рівня складів або складів і звуків; з іншого – телескопічний словотвір, на відміну від аббревіації, ґрунтований не на сполуках, а на складанні слів, поєднаних сурядним зв'язком [4, с. 541]. На слухну думку Юрія Зацного, неологізми-телескопізми набули надзвичайної популярності на сучасному етапі розвитку мови. Значно виріс відсоток неологізмів-телескопізмів за останні десятиріччя серед інших нових слів. Зараз це близько 20% порівняно із 9% у минулому сторіччі [2].

Загальноприйнятим став принцип розподілу телескопізмів за трьома структурними типами: 1) повні, утворені шляхом злиття двох усічених основ: *adid* = *adult* + *kid* (дорослі діти у сім'ї); *affluenza* = *affluent* + *influenza* (надмірна матеріальна зацікавленість, яка вимагає виснажливої праці і неодмінно веде до перевтоми, стресів тощо); *theosop* = *theological* + *conservative* (консерватор, який проповідує ідеї про важливість релігії в політиці країни); *teenglish* = *teenager* + *English* (варіант англійської мови, який використовується переважно підлітками в інтернеті); 2) часткові, утворені шляхом злиття усіченої основи одного слова з повною формою іншого: *actorvist* = *actor* + *activist* (добре відома особа, знаменитість, особливо кінозірка, яка бере участь у політичних дискусіях та дебатах); *aerotropolis* = *aero* + *metropolis* (велике місто, економічне і соціальне життя якого обертається навколо вузлового аеропорту); *textploitation* = *text* + *exploitation* (тиск на підлітків надсилати повідомлення зі своїх мобільних телефонів про враження від певної передачі); *terrorocracy* = *terror* + *democracy* (уряд, який свідомо тероризує своїх громадян). 3) телескопізми-гаплогісти або «накладні» телескопізми (Людмила Чумак), характерною особливістю структури яких є наявність загального фонетичного сегмента на стику компонентів, які сполучаються в результаті графічного та / або фонетичного накладання [5, с. 166] *sheeple* = *sheep* + *people* (люди, які покірно і сліпо вірять в ідею, легко підпадають під чийсь вплив); *bizample* = *business* + *example* (приклад із практики ведення бізнесу), *privatorpia* = *private* + *utopia* (відгороджений район приватних володінь із суворими заходами стосовно порушників власності); *atrosive* = *atrocious* + *corrosive* (настільки жорстокий, що шкідливий для людини та її психіки); *apatheism* = *apathy* + *atheism* (анатія до релігій).

Отже, телескопія як явище словотворення займає провідне місце у процесі творення неологізмів сучасної англійської мови. Продуктивність телескопії як одного з популярних новітніх способів словотворення сучасної англійської мови зростає, а лаконічність та стислість телескопічних слів прискорюють темп мови без шкоди для її логіко- та ефективно-комунікативної функції у різноманітних сферах діяльності суспільства.

Список використаних джерел

1. Ахманова О. Словарь лингвистических терминов. Москва: Едиториал УРСС, 2004. 576 с.
2. Зацний Ю. А. Розвиток словникового складу сучасної англійської мови. Запоріжжя : Запорізький державний університет, 1998. 431 с.
3. Омельченко Л. Ф. Телескопійні слова сучасної англійської мови та їх структурно-семантична характеристика. *Збірник Львівського університету. Іноземна філологія*. 2013. Вип. 15. С.76–83.
4. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2010. 844 с.
5. Тимошенко О. В. Явище телескопії як спосіб словотворення технічної лексики. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Філологія, педагогіка, психологія*. 2013. Вип. 27. С. 163–168.
6. Тимошук Н.М. Неологізми на позначення явищ COVID-19: морфологічний аспект. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених*

Дрогобицького державного педагогічного університету імені І. Франка. 2021. Вип. 35. Т. 5. С. 168-172.

7. Шутова М. О. Неологізми в сучасній англійській мові. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Філологія, педагогіка, психологія*. 2010. Вип. 21. С. 79–85.

Ірина Титова
студентка I курсу
спеціальності «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»
Науковий керівник: Іщенко Т.В.,
старший викладач
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ
(м. Дніпро)

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Кожна сфера діяльності має свої терміни, які допомагають набагато чіткіше і точніше розуміти її завдання. Взагалі юридичний термін – слово або словосполучення, що виражає поняття з правової сфери суспільного життя і має визначення у юридичній літературі (законодавчих актах, юридичних словниках, науково-правових працях). З погляду структури він може складатися з двох або більше слів, які утворюють нерозривну, досить мотивовану єдність. Внутрішній зміст, обсяг і структура є логіко-сисловою основою для формування дефініції термінологічного знання, у якому будуть відображені найістотніші ознаки і взаємозв'язки правового явища.

У процесі еволюції юридична термінологія збагачується новими термінами і поняттями, постійно поглиблюється та вдосконалюється її усталений понятійний апарат і його словесне вираження. Кожному історичному періоду відповідає своя система понять і термінів, які віддзеркалюючи певний етап розвитку державно-правових явищ та їх осмислення, а також продуктивні на той час моделі й способи термінотворення. Формування юридичної термінології відбувається під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів. Характер і динаміка розвитку юридичного словника залежить від конкретних історичних умов таких, як тип виробничих відносин, співвідношення класових сил, зміни суспільно-державного устрою, міжнародна політика, мовна політика та ін.. На формування юридичної термінології у кожній мові впливали також міжнародні й, відповідно, міжмовні зв'язки. На активне творення юридичної термінології впливає поширення сфери правового регулювання, поява нових галузей права на стику наук, за рахунок залучення термінів суміжних сфер [1].

Юридична термінологія за походженням може бути питомою національною або запозиченою. На основі поєднання національних та запозичених термінів і

терміноелементів утворено значну кількість юридичних термінів. Особливий вид запозичень – інтернаціональні терміни латинського і грецького походження (адвокат, алібі, інавгурація, конституція, політика, юстиція). Власне й саме слово «термінологія» складається з латинського елементу *terminus* – межа та грецького *logos* – вчення. Найпоширеніші терміни та усталені словосполучення вживаються без перекладу і передаються за допомогою транслітерації. За значенням терміни, що позначають абстрактні поняття (наприклад, ліквідність – здатність своєчасно виплачувати боргові зобов'язання; регрес – право особи, яка виконувала зобов'язання іншої особи, пред'являти до неї зворотну вимогу про повернення витрат) та також терміни, що позначають конкретні поняття про особи, предмети, речовини тощо (наприклад, адвокат - особа, яка надає юридичну допомогу населенню, установам, підприємствам і організаціям порадами, складанням різних юридичних документів і головним чином захистом їхніх інтересів у судовому засіданні; преамбула – вступна частина законодавчого акта, міжнародного договору, декларації тощо, в якій викладено обставини, що є підставою для видання або укладання цього документа). За галуззю використання: загальнонаукові (загальнонавчальні) – це найменування предметів, якостей, ознак, дій, які набули значного поширення і однаково використовуються в побутовій мові, художній літературі, ділових паперах, законодавстві тощо. Ці терміни не завжди зручні, часто багатозначні, тому використання їх доцільне у контекстах, які забезпечують зрозумілість і чіткість конкретного значення. Міжгалузеві – терміни, що мають невелику продуктивність і вільно використовуються в різних галузях наукових знань (лінгво-юридичні: термін, дефініція, поняття). Вузькоспеціальні (спеціальні) – позначають поняття, які відображають специфіку певної галузі науки: юридичні спеціальні терміни, відповідно, позначають поняття, що відображають специфіку державно-правових явищ: позов, правовідносини, юридична особа, речовий доказ, дізнання. За структурою: прості (однослівні) та складні (композиції). Складені або багатокомпонентні (словосполучення) за підрахунками науковців, такі терміни складають 70 % від загальної кількості, зокрема, структурним ядром сучасної юридичної термінології є двокомпонентні терміни, утворені за моделлю «прикметник + іменник»[2].

Юридичні терміни завжди були і будуть актуальними, адже без цих термінів не можливо щось довести на юридичному рівні.

Список використаних джерел

1. Юридична термінологія: поняття, види термінів, мови раціонального використання термінології.

URL:https://studgurtok.ucoz.ua/load/kursovi_roboti/juridichna_terminologija_ponjattja_vidi_terminiv_umovi_racionalnogo_vikoristannja_terminologiji/6-1-0-62 (дата звернення 17.10.2021)

2. Види юридичних термінів. URL:<https://studopedia.info/6-89474.html> (дата звернення 17.10.2021)

Іван Усенко

студент I курсу спеціальності «Право»

Науковий керівник: Руських І.В.,

старший викладач кафедри

соціально-гуманітарних дисциплін

Дніпропетровський державний університет

внутрішніх справ

(м. Дніпро)

МОТИВАЦІЯ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ

У наші дні важко уявити майбутнє без освіти. Існує велика кількість визначень і формулювань поняття «освіти». Одне з них: здобуття нової інформації шляхом вивчення та опанування нових навчальних дисциплін, або вдосконалення вже набутих знань. Важливим напрямком здобуття знань є професійна освіта. Професійна освіта являє собою сукупність певних знань та різних практичних умінь, які знадобляться в подальшому процесі роботи в окремій галузі. Основним способом здобуття професійної освіти залишаються професійно-технічні училища та різнопрофільні вищі навчальні заклади. Вищі навчальні заклади готують виключно висококваліфіковані кадри з урахуванням специфічних вимог у різних сферах трудової діяльності. Вища освіта дає змогу розкрити отримані теоретичні знання на практиці.

Одним із найважливіших факторів отримання професійної освіти є вивчення іноземної мови. Важливо не тільки поглиблювати свої знання з іноземної мови, а й надати їм професійної спрямованості, в залежності від галузі освіти. Треба зазначити, що поглиблене вивчення іноземної мови є однією з умов формування висококваліфікованих фахівців. В сучасних умовах практично в усіх сферах діяльності підвищуються вимоги до рівня володіння іноземною мовою випускниками вищих закладів освіти. А вже на сьогоднішній день участь у міжнародних проектах, конференціях, симпозіумах вимагає від фахівців практичного володіння іноземною мовою для спілкування із зарубіжними колегами у професійній діяльності.

Розділяють іноземну мову професійну та мову ділового спілкування. Потрібно вдосконалювати обидва ці аспекти. Наприклад, в юридичній сфері діяльності іноземну мову використовують як другу мову для складання міжнародних договорів, а також для ділового спілкування з іноземними колегами та партнерами.

Слід пам'ятати, що навчити іноземної мови людину, у якій відсутня мотивація, неможливо. Мотивація – це процес стимуляції людини під дією внутрішніх або зовнішніх факторів, бажання займатися якоюсь справою. Мотивація є невід'ємною складовою не тільки у вивченні іноземної мови, а і у здобутті професійної освіти взагалі. Лише зацікавлені особи, які поставили перед собою певну мету, набагато

легше, швидше і з задоволенням вивчають іноземну мову. Саме мотивація є гарантією успішного процесу навчання.

Розрізняють зовнішню та внутрішню мотивацію. Зовнішня мотивація – це вплив вчителів, знайомих, які досягли своєї мети, оволодівши іноземною мовою, вони використовують її у своїй професії. Про внутрішню мотивацію говорять, коли людина сама усвідомлює необхідність вивчення іноземної мови для досягнення поставленої мети.

Серед прикладів мотивуючих факторів називають наступні:

а) будівництва успішної кар'єри – маючи високий рівень знання іноземної мови, шанси отримати більш високу посаду значно зростають. До того ж є можливість улаштуватись на роботу в іноземну компанію або сміливо вирушати працювати за кордон.

б) можливість навчатися або підвищувати професійну освіту за кордоном – маючи достатній рівень знання іноземної мови можна спробувати свої сили і вступити до іноземного університету або ж пройти стажування за своєю спеціальністю за кордоном.

с) практично необмежений доступ до інформації – за даними «Вікіпедії», більше 50 % усієї інформації, розміщеної в Інтернеті, опубліковано саме англійською, що відкриває величезні можливості з отримання необхідної інформації.

д) відсутність мовного бар'єра під час ділового спілкування з іноземними колегами.

е) можливість насолоджуватися творами мистецтва в оригіналі – читати книги, слухати пісні, дивитися фільми, тощо. Адже відомо, що при перекладі з іноземної мови у кожного перекладача інтерпретація своя.

Серед усіх іноземних мов виділяють англійську мову, яка є однією з найпоширеніших мов у світі. У деяких країнах вона є другою мовою. Також англійську мову вважають мовою міжнародного спілкування, тому що саме нею проходить більшість міжнаціональних конференцій, форумів, семінарів, видається величезна кількість технічної та наукової літератури.

Професійне вивчення нових наук робить великий внесок у життя людини, тому при опануванні нових знань потрібно докладати неабияких зусиль.

Список використаних джерел

1. Особливості професійно-орієнтованого навчання англійської мови студентів юридичного профілю. URL: <https://dli.donetsk.ua/news/2020-03-23-2>
2. Сорока Н. Мотивація як один із головних психологічних чинників у вивченні іноземної мови у немовному вузі. *Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації* : зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький, 2017. Вип. 24. 439 с.
3. Дмитрієва О. Шляхи підвищення мотивації студентів до вивчення англійської мови у ЗВО. *Актуальні питання гуманітарних наук: зб. наук. праць*. Вип. № 36, т. 1. URL: <http://www.apfn-journal.in.ua/36-1-2021>

Вікторія Федорова

студентка V курсу спеціальності

*«Українська мова і література,
англійська мова в закладах освіти»*

Науковий керівник: Веретюк Т. В.,

кандидат філологічних наук, доцент

Харківський національний педагогічний університет

імені Г. С. Сковороди

(м. Харків)

КОСМОГОНІЧНІ ОБРАЗИ-СИМВОЛИ В ПІСНІ

В. ІВАСЮКА «ЧЕРВОНА РУТА»

Володимир Івасюк – відомий український поет і композитор, автор ста семи пісень, музики до кількох спектаклів, п'ятдесяти трьох інструментальних творів. Актуальність дослідження полягає в тому, що на сьогодні немає ґрунтовного дослідження космогонічних образів-символів у творчості митця, що зумовлено тим, що жанр масової пісні, у якому працював В. Івасюк, швидше був предметом зацікавлення радянських фахівців-музикознавців, що пояснювалося розважальною функцією масової пісні, простотою й доступністю її музичної мови.

Творчість Володимира Івасюка можна за тематикою поділити на дві групи пісень – громадські та інтимні, однак співвідношення їхнє буде приблизно 1:4, та й серед них не знайти текстів, у яких прославляється партія чи комунізм. Якщо розглядати тексти пісень громадського спрямування, то прикметними серед них є лірико-драматична «Балада про мальви», присвячена загиблим під час Другої світової війни або «Балада про Віктора Хара» – чилійського композитора й співака, знищеного хунтою Піночета. Натомість інтимні твори є набагато цікавішим і різноманітнішим масивом: це і тексти про кохання, і про природу, і про музичну творчість. Щоправда, варто відзначити, що остання підгрупа – малочисельна, оригінальність композиторського вирішення тут безсумнівна.

«Червона рута» – найвідоміша пісня автора, яка, як і сам образ, давно стала символом усього найкращого, найчистішого в сучасній естраді. Кожен народ, який не розвиває своєї культури у всіх вимірах, приречений на духовне зубожіння. І коли ми говоримо, що українська пісня доби СРСР була дещо однобічною, усе ж не треба забувати, що, попри всі заборони сталінсько-брежнєвських денаціоналізаторів, фольклорне багатство народу знаходило силу пробитися до людських сердець.

Аналізуючи цю пісню, В. Кузик зауважила таке: «З боку композиційної будови (в основному секвенції) можуть бути заперечення щодо професійної майстерності автора, але такого поширення, як здобув цей твір у нашій країні, в той період не мала ніяка інша пісня з чисельної ліричної «продукції» наших майстрів» [1].

Космогонічні образи-символи в пісні В. Івасюка «Червона рута» мали не лише космогонічне тлумачення, але й потрактування самого автора.

Наприклад, «Червона рута», за задумом митця, це не просто пісня про щире кохання двох молодих людей. У ній – незбагненна глибина, вища таємниця. У тексті автор звертає увагу на дівочі чари, бо здавна вважалося, що жінка є берегинею обрядів та вірувань – «Звідки в тебе ті чари» [2, с. 218]. Почуття молодих людей поєднуються єдиним символом, яким у тексті виступає «чар-зілля». За народними переказами це символ вічного і чистого кохання. Споконвіків людина перебуває в пошуку єдиної та рідної душі, як і герої нашої пісні, «Сонце-рута» і є символом виявлення, відкриття щастя та кохання – «Сонце-руту знайшла» [2, с. 218].

У більшості українських пісень красу дівчини подано через різні символи, що якнайкраще можуть передати принадність жінки, так і в пісні автор використав космогонічний символ «чистої води», який у фольклорі означав надзвичайну красу та цнотливість молодої дівчини – «Бо твоя врода – то є чистая вода» [2, с. 218].

У пісні присутні мотиви природної краси дівчини, яка як чари діє на молодого парубка. Двоє молодих людей відкривають для себе чистоту та щастя вічного кохання, як дорогоцінного та недосяжного багатства, у чому й полягає основна проблематика пісні – його недосяжність.

Отже, використання В. Івасюком у пісні «Червона рута» космогонічних образів-символів надало тексту глибокого культурного віддзеркалення душі українського народу.

Список використаних джерел

1. Сторінки пам'яті Володимира Івасюка. URL: <http://ivasyuk.org.ua/main.php?l=uk> (дата звернення 08.11.2021).
2. Яременко В. Українське слово. Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ століття. Київ: Видавництво «АКОНІТ», 2001. Кн. 4, с. 218.

Віктор Четверик

*аспірант кафедри зарубіжної літератури і слов'янських мов
спеціальності «Філологія»*

Науковий керівник: Скоробогатов О. О.,

доктор філософських наук, доцент,

професор кафедри зарубіжної літератури та слов'яністики

Харківський національний педагогічний університет

імені Г.С. Сковороди

(м. Харків)

ПРО ДЕЯКІ СПОСОБИ МОРФОЛОГІЧНОЇ АКТУАЛІЗАЦІЇ МАРКОВАНИХ ФОРМ ПРИКМЕТНИКІВ У ПОЕЗІЇ

(на прикладі російської мови)

Важливим напрямом розвитку сучасної мовознавчої площини – є дослідження мови художньої літератури, зокрема мови поезії та віршових зразків. Мова поезії – складна художня система, яка поєднує низку різнотипних мовних елементів, що, перебуваючи в тісній взаємодії, організовують собою гармонійну єдність. В.В. Виноградов у своїх працях писав, що поетична мова – це «засіб художнього

освоєння дійсності, спосіб мислення образами, це специфічна форма мовленнєвої діяльності, ні в якій мірі не відокремлена і не відірвана від системи літературної мови, це така естетично стимулююча організація мовленнєвих засобів у творі словесного мистецтва, при якому будь-яке явище мови може стати поетичним» [2, с. 11].

Основним завданням дослідження мови поезії, її розвитку й функціонування – є виявлення аспектів її своєрідності як особливої функціональної та стилістичної мовної площини, функціонування одиниць різних граматичних розрядів та лексико-семантичних груп [4, с. 19], про що свідчать численні роботи, що різнобічно досліджують поетичну мову. Цих тем у своїх розвідках торкалися В.В. Виноградов, Л.В. Щерба, Г.О. Винокур, Я.Й. Гін, І.О. Іонова та ін.

До таких продуктивних способів *граматичної актуалізації та виділення виразно-образотворчого потенціалу мовних одиниць* належать: **згущення, співпозиція морфологічних значень та форм, атракція, морфологічна домінанта** тощо. Серед вітчизняних дослідників-русистів особливу увагу вивченню актуалізації морфологічних засобів в поетичних текстах у своїх роботах приділяють О.О. Скоробогатова, Н.І. Самосоненко, Н.С. Мініна, О.М. Голікова, О.В. Бувалець. Проте слід зазначити, що функціонування маркованих прикметників у площині мови поезії на сьогодні недостатньо глибоко та нерівномірно досліджене.

Під *маркованими формами прикметників* маємо на увазі, що прикметники у вищому чи найвищому ступені порівняння є маркованими відносно їх нульової форми. Поняття «маркованість» у морфологію було введено Р.О. Якобсоном, а потім поширилося на інші граматичні протиставлення. Загалом, маркованим з погляду мовної структури є елемент граматичної категорії, який отримує більш явне вираження (наприклад, у вигляді більш складної морфемної структури). Загалом можна говорити, що маркованість у морфології сприймається як якась нерівноправність членів граматичного протиставлення, проте слід зазначити, що ця нерівноправність у сучасних дослідженнях розглядається по-різному, оскільки: по-перше, маркований член відрізняється від немаркованого насамперед складнішим оформленням (складною морфемною структурою); по-друге, марковані члени опозиції характеризуються більшою семантичною визначеністю, так А.А. Барентсен пише: «При інтерпретації маркований член припускає менше можливостей, ніж немаркований» [1, с. 11].

Функціонування та взаємодія маркованих форм прикметників у площині мови поезії спряють реалізації вище згаданих способів їхньої граматичної актуалізації та виразно-образотворчого потенціалу.

Співпозиція компаративних форм використовується поетами для передачі ідеї найвищого ступеня прояву ознаки в об'єкті, що наділений не просто ознакою, а найвищим рівнем її інтенсифікації; та реалізується за допомогою авторського відбору та близької локалізації опозитивних морфологічних одиниць та форм, однорідних форм та одиниць, та може бути представлена внутрішньокатегоріальною та міжчастиномовною співпозицією граматичних

одиниць – наприклад, маркованих та немаркованих прикметників. Так, співпозиція регулярно використовується поетами як один із способів актуалізації граматичного й експресивного потенціалу прикметників і їхніх компаративних форм. Різноманітні типи сполучення маркованих форм прикметника у компаративних і суперлативних формах сприяють їхньому виділенню в мові поезії та поетичних текстах, проте необхідно зазначити, що нерідко сполучення може посилюватися й іншими способами актуалізації. Прикладом співпозиції, структура якої включає одиниці в компаративній формі та одиниці іншої частини мови із одним для опозитів коренем, може послугувати такий фрагмент: (рос.) «Там будет *слизистее слизь*, / *влажнее влага*, тина *гуще...*» (В. Набоков «В полдневный час, ленивым летом...») [5, с. 499]. Активне використання поетами ХХ–ХХІ століть прийому співпозиції вказує на осмислення поетами цього прийому, поетичний розвиток багатогранності експресивного та естетичного потенціалу мови, її можливостей тощо.

Варто зазначити, що в наведеному вище прикладі також відбувається формування морфологічної домінанти на основі **згущення** маркованих форм, яке створює ефект експресивності та фасцинативності поетичного тексту. **Морфологічна домінанта** як явище, що формує додатковий поетичний зміст, детально описано лише на рівні іменника в роботах О.О. Скоробогатого та Н.І. Самсоненко [7]. Під морфологічною домінантою поетичного тексту розуміється згущення на порівняно невеликому просторі віршованого тексту однотипних морфологічних форм. У своїх працях О.О. Скоробогатова під морфологічною домінантою розуміє «переважну в тексті морфологічну форму та/або створене співпозицією форм граматичне значення, які є частотними в тексті та пов'язані з його змістом» [8, с. 383]. Основним засобом оформлення морфологічної домінанти є прийоми морфологічної «**селекції**» та «**згущення**», які виступають одним із «способів актуалізації нормативних граматичних форм і значень у віршованій мові» [9, с. 50].

Зазначимо також і те, що в певному синтаксичному оточенні марковані форми, зокрема, форми вищого ступеня порівняння (компаративи) можуть набувати значення найвищого ступеня (суперлативу). Так, наприклад, поєднання словоформ (рос.) *всего* або *всех* з морфологічно маркованим прикметником у формі вищого ступеня порівняння формує в такій конструкції семантичне значення характерне за своїм змістом до найвищого ступеня (суперлативу). Наприклад: (рос.) «*пустой насквозь*, / *пустее всех пустых...*» [3, с. 25]. Наявність словоформи (рос.) *всех* вказує на те, що одиниця, яка порівнюється з низкою однорідних/неоднорідних, є абсолютною за своїми ознаками або якостями. Такий прийом підсилює виразний потенціал конструкції загалом.

Схожий за принципом реалізації підвищення виразності та семантичного значення в поетичному тексті є прийом формування конструкції порівняння, який ґрунтується на поєднанні маркованої одиниці у формі вищого ступеня порівняння з заперечною часткою – (рос.) *нет*. Розглянемо, наприклад, такий фрагмент

віршового тексту: (рос.) «...живет в сознанье жєнщина, / и нет ее сильней...» [6, с. 112]. Наявність у конструкції елемента з подібним значенням, також формує значення своєрідного «заперечення» існування предмета або об'єкта, який був би наділений якостями в більшій мірі, ніж той, з яким порівнюється низка предметів/об'єктів у тому чи іншому творі.

Розглянувши випадки функціонування маркованих прикметників у площині поетичної мови, робимо такі висновки: завдяки виразним і експресивним можливостям маркованих форм прикметника – форм його ступенювання – ця частина мови активно використовується для створення яскравих і виразних поетичних текстів. Актуалізація в тексті відбувається завдяки використанню різноманітних прийомів, які значно посилюють базовий експресивний потенціал цієї частини мови. Такі одиниці та конструкції з ними привертають до себе увагу читачів, змушують вдумливо сприймати поетичний текст, сприяють розвитку мови загалом.

Список використаних джерел

1. Барентсен А.А. К описанию семантики категории «вид» и «время» (На материале современного русского литературного языка). *Tijaschrift noor slavische Taal-en Lettercunde*. 1973. № 2. С. 5–32.
2. Виноградов В. В. Проблемы русской стилистики. Москва : Высшая школа, 1981. 320 с.
3. Гандельсман В. Я тоже проходил сквозь этот страх... *Ода одуванчику*. М. : Русский Гулливер / Центр современной литературы, 2010. С. 25.
4. Калашник В. С. Українська поетична фразеологія і афористика поетичної мови пожовтневого періоду (семантико-типологічний аспект) : дис... д-ра філол. наук: 10.02.01. Харків, 1992. 293 с.
5. Набоков В.В. Стихотворения / Подг. текста, сост., вступ. статья и примеч. М.Э. Маликовой. («Новая Библиотека поэта»). СПб: Гуманитарное агентство «Академический проект», 2002. 674 с.
6. Окуджава Б.Ш. Стихотворения. *Стихотворения* / Вступ. статьи А. С. Дубшана и В. Н. Сажина. Сост. В. Н. Сажина и Д. В. Сажина. Примеч. В. Н. Сажина. СПб.: Академический проект, 2001 712 с.
7. Самсоненко Н.І. Морфологічна домінанта поетичного тексту (на матеріалі російськомовної поезії ХІХ – ХХІ століть): автореф. дис. ... канд. філол. н. Спеціальність 10.02.02 – російська мова. Харків, 2018. 20 с.
8. Скоробогатова Е. А. Доминанта числа, рода и падежа в поэтическом тексте. *Вопросы языка и литературы в современных исследованиях: Материалы Международной научно-практической конференции «Славянская культура: истоки, традиции, взаимодействие. XII Кирилло-Мефодиевские чтения», 17 мая 2011 года*. М.; Ярославль: Ремдер, 2011. С. 382–388.
9. Скоробогатова О.О. Поетичний потенціал іменних граматичних категорій (на матеріалі російської поезії ХІХ–ХХІ століть): дис. ... доктора філол. наук. Київ, 2015. 439 с.
10. Четверик В.К. К вопросу о маркированности сравнительной степени имени прилагательного. *Русская филология. Вестник Харьковского национального педагогического университета имени Г.С. Сковороды*. 2017. № 3 (62). С. 20–26. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.1044286>

Tetiana Sharova

*Doctor of philological sciences, Professor
Professor of the Department of Social Sciences and Humanities
Dmytro Motorny Tavria State Agrotechnological University,
(Melitopol)*

LITERARY PARADIGM OF POSTTOTALITARIAN NARRATIVE

The literary paradigm of the post-totalitarian narrative, which took part in the first decades of the XXI century, actively focuses research attention to the problem of Ukrainian social realism. A key trend is the rejection of the Soviet culture pre-articulated annihilation (such as the «Should We Give Up Socialist Realism» which was discussed in the Literaturnaya Gazeta in 1988), which has been marginalized in scientific studies of the late 1980s and 1990s; or a radical denial of any artistic and aesthetic value of such a phenomenon as socialist realism.

Abstracting to some extent from the clearly biased interpretation of «Socialist realism as a pseudo-artistic unitary method (direction) in Soviet literature» [5, p. 650]; «bitter historical failure» [11]; «ersatz art as something in between ideology and production» [1, p. 20]; «pure ideology, which served the purpose of the artist work legitimization, his recognition as a Soviet» [7]; «artificial, decreed by the Communist Party direction, which reminisced artistic and political centaur» [4, p. 41]), domestic scholars propose a new approach to the objective study of the Soviet literature «basic artistic method».

Moreover, in conditions «when socialist realism ceased to be a depressing reality and retreated into the realm of historical memories» [6, p. 96], modern Ukrainian literary criticism is noticeably intensified in various aspects of this phenomenon study, its sources and structure. Domestic researchers, using the concepts of foreign colleagues (A. Boden, M. Golubkov, B. Groys, H. Gunther, M. Zalambani, K. Clark, R-D.Kluge, I. Smirnov, etc.) resort to a systematic analysis of the Soviet discursive practices, develop scientific strategies for the reception of the past cultural product, thus expanding the discussion field for further theoretical and historical-literary studies.

Currently, the paradigm of Soviet literature research of totalitarian times in its Ukrainian projection is represented by scientific studies (N. Bernadskaya's «Canon of the Socialist Realist Novel», T. Gundorova's «Socialist Realism as a Mass Culture» and «Socialist Realism: Between Modernism and the Avant-Garde», N. Ksyondzych «Theory of Socialist Realism», L. Medvedyuk «Theory of Socialist Realism as a Canon of Realism-Centrism», D. Nalyvayko (Notes on the Genesis and Typology of Socialist Realism», M. Pavlyshyn's «Canon and Iconostasis», etc.), which cover a fairly wide range of problems and demonstrate analytical-pragmatic approach to the study of social realism theoretical foundations: genesis and typology, its structure and modifications, predicates of the genre and the communicative field, etc.

In addition, the Ukrainian humanities comprehends the question of the Ukrainian literature national identity under totalitarianism (L. Senyk, T. Sverbilov, L. Skoryna), the

phenomenon of the socialist-realist canon in the literature of the Stalinist period is depicted (V. Kharkhun, U. Fedorov); in the system of Soviet cultural markers the military paradigm of literature (I. Zakharchuk) is studied, within the imperative canon of socialist realism – author's intentionality (O. Filatova), strategies of Ukrainian short stories of 1940-1960 development (S. Lenska), etc.

Modern scholars, bypassing existing stereotypes and demonstrating the interdisciplinary nature of the analysis, are more interested in critical observation of individual artistic creativity of totalitarian period writers at the level of ideological, philosophical and ideological and stylistic dominants. From this point of view, in the field of socialist realism literary-theoretical discourse, works where a qualitatively new approach to the understanding of «camp prose» by Borys Antonenko-Davidovych (S. Zhigun, O. Khmel) is especially fruitful.) or the camp of Ukrainian Sixties epistolary (N. Zagoruyko), anti-colonial novels by Roman Ivanychuk (T. Yemchuk), creative evolution in the context of Oleksandr Kopylenko (I. Kolomiets) socialist-realist paradigm, Leonid Pervomaisky (O. Siniook), Anatolii Shyian (O. Konovalov) and others.

It is obvious that the study of totalitarian experience by understanding literary and artistic practices is an actual problem, as it allows not only to expand the boundaries of man and society knowledge, but also allows identifying a kind of intellectual and mental phenomenon manifested in anti-colonial projection of the world. As Iryna Zakharchuk rightly points out, it is «literary sources, due to the stability and inscribing in the historical cultural modality, that over time accumulate increasing information potential, which allows to read ideological and metaphorical narrative, ways of aesthetic norms political regulation, and cultural consciousness, finally, it reconstructs that image of the world, with helped the descendants to learn the identifying existential coordinates of the past» [3, p. 1].

Despite these diverse and multifaceted works, questions of totalitarianism cultural strategy, ways of political regulation of aesthetic norms of totalitarian culture require a comprehensive and systematic analysis. Therefore, in this section of the dissertation we first of all choose systematical reading of the problem formation, development and transformation of socialist-realist discourse in the Ukrainian socio-cultural space of the XX century as a purpose. The focus of research attention is concentrated on the system of state influence on literary and artistic life, the reasons for the moral, ethical and aesthetic compromise of the artist, acceptable in a totalitarian society to preserve the illusion of creative freedom.

The Ukrainian literary and artistic process of the early twentieth century is a bright and heterogeneous phenomenon, according to the D. Chyzhevsky fair definition, «largely by non-literary reasons» [8, p. 64]: national liberation struggles (Central Council formation, proclamation of the UPR) and social and political cataclysms caused by the Bolshevik coup (civil war, the establishment of Soviet power, the forcible communist ideology introduction). The Bolsheviks were forced to turn to the sphere of national policy, in particular, the policy of «indigenization» developed by the party leadership and actively picked up by non-state institutions in 1923 [9, p. 91], determined a powerful wave of national and cultural upsurge in Ukraine (instead of the pragmatic intentions of the

Communists to win over the nationalist Ukrainian politicians and intelligentsia, to curb the popular opposition, in general, to control the process of national revival. – T. Sh.) [10, p. 143] and stimulated the development of many trends and the socio-cultural plan phenomena.

The logics of scientific research proves that in the conditions of a generally destructive post-revolutionary atmosphere on the territory of Ukraine there was a real «national-cultural explosion» in which, according to I. Dziuba, «the energy accumulated during the years of Ukrainian life and Ukrainian thought of the pre-revolutionary period» [2, p. 37]. In other words, it was not paradoxically, that the process of «Ukrainization» was a feigned tactical move of the Bolshevik government, introduced by its usual methods – not only expanded the socio-cultural space of creative activity, but also determined powerful literary and artistic initiatives.

Список використаних джерел

1. Гундорова Т. Соцреалізм: між модернізмом і авангардом. *Слово і Час*. 2008. №4. С. 14–21.
2. Дзюба І. М. Пастка. Тридцять років зі Сталіним. П'ятдесят років без Сталіна. Київ: Криниця, 2003. 144 с.
3. Захарчук І. В. *Мілітарна парадигма літератури соціалістичного реалізму* (еволюція, функції, аберації): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук. Київ, 2010. 32 с.
4. Ковалів Ю. «Соцреалізм» – глухий кут історії літератури. *Слово і Час*. 2009. № 4. С. 27–42.
5. Літературознавчий словник-довідник. Київ: Академія, 1997. 752 с.
6. Страда В. Советская литература и русский литературный процесс XX в. *Вестник МГУ. Сер. 9*. 1995. № 3. С. 93 – 101.
7. Таганов Л. Н. Стихотворные тетради Я. П. Надеждина: к проблеме массовой контркультуры 1920–1930-х годов [Електронний ресурс]. *Режим доступу*: <http://vestnik.rsuh.ru/article.html?id=55164>.
8. Чижевський Д. Реалізм в українській літературі. Київ: ВЦ «Просвіта», 1999. 118 с.
9. Шарова Т. Літературна практика у форматі соціалістичного реалізму. *Літератури світу: поетика, ментальність і духовність: зб. наук. пр.* Кривий Ріг: ФОП Мариниченко С.В., 2018. Вип. 11. С. 90–100.
10. Шарова Т. Літературно-художня творчість у радянській парадигмі: практики адаптації, логіка та аргументи конформізму. *Зб. наук. пр. Філологічні науки. Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського*, 2018. № 1 (21). С. 143–149.
11. Vaudin A., Heller L. *Le Réalisme socialiste soviétique de la période jdanovienne (1947–1953)*. Bern; Berlin; Frankfurt/M.; New York; Paris; Wien: Peter Lang, 1998. XVII. 394 p.

Євгенія Шипиленко

студентка II курсу

спеціальності «Садівництво та виноградарство»

Науковий керівник: Шлєіна Л.І.

доктор філософії з педагогічних наук, старший викладач

Таврійський державний агротехнологічний університет

імені Дмитра Моторного

(м. Мелітополь)

РОЛЬ РИТОРИКИ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Сучасні глобальні процеси посилюють інтерес до риторичної підготовки особистості. Світова інтеграція значно розширює межі комунікацій, вона спонукає

людей до оволодіння новими технологіями публічного мовлення та риторичного впливу. Українська риторична школа має значний науковий та практичний потенціал, враховує нашу ментальність і спирається на світовий досвід [1, с. 4–5].

Публічне мовлення розвивається й сьогодні та стає різноманітнішим. В одних випадках мова йде про актуальні політичні проблеми, інші стосуються побуту чи моралі, треті – є предметом судового розгляду і т. ін. Тип публічного мовлення залежить не тільки від визначеної теми, конкретного змісту, а й від способу й характеру викладу, ступеня емоційності, і навіть від складу та спрямованості термінології. Інакше кажучи, ті форми й засоби висвітлення теми, які доречні під час виголошення звітної доповіді на засіданні органу влади, неприйнятні для лекції в навчальному закладі, або ж стиль агітаційної промови не доречний на науковій конференції. Можна стверджувати, що майстерне красномовство – це оволодіння специфікою кожного типу ораторського мистецтва. [2, с. 7–9; 3, с. 9–12].

Типи публічного мовлення	
суспільно-політичне	політична доповідь, політичний огляд, соціально-ділова доповідь, промова
академічне	наукова доповідь, лекція, наукове повідомлення, огляд, виступ у науковій дискусії
судове	звинувачувальна промова, захисна промова
урочисте	ювілейна, вітальна промова, виступ на прийомі
церковно-богословське	проповідь, звернення до пастви

Проблематика риторики стала надзвичайно затребуваною в зв'язку з становлення сучасних політичних систем. Політика використовує риторикку як інструмент впливу на виборців, в процесі підготовки та прийняття політичних рішень. Але вона ж робить невидимим елемент відповідальності, який проявляється з часом. Це приховує в собі небезпеку постійної кризи оцінки простою людиною власної участі в розбудові своєї держави, демократії, створення громадянського суспільства. Сьогодні значно загострилися протиріччя між особистим і суспільним, між суспільством і державою, між життям і політикою. В цих умовах риторика стає мовною інфраструктурою політики. Оскільки політика проектується за допомогою публічного мовлення, супроводжує, розв'язує, мотивує, контролює та критикує, то риторика за таких обставин стає не лише засобом політики, а й умовою її можливого існування [1, с. 361–362]

Важливу роль в наш час відіграє академічне мовлення, адже цього вимагає розвиток освіти. Академічна риторика – це ораторська діяльність вчителя, викладача, науковця, який доповідає про результати дослідження [4, с. 13].

Це така організація мовлення, яка впливають на створення емоційно-психологічної атмосфери спілкування з учнями та студентами, на характер їх взаємовідносин, на стиль їх роботи. Основними принципами академічного красномовства вважають: наукову глибину висловлюваного матеріалу, точність, логічність (обґрунтованість, доказовість, спрямованість на пошук істини), урахування компетентності адресата [2, с. 10].

Сучасні підходи до підготовки фахівців спонукають до нових стратегій його розвитку, постійної самоосвіти, з метою конкурентоздатності, вияву креативного підходу до викладацької діяльності. Сьогодні актуальними стають не лише глибокі знання навчального курсу, а й володіння цілим арсеналом засобів для здійснення ефективної педагогічної комунікації [1, с. 363].

Наш професійний рівень, як майбутніх фахівців, залежить від міцних теоретичних знань і практичних навичок, які ми набуваємо на студентській лаві. Поряд з якісною фаховою освітою молоді спеціалісти повинні мати необхідні ділові та моральні якості, певні організаторські здібності, вирізнятися вмінням працювати з людьми. Водночас дуже важлива словесна (на усному й писемному рівні) репрезентація професійної діяльності. Отже, риторика як теорія красномовства відіграє неабияку роль у фаховій самореалізації молодих спеціалістів [5, с. 90].

Професійна кар'єра дуже залежить від культури спілкування, і використання професійного мовлення. Культура ділового спілкування є цілісною системою елементів, яка охоплює зовнішню культуру, культуру мовлення, культуру почуттів, культуру поведінки, етикет [6, с. 31–35].

Ділова людина – чи то підприємець, менеджер чи керівник – повинна обов'язково вміти чітко і зрозуміло формулювати свою точку зору, аргументувати свою позицію, аналізувати висловлювання партнера, критично оцінювати відповідні пропозиції. Необхідною умовою цього є: вміння слухати, вести бесіду, створення доброзичливої атмосфери, вміння ставити запитання, вміння справити позитивне враження, відповідна завчасна підготовка [7, с. 7].

Аналіз функціонування риторики як навчальної дисципліни в системі професійної освіти України доводить, що роль цього навчального предмета посилилася. Сфера професійної освіти надає для сучасної галузі державного управління необхідну технологічну систему перманентного навчання. Це дає можливість ефективно розвивати управлінські структури відповідно до вимог часу [8, с. 5–6].

Слово – це зброя, сила й могутність якої особливо проявляється в сучасний період відстоювання національно-політичних інтересів та територіальної цілісності України. Українське військове красномовство яскраво представлене в ораторській спадщині князів Київської Русі та Запорізької Січі, періоду Української революції 1918–1921 років та часів визвольних змагань ОУН–УПА. Останнім часом посилився інтерес до військової риторики, оскільки сучасна доктрина Збройних Сил України передбачає широкі перспективи для публічної комунікації. Сьогодні військові училища та вузи приділяють значну увагу вивчення риторики [1, с. 362; 4, с. 17].

Риторика, як навчальний предмет професійного спрямування, вивчається у вищих навчальних закладах та орієнтується на фахову проблематику. Мета риторики, як навчального предмета фахового спрямування, полягає в забезпеченні ефективних показників реалізації мовної особистості в професійній сфері [1, с. 4-5].

Риторика і культура мови пронизує всі сфери суспільства. Мова – це форма мислення і засіб комунікації. Риторика необхідно для формування культурного рівня людини, її можливості встановлювати стосунки з суспільством. Необхідно всіляко

пропагувати ідею усного публічного дебатування суспільно значущих проблем, а так само пропагувати риторичні норми і навчати дебатування, починаючи зі школи. Це дуже важливе громадське завдання сьогодення, рішення якого дозволить сформувати в суспільстві справді демократичний клімат, призведе до формування громадянської відповідальності за свою країну, за власне рішення на виборах або референдумі, буде сприяти формуванню уваги і інтересу до чужої думки, формуванню політичної та міжособистісної толерантності, настільки необхідної нашому суспільству.

Список використаних джерел

1. Адамович А. Є., Шлеїна Л.І. Основи ораторського мистецтва : посібник-практикум з дисципліни. Мелітополь, 2021. 93 с. URL: <http://www.tsatu.edu.ua/shn/navchannja/posibnyky/>
2. Литвинов В. Риторика. Філософський енциклопедичний словник / за ред. В. І. Шинкарук та ін. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. 742 с.
3. Чепіга П. Риторика. Українська мова: енциклопедія. НАН України, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні, Інститут української мови/ за ред. В. М. Русанівський та ін. Київ : Українська енциклопедія, 2000.
4. Куньч З. Й., Городиловська Г. П., Шмілик І. Д. Риторика: підручник . Вид. 2-е допов. Львів : Львівська політехніка, 2018. 496 с.
5. Шлеїна Л. І. Самостійна робота майбутніх фахівців у процесі вивчення курсу української мови професійного спрямування. *Удосконалення навчально-виховного процесу в вищому навчальному закладі* : зб. науково-методичних праць. Випуск 19. Мелітополь: Таврійський державний агротехнологічний університет, 2016. С.190-197 URL: <http://www.tsatu.edu.ua/shn/statti-za-2016-rik/>

Валерія Шитикова

*здобувачка вищої освіти І курсу спеціальності «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
Науковий керівник: Іщенко Т.В.,
старший викладач
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
(м. Дніпро)*

СПЕЦИФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ

Сьогодні політичний дискурс є знаряддям великої кількості політичних кіл. На його створення витрачаються величезні кошти та зусилля. Політичний текст, що складається з мовних актів, є актуалізацією політичного дискурсу. Крім політичний текстів політичний дискурс містить у собі й інтертекстуальні зв'язки, і контекст, і учасників ситуації, їхнє знання про світ і багато чого іншого. Політичний дискурс – це сукупність «всіх мовних актів, що використовуються в політичних дискусіях, а також правил публічної політики, освячених традицією і перевірених досвідом» [2].

Дипломатичний дискурс утворився внаслідок бурхливого розвитку міжнародних контактів, становлення незалежних держав, зміцнення культурних і політичних зв'язків. Внаслідок цього розвитку і сформувалися особливості політичного дискурсу

українських провідних діячів політики, так само і англійських та американських, які обов'язково слід враховувати під час перекладу.

Невпинно зростаюча роль політиків у вирішенні першочергових проблем людства викликала збільшення інтересу до вивчення політичного дискурсу різних країн. Однак необхідно підкреслити, що в останні десятиріччя ХХ століття вивчалися, переважно, окремі аспекти політичного дискурсу. Також досліджувалися різні аспекти сучасного політичного дискурсу на матеріалі англійської, німецької, іспанської та шведської мов. Увага приділялась аналізу індивідуального стилю політиків, випадкам комунікативних невдач, найбільш ефективним і поширеним стилістичним і риторичним прийомам, що застосовувались у промовах політиків [1].

Спілкування на міжнародному рівні визначають і регулюють правила протоколу, особливі норми етикету й церемоніалу. Вони визначають не тільки поведінку дипломатів та глав держави, проведення важливих заходів міжнародного рівня, а й оформлення дипломатичної документації.

Нам відомо, що кожен народ окремої країни має свою культурну спадщину, історію розвитку, соціальний устрій, що протягом років формує його менталітет, чинить безперечний вплив на його свідомість і утворює модель поведінки у своїй країні, визначаючи соціальну поведінку та соціальні прагнення, що утворює картину політичного життя країни кожного члена нації. Український народ і американський чи англійський значно відрізняються своїм менталітетом, історією, традиціями, що відображається у політичному дискурсі. Звісно ж існують спільні риси, схожі особливості політичного дискурсу, але прагматичний ефект та мовні засоби досягнення кінцевої мети промови відмінні.

Як зазначає К. С. Серажим у своїй статті «Сучасний український політичний дискурс: формування нового стилістичного канону»:

“докорінні політичні зміни в Україні кінця ХХ століття супроводжувались радикальними змінами і в суспільно-політичній свідомості, що вплинуло на систему мови в цілому, і на мовні засоби, що вживаються у політичному дискурсі зокрема Нові умови функціонування ЗМІ сприяють формуванню нового стилістичного канону, під яким ми розуміємо єдність структурних та змістових принципів організації мовних одиниць. Його основу складають норми відбору й сполучення мовних елементів у тексті відповідно до завдань комунікації» [2].

Перекладений дискурс повинен так само впливати на іншомовного адресата, як і оригінал – на свого. Домінантою політичного дискурсу є поняття цінності, яке необхідно відтворити в перекладеному політичному тексті з урахуванням ієрархії різних культур.

Оскільки політичні тексти створюються, як правило, для носіїв певної культури, то при перекладі їх іншою мовою перекладач стикається з низкою додаткових проблем. У політичному дискурсі реалізуються культурні традиції, відбиваються відмінні соціальні ознаки і характерні риси суспільства тієї країни, мовою якої оформлений дискурс, і у якій звичайно проживає сам його автор. Щодо питання перекладу англійського політичного дискурсу українською мовою слід визначити, у яких видах мовної діяльності реалізується дискурс. По-перше, політичний дискурс реалізується в

усній та писемній формах. До усної форми – можна віднести публічні виступи політиків, їхні виступи на радіо, по телебаченню, інтерв'ю, прес-конференції, парламентські дебати, теле та радіоновини. До писемної форми політичного дискурсу належать різноманітні документи – договори, протоколи, угоди, рубрики політичних новин у пресі, політичні плакати та листівки [3].

Поняття політичної промови та вибір адекватного способу перекладу буде актуальним ще протягом століть, оскільки мова розвивається і перекладачеві необхідно вміти обирати такий спосіб перекладу, який буде не тільки адекватно передавати суть висловлювання, а й відповідати певним нормам перекладу.

Політичний дискурс по суті є комплексом взаємостосунків між людиною і суспільством, і, таким чином, функціонально направлений на формування у реципієнтів деякого фрагмента світосприймання або картини миру. Використовуючи політичний дискурс можна зрозуміти, як в різних мовних колективах моделюються культурні цінності, як пропагується соціальний порядок, які елементи мовної картини миру залишаються за межами свідомих мовних стратегій говорючих і як формується концептуальна картина миру, властива кожному мовному колективу.

Список використаних джерел

1. Поворознюк Р. В. Лінгвокультурологічні особливості протокольних промов у оригіналі та перекладі (на матеріалі українських та американських текстів): Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.16 / КНУ ім. Тараса Шевченка. К., 2004. 20 с.
2. Серажим К.С. Сучасний український політичний дискурс: формування нового стилістичного канону (дисертаційне дослідження). URL: www.journlib.univ.kiev.ua. (д.з. 12.10.2021)
3. Фоменко О.С. Лінгвістичний аналіз сучасного політичного дискурсу США (90-ті роки ХХ століття): Автореф. Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / – КНУ ім. Тараса Шевченка. К., 1998. 4–5 с.

Анна Шкіль

студентка II курсу спеціальності «Право»

Науковий керівник: Руських І.В.

старший викладач кафедри

соціально-гуманітарних дисциплін

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

(м. Дніпро)

ДО ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАВИЧОК ГОВОРІННЯ

Навчання усного мовлення для студентів, що вивчають іноземну мову, є проблемою, оскільки протягом відносно короткого періоду часу вони мають сформувати базовий словниковий запас. Цей словник буде лише доповнюватися та збагачуватися на основному етапі навчання в майбутньому. Сфера застосування усного професійного мовлення – розмови, бесіди, розповіді, лекції, доповіді та промови. Для студентів надзвичайно важливо навчитися розпізнавати слова іншою мовою та розуміти їх значення.

Крім того, однією з характеристик усного мовлення, що відрізняє цей вид діяльності від інших, є ініціативність, оскільки воно спрямоване на задоволення комунікативних потреб оратора та передачу інформації усно.

Так, мовознавці видіють кілька концепцій, які допомагають краще вирішити проблему навчання усного мовлення, а саме:

- 1) вміння говорити – здатність брати участь у мовному спілкуванні, яка забезпечує передачу інформації або обмін нею;
- 2) діалогічна єдність – поєднання реплік, що характеризуються структурною, семантичною та інтонаційною завершеністю;
- 3) мовна інтенція – намір мовця висловити певний зміст за допомогою мовних засобів;
- 4) комунікативна ситуація – ситуація, яка стимулює спілкування;
- 5) навчально-мовленнєва ситуація – сукупність умов, необхідних для здійснення мовної дії відповідно до поставленого комунікативного завдання [1, с. 97].

Слід звернути увагу на те, що під час вивчення іноземної мови важливий взаємозв'язок між двома основними факторами: когнітивно-психологічним (зміст викладу плану) та лінгвопсихологічним (психологічні та мовні механізми, які беруть участь, та мовні засоби, які можна використати для вираження думки).

Традиційно виділяють вміння, необхідні для формування та розвитку усних навичок іноземної мови, серед них: технічні (артикуляційні) навички; мовні навички (знання слів, граматичних форм); мовні вміння (здатність співвідносити мовні моделі та ситуації); комунікативні вміння (здатність відбирати мовні конструкції з метою побудови висловлювання) [2, с. 76].

Мовлення є різновидом мовної діяльності для словесного спілкування. Навчити говорити – це лише частина усного навчання, оскільки усна форма включає говоріння та аудіювання. Ці два процеси нерозривні в спілкуванні, і вони тісно пов'язані в навчанні: якщо не навчитися розуміти мову, то не навчитися й говорити. Розвиток навичок усного мовлення на ранніх етапах навчання є дуже важливим етапом. Адже саме в цей період закладається фундамент для подальшої роботи та має проявитися і зміцнитися бажання студентів брати найактивнішу участь на заняттях. Коли студенти опановують основні навички англійської мови, тоді відкривається можливість використання різноманітних прийомів для розвитку усних навичок.

Мовленнєвий тренінг також забезпечує формування та розвиток умінь та навичок в інших видах мовленнєвої діяльності: 1) аудіювання (прослуховування аудіо-відео, виступи з аудіосупроводом, пояснення вчителя); 2) читання (текст, коментар до слайда); 3) листи (записи незнайомих слів або структур).

Важливу роль у навчанні відіграє й контроль умінь та знань. Тому необхідно приділяти значну увагу контролю за рівнем засвоєння навичок усного спілкування у навчальному процесі.

Список використаних джерел

1. Костриця Н. М., Зозуля І. Є. Розвиток монологічного мовлення в іноземних студентів : навчальний посібник. Вінниця : ВНТУ, 2020. 109 с.
2. Ніколаєва С. Ю. Основи сучасної методики викладання іноземних мов. К. : Левіт, 2008. 285 с.

Людмила Шлєіна

*доктор філософії з педагогічних наук,
старший викладач, кафедри суспільно-гуманітарних наук,
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного
(м. Мелітополь)*

РИТОРИЧНА ОСВІТА ЯК ФІЛОСОФІЯ МОВНОГО СПІЛКУВАННЯ ТА ПОВЕДІНКИ

Риторика – це найдавніша наука, що виникла в античні часи і відіграла величезну роль в історії розвитку людства. Риторика вплинула на всі сфери життя суспільства і на багато суміжних з нею галузей гуманітарного знання – філософію, філологію, історію, логіку, вбираючи водночас ідеї та досягнення цих наук. В основі риторики – усне мовлення і людина, що говорить. Ця тема цієї статті актуальна, бо риторика містить низку категорій, звернення яких було і має залишитися нормою. Риторика, оцінюючи те, як є, вчить того, як має бути.

Риторика – теорія та мистецтво мови, фундаментальна наука, що вивчає об'єктивні закони та правила мови. Оскільки мова – інструмент управління та організації соціальних та виробничих процесів, риторика формує норму і стиль суспільного життя.

Сучасна риторика – це «підхід до узагальнення дійсності» (С.С. Аверінцев). Не приватна дисципліна, що дозволяє навчитися «говорити переконливо», але певний загальний методологічний принцип, підхід, що допомагає формуванню думки, вивчає шлях від думки до слова. Риторика – «містке» поняття. Багатовекторний характер впливу риторики на всі сфери життя, в тому числі і на освіту – більш перспективними робить об'єднання зусиль філософів, філологів, педагогів, психологів, психолінгвістів тощо. у розробці теоретичних та практичних питань ефективного мовного впливу та взаємодії. Риторика формує норму та стиль життя, бо «стиль життя є стиль мови» (Ю.В. Різдяний).

Сучасна риторична освіта – це не тільки теорія і практика, а й філософія мовного спілкування та поведінки, що включає гносеологічний, розумовий, лінгвістичний, моральний, естетичний, лінгвокультурологічний, психологічний та педагогічний компоненти. Риторична освіта необхідна всім, хто працює у сфері взаємодії з людьми: наприклад, майбутнім викладачам у тому професійної діяльності, оскільки їм доведеться виступати публічно, вміти захищати свої ідеї перед аудиторією, вміти вести педагогічну розмову, тобто. «Уміти знаходити можливі способи переконання щодо кожного даного предмета» (Арістотель). Так, з огляду на публічність педагогічної професії вузівський викладач як носій громадянської самосвідомості повинен бути зберігачем і виразником елітарної мовної культури суспільства (Кочеткова Т.М., Сиротініна О.І. та ін.) Мова викладача має бути зразковою для здобувачів, служити «мовним ідеалом», до здобуття якого треба прагнути. Риторика потрібна юристам, політикам, дипломатам, усім культурним людям. Отже, риторика, яка є інструментом вираження думки, знаряддям організації мовної діяльності, є сьогодні «спільною» наукою для всіх інтелектуальних професій. Риторика є також однією з наукових гілок, які представляють сучасну лінгвістику та лінгвістичну теорію спілкування.

Зауважимо, що риторика, як і деякі інші сучасні лінгвістичні дисципліни (прагма-, психо-, соціо-, етнолінгвістика), незрима без екстралінгвістичного (позамовного) контексту, так чи інакше вивчає людину. Тому риторика як предмет практичної

спрямованості, культуруотворюючого та інтегруючого характеру дозволяє вважати її універсальною дисципліною, здатною впливати на розвиток та вдосконалення риторично освіченої, інтелігентної особистості, яка володіє риторичною культурою. Риторична культура – це «гуманістична культура загалом, переведена у форму мовленнєвої діяльності, спрямованої на пошук істини та моральне вдосконалення особистості».

Отже, риторика – галузь сучасного соціально-гуманітарного знання, що динамічно розвивається, і, одночасно, лінгвістична наука, для якої характерно створення нових наукових парадигм. Однією з них є вчення про риторичну особистість.

Список використаних джерел

1. Адамович А. Є., Шлеїна Л.І. Посібник-практикум з дисципліни «Основи ораторського мистецтва». Мелітополь: ФО-П Однорог Т. В., 2021. 93 с. URL: <http://www.tsatu.edu.ua/shn/navchannja/posibnyky/>
2. Литвинов В. Риторика. *Філософський енциклопедичний словник* / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. 742 с.
3. Чепіга. П. Риторика. *Українська мова: енциклопедія* / НАН України, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні, Інститут української мови; ред. В. М. Русанівський та ін. Київ : Українська енциклопедія, 2000.
4. Риторика : навч. посіб. для студ. гуманіт. спец. вищ. навч. закл. / С. Д. Абрамович, М. Ю. Чікарькова. Львів : Світ, 2001. 240 с.
5. Риторика : підручник / З. Й. Куньч, Г. П. Городиловська, І. Д. Шмілик. 2-е вид., допов. Львів : Львівська політехніка, 2018. 496 с.
6. Шлеїна Л. І. Самостійна робота майбутніх фахівців у процесі вивчення курсу української мови професійного спрямування. Збірник науково-методичних праць «Удосконалення навчально-виховного процесу в вищому навчальному закладі. Випуск 19 Таврійський державний агротехнологічний університет. Мелітополь, 2016. 190-197 с. URL: <http://www.tsatu.edu.ua/shn/people/shljeina-ljudmyla-ivanivna/?lang=uk>

Михайло Яковчук

науковий співробітник

Інституту педагогіки НАПН України

(м. Київ)

РЕАЛІЗАЦІЯ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ У ПРОЦЕСІ ІНШОМОВНОГО СПІЛКУВАННЯ УЧНІВ 5 КЛАСІВ У ЗЗСО

Пріоритетним напрямом розвитку сучасної вітчизняної та світової освіти є перенесення акцентів зі знань і вмінь (як основних результатів навчання) на формування в учнів системи компетентностей.

Відтак, за умов модернізації української школи актуальним стає компетентнісний підхід в освіті, який пов'язаний передусім з особистісно орієнтованим та діяльнісним підходами до навчання, оскільки ґрунтується на особистості учня й може бути реалізованим і перевіреном тільки під час виконання конкретним учнем певного комплексу дій.

Компетентісне навчання іноземної мови у школі відбувається через застосування комунікативно – діяльнісного підходу під час роботи на уроці. І для того, щоб досягти максимального результату, вчитель повинен вміти правильно підібрати форми та методи роботи, створити цікаву атмосферу, де б учні хотіли і не боялися говорити. Найбільш повною мірою виконання комунікативних завдань

проявляється у процесі вирішення навчальних мовленнєвих ситуацій, змістом яких передбачається монологічне, діалогічне спілкування різних учасників навчального процесу у межах програмової тематики.

Аналіз змісту чинної програми з іноземних мов та узагальнення його результатів дають змогу проілюструвати послідовність і наступність формування ключових компетентностей учнів 5-их класів [1, с. 32].

Такі компетентності, як спілкування державною (рідною) мовою, спілкування іноземною мовою, вміння вчитися впродовж життя, ініціативність і підприємливість, соціальна та громадянська компетентності формуються постійно в процесі навчання іноземної мови, незалежно від теми чи змісту завдань, інші, як, наприклад, математична компетентність, основні компетентності у природничих науках і технологіях, обізнаність та самовираження у сфері культури, екологічна грамотність і здорове життя формуються виключно в межах певних тем. З огляду на це, у формуванні низки цих компетентностей зростає роль учителя, який може впливати на тематику завдань, добір лексичних одиниць для засвоєння учнями.

У формулюванні ситуацій в 5-х класах дається загальний зміст висловлювання (про що говорити/писати). Учні повинні конкретизувати зміст висловлювання та оформити його у мовному аспекті відповідно до змісту ситуації. Для розуміння вище сказаного наведемо приклади мовленнєвих ситуацій відповідно до компетентнісного підходу, тематики та вимог навчальної програми для 5-х класів.

Уяви, що ти репортер шкільної газети і береш інтерв'ю у свого однокласника / своєї однокласниці. Розпитай в нього / в неї про його / її улюблену пору року:

- яку пору року він / вона любить?
- яка погода в цю пору року?
- що він / вона любить робити в цю пору року?

Ця мовленнєва ситуація, яку пропонує вчитель під час вивчення теми «**Природа навколо нас**» спрямована на формування та розвиток в учнів культури екологічного мислення [2, с. 200].

Наступне ситуаційне завдання «**Німеччина – країна та люди**» передбачає навчити учнів мовленнєвих формул, які використовуються у процесі соціальної взаємодії, і формує у них соціальну та громадянську компетентності:

Тебе обрали до складу групи учнів, які їдуть до Німеччини. Під час бесіди з партнером, який вже відвідав цю країну, ти намагаєшся отримати корисну для подорожі інформацію (ділова бесіда; партнери).

Формування математичної компетентності відбувається ситуаційно під час розв'язання учням комунікативних і навчальних проблем із використанням логіко-математичного інтелекту. Так, під час вивчення теми «**Харчування**» / підтема «**Я люблю куварити**» пропонується ситуація:

До тебе на вечерю сьогодні придуть гості. Ти хотів би приготувати їм твою улюблену страву. Яка твоя улюблена страва, які і скільки інгредієнтів потрібно, щоб приготувати її. Опиши свої дії крок за кроком.

Для забезпечення ефективності компетентнісно орієнтованого навчання іншомовного спілкування учнів 5-их класів потрібно виокремлювати два етапи: підготовчий (доситуаційний) та творчий (ситуаційний). Саме робота учнів у межах цих етапів (виконання відповідних вправ і завдань) дає їм можливість оволодівати механізмами ситуаційного спілкування [3, с. 35].

Під час вивчення теми «**Мої плани на канікули**» на підготовчому (доситуаційному) етапі провадиться діяльність із формування навичок оперування новим лексичним матеріалом. Учням пропонується виконувати мовні вправи на підстановку, трансформацію, заповнення пропусків у реченнях, доповнення речень тощо.

Приклад доситуаційного завдання: Що можна робити на літніх канікулах? Учні активізують лексичний матеріал у мовленнєвих зразках. Гра «Ланцюжок»

Kettenspiel.

„In den Sommerferien“.

A: In den Sommerferien kann man Bücher lesen.

B: In den Sommerferien kann man Bücher lesen und ans Meer fahren.

C: In den Sommerferien kann man Bücher lesen, ans Meer fahren und Rad fahren.

Творчий (ситуаційний) етап передбачає усвідомлення учнями змісту сформульованої навчально-мовленнєвої ситуації як творчого комунікативного завдання, виконання якого доцільно розпочинати з розуміння учнями об'єкта, що на нього спрямовуються мовленнєві дії, місце і час, у межах якого суб'єкт здійснює комунікативну діяльність. Приклад ситуаційного завдання:

Закінчується навчальний рік. Наближаються літні канікули. Твій однокласник цікавиться твоїми планами на ці канікули.

- *Де хотів би ти провести свої літні канікули?*
- *З ким би ти хотів їх провести?*
- *Як би ти хотів їх провести?*
- *Яке твоє ставлення до мовного табору? Чому?*

Зміст презентованих ситуацій передбачає виконання учнями навчальних комунікативних дій, що узгоджуються з певними компетентностями, формування яких за програмовою тематикою спілкування може здійснюватися в 5-х класах.

Отже, розвиток ключових компетентностей на уроках іноземної мови в 5-х класах є комплексним процесом, який має бути безперервним, активним, цілеспрямованим та зумовленим ситуацією спілкування. Успішність його реалізації залежить від правильного вибору навчально-методичного забезпечення; використання релевантних форм, методів і режимів роботи, які, в свою чергу, сприятимуть формуванню покоління молоді, здатного робити особистісний

духовно-світоглядний вибір, набувати необхідних знань, навичок та компетентностей для інтеграції в суспільство на різних рівнях.

Список використаних джерел

1. Навчальні програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов 5–9 класи. 2018. 113 с.
2. Сотникова С.І., Гоголева Г.В. «Німецька мова» (5-й рік навчання), 5 клас : підруч. для закл. загальн. середн. освіти, Харків, 2018. 240 с.
3. Редько В.Г., Яковчук М.В.. Дидактичне моделювання мовленнєвих ситуацій як засобів компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов у закладах загальної середньої освіти. *Український педагогічний журнал*. 2021. № 1. С. 30–42

СЕКЦІЯ 5. ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Алла Аханова

викладач психології

КЗВО «Луцький педагогічний коледж»

Волинської обласної ради

(м. Луцьк)

ПСИХОЛОГІЧНІ СКЛАДОВІ ТА ЧИННИКИ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Професійна діяльність є безупинним процесом становлення особистості. Вона залежить не лише від соціально-економічних відносин, соціальної ситуації, але й від позиції особистості. Від цього залежать її щастя, самопочуття, задоволеність життям, фізичне і психічне здоров'я багато в чому визначаються задоволеністю змістом професійної діяльності, ставленням до неї, рівнем професійних досягнень. Для більшості педагогів основою розвитку їх особистості стає професійна діяльність [3, с. 30]. У більшості авторів поняття «професійний розвиток» вживається в якості синонімічного до поняття «професійне становлення». Поняття «професійне становлення» є ширшим за «професійний розвиток», який можна вважати за основний, але не єдиний компонент професійного становлення фахівця. Професійний розвиток вважається досить складним процесом, що має циклічний характер (Е.Ф. Зеєр). Це означає, що людина не тільки удосконалює свої знання, вміння та навички, розвиває професійні здібності, але й може зазнавати й негативного впливу професійної діяльності, який призводить до появи різного роду деформацій і станів, що знижують не тільки її професійні успіхи, але й негативно виявляються й у «позапрофесійному» житті [3, с. 123].

Основними складовими професійних досягнень можна вважати: освіченість; системність і аналітичність мислення (уміння прогнозувати розвиток ситуації і передбачати результат рішень, уміння мислити масштабно й реалістично одночасно); комунікативні уміння й навички ефективної міжособистісної взаємодії; високий рівень саморегуляції (уміння керувати своїм станом, стійкість до стресів); ділова спрямованість (активність, наполегливість і цілеспрямованість, спрямованість на прийняття рішень, уміння розв'язувати нестандартні проблеми й задачі, прагнення до постійного підвищення професіоналізму); ясна Я-концепція, реалістичне сприйняття своїх здібностей і можливостей, адекватна та висока самоповага [1, с. 58]. Критерії професійної самореалізації особистості (стосовно жінок): 1) відповідність діяльності принципу задоволення-корисності стосовно самої людини, соціуму, світу; 2) досягнення цілей, здійснення планів – реалізація цінностей і сенсожиттєвих орієнтацій; 3) відчуття себе суб'єктом власної

життєдіяльності, що можна розуміти як вміння приймати самостійні рішення і діяти згідно з ними, нести за них відповідальність – автономність; 4) відчуття власної спроможності, віра в себе, націленість на подальший творчий розвиток – позитивне самоставлення, самоповага, креативність [2, с. 12]. Здійснений Е.Ф. Зеєром аналіз дає можливість виділити чотири основні особистісні складові професійного становлення фахівця [3, с. 152–156]: 1. Спрямованість особистості, яка характеризується системою домінуючих потреб, мотивів, відносин, ціннісних орієнтацій та установок. Компонентами професійної спрямованості є: мотиви (наміри, інтереси, схильності, ідеали); ціннісні орієнтації (зміст праці, заробітна плата, добробут, кваліфікація, кар'єра, соціальний стан тощо); професійна позиція (ставлення до професії, установки, очікування і готовність до професійного розвитку); соціально-професійний статус. На різних стадіях становлення ці компоненти мають різний психологічний зміст, зумовлений характером провідної діяльності і рівнем професійного розвитку особистості. 2. Професійна компетентність – сукупність професійних знань, умінь, а також способів виконання професійної діяльності. Її основні компоненти: соціально-правова компетентність (знання й уміння в галузі взаємодії із суспільними інститутами і людьми, а також володіння прийомами професійного спілкування і поведінки); спеціальна компетентність (підготовленість до самостійного виконання конкретних видів діяльності, уміння вирішувати типові професійні задачі й оцінювати результати своєї праці, здатність самостійно здобувати нові знання й уміння за фахом); персональна компетентність (здатність до постійного професійного росту і підвищення кваліфікації, а також реалізації себе в професійній праці); аутокомпетентність (адекватне уявлення про свої соціально-професійні характеристики і володіння технологіями подолання професійних деструкцій); екстремальна професійна компетентність (здатність діяти в умовах, що раптово ускладнилися, при аваріях, порушеннях технологічних процесів). 3. Професійно важливі якості – це психологічні якості особистості, що визначають продуктивність (продуктивність, якість, результативність і ін.) діяльності. Вони багатofункціональні і разом з тим кожна професія має свій ансамбль цих якостей. 4. Професійно значимі психофізіологічні властивості (зорово-рухова координація, окомір, нейротизм, екстраверсія, реактивність, енергетизм тощо). Розглянуті вище складові професійного становлення, значною мірою поєднуються у такому понятті як професійна придатність. Професійна придатність – це міра відповідності якостей людини актуальним вимогам діяльності, а також її здатність виконувати відповідні трудові функції у даний час [6, с. 235]. Під придатністю мається на увазі не тільки факт певної підготовленості, навченості, але і природна здатність людини швидко і суб'єктивно легко опановувати професію й успішно справлятися із широким колом професійних завдань при мінімальних психофізіологічних витратах. Інший можливий варіант – людина може стати потенційно успішним працівником, але лише за умови значних витрат сил, засобів і часу на її професійну підготовку. Завдання визначення рівня професійної придатності має два шляхи розв'язання, що

базуються на основі різних підходів: «за максимумом» та «за мінімумом». Для реалізації першого підходу необхідним є виявлення осіб з високим рівнем розвитку професійно важливих якостей, тобто відбір за найбільш відповідними якостями, що не враховує потенціал розвитку, який існує в осіб із зниженими (але в межах фахових вимог) показниками. Другий підхід, «за мінімумом», полягає у визначенні ознак професійної непридатності та, на цій основі, – у виявленні кола осіб, що є прогностично неперспективними у плані професійної успішності. Це дає можливість вчасно переорієнтувати їх на інший фах, що більше відповідає їх особистісним якостям [7, с. 8]. Виділяють три провідних критерії професіоналізації:

1. Професійна продуктивність – характеризує ефективність професійного розвитку особистості і ступінь відповідності даного процесу соціально-професійним вимогам; оцінюється на основі показників продуктивності, якості та надійності, що мають свою специфіку у залежності від того, яке завдання вирішується.
2. Професійна ідентичність – характеризує рівень значущості для суб'єкта професії та професіоналізації в цілому (свідчить про ступінь прийняття суб'єктом професії та професіоналізації як засобу задоволення своїх потреб й самореалізації; про ступінь прийняття себе як професіонала; про ступінь прийняття системи цінностей, відповідних професійній спільноті).
3. Професійна зрілість – сформованість особистісного контуру регулювання процесу професійного розвитку, усвідомлення своїх можливостей і потреб [5, с. 57].

За А.К. Марковою, на становлення професіонала впливають такі суперечливі (амбівалентні) тенденції: 1) протиріччя між саморозвитком і самозбереженням у професії; 2) протиставлення результатів і процесу праці (наприклад, невідповідність результату праці і його «психологічної ціни»); 3) невідповідність предметних, соціальних еталонів та норм праці індивідуальним нормам і критеріям; 4) неузгодженість становлення різних видів компетентності (спеціальної, соціальної, особистісної, індивідуальної); наприклад, професійна компетентність може в когось сильно випереджати соціальну; 5) неузгодженість темпів розвитку мотиваційної й операціональної сфери професійної діяльності; 6) різна роль і ступінь виразності процесів розвитку і компенсації в різних людей, а також в однієї людини на різних етапах розвитку; 7) нерівномірність засвоєння окремих дій і цілісної структури професійної діяльності; 8) протиставлення у свідомості людини прагнення до вузької спеціалізації і потреби довідатися щось про суміжні професії, бути «універсалом»; 9) розбіжність проявів психічних якостей у тієї самої людини у професійній і в непрофесійній сферах; 10) неузгодженість «ціннісного відношення до себе в праці і до праці в собі»; 11) розбіжність між конкурентністю, що підсилюється на ринку праці, безробіттям і умінням частини людей робити самостійні вибори в професійній сфері, бути готовим до помилок, уміти запропонувати себе як професіонала (мається на увазі те, що «професійна кваліфікація людини – це її приватна власність і її треба вміти запропонувати на ринку праці») [4, с. 259-262]. Одним із провідних чинників досягнення вершин професійної майстерності вважається самоактуалізація, заснована на реалізації свого особистісно-професійного потенціалу. Особистості,

що самоактуалізуються, не тільки вирізняються високими потенційними можливостями, але й вміють поповнювати свій потенціал та володіють усвідомленими чи неусвідомленими техніками його актуалізації [7, с. 45].

Список використаних джерел

1. Гавалешко О.М. Акмеологія з основами психології кар'єри: Навч.-метод. посібн. Чернівці, 2004. 84 с.
2. Гупаловська В.А. Професійна самореалізація як чинник становлення особистості жінки: Автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.01. Інститут психології ім. Г.С. Костюка АПН України. Київ, 2005. 25 с.
3. Зеер Э.Ф. Психология профессий: Учебн. пособие. 3-е изд., перераб. и доп. Москва, 2005. 336 с.
4. Маркова А.К. Психология профессионализма. Москва, 1996. 308 с
5. Поваренков Ю.П. Системогенетическая концепция профессионального становления человека. Москва, 2005. С. 360 – 384.
6. Психология труда: Учеб. для вузов / Под ред. А.В. Карпова – М. Владос-пересс, 2005. – 352 с.
7. Сургунд Н.А. Психодіагностика професійної придатності майбутнього практичного психолога: Автореф. дис.. канд. психол. наук: 19.00.07 / Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. Київ, 2004. 22 с.

Людмила Баценко

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри менеджменту,

Сумський національний аграрний університет

(м. Суми)

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Мотивація як регулятивний фактор активності людини, поведінка та вчинки особистості викликають великий інтерес для науковців. Особливе значення має створення мотиваційного середовища в процесі професійної підготовки студентів ВНЗ. Зрештою, жодна соціальна взаємодія, у тому числі взаємодія на рівні «викладач- студент» неможлива без урахування мотивацій навчально-пізнавальної діяльності. Вища професійна освіта є невід'ємним елементом загальної системи безперервної професійної освіти в сучасних умовах ринку праці. Формування мотивації студента є важливим чинником його конкурентоспроможності.

Проблема мотивації особистості вважається однією з найважливіших проблем науки психологія. Про це дослідження відомих науковців: М. І. Алексєєвої, Дж. Аткинсона, В. К. Вілюнаса, Ю. Кулі, Н. Лисовеуь, О. М. Леонтьєва, Д. Макклелланда, А. К. Маркової, А. Маслоу, А. Мєграбяна, В. Є. Мільмана, Р. Франкіна, Х. Хекгаузена та ін.

К. Мадсен розглядає мотивацію як сукупність факторів, які визначають поведінку, К. Платонов як сукупність мотивів, як подразник, що викликає діяльність, активність організму і визначає її напрямок, як процес психічної

регуляції конкретного виду діяльності розглядає мотивацію М. Магомед-Емінов, як процес мотиву і як механізм, що викликає виникнення, спрямованість і методи реалізації конкретних форм діяльності -І.Джидарян.

На думку Н. Лисовця, мотивація складається з двох груп явищ:

- сукупність мотивів або факторів як індивідуальна система мотивів;
- динамічне виховання, система дій, процес, механізм, що активізує мотиви конкретної людини.

В останні роки посилюється розуміння психологами та педагогами ролі позитивної мотивації до навчання у забезпеченні успішного оволодіння знаннями та вміннями. При цьому виявлено, що висока позитивна мотивація може відігравати роль компенсуючого чинника у разі недостатньо високих здібностей; однак у зворотному напрямку цей фактор не спрацьовує – жодний високий рівень здібностей не може компенсувати відсутність мотиву або низьку його виразність, не може призвести до значних успіхів у навчанні.

Дослідження науковців показали, що ефективність (результативність) навчання студентів не залежить від їх інтелектуальних здібностей, а залежить від того наскільки в них розвинена позитивна професійна мотивація. При вступі до вищого навчального закладу, завдяки існуючій системі конкурсного відбору, абітурієнти відбираються за рівнем загальних інтелектуальних здібностей, але у процесі вищої освіти на перше місце виходить фактор професійної мотивації. Тому позитивне ставлення до професії відіграє важливу роль з точки зору професійної мотивації. Таким чином, формування позитивного ставлення до майбутньої професії є важливим чинником підвищення навчальних досягнень студентів.

Загальний зміст формування мотивації полягає в тому, що викладачу бажано перевести студентів з рівнів негативного та байдужого ставлення до навчання на зрілі форми позитивних навчальних установок – ефективних, інформованих та відповідальних. Загальна атмосфера в навчальному закладі в групі сприяє виробленню позитивної мотивації до навчання; участь учнів у колективних формах організації різноманітних видів занять; відносини співробітництва між викладачем та студентом; залучення викладачем студента до оціночної діяльності та формування їх адекватної самооцінки. Крім того, формуванню мотивації сприяє веселий виклад, незвичайна форма викладання матеріалу, що викликає здивування в учнів; емоційність мовлення вчителя; пізнавальні ігри, диспутні та дискусійні ситуації; аналіз життєвих ситуацій; вмиле використання вчителем заохочень і доган. Особливе значення має зміцнення всіх сторін здатності студента до навчання, забезпечення засвоєння всіх видів знань та їх застосування в нових умовах, самостійне виконання навчальної діяльності та самоконтроль, самостійний перехід з одного етапу навчальної роботи. до іншого, залучення учнів до спільної навчальної діяльності.

Перш ніж почати розвивати та формувати мотивацію студента до навчання, необхідно її вивчити. Кожен студент має як певний рівень позитивної мотивації, на яку можна покладатися, так і перспективи власного розвитку.

Вплив практики на професійний та загальний розвиток студентів тим сильніший, чим ретельніше проводиться ділова та психологічна підготовка. Однак не слід обмежувати практику вирішенням вузьковиробничих питань. В.П. Єлутін звертає увагу на зміцнення тісного зв'язку практики з теорією, посилення у ній дослідницьких моментів. Різноманітність виконаних студентами завдань під час практики всебічно формує їх як майбутніх спеціалістів, виробляє вміння та навички професійно правильного використання здобутих у вузі теоретичних знань та посилює їх мотивацію до навчання.

Виявленням актуального рівня та можливих перспектив мотивації, зони її найближчого розвитку для кожного студента та групи в цілому і є дослідженням мотивації. Результати дослідження стають основою для планування процесу формування. У реальній роботі викладача навчання та формування мотивації тісно пов'язані та прямопропорційні. Формування мотивів навчання – це створення в навчальному закладі умов для виникнення внутрішніх мотивів навчання (мотивів, цілей, емоцій) та їх усвідомлення студентом.

Серед основних функцій, які реалізовані мотивами у процесі навчання, слід зазначити спонукаючу, яка полягає у збудженні активності студента; спрямовуючу функцію, що полягає у виборі напряму діяльності та досягненні при цьому попередньо усвідомлених навчальних цілей; регулюючу функцію, що забезпечує підпорядкування, ієрархію певних видів діяльності, і навіть сенсоутворюючу функцію, що дозволяє надати виконуваній роботі певний особистісний зміст.

Здійснення цих функцій здійснюється за рахунок включення спеціальних механізмів, що співвідносять вплив зовнішніх для особистості факторів навчання з внутрішніми властивостями та можливостями студента як суб'єкта навчання.

Важливим завданням університетської освіти крім передачі знань та умінь (інформування) є також формування особистості професіонала, сприяння його самоідентифікації з професією.

Формувати і розвивати мотивацію – це не закладати в голову студента готові мотиви та цілі, а поставити його в такі умови та ситуації навчального процесу, де бажані мотиви та цілі були б сформульовані та розроблені з урахуванням минулого досвіду, індивідуальності, внутрішніх прагнень самого студента та націлені на його професійне успішне майбутнє, як висококваліфікованого фахівця.

Список використаних джерел

1. Бакшаева Н. А., Вербицкий А. А. Психология мотивации студентов : учеб. пособие для вузов. М. : Логос, 2013. 183 с.
2. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы. СПб. : Питер, 2000. 512 с
3. Маркова А. К. Формирование мотивации учения. М. : Просвещение, 2006, 203 с

Людмила Баценко

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту*

Анастасія Гриценко

здобувач вищої освіти

Сумський національний аграрний університет

(м. Суми)

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ

На сучасному етапі розвитку суспільства тема ділового спілкування набуває особливої актуальності, так як від правильно побудованого процесу комунікації часто залежить успішність діяльності, здійснювана індивідом. Ділове спілкування є необхідною частиною людського життя, найважливішим видом відносин з іншими людьми, а також в структурі менеджменту.

Зараз в епоху інтернету віртуальне спілкування стає все більш популярним, майже провідним в процесі комунікації. Комунікативні зв'язки у віртуальному середовищі знаходяться нарівні зі звичайним. На сьогодні навряд когось можна здивувати листуванням по електронній пошті, в соціальних мережах та інших месенджерах.

Таким чином, різноманіття проявів сучасної дійсності, потреба в постійній адаптації до нових умов життя, до нових технологій сучасного виробництва, взаємодії різного роду з партнерами, розуміння нових форм відносин, нових форм спілкування, що складаються між людьми в усьому світі, вимагає від індивіда мудрої і гнучкої поведінки, високої функціональної, професійної, інформаційної і, насамперед, комунікативної грамотності. Ділова людина, як відомо, повинна бути обізнана у всіх напрямках і активно користуватися всіма сучасними засобами комунікації.

Особливу важливість при реалізації професійної діяльності мають питання комунікативної взаємодії, зокрема дослідження в області психології доводять цей факт, дійсно спілкування і діяльність тісно взаємопов'язані між собою автономними сторонами трудової діяльності фахівця. Безумовно, поза комунікацією неможливі відносини між людьми, в тому числі і ділові, створення сприятливого мікроклімату в колективі, успішна, продуктивна, результативна професійна діяльність. Так, у дослідженнях В.І. Венедиктової, А.С. Ковальчук, Ф.А. Кузіна, А.А. Петренко, Н.В. Самоукіною доведено, що ділова комунікація має великі можливості для здійснення професійних обов'язків [1, с. 15].

За допомогою ділового спілкування встановлюються і розвиваються відносини співпраці і партнерства між управлінцями, керівниками і підлеглим персоналом, колегами, суперниками і конкурентами, а також партнерами. Для ділових відносин в цілому характерні способи досягнення загальних цілей, які не виключають, а, навпаки, передбачають досягнення особистих значущих цілей, задоволення особистих інтересів. Тут мова може йти про інтереси фізичних і юридичних осіб.

З точки зору психології особливості ділового спілкування полягають в тому, що знання про особистість дають можливість визначити ступінь ефективності ділових відносин з конкретними людьми. Для того щоб забезпечити високий рівень спілкування керівник повинен правильно використовувати технології спілкування, в основі яких лежать психологічні знання. Тут важливо врахувати і те, що в ході спілкування між людьми часто проявляється напруга або конфлікт.

Невміння користуватися словами здатне привести до істотних інформаційних втрат, що згодом сприятиме виникненню збоїв в ході виконання службових обов'язків.

У психології ділового спілкування важливим є використання способів впливу на співрозмовників за допомогою мови. Потрібно розуміти, що має значення не тільки, що саме говорить суб'єкт, але і як він це говорить-невербальні складові, до яких відноситься поза говорить, його міміка і жести.

Психологи відзначили кілька основних характеристик спілкування: функція, зміст, сторона, манера і стиль. Взаємодії характерно різний зміст, що виражається в наступному:

- в передачі інформації один одному;
- в сприйнятті один одного;
- у взаємооцінці;
- у взаємовпливу партнерів один на одного;
- у взаємодії партнерів;
- в управлінні групою діяльністю.

Так як ділове спілкування сприймається як предметно-цільова діяльність, то зміст будь-якої комунікативної форми або мовної конструкції потрапляє під вплив комунікативного наміру і прогнозованого результату. Будь-яка певна мета ділового спілкування вимагає такого змісту комунікації, яке дозволить її здійснити і отримати потрібні результати. Успіх ділової комунікації безпосередньо залежить від адекватності установок, визначення свого міжособистісного і предметної думки, рівня знань в закономірностях різних форм спілкування і стандартів поведінки при різних ситуаціях, від навичок формування тактичного плану і реалізації його в ключі наявних соціальних умінь.

Це положення має значення під час тих ситуацій, коли є місце можливої нещирості ділового партнера. Суспільство виробило певну систему зразків поведінки, при порушенні яких запускаються механізми соціального контролю, що забезпечують корекцію не прийнятої поведінки [2, с. 26].

Таким чином, ділове спілкування є найважливішою стороною в професійній сфері. Роль спілкування в професійній діяльності незаперечна і значима. Без спілкування не відбувається жодна професійна діяльність. Від якісного вибудованого процесу спілкування залежить успіх діяльності в цілому. У сучасній ситуації розвитку нашого суспільства спілкування відіграє величезну роль, яка полягає в правильній і грамотній подачі інформації. Зараз недостатньо просто бути комунікабельною особистістю, необхідно бути правильно підготовленим в

комунікативному плані, володіти хорошим словниковим запасом і вміти орієнтуватися в багатьох сферах і областях соціальної дійсності.

Список використаних джерел

1. Васильєва О.А. Психологія ділового спілкування: навчально-методичний посібник. Ізмаїл : ІДГУ, 2018. 177 с.
2. Прищак М.Д., Залюбівська О.Б., Слободянюк О.М. Ділове спілкування: навчальний посібник. Вінниця : ВНТУ, 2015. 128 с.

Марина Бачинська
студентка III курсу спеціальності «Психологія»
Науковий керівник: Заушнікова М.Ю.,
кандидат психологічних наук,
старший викладач кафедри психології та соціології
Університет державної фіскальної служби України
(м. Ірпінь)

ВПЛИВ СТИЛЮ ВИХОВАННЯ НА УМІННЯ ЗАОЩАДЖУВАТИ ТА НАКОПИЧУВАТИ

У сучасному світі важко уявити людину, яка не має елементарних знань з менеджменту та економіки, які на сьогодні є невід'ємною частиною людського існування. Загальновідомо, що від виховання багато чого залежить у нашому житті. Нас з дитинства вчать соціально-правильній поведінці, елементам спілкуванням та взаємовідносин, працелюбству, економії та правильному розподілу фінансів.

Батьки є прикладом для дітей, а діти виростають і вже у дорослому житті проєктують стилі поведінки та вчинки батьків на власну родину, її уклад. Важливим є й ставлення до грошей, уміння їх заробляти, накопичувати, розпоряджатися ними. Вплив батьків та стилю виховання на розвиток дитини і в цьому плані дуже великий. Тому закономірно, що виникає запитання, як стилі виховання впливають на доросле життя дітей та уміння правильно розпоряджатися власними грошима.

Загальноприйнятими та основними є чотири стилі виховання [4]: авторитарний; гіперопіка; ліберальний; демократичний.

Кожен із них, має особливості та впливає на уміння заощаджувати та накопичувати гроші. Спробуємо у цьому розібратися.

Авторитарний стиль виховання. В основу цього стилю входить повний та безперечний авторитет батьків. Батьки – це люди, які дали життя і тільки вони знають як буде краще. Думка дитини у такій родині зазвичай не має право на життя. У батьків розписано від «А до Я» їх життя, фінанси, родинний бюджет, і тільки вони в праві щось змінювати. Діти в таких родинях боязкі, перебувають під впливом авторитарного становища батьків, переважно мають низьку самооцінку, проте, такі діти достатньо серйозні та самостійні. Часто у таких дітей поняття «кишенькових грошей» не існує. На основі цього у них формуються навички заощадження та накопичення грошей, адже якщо батьки і дають гроші, то це фіксована або невелика сума, яку потрібно з розумом витратити. У дорослому житті у таких дітей часто спостерігається стереотипне мислення, яке сформовано на основі родинних

установок та стереотипів. У фінансовому плані люди, які виховувались у авторитарній сім'ї, все досить спокійно та стабільно. Люди, які виховувалися у такому стилі – чітко розпоряджаються фінансами, мають навички заощадження та накопичення, але зазвичай вони надто економлять на собі та родині. Таких людей часто турбує питання заощаджень на «чорний день», їм найголовніше розуміти, що в запасі є «кругленька сума», що асоціюється із впевненістю у завтрашньому дні [3].

Стиль виховання «Гіперопіка». В основі цього стилю виховання є дитина, як сенс життя. Батьки надто опікають та не дають змоги дитині самостійно приймати рішення, але якщо таке сталося то тато чи мама знають все і про всіх. Діти таких батьків несамостійні, розраховують тільки на батьків. У такій родині не існує поняття «кишенькових грошей», адже батьки звикли повністю контролювати дітей в усіх сферах життя. Можемо зробити припущення, що у дорослому житті таких дітей можуть виникнути труднощі у фінансовій сфері, через брак інформації та досвіду. У них часто не вистачає коштів на предмети та продукти першої необхідності. Навіть у дорослому житті, всі проблеми вирішують батьки, а в старості такі люди живуть у холоді та голоді. Тому можемо зробити висновок, що навички заощадження та накопичення грошей у них несформовані. Причиною цього є турбота батьків.

Ліберальний стиль виховання. В основі цього стилю – повна воля дитини. Батьки не зацікавлені у вихованні дитини. Проблеми дитини це тільки її проблеми. Батьки дотримуються думки, що вони забезпечують усім необхідним, для дитини достатньо будинку, харчування та одягу. «Кишенькові гроші» у таких дітей є, але якщо вони власними зусиллями заробили їх. Зазвичай ці діти вчаться на основі спроб та помилок. У даному стилі виховання зазвичай існує два варіанта:

- 1) діти виростають самостійними, знають ціну грошам, вміють заощаджувати, розраховують лише на власні сили;
- 2) з таких дітей виростають соціально небезпечні люди.

У фінансовій сфері, можемо зробити припущення, що все досить складно на початку самостійного життя, так як батьки не навчили елементарним діям як поводитися із грошима. З часом та досвідом, ці люди самостійно набувають певного успіху у заощадженні та накопиченні. Але спочатку спостерігається або тотальна економія, або тотальна розтрата грошей, у подальшому вони усвідомлюють принципи накопичення та фінансового блага родини. Навички заощадження та накопичення приходять у більш дорослому віці [2].

Демократичний стиль виховання. В основу цього стилю покладено рівноправні стосунки між батьками та дітьми, де уміють чути одне одного. Діти мають власні кордони, самостійно усвідомлюють наслідки, не бояться звернутися за допомогою до батьків. Батьки – основні порадики та друзі дитини. Діти мають нормальну самооцінку. Навички заощадження та накопичення прививаються батьками з малечку. Батьки часто дітям дають «кишенькові гроші» аби вони самостійно навчилися розпоряджатися фінансами. Тому скоріше за все, у

дорослому житті такі діти фінансово грамотні та незалежні люди із сформованими навичками накопичення та заощадження [1].

Все вище викладене покладено в основу дослідження, спрямованого на виявлення особливостей впливу стилю виховання на уміння заощаджувати та накопичувати у дорослому віці. Для розв'язання мети дослідження було розроблено авторську анкету «Вплив стилю виховання на уміння заощаджувати та накопичувати», яка включала у себе запитань закритого та відкритого типу. Загалом в дослідженні прийняло участь двадцять респондентів віком від 20 до 50 років.

За результатами дослідження можна говорити про те, що загалом люди віком від 20 до 40 років мають деякі труднощі у фінансовій сфері. На нашу думку, така ситуація склалась через брак фінансового досвіду та навичок накопичення та заощадження. Люди старші сорока років, які мають постійний заробіток, уміють заощаджувати та накопичувати гроші.

Зафіксовано, що 10% респондентів проживали у родині з авторитарним стилем виховування, такі люди переважно не мають проблем у заощадженні та накопичуванні грошей. Респондентів з провідним стилем виховання гіперопіка не виявлено.

Виявлено 40 % респондентів, які виховувались у родині з ліберальними поглядами на виховання, з них 5 % досліджуваних мають труднощі у заощадженні та накопиченні грошей.

Людей, які виховувались у родині з демократичним стилем виховання виявлено 50 %, з них 5 % мають труднощі у заощадженні та накопиченні грошей.

Отже, за результатами нашого дослідження можна говорити про те, що стиль сімейного виховання є дуже значущим у вихованні кожної дитини та безпосередньо впливає на уміння заощаджувати та накопичувати гроші, проте кожен стиль виховання по-різному впливає на розвиток даних умінь. Від того, як батьки виховуватимуть дитину, залежить те, як вона соціалізується, як долатиме труднощі у дорослому житті, що виникли на її шляху, яку життєву та фінансову траєкторію вибере.

Список використаних джерел

1. Бутко М. П., Неживенко А. П., Пепа Т. В. Економічна психологія. Київ, 2016. 51–60 с.
2. Белецкая Г. Е. Особенности отношения к деньгам: деньги как предмет личностного осмысления. Санкт-Петербург : ун-т, 2003. 125 с.
3. Ложкін Г. В., Комаровська В. Л. Економічна психологія. Київ, 2014. 320–335с.
4. Сімейне виховання – запорука психічного здоров'я дитини. URL: <https://satanivska-gromada.gov.ua/simejne-vihovannya-zaporuka-psihichnogo-zdorovya-ditini-16-23-21-10-11-2016/>

Каріна Бондаренко

магістрантка I курсу спеціальності «Менеджмент»

Науковий керівник: Єременко Л.В.,

кандидат психологічних наук, старший викладач

Таврійський державний агротехнологічний університет

імені Дмитра Моторного

(м. Мелітополь)

САМОМОТИВАЦІЯ – ГОЛОВНА ПЕРЕДУМОВА ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ ТА РУХУ ВПЕРЕД

Постановка проблеми. Для осмисленого руху, важливо не лише бути під постійним зовнішнім впливом, повністю усвідомлюючи звідки та куди йти, але й одночасно мати величезне внутрішнє бажання. Тобто людині необхідна самомотивація, котра зі свого боку виступає потужним двигуном прогресу.

Мета дослідження. Обґрунтувати поняття «самомотивації», привести способи щодо її досягнення.

Основні матеріали дослідження. Мозок людини являється найбільшою за витрачанням енергії частиною організму. Він спроможний лінуватися, щоб скоротити кількість витрачених калорій. Саме тому дуже важливо розвивати у собі навичку правильно розподіляти та спрямовувати акумульовану внутрішню енергію у потрібне русло.

Самомотивація – це своєрідна рушійна сила, яка знаходиться всередині особистості та дозволяє їй контролювати власний емоційний стан, налаштовуючись на роботу по досягненню певного результату. За відсутності самомотивації ні про яке просування вперед та особистісний розвиток мова йти не може. Завдяки цьому вмінню людина здатна доводити розпочату справу до логічного продуктивного завершення, не кинувши її на півдорозі [1, с. 223].

За ствердженнями американського психолога Гольмана мотивація передбачає наявність чотирьох компонентів:

- 1) Особисте прагнення досягти успіху в чомусь, бажання розвиватися;
- 2) Спроможність жертвувати заради виконання цілі;
- 3) Наявність ініціативи або готовності за необхідності діяти відразу;
- 4) Оптимістичне бачення майбутнього та віра в себе і свої сили [2, с. 91].

Природні задатки самомотивації першочергово закладені на примітивному рівні життя людини – інстинктивна поведінка, задоволення основних фізіологічних потреб, що є притаманним для абсолютно всіх живих організмів. Проте людина вважається істотою розумною, високорозвиненою, тому біологічні фактори мотивації не завжди виступають найвпливовішим важелем. Наприклад, заняття спортом – виснажливий процес, який прямо суперечить фізіологічному бажанню знаходитися у комфорті, у стані розслаблення. При цьому у світі знайдеться не мало людей, котрі мають стійку мотивацію до різного роду спортивних навантажень [3, с. 76].

Доцільно зауважити, що самомотивація не набагато відрізняється від мотивування інших. Внутрішніми спонукальними мотивами аналогічно можуть бути як позитивні, так і негативні. Однак більшість психологів все ж таки сходяться на

думці, що краще мотивувати себе позитивними чинниками, адже так ви зможете захиститися від зайвого стресу, депресії та зрештою взагалі втрати працездатності. Від негативної ж мотивації повністю відмовлятися не варто. Іноді необхідно виходити із зони комфорту. Все залежить від індивідуальних особливостей психіки кожного окремого індивіда [2, с. 93].

Вчитися мотивувати себе можливо у наступний спосіб:

- Реальний орієнтир – ставте перед собою лише здійсненні цілі. Тільки так буде бажання їх досягати.
- Об'ємні трудові цілі розбивайте на маленькі задачі – кожен крок у їх виконанні приносить результат, який підтримуватиме вас в тонусі та не дасть вам втратити мотивацію, як, наприклад, за умови реалізації чогось масштабного одним разом.
- Заохочуйте себе винагородою за виконане завдання – потрібно вміти відзначати власні досягнення.
- Намагайтеся використовувати якомога менше критики на свою адресу – помилятися – це нормально.
- Шукайте однодумців у своїй справі – набагато легше робити щось, коли поряд є люди, які розділяють ваш інтерес.
- Спробуйте змагатися з іншими й стати краще – конкуренція є хорошим мотиватором, котрий змушує не зупинятися на досягнутому.
- Оточуйте себе тільки позитивними цілеспрямованими людьми – круг спілкування чинить неабиякий вплив на особистість. Якщо ви маєте справу тільки з тими, хто депресивно дивиться на світ і не здатен піднятися з ліжка, то такий спосіб життя може розповсюдитися і на вас.
- Читайте книги та дивіться фільми, які вас мотивують.
- Формуйте звички – однією з перешкод на шляху до досягнення успіху є «прокрастинація». Під цим поняттям розуміють улюблену практику людей постійно відкладати справи на потім. Щоб її викоринити потрібно формувати у собі набір прямо протилежних позитивних звичок. Братися за справу та діяти, а не лише говорити: «хочу», «мрію» [1, с. 228].

Висновки. Отже, самомотивація – «внутрішній моторчик», який сприяє розвитку особистості через досягнення поставлених нею цілей. Ефективна самомотивація можлива лише за наполегливого навчання з удосконалення цієї якості. Потурання лінії, відсутність інтересу й прагнення робити хоча б щось стримуватимуть вас на одному місці, де ви будете тупцювати доти, доки не почнете деградувати або ж активно мотивувати себе до дій.

Список використаних джерел

1. Занюк С.С. Психологія мотивації. К. : Либідь, 2002. 304 с.
2. Угрин О. Г. Психологія управління: практичний посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2017. 164 с.
3. Чкан А.С. Коваленко Н.М., Маркова С.В. Самоменеджмент : навчальний посібник для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» напряму підготовки «Менеджмент». Запоріжжя : ЗНУ, 2014. 84 с.
4. Єременко Л.В. Фактори задоволеності працею і мотивації професійної діяльності. *Теорія і практика сучасної психології* : Зб. наук. праць Класичного приватного університету. Запоріжжя, 2018. Вип.1, С. 146–149.

Ірина Булах

магістрантка II року навчання спеціальності «Психологія»

Науковий керівник: Іванцова Н. Б.,

доктор психологічних наук, професор

ПЗВО «Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика»

(м. Миколаїв)

ПСИХОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІСЛЯ ПОВЕРНЕННЯ З РАЙОНУ ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ

Проходження військової служби є, за даними наукових джерел, стресогенним чинником, який сприяє залученню ресурсів для адаптації до нової життєвої ситуації. З одного боку можна реалізовувати наявні моделі поведінки, з іншого боку, актуалізуються усі ресурсні можливості людини.

Психологічний супровід військовослужбовців не повинен обмежуватися тільки вивченням особистісних, моральних, професійних, інтелектуальних якостей, а й вивчати особливості ресурсного потенціалу військовослужбовців, який сприяє їх психологічній безпеці та психологічному здоров'ю.

Психологічне відновлення особового складу після прибуття до пунктів постійної дислокації – здійснюється психологами МОУ та інших взаємодіючих структур за планами відновлення бойової готовності (боездатності) військових частин (підрозділів).

Заходи медико-психологічної реабілітації проводять офіцери-психологи, психологи, медичні працівники, військові психологи зі складу позаштатних груп психологічного забезпечення, у разі потреби та відповідної можливості можуть залучатися представники громадських та волонтерських психологічних організацій та представники духовенства.

Метою проведення заходів з психологічного відновлення військовослужбовців після виконання завдань за призначенням (бойових дій) є:

1. Комплексне використання ресурсів органів військового управління, командувань військових частин, медичної та психологічної служб Збройних Сил України, державних, релігійних, громадських та волонтерських організацій для запобігання негативним соціальним, медичним та психологічним наслідкам після перебування військовослужбовців в районі проведення бойових дій.

2. Інформування військовослужбовців та членів їх сімей про особливості адаптації до умов мирного життя та можливостей психологічної, медичної та соціальної підтримки у разі необхідності після виконання завдань за призначенням (бойових дій).

3. Виявлення осіб, що за своїми медичними, психічними та психологічними показниками непридатні (обмежено придатні) продовжити службу в Збройних Силах України.

4. Психологічна допомога та відновлення можливостей військовослужбовців до подальшого виконання завдань за призначенням та мирного життя. Заходи медико-психологічної реабілітації на етапі відновлення включають:

1. Медичний огляд військовослужбовців та складання списку військовослужбовців, за наявності відповідних показань, для надання поглибленої медичної, наркологічної, психологічної допомоги; сортування військовослужбовців, які постраждали, за реєстрами порушення – непсихотичним та психотичним.

2. Психодіагностика поточних психофізіологічних станів військовослужбовців з метою виявлення осіб, які потребують психологічної та/або психіатричної допомоги (виявленням гострих реакцій на стрес, посттравматичних стресових розладів, ознак фізичної і розумової перевтоми, вираженої астенизації, психічної дезадаптації тощо; оцінка наявних адаптаційних резервів для визначення їх подальшої придатності до виконання поставлених завдань).

3. Надання першої психологічної допомоги військовослужбовцям, які її потребують.

4. Оцінювання рівня боєздатності військових частин (підрозділів).

5. Аналіз результатів впливу бойових стресових чинників на морально-психологічний стан військових колективів, що дозволяє здійснювати прогнозування можливості розвитку віддалених наслідків впливу бойового стресу

6. Надання керівному складу військових частин (підрозділів) узагальнюючих рекомендацій щодо подальшого раціонального використання особового складу під час виконання службових (бойових) завдань з урахуванням поточних психофізіологічних станів військовослужбовців.

7. Проведення індивідуального консультування військовослужбовців. Кризове короткотермінове консультування (застосовується при таких кризових станах, як суїцидальний намір, тривожність, ворожість, агресія, спрямована на себе, чи на інших, тощо).

8. Психологічна допомога (консультування) при таких кризових станах, як тривожність, сором, провина, ворожість, переживання втрати, страх смерті, депресія, тощо.

9. Кризове консультування по телефону, в окремих випадках – за місцем проживання (щодо кризових станів, які можуть загрожувати життю, таких як суїцидальний намір, ворожість, переживання, пов'язані з повідомленням про ВІЛ-інфікування, наявність гепатиту, втрату, агресією, спрямованою на себе чи на інших, тощо).

10. Проведення заходів емоційного та психологічного розвантаження. Навчання прийомам емоційного і психологічного розвантаження, саморегуляції й самокорекції (самоконтроль, фізичні вправи, дихальні практики та аутогенне тренування, візуалізація).

11. Бесіди, спілкування, мотивація до активності та позитивного мислення, спрямовані на поліпшення відносин і взаємодії із соціальним середовищем.

12. Формування відповідальності за власну поведінку, навчання продуктивному спілкуванню, яке не принижує інтереси інших – без конфронтації та агресії.

13. Адаптування до нової життєвої ситуації через активізацію сильних сторін особистості, самореалізацію у військовій діяльності чи творчості, розширення кругозору та світогляду, подолання екзистенціальних проблем.

14. Допомога в зміцненні / відновленні родинних і суспільно корисних зв'язків.

15. Корекція сімейної ситуації, розроблення заходів, спрямованих на підтримку сім'ї в різних сферах її життєдіяльності.

16. Оцінка ефективності проведених заходів психологічної реабілітації.

17. Направлення військовослужбовців на реабілітацію до лікувальних закладів за наявності відповідних показань.

До проведення заходів за психологічним напрямком реабілітації залучаються фахівці, які мають диплом про повну вищу освіту за освітньо-кваліфікаційним рівнем не нижче спеціаліста або магістра за спеціальністю: «Психологія», «Практична психологія» або «Медична психологія», а також загальний досвід роботи за спеціальністю (фахом) «Психологія», «Практична психологія» або «Медична психологія» не менше 5 років.

Список використаних джерел

1. Варій М. Й., Козяр М. М., Коваль М. С. Військова психологія і педагогіка. Львів : Сполох, 2003. 624 с.
2. Кохан В. Г., Потапчук Є. М. Пропозиції військовому керівнику щодо збереження психічного здоров'я підлеглого особового складу. *Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України.* / За ред. Максименка С. Д. К., 2003, т. V, ч. III – С. 154-162.
3. Матейко Е. М. Психологічна реабілітація психічних та поведінкових розладів в учасників бойових дій. *Вісник ХДУ Серія: Психологічні науки* 2018. № 3, т. 2. С. 215–219.

Яна Василенко

студентка II курсу спеціальності «Правоохоронна діяльність»

Науковий керівник: Мітченко К.В.

старший викладач кафедри гуманітарних наук та

психології професійної підготовки поліцейських

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

(м. Дніпро)

СТРЕСОСТІЙКОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ «ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ» В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Проблема психологічного стресу набуває все більшої актуальності у зв'язку з безперервним зростанням соціальної, економічної, екологічної, техногенної, а також особистісної екстремальності сучасного життя. Ця проблема особливо актуальна для сучасної України, яка живе в час всесвітньої пандемії спричиненої

коронавірусною хворобою, в стані політичної, економічної, соціальної та військової кризи.

У сучасних студентів, які відчувають високі інтелектуальні та емоційні навантаження в процесі навчання у вищому навчальному закладі, нерідко спостерігається негативна динаміка ставлення до навчання; одна з причин такого становища є зниження рівня їх стресостійкості, з порушенням когнітивної, емоційної, мотиваційної і поведінкової сфер діяльності особистості студента.

Психоемоційне та фізичне навантаження здобувачів вищої освіти за спеціальністю «Правоохоронна діяльність» також сприяє напруженню адаптаційних механізмів та може супроводжуватися різкими перепадами рівня стресостійкості.

Інтенсифікація темпу життя і тотальне збільшення обсягів діяльності, з якими щодня стикається кожна людина, призвели до того, що стрес став невід'ємною частиною сучасного суспільства. На думку Д. Брайта і Ф. Джонса, кожна п'ята людина в світі знаходиться в стані стресу, кожен другий проходив через стресові ситуації, а кожний сьомий був не в силах самотійно вийти з неї.

Всесвітня організація охорони здоров'я прийняла визначення стресу як неспецифічну реакцію організму на будь-яку висунуту до нього вимогу. Стрес – це відповідь на загрозу, реальну чи уявну [1, с. 10].

Стресостійкість - це комплекс рис характеру, які дозволяють людині залишатися здоровою і ефективною навіть при великих навантаженнях. Під стресостійкістю на роботі зазвичай мається на увазі вміння спокійно реагувати на конфліктні або неоднозначні ситуації, вміння при необхідності працювати понаднормово [1, с. 18].

Стрес розглядається як неспецифічна реакція організму у відповідь на несподівану та напружену ситуацію (втома, біль, конфлікти, приниження, тощо), що мобілізує резерви організму і готує його до фізичної та психологічної активності, а також визначає певний тип поведінки особи: супротив, боротьба, втеча. [2, с. 245]

Поняття «стресостійкість» визначається як:

– несприйнятливність до емоціогенних факторів, з одного боку, а з іншого - як здатність контролювати і стримувати виникаючі астенічні емоції ;

– здатність людини переносити великі фізичні та розумові навантаження, успішно вирішувати завдання в екстремальних ситуаціях, зберігати здоров'я в середовищі з поганою екологією, і залежне від функціональної організації головного мозку, яка визначається як його природними властивостями, так і впливом на нього факторів середовища ; – інтегральна властивість особистості, що характеризується такою взаємодією емоційних, вольових, інтелектуальних та мотиваційних компонентів психічної діяльності людини, які забезпечують оптимальне успішне досягнення мети діяльності в складній обстановці

Науковці виділяють наступні рівні стресостійкості особистості:

- високий – мало піддається стресу;
- середній – деякі стресові події можуть порушити рівновагу;
- низький – дуже гостро реагує на стрес [3, 22–27].

Високий рівень стресостійкості дозволяє людині залишатися впевненою в собі в різних ситуаціях, які іншу привели б до стану паніки і душевного сум'яття. Зазвичай таких людей називають сильними і витривалими, приписуючи їм неймовірну силу характеру і твердість духу. Тим часом, слід пам'ятати про те, що різні переживання є у всіх людей без винятку. Неможливо бути завжди сильним і брати на себе надзавдання. Просто хтось успішно навчився з ними справлятися, а інші продовжують нескінченно скаржитися на життя. Високий рівень розвитку стресостійкості дозволяє людині залишатися спокійною і незворушною навіть в моменти сильного емоційного напруження

Середній рівень стресостійкості притаманний більшості людей. Цей рівень відображає здатність активно протистояти повсякденним неприємностям. Негаразди і труднощі трапляються у кожного, в цьому немає нічого надприродного. У звичайному житті люди вміють успішно справлятися з ними: переживають розрив відносин, проблеми на роботі, період гострої нестачі коштів. Середній рівень стресостійкості змушує постійно шукати кращий вихід з ситуації, що склалася. Відсутність матеріального благополуччя може стати добрим стимулом до того, щоб почати працювати над собою і своїм характером, удосконалювати наявні навички та здібності.

Низький рівень стресостійкості характеризує слабку особистість. Такій людині часом досить складно пристосуватися до умов, що змінюються. Людині здається, що обставини сильніше її і нічого не можна з цим зробити. Низький рівень розвитку стресостійкості спостерігається, найчастіше, у тих, хто пережив в житті якесь серйозне потрясіння. Такі люди губляться навіть в несерйозних проблемах, коли вирішити питання не складає ніяких труднощів. Зазвичай нездатність вирішувати повсякденні завдання пов'язана з розвитком сильної емоційної сприйнятливості. Надчутливість змушує особистість постійно реагувати на будь-які несприятливі події, дії або вчинки оточуючих.

Розроблено також класифікацію стресостійкості, за якою всі індивіди розділяються на чотири типи:

Стресонестійкі. Люди з низьким рівнем адаптації до зовнішніх умов, з непорушними установками і поняттями, не схильні змінювати свою поведінку залежно від обставин. Будь-які несподіванки або навіть натяк на них в майбутньому є для них стресовим впливом. У напружені моменти вони не можуть діяти швидко і конструктивно.

Стресотренувальні. Адаптуються поступово і тільки на поверхневому рівні, невимушено та безболісно. Якщо з об'єктивних причин потрібні більш серйозні зміни в житті, цей тип легко стає дратівливим і навіть може впасти в депресію. Однак з часом, коли накопичується досвід подолання критичних ситуацій, цей тип

реагує на стресові впливи більш спокійно і навіть може стати в такій ситуації лідером, який пропонує конструктивні варіанти вирішення проблем.

Стресотормозні. Мають жорсткі принципи і установки, однак згодні на «точкові» зміни, щоб далі вести звичний їм спосіб життя - наприклад, кардинально змінити сферу діяльності. У низці стресових впливів, цей тип втрачає самовладання і перестає контролювати свої емоції.

Стресостійкі. Гостро відчувають загальну нестійкість світу і тому спокійно ставляться до будь-яких змін. Зворотний бік цієї якості - іронічне ставлення до стабільності, схильність постійно перетворювати світ навколо себе, аж до революцій. Як стресовий вплив такі люди сприймають тільки особисті або сімейні катастрофи і часто залишаються байдужими до стресових реакцій інших людей [2, с. 126].

Типи людей по стресостійкості не закріплені жорстко за кожним на все життя, цю якість можна в собі розвинути, як і будь-яку іншу. До багатьох вона приходить природним чином в міру накопичення життєвого досвіду, іншим потрібна допомога фахівців, духовні або психологічні практики. Однак надмірна робота в цьому напрямку може призвести в повсякденному житті до апатії, цинізму, жорстокості. Слід пам'ятати, що мета розвитку стресостійкості – виживання в соціумі, а не протиставлення себе йому.

Аналізуючи умови отримання освіти здобувачами вищих навчальних закладів зі специфічними умовами навчання, а саме проживання в казармових умовах, несення служби в добових нарядах, додаткові службові навантаження, можна припустити гіпотезу, що майбутні правоохоронці будуть відноситись до категорії стресотренувального та стресостійкого типу. Продовження наукового дослідження з даної теми нами буде проведено в напрямі - проведення в студентському середовищі психодіагностичного (емпіричного) дослідження з метою виявлення рівня розвитку стресостійкості.

Список використаних джерел

1. Абабков В.А., Перре М. Адаптация к стрессу. Основы теории, диагностики, терапии. СПб.:Речь, 2004. 165 с.
2. Васягина Н.Н. Формирование стрессоустойчивости на этапе профессионализации (на примере юридического вуза) : монография / Н. Н. Васягина, О. В. Лозгачева. Екатеринбург : Изд-во Урал. гос. пед. ун-та, 2009. 112 с.
3. Недря К.М. Стресостійкість у роботі оліцейського : навч.-практ. посібник. Дніпро: Дніпропет.держ ун-т внутр. Справ, 2020. 124 с.

Юлія Ватан

аспірантка спеціальності «Психологія»

Науковий керівник: Казанжи М. Й.,

доктор психологічних наук, професор

Південноукраїнський державний педагогічний університет

імені К. Д. Ушинського

(м. Одеса)

МЕТОДИ ТА МЕТОДИКИ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТАКОГНІТИВНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ

Вивченню метакогнітивних особливостей як явищ, пов'язаних із регулюванням людиною власних пізнавальних процесів, присвячується дедалі більше робіт. І хоча перші згадки про феномени, які можна було би віднести до метакогнітивних, відносять ще у працях стародавніх філософів, їх експериментальне дослідження розпочалося лише у 70-х роках ХХ ст. З огляду на те, що метакогнітивізм є досить молодим напрямом, надзвичайно гостро стоїть проблема діагностики і, відповідно, розробки адекватного психодіагностичного інструментарію для дослідження метакогнітивних особливостей, що відповідав би вимогам валідності та надійності. Метою цієї роботи є огляд наявних методів і методик для вивчення метакогніцій, аналіз їх переваг і недоліків та розгляд можливостей їх застосування у різних дослідницьких ситуаціях.

Історично склалося так, що метакогнітивні процеси досліджувалися переважно у навчальній діяльності, тому значна кількість методів спрямована на їх вивчення в ході виконання випробовуваними таких завдань як розв'язання задач, запам'ятовування навчального матеріалу або робота з текстами. Діагностувати метакогніції під час здійснення навчально-пізнавальної діяльності можна завдяки «роздумам вголос» – методу, який використовувався ще першими дослідниками у цій області. Він полягає у коментуванні суб'єктом усіх своїх дій в ході розв'язання певної пізнавальної задачі, які протоколюються експериментатором і надалі піддаються аналізу на предмет їх належності до класу метакогнітивних явищ [6]. У кінцевій інтерпретації містяться відомості про те, які саме процеси були задіяні, які стратегії використовувалися та з якою частотою [6, 8]. Безсумнівною перевагою цього методу є можливість отримати змістовну характеристику метакогнітивної сфери випробовуваного і уникнути тих лімітацій, які властиві стандартизованим методикам, але його застосування має свої обмеження: по-перше, він є непридатним для дослідження в групах [7]; по-друге, точність отриманих за його допомогою даних залежить від спроможності суб'єкта правильно вербалізувати всі мисленнєві процеси під час розв'язання пізнавальної задачі [8].

Досить поширеним методом дослідження метапізнання є різноманітні інтерв'ю, які часто розробляються за прикладом інтерв'ю, запропонованого Дж. Флейвелом, М. Кройцер і С. Леонард для оцінки знань дітей про особливості власної пам'яті. Воно складається із декількох тематичних блоків питань, кожному з яких має передувати виконання досліджуваним певного мнемічного завдання з

метою актуалізації його метапам'яті та отримання максимально достовірних даних про неї [9]. До переваг цього методу загалом можна віднести те, що він надає досить повну характеристику певних метакогнітивних процесів особистості та мінімізує викривлення інформації через помилки пам'яті у разі його застосування одразу після вирішення досліджуваним пізнавального завдання. Проте, отримання об'єктивної інформації шляхом інтерв'ювання може ускладнюватися через нездатність респондента точно вербалізувати свої думки, неправильне розуміння ним питань і прагнення давати соціально прийнятні відповіді.

Метод «роздумів уголос» та інтерв'ю дозволяють переважно змістовно оцінити особливості метапізнання окремої особистості, але за їх допомогою вкрай важко отримати кількісні показники, які можна було б піддавати статистичній обробці. Одним із шляхів отримання числових характеристик процесуальних аспектів метакогніцій є калібрування. Цей метод використовується для визначення точності певних метакогнітивних суджень, на основі чого робиться висновок про точність моніторингу загалом. При застосуванні методу калібрування частіше за все обираються відчуття знання та відчуття впевненості у правильності розв'язання задачі, відповіді на питання тощо. Виявлення точності цих суджень відбувається шляхом зіставлення суб'єктивної оцінки досліджуваним «сили» окремого метакогнітивного відчуття і об'єктивної успішності розв'язання ним пізнавальної задачі. Максимальна точність буде відмічатися при нульовій різниці, переоцінка власних знань або впевненості – при її позитивному значенні, недооцінка знань або невпевненість – при негативних [4, 5].

Чільне місце серед методів діагностики метакогніцій займають опитувальники, які дозволяють оцінити їх як певні властивості індивіда, визначити рівень їх вираженості. Одним із найпоширеніших є «Опитувальник метакогнітивної обізнаності», розроблений Г. Шроу та Р. Денісон. У його основу покладена теоретична модель, згідно якої до структури метапізнання входять два компоненти: метакогнітивні знання та процеси регуляції пізнавальної діяльності. Опитувальник містить вісім субшкал, три з яких призначені для визначення рівня метакогнітивних знань (декларативні знання, знання про стратегії та знання про умови їх використання) і п'ять – для оцінки регулятивних процесів (планування пізнавальної діяльності, моніторинг, управління стратегіями, виправлення стратегій, оцінка власної діяльності) [10]. У вітчизняних дослідженнях часто використовується його адаптований А. В. Карповим варіант («Опитувальник метакогнітивної включеності в діяльність»), що діагностує загальний рівень розвитку метакогнітивних функцій людини. Уточнення шкал відповідно до оригіналу є у скороченій версії цього опитувальника, розроблений К. І. Періковою та В. М. Бизовою [3].

Дослідити метакогніції у навчальній діяльності можна за допомогою опитувальника Ю. В. Скворцової та М. М. Кашапова «Самооцінка метакогнітивних знань та метакогнітивної активності». Під метакогнітивними знаннями автори розуміють такі, що стосуються особливостей функціонування власної пізнавальної сфери особистості: знання про засоби отримання та переробки інформації, про певні

типи завдань та вимоги щодо їх вирішення, про стратегії та умови їх використання. Метакогнітивна активність представлена ними як сукупність процесів, спрямованих на регулювання пізнавальної діяльності: планування, отримання і вибір інформації, контроль, трансформація. Додатково опитувальник дозволяє оцінити такі метакогнітивні характеристики як концентрація, набуття інформації, вибір головних ідей та розподіл часу [2].

Для характеристики метакогнітивної сфери особистості А. А. Карповим розроблений «Комплексний опитувальник метакогнітивного потенціалу особистості». Він діагностує такі підсистеми: метакогнітивну, метарегулятивну, метакомунікативну, метаемоційну, процедуральну, моніторингову, інгібіторну та інтеракційну [1].

У зарубіжних дослідженнях активно використовуються також методики, спрямовані на вивчення метакогнітивних особливостей у предметно-специфічних областях. Наприклад, «Опитувальник метакогнітивних стратегій при роботі з текстом» (MARSI), «Предметно-специфічна шкала метакогнітивної обізнаності» (MCAS-DS), «Опитувальник метакогнітивної саморегуляції» (IMSR), розроблений для використання в контексті розв'язання задач тощо.

Незважаючи на існування певних труднощів, властивих усім методам такого типу (припущення випробовуваними автоматичних помилок, неправильне розуміння питань, вибір соціально бажаних відповідей), опитувальники загалом є досить зручним методом дослідження метакогніцій, оскільки вони можуть використовуватися у групових дослідженнях, надають кількісні показники, є легкими в обробці та в цілому відповідають потребам багатьох дослідницьких ситуацій. Проте, як можна помітити, значна кількість таких опитувальників розробляються на основі традиційної теоретичної моделі (метакогнітивні знання та регуляція), і будь-які відходження від цієї моделі ставлять під сумнів доцільність вивчення феномену метапізнання за допомогою саме цих методів. До того ж, якщо на момент розробки першого опитувальника в теорії обговорювалися лише дві групи метакогнітивних явищ (знання та процеси), то на сьогоднішній день ми маємо справу із набагато більшим їх розмаїттям – стратегіями, навичками, процесами, судженнями, відчуттями, знаннями, компетентністю, потенціалом тощо.

З огляду на вищевказане, ми доходимо висновку, що не всі метакогнітивні особливості охоплюються у певній мірі наявними психодіагностичними інструментами. Тому перспективами наших подальших досліджень є розробка методики для дослідження метакогнітивної активності як довільної цілеспрямованої психічної активності суб'єкта, що полягає в управлінні ним власними пізнавальними процесами.

Список використаних джерел

1. Карпов А. А. Структура метакогнитивной регуляции управленческой деятельности : монография. Ярославль : ЯрГУ, 2018. 784 с.
2. Метакогнитивные основы конфликтной компетентности : монография / под науч. ред. проф. М. М. Кашапова. Ярославль : ЯрГУ, 2012. 412 с.

3. Перикова Е. И., Ловягина А. Е., Бызова В. М. Психология метапознания : Учебно-методическое пособие. СПб. : Скифия-принт, 2020. 150 с.
4. Тихонов Р. В., Амалайнен А. В., Морошкина Н. В. Многообразие метакогнитивных чувств: разные феномены или разные термины? Вестник Санкт-Петербургского университета. Психология и педагогика. 2018. Т. 8. Вып. 3. С. 214-242.
5. Фомин А. Е., Павленко А. В. Метакогнитивный мониторинг знания в условиях оценки учебных достижений. Психологическая наука и образование. 2015. Т. 7. № 2. С. 24-34.
6. Akturk A. O., Sahin I. Literature review on metacognition and its measurement. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*. 2011. Vol. 15. P. 3731-3736.
7. Azevedo R., Moos D. C., Johnson A. M., Chauncey, A. D. Measuring cognitive and metacognitive regulatory processes during hypermedia learning: Issues and challenges. *Educational Psychologis*. 2010. № 45 (4). P. 210–223.
8. Jordano M. L., Touron D. R. How often are thoughts metacognitive? Findings from research on self-regulated learning, think-aloud protocols, and mind-wandering. *Psychonomic Bulletin & Review*. 2018. № 2. P. 1269-1286.
9. Kreutzer M. A., Leonard S. C., Flavell J. H. An interview study of children's knowledge about memory. *Monographs of the Society for Research in Child Development*. 1975. Vol. 40. № 1. P. 1-60.
10. Schraw G., Dennison R. S. Assessing metacognitive awareness. *Contemporary Educational Psychology*. 1994. № 19 (4). P. 460-475.

Оксана Вихівська

студентка II курсу магістратури спеціальності «Практична психологія»

Науковий керівник: Зінько О.М.,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри практичної психології

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

(м. Київ)

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ У МОЛОДОГО ПСИХОЛОГА

Проблема формування професійного іміджу у молодих фахівців стає з року в рік все актуальнішою. Особливо це стосується професій типу «людина – людина» та сфери консультацій та послуг, де молоді фахівці тільки починають свій професійний шлях. Ми розглянемо дану проблематику на прикладі молодих психологів. На початку професійної діяльності у них виникає ряд труднощів, пов'язаних з професійним становленням. Адже загальноосвітньою тенденцією стають відгуки, репутація і користувачі послуг обирають фахівців, у яких вже є сформований певний професійний імідж. Тому знання про професійний імідж, як соціально-психологічне явище набувають все більшої актуальності.

У науковій літературі даний термін вперше згадується в 1806 році у словнику американського мовознавця Н.Вебстера, де він був описаний як «штучне наслідування або повторення форми особи чи об'єкта» [7].

Згодом в середині ХХ століття цікавість до проблеми іміджу знову актуалізувалася внаслідок потреб бізнесу та політики. Це стало відправною точкою у появі та становлення іміджології як самостійної галузі науки [2].

Іміджологія – це наука про технологію створення особистісної привабливості, це галузь наукового знання, що ознайомлює з методикою ефективного впливу та вчить людину впливати на інших людей [6].

Аналіз психологічних досліджень показує, що імідж – це набір якостей особистості, які люди асоціюють з виразною індивідуальністю людини, що виявляється в діяльності, пов'язаній, насамперед, з управлінням, політикою. Також – це навмисно створюваний особливий образ що наділяє особистість чи об'єкт додатковими цінностями, відповідно сприйняття цієї особистості відбувається через призму навмисно створеного образу [3].

Важливо зазначити, що професійний імідж не виключає особистого іміджу. Як правило, особиста чарівність виступає як складний компонент професійного іміджу. Але, оскільки на професійний імідж значною мірою впливають особливості професії, то професіоналу, який думає про імідж, мало бути просто привабливим. Йому необхідно пам'ятати про ту соціальну роль, яку він виконує у зв'язку з певною професією і, виходячи з цього, будувати власну модель поведінки.

Якщо професійний імідж правильно сформований він стає символом професії та є дієвим інструментом у досягненні успіху, викликаючи у оточуючих відчуття зацікавленості та значимості.

Престиж професії психолога великий, тому постає завдання представити себе як професіонала. Процес формування особистості майбутнього психолога, його професійне становлення, успішність у професійній діяльності залежать від багатьох суспільних та культурних чинників, а також від власної активної діяльності. Проте основа та відправна точка даного процесу відбувається в університеті, де середовище спонукає молодого психолога до аналізу та до дій.

О. Тютюнник вважає що теоретична підготовка спеціаліста є якісною характеристикою його професіоналізму [5]. Теоретична підготовка студентів у закладах вищої освіти це цілеспрямовані, послідовні дії, спрямовані на формування системи знань, сконцентрованих у спеціальних наукових дисциплін, пізнавальної спрямованості студентів, наукового і практичного інтересу до оволодіння знаннями, інтелектуальних умінь та навичок, що формують впевненість, розвивають пізнавальні здібності майбутнього спеціаліста [4].

Для того щоб посилити практичний компонент процесу формування професійного іміджу молодого психолога О. Карпенко пропонує здійснювати наступні заходи : 1) орієнтація теоретичних курсів на отримання знань, умінь, які потім закріплюються у практичній діяльності; 2) співвіднесення з практикою тематики наукових, творчих випускних робіт; 3) включення студентів у некомерційні проекти і програми; 4) залучення студентів до організації і проведення практично-орієнтованих досліджень у регіоні; 5) участь у проведенні науково-практичних конференцій; 6) залучення до суспільно-громадської, волонтерської роботи у соціальних організаціях [1].

Ми здійснили аналіз профільної літератури та спираючись на нього описали процес формування професійного іміджу молодого психолога у закладі вищої освіти. Ми умовно розділили його на чотири етапи.

Орієнтаційно-теоретичний	Студенти ознайомлюються із змістом і значущістю поняття іміджу, в стінах ЗВО вони здобувають знання про професійний імідж психолога та про процес формування професійного іміджу майбутнього психолога.
Мотиваційний	Стимулюванням студентів-майбутніх психологів на діяльність з формування професійного іміджу.
Технологічний	Безпосередній процес формування професійного іміджу молодого психолога через комплекс відповідних заходів.
Презентаційний	Оцінку та експертиза сформованого професійного іміджу молодого психолога, його презентація і корекцію в разі необхідності з боку викладачів та наставників.

Таким чином, узагальнюючи можемо стверджувати, що у процесі професійної підготовки у закладі вищої освіти починає формуватися професійний імідж майбутніх психологів, тому що студенти мають мету, що є мотивацією до діяльності. Формування психолога-професіонала та його професійного іміджу відбувається у системі післядипломної професійної освіти, де психолог розкриває здібності шляхом постійного вдосконалення професійного власного досвіду.

Список використаних джерел

1. Карпенко О. Г. Професійне становлення соціального працівника : навч.-метод. посіб. К. : ДЦССМ, 2004. 164с.
2. Мазоренко М. О., ХНТУСГ ім. П. Василенка Імідж як феномен професійної культури. Проблеми екстремальної та кризової психології. 2013. Вип. 13
3. Медведева Е. Основы рекламования. М., 2003, 263 с.
4. Теоретические основы подготовки социальных работников / под ред И. А. Зимней. М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 1992. 156 с.
5. Тютюнник О. В. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до профілактики наркотичної залежності серед старшокласників : монографія. Черкаси : ФОП Гордієнко Є. І., 2014. 350 с.
6. Шепель В. М. Имиджология: секреты личного обаяния. Москва : Культура и спорт, 1997. 168 с.

Аліна Воробйова

магістрантка І року навчання

спеціальності «Соціальна робота»

Науковий керівник: Степаненко В. І.,

доктор педагогічних наук,

доцент кафедри соціальної педагогіки

ДЗ «Луганський національний університет

імені Тараса Шевченка

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФІЛАКТИЦІ ПОВЕДІНКОВИХ ДЕВІАЦІЙ ВИХОВАНЦІВ ПРОФЕСІЙНОГО ЛІЦЕЮ

Головною особливістю ХХІ століття є функціонування інформаційного суспільства. Це пов'язано з прогресом людства, і кожний етап його розвитку ставить перед соціальними інститутами специфічні завдання. Так, реформування освіти спрямоване на оновлення змісту освітнього процесу, удосконалення технології навчання і виховання.

Так як основним, практично механічним, носієм інформаційної культури є діти підліткового та юнацького віку, то соціально-психологічна та педагогічна робота потребує модернізації технологій, форм і методів роботи з такими дітьми, особливо з проявами девіантної поведінки.

Проблема профілактики девіантної поведінки підлітків і молоді була предметом дослідження О. Янкович, О. Кікінежді, І. Козубовська, В. Поліщук, Г. Радчук. Використання інформаційно-комунікативних технологій у профілактичній роботі соціального працівника і практичного психолога розкрито у працях С. Гасумової, Л. Данильчук, Л. Дітковської, Т. Семигіної, А. Рижанової та ін. Однак проблема використання інформаційно-комунікативних технологій у соціально-психологічній профілактиці девіантної поведінки серед вихованців професійного ліцею з урахуванням специфічних особливостей відповідної категорії, вивчення їх ролі і призначення є недостатньо дослідженою, що й обумовило потребу її всебічного вивчення й аналізу наявних у наукових джерелах даних.

У статті маємо на меті визначити сутність і роль інформаційно-комунікативних технологій у профілактиці девіантної поведінки вихованців професійного ліцею.

Контингент професійного ліцею складає дітей віком від 15 до 19 років. Це діти юнацького віку.

Юнацький вік – період завершення фізичного й психічного дозрівання, початок стабілізації особистості. Проявляється соціальна готовність до суспільно корисної продуктивної праці і громадянської відповідальності.

Період юності – це час спроб і помилок. Випускники школи найбільш схильні до стресів, пов'язаних зі вступом до інших навчальних закладів.

Для тих, хто важко переживає кризу юнацького віку характерні різні страхи. Відповідальність за зроблений вибір, реальні досягнення в цей час – вже великий

вантаж. Сюди ще додаються страхи перед новим життям, перед можливістю помилки. Висока тривожність і виражений страх можуть привести до виникнення невротичних реакцій й інших хронічних захворювань. Але якщо навіть випускник малотривожний, і все складається вдало, різка зміна способу життя, включення в нові види діяльності, спілкування з іншими людьми викликають значну напруженість. Нова життєва ситуація вимагає адаптації до неї [1].

Страхи, складні життєві обставини, тривожність, зatoryжна адаптація до умов нового закладу освіти призводять до проявів девіантної поведінки.

Поняття «девіантна поведінка» має декілька трактувань, які загалом відображають порушення особою правових і моральних норм. О. Янкович, О. Кікінежді, І. Козубовська, В. Поліщук, Г. Радчук трактують означені поняття так: девіантна поведінка – це система негативних вчинків, дій людини або групи, що не відповідає соціально прийнятним стандартам і характеризується як порушення встановлених у суспільстві моральних і правових норм; девіантність – це соціально-психологічний стан особи, який свідчить про її здатність до порушення соціальних норм; девіація – це акт поведінки, спрямований на порушення традиційних соціальних норм [2, с. 9].

Проблема девіантної поведінки завжди займала важливе місце в психології, педагогіці, соціальній роботі, однак не так давно набула масового характеру.

Подолати девіації значно складніше, ніж зарадити їх появи. А тому все більше говорять про необхідність профілактичної роботи на всіх рівнях: від загальнодержавного до конкретного соціального інституту. Визнаючи більшу ефективність саме профілактиці девіантної поведінки, ніж її подолання, у багатьох країнах обґрунтовуються нові підходи до реалізації профілактичних дій.

В Україні існує трирівнева система профілактики девіантної поведінки.

Первинна профілактика – комплекс заходів, спрямованих на запобігання негативного впливу біологічних і соціально-психологічних факторів, що впливають на формування поведінки, що відхиляється (діяльність установ сфери охорони здоров'я з своєчасної діагностики паталогій внутрішньоутробного розвитку дітей; вирішення проблеми зайнятості дозвілля підлітків і молоді силами установ системи закладів освіти і позашкільної освіти). Саме первинна профілактика (її своєчасність, повнота і постійність) є найважливішим видом превентивних заходів у галузі запобігання відхилень у поведінці підлітків і молоді [3].

Вторинна профілактика – комплекс медичних, соціально-педагогічних та інших заходів, спрямованих на роботу з підлітками і молоддю, які мають девіантну поведінку. Основними завданнями вторинної профілактики є недопущення здійснення особою, що знаходиться в складній життєвій ситуації, більш важкого проступку, правопорушення, надання їй своєчасної соціально-психологічної підтримки [3].

Третинна профілактика – комплекс заходів соціально-психологічного і юридичного характеру, що мають на меті запобігання рецидиву [3].

Ефективність профілактики девіантної поведінки підлітків та молоді значною мірою залежить від рівня теоретичної розробки проблеми, налагодження взаємодії соціальних структур профілактичного спрямування діяльності. Суб'єктами профілактики окреслено: установи, заклади, організації, які безпосередньо виконують функції профілактики девіантних проявів підлітків і молоді; фахівці з теоретичною і практичною підготовкою до виконання завдань із профілактики девіантної поведінки. Використання суспільних можливостей у профілактичній роботі з підлітками і молоддю, схильними до девіантної поведінки, передбачає здійснювати теоретичне обґрунтування практичних підходів, координацію діяльності у рамках профілактичних програм із залученням фахівців соціальних структур [2, с. 19].

Однак, напевно, найбільш дієвим способом запобігання розвитку девіантної поведінки у дитини є забезпечення профілактичного освітнього середовища на основі ідеї безбар'єрної комунікації та взаємопорозуміння. Це нові напрями соціально-психологічної роботи, що передбачають використання інформаційно-комунікативних технологій.

Це пов'язано з тим, що основними споживачами інформаційно-комунікативних технологій є саме підлітки і молодь, а, відповідно, і вихованці професійного ліцею.

Інформаційно-комунікативні технології – це сукупність методів і технічних засобів збирання, організації, збереження, опрацювання, передачі та подання інформації, що розширює знання людей і розвиває їхні можливості щодо керування технічними і соціальними проблемами [4].

У зв'язку з цим сутність поняття «освітнє середовище» розширюється інформаційною складовою та у сучасній педагогічній теорії й практиці розглядається як «інформаційно-освітнє середовище»: системно організована сукупність інформаційного, технічного, навчально-методичного та виховного забезпечення, нерозривно пов'язана з людиною як суб'єктом освіти; цілісна система, яка на основі інформаційно-технічних і засобів дидактичного та виховного спрямування інтегрує підсистеми, що забезпечують належну роботу освітнього процесу і супроводжують діяльність учасників у ньому; система інноваційна в рамках педагогічного процесу, створена для адаптації освітньої діяльності до умов інформаційного суспільства на основі використання сучасних інформаційно-комунікаційних та дистанційних і педагогічних технологій, в сукупності комп'ютерно-орієнтованих засобів й інформаційно-ресурсного забезпечення [5, с. 65].

Застосування інформаційно-комунікативних технологій як засобу профілактики девіантної поведінки, надасть можливість спеціалісту знайти спільну мову з вихованцями, інформацію подати доступно, системно та наочно.

До ефективних форм та методів організації профілактичної діяльності з метою запобігання девіантної поведінки підлітків і молоді належать: рольові та ділові ігри; психотерапія; аутотренінги; мозкові атаки; фітотерапія; методи заохочення та

покарання; методи саморегуляції; арттерапія; метод створення ситуацій успіху; метод прикладу тощо.

Ці засоби потребували осучаснення із комунікативної сторони, тому розглянемо їх модифіковану версію:

– інтерактивні зображення та відео, проходження квестів за допомогою інтернет-платформи «ThingLink» – це рольові та ділові ігри, що активізують розумову діяльність і ефективність виховання тих або інших якостей особистості завдяки інтерактивності;

– створення соціальних реклам для «сторіс» соціальних мереж «Instagram», «Facebook», «TikTok» – це методи переконання, авансування довір'ям, вправлення, автотренінгу та саморегуляції, що формують у вихованців високий рівень відповідальності за перекладену на них довіру, розкриє їх творчі здібності, посіє зерно терпимості та самоконтролю;

– моделювання завдань на інтернет-платформи «LearningApps.org» – це проходження завдань профілактичної спрямованості, де за успіх нагорода – новий рівень, а провал – деякий проміжок відліку до нової спроби, це метод створення ситуацій успіху тощо;

– метод мозкового шторму – проводиться через сервіси Google, шляхом опитування, створення колеса рівноваги тощо;

– методи арттерапії та наслідування – проводять за допомогою аудіо та відео інформації, онлайн зустрічей через платформи «Zoom» та «GoogleMeet» дійсно прикладами для наслідування сучасних дітей;

– створення web-спільнот для обміну досвідом, анонімних запитань-відповідей тощо;

– для створення взаємопорозуміння та рішення конфліктних ситуацій проводити зустрічі «Медіації».

Ці методи сприяють розширенню інформаційного, аудіо, відео і тестового контенту, доступу вихованців до банків інформації, можливості оперативно отримувати необхідні дані в достатньому обсязі та обміну думками.

Це дає змогу виділити групу найважливіших чинників активізації навчально-пізнавальної діяльності вихованців, ефективність яких може бути підсилена за рахунок застосування інформаційно-комунікаційних технологій:

- розвиток мотивації;
- розвиток мислення, інтелектуальних здібностей вихованців;
- індивідуалізація виховних заходів;
- розвиток самостійності;
- надання переваги активним методам навчання та виховання;
- підвищення наочності;
- збільшення арсеналу засобів пізнавальної діяльності, опанування сучасних методів наукового пізнання;
- розширення кола завдань і вправ.

Отже, використання інформаційно-комунікативних технологій під час профілактики девіантної поведінки сприяє також підвищенню інтересу за рахунок використання привабливих і швидкозмінних форм подання інформації; дозволяє моделювати й візуалізувати процеси, явища, складні для демонстрації в реальності, але необхідні для створення повноцінного зорового ряду; створення величезного поля для розвитку креативних ідей; формують загальної інформаційної культури.

Таким чином, сучасність у всіх сферах свого існування вимагає застосування інноваційних технологій, зокрема й у профілактичній роботі вихованцями, схильними до девіантної поведінки. Підлітки та молодь є першими споживачами всіх новинок в сфері комунікацій. Інформаційно-комунікативні технології дозволяють зацікавити їх, зробити різноманітними і більш дієвими засоби і форми профілактики, активізувати активність, креативність вихованців, навчити їх саморегуляції тощо.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у розкритті сутності і змісту соціально-психологічної профілактики поведінкових девіацій у вихованців професійного ліцею, де особливе місце набуває використання різноманітних засобів інформаційно-комунікативних технологій, враховуючи специфіку різних видів і форм девіантних поведінкових проявів вихованців.

Список використаних джерел

1. Мирошниченко В. О. Використання сучасних інформаційних технологій: навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2015. 296 с.
2. Павелків Р. В. Вікова психологія: підручник. Київ: Кондор, 2011. 469 с.
3. Перегуда Н. І. Інформаційні технології в контексті формування освітнього середовища. *Цифрові технології в освітньому процесі закладів освіти*: зб. матер. VII Всеукр. інтерактивної наук.-практ. конфер. Рівне : РОІППО, 2019. С. 64–68.
4. Теорія та практика профілактичної роботи з дітьми, схильними до девіантної поведінки: український і міжнародний досвід : монографія / О. Янкович, О. Кікінежді, І. Козубовська, В. Поліщук, Г. Радчук та ін. Тернопіль : Осадца Ю. В., 2018. 300 с.
5. Технології соціальної роботи: навч. посіб. / О. А. Агарков, Д. Ю. Арабаджиев, Т. В. Єрохіна, В. В. Кузьмін, І. В. Мещан, В. М. Попович. Запоріжжя: АТ «Мотор-Січ», 2015. 487 с.

Настя Галушка

курсант III курсу спеціальності «Психологія»

Науковий керівник: Білецька Т. В.

кандидат соціологічних наук, доцент,

доцент кафедри психології, педагогіки та

соціально-економічних дисциплін

Національної академії Державної прикордонної служби України

імені Б. Хмельницького

(м. Хмельницький)

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРИЧИН ПОШИРЕННЯ СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

В наш час статистично зафіксовано зростання рівня суїцидальної активності серед населення України. Цей факт став поштовхом до пошуку ефективних заходів превенції схильності до суїциду та профілактики аутоагресивної поведінки.

У сучасній психології все більшого визнання набуває думка, що суїцид є складним біосоціальним феноменом, результатом впливу на індивіда різних психологічних і соціальних факторів. Соціально-психологічний аналіз причин суїцидальної поведінки містить у собі декілька достатньо автономних аспектів розгляду. Суїцид як форма поведінки людини привертає увагу своєю неприродністю. Окремі дослідники називають цей феномен страшною біологічною катастрофою, від якої інстинкт самозбереження не може врятувати [5, с.78].

Відомий австрійський психолог та психіатр З. Фрейд дає йому назву «інстинкт смерті» і протиставляє суїцидоманію «інстинкту любові». Найчастіше суїцидальний вчинок є індивідуальним рішенням, наслідком міркувань окремо взятої особистості. Водночас, як показують результати досліджень, проведених багатьма фахівцями, суїцид являє собою статистично стійке соціальне явище, поширеність якого має певні закономірності, пов'язані із соціально-економічними, культурно-історичними та етнічними умовами розвитку. Характерною рисою даного феномену є той факт, що вибух суїцидальної активності спостерігається в періоди різних соціально-економічних і політичних змін у житті суспільства. У цьому випадку йдеться про соціальні групи чи окремі особистості, що не можуть адаптуватися до різких соціальних, політичних, економічних, культурних перетворень, зміни системи цінностей і критеріїв життєвого успіху [3, с.7].

Самогубство як реакція на соціально-психологічні фактори, що дезадаптують, існує протягом багатьох століть. У періоди стабільного соціального стану суспільства кількість суїцидів залишається відносно постійною. Більше того, навіть різновиди здійснення самогубств залишаються настільки стабільними, що їх можна прогнозувати як закономірне явище, породжуване відповідним рівнем організації соціальних явищ. Цю дивну закономірність вперше обґрунтовує у 1894 р. бельгійський учений А. Кетле, якого вважають засновником моральної статистики. Аналізуючи інформацію про кількість тих, хто закінчив життя різними способами суїциду, дослідник зазначає, що їхнє число щорічно повторюється з незначною

варіацією. Цікаво, що не тільки спосіб самогубства, але і райони, де вони сталися, були відносно постійними. Цей факт свідчить про значущість тих соціально-психологічних факторів, які є базисом існування цього явища [4, с. 98].

На сьогодні самогубство впевнено посідає четверте місце серед причин смертності населення Землі. Щорічно у світі до шестисот тисяч людей чинять акти аутоагресії, і кількість суїцидентів постійно збільшується. Відповідно до критеріїв Всесвітньої організації охорони здоров'я соціально-психологічне благополуччя нації знаходиться під загрозою, якщо кількість самогубств перевищує 20 випадків на 100 тисяч населення (рівень суїцидальної активності). Так, наприклад, у Росії щорічно близько 60 тисяч осіб чинять самогубства. З 1990 до 1994 року кількість суїцидів там зросла з 26,4 до 41,9 осіб на 100 тисяч населення. Рейтинг суїциду в США залишається відносно стабільним з 50-х років ХХ ст., коливаючись між 10 і 13 випадками на 100 тисяч. Щорічна кількість суїцидів у середньому становила 30 тисяч на рік, відповідно перевищуючи число смертей від убивств. Рейтинг суїциду у Канаді трохи вищий, ніж у США, – близько 38 тисяч випадків добровільного відходу з життя щороку. До країн з високим рівнем суїцидальної активності на сьогодні належать: Латвія – 42,5 суїцидів на 100 тисяч населення; Литва – 42; Естонія – 38,2; Росія – 37,8; Угорщина – 35,9. Країни з низьким рейтингом суїцидів представлені: Гватемалою – 0,5; Філіппінами – 0,5; Албанією – 1,4; Домініканською Республікою – 2,1; Вірменією – 2,3 [1, с. 82].

Однією із причин суїциду у сучасному суспільстві є ослаблення інституту родини. Статистичні дослідження демонструють, що вплив родини на потенційного суїцидента має подвійний характер: в одних випадках вона є джерелом конфліктів, що детермінують суїцид, в інших – виступає фактором, який протидіє реалізації сформованих у індивіда суїцидальних тенденцій. За даними вітчизняних і зарубіжних авторів, до сімейної сфери належить близько половини всіх зареєстрованих світовою статистикою суїцидальних мотивів.

Вважаємо, що криза інституту родини обумовлена рядом макросоціологічних, морально-етичних і психологічних факторів, зокрема: соціально-економічна нестабільність, яка негативно впливає на матеріальний добробут родини; відсутність державної підтримки планування і допомоги молодим матерям і родинам з дітьми; поширення атмосфери бездуховності й аморальності, що панує в суспільстві і є несумісною з поняттями про стійкі сімейні стосунки; вплив засобів масової інформації на формування серед молоді не завжди правильних чи негативних уявлень про родину; криза патріархальних і відродження матріархальних відносин (на рубежі ХХ – ХХІ ст. емансиповані жінки часом досягають більш високого соціально-економічного статусу і не потребують підтримки з боку чоловіків, а часто й у створенні родини); падіння рівня народжуваності (через відсутність необхідних матеріальних коштів для нормального утримання дитини чи через безплідність одного з подружжя).

Наслідком кризи даного соціального інституту можна вважати порушення родинних зв'язків, недостатність материнської любові до дитини, поширення серед

підростаючого покоління синдрому відсутності батьківського авторитету, розпад родини, подружні зради, співжиття, хронічні конфлікти між подружжям, напруженість чи навіть ворожість у відносинах між членами родини [2, с. 21].

Зрозуміло, вплив родини не вичерпує всього набору суїцидогенних факторів, які детермінують аутоагресивної поведінку, однак результати ряду досліджень, проведених різними фахівцями, показують, що роль цього елементу у механізмі формування суїцидальних тенденцій є досить значною. Основні труднощі полягають у виявленні того, що саме в родині пов'язане з появою в індивіда суїцидальних намірів. Складність вивчення родин суїцидентів полягає в тому, що їхній поділ на «благополучні» і «неблагополучні» (а значить суїцидонебезпечні) є не завжди досить ефективним. До «неблагополучних» і «патологічних» родин найчастіше відносять такі, в яких спостерігаються зазначені нижче порушення: часті сварки, сексуальні дисгармонії, подружні зради, емоційна байдужість і прояв агресивності в міжособистісних відносинах, наявність у родині алкоголіків, наркоманів, осіб з асоціальною поведінкою, тощо [6, с. 98].

Сучасна Україна входить до групи країн з високим рівнем суїцидальної активності. І можна вважати очевидним те, що сплеск аутоагресії, як і інших форм деструктивної й аутодеструктивної поведінки (злочинна і протиправна діяльність, алкоголізм, наркоманія), відбувається на тлі політичної і соціально-економічної нестабільності.

Список використаних джерел

1. Амбрумова А. Г. Диагностика суїцидального поведіння / А. Г. Амбрумова, В. А. Тихоненко. М.: Минздрав, 1990. 106 с.
2. Вашека Т. В. Програма профілактики суїцидальної поведінки в підлітковому віці // *Збірн. наук. праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. Проблеми загальної та педагогічної психології*. 2005. Т.VII, Вип.6. С. 57 – 64.
3. Вашека Т. В. Перспективи дослідження психологічних аспектів проблеми суїцидальної поведінки // *Збірн. наук. праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. Проблеми загальної та педагогічної психології*. 2004. Т.VI, Вип.6. С. 65 – 73.
4. Громов А. В. Кузин О. С. «Неформали. Кто есть кто?». М.: Амфора. 1990. 248 с.
5. Ефремов В. С. Основы суїцидологии. М.: Диалект, 2004. 480 с.
6. Личко А. Е. Психопатии и акцентуации характера у подростков изд. 2–е доп. и перераб., Л.: Медицина, 1983. 560 с.

Діана Ганжа

студентка III курсу спеціальності «Філологія»

Науковий керівник: Ізбаши С. С.,

кандидат педагогічних наук, доцент

Національна академія Національної гвардії України

(м. Харків)

РОЛЬ ПІЗНАВАЛЬНИХ ПСИХІЧНИХ ПРОЦЕСІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРЕКЛАДАЧА

У наші дні професія перекладача є вкрай затребуваною, оскільки по всьому світу постійно здійснюється взаємодія різних культур, народів, різних мов. Через

це, ринок перекладачів досить насичений фахівцями. Щоб отримувати замовлення і постійно мати роботу, перекладачеві необхідно відповідати найвищим вимогам замовника.

Як для письмового, так і для усного перекладача важливо стежити за політичною, економічною, соціальною та іншими світовими ситуаціями, бути обізнаним в мати уявлення щодо нововведень тієї сфери, в якій працює фахівець. Перекладач, як і будь-який інший фахівець, неодмінно повинен бути медіаграмотним та адекватно обирати з потоку інформації необхідні данні. Невід'ємною частиною також є якості психологічного аналізу, що насамперед, виступає величезною перевагою.

Метою нашого дослідження є визначити роль пізнавальних психічних процесів, зокрема, пам'яті та уваги у професійній діяльності перекладача.

Мета діяльності перекладача – здійснити комунікацію між двома сторонами (людьми), які розмовляють різними мовами. На шляху до цього перекладач виконує завдання (стратегія перекладу): аналізує ситуацію майбутнього перекладу, формулює повідомлення мовою перекладу, верифікує(коригує) свій переклад та адаптує під мову носія. Такий складний процес вимагає психічної стійкості та самоконтролю під час комунікації між людьми. [5, с. 33]

Д. Робінсон стверджує, що замовнику хочеться працювати з приємною людиною, яка готова допомогти, швидко приймає рішення, виступає з розумними пропозиціями, навіть якщо це принесе йому додатковий клопіт. Якщо є вибір із двох надійних перекладачів в одній і тій же мовній парі, то звернуться швидше до приємної людини, ніж до неприємної. З цих причин, важливо знати та вивчати вплив психології та психологічних аспектів в професії перекладача, бо комунікація це не що інше, як взаємодія не тільки словесно, а й емоційно.

У доповіді Карстена Егеберга на форумі Міжнародного об'єднання вищих освітніх перекладацьких установ (CIUTI, 2003 р.) було розроблено основні вимоги до сучасного перекладача:

-високий рівень володіння рідною та іноземною мовами, а також високий рівень загальної культури. Вміння грамотно використовувати термінологію під час перекладу; володіння стратегіями пошуку в Інтернеті, що передбачає не тільки знайомство з існуючими банками даних, але і вміння створювати власний банк даних, який оптимізує роботу перекладача;

-наявність таких важливих соціальних якостей, як гнучкість, комунікабельність, мобільність, стресостійкість, вміння працювати в команді, готовність до самонавчання, здатність до критичної оцінки інформації тощо [5].

Важливим фактом є те, що роботодавці звертають увагу саме на так звані «м'які» чи соціальні вміння (softskills), які, на їхню думку, відіграють важливу роль у досягненні висот у перекладацькій діяльності.

Формулювання тексту мовою перекладу передбачає активну роботу механізмів сприйняття, пам'яті, уваги, перемикання, ймовірного прогнозування (особливо в синхронному перекладі), а також стресостійкість та хорошу реакцію.

Під час вивчення курсу «Психологія та педагогіка» ми звернули увагу на психічні процеси, що пов'язані з роботою перекладача. Такі пізнавальні психічні процеси як пам'ять, увага, концентрація неодмінно впливають на кінцевий результат. Тому, в межах нашого дослідження, вважаємо за необхідне проаналізувати пізнавальні психічні процеси у професійній діяльності перекладача надати рекомендації щодо покращення запам'ятовування та зберігання інформації.

Одним із важливих психічних процесів для ефективної роботи перекладача виступає пам'ять. У своїх дослідженнях В. П. Зінченко розглядає такі види пам'яті:

Короткочасна пам'ять (англ – short-term memory): інформація зберігається короткий проміжок часу, в межах до 30 секунд, протягом якого дані не запам'ятовуються свідомо, але готові для відтворення.

Довготривала пам'ять (англ – long-term memory): термін зберігання – тривалий, готова для відтворення у час і багаторазово. Експліцитна довготривала пам'ять – це пам'ять на події, факти. Імплицитна довготривала пам'ять проявляється в умовних рефlekсах, звичках, навичках [3, с. 145]. Отже, читати, розмірковувати про переклад і перекладати потрібно постійно, інакше навички перекладу в довготривалій імплицитній пам'яті не закріпляться.

Оперативна/робоча пам'ять (англ. working memory): інформація зберігається до декількох днів. Оперативна пам'ять включає запам'ятовування, збереження та відтворення інформації, яка переробляється в ході виконання певної дії (наприклад, перекладу) для досягнення мети цієї дії. Вона розрахована на виконання певного завдання, і після виконання цього завдання стирається. До оперативної пам'яті надходить матеріал як із короткочасної, так і з довготривалої пам'яті [3, с.374]. Для перекладача необхідні такі характеристики оперативної пам'яті, як об'єм, точність, швидкість запам'ятовування, тривалість зберігання (семінар може тривати від кількох годин до кількох днів), стійкість до перешкод і гнучкість

Зорова пам'ять: запам'ятовування збереження інформації, одержуваної через органи зору. Вона розвиненіша у людей творчих професій - художників, дизайнерів, фотографів. Зорова пам'ять потрібна перекладачам для запам'ятовування двомовних еквівалентів. Під час підготовки до перекладу (наприклад, налагодження обладнання) усному перекладачеві доводиться запам'ятовувати десятки термінів.

Слухова пам'ять: збереження інформації, яка отримується через органи слуху. Вона найбільше розвинена у музикантів. Оскільки усні перекладачі сприймають вихідний текст на слух, їм потрібна хороша слухова пам'ять.

Наступним важливим психічним процесом у роботі перекладача є увага. Вчений В. В. Нікандров визначає, що увага (плюс мотивація) – це ключ до запам'ятовування та тривалого зберігання інформації. Увага, як і пам'ять, супроводжує будь-який психічний процес. Увага висловлює зв'язок суб'єкта та об'єкта діяльності: «з одного боку, увага (а з його допомогою та інші психічні процеси) спрямовуються на об'єкт, а з іншого, об'єкт повертає увагу через свою

значущість для суб'єкта» [2, с. 344]. Увага фокусується на одних об'єктах та відволікається від інших, гальмує (ігнорує) небажані для даної діяльності впливи середовища. У усному перекладі головним об'єктом уваги є зміст вихідного тексту (його сприйняття та передача). Іншими об'єктами уваги в різних ситуаціях усного перекладу можуть стати відеоряд, інформація на слайдах, жести, перекладацькі скорописи. Основні показники уваги: обсяг, вибірковість, концентрація, стійкість, розподіл, перемикання.

Обсяг уваги визначається кількістю об'єктів, що одночасно охоплюються увагою. Обсяг уваги у дорослої людини в середньому обмежений 4-5 об'єктами [2, с. 356]. Достатній обсяг уваги дозволяє усному перекладачеві сприймати зміст вихідного тексту, сегментуючи їх на смислові блоки.

Вибірковість уваги вимірюється швидкістю та точністю вибору. Вибірковість уваги перекладача виявляється в умінні відволіктися від сторонніх шумів, акценту мовця та інших несприятливих факторів, а також у вмінні виділити зміст мовлення.

Концентрація та стійкість уваги. Якщо концентрація уваги порушена та увага нестійка, людина відволікається на побічні подразники; втрата концентрації уваги спостерігається під час стомлення [3, с. 75]. Тренувати концентрацію та стійкість уваги допомагають заняття спортом, особливо ігровими видами.

Таким чином, аналіз літературних джерел з психології та філології дозволяє сформулювати наступні рекомендації для ефективної роботи перекладача:

- повторюйте те, що необхідно запам'ятати (терміни, імена клієнтів, бренди, з якими ви працюєте, тощо);

- під час перекладу по можливості покласти візитні картки присутніх, рекламні буклети і список основних термінів. Це дозволить швидше запам'ятати імена присутніх і чітко називати їх імена (назви організацій, компаній та їх продукцію), за необхідності освіжити у пам'яті термін та поповнити список термінів;

- користуватися записником, мобільним телефоном, фото- та відеокамерою, комп'ютером та іншими засобами для утримування в пам'яті важливої інформації, а також мнемотехнікою. Свідомий акт письмової реєстрації інформації сприяє кращому запам'ятовуванню;

- не слід боятися забути чи не згадати у потрібну хвилину. Чим менше боятися провалів у пам'яті, тим рідше вони з'являються.

Висновок. Проведений аналіз пізнавальних психічних процесів у професійній діяльності перекладача дозволяє стверджувати, що з роботою перекладача тісно пов'язані психологічні та психічні реакції, які допомагають, а іноді навпаки заважають коректному перекладу. Тому, сучасному перекладачу потрібно знати психічні механізми роботи пам'яті та уваги, щоб бути професіоналом. На нашу думку, людина здібна до змін, якщо старанно працюватиме над собою.

Список використаних джерел

1. Варій М. Й. Психологія особистості: навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2018. 592 с.
2. Нікандров В. В. Психологія : посібник. М.: Волтерс Клувер, 2009. 1008с.
3. Зинченко В. П. Психологические основы педагогики. М.: Гайдарики, 2003. 275 с.
4. Theo, Hermans (1985). The Manipulation of Literature: Studies in Literary Translation. Croom Helm, 249 p.
5. Forum International CIUTI-Marché du Travail, 21.05.03. URL: <https://bit.ly/2YNlgnn>

Орина Гужва

студентка IV курсу спеціальності «Психологія»

Науковий керівник: Волошенко М. О.,

кандидат педагогічних наук, доцент.

Державний університет «Одеська політехніка»

(м. Одеса)

ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЛЮДЕЙ З ГЕПАТИТОМ С

Однією з найбільш актуальних проблем сучасної медицини та клінічної психології є інфекційна гепатологія. Хронічні вірусні гепатити, на жаль, набули широкого поширення серед населення.

На сьогоднішній день виділяють вісім вірусів гепатиту. Відомі віруси гепатиту А, В, С, D, E, G, TTV та SEN. Все вони були відкриті та вивчені в період з 1973 по 1999 роки.

Хронічні вірусні гепатити різноманітні та відрізняються клінічними проявами хвороби і специфічним перебігом.

Хронічний вірусний гепатит – це група інфекційних захворювань людини, що викликається вірусами, різними за своєю природою, шляхами їх передачі від хворого або інфікованого до здорового і має одну загальну ознаку – ураження печінки [1].

Виділяють чотири фази хвороби:

1. Фаза «Гостра інфекція». Ця фаза може проявитися в двох формах: у жовтяничній або безжовтяничній. Вірус гепатиту С може протікати досить легко і не помітно і в подальшому буде виявлений випадково, при обстеженні. Також дуже часто вірус гепатиту С проявляється гостро і вимагає госпіталізації. Даний тип вірусу в більшості випадків виліковний і лише у 10–15% відносно здорових людей і 25% людей з початковим порушенням імунітетом організм не справляється з вірусом. Через що формуються хронічний гепатит.

2. Фаза «Формування хронічного вірусоносійства». Умовно приймають термін в 6 місяців – це період, що розмежовує гостру форму і хронічну форму хвороби. Усі наступні періоди інфекційного процесу будуть пов'язані з носійством вірусів гепатиту.

3. Фаза «Прихований хронічний перебіг хвороби». Цю фазу ще називають субклінічним хронічним вірусним гепатитом. На цьому етапі вже має місце слабо виражений гепатит, який впливає на печінку і виявляється за допомогою лабораторних проб.

4. Фаза «Клінічна стадія хронічного гепатиту». Спочатку симптоми гепатиту майже не помітні, але поступово, хвороба прогресує, з'являються зміни і пошкодження печінки. При тяжкому перебігу хвороби у деяких пацієнтів результатом цієї стадії може бути цироз або рак печінки. Лікування на даній стадії розтягується на багато років, можливо, і на десятки років.

Знаючи про такі складності перебігу даного захворювання доцільно буде сказати про методи зараження вірусним гепатитом С.

Зараження вірусом Гепатиту С найчастіше відбувається при контакті із зараженою кров'ю. Зараження вірусом трапляються при процедурах голковколювання, при проведенні процедури манікюру та педикюру необробленими інструментами, при процедурі пірсингу та проколювання вух необробленими інструментами, при небезпечній ін'єкційній та медичній практиці, переливанні крові і продуктів крові, що не пройшли скринінг, а також при статевих контактах, що супроводжуються контактом з інфікованою кров'ю. Раніше, найчастіше зараження відбувалося при вживанні ін'єкційних наркотиків. В кінці 90-х років у 50-60% хворих на гострий гепатит В і 60–75 % на гострий гепатит С мало місце зараження при внутрішньовенному введенні психоактивних препаратів [2].

Виявлення вірусу гепатиту С в посмертній мозковій тканині померлих дає можливість припускати, що інфікування гепатитом центральної нервової системи може бути пов'язано з нейропсихологічними симптомами і когнітивними розладами [4].

Нейрокогнітивні розлади, одні з найбільш поширених поза печінкових проявів вірусного гепатиту С, які можуть призводити до незначних змін швидкості обробки інформації, погіршення пам'яті та уваги, втоми та когнітивних дисфункцій.

Багато симптомів хронічного гепатиту, які не пов'язані зі зміною печінки, виявляються на ранніх стадіях. Одним з найбільш ранніх клінічних симптомів гепатиту С можна назвати стомлюваність, скарги на загальну слабкість, нездужання. Хворі рідко розуміють ці симптоми як симптоми гепатиту і не пов'язують їх з патологією печінки, нерідко шукають інші причини свого поганого самопочуття.

Слабкість, яка виникла відчувається після звичайних для пацієнта фізичних навантажень, які до цього переносилися цілком задовільно. У міру подальшого розвитку хвороби відчуття слабкості стає дедалі помітнішим. Пропадає відчуття свіжості після нічного сну. Порушується та стає «неповним» повільний та швидкий сон [1].

У більш ранніх дослідженнях приблизно у 20 % пацієнтів без цирозу печінки з вірусним гепатитом С спостерігався когнітивний дефіцит, пов'язаний з увагою і концентрацією, швидкістю психомоторних функцій, гнучкістю розуму, а також візуальним сприйняттям: приблизно половині пацієнтів було потрібно значно більше часу для виконання запропонованого завдання на сприйняття предмету, а майже 30 % учасників дослідження з вірусним гепатитом С допустили значну кількість помилок при його виконанні [4].

Вивчення мозку за допомогою МРТ у пацієнтів з гепатитом С і нормальною функцією печінки дозволило зробити висновок про підвищення в мозковій тканині холінозмістовних структур і знижений вміст аспартату N-ацетилу. Передбачається, що в основі порушення пізнавальних процесів може лежати біологічний механізм.

Такі результати припускають прямий біологічний ефект інфекції вірусу гепатиту С на мозкові функції [3].

На додаток до підвищення частоти когнітивних порушень відзначають, що психосоціальні чинники стресу, що включають невизначеність щодо перебігу та лікування захворювання, обмежену соціальну підтримку і відсутність навичок володіння собою, також впливають на психічне і загальне здоров'я пацієнтів з вірусним хронічним гепатитом.

Дослідження показують, що приблизно третина пацієнтів з хронічною інфекцією вірусного гепатиту С відчувають депресію і тривогу, тим часом як інші дані свідчать, що нервово психічна дисфункція зустрічається у 50% пацієнтів з вірусним гепатитом. Люди з хронічним гепатитом С частіше повідомляють про симптоми втоми та нервової перевтоми [4].

Однак, при належному лікуванні людина з вірусним гепатитом може жити повноцінним життям. Багато що залежить від самого пацієнта, від його серйозності ставлення до свого здоров'я, чи відмовиться пацієнт від таких шкідливих звичок, як куріння і вживання алкоголю. Оптимальним варіантом для пацієнта буде знаходження під постійним лікарським наглядом, виконання приписаних лікарем рекомендацій, таких як режим, дієта і лікування. Дотримання цих умов дозволяє переважній кількості хворих продовжувати трудову діяльність, займатися домашньою роботою, виховувати дітей, онуків і т. д. [1].

Список використаних джерел

1. Еналеева Д.Ш., Фазылов В.Х., Созинов А.С. Хронические вирусные гепатиты В и С. Что надо знать о болезни? Казань: МЕДпресс-информ, 2003, 144с.
2. Онищенко Г.Г., И.В.Шахгильдян, М.И.Михахайлов Эпидемиология и профилактика: вирусные гепатиты В и С в России. Минздрав России, НИИ вирусологии им. Д.М. Ивановского РАМН, НИИ эпидемиологии и микробиологии им. Н.Ф.Гамалеи РАМН, г. Москва. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/virusnye-gepatity-v-i-s-v-rossii/viewer> (дата звернення: 01.11.2021).
3. Шаньгин И. Психические и когнитивные нарушения при вирусе гепатита С, ForliveForme+, 2020. URL: <https://life4me.plus/ru/news/virus-gepatita-c-5855/> (дата звернення: 30.10.2021).
4. Шепелева Е.Г., Варвянская Н.В., Рачковский М.И., Черногорюк Г.Э., Шаловой А.А. Психологический профиль пациентов с различными маркерами вирусных гепатитов. URL: <https://science-education.ru/ru/article/view?id=22437> (дата звернення: 30.10.2021).

Вікторія Д'ячук

студентка III курсу спеціальності «Практична психологія»

Науковий керівник: Нерубасська А. О.,

кандидат філософських наук, доцент

ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія Управління Персоналом»

(м. Одеса)

ВПЛИВ ЗМІ НА ПОВЕДІНКУ ТА ЕМОЦІЙНИЙ СТАН ДИТИНИ

Вступ. У сучасному світі засоби масової інформації стають невід'ємною частиною життя будь-якої людини. Звичайній людині важко уявити, наскільки колосальний вплив виявляється на нашу свідомість через засоби інформаційної комунікації. Найчастіше, та інформація, яку надає нам ЗМІ – спрощена, тобто попередньо сформована за допомогою індивідуальної думки. Готова інформація, котру ми отримуємо, рідко піддається аналізу, тому найчастіше не замислюючись над всілякими фактами, нав'язаними нам засобами масової комунікації, в силу своєї суггестивності (від лат. *Suggestio* – навіювання) ми здатні сприймати матеріал всерйоз і часто не піддаємо отримане критиці або спростуванню.

Найбільш сильному впливу ЗМІ піддаються діти, оскільки дитяча психіка ще не до кінця сформована, отже, вони більш сприйнятливі і чутливі до побаченого чи почутого.

На сьогодні інформаційний простір є найважливішим фактором у формуванні громадських поглядів, уподобань, смаків, звичок і інтересів. Виховуючи всебічно грамотну патріотичну людину, школа та ЗМІ повинні мати спільні стратегії.

Постановка проблеми. ЗМІ є по істині важливим джерелом інформації, але варто розуміти, що інформаційне поле дійсно чинить негативний вплив на когнітивні здатності особистості, іншими словами ЗМІ привчає людину мислити стереотипно, тим самим знижуючи інтелектуальний рівень фактів настільки, що людина починає дурніти, тобто про спільні стратегії мови взагалі не йдеться.

Мета статті полягає в аналізі деяких негативних факторів впливу ЗМІ на психіку, свідомість и подальшу поведінку дітей у суспільстві, а також в міжособистісних стосунках з іншими.

Американські дослідники П. Лазаррфельд та Р. Мертон розглядаючи проблеми масової комунікації, наполягають, що такого роду аналіз носить умоглядний характер, адже немає достатньо емпіричного матеріалу. Відповідаючи на питання, у чому складається ефективне використання засобів масової комунікації, вони зазначають пропаганду досягнення соціальних цілей. [1]. Проаналізуємо, як впливають засоби масової комунікації та інформації на дітей, їх виховання та поведінку. В. Сухомлинський писав, аналізуючи процеси навчання та виховання, що "потрібні такі основи, на які спирався б і першокласник, що тільки-но переступив шкільний поріг, і випускник-десятикласник, що обмірковує, зважає свій майбутній життєвий шлях, і сивий ветеран педагогічної праці з великим педагогічним досвідом" [4, с. 412]. Як цей призив вписується в реалії сьогодення?

Відомо, що в дошкільному віці у дитини провідною діяльністю є гра. На цьому етапі дитина активно наслідує дорослих, копіює їх модель поведінки і приміряє на себе різні образи. Найчастіше, подивившись улюблений мультфільм, дитина з легкістю може копіювати ролі різних героїв, їх поведінку, манери, мову, характер. Завдяки гарному запам'ятовуванню нової інформації, дитина може безпомилково відтворювати почуте, але не завжди те, що транслює нам ЗМІ, несе в собі позитивне значення [2].

Ми часто можемо спостерігати за тим, як після перегляду «бойовика», дитина починає імітувати різного роду дії головного героя, спрямовані в бік насильства. Нерідко дитина за допомогою підручних предметів імітує куріння сигарети, випивання алкогольного напою тощо. Найчастіше телеіндустрія активно пропагує нам відеоматеріали, в яких насильство і боротьба є засобом для розв'язання різноманітних конфліктних ситуацій, від сюди у дітей формується думка про те, що в міжособистісних відносинах такий вид вирішення конфліктної ситуації, є допустимим [3]. Практично в кожному сучасному фільмі алкоголь і сигарети є головним атрибутом «крутих хлопців», а не уособленням пагубного способу життя, знову ж у дітей формується неправильне судження стосовно перерахованих вище компонентів, звідси ми можемо спостерігати, як в неповнолітньому віці у дітей з'являється тяга до шкідливих звичок [5].

Вплив насильницьких сцен надалі формує у дитини відповідне зображенні бачення реального світу, а так само може викликати певні емоційні реакції і впливати на подальшу поведінку в соціумі. В результаті можна припустити, що даний жанр дійсно негативно відображається на дітях і виховує в них такі якості, як агресія, злість, нестриманість, ненависть, ворожнечу та тощо. Надалі не виключена ймовірність розвитку девіантної поведінки [6; 7].

Сьогодні, спеціалісти в галузі психології констатують й факти пізнього початку мовлення у дітей, діти говорять мало та погано, пов'язуючи це з тим, що дитина сидить біля екранів гаджетів. Покоління сучасних батьків не розуміють, що мовлення в ранньому віці відбувається на підставі живого спілкування, коли малюк і слухає, і відповідає, і емоційно взаємодіє з рідними.

Висновки. Можна зробити висновок, по-перше, з самого раннього віку ЗМІ, зокрема телебачення і комп'ютер, виховує у дітей відношення до насильства в різних його проявах. По-друге, інформація, яка отримана, виховує в них агресивне ставлення до оточуючих, а так само невміння вирішувати конфліктні ситуації пошуком компромісних рішень, спілкування. По-третє, нав'язані стереотипи і установки не завжди можуть проявлятися відразу після перегляду певних відеоматеріалів, найчастіше це явище має здатність накопичуватися і проявлятися в підлітковому віці.

Основним завданням батьків є розвинути здатність у дітей правильно інтерпретувати, аналізувати і оцінювати інформацію, що надходить зі ЗМІ, а також, найуважніше ставитись до того, що дивиться дитина і чим цікавиться. Як тільки у дитини з'являться певні навички, вона почне усвідомлено сприймати отриману інформацію, але це не зменшить вплив ЗМІ на формування особистості та її подальший

розвиток. Можна сказати, що світ потрапив в залежність від сучасних засобів передачі інформації й нам ще буде необхідним аналізувати та долати наслідки цього феномену.

Список використаних джерел

1. Лазарсфельд П., Мертон Р. Массовая коммуникация, массовые вкусы и организованное социальное действие: Пер. с англ. Макаров М.М. Массовая коммуникация в современном мире. М: Аспект-пресс, 2000.
2. Средства массовой коммуникации – элемент политической системы общества . Социально-гуманитарные знания. 2000.
3. Соколов А.В. Эволюция социальных коммуникаций. С.-Петербург, 1995.
4. Сухомлинський В.О. Методика виховання колективу. Вибрані твори. В 5-ти т. К.: Радянська школа, 1977. Т.1. С. 403–640.
5. Вплив ЗМІ на психіку дитини URL: <https://www.akslicey1.ru/parents/msm/>
6. Проблема впливу ЗМІ на формування особистості підлітків. URL: <https://scienceforum.ru/2013/article/2013004158>
7. Средства массовой информации и их влияние на психику человека – истерия вокруг коронавируса URL: <https://moluch.ru/conf/stud/archive/380/16010/>

Артем Дудка

курсант В курсу спеціальності «Забезпечення військ (сил)»

Науковий керівник: Ізбаш С. С.,

кандидат педагогічних наук, доцент

Національна академія Національної гвардії України

(м. Харків)

САМОСТВЕРДЖЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН

Динамічні зміни нашого суспільства зумовлюють необхідність постійної роботи особистості над собою, утвердження себе в повсякденному житті. Актуальність дослідження полягає в аналізі відповідних процесів і самого поняття «самоствердження» за матеріалами таких вітчизняних психологів, як О.В. Безкоровайна, І.С. Булах, О.Я. Жизномірська, В.В. Івашковський, Н.Є. Ситнікова та В.А. Роменец. Мета даного дослідження – здійснити теоретичний аналіз проблеми самоствердження особистості в українській психології, що сприятиме подальшій розробці зазначеного феномену науковцями.

Згідно О.В. Безкоровайної: «самоствердження поєднує в собі такі поняття, або: суспільне виконання, соціальний престиж, успіх, впевненість у собі, а також бачення до особистої значущості, престиж, імідж, здібність в досягненні поставлених цілей та домінуванні» [1, с. 19].

На думку вченого І.С. Булах «особистісне зростання є по своїй суті процесом самоусвідомлення та ціннісного ставлення до власного «Я». Воно актуалізує нові рівні виявлення в самому собі моральних якостей і моральних почуттів та доводить особистість до рівня осмисленого переживання власних дій, як власною волею здійснених відповідальних учинків» [2, с. 142].

Самоствердження, з точки зору О.Я. Жизномірської, є прагненням особистості до саморозкриття, самореалізації власних потенціалів, самоцінності, та формування необхідного престижу у взаємодії з своїм оточенням. Особистісне самоствердження, згідно з її дослідженням, має дві форми – конструктивну та деструктивну. Відповідно до

першої, особистість намагається проявити себе на основі усвідомлення власного «Я», розуміння власних принципів, позитивного самосприйняття, прагнення впевнено почуватися наодинці з собою та у соціумі. Негативна структура проявляється в тому, що особистість реалізує власні дії та вчинки внаслідок неусвідомлених бажань і прагнень, що виявляється в нерозумінні та небажаних знаходити та приймати оптимальні рішення у складних ситуаціях [3].

Самоствердження, на погляд вченого В.В. Івашковського, є процесом усвідомлення особистості власної унікальності та неповторності. Саме коли людина самостверджується, вона усвідомлює власне призначення, відкриває для себе особисте «Я». Вона розуміє відповідальність за самовдосконалення, межі й можливості своїх духовних і фізичних сил, творчий потенціал. У самоствердженні людина визначає провідні цінності суспільства і своє ставлення до них, знаходить власне місце у суспільстві [4].

Переглянувши праці науковця Н.Є. Ситнікової, ми можемо виділити головні етапи самоствердження: відкриття власного «Я» (знаходження у ньому «нових рис»), самоусвідомлення нового; самооцінювання, формування певного рівня вимог та визначення стратегій для самоствердження і різних типів поведінки; ствердження «Я», власної ідентичності, свого соціального рангу, самоцінності, досягнення важливих для себе результатів у діяльності й поваги соціуму. Вчена вважає, що основними аспектами самоствердження, є самопред'явлення (керування власною поведінкою), самовираження (викладення своїх потреб перед співрозмовником), саморозкриття (вплив на динаміку самооцінки) [6].

З позиції вченого В.А. Роменця, прийняти рішення, тобто визначитися з тим, яким чином самостверджуватися не є одномоментним і одноякісним актом. Цей процес включає два етапи: підготовчий (психологічне моделювання здійснення вчинку та його наслідків) та власне сам вчинок. Вчений пропонує розглядати життя як ланцюжок важливих вчинків, за допомогою яких людина досягає особистісну і суспільну мету, тобто самостверджується. Орієнтирами у виборі сфер, засобів та форм самоствердження є ціннісні орієнтації і мотивація, які формуються на основі сімейного виховання та соціального оточення [5].

На підставі проведеного дослідження наукових джерел, ми можемо констатувати, що дослідники пов'язують дві основні класифікації самоствердження. Перша – це ціннісна структура. Друга – це вимога самоствердження. Разом вони відображають спрямованість самоствердження, тобто завдання, через здійснення яких особистість має намір утвердити себе.

Список використаних джерел

1. Безкоровайна О. В. Виховання культури особистісного самоствердження в ранньому юнацькому віці: монографія. Рівне : Рівнен. держ. гуманіт. ун-т, 2009. 470 с.
2. Булах І. С. Психологія особистісного зростання підлітка : монографія. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2003. 340 с.
3. Жизномірська О. Я. Психологічні особливості самоствердження молодших та старших підлітків : дис. . канд. психол. наук. Київ, 2010. 277 с.
4. Івашковський В. В. Теоретико-методичні засади виховання старшокласників як суб'єктів громадянського суспільства : монографія. Київ : Паливода А. В., 2010. 514 с.
5. Роменец В. А. Жизнь и смерть в научном и религиозном истолковании Київ, 1989. 376 с.
6. Ситнікова Н. Є. Соціальне самоствердження особистості старшокласників за умов системної диференціації навчання : монографія. Тернопіль : Економічна думка, 2004. 138 с.

Ганна Колінець,

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки і психології,*

*Приватна установа «Заклад вищої освіти «Міжнародний гуманітарно-педагогічний інститут «Бейт-Хана»,
(м. Дніпро)*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В ОСВІТІ

Тема гендерної рівності в освіті не є новою для України. Рівноцінні можливості для жінок і чоловіків у різних сферах, припинення усіх форм дискримінації є основними цілями сталого розвитку ООН.

У вітчизняній та зарубіжній освітній сфері тривають не лише обговорення питань щодо політики гендерної рівності, а й здійснюються експериментальні дослідження щодо оцінювання навчальних досягнень школярів різних статей, психологічних особливостей формування здібностей та гендерних відмінностей у їх проявах, рівнів мотивації.

Заслуговує на увагу застосування міждержавних стандартизованих тестів, що дає уявлення про те, наскільки гендерні відмінності за результатами відрізняються в різних країнах. На нашу думку, оцінка для конкретної країни несе корисну інформацію про гендерні відмінності у навчанні, що з великою ймовірністю допоможе вплинути на професійний відбір підростаючого покоління та можливе працевлаштування.

Розглядають наступні способи оцінювання навчальних досягнень: по-перше, шляхом виявлення та аналізування гендерних відмінностей при проходженні національного (або міжнародного) стандартизованого тесту на уміння; по-друге, вивчаючи ефективність результатів діяльності учнів (студентів) різних статей на основі систем оцінювання, що використовуються у власних національних (або регіональних) освітніх системах. Зокрема, результати тестів на визначення умінь показали значні гендерні відмінності у вербальній та просторовій здатності: дівчата досягали кращих результатів у тестах на мовленнєві здібності, хлопці – у просторових здібностях [1, с. 17–27]. Однак аналіз результатів наступних досліджень (упродовж 1999–2010 років) свідчить про зменшення гендерних відмінностей при виконанні когнітивних завдань на визначення індивідуальних особливостей математичних здібностей, особливо у країнах з переважаючою часткою жінок, що здобувають вищу освіту [2, с. 190–200]. Гендерні відмінності в навчальних показниках, принаймні частково, пов'язують з характером використовуваного оцінювання [3, с. 373–393]. Дівчатам (віком 15–18 років), як встановлено, краще вдається виконувати творчі, відкриті завдання, тоді як хлопці цього ж віку зосереджуються на епізодичних, фактичних деталях. Як результат, вони успішніше справляються з питаннями щодо вибору, дівчата ж отримують вищі бали за виконання курсових робіт, творів, оскільки проявляють вищий рівень розвитку умінь у зв'язному мовленні при здійсненні опису чи розповіді [4, с. 451–479].

Загалом, експериментальні дослідження, проведені останніми десятиліттями у багатьох розвинених країнах, показали, що рівень навчальних досягнень дівчат дорівнює або перевищує даний рівень у хлопців. Незважаючи на ці зміни,

відмінності між гендерними ознаками є очевидними у видах предметів та курсів у рамках середньої та вищої освіти.

Близьким до розглянутих проблем є вивчення питання щодо дослідження рівня потреби в досягненнях школярів-старшокласників обох статей. Як відомо, мотивація досягнень полягає у прагненні до покращення результатів, постійному незадоволенні досягнутими, у прагненні досягти мети незалежно від обставин. Численні дослідження показали тісний зв'язок між рівнем мотивації досягнень і успіхом у життєдіяльності: чим вищий рівень мотивації потреби в досягненнях, тим особистість є наполегливішою у досягненні своєї мети та при зіткненні з перешкодами, більш впевненою в позитивному вирішенні тих чи інших проблем, не губиться в ситуаціях змагання, що є важливими психологічними передумовами майбутнього професійного становлення і розвитку особистості школярів [5, с. 77].

У результаті проведеного нами дослідження з даного критерію встановлено, що хлопці та дівчата в однаковій мірі відчують задоволення від успішно виконаної справи, вважають себе впевненими людьми, з високим рівнем вимог до життя, готовими самостійно вирішувати будь-які проблеми, вносити новизну при розв'язанні завдань.

Якісний аналіз результатів дослідження показав деякі гендерні відмінності у відповідях школярів на окремі запитання тесту. Так, хлопці переважно дають позитивні відповіді на такі твердження, як: «якщо я втрачу улюблене заняття, життя для мене втрачить сенс», «люди більше страждають від невдач на роботі, ніж від поганих взаємин з близькими», «заради успіху я можу ризикувати, якщо навіть шанси не на мою користь». Дівчата частіше, ніж хлопці, вважають, що важливішим є процес діяльності, а не її результат. Емоційні люди їм подобаються більше, ніж діяльні. Переважна більшість дівчат схильна думати, що успіх у діяльності залежить радше від випадку, ніж від розрахунку.

Рівень мотивації хлопців, загалом, залежить від спрямованості на кінцевий результат, у них переважає діяльнісний підхід у вирішенні справ. Велике значення для дівчат має сприятливий психологічний клімат, емоційне єднання особистостей всередині колективу.

Висновок. Таким чином, виявлені гендерні відмінності (які з часом зменшуються) залежать від багатьох чинників, серед яких рівень розвитку країн, характер освітньої системи, індивідуально-вікові особливості особистості.

Список використаних джерел

1. Linn, M.C. and Hyde, J.S. (1989) "Gender, mathematics, and science", *Educational Researcher*, Vol. 18, No. 8, pp. 17-19, 22-27.
2. Friedman, L. (1989) "Mathematics and the gender gap: a meta-analysis of recent studies on sex differences in mathematical tasks", *Review of Educational Research*, Vol. 59, No. 2, pp. 185-213.
3. Elwood, J. (2005) "Gender and achievement: what have exams got to do with it?", *Oxford Review of Education*, Vol. 31, No. 1, pp. 373-393.
4. Smyth, E. (2005) "Gender differentiation and early labour market integration across Europe", *European Societies*, Vol. 7, No. 3, pp. 451-479.
5. Колінець Г. Г. Психологічні передумови формування математичних дослідницьких здібностей у старшокласників. дис. канд. психол. наук: 19.00.07 / Інститут психології ім. Г.С.Костюка АПН України. К., 1999. С.77.

Крістіна Кравченко

магістр I курсу спеціальності «Менеджмент»

Науковий керівник: Єременко Л. В.,

кандидат психологічних наук, старший викладач

Таврійський державний агротехнологічний університет

імені Дмитра Моторного

(м. Мелітополь)

УПРАВЛІНСЬКА РЕШІТКА РОБЕРТА БЛЕЙКА І ДЖЕЙН МОУТОН ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ В ПСИХОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ

Ефективність управління підприємством прямо пропорційно залежить від стилю керівництва. Керівники займають найважливішу позицію в управлінні. Вони приймають певні управлінські рішення, організують роботу працівників підприємства, координують та контролюють процес виконання поставлених завдань. А ефективність виконання цих процесів залежить саме від керівника і його стилю управління, який він використовує для взаємодії з підлеглими. Керівники можуть бути зосереджені на виробництві або на працівниках. І від цієї направленості залежить їх стиль управління за управлінською решіткою Р. Блейка і Дж. Моутон.

Метою дослідження є ознайомлення з основними аспектами управлінської решітки, яку розробили Роберт Блейка і Джейн Моутон, і дослідження значення цієї теорії в психології управління.

Питанням розгляду управлінської решітки Блейка-Моутон займалися такі вчені: Блейк Р., Гетьман О. О., Комаров Є. І., Курганов В., Моутон Дж., Обозов Н.Н., Прохорова О. Г., Сахарчук Е. С., Холостова О. І., Шаповал В. М. [1-6]

На початку 80-х рр. ХХ ст. з'явилася концепція «управлінської решітки», створена американськими психологами Робертом Блейком і Джейн Моутон. [5]

В основі цієї теорії покладено концепцію «силового поля» між виробництвом і людиною.

Перша «силова лінія» веде до максимізації об'ємів виробництва товарів та послуг. А друга «силова лінія» зосереджена на людині. Вона виявляється в тому, щоб умови праці максимально відповідали потребам і бажанням людини. [1]

Ці дві «силові лінії» утворюють «поле», яке має п'ять секторів, тобто п'ять типів управлінської поведінки керівника. «Силові лінії» і «поле» Р. Блейка та Дж. Моутон об'єднали в управлінську решітку (рис. 1).

Р. Блейк і Дж. Моутон відповідно до своєї теорії виділили такі стилі управління: примітивне, соціальне, авторитарне, виробничо-соціальне та командне.

При примітивному управлінні керівник докладает мінімальних зусиль, щоб домогтися належної якості виконання робіт і тим самим уникнути звільнення. Ця позиція характеризує тип байдужого до підлеглих і процесу виробництва керівника. Такий спосіб керівництва допомагає уникнути конфліктів, безладу, створює сприятливі умови для роботи самого керівника. Зазвичай, керівник не є лідером, а просто обіймає відповідну посаду.

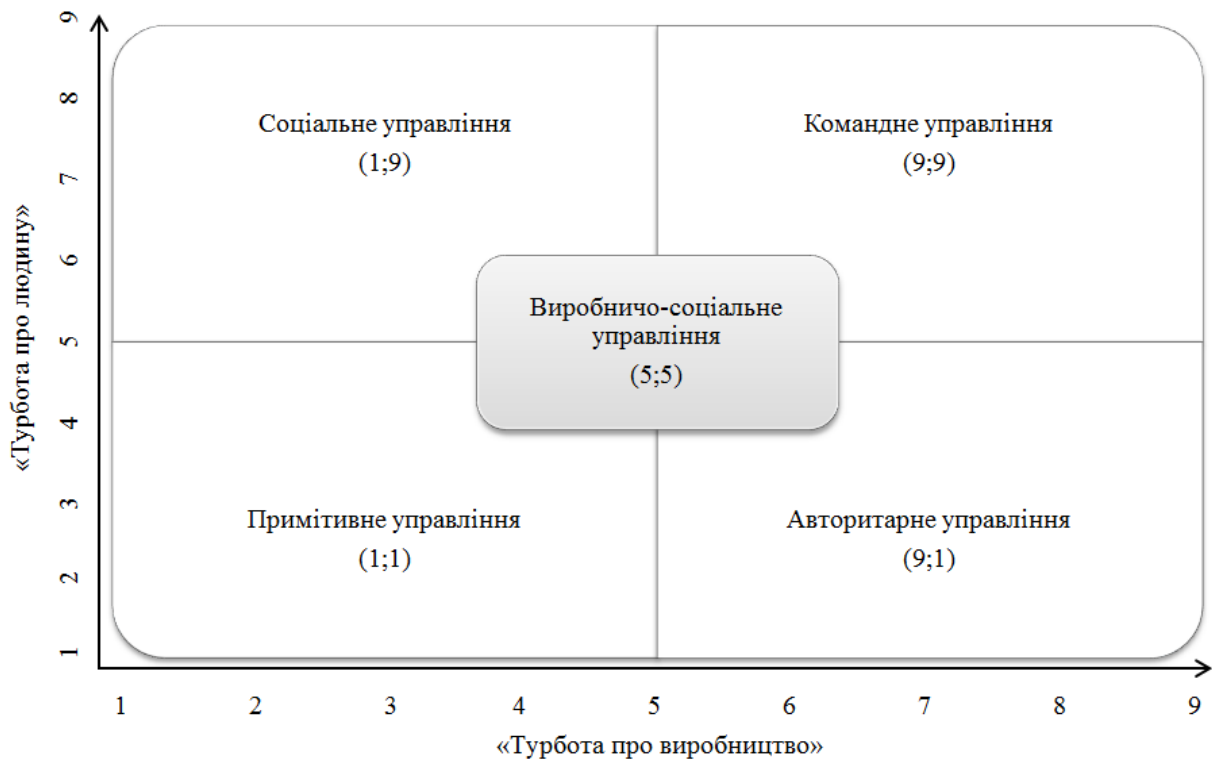

Рис. 1. Управлінська решітка Блейка-Моутон

Соціальне управління полягає у тому, що керівник зосереджує увагу на розвитку доброзичливих людських взаємовідносин, але мало піклується про ефективність виконання виробничих завдань. Ця позиція характеризує керівників, що приділяють особливу увагу потребам своїх підлеглих. Плинність кадрів на підприємствах з таким стилем управління дуже низка, а рівень задоволення працею є достатньо високим. Недолік цього стилю управління полягає в тому, що зайва довірливість до підлеглих часто призводить до прийняття незважених рішень, за рахунок чого страждає виробництво.

Авторитарне управління полягає у піклуванні про ефективність виконуваної роботи. Але такий керівник не приділяє належної уваги проблемам підлеглих. Позитивними рисами такого стилю є високий рівень відповідальності, працездатності, організаторський талант, інтелект керівників. Крім цього, керівник і його підлеглі постійно утримують дистанцію, завдяки чому відсутній прямий зв'язок і взаєморозуміння.

Стиль виробничо-соціального управління проводиться шляхом досягнення балансу ефективності виробництва і сприятливого для виробництва настрою працівників. Такий керівник вміло сполучає турботу про людей з турботою про виробництво. Позитивними рисами можна відмітити сталість, зацікавленість в успіху підприємства, нестандартність мислення, прогресивні погляди. Але конкурентоспроможність підприємства з цим стилем управління є невисокою.

Найефективнішим за концепцією Р. Блейка і Дж. Моутон є стиль командного управління, який поєднує високу турботу про виробництво і високу турботу про

працівників. Завдяки значній увазі до підлеглих і підвищення ефективності виробництва, керівник з цим стилем управління прагне до того, щоб підлеглі свідомо залучались до досягнення мети підприємства. Це буде забезпечувати належний робочий настрій працівників і їх високу продуктивність [2].

Недоліком управлінської решітки Р. Блейка і Дж. Моутон більшість вчених вважають неможливість точно визначити положення менеджера в системі координат цієї решітки, оскільки достовірність інформації, надану керівником і підлеглими, неможливо перевірити [6].

Психологія управління вивчає велику кількість різних концепцій стилів управління, тому управлінська решітка Блейка-Моутон відіграє важливу роль в цій галузі знань. Дослідження цієї концепції дає можливість в психології управління і менеджменті в цілому:

- 1) узагальнити знання про стилі управління;
- 2) оптимізувати ефективність управління, використовуючи цю концепцію;
- 3) діагностика організацій і діяльності менеджерів;
- 4) розробляти і здійснювати програми організаційного розвитку;
- 5) при аналізі стилю керівництва виявити націленість керівника на виробництво або працівників;
- 6) виявляти недоліки в стилі управління певного керівника та виробити систему певних заходів щодо підвищення ефективності управління;
- 7) розробити певні критерії, які відповідають необхідній посаді, і, порівнявши з ними експертні оцінки якостей претендентів, визначити їх придатність до посади керівника.

Висновок. Концепція «управлінської решітки» Блейка-Моутон має велике значення для розвитку психології управління і для менеджменту організацій в цілому. Ця теорія відбиває основні засади стилів управління залежно від направленості керівника на виробництво або на людей. «Управлінська решітка» доповнює та розширює теорії базисних стилів управління, дозволяючи керівнику аналізувати ефективність його роботи та виявляти недоліки в стилі управління.

Список використаних джерел

1. Роберт Р. Блейк, Джейн С. Моутон. Научные методы управления: [Перевод]. Киев: Наук. думка, 1990. 247 с.
2. Гетьман О. О., Шаповал В. М. Економіка підприємства : навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 488 с.
3. Єременко Л. В. Аналіз досліджень фінансової поведінки населення в економічній психології: Зб. наук. праць Класичного приватного університету «Теорія і практика сучасної психології». Запоріжжя, 2018. Вип.2, С. 222–226
4. Курганов В. Современный менеджмент. Теория и практика управления. Москва, 2004. 182 с.
5. Обозов Н.Н., Щекин Г.В. Психология работы с людьми: Советы руководителю. Киев: Политиздат Украины, 1990. 205 с.
6. Организация, управление и администрирование в социальной работе : учебник для бакалавров / под ред. Е. И. Холостовой, Е. И. Комарова, О. Г. Прохоровой. Москва: Издательство Юрайт, 2014. 425 с.
7. Психология делового общения в туризме и гостеприимстве: учебное пособие / коллектив авторов; под общ. ред. Е. С. Сахарчук. Москва: Федеральное агентство по туризму, 2014. 192 с.

Олена Лазуткіна

студентка I курсу магістратури спеціальності «Психологія»

*Науковий керівник: Нерубасська А. О.,
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри загально гуманітарних,
соціальних та поведінкових наук
ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна академія
управління персоналом»*

(м. Одеса)

ОБРАЗ МАЙБУТНЬОГО У ВІЙСЬКОВИХ ПІСЛЯ ЗАВЕРШЕННЯ СЛУЖБИ

Постановка проблеми. Сучасне суспільство вимушено адаптуватися під нові зміни якості життя, що спричинені появою гострих соціально-економічних проблем. Тому на сьогоднішній день досить гостро постає проблема вивчення образу майбутнього. Особливо, значної зміни формування свого образу майбутнього зазнають військовослужбовці в результаті виконання ними професійних-службових обов'язків, які обговорені в їхній присязі, а саме на даний час – прийняття участі у бойових діях. Після перебування у зоні АТО/ООС психіка військовослужбовців пристосовується до нових умов. Т.В.Циганчук було досліджено наявність зв'язків між уявленнями про майбутнє та травмуючим негативним досвідом минулого. Від уявлень будуть залежати плани та перспективи подальшого життя особистості. Особливо це стосується учасників бойових дій, які повертаються до мирного життя [4, с. 264–276]. Крім цього, у дослідженні В.В.Стасюка було виявлено, що для військовослужбовців, які приймали участь у бойових діях, характерна тенденція жити сьогоденням і минулим [3, с. 115–119]. Тому, дослідження образу майбутнього стає необхідним щодо подальшого складання комплексних програм з метою формування позитивного образу майбутнього у військовослужбовців.

Метою є дослідження особливостей формування образу майбутнього військовослужбовців після завершення служби та розробка засобів його корекції як частини процесу психологічної реабілітації.

Об'єктом дослідження є образ майбутнього у військовослужбовців.

Предметом дослідження є психологічний зміст образу майбутнього у військовослужбовців по завершенню служби в армії.

Методи дослідження: емпіричні: Тест сенсожиттєвих орієнтацій (СЖО) Д.О. Леонтьєва [1, с. 1–18]; Власна анкета для дослідження образу майбутнього військовослужбовців; Вільний асоціативний експеримент в контексті категорій теперішнє, минуле та майбутнє; Методика «Синдром вигорання» в професіях системи «людина – людина» (Г.С. Нікіфоров) [2, с. 276–282]; математико-статистичні методи: метод середніх арифметичних, Т-критерій Вілкоксона, t – критерій Стьюдента.

У дослідженні приймали участь 57 колишніх військовослужбовців різних служб та підрозділів з загальною вислугою від 20 років включно, з них 35 чоловіків та 22 жінки. Вік опитаних становить 40–55 років.

В даному дослідженні з метою отримання емпіричної інформації застосовувалася анкета. Анкета служила для отримання відомостей про особливості образу майбутнього у військовослужбовців по завершенню служби в армії. Формування образу майбутнього колишніми військовослужбовцями оцінювалося в анкеті за критеріями: оцінка образу майбутнього; особисті погляди на життя; подолання проблемних ситуацій.

За результатами анкети було виявлено, що в порівнянні з часом, коли респонденти були в Збройних Силах, у досліджуваних з вислугою до 25 років образ майбутнього в переважній більшості негативний, вони надають перевагу (31,6 %) циклічному способу життя. Досліджувані, що прослужили 25 та більше років в більшості (63,2 %) не замислювалися над тим, як змінився їх образ майбутнього в порівнянні з часом, коли вони були в Збройних Силах, крім цього, в більшості (31,6 %) вони надають перевагу душевному способу життя. Причинами формування негативного образу майбутнього респонденти майже в однаковій мірі відзначили всі 4 фактори: небажання працювати (26,3%), економічна криза (28,1%), внутрішні переконання (24,6 %) та буденне проведення часу (21,1%). Стосовно відповідей респондентів щодо власних невдач, у чоловіків з різними термінами служби в армії за критерієм рівності дисперсій Ливиня $p \leq 0,05$ ($p = 0,033$), що свідчить про статистично-значущу різницю. Колишні військовослужбовці з вислугою до 25 років в більшості (44,4%) перекладають відповідальність на інших людей. Колишні військовослужбовці з вислугою 25 і більше років в більшості (46,2 %) стають надалі обережнішими.

Згідно Тесту сенсожиттєвих орієнтацій (СЖО) Д.О.Леонтьєва, за критерієм рівності дисперсій Ливиня на рівні тенденції відмінності проявилися за шкалою «Локус контролю – життя» $p \leq 0,1$ (0,088). Колишні військовослужбовці з вислугою 25 і вище років більше переконані в тому, що їм дано контролювати своє життя, вільно приймати рішення і втілювати їх у життя, вони відчують спроможність впливати на важливі події у своєму житті, можливість керування ними, відчують свою відповідальність за ці події і за те, як складається їхнє життя в цілому. В результаті проведення вільного асоціативного експерименту (в контексті категорій теперішнє, минуле та майбутнє), за критерієм рівності дисперсій Ливиня $p \leq 0,1$ у вибірках за статевою ознакою на рівні тенденції відмінності проявилися в асоціаціях «Майбутнє» ($p = 0,092$). Чоловіки в більшості зазначають, що майбутнє в них орієнтоване на покращення свого здоров'я (25,7 %), здійснення цілей (17,1 %). Жінки в більшості (22,7 %) зазначили, що майбутнє вони бачать в досягненні свого благополуччя.

З метою сформувати необхідні навички та вміння, якщо такі не були сформовані (або трансформовані в результаті їх участі у бойових діях) у колишніх військовослужбовців, які допоможуть в подальшому бачити свій образ майбутнього

в позитивному сенсі було розроблено тренінг. Досліджуваними були колишні військовослужбовці після 20 і більше років служби в армії з приблизно однаковими показниками рівня професійного вигорання (за методикою «Синдром вигорання» в професіях системи «людина – людина» (Г.С.Нікіфоров) – індекс вигорання був вище середнього – вище 0,60 наближуючись до 1). Вибірка складала як і в ЕГ, так і в КГ 6 осіб.

На підготовчому етапі відбувся первинний зріз показників за тестом СЖО Д.О.Леонтьєва, та власна самооцінка рівня позитивного образу майбутнього (за 5-ти бальною шкалою). Як в ЕГ та і в КГ відмінностей за усіма показниками не було.

Організація формувального впливу на військовослужбовців. 1) SWOT-самоаналіз власного майбутнього, за такими критеріями: сильні сторони: «До чого Ви прагнете?» (які цілі на майбутнє); слабкі сторони: «Що Ви вважаєте особистісними перешкодами до досягнення ваших цілей?»; можливості: «Які особистісні риси можуть виявитися найбільш суттєвими для досягнення цілей»; загрози «Які перешкоди заважають здійсненню ваших цілей? або Що стримує Вашу активність досягнення цих цілей?». 2) Міні-лекція: учасникам була надана інформація про те, як правильно планувати свій час, слідувати призначеному плану, як розподіляти свої сили з метою досягнення цілей на майбутнє (тайм-менеджмент). 3) Мозковий штурм «Позитивне та негативне формування образу майбутнього». Обговорення учасниками даної проблеми відбувалося за такими колами: презентація проблеми; опис почуттів, переживань, які виникають у зв'язку з цією проблемою; аналіз причини проблеми; пошук способів вирішення проблеми; висновки обговорення. 4) Повторне тестування: СЖО Д.О.Леонтьєва та власна самооцінка рівня позитивного образу майбутнього.

В результаті проведеного тренінгу, перевірка достовірності виявлених відмінностей за допомогою Т-критерію Вілкоксона, показала, що тренінг сприяє зростанню показнику «Локус контролю – Я» ($p=0,027$) (у 33,3 % досліджуваних був наявний високий рівень) достовірність зміни зафіксована на рівні $p\leq 0,05$. Крім цього, перевірка достовірності виявлених відмінностей в експериментальній групі за допомогою Т-критерію Вілкоксона, показала, що тренінг сприяє зростанню рівня формування позитивного образу майбутнього ($p=0,038$), достовірність зміни зафіксована на рівні $p\leq 0,05$. Середнє значення показників позитивного образу майбутнього до проведення тренінгу було «1,8» (свідчить про низький рівень формування позитивного образу майбутнього), а після тренінгу збільшилося до «3,5» (свідчить про середній рівень), що свідчить про ефективність проведення тренінгу з метою покращення рівня позитивного формування образу майбутнього.

Висновки. Майбутнє відіграє важливу роль у розвитку людини. Спрямованість у майбутнє, відкритість майбутньому сприяють саморозвитку особистості. В цілому можна сказати, що вміння людини свідомо керувати образом майбутнього є ключовим моментом повноцінної, самореалізованої та самовизначеної особистості. Дострокове завершення служби, участь у АТО/ООС може істотно вплинути на образ майбутнього військовослужбовців. Вони

потрапляють часто у ситуації з несприятливим впливом, небезпечні для життя та здоров'я, можуть потрапити під вплив бойових стресів, з часом це може породжувати у них психічні травми і спричиняти дезадаптацію та психотравматизацію, тому постає необхідність в проведенні соціально-психологічної реабілітації.

Отримані в роботі результати можуть бути використані при вдосконаленні законодавчих і підзаконних нормативних правових актів, що регламентують питання психологічної реабілітації, а також питання, пов'язані з проведенням реформування системи реабілітації.

Підводячи підсумки варто зазначити, що пошуки нових методів з метою покращення рівня позитивного формування образу майбутнього військовослужбовцями після завершення служби в армії неодмінно має продовжуватися.

Список використаних джерел

1. Леонтьев Д.А. Тест смысловых ориентаций (СЖО). 2-е изд. М.: Смысл, 2000. 18 с.
2. Никифоров Г.С., Дмитриева М.А. (ред.) и др. Практикум по психологии менеджмента и профессиональной деятельности. Учебное пособие. СПб.: Речь, 2003. 448 с.
3. Стасюк В.В. Використання психологічних засобів для подолання посттравматичного синдрому в період реабілітації миротворчого контингенту. *Вісник Національної академії оборони України*. 2007. № 1(3). С. 115–119.
4. Циганчук Т.В., Шинкарьова Л.В. Вплив стресу на уявлення про майбутнє в учасників бойових дій. *Психологічний часопис*. Київ, 2019. № 5. С. 264–276.

Олексій Ліхтарьов

студент 2 курсу спеціальності «Медицина»

Науковий керівник: Подкупко-Дячкова Т. Л.

Кандидат історичних наук, доцент

Одеський національний медичний університет

(м. Одесса)

АКЦЕНТУАЦІЯ ХАРАКТЕРУ І ВИБІР МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЇ

Акцентуація характеру є важливою складовою на етапі соціалізації та вибору професійної спеціалізації серед підлітків. Виділяють змішані та 10 основних типів акцентуації.

Дослідження свідчать, що з дитинства гіпертимні підлітки відрізняються великою рухливістю, комунікабельністю, надмірною самостійністю, схильністю до бешкетування, головною рисою є майже завжди гарний та піднесений настрій, схильні до управління своїми однолітками, мають певні лідерські якості. Специфічно-підліткові поведінкові реакції у гіпертимних підлітків виражені досить сильно, через це конфлікти з батьками та педагогами виникають досить часто [1, с. 26].

Антагоністом гіпертимного типу є інтровертований. Для таких людей характерна замкнутість, відгородженість від навколишнього світу нездатність чи небажання встановлювати контакт, притаманне також поєднання суперечливих рис

в особистості і поведінці, вони часто витрачають час на інтелектуальні чи естетичні захоплення. З настанням підліткового віку та під час процесу активної соціалізації усі риси набувають максимального прояву. Стриманість та непередбачуваність роблять незрозумілими та несподіваними для оточуючих багато вчинків інтровертованих підлітків.

Типові циклоїди ж навпаки в дитинстві нічим не відрізняються від однолітків, мають досі збалансовані поведінкові риси характеру. З настанням пубертатного періоду виникає перша субдепресивна фаза. Найчастіше вона проявляється апатією та дратівливістю. Настрій в цілому набуває песимістичного забарвлення-втрачається інтерес до пізнання нового, активної комунікації, навіть дрібні невдачі переносяться дуже важко. Серйозні невдачі та нарікання оточуючих можуть поглибити субдепресивний стан або спричинити гостру афективну реакцію інтрапунітивного типу із суїцидними спробами.

На відміну від інших типів акцентуації, де характер обумовлений сталою комбінацією рис, головною відмінністю лабільного типу є крайня мінливість настрою. У цьому також його суттєва відмінність від подібного за назвою типу «нестійких», де основний дефект падає на вольову сферу, а нестійкість стосується поведінки, вчинків.

При астеноневротичній акцентуації іноді з дитинства виявляються ознаки невропатії, які з настанням статевого дозрівання можуть згладжуватись, також астеноневротичні ознаки можуть бути виявленими під час соціалізації у підлітковому віці. Головними рисами астеноневротичної акцентуації є підвищена стомлюваність, дратівливість та схильність до іпохондричності.

Чутливий тип формується досить пізно, але такі риси як надмірно виражена вразливість та відчуття особистої неповноцінності, що робить особливо вираженою реакцію гіперкомпенсації, закладаються вже в підлітковому віці. Такі люди дуже часто призначаються на керуючі посади у колективах, але фактичне лідерство частіше належить не їм. Суїцидна поведінка сенситивних підлітків вирізняється двома особливостями. По-перше, повторними спалахами суїцидних думок без здійснення будь-яких спроб. По-друге, у критичних ситуаціях-справжні суїцидні дії, позбавлені будь-якого елемента демонстративності.

Головними рисами тривожно-педантичного типу в підлітковому віці є нерішучість і схильність до міркування, тривожна недовірливість і любов до самоаналізу і, а також легкість виникнення obsesій – нав'язливих страхів, побоювань, дій, думок, уявлень. Страху та побоювання тривожно-педантичного підлітка цілком адресуються до можливого, хоч і малоімовірного, в його майбутньому. Психологічним захистом становляться спеціально видумані ритуали та особливо вироблений формалізм й педантизм.

Для підлітків зі збудливим типом акцентуації найбільш притаманна дисфорія та вибухливість темпераменту. Часто у підлітковому віці сильно знижується рівень мотивації до навчання, в той самий час зростає внутрішня претензія до своїх результатів. В цілому такі студенти мають великі амбіції, але не прикладають багато

зусиль аби втілити їх у життя. Конфлітні ситуації та напади гніву виникають досить часто як відповідь на неможливість отримати бажане.

Цікавим з боку різних життєвих моделей є демонстративний тип. Безмежний егоцентризм, ненаситна жага уваги до своєї особи, захопленість здивування, шанування, співчуття знаходять прояви у всіх можливих сферах. Так, наприклад, ставлення до навчання у демонстративних підлітків залежить від того, наскільки навчальна діяльність сприяє задоволенню провідної установки-отримати шанування та здивувати оточуючих. Якщо ж в цій сфері з будь-яких причин не вдається встановити демонстративно переважаючу позицію, знаходиться інший спосіб звернути на себе увагу, що може проявлятися у значному відхиленні від стандартної поведінки у соціумі.

Нарешті підлітки з нестабільним типом мають патологічну слабкість волі. Їм важко приймати рішення, вони майже ніколи не займають позицій в любых проявах лідерства. Через це спостерігається зниження мотивації та відсутність зусиль на шляху до своїх цілей та бажань, які часто формуються під впливом більш активних оточуючих індивідів. Зразком для наслідування є ті моделі поведінки, які обіцяють негайні насолоди, зміну легких вражень, розваги.

З цього випливає, що тип акцентуації вказує на слабкість характеру і тим самим дозволяє передбачити фактори, які можуть викликати психогенні реакції, що призводять до дезадаптації, особливо якщо мова йде про підлітків. Достовірність раніше опублікованих робіт, які виявляли відмінності в частоті різних акцентуацій у студентів різних спеціальностей, була дуже сумнівною. Передбачається, що насправді між цими групами студентів немає різниці в частоті типів акцентуації.

Аби перевірити імовірність зазначеної гіпотези було проведено опитування за модифікацією анкети Лічко, яка включає 143 твердження, 10 діагностичних і одну контрольну шкалу (шкала брехні). Кожна шкала має 13 тверджень. Для підтвердження незалежності між акцентуацією та спеціалізацією (медико-технічною у даному експерименті) студентів 17–19 років на основі результатів анкетування було використано критерій узгодження Пірсона з поправкою Йейтса.

На базі зібраного матеріалу опитування, було визначено типи акцентуації характеру студентів.

Якщо МДЧ досягнуто лише з одного типу, то діагностується цей тип.

Якщо МДЧ перевищено за кількома типами, то діагностується змішаний тип або той, який є домінуючим у комбінації. Якщо МДЧ не досягнуто за жодним з типів акцентуації, то визначають недиференційований тип.

У 50 опитаних студентів-медиків виявлено наступні типи темпераменту:

2 випадки (4%) гіпертичного, 2 випадки (4%) циклоїдного, 2 випадки (4%) лабільного, 4 випадки (8%) астеноневротичного, 3 випадки (6%) чутливого, 2 випадки (4%) тривожно-педантичного, 4 випадки (8%) інтровертованого, 1 випадок (2%) збудливого, 0 випадків (0%) демонстративного і 0 випадків (0%) нестабільного.

Результати тестування серед 50 студентів-технарів демонструють схожу картину: 0 випадків (0%) гіпертимного, 3 випадки (6%) циклоїдного, 3 випадки (6%) лабільного, 4 випадки (8%) астеноневротичного, 3 випадки (6%) чутливого, 2 випадки (4%) тривожно-педантичного, 3 випадки (6%) інтровертного, 0 випадків (0%) збудливого, 4 випадки (8%) демонстративного і 1 випадок (2%) нестабільного.

Як і очікувалося, залежності між акцентуацією та спеціалізацією студентів немає, за винятком кількості студентів, які перевищили контрольну шкалу (шкала брехні): 20 випадків (40%) серед студентів-медиків і 15 випадків (30%) технічних ($p=0,0698683$). Кількість студентів зі змішаним темпераментом становить 9 (18%) для студентів-медиків і 13 (26%) для технічних ($p=0,617533$). Також виявлено 21 студента медичного профілю (42%) та 14 студентів технічного профілю (28%) з недиференційованим темпераментом ($p=0,65564$), що може також свідчити про вагання у майбутньому виборі остаточної спеціалізації.

Тому, як казав доктор Хаус: «Всі брешуть», але виявляється, що лікарі найбільше.

Список використаних джерел

1. Моя майбутня професія : зб. тренінгових занять / ред. А. С. Панькова. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2017. 215 с.
2. Загальна психологія: теорія та практикум : підручник / Ніна Михайлівна Ільїна, Світлана Олексіївна Мисник; Гол. ред. В. І. Кочубей. Суми : Університетська книга, 2021. 369 с.

Анастасія Малишева

студентка 2 курсу спеціальності «Медицина»

Науковий керівник: Подкупко-Дячкова Т. Л.

кандидат історичних наук, доцент

Одеський національний медичний університет

(м. Одеса)

НЕВЕРБАЛЬНЕ СПІЛКУВАННЯ З ПАЦІЄНТОМ

Хоча ключ до успіху як в особистих, так і в професійних стосунках полягає у здатності добре спілкуватися, найголосніше говорять не слова, а невербальні сигнали чи «мова тіла». Мова тіла – це використання фізичної поведінки, виразів і манер для невербального спілкування, часто інстинктивно, а не свідомо.

Незалежно від того, усвідомлює це людина чи ні, коли вона взаємодіє з іншими, то постійно подає та отримує безсловесні сигнали. Уся невербальна поведінка: жести, постава, тон голосу, зорові контакти – посилюють повідомлення. Вони можуть заспокоїти людей, зміцнити довіру та привернути інших, або вони можуть образити та заплутати. Ці повідомлення також не припиняються, коли людина припиняє говорити. Навіть коли мовчить, все одно спілкується невербально.

У деяких випадках те, що виходить із уст, і те, що «говорить» тіло, можуть бути двома абсолютно різними речами. Якщо людина говорить одне, а мова тіла

говорить про інше, оточуючі можуть відчувати нечесність слів . Так, наприклад, слово «так» промовлене хитаючи головою «ні», викликає дисонанс. Зіткнувшись із такими змішаними сигналами, слухач повинен вибрати, чи вірити вербальному чи невербальному повідомленню. Оскільки мова тіла є природною, несвідомою мовою, яка передає справжні почуття та наміри, то швидше за все, співрозмовник обире невербальне повідомлення.

Конкретно в медичній сфері невербальні сигнали спілкування: те, як пацієнт слухає, дивиться, рухається та реагує, – говорять про те, чи є інформація правдивою, і наскільки добре він слухає лікаря. Коли невербальні сигнали збігаються зі словами, тоді підвищуються довіра, ясність і взаєморозуміння. В іншому разі, їх відмінність може викликати напругу, недовіру та розгубленість.

Якщо лікар хоче стати кращим комунікатором, важливо стати більш чутливим не лише до мови тіла та невербальних сигналів інших, а й до своїх власних.

Комунікація – процес двостороннього обміну інформацією, що веде до взаємного розуміння. У перекладі з латині «комунікація» — означає «загальне, що поділяється з усіма». Якщо не досягається розуміння, комунікації не відбулося.

При використанні мови зі 100% задуманого комунікатор висловлює близько 80%. У разі, якщо при передачі повідомлення немає перешкод, реципієнт приймає близько 60%, виходячи з особливостей своєї уваги. Сприйняття сенсу сказаного становить близько 50% і засвоюється лише 40% мовної інформації.

Щоб переконатися в успіху комунікації, необхідно мати зворотний зв'язок, про те, як пацієнт зрозумів інформацію, як він сприймає лікаря, як ставиться до ситуації. Таким чином, у процесі спілкування постає проблема не стільки обміну інформацією, скільки її адекватного розуміння.

У вирішенні даної проблеми допомагає невербальне спілкування. Вміючи правильно сприймати та надавати певні сигнали, можна підвищити рівень розуміння та довіри між пацієнтом та працівником медичної сфери.

Невербальному супроводу мови приділяється більше половини уваги. Дослідження А. Мейєрабіана показали, що в щоденному акті комунікації людини слова становлять 7%, звуки та інтонації 38%, немовна взаємодія 55%.

Невербальне спілкування з пацієнтом може грати п'ять ролей:

а. Повторення: воно повторює і часто посилює повідомлення, яке робиться усно.

б. Протиріччя: це може суперечити повідомленням, які пацієнт намагається передати, таким чином вказуючи, що, можливо, він говорить неправду. Наприклад, казати «так», але відводи очі від співрозмовника.

с. Заміна: може замінити словесне повідомлення. Наприклад, вираз обличчя часто передає набагато яскравіше повідомлення, ніж слова.

д. Доповнення: це може доповнити словесне повідомлення. Наприклад, коли лікар промовляє назву препарату и водночас жестами демонструє вигляд пляшки.

е. Акцентування: може підкреслювати словесне повідомлення.

Існує багато різних типів невербального спілкування:

а. Міміка: обличчя людини надзвичайно виразне, здатне передати незліченну кількість емоцій, не кажучи ні слова. І на відміну від деяких форм невербального спілкування, міміка є універсальною. Вирази обличчя для щастя, печалі, гніву, здивування, страху та відрази однакові в різних культурах. Наприклад, про зацікавленість людини свідчать дещо підняті брови та віка.

б. Рухи тіла і постава: Те, як людина рухається і підносить себе, передає світові масу інформації. Цей тип невербальної комунікації включає поставу, позицію та дрібні рухи. Наприклад, лікар з прямою поставою викликає більше поваги до себе і його рекомендації щодо лікування будуть сприйматися серйозніше.

с. Жести: жести вплетені в тканину нашого повсякденного життя. Махати рукою, вказувати, манити – все це приклади повсякденних жестів. Однак значення деяких може дуже відрізнятись в різних культурах. У той час як знак «ОК», створений руками зазвичай передає позитивне повідомлення в англійських країнах, у таких країнах, як Німеччина та Бразилія, він вважається образливим. Тому важливо бути обережними з їх використанням, щоб уникнути неправильного тлумачення.

д. Зоровий контакт: оскільки зорове відчуття є домінуючим для більшості людей, зоровий контакт є особливо важливим видом невербального спілкування. Те, як пацієнт дивиться, може передати багато речей: інтерес, прихильність, ворожість або привабливість. Зоровий контакт також важливий для підтримки потоку розмови та для оцінки зацікавленості та реакції іншої особи. Коли один співрозмовник каже, досвідчений слухач не допускає «поєдинку» очима, оскільки це може спричинити агресивність.

е. Особистий простір: усі ми відчували коли-небудь незручності під час розмови, тому що співрозмовник стояв занадто близько і вторгався у наш простір. Кожен має потребу у фізичному просторі, хоча ця потреба відрізняється залежно від культури, ситуації та близькості стосунків. Для того щоб побудувати діалог та дізнатися якомога більше від пацієнта, повинна бути комфортна обстановка для нього, саме для цього потрібно розуміти де починається особистий простір.

ф. Голос: важливо не тільки те, що каже лікар, а й те, як він це каже. Коли хто-небудь говорить, інші люди «читають» його голос, а не слухають слова. Речі, на які вони звертають увагу, включають час і темп, наскільки голосно людина говорить, тон і інтонація, а також звуки, які передають розуміння, як-от «а-а» і «угу».

Доречно буває похвалити пацієнта за терпіння, акуратне дотримання приписів лікаря. Якщо він представив свої старі рентгенограми, слід показати, наскільки корисною виявилася ця інформація – у результаті виникне позитивний зворотний зв'язок.

Одна з найнебезпечніших і деструктивних навичок лікаря – схильність до принизливих для своїх пацієнтів зауважень. Пацієнт, який випадково почув, як лікар вишукує його в колі колег, навряд чи забуде і пробачить. Правильно чи неправильно він витлумачить почуте, необережні зауваження лікаря можуть назавжди зіпсувати довірчий контакт із пацієнтом.

Невербальне спілкування може суттєво допомогти лікарю покращити взаєморозуміння між пацієнтом і лікарем. Для контролю поведінки тіла людини потрібно розуміти наступні питання:

- Контакт очима – чи контактує особа в очі? Якщо так, то як довго?
- Вираз обличчя – що у пацієнта на обличчі? Невиразний він, чи емоційно присутній і сповнений інтересу?
- Тон голосу – чи видає голос людини теплоту, впевненість та зацікавленість, чи він напружений і заблокований?
- Постава і жести — їхнє тіло розслаблене чи напружене й нерухоме? Їхні плечі напружені й підняті чи розслаблені?
- Особистий простір – чи є фізичний контакт? Чи відповідає ситуації?
- Звуки – чи є звуки, які вказують на зацікавленість і розуміння?

Отже, вміючи користуватися невербальною мовою, встановити контакт з будь-якою людиною стає набагато легше.

Список використаних джерел

1. Дерябо С. Д., Ясвин В. А. Гроссмейстер общения. Москва : Смысл, 2000. 192с.
2. Панасюк А.Ю. А что у него в подсознании? Москва : Дело, 1997. 268 с.
3. Ларичев О.И. Наука и искусство принятия решений. Москва: Наука, 1979. 200с.
4. Nonverbal Communication and Body Language. URL : <https://www.helpguide.org/articles/relationships-communication/nonverbal-communication.htm>
5. Types of Nonverbal Communication. URL : <https://www.verywellmind.com/types-of-nonverbal-communication-2795397>

**Маріне Маргарян,
Степан Маргарян**

*магістранти I року навчання спеціальності «Менеджмент»
Науковий керівник: Єременко Л. В.,
кандидат психологічних наук, старший викладач
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного
(м. Мелітополь)*

ЛІДЕРСТВО В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Лідер – це людина, яка має задовольняти потреби та інтереси членів групи, не виходячи за межі права і цивільних норм, щоб не зробити своє оточення залежним від власних благадіянь. Людина, яка має вплив на працівників, повинна розробляти способи, а також прийому впливу на працівників, які будуть дієвими. Перш за все, дана людина стикається з вибором найоптимальних важелів управління та способів впровадження їх на своєму підприємстві. [1]

Питаннями лідерства займалися такі вітчизняні вчені, як: Л.І. Уманський, І.Г. Столяр, Б.Д. Паригін, А.І. Кравченко, В.Г. Городяненко, М.О. Калмакан. Серед зарубіжних соціологів і психологів: Ч. Хенді, А. Філлей, Р. Ліпіт, Р. Хаус, К. Левін, Дж. Френч, А. Корман, Е. Флейшман, Д. Макгрегор, М. Харріс, та інші.

Формування особливого статусу керівника, або іншого члена групи як об'єктивного явища відносин людей у цій групі називається лідерством. Вивчаючи це питання, зарубіжні психологи ототожнюють поняття «керівництво» і «лідерство» [5].

Різниця між статусом лідера і формального керівника впливають з особливостей функцій та ролі, які виконуються ними. Керівництво передбачає монополію на прийняття рішень і контроль за ходом їх виконання. Лідер також є керівником, але характер його дій інший, а ніж у звичайного менеджера. Він не командує, не керує, а веде за собою інших. Але, якщо керівник протистоїть групі підлеглих, виступає як зовнішня сила, то лідер перетворює колектив у єдину команду [6].

Традиційне розуміння людей про лідерів зазвичай передбачає образ керівника – інакше кажучи людини, яка офіційно наділена владою. Проте бути лідером – не завжди означає мати офіційну посаду, офіційне визнання і відповідний запис у трудовій книжці. Вивчаючи особистість керівника, психологія управління не тільки порівнює, аналізує факти й особливості, а забезпечує цілеспрямований розвиток як ефективного керівника, лідера.

У реальному житті лідерство потребує, перш за все, готовності виділитися і допомагати іншим людям досягати встановлених цілей. Але будь-яка дія в команді потребує участі не тільки лідера, але й інших людей. Лідер не буде рухатися вперед, якщо ніхто не буде йти за ним. Здатність вести людей робить керівника особливим, робить його лідером. Але лідер є лише частиною команди, яка цілеспрямовано рухається до стратегічної мети підприємства [2].

Підхід з позиції вроджених особистісних якостей покладено в основу «теорії великих людей». Згідно з нею історія робиться особистостями, а все суспільство можна розділити на «відомих» (пасивних виконавців) і «провідних» (природжених керівників). Найбільша частка досліджень в цій області припадає на 40-і рр. ХХ ст. Але вчені не зуміли виділити спільний набір якостей, характерний всім лідерам. Єдиний висновок, з яким згодні всі дослідники, полягає в тому, що структура особистісних якостей керівника повинна співвідноситися з особистісними інтересами, якостями і діяльністю його підлеглих. Але в кожному окремому випадку керівник-лідер проявляє винятковий набір якостей, який в іншій ситуації можливо не приведе до успіху [3].

Статус лідера завжди мають більш авторитетні й шановані члени колективу. Поява лідера, взаємодія та спілкування з ним викликає в оточуючих позитивні емоції. У міжособистісних конфліктах він часто бере на себе роль арбітра. Співробітники охоче звертаються до нього за допомогою або порадою. Зазвичай член колективу стає лідером у зв'язку зі своїми особистісними рисами, професійною майстерністю, ставленням до роботи й колективу.

Питання лідерства розроблялася у вітчизняній психології ще в 20–30-х рр. Його розуміють як один з процесів організації і управління малою соціальною

групою, що сприяє досягненню групових цілей в оптимальні строки і з найбільшим ефектом [4].

Сучасність переконує в тому, що керівнику в сфері публічного управління недостатньо вже бути талановитим керівником. Але й необхідно бути лідером, який досконало володіє умінням "вирощувати" талановитих лідерів-послідовників із числа своїх підлеглих, а також знати новітні управлінські технології [9].

Лідерство у сфері публічного управління потребує спрямованості на людські відносини. Публічний лідер є фахівцем у галузі неформальних відносин, володарем розвиненого соціального інтелекту та методів мотивації, авторитетом досвідченої команди. Це підвищить якість надання послуг органами публічного управління в Україні [7].

Зміни, що відбуваються на сучасному етапі в системі публічного управління мають багатоплановий, багатоаспектний характер. Причинами цих змін виступають глобальні або загальноосвітні зміни, зміни в економічній теорії, технологіях, в публічному та приватному секторах. Визначивши причини трансформаційних процесів у публічному управлінні можливо охарактеризувати сучасні тенденції розвитку публічного управління в Україні [8].

Основними тенденціями до зміни концепцій державного управління будуть розробки теорій управління з позиції так званого «прориву», тобто стрімкого просування управлінської системи до власного відновлення і відновлення зони управління з метою подолання кризових і стагнаційних процесів, забезпечення лідерства країни [9]. В новітніх процесах трансформації публічного управління чітко простежується тенденція до європеїзації публічного управління [8].

Потреба змін вітчизняної системи публічного управління, що зумовлені викликами часу та глобалізаційними змінами сучасного інформаційного суспільства, повинні опиратися не лише на фіксації нових управлінських віянь, а й на комплексному врахуванні досвіду функціонування системи публічного управління та здобутків зарубіжних держав. Вважаємо, що подальші шляхи удосконалення системи публічного управління в Україні повинні відбуватись на основі поетапних процесів завершення адміністративно-територіальної та адміністративної реформ, подальше завершення конституційної реформи у частині децентралізації влади, що передбачає передачу реальних повноважень органам місцевого самоврядування, впровадження електронного врядування в діяльність органів публічної адміністрації, застосуванні новітніх концепцій й управлінських напрямів, врахуванні цивілізаційних тенденцій розвитку суспільства, реформування системи публічного управління на основі комплексного врахування досвіду функціонування систем публічного управління в зарубіжних країнах [8].

Список використаних джерел

1. Єременко Л. В. Роль емоційного інтелекту у професійній компетентності керівника: Зб. наук. праць Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки». Херсон 2017. Вип.1, Т. 2, С. 150-155
2. Лідерство в системі управління підприємством. Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/24971/1/%D0%9E%D0%BB%>

D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE %D0%9D.%D0%92. 51 %D0%B3%D1%80%D1%83%D0%BF%D0%B0.PDF

3. Роль лідерства в системі управління персоналом на підприємстві. Режим доступу: http://www.market-infr.od.ua/journals/2018/24_2018_ukr/29.pdf

4. Керівництво та лідерство в системі управління. Режим доступу: https://stud.com.ua/71939/sotsiologiya/kerivnitstvo_liderstvo_sistemi_upravlinnya

5. Психологія керівництва і лідерства. Режим доступу: http://op.tsatu.edu.ua/mod/book/view.php?Id=143632#_Toc55327312

6. Лідерство в системі управління. Стили управління в організації. Режим доступу: http://op.tsatu.edu.ua/pluginfile.php/184567/mod_resource/content/0/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B5%203.pdf

7. Лідер та керівник: їх схожість та відмінність. Режим доступу: <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/28503/1/Skydanenko.%20Chasnyk.pdf;jsessionid=BCC17300A40E101C82261EDC412F27FC>

8. Деякі питання лідерства в системі публічного управління. Режим доступу: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/36640/3/Karminska-Bielobrova_Deiaki_pytannia_liderstva_2017.pdf

9. Решота О. А. Особливості розвитку публічного управління в Україні: сучасні тенденції та проблеми. Режим доступу: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/3_2020/39.pdf

10. Васильєва О. І., Васильєва Н. В.. Інноваційне лідерство в публічному управлінні. Режим доступу: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=7486&i=9>

Анастасія Мироненко

студентка 2 курсу спеціальності «Медицина»

Науковий керівник: Подкупко-Дячкова Т. Л.

Кандидат історичних наук, доцент

Одеський національний медичний університет

(м. Одеса)

ВМІННЯ ПЕРЕКОНУВАТИ ПАЦІЄНТА: НЕОБХІДНА КОМПЕТЕНЦІЯ МЕДИКА

*Якщо пацієнт вирішуватиме,
до якого лікаря звернутися - до того,
який лікує травмами, чи до іншого,
який лікує ножем, то він насамперед
звернеться до того, який лікує словом.*

Гіппократ

Для того, щоб краще розуміти вчинки та поведінку пацієнтів, слід добре уявляти, що таке спілкування і як можна його ефективно використати у роботі. Спілкування є тим засобом спостереження і догляду, без якого лікар не зможе застосовувати всі інші. Ваше вміння спілкуватися допомагає іншим людям зрозуміти вас і дає змогу вам зрозуміти їх. Тому для успішної професійної діяльності лікар повинен досягнути вершини майстерності спілкування, зробити

його автоматичним, перетворити на внутрішню потребу досконалу техніку фахового спілкування. Кожна соціальна роль завжди залишає певний особистий простір для її виконавця, що є основою для виникнення міжособистісних (психологічних) стосунків, які складаються на емоційному підґрунті (на підставі певних почуттів, що виникають між людьми). У соціальній психології почуття об'єднують у дві великі групи: кон'юнктивні (зближують, об'єднують людей) та диз'юнктивні (антипатичні почуття, що роз'єднують людей). У професійній діяльності лікаря важливе його вміння вибудовувати свої стосунки з пацієнтами, їх родинами та колегами, ґрунтуючись на кон'юнктивних почуттях, і звичайно - реалізувати їх у спілкуванні і таким чином переконувати у правоті та доцільності своїх висловлювань.

Комунікація – це процес двобічного обміну інформацією, який призводить до взаєморозуміння. Щоб переконатися в успішності комунікації, слід отримувати інформацію про те, як пацієнт зрозумів лікаря, як сприймає його, як ставиться до своєї хвороби та запропонованих лікарем методів лікування. Для ефективної комунікації характерні: досягнення взаєморозуміння, краще усвідомлення ситуації та предмету спілкування .

Причинами поганої комунікації лікаря з пацієнтом найчастіше виступають:

1. Стереотипи - спрощені думки стосовно людини або ситуації, в результаті немає об'єктивного аналізу і розуміння людини, ситуації, проблеми. Найбільш поширеними стереотипами пацієнтів є: сприймання лікаря як всесильної особи, яка може здійснити «чудо зцілення»; сприймання лікаря як ворога, який намагається порушити цілісність особистості пацієнта та втручається у його особисте життя; сприймання лікаря як бездушної істоти, націленої лише на отримання власної вигоди і т. д. Лікарі щодо пацієнтів зазвичай створюють такі стереотипи: пацієнт-симулянт, який намагається отримати вторинну вигоду; пацієнт-обманщик, який намагається приховати (перебільшити чи применшити) симптоми захворювання; пацієнт нав'язує лікареві свою точку зору на хворобу, діагноз, методи лікування; Тому лікар змушений не лише намагатися зруйнувати стереотипи пацієнта, а й позбутися власних стереотипів щодо нього.

2. Упереджене ставлення – схильність нехтувати усім, що суперечить власним поглядам, все незвичайне, нове. Люди завжди вірять у те, у що хочуть вірити, і рідко усвідомлюють, що інша людина так само має підстави і право трактувати події та судження. Таке упередження з боку пацієнтів зазвичай виявляється у небажанні погодитися з діагнозом лікаря та методами лікування. У цьому випадку лікар повинен за допомогою раціонального переконання, залучаючи думку визнаних авторитетів та своїх колег, переконати пацієнта у хибності його розуміння хвороби.

3. Відсутність уваги та інтересу до співрозмовника. Часто у спілкуванні лікаря з пацієнтом інтерес виникає лише тоді, коли відбувається усвідомлення значення отриманої інформації, тобто за допомогою цієї інформації можна отримати бажаний або запобігти небажаному результату. У лікарів відсутність інтересу часто буває пов'язаною з синдромом хронічної втоми, великим навантаженням,

рутинністю роботи. Завдання лікаря полягає у донесенні необхідної для підтримання прийняттого рівня здоров'я або його покращення як до самого пацієнта, так і до його близьких.

4. Помилки у побудові висловлювань: неправильний вибір слів, складність повідомлення, нелогічність, непереконливість чи не найчастіше стають причиною поганої комунікації та нерозуміння між лікарем і пацієнтом. Лікар повинен вміти правильно оцінити загальнокультурний та освітній рівень свого пацієнта і пояснити йому сутність висловлювань у зрозумілій доступній формі, не вживаючи спеціальних термінів, говорячи простими реченнями, з яких легко зрозуміти причинно-наслідкові зв'язки та основні акценти.

5. Помилковий вибір стратегії і тактики у спілкуванні лікаря з пацієнтом може виникати, коли лікар неправильно оцінив психічний стан пацієнта і намагається вибудувати спілкування, ґрунтуючись на недоречних стратегіях.

Під час спілкування лікаря і пацієнта відбувається процес сприйняття і пізнання одне одного. Одна із форм пізнання – емпатія – здатність емоційно сприйняти пацієнта, проникати в його внутрішній світ. Одні – спілкуючись із пацієнтом, не виявляють зацікавленості його психічним станом, переживаннями, намірами; інші відзначають деякі ознаки психічних проблем пацієнта, і лише здатні до емпатії лікарі виявляють уміння відразу увійти в становище пацієнта .

Успішне фахове спілкування лікаря і пацієнта часто ґрунтується на міжособистісній атракції – взаємній симпатії, потягу між людьми, наданні переваги одних людей перед іншими. Коли йдеться про спілкування лікаря з пацієнтом, то міжособистісна атракція у пацієнта має високий ступінь авансованості, а сам лікар в силу професійних потреб часто повинен задіювати певні внутрішні та зовнішні процеси, що їй сприяють. Серед зовнішніх факторів атракції найбільш важливими є: потреба пацієнта у розумінні співрозмовників та емоційний стан партнерів. Фізичну привабливість лікаря, його стиль спілкування, подібність між лікарем та пацієнтом, а також виявлення лікарем особистого зацікавленого і підтримуючого ставлення до пацієнта - основні внутрішні фактори, які власне й призводять до виникнення атракції.

Оскільки у взаємодії «лікар – пацієнт» лікар виконує роль керівника, стосунки з пацієнтами вибудовуються залежно від особистісних особливостей лікаря та пацієнта. Вони можуть бути авторитарними, якщо лікар бере на себе усю відповідальність за життя і здоров'я пацієнта, не враховуючи його особистісних потреб, прагнень і переконань; ліберальними – коли лікар висловлює стандартно-формалізовані рекомендації, залишаючи за пацієнтом можливість обрання стратегій поведінки; демократичними – коли лікар обговорює з пацієнтом стратегії і тактики лікування, обираючи прийнятні – як з позиції лікувального впливу, так і з позиції готовності до них пацієнта, а за необхідності лікар намагається переконати пацієнта щодо зміни його точки зору, ґрунтуючись на доцільності, необхідності та прийнятності такої тактики.

Таким чином, етика спілкування лікаря і хворого – це один із центральних розділів медичної деонтології, який забезпечує успіх лікування та видужування хворих. Лікар будь – якої спеціальності має постійно вдосконалювати свої знання у цій сфері, вивчати психологію та особистісні характеристики хворих, спрямовувати їх на швидке одужання.

Список використаних джерел:

1. Губенко Л. Г., Немцов В. Д. Культура ділового спілкування. К., 2002.
2. Журавель В. І., Вайнагій В. М., Рогач І. М. Керівник і підлеглі, або про службово – посадові взаємини. Ужгород, 1996.
3. Коваль А. П. Ділове спілкування. К., 1992.
4. Радевич – Винницький Я., Костенко В. Етикет і культура спілкування. К., 2006.
5. Рогач І. М., Шніцер Р.І. Етика спілкування як складова частина менеджменту в системі охорони здоров'я : навчально-методичний посібник для лікарів-інтернів та лікарів-курсантів. Ужгород, 2010.

Олександр Овесков

студент IV курсу спеціальності «Туризм»

Науковий керівник: Єременко Л.В.

кандидат психологічних наук, старший викладач

Таврійський державний агротехнологічний

університет імені Дмитра Моторного

(м. Мелітополь)

ПОЗИТИВНА ПСИХОЛОГІЯ В ТУРИЗМІ

Постановка проблеми. Позитивна психологія – нове віяння в науці. Основна увага в цьому напрямку приділяється позитивним якостям людини, а потім досліджуються людські чесноти. Вона використовує відкритий погляд на проблеми і розуміє людську мотивацію, здібності та потенціал. Позитивна психологія не тільки відповідає поточному фону соціального розвитку, а й має дуже глибокий зв'язок зі щастям людей. Ці причини роблять дослідження позитивної психології актуальними. У той час як туризм є важливим проявом радості душі і тіла, а внутрішній попит людей на туризм зростає з підвищенням рівня життя. Насправді існує тісний взаємозв'язок між туризмом і психологією, і вони можуть дати хороший простір для розвитку духовного світу людини. Виходячи з цього, в даній статті в якості об'єкта дослідження в основному розглядається позитивна психологія в туризмі.

Виклад основного матеріалу

Взаємовідносини між позитивною психологією і туризмом

Хоча розвиток індустрії туризму має дуже довгу історію в кожній країні, туризм – нова дисципліна, яка розвивається швидкими темпами. Фактично, туризм – це міждисциплінарна наука, яка включає в себе всебічну різноманітність психології, соціології, менеджменту, антропології і т. д. У цьому дослідженні в основному детально обговорюється психологія і вивчається функція і значення позитивної психології в туризмі. Вчені вважають, що існує певна конвергенція між

психологією туризму і позитивної психологією, і їх основна мета – передати позитивну соціальну енергію і, в той же час, підвищити індивідуальну цінність, сприяти гармонійному розвитку суспільства для підвищення їх психологічного благополуччя. Раціональне використання позитивної психології в туризмі є основною темою досліджень, і застосування позитивної психології в туризмі може поліпшити враження туристів, дозволяючи відвідувачам отримати певні почуття до місця подорожі за короткий період часу, зберегти цю туристичну подорож в глибині душі і отримати психологічне задоволення, тим самим підвищивши своє щастя.

Перспективи застосування позитивної психології в подорожах

Позитивна психологія приносить величезну користь всім, тому необхідні позитивні психологічні дослідження, які можуть сприяти розвитку психічного здоров'я всього людства. Виходячи з нинішньої ситуації, все суспільство в світі зазнає великі зміни, і людям потрібно більше часу для відпочинку. Проблеми з психічним здоров'ям також дуже важливі. Швидкий економічний розвиток світу дає можливість деяким людям заробляти великі гроші. У разі достатньої кількості матеріальних цінностей, слід приділяти більше уваги проблемам зі здоров'ям і отримувати більше духовного задоволення використовуючи подорожі.

Туризм – це не тільки знайомство з різними звичаями і культурами різних областей, а також виконання певних фізичних вправ і отримання туристами психологічного і духовного задоволення. Таким чином, індустрія туризму тісно пов'язана з індексом щастя людей, насправді це відповідає цілям позитивної психології. Хоча поєднання цих двох аспектів у нашій країні не дуже зріле, в найближчому майбутньому у нас буде багато можливостей для зростання. Таким чином, поєднання позитивної психології і туризму вимагає часу, і ми повинні розробити шлях розвитку нашої країни відповідно до реальної ситуації.

Висновки. Туризм може змусити людей повністю розслабити тіло і розум, що є проявом здорового способу життя. Позитивна психологія підкреслює індивідуальну адаптацію людини і змінює погляд на проблеми в житті за допомогою саморегуляції. Таким чином, і туризм, і позитивна психологія просять людей знайти душевний спокій і знайти справжнє «я». Зв'язок між ними дуже тісний, і застосування позитивної психології в подорожах може змусити відвідувачів розвивати хороший менталітет, змінити їх душевний стан, одночасно відвідуючи нові місця. Така подорож у свою чергу, може підвищувати індекс щастя, навчити людей в повній мірі насолоджуватися життям завдяки туризму і позитивно ставитися до вирішення поточних проблем і досягнення мети збереження здоров'я.

Список використаних джерел

1. Андрієнко Є.В. Соціальна психологія: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів / Під ред. В.А. Сластенина. М., 2003.
2. Єременко Л. В., Ісакова О.І. Психологія управління: посібник для самостійної роботи студентів. Мелітополь: ФО-П Однорог Т.В., 2020. 79 с.
3. Ву Маоїнг. Застосування позитивної психології в туристичних дослідженнях [J]. *Журнал подорожей*, 2014, 29 (1): 39-46.
4. Леонтьев А. А. Психологія спілкування. М.: Сенс, 1999. 365 с.

Наталія Панчук

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології освіти*

Софія Панчук

*студентка I курсу спеціальності « Середня освіта
(Мова і література (польська))»,*

Кам'янець-Подільський національний університет

імені Івана Огієнка

(м. Кам'янець-Подільський)

ОСОБЛИВОСТІ ЖИТТЄВО-ПРОФЕСІЙНИХ ЦІЛЕЙ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Процес формування особистості майбутнього фахівця проходить в умовах соціально-економічної кризи суспільства. Динаміка системи цінностей сучасного суспільства перебуває під впливом як суспільних факторів, так і особистісних задатків щодо обраної майбутньої педагогічної професії, оскільки це пов'язано не лише зі зміною статусного положення і ролі вчителя, а й з ціннісними орієнтаціями особистості юнака і формулює нові завдання щодо підготовки вчителя в закладі вищої освіти.

Ефективність діяльності фахівця залежить від володіння професійними компетентностями, якостями, цінностями, соціально-професійними та особистісними характеристиками. Надійною основою прогнозування ефективності професійної діяльності майбутнього фахівця є усвідомленість ним життєвої позиції. Диференціація особистої системи цінностей студента виступає конкретним показником усвідомленості. Вступ до закладу вищої освіти змінює соціальний статус, соціальні функції, ролі, види діяльності, посилює соціальний розвиток, включає людину в сфери суспільних відносин і майбутньої професії, вимагає мобілізації внутрішніх ресурсів, природніх задатків та призводить до переоцінки цінностей. Процес розвитку та ціннісно-професійне самовизначення залежить від рівня та ступеня соціальної активності, самоактивності і продуктивності самої особистості.

Дослідженням ціннісних орієнтацій студентської молоді займались Н. Є. Бондар, Л. В. Долинська, С. О. Ставицька, К. А. Нечаєва, І. А. Райгородська, Н. І. Приходько, Ю. А. Щербаков тощо. Однак, поза увагою дослідників залишилась проблема виявлення факторів впливу на процес становлення ціннісних орієнтацій вчителя та умов його оптимізації; недостатньо розглянуто особливості впливу процесу професіоналізації на формування системи ціннісних орієнтацій в ранньому юнацькому віці; не повністю висвітлено питання про суть та ієрархічні структури ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя на сучасному етапі розвитку суспільства.

Ціннісні орієнтації виступають показником міри соціалізації. «Як відомо, цілі освіти – це культурні цінності науки, мистецтва, моралі, права, перетворення людини природної в людину культурну. Тому процес засвоєння цінностей виходить на вищий рівень - соціалізацію, формування особистості як суб'єкта системи соціальних зв'язків і стає однією з форм виховання» [1, с. 28].

Ціннісні орієнтації знаходять свій конкретний вияв в життєво-професійних цілях та планах. Життєво-професійні цінності не мають чіткої визначеності у часі, вони лише визначають спрямованість життєвого шляху, а тому потребують конкретизації в певних планах та цілях, досягнення яких і призводить до реалізації цінностей.

Система ціннісних орієнтацій є тим компасом, який задає основну лінію життя особистості і в ній є як пріоритетні цінності, так і похідні, другорядні, а спрямованість на реалізацію певних цінностей утворює певний тип особистості. Орієнтація на певні цінності означає не лише переважну спрямованість життя, а й накладає відбиток на усі інші стосунки людини зі світом та іншими людьми. Струнка несуперечлива система ціннісних орієнтацій визначає продуктивність життя. Встановлення пріоритетів спрощує ситуацію життєвого вибору.

Свідомий вибір пріоритетів вперше відбувається при виборі майбутньої професії, життєво-професійного шляху в юнацькому віці. «Соціалізація молодої людини не є нагальним відображенням дійсності, своєрідним дзеркалом соціальних умов і суспільних впливів. Бо таке розуміння ролі молоді зводилось би тільки до механізму адаптації, конформізму, повторення однакових якостей» [1, с. 28].

Інтерналізація – це внутрішнє засвоєння цінностей. «Процес інтерналізації базується на соціальних цінностях, нормах, установках, оцінних уявленнях у результаті взаємодії суб'єктів навчально-виховного процесу» [2, с. 7] та виступає складовою частиною соціалізації особистості.

Процес формування системи цінностей та ціннісних орієнтацій є соціальним за своєю природою, пов'язаний з характером діяльності, опосередкований оцінюванням та спілкуванням і відображає смисложиттєву активність особистості. Фундаментом формування світогляду в ранньому юнацькому віці є соціальні цінності, які існують у свідомості кожного. Вони виконують роль фундаментальних норм, забезпечують інтеграцію суспільства, допомагають особистості здійснювати соціально визнаний вибір своєї поведінки в життєво важливих ситуаціях. С. В. Яремчук сутність професійно-психологічної спрямованості визначає як «динамічне психічне утворення, яке характеризується усвідомлюваними особистістю домінуючими професійними мотивами, що визначають стійке, тривале, активно-дійове позитивне ставлення особистості до опанування психологічних знань, умінь, навичок, і забезпечує ефективність виконання виховних, освітніх і розвивальних завдань у майбутній професійній діяльності» [3, с.90].

Серед факторів, що опосередковують вплив соціального середовища на становлення ціннісних орієнтацій, найбільш суттєвими виступають: психологічний клімат у колективі, членом якого є особистість, сімейне середовище з його

традиціями, наявність доступу до засобів освіти та культурних досягнень поколінь, а також інші «внутрішні умови», які впливають на формування індивідуального ціннісно-забарвленого світобачення.

Професійне самовизначення в ранньому юнацькому віці як ціннісно-життєвий вибір відбувається на основі загальної орієнтації в соціально-економічній ситуації в країні та прогнозування престижності обраної професії, усвідомлення її цінності та виділенні віддаленої професійної мети, її узгодженість з іншими важливими життєвими цілями.

Специфіка професії вчителя вимагає розвиненості гуманістичної спрямованості системи ціннісних орієнтацій, що забезпечує успішну аксіологічну діяльність, формування світоглядних позицій та визначення особистісного смислу педагогічної діяльності, а тому метою навчально-виховного процесу у вищому закладі освіти має бути формування професійно-значущих утворень особистісної структури і, перш за все, ціннісних орієнтацій.

Ефективність формування ціннісних орієнтацій майбутнього фахівця та всієї системи його підготовки залежить від того, наскільки зовнішні виховні впливи відповідають завданням та змісту його самовиховання.

Список використаних джерел

1. Бутківська Т.В. Проблема цінностей у соціалізації особистості. *Цінності освіти і виховання* / За заг. ред. О. В. Сухомлинської. Київ, 1997. С. 27–31.
2. Бутківська Т.В. Цінності: від учителя до учня: Психологічна соціологія. *Початкова школа*. 1997. №2. С. 6–8.
3. Яремчук С.В. Професійно-психологічна спрямованість особистості майбутнього вчителя. *Педагогіка і психологія*. 2001. N 1 (30). С. 89–96.

Артем Понирко

курсант В курсу спеціальності «Забезпечення військ (сил)»

Науковий керівник: Ізбаш С. С.,

кандидат педагогічних наук, доцент

Національна академія Національної гвардії України

(м. Харків)

ПОНЯТТЯ БАР'ЄРІВ У ПРОФЕСІЙНОМУ СПІЛКУВАННІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Проблема організації спілкування у військовому закладі є надзвичайно важливою, у зв'язку з виконанням професійних обов'язків, пов'язаних з необхідністю налагодження сприятливих психологічними взаємовідносинами у військових колективах.

На підставі вивчення літературних джерел встановлено, що проблема вивчення психологічних бар'єрів досліджувалася багатьма вченими. Психологічні бар'єри у психології отримали назву комунікативних бар'єрів. Існують різноманітні підходи до їх класифікації. На думку вітчизняних психологів Г. Ю. Чередник та О. О. Лози, основними комунікативними бар'єрами є:

- бар'єри ставлення (відносин);

- бар'єри розуміння;
- бар'єри соціально-культурні.

У свою чергу, бар'єри розуміння поділяються на:

- фонетичний бар'єр (невизначеність мови, мова з великою кількістю слів-паразитів);
- семантичний бар'єр (застосування жаргону, сленгу, різниця в розумінні значень партнерами по спілкуванню);
- стилістичний бар'єр (наприклад, критичні зауваження, офіційна доповідь з використанням неформальної лексики, невиправдане ситуацією використання імперативного стилю, надто категоричних висловлювань);
- логічний бар'єр [3, с. 24].

Л. М. Карамушка більш детально і повно розкрила специфічні комунікативні бар'єри, що виникають в управлінському спілкуванні, зокрема:

- інтелектуальний бар'єр, пов'язаний із логіко-граматичним оформленням мовлення та особливостями мислення;
- мотиваційний бар'єр, пов'язаний із різними цілями, настановами та мотивацією;
- бар'єр, пов'язаний із соціальними ролями «керівник» чи «підлеглий» та ієрархією їх взаємин;
- бар'єр управлінської поведінки керівника (наприклад, авторитарної) [2, с. 215].

На нашу думку, бар'єри у спілкуванні виникають внаслідок того, що військовослужбовці, мають різну ментальну культуру, звички, виховання, по-різному інтерпретують поведінку та мають різне розуміння ситуації в залежності від умов життя та попереднього досвіду спілкування, що утворює бар'єри у спілкуванні. Не менш важливим бар'єром у спілкуванні є віковий бар'єр, який спричиняє непорозуміння у відносинах між військовослужбовцями, що також може спонукати до непорозуміння у спілкуванні між молодими військовослужбовцями та більш старшими. Цей бар'єр з боку старшого покоління виявляється у повчаннях та пред'явленні певних вимог, і навпаки, молоді військовослужбовці можуть не захотіти співпрацювати зі старшими, оскільки вважатимуть їх методи застарілими.

Найбільш важкими для подолання є психологічні бар'єри у спілкуванні, адже відрив від дому та батьків впливає на морально-психологічний стан військовослужбовців, які тільки розпочинають службу в армії.

Що стосується військовослужбовців, які вже деякий час прослужили, то рутинні будні та перебування в замкнутому колі одних і тих самих людей теж негативно впливає на професійне спілкування військовослужбовців, що виявляється у результатах виконання поставлених завдань.

Виходячи з вищенаведених фактів, можна зробити висновок, що бар'єри у професійному спілкуванні військовослужбовців виникатимуть завжди, але керівникам військових підрозділів необхідно проводити систематичну роботу по налагодженню морально-психологічного клімату в колективах за рахунок

організації заходів культурного дозвілля, занять спортом, улюбленою справою, читання книжок, регулярне спілкування з родиною. Налагодження сприятливого професійного спілкування – запорука успішного проходження служби військовими та постійне піклування про їх психічне здоров'я.

Список використаних джерел

1. Грицевич Т.Л., Капінус О.С., Мацевко Т.М., Ткачук П.П. Соціально-психологічні технології управління військовими колективами : навч.-метод. посіб. Львів : НАСВ, 2018. 256 с.
2. Карамушка Л. М. Роль організаційної культури у подоланні негативних психічних станів персоналу освітніх організацій // Відкрита освіта: інноваційні технології та інноваційний менеджмент: кол. моногр. / за наук. ред. М. О. Кириченка, Л. М. Сергєєвої. К. : Ін-т обдарованої дитини, 2018. 440 с.
3. Чередник Г.Ю., Лоза О.О. Конспект лекцій з курсу «Соціальна психологія». Д.: РВВ ДНУ, 2009. 76 с.

Вікторія Ромащенко

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки

Донецький державний університет внутрішніх справ

(м. Маріуполь)

АГРЕСІЯ В СТРУКТУРІ ОСОБИСТОСТІ ПОЛІЦІЇ: РІЗНОВИДИ ТА ЗАСОБИ ПРОТИДІЇ

Агресивність – стійка риса особистості, що виявляє високу схильність до агресивної поведінки [1].

Агресивна поведінка, навпаки, вважається актом, спрямованим на фізичну або психологічну шкоду іншим людям або предметам; крім того, агресивна поведінка може бути спрямована на носія агресії, тобто виражена у формі ауто агресії [2].

Існують асоціальні та соціально прийнятні агресивні способи поведінки.

Асоціальна агресія проявляється в діях, що суперечать загальноприйнятим нормам поведінки і виражаються у формі образ, образ, що завдають фізичної шкоди.

Соціально прийнятна агресія допустима в дії, відповідно до норм соціальної поведінки.

У зв'язку з реформуванням діяльності правоохоронних органів нашої держави сьогодні особлива увага приділяється питанням, пов'язаним із здійсненням належної підготовки персоналу. Причиною цього є, з одного боку, поступовий перехід угорських правоохоронних органів на європейські стандарти підготовки та, з іншого боку, збройна агресія у східній частині нашої країни, що призводить до перегляду змісту навчання для місцевих поліцейських в зоні боротьби з тероризмом. Окрім цього, збільшується кількість незаконних дій, скоєних із застосуванням вогнепальної зброї та вибухових речовин, сучасних інформаційних технологій, таких як расова нетерпимість, ксенофобія тощо.

Теоретичний аналіз сучасних наукових уявлень про емоційні вольові стани показав, що психічний стан дослідники розглядають як складне, інтегративне,

цілісне, багатофункціональне та багатоструктурне явище психічного життя, яке пов'язує психічні процеси та характеристики [2]. Вчені поділяють психічні стани на позитивні та негативні залежно від характеру впливу на особистість, діяльність та міжособистісні стосунки. Позитивні психічні стани, що супроводжують навчальну діяльність: допитливість, здивування, ініціатива, допитливість, радість, натхнення, задоволення, захоплення, надія, активність, рішучість, концентрація, сила, впевненість у собі.

Негативні психічні стани, такі як: депресія, смуток, розчарування, тривога, гнів, агресія, незадоволеність, втома, нерішучість, страх, невпевненість, байдужість, розгубленість, апатія, неухважність, загальмованість, одностайність, розчарування, стрес, депресія тощо.

Сучасні науковці спостерігають зниження відсотку затримань правопорушників із застосуванням фізичної сили. Зростає відсоток затримань, проведених за допомогою спілкування та переконання, тобто за допомогою професійного спілкування працівників поліції. Не можна забувати, що специфіка професійного спілкування правоохоронців має ряд важливих характеристик, а саме: суворе дотримання законодавства; правозастосування часто пов'язане із примусовими заходами та обмеженнями прав людини; у стосунках із черговими громадянами працівники часто відчують прихований (а іноді і відкритий) опір, агресію і не мають права відмовляти в такому спілкуванні і більше не повинні виконувати свої повноваження; професійне спілкування представників правоохоронних органів з громадянами характеризується специфікою причин контакту; і, звичайно, невід'ємною частиною професійного спілкування представників правоохоронних органів з громадянами є певна формалізація такого спілкування певними юридичними документами [5].

Для визначення причин агресивної поведінки в групі важливо розуміти природу агресії, фактори та механізми, що впливають на її зростання. Витоки насильства полягають у їх здатності до агресивної поведінки, що суперечить соціально прийнятним правилам та нормам, які шкодять іншим людям. Основними причинами агресії є незадовільні умови, низька ефективність ідеологічного впливу, недостатній контроль, невдачі прокуратури та функціонування судової влади. Тому необхідний комплекс заходів впливу на агресивну поведінку працівників у вільний час: посилення контролю, поліпшення житлових умов, навчально-ідеологічна робота, посилення покарання за злочини [4].

Ми погоджуємось із О. Волянською, що найбільш оптимальним методом психокорекції агресивності, який дозволяє досягти хорошого результату, виступає раціональний психотерапевтичний тренінг. Даний метод не претендує на виявлення глибоких причин агресивності, але спрямований на усвідомлення та зміну агресивної поведінки правоохоронця [3].

Такий підхід забезпечує отримання необхідних соціальних знань і навичок, особливо у сфері спілкування і спільному вирішенні виникаючих проблем чи поставлених задач. При цьому в емоційній сфері важливо, щоб у ході тренінгу

правоохоронець отримав емоційну підтримку, був знижений рівень тривоги, суб'єктивний рівень переживань, проведена корекція емоційного реагування.

У когнітивній сфері, яка виступає головною при корекції агресивної поведінки, важливе місце займає допомога особистості в усвідомленні істинних причин виникаючих проблем, підвищення її самооцінки, узгодження внутрішнього образу, формування віри в свої сили, у можливості подолання ситуації, яка виникає. У поведінковій сфері у ході психотерапевтичного тренінгу можна корегувати неадекватні поведінкові реакції.

Список використаних джерел

1. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/Aghresija>
2. Александров Д.О. Загальна психологічна характеристика професійної діяльності працівника Національної поліції. *Юридична психологія*. №1 (18). 2016.
3. Волянская Е.В. Основные этапы систематического изучения агрессии. *Методология, теория та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства* : зб.наук.пр. 2001. С. 179-183
4. Ларіонов С.О., Макаренко П.В., Доценко В.В. Поведінкова діагностика агресивної поведінки працівників національної поліції засобами психологічного тренінгу. *Право і безпека – Право и безопасность – Law and Safety*. 2018. № 1 (68).
5. Психологічні конструкти позиціонування поліції серед населення: матеріали «круглого столу» від 24 листопада 2016 р. / за заг. ред. Гуменюк Л. Й., Козирева М. П. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2016. 296 с. URL: https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/biblioteka/nauk_konf/krugl_Stil_24.11.2016.pdf

Юлія Рудоманенко
аспірантка кафедри загальної та диференціальної психології,
Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського
(м. Одеса)

ПРОКРАСТИНАЦІЯ ЯК ПРОЯВ ВНУТРІШНЬООСОБИСТІСНОГО КОНФЛІКТУ

Сучасний розвиток суспільства характеризується глибинними соціальними змінами, пов'язаними з оновленням системи цінностей та збільшенням кількості впливів на людину, які вона не завжди спроможна опанувати. Переживання особистістю власної неоднозначності, складності внутрішньої світу, усвідомлення мінливості власних бажань і домагань, неможливості їх реалізації чи взагалі зволікання з прийняттям рішень з супутнім відчуттям емоційного дискомфорту – усе це є полем внутрішньоособистісних конфліктів і феномена прокрастинації. На сьогодні достеменно невідомо, є прокрастинація схильністю чи це особливий стан особистості, або ж специфічна властивість її психіки, відсутні як достатньо розроблені теоретико-методологічні засади його вивчення, так і розуміння основних проявів прокрастинації та можливих заходів з її корекції і превенції, що обумовлює актуальність наукових пошуків у цьому напрямку.

Прокрастинація – це відкладання та невиконання намічених важливих справ, що супроводжується негативними емоційними станами та передбачає включення особистості в незначну для неї діяльність за цілковитого усвідомлення гострої

необхідності термінового виконання більш важливого завдання. Внутрішньоособистісний конфлікт характеризується також станом психічного дискомфорту, амбівалентністю почуттів і боротьбою мотивів, інтересів, потягів, що відображають суперечливі зв'язки з соціальним середовищем і затримують прийняття рішення.

Внутрішньоособистісний конфлікт має такі форми прояви, як неможливість постановки індивідом суб'єктивно значимих цілей самореалізації, нездатність обрати адекватні засоби та методи їх досягнення, відмова від діяльності, спрямованої на наближення цілей самореалізації на користь іншої діяльності, усунення тимчасової перспективи [1]. Всі ці форми прояву описують також і феномен прокрастинації. Можемо припустити, що прокрастинація є проявом внутрішньоособистісного конфлікту, який проявляється затриманням важливої для особистості діяльності та призводить до емоційного дискомфорту.

Внутрішньоособистісний конфлікт грає в житті людини неоднозначну роль: він може виступати і як джерело розвитку особистості, і як причина розвитку невротичних реакцій. Конструктивний конфлікт характеризується максимальним розвитком конфліктуючих структур та мінімальними особистісними витратами на їх вирішення, це один із механізмів гармонізації особистісного розвитку. Деструктивним вважається конфлікт, який переростає у життєву кризу чи веде до гальмування розвитку особистості та її активності.

Поряд із частим констатуванням негативних наслідків поведінкової тенденції відстрочення виконання різних дій, у психологічній науці є дані про можливість продуктивного впливу даного феномену. Наприклад, Д. Феррарі пропонує розділяти прокрастинацію на конструктивну та деструктивну [2]. При цьому конструктивна прокрастинація сприймається як усвідомлене відстрочення виконання поставленого завдання з метою підвищення ймовірності успіху, як своєрідна копінг-стратегія та предиктор успішної діяльності, а також як усвідомлене відкладання «на потім» з метою викликати гострі емоційні переживання. Деструктивна прокрастинація, у свою чергу, співвідноситься з саморуйнівною поведінкою, із захистом на кшталт уникнення, тому в науковий обіг навіть вводиться поняття «уникаючі» прокрастинатори [3]. Дослідження деструктивної прокрастинації спрямовані на встановлення причин відкладання та відтягування виконання важливих справ при усвідомленні їх важливості та терміновості, що негативно позначаються на кінцевому результаті діяльності.

Ситуація внутрішньоособистісної суперечливості цілком природна та необхідна для розвитку особистості, оскільки невдоволення собою змушує людину самовдосконалюватися, мобілізує її ресурси. О. М. Леонтьєв вважав, що внутрішній конфлікт особистості – звичайна і стала частина особистісної структури, якої не можна уникнути і якої не можна запобігти. З його погляду, конфлікт різних інтересів і цілей – цілком нормальне явище, оскільки неможливо вибудувувати своє життя, керуючись наявністю будь-якої однієї метою чи мотивом [4]. Теж саме можемо сказати і про прояви прокрастинації, коли вони не мають хронічного

характеру. Якщо врахувати кількість людей на планеті, яким властиві прояви феномену прокрастинації (стійка прокрастинація властива 15–25 % дорослого населення планети), то можна припустити, що це цілком нормальне явище в житті людини, яке інколи допомагає зважити все за та проти, мобілізувати сили для прийняття важливого рішення і його реалізації.

Внутрішньоособистісний конфлікт, відомо, виникає за певних особистісних умов: складний внутрішній світ; розвинена ієрархія потреб та мотивів; високий рівень розвитку почуттів та цінностей; складно організована та розвинена когнітивна структура, здатність індивіда до самоаналізу та саморефлексії [5].

А. Шипілов виділив три основні структури внутрішнього світу особистості, які можуть вступати в конфлікт: мотиви, цінності та самооцінку. Мотиви відбивають прагнення особистості різного рівня – потреби, інтереси, бажання тощо. Мотиви виражаються поняттям «хочу». Цінності, втілюючи у собі суспільні норми, виступають як зразки належного. Це цінності, прийняті особистістю, і цінності, які нею не приймаються. Проте через їхню громадську чи іншу значимість особистість змушена слідувати їм. Такі цінності виражаються поняттям «треба». Третя структура – самооцінка – оцінка особистістю своїх можливостей, якостей та місця серед інших людей. Самооцінка виражається поняттями «можу» чи «не можу». Залежно від того, які компоненти внутрішнього світу особистості вступають у внутрішній конфлікт, виділяються шість основних видів внутрішньоособистісного конфлікту: 1) Конфлікт між «хочу» та «хочу» – мотиваційний конфлікт – зіткнення мотивів, несвідомих прагнень. 2) Конфлікт між «хочу» і «треба» – моральний конфлікт – зіткнення обов'язку та бажання, моральних принципів та особистих уподобань. 3) Конфлікт між «хочу» та «можу» – конфлікт нереалізованого бажання чи комплексу неповноцінності – зіткнення між бажаннями та дійсністю, яка блокує їхнє задоволення, або недостатніми фізичними можливостями. 4) Конфлікт між «треба» і «треба» – рольовий конфлікт, у якому виділяють: внутрішньорольовий, як різне розуміння особистістю себе і своєї ролі, і міжрольовий, як неможливість поєднати кілька ролей однією людиною. 5) Конфлікт між «треба» та «можу» – адаптаційний конфлікт – порушення рівноваги між людиною та довкіллям або порушення процесу соціальної чи професійної адаптації. 6) Конфлікт між «можу» і «можу» – конфлікт неадекватної самооцінки – зіткнення між самооцінкою, домаганнями та реальними можливостями [6].

Є. Б. Фанталова у своїх дослідженнях дійшла висновку, що різні цінності в різних суб'єктів мають різну ступінь і спрямованість розбіжності між параметрами важливості і доступності. Є.Б. Фанталова підкреслює, що існує певний оптимальний діапазон розходження за рамками якого виникають конфліктність або вакуумність мотиваційної сфери [7].

Припускаємо, що у прокрастинаторів можуть розгортатися конфлікти між бажанням та доступністю та між цінністю та доступністю: між «хочу» та «можу» та між «треба» та «можу». Також можемо припустити ціннісно-мотиваційний конфлікт (між «хочу» та «треба») як стан наявності цінності, але відсутність

спонукальної сили мотиву; та ціннісний конфлікт (між «треба та «треба»), який являє собою ситуацію, коли поставлена необхідність зробити вибір однієї з двох взаємовиключних форм поведінки, віддати перевагу одній з двох цінностей; конфлікт («можу» і «можу») між самооцінкою та реальними можливостями. Дуже цікаво дослідити прояви рольових конфліктів прокрастинаторів та «широту рольової поведінки особистості». На наш погляд, прояви прокрастинації ймовірніше будуть з'являтися при рольової «перевантаженості». Важаємо, що всі шість видів конфліктів, які виділив А. Шипілов, пов'язані з ціннісною сферою особистості та можуть бути присутні у проявах прокрастинації.

У попередженні внутрішньоособистісного конфлікту велике значення має формування кожною людиною життєвих цінностей та дотримання нею у своїх справах та вчинках. Також для профілактики внутрішньоособистісного конфлікту потрібно постійно уточнювати і коригувати собі ієрархію соціальних ролей.

Перспективу подальшого вивчення феномену «прокрастинація» вбачаємо у перевірці вищезначеної гіпотези експериментальним шляхом.

Список використаних джерел

1. Грешнев Димитрий Викторович. Психологические особенности внутриличностного конфликта : Дис. ... канд. психол. наук : 19.00.13 : Тамбов, 2002 173 с. РГБ ОД, 61:02-19/272-6
2. Ferrari, J. R., Johnson, J. L., & McCown, W. G. (1995). Procrastination and task avoidance: Theory, research, and treatment. Plenum Press. <https://doi.org/10.1007/978-1-4899-0227-6>
3. Burka J.B., Yuen L.M. Procrastination: Why you do it, what to do about it. Reading, MA: Addison-Wesley, 1983. 337 p
4. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. М.: Политиздат, 1975. 304 с.
5. Мерлин В. С. Очерк интегрального исследования индивидуальности. — М.: Педагогика, 1986. 256 с.
6. Анцупов А.Я., Шипилов А.И. Конфликтология. СПб: Питер, 2013. 512 с.
7. Фанталова Е. Б. Диагностика и психотерапия внутреннего конфликта. Самара: Издательский дом БАХРАХ-М, 2001. 128 с.

Поліна Рум'янцева

студентка II курсу спеціальності «Психологічна реабілітація»

Науковий керівник: Оверчук В.А.,

доктор економічних наук, кандидат психологічних наук, доцент

Донецький національний університет імені Василя Стуса

(м. Вінниця)

ЯВИЩЕ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ДЕФОРМАЦІЇ ПРОГРАМІСТІВ

Професійна деформація – це руйнування, що виникає в процесі роботи і негативно впливає на продуктивність праці. Вона створює небажані характеристики роботи та змінює професійну та особистісну поведінку. Деформація професійної особистості – це зміна особистісних властивостей (стереотипів сприйняття, ціннісних орієнтацій, характеру, комунікативних і поведінкових моделей), що відбуваються під впливом тривалої професійної

практики. Вади розвитку, пов'язані з роботою, негативно впливають на продуктивність, а також на особисті стосунки у професійній та приватній сферах.

Сама наявність психологічних деформацій у будь-якій професії, як правило, досить суперечлива, оскільки у різних людей вони проявляються по-різному. Проте загальна тенденція пізнавана.

Так, у дослідженні кандидата А. Н. Баженової професійна деформація визначається як регресивний професійний розвиток, при цьому підкреслюється, що вона проявляється як у професійній, так і в непрофесійній сферах [1, с. 186]. С. А. Дружиллов також розглядає професійну деформацію як спотворення психологічної моделі діяльності або її деструктивної структури. Дослідник О. М. Косолапов вважає, що під професійною деформацією слід розуміти нерозривний процес розвитку двох взаємозалежних психологічних явищ, пов'язаних з оволодінням і заняттям певною діяльністю: а) негативні зміни, що неконтрольовано відбуваються в процесі професійної діяльності, розвивають особистість; б) свідомі відхилення, які закріплені в структурі особистості [3, ст. 20-27].

Предметом діяльності програмістів у науці є розв'язання задач із застосування методів прикладної математики та їх впровадження на ЕОМ (результатом діяльності є розв'язання задачі, отримане за допомогою програми).

На думку Є. Клімова, важливими якостями для представника світу ІТ технологій є такі якості, як точність, емоційна стійкість, наполегливість, регулярність, вміння неухильно підкорятися численним правилам, здатність концентруватися на зовнішніх перешкодах, контролювати хід, працювати над зовнішніми перешкодами.

Можна виділити найпоширеніші прояви професійної деформації особистості програмістів [3, ст. 20-27]:

1. Скарги на психологічний стан, напруженість і невдоволення роботою як прояви емоційного виснаження та поганої професійної позиції, відставання, уповільнення професійного розвитку порівняно з віковими та соціальними нормами;

2. Розпад професійного розвитку, повний або частковий розпад професійної свідомості, і як наслідок – нереальні цілі, неправильні змісти роботи, професійні конфлікти;

3. Погана трудова мобільність, нездатність адаптуватися до нових умов праці та невідповідність; поява стереотипів професійної поведінки та психологічних бар'єрів на шляху освоєння нових професійних технологій, професій чи спеціальностей;

4. Непослідовність у роз'єднаних зв'язках професійного розвитку, коли одна сфера, здається, рухається вперед, а інша відстає; ослаблення раніше наявних професійних даних, професійних навичок, професійного мислення; спотворений професійний розвиток, поява раніше відсутніх негативних характеристик,

відхилення від соціальних та індивідуальних норм професійного розвитку, що змінюють профіль особистості;

5. Формальна, функціональна взаємодія з людьми. Фахівець світу ІТ не розглядає людину як особистість, індивідуальність у всіх її проявах, а лише дивиться на неї на одному рівні: клієнт, замовник, партнер.

Наслідком усіх цих деформацій є психологічні напруження, конфлікти, кризи, зниження продуктивності професійної діяльності особистості, незадоволеність життям і соціальним середовищем. Одною з ключових ознак професійної деформації програмістів є емоційне виснаження.

Емоційне виснаження є головним чинником «вигорання», а його додаткові компоненти – це наслідок або поведінки, що призводить до деперсоналізації, або власне когнітивно-емоційного «вигорання», яке виражається в редуції особистих досягнень (деформаціях суб'єктивної оцінки власних можливостей), виявляється в деформації особистості та має безпосереднє значення для її соціального здоров'я [4, с. 108–115].

Завдяки стрімкому розвитку інформаційних технологій професія програміста належить до групи професій, представники яких схильні до трудової залежності. З огляду на те, що професія програміста – це творча професія, що вимагає великих зусиль з боку співробітника та тривалої взаємодії з комп'ютером, є всі підстави, що саме представники цієї професії найбільш схильні до розвитку трудоголізму та, як наслідок, емоційного вигорання.

Сьогодні порушена проблема явища емоційного вигорання як складової професійної деформації широко обговорюється в психологічній та медичній літературі, розглядаються окремі випадки професійної деформації особистості (емоційне вигорання – В. Бойко, К. Глухов, І. А. Гуля, Л. Б. Кондрацкая, І. А. Мотсоназинце, Т. В. Мурашенко, І. М. Фіттер, В. П. Томчук, Г. В. Чуйко та інші; професійне вигорання — А. С. Борисюк, Н. І. Кривоконь та інші).

Не одностайні думки щодо причин емоційного вигорання та професійної деформації. Так вважає І. О. Моцонелідзе, що професійна деформація та, як наслідок, емоційне вигорання виникає «у людей з високими амбіціями, діяльністю та пристрастями до ранньої і занадто вузької професійної спеціалізації» [4, с. 108–115]. Водночас А. Лукіяничук бачить проблему професійної деформації та емоційного вигорання зокрема у формуванні хибної, штучної професійної ідентичності, керуючись фіктивними цілями, такими як мода, престиж чи конформність. Дослідник М. С. Корольчук вказує на те, що емоційне вигорання на роботі особистості це надмірне загострення її специфічних особливостей, яке носить компенсаторний характер і частіше виникає у людей з низькою професійною кваліфікацією. М. Агапова визначає сутність вигорання як перевищення психоемоційних витрат над очікуваними результатами. Чим більше виражена самоактуалізація особистості, тим реальніше та глибше емоційне вигорання [2, с. 4–14].

Загалом підхід до розгляду професійної деформації особистості як проблеми протистояння професійній ролі показує, на нашу думку, актуальну проблему сучасного кар'єрно-орієнтованого суспільства, в якому найвища ставка на рівень самореалізація — на професійній реалізації. Але треба усвідомлювати, що саморозкриття особистості в професії — це виняток, артефакт. Спеціалісти сфери інформаційних технологій орієнтовані на постійне кар'єрне зростання та освоєння нових знань, що пришвидшує процес деформації та відповідно емоційного вигорання. У діяльності програмістів професійні деформації зводяться до зниження комунікабельності в реальному суспільстві та переважання комунікації в кіберпросторі. Закріплення такої звички погіршує дружнє і близьке спілкування і створює враження, що ці професіонали занадто замкнуті та педантичні.

Узагальнюючи результати наукових праць вітчизняних і зарубіжних психологів, можемо відзначити, що в психологічній науці ґрунтовно досліджені проблеми виникнення професійної деформації спеціалістів технічних спеціальностей та розвиток явища емоційного вигорання на фоні професійного виснаження. Враховуючи, що вигорання є серйозною психологічною, медичною, соціальною та економічною проблемою, дослідження вигорання набуває комплексного, міждисциплінарного характеру. Наприклад, вигорання є предметом клінічної психології, що вивчає ті негативні ефекти, які чинить вигорання на самопочуття професіоналів, на їх фізичне та психічне здоров'я.

Можемо зазначити, що емоційне вигорання спеціалістів сфери ІТ зумовлено такими факторами: особливості роботи з кіберпростором, нереальні цілі, неправильний зміст роботи, постійні технічні та теоретичні зміни у професії, професійні конфлікти, емоційна та соціальна відчуженість, монотонна робота або навпаки постійний творчий процес, ненормований робочий графік та постійна розумова активність, прагнення до постійного та швидкого кар'єрного зростання, зниження вікового порогу входу у професію та конкретність на ринку праці.

Список використаних джерел

1. Баженова А. Н. Особенности профессиональной деформации программистов на разных этапах профессионального развития : дис... канд. психол. н. : 19.00.13. Омск, 2007. 186 с.
2. Базілевська Л. Особистісний професіогенез майбутнього програміста. *Проблеми гуманітарних наук. Психологія*. Вип. 25. С. 4–14.
3. Гаврилюк Р. И. Индивидуальные особенности профессиональной деформации личности программиста. *Вестник ОНУ им. И. И. Мечникова*. 2012. № 4. С. 20-27.
4. Євдокімова О. О. Психологічний ракурс забезпечення профілактики та подолання професійної деформації особистості у співробітників ІТ технологій. *Проблеми загальної та педагогічної психології* : Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПНУ. Вип. XIV, Ч. 2. С. 108–115.

Олеся Самкова

кандидат психологічних наук

доцент кафедри фундаментальних дисциплін

Бовдир Олена

кандидат педагогічних наук, доцент

доцент кафедри фундаментальних дисциплін

Херсонський інститут Міжрегіональної Академії

управління персоналом

(м.Херсон)

ІНТЕГРАТИВНИЙ ПІДХІД У ПСИХОЛОГІЧНОМУ КОНСУЛЬТУВАННІ

Психіка людини є багаторівневою системою і в процесі надання психологічної допомоги головним завданням є створити потрібну модель взаємодії фахівця з клієнтом.

Особистість має фрагментарну структуру і є формою прояву психічного.

Якщо ми розглядаємо інтеграцію на особистісному рівні то вона має на увазі усвідомлення конфліктних ситуацій. Головним критерієм психічного здоров'я є здатність до інтеграції досвіду. Якщо здатність до інтеграції низька то вона веде до формування деструктивних реакцій особистості і в крайніх проявах – до соціальної девіації та психопатологічної симптоматики [1, с. 15].

Практичні методи психологічної роботи включають широкий спектр психологічних технік з використанням інтегративного підходу, за основу беручи особистісний ресурсний потенціал.

На етапі розвитку психологічної науки, за кілька останніх десятиліть з'явилися напрями, які розглядають психіку людини як складну багаторівневу систему, що здатна до саморегуляції.

З. Фрейд розглядав психіку як систему, що складається з взаємопов'язаних між собою та навколишнім світом елементів.

К. Юнг в інтегративному розумінні психіки виділив структурні принципи організації свідомості: комплексів та архетипів. На рівні колективного несвідомого архетипи забезпечують організацію психіки і зв'язок індивідуального свідомості із загальноісторичним емоційним досвідом людства.

Самість К. Юнг вважав центром психіки – простір потенційних можливостей та цілісності особистості, а процес індивідуалізації – основним психічним процесом, інтеграція комплексів та архетипів та досягнення самості є кінцевою метою.

Р. Ассаджіолі, К. Вілбер вивчали розвиток інтегративного підходу до розуміння психіки. Були розроблені досить складні карти психіки, що включають над особистісні виміри.

Основні принципи методології інтегративного підходу:

За принципом цілісності – під психікою розуміється надзвичайно складна, відкрита, багаторівнева система, здатна підтримувати себе в стані динамічної рівноваги і виробляти нові структури та нові форми організації.

Принцип цілісності в контексті інтегративної методології є принципом екологічності, що має на увазі логіку внутрішнього процесу трансформації особистості [2, с. 45].

За принципом генетичності людська психіка має велику кількість потенційних напрямів свого розвитку. Обираючи шляхи подальшого розвитку система робить вибір і критичні точки визначають напрями розвитку психіки.

Як показує досвід практичної роботи, клієнт у цьому стані, потребує допомоги для усвідомлення можливих нових шляхів розвитку та емпатичної підтримки. Якщо знайдено і прийнято шлях розвитку, то активність спрямовується на підтримку системи у новому режимі функціонування.

За принципом обумовленості психічне розглядається як система взаємозалежних свідомих і несвідомих структур. Існування лінійних причинно – наслідкових зв'язків «здорового глузду» та каузальних взаємозв'язків усередині психіки і співвідношенні подій внутрішнього і зовнішнього світу.

Якщо клієнт знаходиться у депресивному стані то він схильний інтерпретувати події, що відбуваються навколо, відповідно до свого стану. Актуальним станом системи обумовлюється зміст інтерпретацій, ступінь спотворень пов'язаний з інтенсивністю емоційних переживань [2, с. 38].

За принципом позитивності фахівець та клієнт центруються на позитивному досвіді. Потрібно знайти позитивні сенси у проблемному стані і якщо це вдасться, клієнт отримує можливість побачити те, що з ним відбувається, з іншого боку. Це не означає, що фахівець повинен постійно заспокоювати та підбадьорювати клієнта, а скоріш за все бути у позиції активного співчуття, чітко усвідомлювати свої можливості та обмеження і будувати процес психоконсультативної роботи відповідно до стану та можливостей клієнта.

Основні умови організації та проведення психологічної роботи за цим принципом:

- рефлексія актуального стану, усвідомлення проблемної ситуації людини та факторів, що визначають цей стан;
- приєднання та емоційно-чуттєве включення в проблему, відтворити її у власній свідомості та рефлексія власних переживань; корисно дати клієнту зворотний зв'язок щодо своїх переживань;
- розуміння спільної мети психоконсультативної роботи, пояснити клієнту своє розуміння ситуації та інтерпретація стану клієнта на основі цієї концепції. Роз'яснення клієнтові, які застосовані психотехнології, їх ефекти;
- направити клієнта на усвідомлення своїх нових переживань та можливостей, як конструктивно інтегрувати новий досвід;

Принцип позитивності для клієнта полягає в усвідомленні, що можна жити відповідно до своїх потреб, можливостей та здатності творити позитивні переживання у власному житті [3,с.30].

За принципом співвіднесеності характер та інтенсивність впливу психотехнологій має відповідати рівню зрілості клієнта та ступеню сензитивності його психіки.

Основні умови організації та проведення психологічної роботи за цим принципом:

– якісна теоретична та практична підготовка фахівця у галузі психологічної допомоги, знання, як це впливає на фізичний та психічний стан клієнта, уміння ефективно використовувати їх у процесі надання психологічної допомоги. Фахівцю необхідний достатній досвід власного проходження технік та практик, які приміняються у роботі з клієнтом;

– якщо у процесі роботи буде перенасиченість потужними техніками це може призвести до зростання опору клієнта, та посилити дезадаптацію. І навпаки слабка інтенсивність у роботі, недостатнє використання інструментарію призводить до відсутності глибини трансформаційного досвіду ефективність падає;

– психотехнології та концептуальний зміст психологічної роботи повинні бути зрозумілі, доступні та прийнятні для клієнта;

– цілі психологічної допомоги, які визначив спеціаліст, мають бути співвіднесені з цілями клієнтів [2, с. 40].

За принципом потенційності індивід має мобілізувати свої ресурси для подолання кризового стану, фрустрації та страху, що виникають через відсутність підтримки з боку оточуючих та неадекватність самопідтримки

Кожна людина має тенденцію до саморозвитку і потенційності до цілісності, більшої свободи.

У психоконсультативній роботі потенційність може розкриватися:

– у пізнанні своєї особистості, структури, якостей, властивостей, здібностей тощо.;

– у розкритті потенційних можливостей, здібностей, вітальних ресурсів;

– посилення основних тенденцій особистості, особливо конативної та гомеостатичної;

– розкриття творчого потенціалу особистості, вищих психічних станів свідомості, екзистенційних смислів існування.

За принципом багатовимірності істини будь-яка теорія, концепція, вчення, ідея, життєве судження про психічну реальність є справедливими лише за певних обставин і з певною часткою ймовірності.

Будь-яка система психології та психотерапії виходить із необхідності інтеграції, відтворення в гармонійній єдності всіх усвідомлених та неусвідомлених сил та здібностей. В основі інтегративного підходу є переконання, що можливості

звичайної людини набагато більші за ті, які проявляються в її повсякденному житті. Інтегративний підхід у психології надзвичайно новий підхід в історії західної психології, в історії людства взагалі-старий.

Представники традиційних шкіл психології, вважають, що серйозна корекція психодинамічних структур, що лежать в основі особистісних криз, має бути впродовж багатьох років систематичної роботи. а глибокі зміни особистості не можуть відбуватися за лічені дні або навіть години, оскільки ортодоксальні теорії не можуть пояснити ці результати. З точки зору інтегративного підходу процес взаємодії психолога і клієнта є спробою самопізнання і самовідкриття.

Інтегративний підхід прямо використовує потенціал психіки до самозміни. Клієнт починає розуміти, що єдина людина, яка може йому справді допомогти – це він сам. Інтеграція має інсайтний характер через усвідомлення.

А головний принцип інтегративного підходу до надання психологічної допомоги у процесі психологічного консультування та психотерапії – **не нашкодити**.

Список використаних джерел:

2. Інтегративно-особистісний підхід у психологічній науці та практика: монографія / [Г.О. Бал, О.В. Губенко, О.В. Завгороднята ін. ; за ред. Г.О.Балла]. Кіровоград : Імекс-ЛТ Д, 2012. 206 с.

3. Лаврова О. В. Інтегративный подход и групповая психотерапия интегративная и эклектическая психотерапия. *Российский психотерапевтический журнал*. 2011. № 1. С. 29–31.

Кирило Сидорук

студент III курсу спеціальності «Філологія»

Науковий керівник: Ізбаш С. С.,

кандидат педагогічних наук, доцент

Національна академія Національної гвардії України

(м. Харків)

РОЛЬ УЯВЛЕННЯ У ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРЕКЛАДАЧА

Роль перекладача в житті сучасного суспільства неможливо описати, адже робота перекладачем зачіпає багато сфер діяльності людства, починаючи від звичайних людських взаємин, до багатомільярдних угод усередині та поза країнами. Перекладач – це не лише той, хто вивчив іноземну мову, менталітет та традиції його носіїв, але й той, хто розуміється, якщо не у всьому, то багато в чому. Події історичної важливості, політичні взаємини держав, терміни з різних галузей науки та техніки – це далеко не весь перелік інформації, якою він володіє. Жоден комп'ютер не зможе конкурувати з людиною у перекладі художніх і технічних текстів.

Декан факультету іноземних мов Володимир Сулим на конференції «Сучасність та майбутнє професії перекладача» висловив своє бачення ролі та функції перекладача і перекладу. За його словами мова і мовлення є одними із найскладніших когнітивних людських функцій, і якщо абстрагуватися від того, що

передуює – думка чи мова, то переклад, особливо синхронний, має йти в унісон з двома мовами, що активуються у процесі двостороннього перекладу [1].

Тенденція до глобалізації, що спостерігається на рубежі ХХ-ХХІ ст., підготовлена самовідданою діяльністю перекладача. Головна особливість даного відрізка часу – інтеграційні процеси у культурі, науці, економіці, що неминуче веде до збільшення числа мультимовних контактів. Однак, як зауважила доцент кафедри перекладознавства та контрастивної лінгвістики імені Григорія Кочура Ольга Грабовецька на конференції «Сучасність та майбутнє професії перекладача», то «стрімкий розвиток технологій змінив засоби і форми комунікації, в тому числі й міжкультурної, забезпеченням якої займається переклад. Сьогодні стало нормою знання однієї-двох-трьох іноземних мов на рівні, достатньому для обміну інформацією. Отож, «чистий» філолог-перекладач перестає бути конкурентоспроможним, бо не відповідає викликам сьогодення».

«Зараз перекладач стоїть у центрі процесів глобалізації, інтернаціоналізації та локалізації мовного продукту. Ми розуміємо вимоги часу і прагнемо розширити профіль спеціальності. Окрім класичних усних та письмових перекладачів, працюємо над підготовкою перекладача, який знає, як організувати і вміє керувати перекладацьким процесом, розробляти мовні стратегії, вміє користуватись перекладацьким програмним забезпеченням та ефективно інтегрувати його на різних етапах процесу перекладу», – розповіла Ольга Сергіївна [1].

Тобто, в сучасних реаліях, кожному перекладачу потрібно мати уявлення про мову. Цієї думки дотримуються провідні фахівці в галузі перекладу та філології, адже без чіткого уявлення про культурну цінність і саму культуру країни, з чією мовою працює фахівець-перекладач, він не зможе повною мірою надавати сумлінні та якісні послуги.

На сьогоднішній день проблема з поданням та розумінням мови все ще залишається актуальною, як зазначає Анжеліка Солодка, у сучасному мистецтві перекладу бракує людяності. Під терміном «людяність» мається на увазі живність перекладу, слова, що для корінного мешканця умовної Іспанії, мають одне значення, з вуст перекладача іспанської має зовсім інше, так само це відбувається і з комп'ютерами. Тому, відомі фахівці вже давно заявляють про важливість впровадження юних і нових фахівців в історично-культурну складову мови, з якою вони в майбутньому працюватимуть [2, с. 1-6].

Звичайно, не можна сказати, що введення в надра мови зовсім немає, наприклад, передові вузи України вже давно практикують вивчення та навчання молодих спеціалістів на факультеті перекладу та філології культурної цінності країни, з мовою якої ті працюватимуть згодом, однак, жоден ЗВО у світі не зможе дати стільки інформації, скільки студент зможе знайти сам, у пориві вивчення культури. Тому найважливішим чинником у вивченні тієї чи іншої мови є любов до мови, і прагнення саморозвитку в галузі перекладу.

Багато вчених досліджували цю проблему, зокрема, М. Пилипчук у своїй роботі торкається проблематики вивчення іноземних мов, зокрема, англійської. За її словами, в еру діджиталізації, проблема уявлення мови досягла свого піку, через різкий розвиток технологій, люди з різних країн можуть без будь-яких проблем контактувати один з одним. Якщо вони знають мову один одного або ж за допомогою онлайн перекладачів, через що мови різних країн можуть змішуватися з дикою швидкістю, якщо раніше, до буму технологій, така проблема простежувалася виключно між країнами-сусідами, наприклад, так званий суржик в Україні (суміш російської та української мови), що виник через довгий контакт між народами цих країн. Зараз ця проблема може стати як ніколи гострою та актуальною і торкатися буде не тільки перекладачів, які працюють з мовою, а й звичайних людей [3, с. 1-6.]

Однак, якщо даному питанню не приділяти належної уваги, воно може спричинити багато проблем, починаючи від звичайних і побутових ситуацій, закінчуючи труднощами перекладу у стратегічних сферах, таких як політика або військова справа. На нашу думку, найкращим рішенням у цій ситуації буде зміна інформаційного потоку у сфері навчання перекладачів на більш пізнавальний і, що дуже важливо, культурний. Давати студентам розвиватися і позааудиторіями, заохочувати їхню рішучість і бажання, робити все, щоб майбутні фахівці-перекладачі були компетентні у питаннях своєї спеціальності, зокрема, щоб вони дійсно добре розуміли значущість своєї праці, і відповідно, щоб люди, що їх оточують і потребують послуг перекладача, оцінювали їхню роботу гідно.

Таким чином, важливо зберегти уявлення мови, робота перекладача складна, але важлива. Сумлінні перекладачі добре розуміються на культурі країни, високо цінуються на міжнародній арені або ж серед відомих компаній, де такі фахівці затребувані. Важливо розуміти суть проблеми, щоб вирішити її остаточно. Саморозвиток і висока мотивація – важливі умови професійної компетентності перекладача.

Список використаних джерел:

1. Сулим В., Грабовецька О. Сучасність та майбутнє професії перекладача. 2018. URL: <https://bit.ly/3kZPDgb>
2. Солодка А. Дослідження впливу культурно-детермінованих факторів на перекладацький процес. *Лінгвістика. Випуск XXXI*. 2018. №6. С. 231-236. URL: <https://bit.ly/3ovaBUP>
3. Пилипчук М. Зміст і характеристика інноваційної професійної діяльності майбутніх перекладачів. 2020 р. URL: <https://bit.ly/3ngObHr>
4. Федоров А. В. Основа загальної теорії перекладу. М.: Вища школа, 1983. 303 с.

Дар'яна Таралешко
студентка II курсу спеціальності «Харчові технології»
Науковий керівник: Єременко Л. В.,
кандидат психологічних наук, старший викладач
кафедри суспільно-гуманітарних наук
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного
(м. Мелітополь)

ФЕНОМЕН ІСНУВАННЯ ВІЩИХ СНИВ

Кожна людина бачить сни, однак не завжди їх запам'ятовує, або ж пам'ятає найбільш яскраві емоційні фрагменти з нього.

Загалом сон людини складається з двох фаз – швидкого та повільного сну, що мають циклічність і тривають в середньому до 90 хвилин. За ніч у людини може бути 4-5 таких циклів. Саме у фазі швидкого сну у нас формуються сновидіння, зокрема і віщі сни.

Фазу швидкого сну ще називають фазою швидкого руху очей, REM-сну (від англ. *rapid eye movement*), або парадоксального сну. В цій фазі ділянки кори мозку, які відповідають за опрацювання інформації та моторику активно працюють, і це вказує на те, що під час швидкого сну дійсно відбувається бурхливе психічне життя [3].

Сучасні нейробіологічні дослідження більше уваги приділяють сну як процесу, що має корисний вплив на організм та психіку людини. Під час сну відновлюються ресурси організму, відбувається відновлення та розвиток нових нейронних зв'язків, опрацьовується отриманий за день матеріал, організм відпочиває від отриманого за день стресу.

Інформація, накопичена впродовж дня, є основою змісту сновидінь. Цей процес можна порівняти з роботою кіномонтажу. Якись частини переходять у довготривалу пам'ять (консолідація пам'яті), те, що повторювалось впродовж дня, закріплюється особливо міцно (яскраві враження, переживання). Щось видаляється, зшивається, у результаті чого, об'єднується з минулим досвідом. Саме тому, у снах спогади не мають чітких кордонів і здається, що давні події переплітаються з новими.

Процеси сну досліджуються з давніх часів. Раніше людей цікавили образи, які супроводжували сновидіння, а не механізми, що спричинили їх. З того часу люди займаються поясненням побаченого у снах. Хтось вважає це знаком згори, а хтось, що це плід нашої уяви. Тема сновидінь того періоду оповита містикою, її пов'язували з релігіями, прикметами, різними забобонами. Незважаючи на це, відомі факти, які вказують на те, що деякі сновидіння дійсно справджувалися наяву. Свідчення про них збереглися в історичних літописах та мемуарах сучасників тих людей, які бачили «віщі сни».

Феномен «віщих сновидінь» не залишав байдужими філософів та психологів. Серед них існують різні думки щодо природи такого явища.

У ранніх діалогах Аристотель допускає існування пророчих снів. Але в пізніші роки творчості змінює свою думку. У трактаті «Про пророцтва уві сні» Аристотель заперечує мистецтво передбачати майбутнє, а збіг деяких снів з реальністю пояснює наступним: сни показують те, чим ми найдужче стурбовані; деяким людям здається безліч різноманітних видінь, а оскільки з ними трапляються різні події, буває, що деякі з їхніх видінь відповідають дійсним подіям; сновидіння можуть бути пов'язані зі сприйняттям впливів на тіло під час сну. [2, с.2]

Платон був переконаний у тому, що сни – це показник рівня моральності людини, який не залежить від уявлень людини про саму себе. Він виявляє залежність сну від сплячого у своїй теорії про три частини душі – бажуючої, лютої та розумної. Платон не заперечує можливість віщих сновидінь, але вони даються лише тому, «хто очищує свою душу від страстей та порочних бажань». Тут діє платонівський тезис: «те, що споглядається, подібне тому, хто споглядає». [2, с.1]

Артемідор Далдіанський, автор «Онейрокритики» розділив сновидіння на прості, дія яких припиняється одразу після пробудження, та віщі, які вказують на майбутні події, аби можна було поміркувати над ними і змінити їх. Також він пояснює, чому не кожній людині сняться, наприклад, великі відкриття: «Те, що тебе не турбує, не побачиш і уві сні». [2, с.1]

Павло Олександрович Флоренський у своїй роботі «Іконостас» говорить, що сновидіння виникають на межі між сном та неспанням і є досвідом життя нашої душі в іншому світі. Він зазначає, що вечірні сновидіння є психофізіологічними, оскільки відбивають у собі денні враження сновидця, а ранкові – переважно містичні. Таким чином, сновидіння насичені змістом іншого, невидимого нам світу, але видаються нам, одягнені в тонку матерію символів, ликів, ідей, нав'язаних реальністю. [2, с.2]

Психолог К.Юнг вважав, що сновидіння є конкретними проявами психічної діяльності. У своїй психотерапевтичній практиці він прагнув відшукати реалістичне тлумачення сновидінь пацієнтам, проте сам вважав за можливе існування «віщих» сновидінь, що передбачають події в житті людини. Аналогічно тому, як усвідомлене може зникати в підсвідомості, «забуватися», так і щось нове, що не знаходилося там, може несподівано виникати. Це привело Юнга до нового погляду на психологію: крім спогадів з минулого до людини можуть приходити зовсім нові думки та ідеї, які раніше не відвідували свідомість. Вони й утворюють деяку частину підсвідомого у його психіці.

Але і це не є своєрідною ознакою в чистій формі. Психолог намагається пояснити, що багато криз у нашому житті можуть мати передісторію (*теорія моделювання загрози*). У свідомому житті ми піддаємося впливам ззовні, які непомітно підводять нас до зміщення душевної рівноваги, що має відновлюватися в сновидіннях: «Нам сниться саме те, що потрібно для тонкого регулювання» [2, с. 2].

Насамкінець можна згадати про З. Фрейда, який хоч і не писав про віщі сни, втім зауважив, що у снах присутні значно більше психічних змістів, ніж ми

усвідомлюємо. Саме він назвав сні «королівською дорогою у підсвідоме». Ця ідея добре узгоджується і з даними нейронауки – дійсно свідомі процеси займають у психічному житті людини не так багато місця, у порівнянні з позасвідомими. Саме уві сні можуть проявити себе неприйнятні потяги, думки та бажання. Відтак тлумачення сновидінь може багато розповісти хоч і не про майбутнє, але про актуальне життя сновидця [3].

Коли виникає завдання пояснити, чому люди бачать пророчі сні, його вирішують одним із двох способів.

Перший спосіб: пророчі сні позиціонують як послання вищих сил чи надприродних «сутностей» і нематеріальних просторів.

Другий спосіб: пророчі сні позиціонують як результат роботи цілком звичних процесів інтуїції або підсвідомості. Мовляв, у нашій підсвідомості збирається інформація, а під час сну вона викладається нам, щоб вказати на щось або ж застерегти від чогось.

Наука пояснює виникнення віщих снів випадковістю. Згідно з цим, випадковий збіг того, що ми бачимо уві сні, з тим, що відбулося у реальності з нашими близькими чи з нами, створює переконаність у тому, що сон передбачив майбутню подію.

Нині мало наукових даних, які підтверджують, що віщі сні можуть прогнозувати майбутнє. Однак деякі дослідження доводять, що певні типи снів можуть допомогти передбачити початок хвороби або зниження розумового розвитку уві сні.

Дослідники пропонують низку можливих пояснень віщих снів: **збіг** (доки відповідна подія не відбудеться в реальному житті, сні не інтерпретуються як віщі; загалом, нашому розуму легше припускати, що сталася не випадковість, а щось, що має на меті та/або має причину), **вибіркове пригадування** (люди згадують підтвержені сні-передчуття значно частіше, ніж спростовані сні передчуття; якщо у сні та реальності з'являється подібний емоційний досвід, то решта змісту часто «підтягується та доповнюється» з контексту); **паранормальні переконання**; **підсвідомі зв'язки** (внаслідок обробки спогадів та емоцій, події, що були пережиті протягом дня, можуть залишатися у підсвідомості); **модифікація емоційних реакцій**. (накопичена за певний період емоційна напруга може знайти собі місце та розіграватись у сценарії сну, це дозволяє вивільнити напругу чи знайти якесь нове рішення ситуації. Пізніше може з'явитися відчуття Дежавю) [5].

Виникають великі питання і до такої частини «сновидячого силогізму», яка звучить так: «у цьому сні я побачив саме цю реальну подію». Справа в тому, що сні ніколи не збігаються повністю із тим, що відбувається з нами чи нашими близькими у житті. Ми завжди інтерпретуємо наш сон, підлаштовуємо те, що сталося насправді, з тим, що ми побачили уві сні, тобто займаємося тлумаченням сновидінь (**терпимість до двозначності**) [1].

Головне правило тлумачення: завжди потрібно робити поправку на альтернативні трактування та інтерпретацію побаченого, інакше кажучи, сон – це багатозначний текст, який має великі шанси виявитися «віщим».

Тлумачення сновидінь – це діалог з підсвідомістю, з істинним Я, тому тлумачити свої сновидіння потрібно, але з точки зору аналізу свого психічного стану. Приблизно цим керується психоаналіз Фрейда і аналітична психологія Юнга. Свої способи тлумачення сновидінь вони позиціонують як необхідний елемент психотерапії, як ключ до подолання неврозів та набуття Самості.

Не треба забувати про те, що ілюзію снів створює спотворення інформації. Оскільки наша пам'ять реконструктивна – ми можемо пам'ятати зовсім не те, що було насправді. Тому якщо подія нас вразила, стала для нас важливою, то наша пам'ять про сон може спотворитися, і нам здаватиметься, що ми побачили саме віщий сон. Може робити свій внесок у виникнення ілюзії віщого сну і така властивість нашої пам'яті, як спотворення заднім числом. Не можна забувати і про те, які спотворення виникають у процесі розповідання людьми історій про сні, що наснилися їм [1].

Немає нічого дивного в тому, що уві сні можна побачити свій програш у змаганнях чи смерть когось з близьких: зазвичай ці події не настають несподівано, ми могли помітити це в неспаному стані, а уві сні лише їх розрізнити (*теорія моделювання загрози*).

Отже, з наукового погляду віщі сні – це ілюзія, яка виникає через випадковості, а сновидіння багатозначні і мають різні тлумачення.

Існування віщих сновидінь не може бути доведено чи спростовано наукою. Натомість науковці можуть вивчити більші вибірки людей, які бачать сні-передчуття, аби мати більш повне уявлення як і у кого вони виникають.

Список використаних джерел

1. <http://neveev.ru/articles/prophetic%20dreams/>
2. <https://medconfer.com/files/archive/2016-05/2016-05-27-A-6767.pdf>
3. Єременко Л.В. Розвиток наукових уявлень про психологічну допомогу – Зб. наук. праць Міжнародної науково-практичної конференції «Педагогіка і психологія: напрямки та тенденції розвитку в Україні та світі» - 2017.
4. <https://health.ucu.edu.ua/news/u-obijmah-morfeya-abo-za-lashtunkamy-vishhyh-sniv/>
5. <https://vseosvita.ua/library/vpliv-snovidin-na-zitta-ludini-55319.html>
6. <https://www.sleepfoundation.org/dreams/precognitive-dreams>

Надія Терешко

*студентка I курсу магістратури
спеціальності «Психологія»*

*Науковий керівник: Нерубаська А. О.,
кандидат філософських наук, доцент*

*Міжрегіональна Академія Управління Персоналом
(м. Одеса)*

СУЧАСНА ЛЮДИНА ТА СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖИ: ВПЛИВ ТА НАСЛІДКИ

Сьогодні тільки в рідкісних випадках можна зустріти людину, у якої немає зареєстрованої сторінки хоча б в одній з популярних нині соціальних мереж. За допомогою даних ресурсів Інтернету люди вже звикли спілкуватися. Як загалом відомо, соціальна мережа – це платформа, онлайн-сервіс, веб-сайт, призначені для побудови, відображення і організації соціальних взаємин у глобальній комп'ютерній мережі Інтернет. Але виникла низка проблем, пов'язаних з он-лайн комунікацією. Сьогодні є вже багато досліджень, присвячених цим проблемам.

Серед зарубіжних дослідників, особливе місце займають роботи К. Янга, М. Гріффітса, А. Голдберга та ін. Так Д. Грінфілд та інші вчені вперше запропонували визначення Інтернет-адикції. Можна виділити роботи А. Е. Войськунського, М. І. Дрепи, Ф. А. Саглама, І. Н. Розіної. Авторами піднімаються питання Інтернет-залежності, пропонуються варіанти корекції проблемної поведінки та інше. В умовах нових викликів суспільства необхідний й подальший розвиток досліджень феномена Інтернет-адикції, впливу соціальних мереж на свідомість людини, кризи спілкування тощо.

Метою даної роботи є розгляд негативного і позитивного впливів проведеного часу у соціальних мережах на психіку людини. Для цього пропонуємо аналіз деяких моментів стосовно нових понять у дослідженні впливу активного користування соціальними мережами на сучасну людину.

У Центрі Pew Research (Вашингтон) у 2015 році доводять, що жінки реагують більш емоційно на будь-яку інформацію з соціальних мереж, порівняно з чоловіками [2]. Ідеалізоване уявлення в соціальних мережах про життя друзів та знайомих може викликати почуття заздрості і помилкове переконання в тому, що вони є більш щасливими та успішними. Але це, на наш погляд, не дуже критично для психологічного стану людини. Заздрість, як правило, не несе глибокої проблеми, а є короткочасним погіршенням емоційного настрою людини, який дуже швидко може покращитися після перегляду позитивної інформації з соціальних мереж. Головне в цьому аспекті контролювати свою агресію в сторону себе та інших. «Взагалі, кожна людина має деякий ступінь агресії, так як її повна відсутність призводить до повної пасивності, в чому немає нічого хорошого. А надто бурхливий її прояв знижує комунікабельний рівень людини, він стає занадто конфліктним і не здатним цивілізовано вирішити проблему» [5].

Позитивним у сучасному світі та в умовах, коли періодично з'являються перепони на шляху до живого спілкування у зв'язку з загрозами для здоров'я –

соціальні мережі стають невід'ємною частиною комунікації між людьми. Ставши основним джерелом інформації, безповоротно соціальні мережі починають впливати на психологічне здоров'я людини. Негативні наслідки теж формуються в системі комунікативної взаємодії людини та Іншого, яким є суб'єкти Інтернету, а також людини та кількістю часу, проведеного у соцмережах. Ця кількість, на наш погляд, колосально збільшилась в умовах карантину. Карантин 2019-2021 років привніс дуже багато в життя людей. Іноді Інтернет був єдиною ниточкою зв'язку між рідними, допоміг працювати та заробляти на життя, іноді – навпаки – став загрозою психологічному та фізичному здоров'ю.

Вперше взаємозв'язок між депресивними станами і часом, проведеним в інтернеті, виявив в 1998 році американський психолог Роберт Краут. Він назвав це парадоксом Інтернету: технологія, яка повинна була дати людям безпрецедентну свободу спілкування привела до ізоляції її користувачів. Згідно з даними ірландських дослідників, Фейсбук-депресії (не плутати з депресією) схильне близько 25% користувачів соціальних мереж. Основна причина її виникнення - це негативний досвід спілкування, наприклад, булінг або Фейсбук-заздрість. Соціальні мережі впливають на: рівень стресу, настрій, рівень тривоги (знижують або підвищують), самопочуття, відносини між людьми, самооцінку. Також дають можливість поділитись будь-яким негативом та знизити рівень стресу та напруги після пережитих ситуацій [1].

Соціальні мережі відіграють важливу роль в процесі прокрастинації людини: вони змушують користувача знаходитися в ситуації багатозадачності. При ситуації багатозадачності людина постійно перемикає свою увагу зі спілкування на читання постів, веб-серфінг і перегляд відео. Люди, які не вміють контролювати себе не можуть змусити себе зупинитися і зайнятися важливими справами. На відміну від алкогольної та наркотичної залежності, залежність від цифрових технологій не вимагає медикаментозного втручання, це суто психологічна і індивідуальна проблема кожного користувача. Але це тимчасово. Виникнення аддикції (пагубна залежність, звичка) по відношенню до соціальних мереж пов'язано з тим, що для активних користувачів - це один з основних засобів задоволення потреби в спілкуванні і приналежності до суспільства [3]. У сучасній психології поки немає діагнозу «залежність від соціальних мереж» є тільки поняття «інтернет-залежність». Але при цьому є термін «проблемне використання соціальних мереж» - тобто надмірне захоплення соцмережами, яке негативно впливає на психіку людини.

Полегшуючи процес булінгу серед населення, соціальні мережі особливо серед підлітків, створюють нові поняття як кібер-булінг - агресивні або знижуючи самооцінку коментарі. Найбільше страждають від кібер-булінгу підліткові групи або користувачі з чіткою позицією з гострих соціальних, політичних або релігійних питань [6].

Згідно з дослідженнями проведеними у документальному фільмі ВВС «Депресія і тривожність: як укріпити психічне здоров'я» активна позиція в

соціальних мережах підвищує самооцінку і настрій, але пасивна позиція (перегляд стрічки без коментування і відгуків) знижує самооцінку і настрій [4]. Тобто важливим аспектом дослідження впливу на психологічне здоров'я людини є позиція, яку займає користувач. Для підлітків і студентів спілкування у соціальних мережах – важливий стимул для саморозвитку, самовдосконалення і самовиховання. Також серед позитивного впливу соціальних мереж можна виділити: швидкий пошук необхідної інформації, однодумців, спілкування з ними, з друзями, родичами, іншими людьми, що знаходяться в різних точках країни і світу; можливість самовираження, реалізація творчого потенціалу; це прекрасний спосіб спілкування не тільки між окремими людьми, а й між групами; читання постів цікавих, відомих особистостей, їх коментування; висвітлення питань і тим, які не зачіпають або замовчують традиційні ЗМІ; допомогу в організації своєї професійної діяльності, просування і рекламування її в Інтернеті.

Висновки. Хочемо відмітити, що аналіз деяких моментів проблеми говорить про те, що, не дивлячись на низку позитивних моментів, визиває занепокоєння, що Інтернет-залежність – це вже девіація. Якщо це девіація, то й вирішувати її буде складно, тому що вона все частіше спостерігається у молоді та дітей дошкільного й шкільного віку, котрими їх поведінка нерозумно сприймається як нормальна. Одна з причин девіації – це неврози. Один з наслідків багато проведеного часу в Інтернет – це можливий невроз. Якщо раніше соціологами розглядалися групові дівіації, як негативні реакція на норми той чи іншої культури, то зараз звертаємо увагу на те, що Інтернет-залежність стає культурною нормою, на яку необхідно відреагувати спеціалістам, щоб в майбутньому не отримати девіантне суспільство.

Той факт, що найбільш популярні за відвідуваністю сайти - це соціальні мережі, різні чати і форуми, підтверджує першочерговість мети спілкування в Інтернеті з одного боку. З другого, ми повинні розуміти, що активне спілкування у соціальних мережах є лише доповненням до повноцінного живого спілкування. При вмінні правильно користуватись і відсіювати інформацію, контролювати час проведений в мережі вона не нанесе шкоди психологічному здоров'ю.

Список використаних джерел

1. Еллісон, Ніколь Б., Стейнфілд, Чарльз, Лампе, Кліфф. Переваги друзів Facebook: Соціальний капітал та використання студентами коледжів Інтернет-сайтів соціальних мереж. Журнал комп'ютерно-опосередкованого спілкування. 12 (4). 2007 р. С. 1143–1168. дої:10.1111 / j.1083-6101.2007.00367.x. Енциклопедія site:uk.wikiqube.net
2. Менон, Інду С. Шарма, Маной Кумар; Чандра, Прабха С. Тоднарасу. Сайти соціальних мереж: допоміжний спосіб лікування психологічних проблем. Індійський журнал психологічної медицини. К. - Липень 2014. С. 260–263.
3. Електроні ресурси: «Когнітивна поведінкова терапія»: <https://www.psychologytoday.com/us/basics/cognitive-behavioral-therapy>
4. Електроні ресурси: Документальний фільм BBC «Депресія і тривожність: як укріпити психічне здоров'я»: <https://www.youtube.com/watch?v=U-sWIP1Kc6s>
5. Електроні ресурси: Психологія агресії: <https://bolezni.net.ua/index.php/psikhologiya/7131-psiologija-agresii>
6. Електроні ресурси: Солдатова Г.У., Чигаркова С.В., Львова Е.Н. «Онлайн-агресія та підлітки» <https://cyberpsy.ru/articles/soldatova-agressia-i-podrostki-moscow/>

Діана Тудоран

студентка 6 курсу спеціальності «Психологія»

Науковий керівник: Мазоха І.С.

Кандидат психологічних наук, доцент

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

(м.Ізмаїл)

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ПЕРШОКЛАСНИКІВ ДО НАВЧАННЯ В ШКОЛІ

Адаптація до школи – це процес фізичної та психічної адаптації дитини до нових соціальних умов у навчальному закладі та перехід до систематичного шкільного навчання. Тривалість періоду адаптації до школи, залежить від багатьох факторів і в середньому триває 3–6 місяців.

Перший рік навчання у школі, вважається найважливішим у житті дитини. Майже всім дітям важко звикнути до школи після садочка. У дошкільному віці від дитина не вимагали особливої дисципліни, заняття проходили весело, був час для пробіжок, для сну і для відпочинку. У першому класі змінюється звичний спосіб життя і дітям доводиться пристосовуватися до умов, що змінилися. Дитина знаходиться під впливом факторів, що впливають на його психіку, зокрема: новий розпорядок дня; обмеження ігор на свіжому повітрі в школі; потреба вибудовувати стосунки з однокласниками та вчителем; нове середовище та незвичні для дитини обов'язки.

Адаптація до школи складніше проходить у дітей з індивідуальними особливостями нервової системи, так звані діти «групи ризику» до яких як правило входять:

– Гіперактивні діти. У них знижена концентрація уваги, через специфіку психіки їм доводиться постійно рухатися, а просидіти весь урок за партою для них – це справжнє досягнення. Такі першокласники найчастіше порушують порядок у класі, а в перші місяці навчання практично не засвоюють новий матеріал.

– Діти з підвищеним порогом стомлюваності. Це може бути пов'язано з індивідуальними особливостями особистості або з хронічними захворюваннями. Втоmlені учні не можуть тривалий час зосередитися на виконанні завдань, що знижує їх успішність у навчанні.

– Талановиті першокласники. До вступу в школу ці дошкільнята вже мають величезний обсяг знань, і перші місяці в школі можуть бути для них просто нудними. Завдяки цьому вони можуть балувати один одного, а не слухати своїх вчителів [1, с. 14–18].

Умовно можна виділити наступні види адаптації:

– організаторська – це здатність адаптуватися до нового розпорядку дня, обов'язків, шкільних правил;

– навчально-мотиваційна – формування бажання вчитися, опанувати нові знання та вміння;

- психологічна – нормалізація емоційного самопочуття дитини в різних шкільних ситуаціях, адекватне сприйняття дитиною нової соціальної ролі школяра;
- соціальна – формування адекватної поведінки в новому соціальному середовищі, налагодження нормальних стосунків з дорослими та однолітками.

Оскільки кожен звикає до нових обставин по-різному, у учня можуть бути відхилення за різними показниками. Наприклад, він може легко здобувати нові знання, але не заводити друзів або важко переносити шкільний режим. При цьому батьки повинні розуміти, що хороші оцінки самі по собі не означають нормальної адаптації до школи. Відхилення будь-якого з перерахованих вище показників свідчать про порушення адаптації до шкільного життя. Тому слід звернути увагу на кожен фактор [2, с. 5–11].

У зв'язку з тим, що темп адаптації індивідуальний, дитина потребує уваги та всілякої допомоги дорослих. Невдача може призвести до розвитку дитячих комплексів і страхів, низьких оцінок та інших негативних наслідків. Необхідно розуміти всю відповідальність за важливий для психічного розвитку дитини адаптаційний період. Про нормальний перебіг процесу адаптації яскраво свідчить інтерес до школи та уроків. Хороший показник, коли дитина багато говорить і схвильована тим, що відбувається. Важливо, щоб вона розповідала про ситуацію, навіть якщо не все гладко.

Тривалість адаптаційного періоду залежить від характеру дитини, ступеню її розумової підготовленості, типу школи, ступеня складності здобуття знань, кмітливості та особистісних особливостей педагога. У перші місяці для першокласника також дуже важлива підтримка сім'ї – батьків, старших братів і сестер, бабусь і дідусів.

Ознаки які можуть вказувати на те, що дитині в першому класі подобається і не потребує додаткової допомоги в адаптації:

- дитина із задоволенням ходить до школи, розповідає про однокласників, вчителя, уроки, згадує смішні та незручні моменти. Але при цьому він чітко розуміє, що ходить на уроки з метою отримання знань, а не для розваги.
- Відсутня явна втома після занять. Дитина активна, має відмінний апетит, немає болю, втоми і слабкості.
- З'явилися нові друзі, про яких учень із задоволенням розповідає.
- Дитині подобаються вчителі та освітній процес у школі.
- Дитина не хоче повертатися в садок. [3, с. 7–26].

Соціальна адаптація дитини в першому класі буде значно легшою, якщо дошкільника заздалегідь підготувати до навчального процесу. Потрібно навчити його без проблем поводитися з одягом – застібати гудзики і зав'язувати шнурки, правильно одягати верхній одяг. Учень повинен вміти спілкуватися з дорослими, правильно пересуватися всередині та поза будинками.

Неможливо заздалегідь передбачити, скільки часу дитині знадобиться щоб звикнути до школи. Труднощі з адаптацією в школі в більшості випадків можна

подолати, якщо вчасно звернути на них увагу. Підготовку дитини до школи слід починати задовго до того, як дитина почне вчитися в першому класі. Але якщо навіть проблеми виникли в процесі навчання, їх можна усунути. Ознаки того, що дитині погано дається адаптація до школи можуть бути:

– відсутність прогресу. Дитина може відставати або зовсім не засвоює шкільну програму. Проблема посилюється, коли батьки очікують занадто високих балів та результатів. Завищена вимогливість і навіть приховане невдоволення погіршують період звикання, викликають невпевненість у першому класі.

– Лінь. Причин багато. Це відсутність мотивації, тобто любов учня до інших видів діяльності чи ігор, природна повільність, невпевненість у собі, страх сказати чи зробити щось не так. Лінь також може бути наслідком розпещеності. Позбутися від нього можна, тільки систематично працюючи вдома з дитиною.

– Низький рівень виробничої діяльності. Присутність дитини на уроці та її спокійна поведінка не означає, що вона розуміє і засвоює сказане вчителем. Проблема може бути пов'язана з особистісними особливостями, надмірною розсіяністю, сімейними проблемами.

– Непослух. Найчастіше ця проблема вражає дітей, розпещених увагою. Звичка завжди бути в центрі Всесвіту, відмова від загальноприйнятих правил призводять до конфліктів у класі.

– Вербалізм. Цим терміном позначають високий рівень мовлення дитини із затримкою мислення. Бадьоре мовлення першокласника, та й згадування довгих віршів не свідчить про його розумові здібності до адекватного сприйняття шкільної програми. Дитині в такій ситуації необхідний розвиток образного та логічного мислення, що досягається за допомогою систематичних вправ – склеювання аплікацій, ліплення, малювання, нескладних тестів [4, с. 6].

Висновки. Шкільна адаптація – важкий процес для багатьох дошкільнят. Завдання вчителя та батьків – надати злагоджену першокласну допомогу. Стикаючись з труднощами шкільної адаптації, батьки, не повинні боятися підійти до вчителя і розповісти про свої сумніви та страхи. Учитель, у свою чергу, повинен розповісти про те, що його хвилює, і запропонувати варіанти вирішення проблеми.

Підготовку дитини до школи слід починати задовго до того, як дитина почне вчитися в перший рік. Діти, які відвідують дошкільні заклади, більш підготовлені до навчальної діяльності. Проте їм важче перейти з веселої форми навчання на прийнятну в школі.

Вдома з дитиною слід періодично вчитися. Він не повинен проводити весь свій час перед телевізором або планшетом. Дітей потрібно привчати до дисципліни і самостійності.

Для того щоб час адаптації пройшов без проблем батькам необхідно:

- частіше хвалити дитину і не звинувачувати її за помилки.
- Організувати правильний розпорядок дня. Першокласнику потрібно приділяти достатньо часу для сну, гри на вулиці та зустрічі з друзями.

- Не порівнювати його результати з іншими дітьми.
- Не ігнорувати скарги дитини на погане самопочуття.
- Не пред'являти високих вимог.

У період адаптації важлива підтримка і батьків, і вчителів. Необхідно дати зрозуміти дитині що все добре і все вийде. Їх можна повторювати день за днем і в підсумку дадуть позитивний результат [4, с. 7].

Список використаних джерел

1. Все про адаптацію. *Психолог*. Липень 2004. № 25-26(121–122). С. 14–18.
2. Шкільна адаптація та психологічний вік. *Початкова школа. Науково-методичний журнал*. Січень 2002. №1 (91). С. 5–10.
3. Вступ до шкільного життя. *Психолог*. Лютий 2009. №7/343. С. 7–26.
4. Адаптація учнів до шкільного життя. *Шкільному психологу*. червень 2010. № 6/18. С. 6–7.

Ірина Фурманюк

магістрантка II року навчання ДО-22пмз

Науковий керівник: Калмиков Г. В.,

доктор психологічних наук, доцент

Державний вищий навчальний заклад

Переяслав-Хмельницький державний педагогічний

Університет імені Григорія Сковороди

(м. Переяслав-Хмельницький)

РОЗВИТОК НАОЧНО-ОБРАЗНОГО МИСЛЕННЯ В ОНТОГЕНЕЗІ РОЗВИТКУ

Проблема розвитку мислення дітей цікавила своєю неосязністю досить багато вітчизняних та зарубіжних науковців (Б. Ананьєв, А. Валлон, Л. Венгер, Л. Виготський, П. Гальперін, В. Давидов, В. Зінченко, Г. Костюк, О. Леонтєв, А. Лурія, А. Люблінська, С. Максименко, Ж. Піаже та інші). Зокрема, Ж. Піаже (1994) в своїх роботах започаткував розподіл мислення за стадіями та виявив особливості прояву при переході від однієї стадії до іншої [7]. Традиційно, більшість класичних і сучасних психологів виділяли таку періодизацію розвитку та формування мислення, як наочно-дійове, наочно-образне та словесно-логічне. Названі види мислення розвиваються в онтогенетичному та філогенетичному відношенні у наведеній послідовності (А. Валон, 2001) [1].

Як показують дослідження провідного психолога України С. Максименко (2000) в період інтенсивного сенситивного розвитку у дитини спочатку формується наочно-дійове мислення, яке в подальшому активно розвивається від народження до 3-4 років. Дитина в цьому віці безпосередньо маніпулює з предметами і не може наочно вирішити завдання, які потребують поєднання декількох дій з різними предметами довкілля. Вирішення таких завдань здійснюється дитиною шляхом проб і помилок. Вибір способів дій для вирішення завдання в цьому віці прив'язаний до об'єктів маніпуляції, не відбувається перенесення способу маніпуляції на інші об'єкти, щоб досягти схожого рішення [6].

Як свідчать дослідження відомого психолога М. Поддьякова (1977), в 3-4 роки у дитини на основі передумов, які закладаються наочно-дійовим мисленням, починає формуватися наочно-образне мислення. І за лонгitudними спостереженнями автор робить висновок, що це відбувається раніше, приблизно в 2,6-3 роки, і дозволяє дитині вирішити завдання, не вдаючись до маніпулятивних дій [8].

Передумови для переходу на кожна наступну стадію мислення закладаються в онтогенезі при безпосередньому розвитку дитини та її взаємодії з іншими предметами. Зростаючи, дитина все краще опановує локомоторною функцією, що дозволяє знайомитися зі світом та по-різному взаємодіяти з безліччю нових об'єктів довкілля. Ті ж предмети, що уже знайомі дитині, пізнаються нею більш детально, тому що з'являються нові способи дії з ними. Поступово відбувається перенесення способу дії з одного предмета на інші схожі об'єкти, а потім і на все інше.

Безпосередньо дослідженнями наочно-образного мислення займалися такі вчені, як В. Белькович, С. Волошин, А. Запорожець, О. Галанжина, Г. Єлесіна, З. Калмикова, Г. Мінська, В. Мухіна, К. Новакова, Л. Обухова, М. Поддьяков, Т. Яновська та інші.

Досить детально і в той же неординарно досліджувала тему переходу від наочно-дійового до наочно-образного мислення Е. Комарова (1977) під керівництвом М. Поддьякова. Вони свого часу проводили констатувальний експеримент з дітьми дошкільних закладів освіти у віці від двох до семи років з використанням лабіринту, який керується важелями. В процесі експерименту було виявлено, що наочно-образне мислення розвивається поступово, в міру зростання дитини. Діяльність дитини розвивається від примітивно-хаотичного орієнтування на несуттєві деталі до зорово-рухового орієнтування на значущі для вирішення деталі, а потім переходить до повністю зорового орієнтування (Е. Комарова, 1977). Так, у дітей було виявлено два типи уявлень: статичні та динамічні. Статичні – це образна схема лабіринту, а динамічні – рух по лабіринту іграшки, принцип її переміщення. На думку Е. Комарової тільки наявність і взаємодія цих двох уявлень у дітей призводили до вирішення наочно-образного завдання. В подальшому, за результатами формуального експерименту, дослідники виявили, що самостійне маніпулятивне (за допомогою рук) переміщення іграшки в лабіринті не дає успішного результату у виконанні запропонованих завдань. І тільки орієнтування на схему та проектування відповідно до неї дій з іграшкою в лабіринті призводить до успішного розвитку навички використання схеми у дітей у віці 2-4 років. Отже, запропонована схема допомагала дітям чітко розрізняти змодельовані та реальні ситуації, що призводили до успішного оволодіння наочно-образним мисленням. М. Поддьяков вважав використання та взаємодію з моделлю проміжною ланкою при формуванні наочно-образного мислення, початком переходу мислення дитини до внутрішнього уявлення ситуації [4].

Так, у роботах М. Поддьякова вчений В. Зінченко (2002) відзначав вплив образу на тип оперування ним, оскільки структура образу або властивості об'єкта відображення, можуть обмежувати оперування ним [3].

У подальших роботах Т. Кудрявцева (1995) та І. Якиманської (2006) відзначається відмінність у розумінні понять «тип образу» та «тип оперування образом». У своїх дослідженнях автори вказують на незалежність типу оперування від типу образу. Типи оперування образами зводяться до трьох основних операцій: зміни положення уявного об'єкта, зміни структури уявного об'єкта і комбінації перших двох перетворень [5, 9].

Поряд з цим, Л. Виготський (2019) відзначав, що мовлення звільняє дитину від поля сприймання, переводячи її в поле уяви. Оперування словами призводить до оперування образами та розвиває наочно-образне мислення. Думка з розвитком мислення починає формулюватися та відтворюватися у слові. Ще одним фактором такої стимуляції мовленням мислення є те, що мовлення – результат культурно-історичного досвіду [2].

Такою взаємодією можна пояснити стимуляцію мовленням мислення. Так як дитина засвоює готові слова та взаємозв'язки між ними від свого соціального оточення, це стимулює її до розуміння сенсу слів. В той же час, змісту слів так само навчають дитину і дорослі, використовуючи слова в різних ситуаціях, стимулюючи тим самим розвиток узагальнення у дитини, а також розвиток образної пам'яті. Тим самим, самі слова стимулюють розвиток наочно-образного мислення надалі (Л. Виготський, 2019).

У зв'язку з тим, що мовлення та мислення тісно пов'язані, об'єкти довкілля, їхні властивості, явища і взаємозв'язки між ними наочно пізнаються та фіксуються дитиною дошкільного віку в словах і образах. В подальшому мовлення починає виконувати свою планувальну функцію, яка зберігається і в старшому дитячому віці, але вже у вигляді внутрішнього мовлення.

Список використаних джерел:

1. Валлон А. Психическое развитие ребёнка. СПб: Питер, 2001, 208с.
2. Виготский Л. С. Лекции по психологии. Мышление и речь. Москва : Издательство Юрайт, 2019. 432 с.
3. Зинченко В. П. Психологические основы педагогики (психолого-педагогические основы построения системы развивающего обучения Д. Б. Эльконина — В. В. Давыдова). Москва : Гардарики, 2002. 198 с.
4. Комарова Э. С. К проблеме образного мышления у детей. *Новые исследования в психологии*. 1977. № 1. С. 31-38.
5. Кудрявцев Т. В., Синельников И. С. Ребёнок – дошкольник : новый подход к диагностике творческих способностей. *Дошкольное воспитание*. 1995 № 9. С. 52-59.
6. Максименко С. Д., Соловйенко В. О. Загальна психологія. Київ : МАУП, 2000. 256 с.
7. Пиаже Ж. Речь и мышление ребенка. Москва : Педагогика-Пресс, 1994. 528 с.
8. Поддьяков Н. Н. Мышление дошкольника. Москва : Педагогика, 1977. 271 с.
9. Якиманская И. С. Предмет и методы современной педагогической психологии. *Вопросы психологии*. 2006. №6. С. 3-13.

Віра Шафоростова

магістрантка I курсу зі спеціальності «Фінанси,
банківська справа та страхування»

Науковий керівник: Єременко Л. В.,

кандидат психологічних наук, старший викладач

Таврійський державний агротехнологічний університет імені

Дмитра Моторного

(м. Мелітополь)

КОНФЛІКТИ В СИСТЕМІ «КЕРІВНИК – ПІДЛЕГЛІ»

Постановка проблеми. Процес керівництва організацією часто супроводжується конфліктами між окремими виконавцями, у колективах, а також стресами працівників. Менеджер повинен знати сутність, особливості перебігу та можливі наслідки конфліктів і стресів, уміти нейтралізувати їх.

Мета дослідження. Дослідити проблему взаємостосунків керівників і підлеглих. Знайти питання ефективності управління, стилю керівництва, авторитету керівника, оптимізації соціально-психологічного клімату в колективі.

Основні матеріали дослідження. Серед причин конфліктності відносин керівника і підлеглого виділяють об'єктивні і суб'єктивні. Об'єктивними причинами конфліктів вважають ті обставини взаємодії людей, що призводять до зіткнення їхніх думок, інтересів, цінностей тощо [1, с. 103]

Серед суб'єктивних причин таких конфліктів звичайно виділяють управлінські та особові, які наведені в схемі 1.

Управлінські причини:

- неоптимальні і помилкові рішення; зайва опіка і контроль підлеглих з боку керівництва; недостатня професійна підготовка керівників; низький престиж праці управлінців середньої і низької ланок; нерівномірність розподілу службового навантаження серед підлеглих; порушення в системі стимулювання праці.

Особові причини:

- низька культура спілкування, грубість; несумлінне виконання своїх обов'язків підлеглими; прагнення керівника затвердити свій авторитет за всяку ціну; вибір начальником неефективного стилю керівництва; негативна установка керівника по відношенню до підлеглих і навпаки; напружені відносини між керівниками і підлеглими; психологічні особливості учасників взаємодії (підвищена агресивність, емоційна нестійкість, тривожність, завишена самооцінка, акцентуація характеру і т. д.).

Схема 1. Види конфліктів із суб'єктивних причин

За природою, змістом, особливостями перебігу і наслідками, конфлікти бувають різноманітними, тому їх класифікують за різними ознаками. Залежно від результатів виокремлюють конфлікти [2, с. 512]:

1) функціональні (конструктивні). Сприяють підвищенню ефективності діяльності організації: виробленню конструктивних рішень; налаштованості їх учасників на співробітництво; поліпшенню відносин між співробітниками, підлеглими і керівниками тощо; продукуванню нових ідей; виникненню перспективних альтернатив тощо;

2) дисфункціональні (руйнівні). Наслідками їх є погіршення відносин, посилення ворожості між працівниками; незадовільний моральний клімат; падіння продуктивності і праці; плинність кадрів; непродуктивна міжособистісна і міжгрупова конкуренція; налаштованість на пошук ворогів тощо;

3) безрезультатні. Виникнення їх не сприяє жодним змінам у діяльності організації, не змінює на краще відносини в колективі, не поліпшує самопочуття їх учасників [3, с. 238].

Керівникові, ще до розмови із підлеглим треба дати зрозуміти, що конфлікт - це не те, що обов'язково зачіпає честь і гідність його учасників, конфлікт - це частина життя і його цілком можливо вирішити. Підлеглий повинен відчувати вашу готовність допомогти. В процесі подальшої розмови необхідно звернути увагу на ряд моментів:

- треба показати співробітнику, що він вам цікавий, що до його проблем ви ставитеся серйозно;

- дати йому зрозуміти, що його проблема не вийде з приміщення, в якому відбувається бесіда;

- покажіть, що його проблема розглядається не як його провина;

- дати висловитися і вислухати; перебити - значить продемонструвати нетерпіння та неповагу;

- задавати запитання, котрі допоможуть (можливо, і йому в тому числі) чітко побачити проблему [4, с. 119].

Висновки. Отже, головним завданням керівника в управлінні конфліктами є: вміння виявити конфлікт на початковій стадії, щоб запобігти виникненню більш важливих конфліктів в майбутньому; сформулювати основну проблему конфлікту; визначити причини виникнення конфлікту, цілі та особливості поведінки конфліктуючих сторін; вибрати шляхи вирішення конфлікту; по можливості спрямувати конфлікт у позитивне русло і звести до мінімуму негативних наслідків.

Список використаних джерел:

1. Анцупов А.Я., Малышев А.Н. Введение в конфликтологию: Учебное пособие. К.: МАУП, 1996. 103 с.

2. Жариков Е.С. Психология управления. Книга для руководителя и менеджера по персоналу. М.: МЦФЭР, 2002. 512 с.

3. Сергієнко Т.І. Конфлікти в колективі і роль керівника у їх вирішенні. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2012. № 48. С. 236-241

4. Єременко Л. В. Конфліктологія: Навчальний посібник. Мелітополь: ФО-П Одрог Т.В., 2018. 219 с.

Владислава Шкотова

студентка II курсу спеціальність «Правоохоронна діяльність»

Науковий керівник: Мітченко К.В.

Старший викладач кафедри гуманітарних наук та психології професійної підготовки поліцейських

*Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
(м. Дніпро)*

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ КЕРІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Ділове спілкування являється одним з переважаючих методів взаємодії з оточуючими керівної ланки правоохоронних органів. За соціальних досліджень, 80% робочого часу керівника пов'язані зі спілкуванням з різними категоріями громадян, в тому числі з підлеглими. Функціонально спілкування виступає, насамперед, головною умовою, обстановкою, середовищем управлінської діяльності.

Професійну діяльність правоохоронних органів, можна охарактеризувати як складну багатофункціональну діяльність, яка поєднує в собі і виконавчу, і управлінську складову, і «інноваційну» спрямованість, пов'язану з необхідністю приймати нестандартні рішення в умовах реформ, екстремальних, непередбачуваних ситуацій, які пред'являють специфічні вимоги до особистісно-професійних якостей працівників.

Умови сьогодення вимагають від працівників керівної ланки високої професійної підготовки, комунікабельної компетенції та самовіддачі задля високої ефективності їх професійної діяльності. Практика свідчить, що ефективність та якість виконання поліцейськими службових задач напряму залежить від вміння керівників передавати підлеглим суть цих завдань. Уміння професійно спілкуватися дозволяє досягти не лише забезпечити ефективність управлінської діяльності, а й прямопропорційно впливає на виконання покладених на Національну поліцію завдань [2, с. 3].

В комунікаціях керівної ланки, не враховуючи їх значну практику та досвід, також можуть виникати певні складності, труднощі знаходження спільної мови з людьми в найрізноманітніших емоційних станах, життєвих ситуаціях, бар'єри взаєморозуміння, помилки пізнання та оцінки, неадекватні ситуації, стереотипи дій та багато іншого [4, с. 65]. Будь-який управлінець зазвичай перевантажений спілкуванням, втомлюється від нього і водночас відчуває дефіцит спілкування, у якому знаходить професійно-особистісну самореалізацію.

Загальні правила службового спілкування співробітників та керівників правоохоронних органів, а саме Національної поліції, відображені у Кодексі професійної етики та поведінки співробітника. Психологічне розуміння управлінського спілкування конкретизує загальні правила, пов'язує їх із внутрішнім світом та особливостями поведінки людини, пропонує відповідні прийоми та способи, техніку спілкування.

Компетентні керівники правоохоронці, володіючи професійними навичками ділового спілкування, вміють ставити службові цілі й завдання підлеглим, компетентно домагаючись їх виконання, через раціонально організований робочий час. Крім того, керівник має ефективно розпоряджатися і часом підлеглих. Наскільки чітко та швидко керівником сформульовано завдання, правильно визначено час виконання, настільки результативно, швидко та якісно вона буде виконана.

Велику роль організації робочого дня керівника грає постановка правильної мети. Лише чітко сформульована поставлена мета загальної службової діяльності підрозділу дозволяє досягти успіхів її реалізації, дозволяє уникнути непотрібних витрат робочого часу [1, с. 88 - 95]

Окрім розуміння загальних теоретичних знань комунікативної компетентності керівників, важливо вміти аналізувати власні особливості та результативність її. Необхідність проведення аналізу власних комунікативних навиків, дає можливість підлаштуватись та налагодити ефективну співпрацю в екстремальних ситуаціях, а також при гострому дефіциті службового часу.

З метою розвитку комунікативної компетентності можна запропонувати наступні вправи:

1) з метою розвитку мовленнєвої креативності – придумати 10 варіантів найрізноманітнішого використання простого олівця;

2) з метою розвитку вміння ставити відкриті питання – придумати 10 питань, сформувавши які можна, не знаючи, відгадати певну особу чи якусь подію;

3) з метою вміння знайти спільну мову з різними особами – придумати 10 компліментів певній особі, на власний роздум;

4) з метою напрацювання навиків рефлексії – фіксувати в окремий власний записник, можливі варіанти розвитку подій, що відбуваються на тут та зараз, описувати їх. Через певний час звіряти свої записи з реальним розвитком подій.

5) з метою розвитку комунікативної компетентності – описати 10 реченнями будь-яку історичну особу, професію тощо.

Резюмуючи, слід відмітити, важливість розвитку комунікативної компетентності керівників, адже від цього залежить успішність та ефективність діяльності правоохоронних органів, в тому числі Національної поліції України.

Список використаних джерел

1. Бойцова О.М. Структура інформаційної компетентності та її аналіз для процесу професійної підготовки // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: педагогіка, психологія і соціологія. Випуск 9 - Донецьк, ДонНТУ, 2011, [електронний ресурс] <http://ea.donntu.org/handle/123456789/23986>
2. Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні, затверджена наказом МВС України від 07.07.2017 № 575218.
3. Інструкція з організації діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України, затверджена наказом МВС України від 06.07.2017. № 570217.
4. Соціальна психологія : навч. посіб. для здобувачів ступеня бакалавра / Н. Ю. Волянчук, Г. В. Ложкін, О. В. Винославська, І. О. Блохіна, М. О. Кононець, О. В. Москаленко, О. І. Боковець, Б. В. Андрійцев ; КПІ ім. Ігоря Сікорського. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 254 с.

Софія Шпакова

здобувачка освіти

Науковий керівник: Шпакова Г.В.,

доктор економічних наук, кандидат технічних наук, доцент

Київський національний університет

будівництва та архітектури

(м. Київ)

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА СКЛАДОВА МОТИВАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Як мотивувати сучасних здобувачів до навчання, так, щоб вони не хотіли якомога далі закинути книжки та займатись іншими справами, хоча б і корисними? Запитання дійсно цікаве, а місцями навіть не має відповіді, бо, як стверджував Альфред Адлер, кожна людина унікальна, і ніякі раніше розроблені теорії не підходять для всіх та кожного [1]. Проте всі ми в більшості маємо загальні риси поведінки, тому знаходження «спільного знаменника» стає трохи легшим.

Безумовно найголовнішим є відношення викладачів до своїх учнів. Якщо взяти до прикладу експеримент Стенлі Мілгрема про визначення ступеню впливу авторитетності особистості, коли за певних обставин більшість «нормальних» людей здатна заподіяти іншим серйозної шкоди лише через особливе відношення до наставника [2], то для більшості учнів, авторитетними є саме слова вчителя. Тому педагоги повинні вміти «правильно» розмовляти з учнями: вчасно надати підтримку, похвалити, не образивши інших, знайти той самий «запобіжник до знань» у дитини. Для здобувачів початкової та середньої освіти авторитетність вчитель «завойовує» вже при першій зустрічі своєю доброзичливістю та вмінням створити затишок в закладі освіти, «як вдома». Навіть, найелементарніша пропозиція гарної наліпки за правильну відповідь на першому ж учбовому занятті, може стати гарним початком у відношеннях між класом і вчителем (звісно, якщо одразу не з'являться так звані категорії «поганий» та «хороший» учень).

Прикладом гарної мотивації є принцип позитивного підкріплення дії, винайдений Б.Ф. Скінером: «При позитивному підкріпленні відбувається закріплення конкретних форм поведінки та збільшується ймовірність їх повтору, так як дія привела до позитивних наслідків» [3]. Отож, та сама наліпка може стати прикладом позитивного підкріплення – «політика бонусів», так само, як і «плюсик» до наступної оцінки за правильну відповідь, дозвіл на уникання опитування по заданій темі, тощо.

Для здобувачів вищих рівнів освіти, що мають певний власний життєвий досвід, частка якого складається саме з набутого досвіду спілкування з педагогами, і розширені життєві пріоритети поза навчальним процесом, набуття викладачем авторитету ускладнюється і спрощується одночасно. Беззаперечним фактором якісних взаємовідносин, як і в школі, залишається цікава інформативна подача матеріалу, як мінімум реалізована у цікавих фактах з конкретної науки, та в формах,

які дозволяють здобувачеві демонструвати рівень загального розвитку, знання предмету, інтелектуальні здібності – здатність до структурування інформації, аналізу, систематизації та формулювання висновків. В вищій школі авторитет наставника обов'язково повинен бути підкріплений практичною складовою (в галузях, де це можливо, наприклад, будівництві) або визнанням колег, наукової спільноти, учнів.

Невід'ємною парою позитивного підкріплення є покарання, при якому небажана поведінка буде виявлятися рідше, а її ймовірність повторення у майбутньому зменшуватиметься через те, що у попередній раз вона привела до негативних наслідків [3]. Для здобувачів середньої освіти найтипівішим прикладом покарання є погана оцінка за незнання раніше викладеного матеріалу. Для студентів, як відзначалось раніше, життєві пріоритети яких вже більш розширені і все частіше не концентруються на кількісних показниках, таке покарання взагалі не дієве (якщо це не критична межа, що ставить під удар сам статус – «студент»). Як показує практика викладання в ЗВО та результати опитувань сучасних здобувачів, найбільшим покаранням для останніх залишається відмова викладача від «політики бонусів» або від подальшої співпраці (керування дипломом, дослідженням, тощо). Якщо перше лише ускладнює шлях здобувача до отримання відповідного рівня освіти, то друге – інколи робить його не таким якісним, через втрату можливості співпраці з професіоналом вищого ґатунку.

Сьогодні в умовах пандемії, і, як наслідок, дистанційного навчання, якість взаємовідносин між викладачем та учнем часто падає через різницю в інформаційному досвіді. Але це явище тимчасове. Головна проблема в асоціалізації учасників процесу, тому традиційні мотиваційні чинники зазнають змін або втрачають актуальність на всіх рівнях освіти. В таких умовах найважливішим мотивуючим чинником навчання є власне розуміння потреби в навчанні. Однією з особливостей відповідальної самомотивації (відкинемо аргументацію батьків та друзів) є часова характеристика цілей, які здобувач намагається досягти: навчання, щоб бути найкращим тут і зараз, або відтермінування успіху задля свого майбутнього статусу. Враховуючи їх, здобувач і будує свою поведінкову стратегію освіти. Тому хочеться нагадати слова Лао-цзи:

«Навіть шлях у тисячу лі починається з першого кроку».

Список використаних джерел

1. Адлер А. Практика и теория индивидуальной психологии [Перевод: Андрей Боковиков]. Академический Проект, Гаудеамус, 2015. 240 с.
2. Копец Л. В. Класичні експерименти в психології. Київ, 2010. 283 с.
3. Skinner B.F. Beyond Freedom and Dignity. Hackett Publishing Company, 2002. 240 pp.

Аліна Шуміхіна

магістр I курсу спеціальності «Менеджмент»

Науковий керівник: Єременко Л.В,

кандидат психологічних наук, старший викладач

Таврійський державний агротехнологічний університет

імені Дмитра Моторного

(м. Мелітополь)

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЖІНКИ-КЕРІВНИКА

Психологією лідерства цікавляться давно. Лідер – це, перш за все людина, на поведінку якої орієнтовані члени групи; саме лідер задає тон і деякий стандарт поведінки, визначає цілі та задачі групи. Саме ця людина має психологічне право давати вказівки членам групи виконувати поставлені перед ними завдання. Іншими словами, лідер володіє владою. І, нарешті, саме головне – лідер приймає на себе відповідальність за групу людей і за їх дії.

Проблема жіночого керівництва актуальна для України, де жінка, незважаючи на більш ніж 70-річний період підтвердження рівноправності чоловіків та жінок, залишається в полоні традиційного стереотипу щодо вторинної вартості кар'єри.

У нинішній час ми все частіше бачимо, що керівні посади займають жінки, і це завжди є темою для обговорення. У сучасному періоді в загальному світлі починають переосмислюватися сформовані багатьма століттями стереотипи, зокрема представлення про те, що призначення жінки – «Kinder, Küche, Kleider, Kirche» (діти, кухня, одяг і церква) [1].

У проведених соціологічних дослідженнях, опитані жінки відмітили, що робота дає змогу проявляти творчість, ініціативу, викликати поважне ставлення зі сторін знайомих, друзів, рідних. Але ці престижні останні моменти мають мале значення. Насторожує той факт, що для жінок мотиви праці є зовнішніми, праця в меншій ступені є самоцінністю.

На професійний статус жінки серйозний вплив має її сімейне становище, необхідність поєднання ролей, що обмежує вибір діяльності, затримує посадове просування, створює труднощі у роботі.

Професійні труднощі відступають перед надмірною напругою жінок - на роботі і вдома. Звідси і втома, і постійна нервова напруга, страх не встигнути, не впоратися і т.п. Всі ці ведучі обставини затрудняють повноцінне включення жінок у професійну діяльність.

В залежності від поля діяльності, успішний керівник повинен володіти певним набором особистісних та професійних якостей. Сильний характер, вміння вести за собою людей, відповідальність, службове передбачення – все те, що необхідно керівнику. У цей час цими рисами можуть володіти як чоловіки, так і жінки.

Незважаючи на це, є відмінність між чоловічим і жіночим стилем управління. Жінка-керівник дуже рідко прибігає до авторського стилю управління, вона частіше за все використовує методи переконання, старається мотивувати персонал, а не сухо виконувати поставлені цілі та завдання. У конфліктних ситуаціях і перемовинах вона частіше всього шукає компроміс, а не примушує, ретельно обдумує рішення, при

цьому враховуючи думку оточуючих. Жінка легше відкладає рутинні процеси, вона приділяє більше уваги дрібницям, і навіть працює на одному і тому ж місці кілька років, вона не втомлюється виконувати улюблене діло [2].

Чоловіки воліють діяти, орієнтуючись на перспективу і майбутні результати. Якщо в процесі роботи відбувається який-небудь збій, їм важко моментально знайти потрібний вихід із створеної ситуації. Жінка-керівник завжди йде від реальних подій, поступово, шаг за шагом, прокладаючи необхідний напрямок, своєчасно обходячи «підводне каміння». Це дає свої позитивні результати.

Жінка-керівник більш тонко відчуває навколишній світ, не йде на відкритий конфлікт, який може нашкодити. По відношенню до персоналу вона більш відкрита, ніж чоловіки, не прагне тримати дистанцію. Вона може цікавитися не тільки робочим процесом, але і особистим життям. Це дозволяє зробити відносини більш довірливими, більш дружніми, що сприятливо впливає на результати роботи [1]. Жінка-керівник відноситься до підлеглих з теплотою і увагою, так як в будь-якій жінці присутній материнський інстинкт.

Соціологічні дослідження виявляють, що на відміну від чоловіків-керівників, які намагаються побудувати будь-яку структуру у вигляді вертикальної владної піраміди, жінки володіють більш тонкими інструментами управління, побудованими на увазі до особистості. Жінки керують за допомогою інструментів впливу, заснованих на горизонтальних зв'язках (переконання і мотивація), а чоловіки — на основі інструментів влади (примуси і ієрархія). Саме тому хлопчики постійно змагаються, а дівчата домовляються, вирішуються задачу, мотивують виконавців на особистісному рівні [3].

Психологічні риси, які характеризують сучасну ділову жінку:

1. Перш за все, це глибоке усвідомлення рівноправності, рівності своїх можливостей і здібностей до участі в усіх сферах життя суспільства.

2. Іншою важливою рисою є визнання необхідності поєднання різних соціальних ролей - не тільки активної учасниці трудового і суспільного життя, а й «господині дому», матері. Жінки обирають різні варіанти поєднання цих ролей, хоча більшість стійко орієнтуються на однакову їх значимість. Конкретний вибір життєвого шляху жінка робить сама відповідно до своїх особистих якостей, уподобань, смаків, обставин життя, але можливість такого вибору сильно залежить від того, яку економічну і моральну підтримку надасть їй держава і суспільство на кожному з обраних нею шляхів.

3. Ніяка соціальна практика не може скасувати психологічні труднощі, які виникають при «подвійній» зайнятості жінки на роботі і вдома.

Рівноправне становище жінки в суспільстві істотно змінює традиційні уявлення про такі риси, як мужність і жіночність. Жінці тепер більшою мірою властиві такі зразки поведінки, які раніше закріплювалися за чоловіками, наприклад, навички і здатність приймати рішення, відстоювати свою думку, незалежність.

Зрозуміло що, всі ці обставини ускладнюють повноцінне включення жінок у професійну діяльність.

Рівноправне становище жінки в суспільстві істотно змінює традиційні уявлення

про такі риси, як мужність і жіночність. Жінці тепер більшою мірою властиві такі зразки поведінки, які раніше закріплювалися за чоловіками, наприклад, навик і здатність приймати рішення, відстоювати свою думку, незалежність.

Вивчення особистості працівника в організації, зокрема ролі жінки-керівника, аналіз вплив керівника на соціально-психологічну структуру і розвиток колективу є одним з найбільш важливих факторів у питаннях підвищення ефективності роботи колективу.

При висуванні жінки на посаду керівника дуже важливе визнання її рівноправності, рівності її можливостей і здібностей в управлінні колективом. У таких випадках для збереження паритету найцінніших якостей чоловіків- і жінок-керівників рекомендується в якості заступника або помічника призначати чоловіка. Якщо жінка-керівник зуміє поєднувати якості справжнього лідера (сильний характер, професіоналізм, ініціатива, вміння ризикувати) з традиційно жіночими цінностями, такими як чуйність, гуманність, гнучкість, хитрість, практичність і т.д., то вона може стати ідеальним керівником.

Жінка-керівник – яскрава особистість, вона жіночна, не жорстока і не холодна, інтелектуально та фізично активна, рішення приймає сама, але чудово вловлює настрої інших; їй невласлива дріб'язкова опіка підлеглих. Вона готова ризикувати, цілеспрямована, впевнена в собі, достойно реагує на критику, зауваження та навіть образи.

Наукою мало вивчається проблема чинників, які створюють умови висування жінки на посаду керівника. Враховується, як правило, лише виробнича сторона, і, на жаль, існує мала кількість соціологічних досліджень, присвячених впливу сім'ї на виробництво. Інша перешкода у висуванні жінки на посаду керівника стійке переконання чоловіків у тому, що жінка має займатися більше будинком та дітьми. Не зовсім вірна й інша думка, що жінка може бути керівником тільки на традиційно жіночих посадах під керівництвом чоловіка.

Питання бути чи не бути керівником має вирішувати кожен сам, але при цьому чоловіки та жінки повинні мати рівні можливості через побудову системи підготовки висування кадрів.

Список використаних джерел:

1. Блашенкова В. С., Макарова Н. С. Женщина-руководитель: некоторые проблемы и пути их решения. URL: http://www.profiz.ru/sr/10_2008/zhenschina_rukovodite/
2. Ткачев И. Женщина-начальник: хорошо или плохо? Точка зрения мужчины. URL: <http://shkolazhizni.ru/archive/0/n-61609/>
3. Кибардин М. Женщина-руководитель: «плюсы» и «минусы». URL: <http://scientific.ics.org.ru/6-aprel/zhenshhina-rukovoditel-plyusy-i-minusy>
4. Комаров Е.И. Женщина-руководитель. М.,2004.
5. Єременко Л. В. Реалізація принципів і методів формування соціальної компетентності особистості в груповій тренінговій роботі. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г. Сковороди»* : Зб. наук. праць. К.: Гнозис, 2013. С. 397–403.
6. Сидоренко Е.П. Межличностные взаимодействия. М.: Речь, 2006.

Вікторія Шурда

студентка III курсу факультету № 3

навчальної групи 316/19 (ПД)-К

Науковий керівник: Мухіна Г. В.,

кандидатка педагогічних наук, доцентка,

доцентка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін

Донецький державний університет

Міністерства внутрішніх справ України

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ПРАЦІВНИКА ТА ПРАЦІВНИЦІ ПОЛІЦІЇ ДО ІННОВАЦІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Однією з важливих якостей працівника та працівниці Національної поліції України, а також важливою умовою їх професійного зростання є психологічна готовність до інноваційної діяльності. Кожне оновлення суспільства, а тим більше його радикальна перебудова – суперечливий, складний і тривалий процес, пов'язаний з пошуком нових шляхів, засобів здійснення перетворень в усіх сферах життєдіяльності людей, що зумовлює необхідність творчої участі у цьому процесі всіх членів та членкинь суспільства. Значною мірою кінцевий успіх реформ визначають суто психологічні чинники: здатність фахівця та фахівчині подолати власну інерцію, навчитися працювати у нових умовах та застосовувати інноваційні підходи у своїй діяльності.

У Законі України «Про інноваційну діяльність» інновації дефінують як «новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукцію або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери» [4].

Отже, можемо припустити, що будь-які вдосконалені методи та прийоми роботи, які істотно поліпшують професійну діяльність або якість цієї роботи можна вважати інноваційними.

Стрімкий розвиток суспільства висуває нові вимоги до особистісних якостей своїх працівників та працівниць. Перетворення у правоохоронній сфері характеризуються своєю інноваційністю та орієнтацією на співтовариство з громадою, тому потребують якісно нових рис у працівників та працівниць поліції. Дана обставина висуває нові вимоги до ефективної реалізації поліцейськими своїх професійних обов'язків, шляхом нововведень у службову діяльність.

Аналіз наукової літератури дає підстави стверджувати, що концепція інноваційної активності займає важливе місце у дослідженнях вчених ХХ та ХХІ століття таких, як Й. Шумпетер, В. Зомбарт, В. Мітчерліх, М. Туган-Барановський, С. Кузнець, Р. Менш, А. Кляйкнехт, С. Цуру, С. Ільєнкова, І. Балабанов, А. Кругліков, Л. Водачков, О. Водачкова, В. Попов, В. Стадник, М. Йохна й інші.

Багато дослідників у своїх доробках наголошували, що результатами нововведень, перш за все, є зміни у світогляді особистості, стилі мислення, перетворенні способів діяльності людини. Важливий акцент роблять науковці на

готовності людини до інноваційної діяльності тому, що це є показником її здатності нетрадиційно вирішувати різне коло проблем.

В. Пантелеєва розглядає психологічну готовність до інноваційної діяльності в особистісно-діяльнісному аспекті, що передбачає вивчення тих сторін особистості, які в цілісності забезпечують можливість ефективного виконання даного виду діяльності. Так чи інакше інноваційна підготовка втілюється в усіх підструктурах особистості: вплив спрямованості, здібностей, характеру на процес і результати діяльності [3, с. 58].

Формування психологічної підготовки до інноваційної діяльності має забезпечуватися за допомогою цілеспрямованих і систематичних комплексів дій, які здійснюються у професійній діяльності підрозділів поліції. Досліджуючи психологічні чинники ефективного управління інноваційним процесом О. Волошин вказував на те, що останні дослідження показали, що успішне впровадження інновації на різних етапах пов'язане не лише з успіхом, а й певними організаційно-технічними та соціально-психологічними проблемами [2, с 86] .

Професійна готовність є закономірним результатом спеціальної підготовки, самовизначення, виховання й самоосвіти, самовиховання. Це – психічний, активно-дієвий стан особистості, складна її якість, система інтегрованих властивостей. Така готовність регулює діяльність, забезпечує її ефективність. Однією з важливих якостей поліцейського та поліцейської, умовою їх професійного зростання є готовність до інновацій.

Не менш серйозною є проблема адаптації інновацій до нових умов. Механічна передача часто призводить до втрати інноваційного змісту та глибинної сутності, що призводить до дискредитації репутації, відбиває бажання до прояву ініціативи у багатьох людей і запускає нову хвилю консервативних підходів до професійної діяльності.

Психологічна готовність поліцейського та поліцейської до інноваційної діяльності може підтримуватися за допомогою: психологічного впливу керівника на підлеглих; застосування психологічних методів самоконтролю, саморегуляції та самодисципліни. Успіх інновацій означає усвідомлення працівниками та працівницями поліції практичної значущості різних нововведень у правоохоронній системі не лише на професійному, а й на індивідуальному рівні.

Особливою, на нашу думку, психологічною умовою є стан готовності до інноваційної правоохоронної діяльності, передумовою якого є стимулювально-ціннісне ставлення до професійної діяльності; усвідомлення необхідності інноваційної діяльності; упевненість у тому, що зусилля, спрямовані на нововведення, принесуть результат; узгодженість особистих цілей з інноваційною діяльністю; органічність інноваційної діяльності, фахової та особистісної культури; рівень технологічної готовності до інноваційної діяльності; позитивне сприйняття свого минулого досвіду і вплив інноваційної діяльності на фахову самостійність; здатність до фахової рефлексії тощо.

Саме це є основою активної суспільної і професійної позиції суб'єкта, яка спонукає до інноваційної діяльності та сприяє її продуктивності. Інноваційна компетентність поліцейського та поліцейської – система мотивів, знань, умінь, навичок, особистісних якостей, що забезпечує ефективність використання нових технологій у правоохоронній діяльності [1, с. 22].

Отже, підготовка до інновацій є внутрішньою силою, яка формує особистісну позицію людини. Також, слід зазначити, що джерелами підготовки до інноваційної діяльності є розвиток особистості, професійна спрямованість, професійна освіта, виховання та самоосвіта, професійного самовизначення поліцейського та поліцейської тощо.

Список використаних джерел

1. Борисюк О. М. Психологічні особливості розвитку управлінської компетентності у майбутніх офіцерів національної поліції України : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.09. Харків, 2017. 314 с.
2. Волошина О. В. Психологічні чинники ефективного управління інноваційним процесом в ОВС: тези наук. доп. II наук.- практ. конф., м. Харків, 19 берез. 2010 р. Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2010. С. 83–88.
3. Пантелеєва В. В. Возможности психологической диагностики инновационной готовности личности и организации. Вестник российского университета дружбы народов. 2011. № 3. С. 56–61.
4. Про інноваційну діяльність: Закон України від 4 липня 2002 р. № 40-IV Відомості Верховної Ради України. 2002. № 36 (06.09.2002). Ст. 266. URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.

СЕКЦІЯ 6. ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

Денис Александров

*кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри філософії,*

Людмила Ковальова

магістрантка спеціальності «Філософія»

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького

(м. Мелітополь)

ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ЛІБЕРТАРНОЇ ОСВІТИ ПАОЛО ФРЕЙРЕ

З моменту своєї появи (60-і рр. ХХ ст.) і по сьогодні, широкий спектр критики перегукується з позитивною оцінкою лібертарної філософії П.Фрейре. В контексті сучасної демократизації освіти ці контрастні коментарі надходять як від політичних кіл, так і від низки сучасних реакційних філософів і вчених. У тезах ми проаналізуємо авторське бачення проблеми свободи, що лежить в основі філософсько-педагогічних поглядів П.Фрейре, і запропонуємо способи, за допомогою яких лібертарні ідеї дидактики партнерства можуть бути реалізовані в Україні під час імплементації західноєвропейських освітніх зразків.

П.Фрейре розробив концепцію освіти як «практики вільного критичного роздуму» над різними проектами освіти дорослих, які він здійснив свого часу у Бразилії. Філософія П.Фрейре базувалася на онтологічному аргументі, який встановлював практику як центральну визначальну рису людського буття і необхідну умову свободи в широкому сенсі. Філософ стверджував, що людська природа виражається через «навмисну», рефлексивну, значущу діяльність, що знаходиться у динамічному культурно-історичному контексті [1, с.116]. Практика, яка визначає онтологію людського існування, позначена саме історичністю і діалектичною взаємодією між тим, як історія та культура конституюють суб'єкта навіть за умов, коли він сам ініціює історичні та культурні зрушення.

Лібертарна практика, за П. Фрейре, пов'язана з постійною боротьбою за те, щоб бути вільним від системних обмежень, формувати людяність, створювати автентичну історію та культуру. Боротьба необхідна постільки, поскільки кожна ситуація містить не тільки можливість для гуманізації, а й умови для дегуманізації. Дегуманізація робить людей пригнобленими об'єктами зовнішніх обставин і гальмує їх здатність бути самостійними творчими акторами, інноваторами [4, р.38]. За Фрейре, постійне подолання меж – це «освітнє підприємство», яке він називає «практикою свободи», постійною формою культурного відтворення, що дає змогу максимально повно виразити сенс людського існування. Філософ вважав, що демократичний соціалізм забезпечує необхідні умови для кожної людини досягти

своєї свободи, стати повністю людиною, акмеологічно розкрити свій потенціал [4, с. 40].

П.Фрейре дотримується лібертарної філософської традиції, коли пов'язував конкретне розуміння людської природи з концепцією гармонійного формування соціуму. У межах цієї традиції певний тип освіти та морального життя опосередковує культивування людської природи в ідеальні форми індивідуального та суспільного. З педагогічної точки зору, сама по собі людська природа не може створити гармонійне буття, її слід формувати та виховувати у певних формах, які надають змогу усвідомити те, що є найкращим та найбільш плідним для спільноти. Освіта, так би мовити, «визволяє» ці можливості з людської природи і водночас «прищеплює моральний порядок», здатний протистояти імпульсам, які загрожують досягненню того, що є необхідним для кожної людини як суспільної істоти [5, с. 246]. Отже, освітня практика визнається важливою, тому що без неї людське буття не піднялося би до рівня цивілізаційного існування, а залишилося би на рівні інстинктивного задоволення основних потреб виживання.

Як зазначає О. Заболотна, П. Фрейре і Дж. Дьюї обґрунтовували свої педагогічні погляди онтологічними інтерпретаціями людської екзистенції і вважали це необхідним для орієнтації будь-якої успішної освітньої практики, призначеної для забезпечення процвітання людини, хоча вони використовували різні методології. Дж. Дьюї обрав натуралізм, який спирався на утилітарний, прагматичний підхід до освіти, тоді як П. Фрейре обрав гуманістичний підхід, який спирався на культурно-історичну інтерпретацію свободи [2, с. 106].

Відтак, онтологічна істина історичності не тільки визначає людську природу для П. Фрейре, але й ґрунтує його «філософію визволення» та відкриває можливості для конкретних зусиль щодо трансформації гнітючих реалій сьогодення. Практика свободи як критична рефлексивна практика, має осягати зовнішній вектор, зовнішні значення та наслідки дій, а також її внутрішній сенс як «усвідомлення та артикуляцію самості». Тому освіта як практика свободи має включати своєрідний історико-культурний, владно-суб'єктний аналіз, що розкриває формування Я та його становище у всіх їх динамічних та діалектичних відносинах [3, с. 7].

Освітня не можуть вільно обирати час, місце, значення, стандарти тощо, в які вони потрапили своїм народженням, проте вони здатні зайняти конкретні позиції в цьому контексті і зробити з цього те, що вони можуть. Завдяки освіті люди критично усвідомлюють себе як суб'єкти-актори, які формують (і формуються) свою культуру та історію, і, щоб реалізувати свою свободу, вони беруть участь у визвольних актах, які кидають виклик межах конкретних ситуацій гноблення чи несправедливості. Хоча контекст «програмує» бачити і відчувати освітню ситуацію певним чином, він не «визначає», якими люди мають бути. Аналітичні межі методології П. Фрейре, які створили протиставлення між банківською та діалогічною формами освіти, широко інтерпретувалися як «метод», який міг би змінити сучасну освітню практику. Як правильно зазначав в своєму аналізі Ароновіц, завдання цієї революційної педагогіки полягає не в тому, щоб сприяти

розвитку критичної свідомості з метою поліпшення когнітивного навчання, самооцінки учня або навіть сприяння його прагненню до повної реалізації, а в розкритті його людського «потенціалу». Реконструкція теорії П. Фрейре узгоджується з діалогічними практиками, які, як він стверджував, є центральними в освіті як практиці свободи, і з тим значенням, яке він надавав ідеологічній боротьбі як провідному елементу подолання гноблення.

Отже, філософське дослідження ідейної спадщини П.Фрейре як одного з провідних представників лібертарної педагогіки обумовлено запитом на критичний епістемологічний аналіз ідеї свободи в сучасному освітньому середовищі. У цьому сенсі філософія освіти П. Фрейре має багато спільного з критико-раціоналістичним аналізом еволюції педагогічного знання за рахунок епістемічного аналізу визвольної, емансипаційної, неопрагматичної освітянської практики. Філософ розкрив деякі з найбільш яскравих якостей того, що таке бути антропоцентричним, людським, і тому освіта як практика свободи залишатиметься ключовою для реалізації будь-якого ідеалу особистості.

Критична лібертарна педагогіка П. Фрейре, на відміну від домінуючих методологій навчання, наполягає на тому, що свобода визначає шлях до більш соціально справедливого світу, світу, в якому дискурси критики та можливості у поєднанні з цінностями розуму, свободи та рівності функціонують як частина більш широкого демократичного проекту. Оскільки вектор освітянських реформ в Україні пов'язаний із цінностями академічної свободи, демократії і автономії університетів, пріоритетом інтересів особистості, неолібералізмом та верховенством закону, що задекларовані в доробку П. Фрейре, аналітика евристичного потенціалу лібертарної педагогіки відповідає сучасним запитам практичного реформування освіти України.

Список використаних джерел

1. Клепко С.Ф. Філософія освіти в європейському контексті. Полтава : ПОІППО, 2006. 328 с.
2. Заболотна О. А. Теорія і практика альтернативної шкільної освіти у країнах Європейського Союзу : монографія. Умань, 2013. 364 с.
3. Freire P. A critical understanding of social work / trans. M. Moch. *The Journal of Progressive Human Services*. 1990. Vol.1, № 1. P. 3–9.
4. Freire P. *Pedagogy of the Heart*. New York : Continuum, 2000. 141 p.
5. Freire P. *The Banking Concept of Education*. Ways of Reading / ed.: D. Bartholomae, A. Petrosky. 8-th ed. Boston : Bedford-St.Martin's, 2008. P. 242–254.

Олена Богданова

аспірантка кафедри філософії

Науковий керівник: Троїцька Т.С.,

доктор філософських наук, професор,

професор кафедри філософії,

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького

(м. Мелітополь)

ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ КАТЕГОРІЇ РОЗУМІННЯ, ЙОГО РІВНІ ТА ЗАСОБИ ІСНУВАННЯ

Категорія розуміння є засадною, одночасно складовою майже для усіх категорій культури та освіти. Навіть економічні, політичні процеси зумовлені розумінням та у більш менш великій групі, базуються на розумінні людини, на звичках наданих через виховання та освіти, звичках мислення та осмислення різних рівнів складності. Отже проблема порозуміння постає засадною у контексті сучасних глобальних перетворень гуманітарних процесів.

Сучасні дослідження в області культурно-освітніх комунікацій вчать нас на рівні освітніх програм та педагогічних інструментів звертатися виключно до інновацій у сфері сучасних наукових напрямів, що базуються на лінгвістичних розуміннях проблем спілкування, психологічних моделях формування особистості. У цьому контексті сучасних напрямів, а точніше багатоспрямованості та неузгодженості єдиних загальнонаукових засад та єдиної мети, такої що має людиномірні, перевірені часом засади, потрібно розуміти та ставити проблему розуміння, як проблему формування людської сутності через осмислення, через здатність осмислення та розуміння свого існування, існування оточення, як умови розвитку (а не деградації) на шляху до власної ідентичності [2].

Той факт, що людина розвивається через прояв у соціальних взаємовідносинах та формування особистості, на сучасному етапі потрібно передивлятися у бік мисленевих здатностей людини, умов їх формування, розвитку та реалізації. Ми вважаємо, що людиномірні процеси починаються з спроможності розуміння людиною свого призначення у всезагальному існуванні людства та всесвіту, а потім із спроможності протистояти у ствердженні особистих чеснот.

На сьогодні ми бачимо, що лінгвістичні, психологічні складові є похідними від людської природи та здатності до людяності. На перший план постають розум та воля людини. А це не одне й те саме, що знання. Тому категорію знання, що має важливий вплив на формування розуміння людини, потрібно переосмислити у нових контекстах, виявити нові завдання на загальнонауковому рівні. Ця категорія повинна існувати на рівні істин, законів, та вчити людину Законам всесвіту, Законам людського Буття, та надавати людині їжу для розуму.

На полі наукових досліджень постає питання про зміну значень, пошук нового розуміння буттєвих смислів життя людини, новий напрям мислення, новий об'єкт для дослідження та розуміння. До того ж усі дослідження базуються на

індивідуальності науковця, його баченнях та розуміннях історичних та сучасних процесів, явищ, які мають психологічну, мисленеву та чуттєву складові. Така зміна пріоритетів потребує філософського осмислення наукової спільноти, людей які мають більш масштабні знання та науковий досвід, бо саме наукова спільнота попереджає напрями у формуванні суспільства, змісту культурних та освітніх процесів [1].

Відсутність достатнього і повного уявлення про ціннісно-сміслові складові нашої практичної життєдіяльності та єдиного розуміння загальнолюдських цінностей, а є тенденція втілення у життєвий простір через КОП суто не маючих нічого спільного з життям, розвитком, людиною протиприродних процесів та штучно надуманих явищ, призводить до виникнення все нових і нових, маловивчених, неприродних явищ, які постають проблемами для людського існування, загрозою знищення людини, як біологічної істоти.

Порозуміння є приватним випадком категорії розуміння, як розуміння у взаємовідносинах людей, спілкування не як розмова, а як предметна розмова, що вирішує деякі проблеми, оголює чесноти людини або навпаки вади її індивідуальності. Тож у будь якому випадку порозуміння набуває якісних характеристик, а якість спілкування, як його результат постає корисним для кожної із сторін. Досліджувати це явище потрібно у контексті суспільних, соціальних відносин як категорію, що надає якісні характеристики комунікативним процесам будь якої сфери або рівня існування особистості, груп (етно-, професійних, наукових, інших співтовариств), держав тощо.

Отже, заявляючи про сучасні гуманітарні проблеми, та на стадії формування задач для їх вирішення, потрібно враховувати той факт, що тільки здатність людини до розуміння надає можливість цього розуміння та порозуміння. Тобто ми вважаємо розуміння саме здатністю людини.

Розуміння людини є складною, діалектичною, динамічною на рівні усвідомлення, або ж несвідомою складовою людської індивідуальності. Несвідомою, бо ж людина ніколи не знає, що вона знає. Сьогодні це один досвід та розуміння дійсності, завтра інший, переосмислений. Процеси розуміння протікають несвідомо, існують сакральньо-іманентно у глибинах людського ідеального Буття. Цей процес довготривалий, має початок з народження людини до самої смерті. Тобто Розуміння має риси категорії яка існує на рівні свідомості, пам'яті та несвідомого у людині.

Свідомо людина розуміє, та це кінцевий етап всього процесу. Початком є сама дотичність свідомості, або органів сприйняття з оточенням, яке постійно супроводжує індивіда на протязі життя. Воно змінюється або ж є постійним як форма, та попереджує взаємозв'язки. Формування та існування оточення мають причинно-наслідкові засади, діють за законами форми та змісту. Отже КОП виступає для індивіда оточенням, надає людині засоби для осмислення, міркування, надає життєві питання та одночасно й відповіді, як розуміння. Цей особистий скритий рівень існування розуміння набуває якості, змісту від оточення, та самого себе, як

індивіда. На внутрішньо особистому рівні відбувається становлення зростання людини, її індивідуальних навичок мислення та вибір об'єктів уваги, як прояв інтересу [3].

Виходячи з вищезазначеного, ми можемо побачити, що на сьогодні існує невирішеною проблема розуміння комунікантів, що належать до різного соціокультурного, наукового середовища. На нашу думку вирішення цієї проблеми можливе перш за все, шляхом дослідження та аналізу процесу взаємодії між різними культурами. В основі цього симбіозу знаходяться єдність використовуваних концептів, фонові знання і уявлення та інші культурно-мовні засоби.

Для більш повного уявлення про вищевикладені проблеми необхідно, перш за все, звернутися до концепту «розуміння» в світлі соціальної філософії, проаналізувати генезис і значимість даного концепту в контексті проблеми, що розглядається.

Список використаних джерел

1. Донченко О. Е. Проблемы межкультурного общения. *Коммуникация: теория и практика в различных социальных контекстах* : Сб. науч. тр. Пятигорск, 2002. С. 58–59.
2. Кускин У. Картирование новой экосистемы образования. *Вопросы образования*. 2019. № 1. С. 9–20.
3. Хабермас Ю. Теория коммуникативного действия. пер. А. В. Назарчука. *Вестник МГУ. Серия 7. Философия*. 1993. № 4. С. 43–63.

Роман Галуйко

*кандидат філософських наук,
доцент кафедри теорії та історії культури
ЛНУ ім. Івана Франка
(м. Львів)*

INTELLEGE UT CREDAS, CREDE UT INTELLIGAS, ЯК СПРОБА ПОЄДНАННЯ ХРИСТИЯНСЬКОГО ВЧЕННЯ З ДРЕВНЬОГРЕЦЬКОЮ МЕТАФІЗИКОЮ У КОНЦЕПЦІ БЛАЖ. АВГУСТИНА

Древньогрецька філософія і християнська релігія є двома найголовнішими джерелами європейської культури. Древньогрецька філософія апелює до розуму, а християнська релігія на перше місце ставить віру. Перші віки християнства ознаменувались прагненням християнських мислителів – Отців Церкви – узгодити древньогрецьку філософію з християнською вірою. І причин для цього було декілька.

Перша з них та, що древньогрецька філософія була складовою частиною духовної атмосфери тієї епохи. Давній світ жив ідеями Платона точно так, як сучасний світ живе ідеями еволюції і прогресу. Становлення християнського богослів'я також пов'язано з древньогрецькою філософією: Отці Церкви користувались її мовою і методологією для висловлення своїх ідей.

По-друге, християнська церква прагнула відповідати високому інтелектуальному рівню античної епохи. Звертаючись до філософської мови свого

часу, ранньохристиянські мислителі сподівались тим самим укріпити християнську віру і сприяти її розповсюдженню.

І остання та, що Отці Церкви вважали за необхідне відповісти на декілька філософських питань, прямих відповідей на котрі Біблія не давала. Наприклад, як міг Ісус Христос бути одночасно і Богом і людиною? Як Бог сотворив світ: з існуючої матерії, або з нічого? Щоби знайти і сформулювати відповіді на ці важкі питання, Отцям Церкви в їх пошуках приходилось звертатися до філософії.

Одним з найбільш ранніх християнських мислителів був Августин Аврелій, відомий у церковній традиції як блаженний Августин [2, с. 224]. Значення Августина як письменника навряд чи можна переоцінити. Його називають найбільшим після ап. Павла християнським богословом, а його ідеї багато в чому давали поштовх розвитку християнській думці.

Слід зазначити, що Августин випередив знамените твердження Декарта: *cogito ergo sum* і відкриття Фрейдом підсвідомого. Вплив Августина простежується у таких видатних мислителів, як Ансельм Кентерберійський, Фома Аквінський, Мартін Лютер, Блез Паскаль і Сьорен К'єркегор.

Про Августина нам відомо більше, ніж про будь-якого древнього письменника завдяки його знаменитій автобіографії «Сповідь». Ця книга містить розповіді дитячих і юних років Августина і показує процес становлення його інтелекту. Зі сторінок «Сповіді» постає мирська, глибоко пристрасна людина, захоплена пошуками Істини, котра намагається побороти свої немочі і пристрасті.

Праці Августина згадуються сучасниками, він пише стисло, яскраво і зрозуміло. Безпристрасний інтелектуальний пошук заставляв його не раз змінювати свої переконання. Ще студентом, у віці 19 років, Августин познайомився з працями Цицерона. «І цією любов'ю до мудрості запалила мене та книжка» [1, с. 35], – згадував Августин книгу.

Протягом 10 років Августин був прихильником вчення маніхейців, дуалістичне вчення, що визнавало два начала: Світло і Морок. Душа людини походить від Світла, тоді як матеріальний світ – зло, породжене тьмою. Це вчення пояснювало походження зла і одночасно заперечувало будь-яку відповідальність людини за скоєні нею злі вчинки. Слід зазначити, що проблему зла неодноразово піднімав і Августин. Негативне відношення маніхеїв до матерії взагалі і до людського тіла зокрема наклало свій відбиток на вчення Августина. Маніхеї притримувались дуже строгих моральних правил і не схвалювали пристрасть до насолоди.

Протягом деякого періоду Августин серйозно цікавився астрологією, але пізніше повністю в ній розчарувався. Деякий час Августин поділяв учення скептиків, котрі вважали, що будь-яке пізнання неможливе.

Коли Августин у 384 році прибув у Мілан, на посаду професора риторики, у його життя увійшло багато нового. Перш за все він зустрівся з Медіоланським єпископом Амвросієм [4, с. 51]. Августин був вражений мудрістю Амвросія і його авторитетом. Що ж стосується самого Амвросія, то він перебував під сильним

впливом філософів-платоніків, котрих називав «аристократами духу». Платонізм і християнство, здавалось, мали багато спільного, оскільки були орієнтовані на інший світ. Христос сказав: «Царство Моє не від світу цього» (Іо. 18, 36). Те ж саме міг би і сказати Платон про свій світ чистих ідей. Філософи-платоніки, як і християни, відстоювали віру у безсмертя душі.

Спочатку увагу Августина захопили платоніки – послідовники Платона. Вчення Платона, діаметрально протилежне маніхейству, допомогло Августину переосмислити свої метафізичні погляди. Воно заставило його знову звернутися до філософії і дало йому термінологію, необхідну для опису його містичного досвіду. Платоніки вважали, що вони можуть досягнути споглядання Бога (або Вищого Блага) через входження розуму (*νοῦς*) у світ чистих ідей. Християнська проповідь про Бога, Котрий у Христі вочеловічився, про Його розп'яття і воскресіння здавалися їм занадто варварською; висловлену в Євангелії від Йоана ідею, що «Слово стало плоттю», вони вважали абсурдною: вища реальність і вища істина не можуть поєднуватися у даному світі.

Завдяки Амвросію, Августин повернувся від діалогів Платона до новозавітних послань ап. Павла: «Якось дуже дивно прошивали мою душу до самих глибин, коли я читав «найменшого з апостолів Твоїх» [1, с. 126], – пише блаж. Августин у VII книзі «Сповіді». У посланнях ап. Павла він знайшов немовби опис свого особистого життєвого досвіду – людських слабостей, боротьби з тілом, пошуку справедливості. Ап. Павло писав: «То ж знаходжу Закона, коли хочу робити добро, – що зло лежить у мені» (Рим.7, 21). Августин дійшов до розуміння того, що одного лише розуму недостатньо: необхідна благодать, допомога Бога – лише так можна досягнути досконалості й істинної свободи.

І накінець, у віці тридцяти двох років, Августин наvertsється до Христа як єдиного джерела мудрості, допомоги і спасіння, і до Біблії – як джерела істини й одкровення. Він був глибоко вражений переродженням богослова Вікторина і життям монаха Антонія Єгипетського, що пішов у пустелю. Раптово він зрозумів, що його життя досягло переможного моменту: «Аж ось раптом я почув голос ... який співав і повторював на різні лади: «Бери, читай! Бери, читай!» і зразу ж змінився вираз мого обличчя. Я почав напружено пригадувати ... чи вже чув щось подібне. Вгамувавши свої даремні сльози, я встав; єдиним поясненням, яке я передчував, було те, що це Божий наказ дуже виразно наказує мені відкрити книгу Апостола і читати першу главу... Я захопив її, відкрив і почав потихеньку читати першу главу, на яку впав мій погляд. «Не живіть у бенкетах і п'янстві, ні в перелюбстві й розпусті, ні у сварках та в заздрості, а одягніться Господом нашим Ісусом Христом, і не догоджайте тілу в похотях» (Рим.13, 13). Бо щойно дочитав це речення до кінця, як у моєму серці немовби розлилося світло впевненості, що розвіяло всю темряву моїх вагань» [1, с. 90].

Августин пережив навернення. Він став іншим. Ця подія перевернула все життя Августина. Він повністю навернувся у християнство і у квітні 389 року прийняв хрещення, а у 391 році був рукоположений в пресвітера і весь залишок

життя провів у африканському місті Гіппоні, єпископом якого він став у 395 році [3, с. 235].

Він зрозумів, що істина, яку він намагався досягнути зусиллями розуму, врешті решт досягнена, точніше, відкрита йому Божою благодаттю. Він усвідомив, що людина не може спасти себе силою свого розуму. «Він втрачає звичайне чуття, яке підказує йому, що потрібно уникати «зла» і всіма силами оберігати себе від нього. Розум, який до цього часу провадив його по світлих дорогах, втрачає свою владу над ним» [5, с. 140].

Після свого навернення Августин втратив інтерес до кар'єри, відмовився від сімейного життя і зрікся світу. Тепер він вірив: Бог є найвище Благо і Любов. Бог створив світ, в основу якого з самого початку було закладено добро, а не зло (як стверджували маніхейці). «Бо ніколи, - пише Августин, - жодна душа не могла й не зможе уявити собі чогось, що було б краще за Тебе – найвище і найкраще Добро» [1, с. 107].

Людство не виправдало Божих задумів і потребує прощення і відновлення. Августин розробив доктрину про «первородний гріх». Він навчав, що всі згрішили «в Адамі», першолюдininі, і тому всі людські істоти народжуються грішними і потребують Божої благодаті.

Філософія для Августина стає «вивченням Бога і людської душі», і подальша дорога відкривається вірою: «Отже, якщо ми не можемо збагнути правди чистим розумом, то наше безсилля потребує підпори Святого Письма, і з того часу я почав вірити, що Ти не міг би надати цьому Письму такої великої ваги в цілому світі, коли б Ти не хотів, щоб через нього вірили в Тебе, що через Нього слухали Тебе» [1, с. 90]. Переконавання Августина, що смерть не є кінець, фундаментується вже не на філософії Платона, а на особистій вірі у воскреслого Христа.

«Сповідь» Августина – надзвичайно сильна і корисна книга. В ній Августин зображує себе блудним сином і загубленою вівцею з притчі: заблудлим, загубленим і знову знайденим. Він, подібно до ап. Павла, переживає повне і глибоке переродження особистості і розуміє, що йде по тій самій дорозі, яка призначена для кожної людини. Книга Августина дуже особиста і в той же час глобальна і всеохоплююча, в ній стверджується думка, що віра і розум – це те, що наповнює Всесвіт.

Августин був людиною, котра все життя боролася із самим собою. Його мислення не було ні холодним, ні абстрактним; навпаки, його живий розум був розкритий назустріч світу, щоби приймати його у всій його повноті. Його віра стала плодом глибоких особистих страждань. «Лише той, хто хоч якось близько підходив до переживань блаж. Августина, лише той, хто знає, що такі жахи можливі насправді, що це не міф, не вигадка, не вимисел лукавого людського духу, зрозуміє смисл і значення Августинового навернення» [5, с. 173].

Августин усвідомлював обмеженість і ненадійність розуму (cogito) і тому підводив під нього сталий фундамент – віру (credo). Віра ґрунтується на Біблії, Церква виступає гарантом істинності біблійної віри.

Для Августина віра ніколи не була сліпою, а завжди була вірою, осмисленою розумом. Його розум завжди прагнув зрозуміти, у що він вірить. Тезі «вірувати, щоби зрозуміти» передує теза «знати, щоби вірувати».

Августин визнавав віру і розум, філософію і богослів'я, що побудовані на одній істині – Божій. Філософія може бути використана для тлумачення Біблії. До Біблії можна звернутися для пояснення філософських положень. Але вінець всьому – Христос.

Вихований на традиціях класичної культури Греції й Риму, Августин став критиком цієї культури: християнське теперішнє взяло у ньому верх над класичним минулим. Біблія, а не Платон, стає для нього найвищим писемним авторитетом, хоча Августин і визнає, що праці Платона також мають долю істини. Філософію Платона Августин піддає християнському переосмисленню: так, наприклад, ідеї Платона розуміються як думки, що є в Божому розумі.

У своїх працях Августин порушив багато проблем, що стояли перед сучасним йому християнством. Тлумачення Біблії, уміле використання багатства класичної культури, ідея єдності віри і розуму – ось внесок Августина, що визначив не лише досягнення сучасного йому богослів'я, але і розвиток християнської думки на майбутні віки. І як писав про нього Фарар: «Блаженний Августин був у свій час великим богословом, найвидатнішим письменником, християнським філософом, психологом і визначним святителем Західної Церкви. Він був менш твердий, ніж Афанасій, менш ученіший, ніж Ієронім, менш красномовний, ніж Златоуст, менш глибокий, ніж Григорій Назіанзин, менш проникливий, ніж Федір Мопсуєтський, менш сильний у своєму керуванні, ніж Василій Великий або Амвросій Медіоланський, проте багатогранністю своєї діяльності, поєднанням найвидатніших якостей і силою особистої та релігійної переконаності переважав їх усіх» [6, с. 786].

Список використаних джерел

1. Августин. Сповідь / пер. з лат. Ю. Мушака. К. : «Основи», 1997.
2. Гусейнов А.А., Ирритц Г. Краткая история этики. М. : «Мысль», 1987.
3. Мейендорф И. Введение в святоотеческое богословие. Ч. 2. Нью-Йорк, 1982.
4. Соколов В.В. Средневековая философия. М. : Высшая школа, 1979.
5. Шестов Л. Sola Fide – только верою. Греческая и средневековая философия. Лютер и Церковь. Ч.2., гл. IV. Париж: YMCA-PRESS.
6. Фаррар Ф.В. Жизнь и труды святых отцов и учителей Церкви. СПб., 1902.

Світлана Ганаба

*доктор філософських наук, професор,
професор кафедри психології, педагогіки та
соціально-економічних дисциплін*

*Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького
(м. Хмельницький)*

АКСІОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ НАУКИ

Проблема цінностей у науці є актуальною й, водночас, доволі дискусійною. Ці обставини зумовлені особливостями соціокультурного розвитку, який характеризується стрімким розвитком науки та технологій й, як результат, швидкою й мало прогнозованою зміною картини соціального буття. Перед сучасними науковцями постає низка питань, відповіді на які можуть бути запропоновані у морально-етичній площині. Йдеться про низку міркувань науковців над питаннями, а саме: Чи може бути наука вільною від цінностей? Які цінності у науці та суспільстві є пріоритетними – пізнавальні чи етичні? Що є головним у наукових дослідженнях – відкриття нових законів та закономірностей існування буття й людини, її можливостей та перспектив розвитку як виду чи зростання добробуту людства і його безпеки? Що дає наука для людини та культури? тощо. Очевидно, що однозначної відповіді на ці питання бути не може з огляду на те, що пошук істини передбачає також врахування моральних принципів й засад суспільного життя.

Загалом, на дослідницьку діяльність науковця впливає низка життєвих обставин, моральних норм та принципів, що є загальноприйнятими у суспільстві тощо. Водночас, наукові дослідження та їх результати також суттєво впливають на існування й розвиток людини, суспільства, культури тощо. Реальна наука не є абстракцією. У праці «Особистісне знання» М. Полані стверджує, що наука створюється людьми, які у дослідженнях керуються своїми пристрастями, інтересами, потребами. Відповідно, що результати наукових пошуків віддзеркалюють те, наскільки дослідник віддає себе служінню тій чи іншій ідеї як цінності, що у кінцевому рахунку впливає на іманентну цінність істини. Очевидно, що наука й сама є певним етичним взірцем чи кодом [3].

Варто зазначити, що служіння науковця певному етичному взірцю у наш час набуває неабиякого значення й зумовлене стрімким розвитком наукових технологій. Їх потужність, революційність та інноваційність зумовить у майбутньому не лише кардинальні зміни у всіх сферах життєдіяльності суспільства та людини, вплине на всіх рівні мегаструктури матеріального світу, спричинить формування особливої наукоємної, високотехнологічної (high technology) промисловості, а й виявить здатність докорінно змінювати основи існування людства та його сутнісну природу. Отож, сучасні наукові та технічні новації постають у житті людини у вигляді дволикого Януса, який однією рукою пропонує їй низку надлюдських здібностей, можливостей, відчуттів, а іншою, - спричиняє

загрозу і навіть нищить її самобутню, унікальну ідентичність, перетворюючи на керований технічний придатак техногенного світу. Зрозуміло, що за таких умов, сучасна наука вже не розглядається як джерело розв'язання проблем, як панацея від вселенських бід чи людських прикрощів, вона все частіше постає джерелом їх виникнення (У. Бек). Витоки небезпеки та суспільних ризиків криються не у невігластві, а у знанні. Поряд із розвитком та впровадженням у життя наукоємних технологій, дослідники все частіше розмірковують над проблемами про їх наслідки для життя соціуму та власне самої людини. У науковому пізнанні набуває актуальності принцип «перестороги», який не вимагає заборони (мораторію) на певний напрям наукового дослідження, але актуалізує необхідність попередити чи зменшити можливі негативні наслідки. Тому сучасна етична думка має постійно відслідковувати фактичний науковий матеріал та осмислювати його, знаходитися у стані постійного розвитку та пошуку адекватних відповідей на виклики суспільства, оскільки нові технології створюють непередбачувані ситуації, до яких не можуть беззастережно застосовуватися наявні етичні підходи. Орієнтиром у дослідженнях з окресленої проблематики є праці представників міжнародного інтелектуального та культурного руху в підтримку розвитку та використання науки і технологій для вдосконалення людських розумових та фізичних можливостей – транс гуманізму.

Людина як єдність у множині, як духовно-душевно-тілесна єдність (М. Бердяєв) є неподільним суб'єктом. Тому не існує жодних підстав для сумніву, що спровоковані маніпуляцією з тілесністю зміни неодмінно торкнуться і сфери психічного, вплинуть на духовну компоненту людської сутності. Будь-яке втручання у природу людини не завжди є її благом. Питання про науково-технічні можливості маніпулювання природою людини небезпечно як недооцінювати так і переоцінювати. Майже половина усіх програм ООН, ЮНІДО, ЮНЕП включають проекти міжнародних домовленостей, пов'язаних з транс генними організмами. Серед них два основних документа: «Кодекс добровільно визначених правил, яких належить дотримуватися при випуску організмів у навколишнє середовище», підготовлений секретаріатом ЮНІДО, і «Протокол з біобезпеки у межах конвенції з біологічного різноманіття» ЮНЕП. Таким чином, однією із центральних проблем сучасної науки є проблема відповідальності за наслідки втілення результатів науки й сучасних технологій. Людина, яка долучається до сучасного наукового процесу й досліджує складні речі, пов'язує їх з певним моральним вибором і моральною відповідальністю. Отож, сучасна наука можлива за умови врахування природи людини, цінності пізнання й моральних орієнтирів.

Пошук етичних засад у ставленні людини до природи репрезентовано екологічною етикою, яка як самостійна галузь дослідження виникла у 70-х роках ХХ століття. Екологічна етика актуалізує, пошук кардинально нових шляхів розвитку, які б засвідчили, насамперед, максимальне залучення всіх резервів й можливостей суспільства й побудови етичних відносин у системі природа-людина-суспільство на докорінно новій основі. Оскільки неможливо відмовитися від надбань науки й техніки ні тепер, ні у майбутньому, завдання полягає у тому, щоб

надати їм морально-етичного смислу. Здобутки успадкованих нею етичних систем втрачають свою дієвість й навіть сенс. Вимір відносин крізь призму «добра» і «зла» їй приходится пов'язувати із зовсім новими модальностями людської могутності й їх можливими наслідками. Вона постійно опиняється і діє у невідомій для неї ситуації, що потребує неабиякої актуалізації її здібностей й зусиль. Створений людиною світ культури як штучне творіння може прийти у занепад чи збитися із прогнозованого шляху розвитку, зумовивши небезпечні наслідки як для людини, так і світу в цілому.

Особливості етики минулого, по-перше, базувалися на розумінні природи людини й природи речей як незмінних і об'єктивно зумовлених. Людина і її базовий стан по суті справи є незмінним і не є об'єктом, який перетворює. По-друге, етичні відносини розповсюджувались безпосередньо на відносини людини з людиною, включаючи її звернення до самої себе, тобто є антропоцентричними. Вплив на об'єкти, які знаходилися поза сферою діяльності людини практично не наділені етичною значимістю. По-третє, благо чи зло складають предмет етичних зацікавлень у діях, які знаходяться у практичному вимірі чи найближчій від них перспективі. Ця наближеність цілей стосується як часу, так і простору. Загалом у етичному вимірі реальна віддаленість дій була мала, часовий інтервал для передбачення, постановки цілей і визначення можливостей впливу був коротким, контроль за умовами обмежений. Необхідність пошуку нових морально-ціннісних орієнтацій зумовлена потребою відстояти етичне право природи на існування й розвиток. Автор низки досліджень присвячених філософському осмисленню проблем природи, етики відповідальності тощо німецький філософ Ханс Йонас розробив онтологічні основи нової етики. На відміну від традиційної, норми «нової етики» орієнтовані на майбутнє й покликані відстоювати метафізику цілісного буття. Вони сприяють ліквідації панування людини над природою, замінивши відносини на піклування. Обов'язком людини, на думку дослідника, є формування уявлень про віддалені наслідки людської діяльності. Відповідальність за майбутнє є обов'язком людства. При цьому необхідною умовою майбутнього людини виступає майбутнє природи. Другим обов'язком, який мають взяти на озброєння норми «нової етики», є мобілізація спів мірного уявленню почуття, тобто самопідготовка до готовності прийняти близько до серця ще тільки уявне щастя чи нещастя наступних поколінь. «Нова етика» також має врахувати подолання антропоцентризму у побудові етичних відносин. Йдеться про поширення відповідальності людини на ті сфери, які раніше у етичному плані раніше не розглядалися. Вирішення етичних проблем окремою людиною має базуватися на основі реалізації категоричного імперативу: «Чини так, щоб твої дії були однакові із неперервністю справжнього людського життя на Землі» [2].

Таким чином, «нова етика» будується на нових принципах й засадах, що передбачають перехід з позицій теоретичного розуму до його практичного виміру. Загалом йдеться про переосмислення панівної до тепер версії особливого статусу людини у світі природи. Особливість статусу людини має спиратися на піклування,

на визнання інших форм життя як онтологічно самодостатніх й унікальних. Засадничою ідеєю є визнання того, що не лише людський фактор обумовлює наявність культурно-історичних практик. Дбаючи про людину як окремих вид в умовах технізованого, інформаційного суспільства, ми маємо при цьому не погіршувати становище інших живих істот, виявляти людяність не лише стосовно людини, а й до всього живого, до довкілля, яке разом із людиною і становить єдину сферу живого та розумного (В. Вернадський), у якій набуває здатності й можливості жити та гармонійно розвиватися людина. Українська дослідниця О. Гомілко вважає, що ці практики слід розглядати також через звернення до не-людських агентів дії. Як приклад вона презентує новий напрям дослідження – філософію тварин. Оформлення й розвиток цього напрямку, на її переконання, обумовлює практичний запит культури, оскільки не змінивши свого ставлення до тварин, навряд чи можна сподіватися на покращення міжлюдських стосунків. Філософська рефлексія світу тварин послабить людське домінування над ним, сконцентрує увагу філософського мислення на значному масиві інформації, прихованому від людини, продемонструє здатність презентувати нові сторони людського буття й природи. Водночас, світ тварин, на переконання дослідниці, стає предметом філософської рефлексії за умови подолання таких ключових принципів мислення як об'єктивізм, антропоцентризм та просвітницький гуманізм [1].

Отже, однією із центральних проблем сучасної науки є проблема відповідальності за наслідки втілення результатів науки й сучасних технологій. Сучасна наука можлива за умови врахування природи людини, цінності пізнання й моральних орієнтирів. Науково-технічний поступ людства зумовив кардинальні зміни у житті суспільства й людини. Створивши світ культури за рахунок світу природи, людина опинилася у пастці власної величчі. Очевидно, що від надбань науково-технічного прогресу людині відмовитися неможливо, тому однією із засадничих ідей подальшого розвитку є надання їм морально-етичного виміру. Новий морально-етичний вимір зорієнтований на переосмислення особливого статусу людини у світі природи. Людина має піклуватися про природу, а не панувати над нею.

Список використаних джерел

1. Гомілко О. Світ тварин у сучасному філософському дискурсі: ідентичність та освітні перспективи. Визначальні виміри сучасного філософсько-антропологічного знання. *Філософсько-антропологічні студії* :зб. наук. праць. Київ : СтилоС, 2013. С. 261–271.
2. Йонас Г. Принцип ответственности. Опыт этики для технологической цивилизации: URL: http://makhankov.ucoz.ru/load/tekst_russkogo_perevoda_knigi_gansa_jonasa_quotprincip_otvetstvenn_ostiquot/1-1-0-15
3. Полани М. Личностное знание. На пути к посткритической философии; [пер. с англ. В. А. Лекторского, В. А. Аршинова]. Москва : Прогресс, 1985. 445 с.

Анастасія Гордієнко

*здобувач вищої освіти за спеціальністю «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»*

Науковий керівник: Скиба Е. К.,

доктор філософських наук, професор,

професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

(м. Дніпро)

ПРОБЛЕМА «СКЛЯНОЇ СТЕЛІ» ЯК АСПЕКТ СЕГРЕГАЦІЇ

Гендерні стереотипи мають коріння ще за часів, коли не було ні законів, ні феміністок. Чоловік займався полюванням, в сучасній інтерпретації це є – заробіток для сім'ї, а жінка займалася домогосподарством та дітьми. Такий суспільний розподіл подекуди залишається і до сього часу. Сучасне розуміння фемінінності та маскулінності допомагають аналізувати проблеми працевлаштування та кар'єрного росту з точки зору подолання гендерної дискримінації в нинішньому суспільстві. Наприклад, при працевлаштуванні в службу таксі чи подібну транспортну організацію до жінки і досі ставляться дуже прискіпливо. В той же час, від чоловіка на посаді вихователя дитячого садка суспільство згідно до професійної діяльності очікує чуйність, щирість та щедрість, які, згідно до елементів маскулінності та фемінінності, не завжди властиві чоловікам. Щодо кар'єрного росту, то від керівника очікують наполегливості, організованості, які є традиційно раніш не були притаманні стереотипу істинної жіночості. Одним із наслідків такої гендерної нерівності є виникнення явища, що має назву «скляна стеля».

На даний момент масштаби проблеми впливу «скляної стелі» постійно зменшуються, адже останнім часом відбувається дуже багато змін на соціальному та законодавчому рівні. Але психологічна сегрегація залишається досі. Сам термін «скляна стеля» був введений феміністками у 80-х роках ХХ століття, адже часто саме жінки потребують і досі впровадження рівних прав у професійній сфері. Метафора «скляна стеля» описує такий стан у суспільстві, коли жінки можуть за професійними якостями займати вищі професійні посади, але не досягають саме за принципом гендерної нерівності. Цей невидимий бар'єр як гендерний стереотип діє в суспільстві з давніх-давен. І саме зараз у ХХІ столітті, коли все змінюється на краще, досягається дотримання принципу рівності прав, чи не варто зробити глобальні зміни не тільки формально, а й на практичному рівні?

Гендерну сегрегацію жінок посилює також таке суспільне явище як «скляний ескалатор», адже чоловіки в останній час почали займати професії, які раніше були зайнятими в основному жінками, що обмежує доступність заняття тільки не керівних посад, а й в цілому у самій професійній сфері.

Попри те, що згідно із Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (ст. 17) обидві статі мають рівні права та можливості у працевлаштуванні, кар'єрному просуванні, підвищенні кваліфікації та перепідготовці, гендерна рівність між чоловіком та жінкою на ринку праці досі є

однією із суттєвих проблем.

Із Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (ст. 17) ми розуміємо: «Метою цього Закону є досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства шляхом правового забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, ліквідації дискримінації за ознакою статі та застосування спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права, надані їм Конституцією і законами України» [1].

Та на психологічному рівні досі залишився стереотип того, що жінка не може керувати бізнесом, а також займатися фінансами у важкій промисловості. Проте, за приклад можна взяти Китай – найсучаснішу країну, яка за дуже малий період стала гігантом серед новаторів змін. Проте в ній відбуваються значні зміни не тільки на законодавчому рівні, але й соціально-практичному. Перша леді Китаю, Пен Ліюань, взагалі до нещодавно була відомішою за свого чоловіка, генсекретаря КПК, Сі Цзіньпіна. За офіційною статистикою в економічній сфері працює жінок, в порівнянні з чоловіками: в Китаї – 67 %, в Росії – 57 %, 60 % в Північній Америці та менше, ніж 30 % в Індії. Жінка, яка не працює, в Китаї сприймається як соціальна аномалія, що засуджується суспільством. «Китайські жінки досягають значних успіхів в області бізнесу. За даними видання 2014 Hurun China's Women Rich List («Список багатих жінок Китаю за версією Hurun, 2014») китайські жінки-мільярдери в основному представлені у фінансовій галузі та на ринку операцій з нерухомим майном» [2, с. 161].

Аналізуючи соціальний фактор, можна зрозуміти, що роль жінки вирішується на самому початку виховання, на рівні сім'ї, де вона може взяти приклад з моделі поведінки своєї матері та відношення батька до жінок. І знову дуже яскравий та правильний зразок знаходимо в китайському суспільстві: «Сучасна китайська сім'я, як один з основоположних інститутів, зазнала значних змін в руслі загальних тенденцій розвитку всього китайського суспільства. Сучасна модель родини в Китаї має характерні риси: нуклеарність, рівність подружжя, білатеральні родинних зв'язків» [2, с. 161]. Нуклеарна сім'я – дуже позитивний тип стосунків подружжя, адже тут функціонують відносини між партнерами, що показує гендерну рівність поміж чоловіком та жінкою. Щодо білатеральних зв'язків – це зв'язки, які не розділяють родину чоловіка та родину жінки. Адже всі ми знаємо, що в деяких країнах після одруження не має зв'язку між родинами партнерів.

Для досягнення розвитку стабільного суспільства варто зрозуміти, що гендерний чинник впливає на кар'єрний шлях і соціальні та культурні здобутки жінки. «Дослідження показують, що чоловічий і жіночий стилі керівництва взаємодоповнюють один одного і призводять до створення оптимальної моделі управління на усіх його рівнях» [3, с. 255]. Не варто виділяти окремо жінку і чоловіка, їхня спільна робота приводить до великого прогресу. «Попри те, що явних відмінностей лідерів – чоловіків і жінок дослідники не виділяють (жінки навіть добросовісніше, ефективніше, креативніше), проте жінки зустрічають більше

перешкод в професійному зростанні, ніж чоловіки. В цілому стан справ в трудовій сфері такий, що жінкам набагато важче стати керівними працівниками» [3, с. 255]. Під загрозу жінку ставлять не внутрішні стосунки, а саме ситуації. Начебто жінки діють за шаблонами свого гендерного положення. Проте, про яке гендерне положення ми можемо думати, коли навіть кадровий відділ ставить перед жінкою набагато більше вимог щодо гендерної сегрегації, наприклад: чи одружена (бо якщо одружена, то рано чи пізно вона зможе піти у декретну відпустку і компанія буде їй виплачувати допомогу), чи є дитина (бо якщо є, то це будуть постійні лікарняні разом за доглядом за дитиною) та багато іншого.

Питання гендерної рівності виносяться на порядок денний ціле сторіччя, проте деякі проблеми так і залишаються невирішеними в багатьох країнах. Явище «скляна стеля» існувало протягом багатьох століть та має вплив і досі в сучасному світі. Гендерну рівність можна спостерігати в дуже малій кількості країн. Але попри все соціально – культурні маркери маскулінності та фемінності завжди будуть головними ознаками людей, поки не буде глобального перевороту в проблемі гендерної сегрегації. Але за останні роки почала поширюватися позитивна дискримінація. Багато міжнародних компаній, державні установи почали «відновлювати справедливість» і жінки отримують деякі привілеї за те, що раніше стикалися з обмеженнями в професійній сфері. Одними з таких привілеїв є: надання декретної відпустки обом батькам, паритетне співвідношення чоловіків і жінок в компанії.

Отже, світові спільноти намагаються робити практичні кроки, щоб змінити соціально-культурну картину спільноти на краще, проте гендерна сегрегація досі залишається головною проблемою нашого суспільства на психологічному та соціальному рівні. Вважаємо, проблема «скляної стелі» є одним із головних чинників сегрегації, суспільство має вирішувати цю проблему на законодавчому рівні та підвищити відповідальність за таке порушення.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». Зі змінами, внесеними згідно із Законом № 4719-VI (4719-17) від 17.05.2012, ВВР, 2013, № 15, ст. 97. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>
2. Ципілова С. С. Положення жінки в сучасному китайському суспільстві. *Учёные записки ЗабГУ*. 2015, Вип. № 2(61). С. 158–163.
3. Чуйкова О. В. «Скляна стеля» і «липка підлога» як прояв гендерної нерівності в кар'єрі: нейробіологія про жіночий потенціал керівника. *Гілея: науковий вісник*. 2016. Вип. 109. С. 252–256.
4. Skyba E. Philosophy of postmodernism as a theoretical justification of the women social value. *Scientific Journal of Polonia University*. 2020. V. 38. P. 294–303.

Олександр Джемела

*студент I курсу спеціальності «Електроенергетика,
електротехніка та електромеханіка»*

Науковий керівник: Землянська А.В.,

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри суспільно-гуманітарних наук,

Таврійський державний агротехнологічний університет

імені Дмитра Моторного

(м. Мелітополь)

ДІАЛОГ ЯК ФОРМА ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ

У сучасній філософії різні пізнавальні позиції визнаються як такі, що співіснують, вступають у діалогічні відносини. Слід розрізняти інформацію та знання. Інформація завжди представлена у світі як монолог. Знання можливе лише як діалогічне, таке, що починається від власного досвіду дослідника і співвідносить одна з одною думки в діалогічному акті, який слід відрізняти від комунікативного, пов'язаного з отриманням інформації, що не має зворотного зв'язку. Діалог – це форма людського буття, заснована на рівноправному спілкуванні неповторних людських свідомостей, що синтезує дані емоційно-чуттєвої та мовної сфер життя окремих індивідів на рівні родових понять. Це спілкування орієнтоване на взаємне збагачення свідомості учасників діалогу і в той же час на збереження їхньої самоідентичності. Сучасна раціональна свідомість має бути готова до діалогу, в якому перемога тієї чи іншої позиції розглядається, по суті, як досить відносна, що допускає можливість подальшої дискусії та перегляду [6, с. 141].

Значимість мови у процесі спілкування визнається всіма дослідниками, проте сам феномен мови розуміється по-різному. Традиційне бачення мови ґрунтувалося на здоровому глузді, на конвенційній функції позначення. Л. Вітгенштейн увів поняття «мовної гри» та довів тезу про неможливість «приватної мови». Г.-Г. Гадамер стверджував, що «буття, яке може бути зрозуміле, є мовою». М. Гайдеггер розглядав мову як «дім буття». К.О. Апел вводить трансцендентально-герменевтичне поняття мови. Він уважає, що, «говорячи про мову, необхідно мати на увазі трансцендентальну величину в сенсі Канта, точніше кажучи, умову можливості та значущості розуміння та саморозуміння, а тим самим і понятійного мислення, предметного пізнання та осмисленої дії» [1, с. 78]. Вчення К.О. Апеля може бути розглянуте як рефлексивна трансцендентальна філософія інтерсуб'єктивності.

«Я» вступає у діалог з іншою реальністю, будучи не впевненим у своїй укоріненості у бутті – і прагнучи її досягти. Форми буття творяться людиною в обмежених мовних рамках – рамках людської кінечності. Свідомість аналізує та синтезує потенційні можливості наявного буття, не «знімаючи», але впорядковуючи протилежності. Діалог двох свідомостей – це одна з іпостасей універсального діалогу, і щоразу це весь діалог, породження «світу вперше».

Діалог свідомості завжди є діалогом культур. За В. Біблером, культура є

формою одночасного буття та спілкування людей різних – минулих, теперішніх та майбутніх – культур, певна форма діалогу та взаємопородження цих культур, причому «час такого спілкування – сьогодні» [2, с. 286]. Саме в точці сьогодні – «тут і тепер» – культура може виступати як «форма самодетермінації індивіда в горизонті особистості» [2, с. 289], саме в цій точці людина знаходить свободу – хоча й детерміновану впливами світу культури.

Діалог свідомостей допомагає людині осмислити, вербалізувати свій потік переживання буття, тобто впорядкувати його, надати йому закінченості, буттєвості. Навіть у існуванні об'єктивного світу ми переконуємось лише, співвідносячи свої сприйняття зі сприйняттями інших людей. Наша думка більшою мірою оформлюється, стає особливо чіткою та логічно загостреною саме в процесі діалогу з іншими людьми, а не в процесі внутрішнього діалогу із собою. Співвідносячи свої міркування із судженнями іншої людини, ми уточнюємо наші думки. Вони можуть у результаті змінитися істотно, можуть і залишитися практично незмінними – у будь-якому випадку такий діалог залишає слід у нашій свідомості – слід від спілкування з іншою свідомістю, рівною й унікальною в межах буття. Ми розуміємо один одного настільки, наскільки це необхідно в рамках наявного буття, «тут і тепер». Наші слова не адекватні думкам, у процесі діалогу їхній сенс ще більше спотворюється. В рамках чітко фіксованої «точкової» ситуації всередині діалогу, як і після виходу з нього – в усвідомленні його цілісності – буття явно, і, якщо можна так висловитись, «неупереджено» виявляє себе – у самому факті спілкування свідомостей, неповторних, унікальних, але єдиних у цій унікальності, – як єдине саме буття.

Як зазначає А. Землянський, завдяки комунікативним актам свідомості, у яких Я звертається до Іншого, а Інший усвідомлює і розуміє це звертання, виникає особлива форма – Ми. Кількість таких можливих форм Ми нескінченна. Це можуть бути сім'я, громада, народ, людство, і кожна така форма, як і кожне Я, має свій власний світ і свій власний історичний горизонт [3, с. 9]. Одним зі способів, яким люди «відтворюють» свою приналежність до того самого людства, є історія. Це сфера комунікації свідомостей, сфера, розділена за допомогою методології на сліди й документи [4, с. 29]. А отже, це явно виражена сфера діалогу, де Інший відповідає на запитання, а не сфера тотальної інтерсуб'єктивності, що розпалася на частини; сфера завжди відкрита, яка веде дискусію.

Список використаних джерел

1. Апель К.-О. Трансцендентально-герменевтическое понятие языка. *Вопросы философии*. 1997. №1. С. 76–92
2. Библер В.С. От наукоучения к логике культуры: два философских введения в XXI век. М.: Издательство политической литературы, 1991. 414 с.
3. Землянський А.М. Евристичний потенціал феноменології в історичному пізнанні. *Гуманітарний часопис*. 2005. №4. С. 5–9.
4. Землянський А.М. Рецепція феноменологічних ідей у сучасній історичній антропології. *Versus*. №1 (7). 2016. С. 26–30.
5. Знание в связях социальности / отв. ред. Т.Х. Керимов. Екатеринбург : Изд-во Урал, ун-та, 2003. 231 с.

Галина Жукова

*кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри психології і педагогіки*

Тетяна Булгакова

*кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри психології і педагогіки
Національний університет фізичного виховання і спорту України
(м. Київ)*

ПОЗААКАДЕМІЧНА ОСВІТА ЯК УМОВА СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Питання взаємозв'язку управління освітою, культури, політики та філософії стають все більш актуальними. Мультикультуралізм та модальні форми їх діалогу змінили основні принципи освіти у все більш глобалізовану сторону. Кожна навчальна дисципліна потребує творчого відновлення відповідно запитів суспільства. В основі освіти як засобу планування свого життя лежить активний пошук відповідності психотипу особистості і способу життєвої траєкторії. Побудова індивідуальної стратегії має відбуватися з урахуванням відмінностей індивідуального буття. Виходячи із соціальної природи, активності і становлення передумов побудови особистісної стратегії людина несе відповідальність за міру відповідності та балансу між бажаним і необхідним, особистим і соціальним.

Потенційні абітурієнти, які виберуть позаакадемічну освіту, мають володіти соціальними знаннями про правила взаємин людини з природою, суспільством і самим собою, мати уявлення про різноманітність об'єктів і явищ соціуму, їх властивості, якості і стан, орієнтуватися в суспільних поняттях, проявляти інтерес до усіх аспектів буття. Зміст соціального досвіду проявляється в дотриманні принципів функціонування установ освіти, культури та побуту, оцінюванні своєї і чужої поведінки, організації робочого місця, плануванні майбутніх дій. Соціальний досвід емоційних відносин змістовно виражається в управлінні своїми почуттями, здатності вчитися усвідомлено сприймати свої прагнення і вираження їх таким чином, щоб вони були зрозумілі іншим, бути сприйнятливим до бажань і думок інших людей. Досвід соціальної діяльності змістовно виражається в усвідомленні своєї ролі у творенні навколишнього середовища, умінні здійснювати рефлексивну діяльність, вирішувати елементарні проблемні соціальні завдання і ситуації, уміти планувати і прогнозувати свою діяльність, порівнювати, аналізувати, виділяти головне, робити висновки.

Засвоєння соціального досвіду в його цілісності дозволить людині не тільки успішно функціонувати в суспільстві, бути відповідним її членом, а й діяти самостійно, не просто відповідати соціальній системі, а й змінювати її. У цьому випадку особистість проявляє себе в двох напрямках. Позаакадемічна освіта, по-перше, готує до життя як воно є, до існуючого порядку речей, по-друге, людина виявляється здатною вносити власний вклад в цей порядок, аж до його реформування. Відповідно до цього передбачається і проектується позаакадемічне навчання. Його зміст виступає як соціально і особистісно детерміноване, фіксоване в суспільстві уявлення про соціальний досвід, що підлягає засвоєнню молодим поколінням. Відповідно викладається зміст ізоморфного соціального досвіду, який складається з досвіду

пізнавальної діяльності, фіксованої у формі її результатів (знань, досвіду репродуктивної діяльності), способів здійснення (умінь і навичок), досвіду творчої діяльності у формі проблемних ситуацій та здійснення емоційно-ціннісних відносин [1, с. 35].

Визначення позаакадемічної освіти як соціокультурного явища не виключає, а скоріше припускає її розгляд як специфічного виду діяльності. При цьому мається на увазі один з видів організовано-впорядкованої освітньої діяльності соціальних суб'єктів, в процесі якої здійснюється зв'язок між індивідом і суспільством з певною, властивою тільки даному історичному часу і соціальному простору, системою освітніх відносин [2].

Визначення змісту позаакадемічної освіти представляється як сукупність необхідних в подальшій професійній діяльності знань, умінь і навичок, які повинні бути засвоєні учнями. Він цілком узгоджується з позицією академічної освіти, оскільки повністю розкриває характер цих знань і умінь. Передбачається, що позаакадемічні знання і вміння дозволять людині адекватно жити і діяти усередині існуючої соціальної структури. Людина прагне бути корисною частиною соціуму, мати коло знань і вміти їх застосовувати, що в повній мірі забезпечується позаакадемічністю. В цьому випадку і вимоги до освіти такі – необхідно передавати студентам позаакадемічного навчання ті конкретні професійні знання і навички, які вони хочуть отримати. Але задля розкриття потенціалу особистості необхідно звільнити її творчу енергію, що знаходиться в системі освітніх відносин і виступає як частина глобального соціального процесу змін. Рецептивно-освітній підхід до мислення і утворення людиною конструктивно-діяльнісного бачення своїх обов'язків перед соціумом може стати вирішенням проблем ринку освітніх послуг [3, с. 49].

Отже, соціальна освітня ситуація відображає взаємодію ринку освітніх послуг, соціальних інститутів, міжособистісних відносин, які ставлять завдання та мету, дані в певних умовах. Ці обставини потрібно визначити, оцінити зв'язки між ними, виявити смисли і поставити для себе професійну задачу. Виконання означених дій пов'язано з довизначенням умов, оцінкою їх впливу на ситуацію, їх інтерпретацією, переведенням на професійну платформу аспектів внутрішньої ментальності. Саме вміння орієнтуватися і спілкуватися, яке в значній мірі визначається наявністю у людини адекватних і продуктивних комунікативних і емоційних стереотипів, визначає багато в чому її успішність в сфері соціальних і особистих взаємин у позаакадемічній освіті.

Список використаних джерел

1. Buckles D. *Cultivating peace. Conflict and collaboration in natural resource management.* Washington: International Development Research Centre, 1999. 287 p.
2. Krasivsky O., Mazy N., Krasivsky D., Kotygorenko V., Zhukova H. *Post-COVID-19 World Philosophy of Functioning: New Globalisation Challenges.* *Wisdom.* 2021. № 18 (2). 58-66.
3. Watzlawik P. Beavin J. H., Don A. B. *Pragmatics of human communication.* New York-London: W. W. Norton Company, 2011. 74 p.

Аліна Землянська

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри суспільно-гуманітарних наук,
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного
(м. Мелітополь)*

СВОБОДА ЛЮДИНИ У ФІЛОСОФІЇ К. ЯСПЕРСА

При визначенні у своєму вченні поняття «екзистенція» Карл Ясперс дотримується кантівського принципу неможливості виведення буття із поняття, що сягає своїм корінням традицій емпіризму. Термін «екзистенція», на думку К. Ясперса, «є одним із тих слів, якими позначають буття». [1, с. 283]. Не сприймаючи філологічних спекуляцій М. Гайдеггера, який шляхом етимологічного аналізу цього слова намагався розкрити зміст екзистенції, він запозичує його визначення у С. К'єркегора. Основне визначення екзистенції в К. Ясперса – неможливість її об'єктивації, що, своєю чергою, означає її принципову непізнаність, оскільки пізнати можливо лише те, що є об'єктом. Екзистенція, таким чином, не доступна ні науковому, ні філософському осягненню: перше ототожнює її з наявним буттям або зі свідомістю взагалі, друге – з духом.

Навіть у своїй самосвідомості людина репрезентована лише з того боку, який вона змогла об'єктивувати [2, с. 8]. На думку К. Ясперса, те, в якості кого себе людина знає, не є у справжньому сенсі вона сама. Коли людина робить себе об'єктом, вона розуміє й осягає себе як наявне буття настільки, наскільки це можливо. Водночас вона є чимось більшим ніж цей об'єкт, адже втрачає при об'єктивації ту себе, якою вона може бути. Єдиним можливим способом охарактеризувати екзистенцію є «екзистенціальне прояснення», що не пізнає, а апелює до її можливостей [4, с. 455].

Іншим аспектом, що характеризує екзистенцію, є її відкритість стосовно трансценденції. К. Ясперс використовує поняття «трансценденція» не лише у значенні корелята екзистенції, а й розглядає його як саму сутність цього буття, що має назву екзистенція. Без трансценденції «екзистенція стає безплідною і позбавленою любові», не існує і не може існувати. Зв'язок із трансценденцією перетворює егоїстичне «Я» індивіда на особисте «Я», де індивідуальна воля нерозривно зливається з волею Бога, а отже, відокремити їх і сам індивід вже не здатний. Трансценденція в такий спосіб перетворює екзистенцію із простого самоствердження, «свавілля», на носія буття, вищого ніж усе, що визнається розумом і розсудом. Екзистенція у К. Ясперса стає єдиним представником трансцендентного світу у світі іманентному. Саме тому, згідно з К. Ясперсом, лише через екзистенцію у світ приходить свобода [1, с. 284].

Водночас, слушною є думка відомої дослідниці П. Гайденко про те, що у своєму вченні про свободу К. Ясперс не дотримується ані просвітницької традиції, згідно з якою свободу дає пізнання необхідності, ані традиції гуманістичної, для якої свобода є можливістю розкриття всіх задатків людини, всіх її «сутнісних сил».

Перша традиція пов'язана з розумінням людини як істоти пасивно-споглядальної, друга – з розумінням її як діяльної, активної істоти. Але для них обох характерне розуміння людини як іманентної істоти: вони не визнають існування трансцендентного світу, з яким філософ пов'язує екзистенцію: у обох цих традиціях людина – відповідно, і свобода – розглядається лише на рівні свідомості загалом і духу, тобто в межах іманентного світу [1, с. 284].

По суті, для К. Ясперса поняття екзистенції і свободи тотожні одне одному. Це означає, що свобода не може бути «знайдена» всередині предметного світу: не тільки у сфері емпіричного буття, що пізнається конкретними науками, а й у сфері буття, що розуміється як дух, як цілісність, що досягається тільки розумом, не можна знайти свободу. На жодному з рівнів людського буття – ні на рівні свідомості взагалі, ні на рівні духу – ми не стикаємося зі свободою.

Звідси виникає важливий для К. Ясперса принцип: якщо сфера свободи людини визначена як така, що знаходиться по той бік будь-якої предметності, а пізнання від початку передбачає предметне буття як свою першу умову, людина як свобода або як екзистенція та людина як об'єкт пізнання принципово виключають одна одну. Перетворення людини на об'єкт пізнання психології, соціології, політичної економії та ін. передбачає абстрагування саме від її свободи. Філософ зауважує, що всі засоби, за допомогою яких Європа протягом кількох століть сподівалася отримати й надійно забезпечити свободу: наука, розвинена промисловість, різні форми колективності – національні, професійні, політичні, ідеологічні та релігійні, – всі ці засоби однаковою мірою можуть бути використані і проти людської свободи [3, с. 28].

К. Ясперс переконаний, що людська свобода не може бути врятована без її вкорінення у трансценденції, у сфері божественного. Остання є предметом не розуму, а віри. Однак, це позаконфесійна віра, яку він називає «філософською вірою». Лише така віра, як уважає філософ, може об'єднати між собою всі релігійні конфесії як Сходу, так і Заходу, і цим допомогти подолати роз'єднаність наявних культурних міфів.

Список використаних джерел

1. Гайденок П.П. Прорыв к трансцендентному: новая онтология XX века. М.: Республика, 1997. 495 с.
2. Землянський А.М. Евристичний потенціал феноменології в історичному пізнанні. *Гуманітарний часопис*. 2005. №4. С. 5–9.
3. Землянський А.М. Рецепція феноменологічних ідей у сучасній історичній антропології. *Versus*. №1 (7). 2016. С. 26–30.
4. Ясперс К. Смысл и назначение истории : сб. Москва : Политиздат, 1991. 527, [1] с.

Микита Ковальов

студент 1 курсу спеціальності «Галузеве машинобудування»

Науковий керівник: Ісакова О.І.,

кандидат філософських наук, доцент,

доцент кафедри суспільно-гуманітарних наук,

Таврійський державний агротехнологічний університет

імені Дмитра Моторного

(м. Мелітополь)

ПРОБЛЕМИ САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ЛЮДИНИ

Питання про вдосконалення і самовдосконалення природи людини в історії філософії був предметом численних суперечок і дискусій. В результаті були створені ряд філософських, релігійних і літературних трактатів наставницького характеру.

Сьогодні в добу глобалізації, коли визначальним став людський фактор, знову поживався інтерес до розвитку людської природи. У цьому плані проблема самовдосконалення стала актуальною проблемою.

Кінцева мета виховання і освіти полягає в тому, щоб виховати духовно і фізично розвинену людину. Досягти такого рівня розвитку практично неможливо, якщо сама людина особисто не зацікавлена у самовдосконаленні своїх індивідуальних якостей і особливостей. Формування фізично і духовно розвиненої людини є не тільки індивідуальне, а й соціально значуще завдання. Для цілеспрямованого розвитку і вдосконалення природи людини потрібна науково-обґрунтована, методологічно вірна концепція, яка повинна бути реалізована в інститутах освіти і виховання.

В останні роки досить часто говорять про падіння моральних якостей у молоді, студентів, учнів, словом, у підростаючого покоління. У таких ситуаціях психолого-педагогічна і антропологічна тематика про вдосконалення моральних цінностей стає вельми актуальним завданням в сфері освіти. Існуючі уявлення про те, що прагнення до самовдосконалення іманентно притаманне людській природі у вигляді прихованого наміру, а також відсутність загальноприйнятої думки про можливість досягнення успіхів на шляху самовдосконалення додають даній темі відповідну актуальність [1, с.34].

Феномен самовдосконалення є не тільки психічним процесом або станом, а і феноменом в структурі і змісті, в якому в цілісній формі включені психічні, пізнавальні, виховні, моральні, естетичні, світоглядні та інші життєво важливі елементи. Тому філософсько-антропологічний підхід до феномену самовдосконалення повинен враховувати всі вищезазвані атрибутивні елементи, що існують у природі людини.

Об'єктивна оцінка ролі самовдосконалення дає підставу зрозуміти такі стани психіки людини, як самоконтроль, самозвіт і інші, пов'язані з ним такі моральні якості, як справедливість, співчуття, толерантність і т.д. Ці та інші суто людські якості важко розвивати без усвідомлення важливості феномена самовдосконалення.

Самовдосконалення є такий результат психофізичного зусилля, який багато в чому визначає подальшу орієнтацію життєдіяльності людини, очищаючи і направляючи волю людини в руслі досягнення соціально-значущих цілей.

Ще з часів Сократа людям відкрилася істина, що для людини немає предмета пізнання більш цікавого, ніж він сам. Яскравою ілюстрацією цього є висічені на фронтоні храму Аполлона в Дельфах слова: «Пізнай самого себе», що знаменувало початок важливого повороту в усьому античному світогляді [2, с. 108].

Необхідно згадати погляди Піфагора, який вважав, що головне для людей – це наставляти душу до добра і зла, і щаслива та людина, душа у якої стає доброю. Доброчесність – це є гармонія, здоров'я всякого блага і бога, а дружба – це рівність людей. Епікур зазначає, що шляхом внутрішнього самовдосконалення, людина може досягти внутрішнього звільнення. Тут необхідна внутрішня робота духу, вдосконалення розуму, інтелекту, вправа душі в моральних чеснотах, підтримка друзів. Його програма самовдосконалення передбачає досягнення такого облаштування внутрішнього світу, при якому особистість в усьому покладається на себе.

Виходячи з етичних навчань філософів античності, можна зробити висновок, що призначення моральної філософії полягає в тому, щоб навчити людей, як слід жити. Жити по-людськи – це мистецтво, це вміння чинити і доцільно, і одночасно морально, поставивши чесноту в залежності від знань і мудрості.

Вважається, що частина індивідуальних особливостей нашого мислення формувалася, як би, незалежно від нас самих, інша ж частина створена нами самими. Саме тут полягає та подвійна істина, яку Кант хотів розшифрувати в своїй знаменитій теорії умопостигаємого і емпіричного характеру. Звідси випливає закономірний висновок, що всі практичні правила, що стосуються питання вдосконалення і самовдосконалення, прямо або побічно, пов'язані з перевихованням характеру людини. Отже, характер є тим підґрунтям або механізмом, завдяки чому людина може дотримуватися принципів самопізнання і самовдосконалення.

На людину в усі періоди її життя діє безліч факторів. Але все ж то, ким вона стала, залежить у вирішальній мірі від її самої, її самостійності, самооцінки, самокритичності, вимогливості до себе, бажань, активності, цілеспрямованості, волі, наполегливості, працьовитості, від того, що вона робить, щоб стати тим, ким вона хоче бути, тобто від її безперервного самовдосконалення [3, с.78].

Самовдосконалення виступає як сполучна ланка між різними ланками особистісного і професійного зростання людини, відсікаючи несприятливі впливи і даючи простір позитивним. Найбільш важливими формами його виступають – самоосвіта і самовиховання. Це дві відносно самостійні підсистеми самовдосконалення, але вони взаємопов'язані і доповнюють одна одну. Під самоосвітою розуміється самостійна робота особистості зі збагачення своїх знань, розуміння світу, свого місця і професії.

Вибір напрямків самоосвіти – справа виключно індивідуальна і визначається,

головним чином, самою особистістю. Найбільш значущими з них, як правило, є:

- систематичне вивчення актуальних проблем внутрішньої і зовнішньої політики держави;
- підвищення рівня і якості знань з профільних, професійно значущих навчальних дисциплін і наук;
- оволодіння знаннями соціальних наук, психології, педагогіки, необхідними і в житті, і для досягнення високих результатів ;
- постійне поповнення і розширення методичного арсеналу, який дозволяє вибрати адекватні методи і засоби освіти та самоосвіти;
- формування і розвиток культури спілкування, що дозволяє встановлювати тісний контакт і взаємодію при вирішенні навчальних і службових завдань;

В цілому самонавчання і саморозвиток допомагають в досягненні цілей, збагачують людину, роблять більш здатним, колоритним, багатогранним, цікавим для інших, шановним людьми і самим собою, підвищують можливості особистості, відкривають нові простори для самореалізації і самовираження.

Список використаних джерел

1. Ісакова О. І. Гуманітаризація системи освіти. *Місце суспільних наук у системі сучасного гуманітарного знання 21 століття* : Збірник наукових праць. Київ, 2017 С. 52–58.

2. Ісакова О. І. Роль філософії в осмисленні глобальних проблем сучасності. *Key issues of education and sciences : development prospects for ukraine and poland*. Volume 3. Stalowa Wola, Republic of Poland. 2018. С. 107–110.

3. Ісакова О.І. Вища освіта в Україні як соціокультурний феномен. *Актуальні питання суспільних наук:наукові дискусії* : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м.Київ, Україна, 14-15 серпня 2020 року). Київ : ГО «Київська наукова суспільнознавча організація», 2020. 78 с.

4. Ковалёва А.Г. Личность воспитывает себя. М. : Макс Пресс, 2011. 230 с.

Дарья Михайленко

студентка 1 курсу спеціальності «Прикладна механіка»

Науковий керівник: Ісакова О.І.,

кандидат філософських наук, доцент,

доцент кафедри суспільно-гуманітарних наук,

Таврійський державний агротехнологічний університет

Імені Дмитра Моторного

(м. Мелітополь)

ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Інтеграція України до європейського простору як рівного і гідного партнера істотно залежить від того, якою мірою процеси економічного, політичного, правового, соціального розвитку пронизані стратегією інноваційної діяльності. Зміцнення держави, забезпечення поступального суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку України можливі лише за умови стимулювання державою інноваційних процесів у всіх сферах українського суспільства.

Саме інноваційна діяльність здатна відкрити й забезпечити принципово нові шляхи суспільного розвитку, які є найбільш конкурентоспроможними. Інноваційна

діяльність в умовах глобалізації пов'язана з виходом людини, суспільства в інший економічний, політичний, інформаційний простір.

Глобалізація – це багатогранний, різнорівневий незворотний процес, спрямований на універсалізацію світового суспільства в напрямку його подальшого розвитку, через інформаційне взаємопроникнення та взаємозалежність. Поряд із новими можливостями, які відкриває глобалізація перед людиною (самореалізація та працевлаштування в різних куточках світу, необмежене спілкування, туризм), глобалізація приховує загрози для окремої людини й суспільства (втрата культурної ідентичності, безробіття, поширення тероризму, організованої злочинності). Саме тому перед соціальною філософією постало важливе завдання – визначити світоглядні, аксіологічні критерії та межі інноваційної діяльності, враховуючи цінність людської особистості, культурної ідентичності, багатоманіття світу.

Наслідком глобалізації є асиметрія практично усіх сфер життєдіяльності людства в межах єдиної світосистеми, зміст якої полягає в різному ступені підготовки й реалізації країнами інноваційних процесів – у прямій протилежності інтересів національних та олігархічних, що актуалізує проблеми становлення нового глобального управління, яке б влаштувало всі країни. Пріоритетними завданнями для сучасних суспільств, незалежно від рівня їх розвитку є формування власної стратегії інноваційного розвитку й формування «нової економіки», яка відзначається такими тенденціями, як: орієнтація та інтенсивне економічне зростання на основі застосування нових ресурсозберігаючих технологій; пріоритет знань і стимулювання розвитку людського та інтелектуального капіталу; формування нової галузевої структури господарювання з пріоритетним розвитком сфери послуг і наукоємних промислових виробництв; надання переваги партнерським відносинам між роботодавцями та робітниками. Реалізація національної інноваційної стратегії розвитку українського суспільства пов'язується із тенденціями розвитку глобальної політичної сфери в умовах глобалізації, де визначальними є: зростання взаємозалежності світу на основі глобальної інтеграції, розвиток і поширення демократії на основі багатопартійності; розширення масштабів участі країни у міжнародній політичній діяльності; утвердження загальнолюдських цінностей (свободи, рівності, справедливості), світових і європейських правових стандартів (верховенства права, судочинства, демократії, прав людини) [1, с.115].

Особливості інноваційної діяльності в науці полягають у перетворенні окремого індивіда на активного учасника інноваційного процесу; перетворення науки в об'єкт соціального управління, формуванні нової наукової культури; універсалізації науки; упровадженні в наукову практику інформаційно-гуманітарних технологій. В умовах глобалізації суттєво зростає роль інноваційної діяльності в освіті, пов'язаної з оновленням змісту освіти на основі нової парадигми: освіта як підготовка до життя, концепція безперервної освіти, гуманітаризація та екологізація освіти, освіта як формування культури розумової діяльності, пріоритет суспільних, гуманітарних й екологічних дисциплін, утвердження креативної педагогіки з її акцентом на розвиток творчих здібностей учнів та студентів, формування вмінь знаходити нестандартні вирішення нових проблем; інформатизація процесу навчання з можливостями

дистанційного навчання; застосування сучасних інформаційних технологій в освіті.

В сучасному світі сформувалися три основні моделі інноваційного розвитку: 1. традиційна (повного інноваційного циклу), яка представлена в основному країнами євроатлантичного регіону (США, Великобританія, Німеччина, Франція, Італія, Швеція, Данія); 2. азійська (східно-азійський інноваційний тип), представлена в основному країнами Східної Азії (Японією, Південною Кореєю, Гонконгом, Китаєм, Індією); 3. альтернативні моделі (без чітко визначеного інноваційного циклу), яким відповідають три моделі національних інноваційних систем – країн-новаторів та країн користувачів інновацій (Таїланд, Туреччина, Португалія, Чилі, Йорданія). Кожна із трьох світових інноваційних моделей має власну стратегію інноваційного розвитку: перша модель країн-новаторів передбачає шлях від формування інноваційної ідеї до масового виробництва готового продукту; друга модель – національної інноваційної системи країн - імітаторів (азійська) – ґрунтується на стратегії «наздоганяю чого розвитку» і заснована на покращувальних інноваціях; третя модель – країн користувачів інновацій, де інноваційна політика зосереджена на запозиченні й поширенні нових технологій [2, с.79].

Для інноваційних змін у політичній сфері українського суспільства необхідними є: боротьба з корупцією, проведення реформ, зокрема структури органів управління, оновлення політичної еліти, активізація громадянського суспільства у процесах державотворення.

Стратегічними пріоритетними напрямками інноваційної діяльності в Україні має стати комплекс узгоджених напрямів і заходів, які забезпечують національну безпеку, насамперед, економічну, енергетичну, військову, інформаційну. Спільним для всіх сфер має стати вдосконалення правового регулювання інноваційної діяльності, чітке встановлення економічних та організаційних засад державного регулювання інноваційного інноваційної діяльності, запровадження новітніх технологій навчання, гуманізація інноваційних змін, екологізація технологічного прогресу, підвищення ефективності управління інноваційною діяльністю [3,с.99].

Список використаних джерел

- 1.Ісакова О. І. Гуманітаризація системи освіти. *Місце суспільних наук у системі сучасного гуманітарного знання 21 століття* : Збірник наукових праць. Київ, 2017 С. 52–58.
2. Ісакова О. І. Роль філософії в осмисленні глобальних проблем сучасності. *Key issues of education and sciences : development prospects for ukraine and poland*. Volume 3. Stalowa Wola, Republic of Poland. 2018. С. 107–110.
- 3.Ісакова О.І. Вища освіта в Україні як соціокультурний феномен. *Актуальні питання суспільних наук:наукові дискусії* : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м.Київ, Україна, 14-15 серпня 2020 року). Київ : ГО «Київська наукова суспільнознавча організація», 2020. 78 с.
4. Ісакова Олена, Баєва Ольга. Проблеми розвитку вищої освіти в Україні: соціально-філософський аспект. *Актуальні питання гуманітарних наук* : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка/ [редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря]. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип.31. Том 3. 320 с.
- 5.Капица С.П. Синергетика и прогнозы будущего. М. : Наука, 2014. 198 с.
6. Ракитов А.И. Философия компьютерной революции. М. : Мысль, 2013. 238 с.
7. Чумак О.В. Соціально-філософський аналіз поняття «інновація» та «інноваційна діяльність». *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії* : збірник наукових праць. Запоріжжя. 2009. Вип.36. 165с.

*Алла Нерубаська,
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри загальнонаукових,
соціальних та поведінкових дисциплін*

*Наталія Драган,
викладач,
ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія Управління Персоналом»
(м. Одеса)*

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ КРИЗИ ОСОБИСТОСТІ В ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ: СИСТЕМНИЙ АСПЕКТ

Проблему буття сучасної особистості важливо розглянути через призму філософсько-психологічного аналізу, адже, суспільства лихоманить у глобальному масштабі. Враховуючи, що не тільки окрема людина чи суспільство, а й усе людство перебуває у стані нестабільності, стає зрозуміло значення і роль зусиль по прогнозуванню, попередженню і пом'якшенню наслідків природних, техногенних та соціогенних лих і катастроф. Водночас людина повинна зберегати свою внутрішню цілісність у будь яких умовах. Нинішня ситуація у світі не сприяє цьому. «Сьогодні людство живе у вимірі трьох революцій – науково-технічної, інформаційно-комп'ютерної та нанотехнологічної, що в єдності й формують вигляд і зміст нової цивілізації», – зауважує професор О. Пунченко [3]. Ми додали б ще одну революцію – біологічну, яка відповідає новим викликам людству від Природи: вірусні та бактеріальні атаки, природні лиха тощо. Додаються й штучно створені загрози, пов'язані з досягненнями людини у науковій сфері. Усе це ніяк не поліпшує психологічний стан особистості в комунікації з навколишнім середовищем. Крім цього світ стикається з новою загрозою – епідемією у масштабі всього світу. Це не перша епідемія в історії, але вона відрізняється характером інформаційного перенавантаження. Це інформаційне перенавантаження носить особливий характер, можна сказати, характер інформаційної війни.

Метою даних тезисів є аналіз сучасної ситуації навколо проблеми психологічного подолання кризи та страхів, пов'язаних з карантинном.

Окреслимо головні риси цієї кризи. По-перше, це страх людей перед новою загрозою життю та здоров'ю. «Страх є наслідком породженого внутрішнього конфлікту людини з самою собою і з оточуючим соціальним середовищем. Наявність і характер страхів людини або суспільства виявляє сутнісні характеристики їхнього існування і можливого розвитку. Внаслідок цього, знання про страхи не лише дозволяють впливати на індивіда чи на суспільство, а й чинити подібному впливу ефективну протидію, тобто протидіяти страху» [2]. Пропонуємо аналіз сучасних пандемічних страхів з філософськими та психологічними теоріями про природу страху.

В мові є декілька синонімів поняттю «страх». У словнику страх це: страх (стан хвилювання, тривоги, неспокою, викликаний чеканням чого-небудь неприємного, страшного), острах, моторошність, боязнь, побоювання, жах підсил. На прославленого Іскру, що наганяв страх на німців цілої округи, ішли глянути з далеких сіл і

хуторів (Григорій Тютюнник); Нас раптом проймає страх – людина тоне (Ю. Яновський); "Ну, такий [пес] як скочить на груди – одразу звалить, не вивернешся", - з острахом подумав Семен (Є. Гуцало); На вулиці було до моторошності порожньо, Немовби містечко вимерло до ноги (П. Панч); Це був незбитий, безсумнівний факт, що та сама мізерна, маленька особа без сліду боязні сиділа на барикаді під градом куль (І. Франко); В голосі її чувся такий жах, наче в горнятку щонайменше варилось людське м'ясо (М. Коцюбинський); Лесько ще два роки сіяв пострах серед панів і орендарів (В. Гжицький) [5]. Людина протягом свого життя вибудовує певні захисні бар'єри проти негативної інформації, яка активується розумом. Для того, щоб обійти подібний бар'єр, психіки, необхідно, щоб маніпулятивний вплив було спрямовано на почуття, тобто на те, що знаходиться в сфері підсвідомості. У даному випадку, «зарядивши» потрібну інформацію необхідними емоціями, маніпулятор може подолати бар'єр розуму і викликати в людині вибух пристрастей, змусивши її переживати [1].

Сучасна цивілізація дала нам багато можливостей для самореалізації. Причому людина може розкрити себе не лише в особистих стосунках з партнером (комунікація, соціальна взаємодія з індивідами), але й у професії, бізнесі, умінні відпочивати, бути частиною суспільних рухів і т.д. Та, з іншого боку, наша цивілізація настільки негативно впливає на людину, її психологічне, психічне й фізичне здоров'я, що виникають запитання: якими стійкими мають бути свідомість особистості, її сила волі, багатий потенціал, щоб комфортно почуватися у ворожому світі? «У психологічному консультуванні ми зустрічаємось з двома типами страхів – нормальним, що розуміється як природна реакція, і патологічним, який називається фобією» [6]. Який страх зараз охоплює населення можна зрозуміти спостерігаючи нетипічну реакцію людей на вимогу носіння масок, примусового щеплення, пред'явлення сертифікатів про щеплення тощо. Що це: перший тип? Але цю реакцію вже не назвеш природною. Скоріше ми вже масово занурилися в патологічне сприйняття ситуації, тобто ми близькі до прояву страху, як фобії.

Є багато класифікацій поняття «страх», ми пропонуємо зупинитися на класифікації за рівнем афектації. Залежно від рівня залучення страху, це може бути:

1. Фізичний страх – це страх перед стражданнями хворобливими відчуттями, отриманими від реального або уявного зовнішнього стимулу. Наприклад, страх перед лікарем. Що стосується впливу пандемії коронавірусу на свідомість людей, то вони вже розпочали пристосовуватися до умов карантину. Цей страх виявляється їм притаманний, оскільки багато людей хворіло або бачило, як хворіють близькі, друзі, сусіди та інші.

2. Соціальний страх. Цей тип страху виникає у відповідь на зовнішній стимул, інтегрований на соціальному рівні. Він характеризується ситуаціями, в яких людина відчуває, що її можна висміювати і вважає, що її будуть судити і висміювати інші.

Отже, те, що виробляє страх, і є очікуванням цього приниження та наслідками, які це може мати в майбутньому. Соціальна фобія знаходиться в кінці цієї фобії. Сучасну пандемію можна охарактеризувати і через цей тип страху. Населення реагує на зовнішній стимул, який йде від засобів масової інформації, очікування засудження від

невиконання правил, очікування покарання від невиконання правил безпеки, неприйняття правил безпеки тощо.

3. Метафізичний страх - це страх, який має внутрішнє походження і він не спирається на емпіричні джерела. Він може бути пов'язаний з патологіями, такими як ендогенна депресія [7]. Поштовхом для появи ендогенної депресії може послужити сильний стрес. Крім того, захворювання можуть спровокувати деякі медикаменти і патології неврологічного характеру. Породжена зовнішніми впливами ендогенна депресія може прогресувати самостійно і залежати від пори року або гормональних зрушень в організмі.

Варто зауважити, що найчастіше ендогенна депресія вражає певний тип людей, а саме: завзятих трудоголиків, перфекціоністів і тих, хто бажає все робити краще за інших (в наявності дитяча психотравма від відсутності безумовної любові з боку батьків). Причому частіше хворіють жінки і люди похилого віку [8]. Хочемо признати, що пандемія та карантин стали причиною появи фобії у деяких людей, наприклад, фобії забруднених рук, предметів, заражених вірусом тощо. Ці фобії можуть переходити в ендогенну депресію. Необхідно звернути увагу й на той факт, що пік пандемії приходить на осінь та весну – періоди загострення психічних розладів. За допомогою системних методів визначимо концепти сучасності. Якщо використати системно-параметричний підхід, розроблений українським вченим, філософом Авеніром Уйомовим [4], можна визначити страх концептуальним компонентом у системі «сучасна людина-соціум», котрий використовують ЗМІ, щоб мати вплив на свідомість населення. Структурними елементами такої системи є відношення та зв'язок між людиною та Іншим, яким є оточуючі соціальні групи. Субстрат – об'єкт, на якому реалізується надані структура та концепт – це сучасна людина в ситуації пандемічної кризи суспільства. Ми бачимо, що в означені цієї системи головними елементами є криза та страх. Це не може позитивно впливати на фізичний та психологічний стан сучасної людини, в тому числі й українських громадян, котрі стикаються з постійним феноменом перевантаження свідомості, новими вимогами, правилами, з порушенням прав людини тощо, що йде з засобів масової інформації, телебачення та інших. Необхідно й далі продовжувати вивчати природу, причини та наслідки сучасних філософсько-психологічних страхів людини, механізми їх подолання, у тому числі пропонуємо нові розгляди на підставі системно-параметричного методу.

Список використаних джерел

1. Гордеева А. Сравнительный анализ методов манипуляции сознанием читателей газет (на примере «Независимой газеты», «Известий» и «Советской России») [Электронный ресурс] / А. Гордеева. – Режим доступа : http://www.politnauka.org/library/prkl/gordeeva.php#_ftn2
2. Горохова Л.В. Страх як екзистенціал буття сучасної людини. *Вісник Житомирського державного університету*. Випуск 53. Філософські науки. 2010. с.33–36
3. Пунченко О.П. Фронтиры евро-азиатской глобализации: синергетический анализ. *Век глобализации*. 2018. № 3. С. 26–38.
4. Уёмов А.И. Системные аспекты философского знания. Одесса : Студия Неготиант, 2000. 160 с.
5. Толковий словник. URL: <https://uk.worldwidedictionary.org/>.
6. Психологія: страх та фобії. URL: https://pidnu4niki.com/12560607/psihologiya/kliyenti_strahom_fobiyami
7. Сайте А. <https://ua.sainte-anastasiie.org/articles/psicologa/los-16-tipos-de-miedo-y-sus-caractersticas.html>
8. Ендогенна депресія. URL: <https://uk.exitdep.com/2376-endogenous-depression-how-to-recognize-and-treat.html>.

Роман Олексенко

*доктор філософських наук, професор,
професор кафедри публічного управління, адміністрування та права,
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного
(м. Мелітополь)*

ФІЛОСОФСЬКА ПАРАДИГМА ТОЛЕРАНТНОСТІ ЯК ОСНОВА СТАНОВЛЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СОЦІУМУ

Актуальність філософської парадигми толерантності як основи становлення сталого розвитку пов'язана з глобальними змінами сучасного світу, його протиріччями та необхідністю їх вирішення.

У контексті формування нової парадигми толерантності виокремлюються об'єктивні чинники дотримання меж толерування до чужого способу життя (поведінки, звичаїв, почуттів, ідей, вірувань) як засобу подолання загроз на рівні повсякденного існування людини до глобального розвитку суспільства. Слідування принципам толерантності є найважливішою умовою знаходження компромісів, подолання конфліктів, що дозволяє об'єднувати людей, створюючи атмосферу порозуміння, а також сприяє сталості суспільства.

Розглядаючи стратегічні моделі подолання безладу та різноманітних форм та рис несталості та нестабільності, необхідно усвідомити потенційні ризики та можливості глобальних трансформаційних змін. Одним з найважливіших завдань філософського розуміння толерантності має бути пояснення позицій щодо переходу до цінностей і мислення, притаманних повноцінній сталості; глибинних змін розуміння, тлумачення бази, розширення культурних та освітянських цінностей; трансформацію практичних заходів, інститутів та соціальних структур, які регулюють соціальні відносини у суспільстві, що сприяють подоланню нерівності. Чимало зусиль у процесі пошуку конкретних рішень щодо виходу цивілізації з глобальної кризи виявилися неефективними, і не лише через потужний спротив, але й через відсутність відповідної філософської парадигми толерантності, яка б сприяла формуванню нового ставлення до людини, природи, суспільства, один одного. Тому все це вказує на першочергове завдання формування філософської парадигми толерантності як основи становлення сталого розвитку соціуму, необхідності рухатися вперед шляхом вивіреної парадигми толерантності, яка може об'єднати все людство. Проте, сьогоденні завдання розвитку людства можна вирішити не тільки завдяки науковим проривам, але й духовно-світоглядних, культурних та моральних підвалин, що сприятимуть утвердженню позитивних конотацій толерантності.

Фундаментальним поняття для визначення меж толерантності можна застосувати у контексті введення поняття «міри» Г.В.Ф. Гегеля «як кордонів, у рамках яких ця риса зберігає себе». Аналогічні висловлювання зустрічаємо і у відомого французького філософа Вольтера. Людство, починаючи з Конфуція, біблійських текстів і до наших часів опирається на Золоте правило: «поступай з

іншим так, як би ти хотів щоб поступали з тобою». Поняття толерантності розвивається, змінюючи свій склад, але при цьому зберігає та відстоює центральну ідею: захищає фундаментальні цінності направлені на збереження особистості: фізичного та духовного, що сприяє утвердженню засад громадянського суспільства. Без толерантності не може утвердитися як громадянське суспільство, так і сталий розвиток соціуму, тому що їх основою є толерантність як складний соціальний, культурний, індивідуальний феномен, що сприяє об'єднанню соціуму і ствердженню особистості у цьому соціумі, а для цього його розвиток повинен бути сталим, прогнозованим, ефективним.

Таким чином, толерантність як головний концепт і проблемне поле цього дослідження логічно впливає з мейнстриму, тобто, вектору попередніх етапів саморозгортання людського роду на основі дії еволюційного механізму громадянського суспільства як основи становлення сталого розвитку соціуму.

Список використаних джерел

1. Волков О.Г., Землянський А.М., Олексенко Р.І., Рябенко Є.М. Філософія: навчальний посібник-практикум. МДПУ імені Богдана Хмельницького. Мелітополь, 2017.
2. Олексенко Р.І. Глобальні проблеми філософії від Античності до сьогодення в дискурсі ринкових трансформацій. Придніпровські соціально-гуманітарні читання: у 6-ти частинах. Ч. 2: матеріали Дніпропетровської сесії І Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнародною участю. 2013. С. 148–150.
3. Олексенко Р.І. Философия устойчивого развития в эпоху глобализации. Гілея: научный вестник. 2015. №. 100. С. 175–179.

Ростислав Поліщук

кандидат філософських наук,

доцент кафедри олімпійської освіти,

Львівський державний університет фізичної культури

імені Івана Боберського

(м. Львів)

ОЛІМПІЙСЬКА ОСВІТА: РЕАЛІЗАЦІЯ ФІЛОСОФІЇ ОЛІМПІЗМУ ЯК ФІЛОСОФІЇ ПРОЦЕСУ

На думку багатьох вчених, сучасний спорт все частіше розглядається як унікальний культурний феномен, який може впливати на соціальний та індивідуальний розвиток. Культурологічний ресурс спорту базується на історичних олімпійських традиціях. Як зазначав філософ Візитей Н.Н., «спорт –це певна єдність співпраці та змагання. Приймаючи та дотримуючись принципу чесної гри, спортсмени співпрацюють, щоб зберегти соціальний простір, у якому кожен може повністю задовольнити потяг до змагань» [1, с. 43–47.]. З 90-х років минулого століття спорт докорінно змінив своє місце в сучасній культурі і набув нового соціокультурного значення. У той же час теоретичне розуміння спорту сьогодні значно відстає від спортивного практичного досвіду. Він виражається в тому, що ідеї спорту, сформовані в середині ХХ століття під впливом концепцій олімпізму П'єра де Кубертена, стикаються з реаліями сучасного спортивного руху. Розмірковуючи про місце спорту в культурі, тепер можна говорити про феномен

спортивної культури. А сучасна концепція олімпізму значно збагачує його зміст. Олімпізм, що становить духовну основу спортивного руху, досі визнається соціокультурним вихованням, заснованим на гуманістичних цінностях доброзичливості людей, їх прагненні до миру, співпраці та взаєморозуміння. Гуманістична природа визначає її сутнісний зміст – служіння людині, особистості, суспільству.

При формуванні теорії спортивної культури слід орієнтуватися не тільки на олімпійські традиції, а й враховувати реалії сучасного олімпійського руху. Комерціалізація олімпійського руху сприяла розширенню впливу спорту на різні сторони суспільного життя – політику, економіку, ЗМІ, науку, але значно знизила гуманістичний потенціал особистісного вдосконалення спортсмена. Тому важливо проводити дослідження нових шляхів розвитку олімпійських традицій, які враховують соціокультурні трансформації сучасного спорту.

Олімпізм – це філософія життя, яка ставить спорт на службу людства. Ця філософія заснована на взаємодії якостей тіла, волі та розуму. Проте, не всі його пов'язують із культурою та освітою. Але, обговорення зв'язків між олімпізмом та освітою є популярною тематикою досліджень у різних галузях науки та у різних країнах. Питання про те, чи може така форма світогляду залишатися ідеологічною платформою в сучасних реаліях, обговорюються у світлі нових викликів сучасної епохи. На цій основі, розглядають ключові педагогічні підходи (методи, кейси) “олімпійської освіти” для того, щоб осмислити різні способи досягнення спадщини олімпійської цінності, яка проголошена у перші роки сучасного Олімпійського руху його засновником бароном П'єром де Кубертенем.

Той, хто починає вивчати філософію, не може уникнути зіткнення з найскладнішими питаннями, які виникають впродовж життя. Олімпійська ідея пережила не одне століття, надихаючи цілі покоління. Це допомогло багатьом людям «віднайти сенс життя» і настільки організувало цілі громади, що їхні члени називають себе «олімпійською сім'єю», хоча вони походять з різних куточків світу. Основа таких тісних зв'язків – універсальна ідея – ідея олімпійської освіти.

Ідеологія олімпізму завжди була тісно пов'язана з освітою. На думку його дослідників, Кубертен думав про освітню реформу як про найкращий спосіб підтримати свою рідну країну, Францію, вийти з її політичних та соціальних криз. Більше того, він мав намір просувати нове бачення спорту та здорового тіла як засіб вирішення деяких очевидних проблем сучасності.

Олімпійський рух розробив глобальну мережу для поширення олімпійських цінностей не лише через проведення Олімпійських ігор, а також через організацію програм олімпійської освіти у всьому світі. Думки про те, що цінності можна узагальнити та передавати через освіту, поділяють багато вчених, які розробили різні підходи до способів навчання молоді олімпізму. Наприклад, Дікая Хаджиефстатіу та Генрі стверджували, що, цінності, пов'язані з філософією олімпізму, претендують на покращення життя людей, особливо життя молодих людей. Як стверджували ці автори, «олімпізм генерує технології влади, просякнуті

прагненнями до формування поведінки в надії на отримання певних бажаних ефектів і запобігання певним небажаним» [2].

Досліджуючи та роз'яснюючи філософію олімпізму, варто аналізувати доцільність його використання як механізму навчання цінностям та міжкультурної поваги через спорт. З огляду літератури про філософію олімпізму можна виокремити основні підвалини цієї концепції: 1) справедливість, 2) рівність й 3) етична поведінка.

Проте, ніколи не існувало фіксованої олімпійської філософії, а олімпізм – це лише філософія процесу – або, простіше кажучи, розвиток, похідний від протофілософських уявлень Кубертена – який часто приймає форму метанаративу, спрямованого на збереження сучасних Олімпійських ігор та їх претензії на універсальність. Олімпійські цінності потенційно можуть забезпечити нову легітимізацію Ігор і доброякісний філософський напрямок олімпізму. Латентність олімпійської «системи цінностей, а також її гуманістичної, антропологічної основи» вже підкреслював Ганс Ленк у 1990-х роках, коли він визнав необхідність розробки олімпійської філософії «відповідно до інтелектуального рівня сучасної дискусії», що відображає далекоюжні культурні, а не тільки спортивні компоненти.» [3, р. 340–342].

Отже, сьогоденню потрібне розуміння олімпійської освіти не як вузького поняття, яке орієнтоване виключно на молодь та шкільну освіту, а як більш широку тему, яка зможе реалізувати філософію олімпізму у світлі сучасних складних реалій. Наприклад, використовувати олімпійські цінності як «зачіпки», щоб заохочувати та сприяти участі у фізичній активності серед широких верств населення за допомогою підходу, що відповідає ціннісним матрицям. Такі матриці виходять за рамки освіти і можуть включати "навчання через практику" та активні проекти, наприклад про те, як вести більш активний спосіб життя. Олімпізм добре підходить для того, щоб стати основою для світового розвитку фізичного виховання як цінного елемента загальної освіти кожного.

Список використаних джерел

1. Визитей Н.Н. Идеи олимпизма и реалии современного мира. *Теория и практика физ. культуры*. 2011. № 1. С. 43–47.
2. Chatziefstathiou D. and I.P. Henry. Olympism, Governmentality and Technologies of Power. *Esporte e Sociedade Journal (Sport and Society Journal)* 2009. 12(4). URL: <http://www.uff.br/esportesociedade/pdf/es1206.pdf> [14 July 2011].
3. Lenk H. The Essence of Olympic Man – Towards a Philosophical Anthropology of Olympism. *Laudatio in Memoriam of Nikos Nissiotis, Athens*. 1994. P. 340–342.

Ольга Поправко

*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри суспільно-гуманітарних наук,
Таврійський державний педагогічний університет
імені Дмитра Моторного*

Світлана Дяченко

*вчитель української мови і літератури, художньої культури,
лицей №10 Мелітопольської міської ради Запорізької області
(м. Мелітополь)*

КУЛЬТУРНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ ЯК ПРОСТІР ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Соціокультурне середовище – це конкретний, безпосередньо даний соціальний простір, у якому особистість активно включається в культурні зв'язки суспільства. Його специфічною рисою є те, що він завжди протистоїть індивіду і перебуває в певній опозиції до його саморозвитку, оскільки саме в ньому (середовищі) проявляються всі суспільні протиріччя. Опозиція ця має різний характер і відрізняється формами: вона може бути непрямую і малопомітною, може маскуватися і приймати абсурдні форми, проте вона завжди стимулює потребу кожного члена спільноти зберігати свою індивідуальність та суверенність свого буття і водночас стимулює його постійну активність [3, с. 154].

Одним з елементів соціокультурного є освітнє середовище – це зона взаємодії освітніх систем, їх елементів, освітнього матеріалу й суб'єктів освітніх процесів (зокрема, здобувачів освіти). Треба відмітити складноструктурованість освітнього середовища, що включає кілька рівнів – від державного та регіонального до освітнього середовища конкретного закладу освіти. Воно формується у процесі взаємодії нових освітніх комплексів-систем, інноваційних та традиційних моделей, складних систем стандартів освіти, складно інтегрованого змісту освітніх програм та навчальних планів, високотехнологічних освітніх засобів та освітнього матеріалу і, головне, нової якості взаємовідносин, діалогічного спілкування між суб'єктами освіти: здобувачами, педагогами, суспільством.

В останнє десятиліття намітилась тенденція створення тотального освітнього простору без умовностей і прив'язок до державних та інших систем. Сформувалась думка, що чим більше здобувач освіти відкритий у процесі прийняття знань, тим продуктивнішим буде результат. Існує так зване тотальне освітнє середовище, що дозволяє здобувачеві переміщатися незалежно від політичних кордонів. Водночас, як свідчить досвід останніх десятиліть, ці широкі можливості призводять до дещо несподіваних результатів.

Занурюючись у різні системи освіти, навіть у найбільш уніфіковану Болонську систему єдиного європейського простору вищої освіти, індивід так чи інакше змушений стикатися з супутніми процесами навчання – комунікативними, дискурсивними, культурними практиками, елементами культури повсякденності, що виступають двостороннім фільтром: як з боку здобувача, так і з боку того, хто його приймає.

Невід'ємною складовою освіти в цілому і освітнього середовища зокрема є культура. Культура, у широкому розумінні цього поняття, – це простір взаємодії різних людей, їхніх ментальностей, а також звичаїв, вірувань, традицій різних поколінь. Ядром культури виступає суспільна свідомість, під впливом якої окремих індивід розширює межі власного існування з «життєвим світом», стверджує своє суб'єктивне начало. Культура як форма вираження суспільної свідомості спрямована на пошук більш повної відповіді на свої ментальні й культурні потреби, а як самостійний надіндивідуальний феномен буття виступає невичерпним джерелом задоволення потреб як окремого індивіда, так і групи в осмисленні й упорядкуванні свого існування. Таким чином, культура, з одного боку, може виступати засобом, що забезпечує механізм адаптації індивіда в соціумі, а, з іншого, визначає світогляд народу. Сутнісним ядром культури є традиційні (історично сформовані) ідеї, насамперед ті, яким приписується особлива цінність. Культурні системи можна розглядати, з одного боку, як результати діяльності людей, з іншого – як її регулятори [1, с. 135].

У науковій літературі поняття культурного середовища найчастіше вживають відносно до конкретного закладу освіти, під яким розуміється простір культурного розвитку особистості здобувача освіти у суспільстві, що відображає у собі основні параметри середовища (відносини, цінності, символи, речі, предмети). Ми розділяємо таку позицію, адже накопичення знання та інформації здійснюється через призму поняття культури, тобто формується сприйняття освіти як «культурного процесу, що здійснюється в культуроподібному освітньому середовищі, всі компоненти якого наповнені людським змістом, слугують людині, яка вільно проявляє свою індивідуальність і здатна до культурного саморозвитку та самовипередження у світі культурних цінностей» [2, с. 59]. Накопичення знань та інформації здійснюється і завдяки ментальним компонентам, які являють собою глибинний рівень свідомості, що включає, у тому числі, і несвідоме, нерозчленовану стійку сукупність установок і схильностей індивіда або соціальної групи сприймати світ і себе у світі певним чином. Відомо, що ментальність формується залежно від традицій культури, соціальних структур та всього середовища життєдіяльності людини, водночас впливаючи на їх формування. Але, на нашу думку, важливіше відзначити синкретичність, переплетеність раціональних та ірраціональних факторів ментальності, які створюють основу для сприйняття будь-якої інформаційної, освітньої дії. У такій ситуації визначальну роль у процесі здобуття освіти починає відігравати специфічний культурний, ментальний компонент, який виявляється органічно вписаним у структуру освітнього простору загалом та освітнього середовища зокрема.

Освітнє середовище постає як цілісний, синкретичний простір, до якого всеціло залучений здобувач. Це повний стан відданості, розчиненості у процесі, який не членується у свідомості здобувача освіти на окремі операції (лекції, практичні заняття, колоквиуми і т. п.), а сприймається як природний континуум. Освітнє середовище захоплює здобувача і це занурення в освітнє середовище виявляється одним з основних елементів ступеня засвоєння матеріалу, адже як би ми не намагались спиратись тільки на раціональне начало в отриманні знання, засвоєння його проходить крізь ментальні конструкції.

Принцип організації сучасного освітнього процесу – це насамперед принцип єдності освіти, життя, професійної діяльності; і стійку єдність створює саме освітнє середовище. Воно включає всі елементи культури, які створює освітній процес, – від міжпоколіневих комунікацій учасників цього процесу до підбору прикладів для тестування. Навіть якщо здобувач освіти не прагне цього і хоче перебувати ніби поза ментальними конструкціями, йому все одно доводиться їх вбирати, щоб отримати бажаний результат освітнього процесу.

Треба відзначити, що культурне середовище закладу освіти значно залежить від культурного середовища регіону. У кожному регіоні складаються певні умови суспільного життя, формується його ставлення до проблем та потреб сфер культури та освіти. Трансформації в цій сфері можуть сприяти становленню іншого культурного типу освіти, іншого культурного життя закладу освіти. У якості такого базового середовища виступає єдиний освітній простір – «місце», де суб'єктивно задаються різноманітні відносини і зв'язки, де здійснюється діяльність різних систем (державних, громадських та змішаних) щодо розвитку індивіда та його соціалізації. Крім того, можемо говорити і про внутрішньо сформований, індивідуальний освітній простір, становлення якого відбувається у досвіді кожного індивіду.

Розуміння освітнього середовища як складної і багаторівневої просторової організації і самоорганізації освітнього середовища допомагає поєднати емпіричне уявлення освітнього закладу і його як системи. Для соціально-орієнтованої концепції освіти це має вирішальне значення, оскільки дозволяє:

- особистості самовизначатися у різноманітних сферах діяльності та у взаємодії з різними спільнотами;
- педагогічному складу створювати умови для соціалізації здобувачів освіти у широкому соціальному та культурному контексті;
- суспільству (як замовнику) брати активну участь у створенні широкого діапазону різноманітних освітніх послуг;
- адміністрації приймати управлінські рішення з орієнтацією на різноманітність освітніх інтересів та умов.

Отже, заклад освіти ми можемо розглядати як складову частину єдиного освітнього простору, що покликаний сформувати всередині своєрідне «силове поле», соціально-виховний простір, який активно формує зовнішнє соціокультурне середовище, що забезпечує соціальне самовизначення та цілісний розвиток особистості за допомогою організації її різних видів діяльності – пізнавальної, ціннісно-орієнтаційної, комунікативної, творчої, дозвілдової та ін.

Список використаних джерел

1. Гавеля О. М. Особливості культурної самоідентифікації обдарованої особистості. *Культура і сучасність* : альманах. К., 2011. № 1. С. 132–137
2. Пирожков В. В. Обсуждение книги академика В. С. Стёпина «Цивилизация и культура» (материалы «круглого стола»). *Вопросы философии*. 2014. № 1. URL: http://vphil.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=877&Itemid=52
3. Тараненко Г. Г., Поправко О. В. Імплементация тренінгових технологій в освітній процес закладу вищої освіти як умова особистісного та професійного зростання майбутнього фахівця. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. № 74, Т. 3. С. 153–158.

Тетяна Сафоннікова

*студентка 2 курсу спеціальності «Агрономія»
Науковий керівник: Поправко О. В.,
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри суспільно-гуманітарних наук,
Таврійський державний агротехнологічний
університет імені Дмитра Моторного
(м. Мелітополь)*

«ГЛОБАЛЬНЕ СВЯТО» ЯК ФЕНОМЕН ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДОБИ

XXI століття позначилось прискоренням темпів процесу глобалізації, що внесла свої корективи у всі сфери людського життя. Її впливу зазнали й локальні культури. Однією зі сфер, яка зазнала значних трансформацій, виявилася сфера дозвілля. Частина сучасних культур орієнтується на американські (або ширше, західні, євро-атлантичні) стандарти видовищності, задані телевізійною, кіно- та театральною, музичною та ігровою індустріями. Водночас, традиційні форми організації дозвілля, властиві конкретним локальним культурам, усе частіше виявляються незатребуваними. Глобалізація культур (а можемо говорити, що й до певної міри глобалізація культурних ідентичностей людей) призводить до ситуації, коли свята, пам'ятні та урочисті дати, пов'язані з традиційною культурою, стають соціально й культурно незатребуваними. Така ситуація дає підстави говорити про формування нового соціокультурного феномену – «глобального свята» [6].

Треба зазначити, що, незважаючи на масштаби та глибину впливу на національні культури, «глобальне свято» досі залишається практично поза увагою дослідників. Така ситуація актуалізує необхідність пошуку основних напрямів дослідження даного феномену.

Свято й святкова культура привертала увагу дослідників упродовж усієї історії людства. В результаті сформувались різні методологічні та концептуальні концепції свята: емпірико-описова, міфологічна, антропологічна, соціальна, трудова, рекреативна, ігрова, філософсько-культурологічна [4].

На початку XX століття з'являються дослідження, присвячені осмисленню фундаментальних аспектів святкової культури, було розроблено низку антропологічних моделей, в яких увага акцентується на розмиванні меж між повсякденністю і святом, а святкування виступає важливою (якщо не найважливішою) складовою людської культури – це і *homo ludens* («людина, яка грає»), і *homo festivus* або *homo feriens* («людина, яка святкує»), і *homo fantasia* («людина, яка мріє») [1]. На формування такого соціокультурного феномена як «глобальне свято» вказують такі характеристики сучасного свята як його інтернаціоналізація [2], комерціалізація, проникнення у національний культурний простір нових свят [3].

Важливе значення для осмислення феномену «глобального свята» має визначення його теоретико-рефлексивних меж. Результати семантичного аналізу слова «свято» засвідчують такі його важливі характеристики, як: зв'язок із

соціальною дійсністю й віртуальний характер, який реалізується в таких аспектах: онтологічний розрив повсякденності, символічність і ритуальність [5].

Під «глобальним святом» ми розуміємо подію, яка набула поширення по всьому світі або великих його регіонах в інформаційну добу. Допоможе зрозуміти сутність окресленого феномену внесення деяких маркерів:

1) глобальне свято зазвичай не має під собою формальної державної чи іншої організаційно-суб'єктної основи;

2) глобальне свято не пов'язане з національною чи конфесійною культурою, або втрачає цей зв'язок, претендуючи на універсальну культурну застосованість;

3) глобальне свято втрачає сакральний характер традиційного свята, натомість посилюється його карнавальний-ігровий та розважальний характер;

4) основною аудиторією та учасниками глобальних свят виступає молоде покоління;

5) глобальні свята найбільше проявлятимуть себе в культурах, які мають інтенції до культурних запозичень (у тому числі до певної міри культурної апропріації), культурах, які проголосили основними своїми принципами ідеологію толерантності, мультикультуралізму, репрезентативності та різноманітності [6].

Хочемо зупинитись на питанні шляхів формування глобального свята. Можемо виділити два шляхи: перший пов'язаний з медійним виробництвом, другий – з етнічними традиціями, які набули глобального статусу.

Першу групу представляють карнавальні-ігрові та видовищні події (відкриття та закриття спортивної Олімпіади, вручення премії «Оскар», церемонія «Євробачення», подієві цикли чемпіонатів світу з футболу тощо). Ці театралізовані видовищні події локалізовані, тобто прив'язані до конкретних географічних точок. Глобальний характер їхнього впливу реалізується лише за рахунок медійної трансляції, що обмежує можливості масової участі сторонніх людей, які не причетні безпосередньо до створення локального видовища. Подібні події існують фактично тільки в медійному просторі. Наприклад, церемонія «Оскара», що проводиться завжди в США, навіть ставши глобальною урочистістю, доступна лише для споглядання, натомість, Чемпіонат світу з футболу чи Євробачення передбачають можливості співучасті. Культурними героями цих подій часто стають не стільки спортсмени чи вокальні виконавці, скільки фанати, які влаштовують спонтанні акції.

До другої групи відносимо етнічно-традиційні чи конфесійні свята, які набули глобального статусу. Десакралізація та секуляризація, а також їхній історично карнавальний характер сприяли глобальному поширенню таких свят (День Святого Патрика, Гелловін, День Святого Валентина, Свято фарб Холі тощо). Святкування цих подій є поверховим, вони часто втрачають зв'язок з базовою національною чи конфесійною культурою і переважно спрямовані до реалізацію комерційного потенціалу.

Зазначимо, що глобальний характер можуть отримати й штучно створені псевдо-традиційні свята. У мультикультурному середовищі окремі свята й

святковий календар часто набувають синкретичного характеру. Його можна описати за допомогою образу «Крисмуки». Проект свята Крисмука, що поєднує християнське Різдво й іудейську Хануку, з'явився в голові одного з жителів Нью-Йорка під впливом телесеріалу і викликав протести як католиків, так і іудеїв міста. Але сам цей принцип цілком придатний для опису синкретизму як святкового календаря сучасної культури, так і смислів, що символічно вбирає в себе сучасне свято.

Окреслена ситуація дає підстави говорити про формування нового типу свята – «глобального свята». Звісно, даний феномен ще не є повністю сформованим і висвітлені нами тенденції засвідчують, що культурні тренди, лише розвиваються і їм ще далеко до остаточного оформлення та стабілізації.

Підсумовуючи, зазначимо, що глобальне свято не зможе повністю витіснити етнічні, національні, конфесійні свята, адже: по-перше, воно має ігровий та карнавальний характер, а тому задовольняє лише частину потреб, які задовольняються святковою культурою; по-друге, воно залежить від своєї медійної популярності, а тому не можна говорити про його стабільність; по-третє, комерційний характер сприяє як посиленню його популярності, так і її ослабленню, оскільки з часом наштотується на зростаючий соціальний опір.

Отже, можемо стверджувати, що глобальні свята невизначено тривалий час співіснуюватимуть у культурному просторі з традиційними етнокультурними феноменами святкової культури. Їх поширенню (чи навпаки, локалізації) буде сприяти соціальна реакція носіїв етнічних культур або політика окремих держав. Однак, власне саме формування феномену «глобального свята» дає підстави розглядати його потенційність як соціокультурного феномену. Зокрема, розглядати його як один з інструментів здійснення культурної політики, що збільшує на міжнародній арені потенціал «м'якої сили», заснованої на системі цінностей, культурі та способі життя. А це обумовлює необхідність всебічного дослідження зазначеного феномену.

Список використаних джерел

1. Аль-Хуссаини Р. Х. Концептуалізація соціально-філософських моделей человека в XX в. *Теория и практика общественного развития*. 2011. № 4. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/kontseptualizatsiya-sotsialno-filosofskih-modeley-cheloveka-v-xx-v>
2. Каверина Е. А. Праздник как эстетический и социальный феномен. *Вестн. Том. гос. ун-та*. 2009. № 324. С. 119–122.
3. Поправко О. В. Трансформації феномену свята в культурі Постмодерну. *Мультиверсум. Філософський альманах* : зб. наук. праць. Вип. 7 (105). К. : Український центр духовної культури, 2011. С. 144–154.
4. Поправко О. В. Філософське осмислення свята як феномену культури. *Філософські обрії* : Науково-теоретичний журнал / Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Вип. 36. Київ ; Полтава, 2016. С. 142–152.
5. Поправко О. В. Фундаментальність свята у культурному бутті людини. *Мультиверсум. Філософський альманах* : зб. наук. праць. Вип. 3 (111). К. : Український центр духовної культури, 2012. С. 206–216.
6. Тузовский И. Д. Глобальный праздник как культурный феномен Цифровой эпохи. *Человек и культура*. 2020. № 4. С. 33–48. URL: https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=31767

Елеонора Скиба

доктор філософських наук, професор,

професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

(м. Дніпро)

ФІЛОСОФІЯ ПРАВА ЯК ОДИН ІЗ ІНСТРУМЕНТІВ РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ

Сучасна система виховання здобувача вищої освіти вимагає від кожного учасника навчального процесу необхідності сконструювати себе як активного та відповідально діючого, компетентного та неупередженого суб'єкта, який не обмежений стереотипами щодо віку, гендеру, або нації. Виховання поваги до прав і свобод людини, особистої відповідальності як громадянина стали найважливішим завданням змісту освітньо-виховної функції сучасної філософії права. Виховання такої особистості вимагає використання принципу плюралізму та міждисциплінарних знань у процесі засвоєння та використання наукового знання. Розуміння єдності герменевтичного, феноменологічного, конкретно-історичного методів, методу порівняльного аналізу із застосуванням різних прийомів, що базуються на принципах методологічного плюралізму, які враховують також особливості діалектичного методу допоможе виховати відповідальне ставлення. Сучасне суспільство має поважати співіснування протилежностей або відмінностей у соціально-культурному просторі. Питання гендерної відмінності не можуть вирішуватися у площині протиріччя. Сучасна система освіти має навчити індивідуума вирішувати проблеми через адаптацію, гнучкість, відкритість до трансформацій без втрати своєї особистої свободи або своїх прав та своєї індивідуальності.

Філософія права, через формування у особистості критичного мислення надає людині зрозуміти шляхи побудови правої картини світу, проаналізувати здобутки сучасних правових доктрин і робить вагомий внесок у соціальну стабільність. Ця сфера наукового знання, розкриваючи світ буття права, допомагає зрозуміти, що через вивчення закону та праворозуміння середовища можна уявити загальну картину суспільства, і навпаки. Аналізуючи сутність права, досліджуючи розвиток правових доктрин, становлення морально-правових концепцій, філософія права сприяє не тільки розвитку правової свідомості, але й створює, тим самим, соціально-філософський дискурс. Наукові доробки цієї теоретичної галузі знання впливають на майбутні соціальні проекти. Дискурс, діючи як репрезентаційний аспект світу у вигляді соціально-правових процесів, відносин, соціально-економічних структур реальності, розкриває себе через «ментальний світ» правових та моральних цінностей в складному сплетінні із соціальним світом. Філософія права досліджує які універсальні цілі переслідує право та закон і, таким чином, приймає участь у формування дискурсу. Дискурс, у свою чергу, не тільки репрезентує світ яким він є, він об'єднує вже існуючі і перспективні соціальні

проекти. Філософія права бере участь у створенні майбутніх напрямків соціально-правових проектів. Як учбова дисципліна вона формує навички, які допомагають особистості, зберігаючи власну ідентичність, аналітично мислити та позитивно сприймати соціально-культурне різномаяття. Досліджуючи загальні основи правової реальності, філософія права виходить за межі суто правничих питань. Вивчаючи онтологічний, антропологічний, екзистенціальний характер буття правової реальності, філософія права розглядає питання таких загально важливих цінностей як справедливість, рівність, право, міра, добро в системі держави та окремої людини. Досліджуючи правову реальність ми розуміємо культурний, економічний, соціальний зміст певного періоду країни. Вивчаючи правові явища крізь філософське бачення ми виявляємо загально важливі смисли цих правових явищ, розуміємо їх як прояв культурно-історичних феноменів у формі правових явищ.

Філософія права надає можливість зрозуміти буття як загальнолюдську цінність, вона досліджує культуру, мораль через правові норми, вивчає свідомість людини на рівні правозастосування. Займаючись соціально-правовими реаліями, філософія права звертає увагу на вічні питання хаосу та порядку, смислу та цінності соціуму, людини та держави, таким чином, ця наука досліджує, що є для людини та держави найголовнішим і найважливішим, у якому напрямку має суспільство спрямувати свої зусилля, вона звертає увагу суспільства на свідомість та правову свідомість як рушійних чинників існування буд-якої спільноти.

У сучасному світі роль соціальних наук у забезпеченні стабільності розвитку стає все більш актуальною та вирішальною. Філософія права посідає дедалі вагомє місце у процесі розбудови свідомості, у тому числі, правової. Ми бачимо, що досягнення будь-якою країною економічного розвитку не забезпечує цій країні сталого стабільного становища. Постійно відбуваються економічні, соціальні, екологічні кризи. Соціальна філософія та філософія права є тим потужним знаряддям, що може завдяки своїй специфіці проаналізувати внутрішню сутність проблеми і, тим самим, зв'ясувати перспективи. Соціально-економічний оцінка допомагає зрозуміти, що досягти сталого розвитку можна лише в умовах єдності та цілеспрямованості між різними факторами, якими детерміновано загальний рівень життя суспільства.

Соціально-філософський аналіз сучасного дискурсу допоміг встановити певні аспекти сталого розвитку, а саме: екологічний, економічний, демографічний, соціальний та культурологічний. Сучасне світове суспільство вже зрозуміло, що досягнути сталого розвитку не можливо тільки завдяки зусиллям спрямованим на економічні зрушення, треба знайти якісь інші чинники впливу на загальну ситуацію постійно існуючої кризи. Роль суспільної свідомості у розбудові політичних та економічних процесів надзвичайна. Тому, така функція філософіє права, як виховно-освітня дедалі більше має розумітись у суспільстві як фундаментальна, без соціальних перетворень не можна вирішити, на нашу думку, проблеми різного роду криз.

Ми вважаємо, що прийшов час коли зрозуміло, що технологічні здобутки як ціль не можуть забезпечити сталий розвиток економічного чи, навіть, політичного становища. Увага до розвитку свідомості людини має стати пріоритетом якщо ми бажаємо, щоб технології надали позитивний вплив, призвели до економічного, політичного зростання. Матеріально-технічні здобутки мають бути не ціллю, а засобом розвитку духовного стану індивідуальності та колективу. Ми бачимо, що певні країни досягли неймовірних висот у промисловості, але це не забезпечило їх стабільність. В основі будь якої діяльності людини має бути свідоме відношенні до життя як найвищої цінності, повага до самого процесу людського існування. Життя доводить, що ті «примари», про які казав Бекон у своїй роботі «Новий Органон» у вигляді застарілих стереотипів так чи інакше впливають на людську свідомість. Філософія права допомагає проаналізувати що є суще та належне, яким чином людський розум має дістатися істини.

Список використаних джерел

1. Жданенко С. Б. Правовий менталітет та правове виховання. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого*. 2013. № 4 (18). С.184–189.
2. Скиба Е. К. Ідентичність у сучасному просторі: монографія. Вінниця, 2017. 169 с.

Ілля Тебенко

студент I курсу спеціальності «Геодезія та землеустрій»

Науковий керівник: Шлеїна Л.І.,

доктор філософії з педагогічних наук,

старший викладач кафедри суспільно-гуманітарних наук,

Таврійський державний агротехнологічний університет

імені Дмитра Моторного

(м. Мелітополь)

ГЕНДЕРНА ПРОБЛЕМАТИКА У ФІЛОСОФСЬКОМУ ДИСКУРСІ

Гендерна проблематика є інноваційним науковим і філософським дискурсом, відповідним процесам модернізації та постмодернізації глобалізованого світу. Виникнення гендерного дискурсу спричинене критикою класичних теорій статі, що заперечували традиції у взаєминах чоловіка і жінки та сприяли затвердженню нових підходів, відповідних епосу модерну та постмодерну. Вперше в історії філософії Ніцше окреслює концептуальні основи для репрезентації феномена жіночого в філософському дискурсі та підриву тим самим класичної патріархатної мізогіністичної традиції в філософії. Пізнання, свідомість, втрачає у Ніцше пріоритет перед тілом і розглядається ні як самостійна істота, а як продукт діяльності тіла.

Подальший розвиток філософської концептуалізації жіночого на основі філософії Ніцше представлено в двох основних філософських критичних дискурсах сучасності, таких як 1) постструктуралізм і постмодернізм (Ж. Лакан, Ж. Дерріда, Ж. Дельоз, М. Фуко, Ж. Ф. Ліотар) та 2) філософія фемінізму (Дж. Батлер, Р. Брайдотті, Л Ірігаре, Ю Крістева). Концепція тіла як ефекту влади, що належить М.

Фуко, стверджувала, що гендерні маркування суб'єктивності є соціально сконструйованими і виробляються певними типами владних стратегій. За Ж. Дельоз концепція бажання як виробництва полягає в тому, що бажання є матеріальною трансформацією життєвої стратегії, яке може скласти основу незалежної жіночої суб'єктивності в культурі. Філософія фемінізму вносить істотний внесок у відмову від практик бінарного філософського мислення, оскільки в ній не відтворюється традиційна патріархатна структура ідентичності.

Спираючись на практики Ж. Лакана [1] М. Фуко [2], Д. Остіна [3], відомий американський філософ Дж. Батлер вводить в сучасний науковий дискурс теорію перформативної гендерної ідентичності [4], що вказує на відсутність будь-яких справжніх сутностей («унікальних», «Автентичних», «даних») у практиках репрезентації. Відповідно до перформативної теорії, що виходить з первинності дії відносно структури, а не існує справжньої природи жінки або істинної природи чоловіка, що впливають з їх тілесних особливостей. У зв'язку з цим гендер розглядається як результат багаторазових перформативних дій індивіда (performative acts), здійснених у певному культурному контексті. Гендер інтерпретується як технологія репрезентації себе за допомогою різних соціальних інститутів: сім'ї, системи освіти і виховання, засобів масової інформації, політики, права, мови, мистецтва, науки та на думку Т. де Лауретіс є наслідком самопрезентації в широких межах: від нормативних гендерних дисплеїв до повного розмивання кордонів статі [5]. Така репрезентація постає у певному сенсі «грою» між психікою і зовнішнім проявом, що регулюється дискурсом і нормами.

Отже, означені питання безперечно підлягають додатковому обговоренню, аргументації. Проте не підлягає сумніву той факт, що відмітною стороною гендеру є його динамічний характер, а його розуміння означає вивчення гендерних процесів, різних тенденцій і механізмів та їх трансформації. Сьогодні можна припустити, що співвідношення структурного та індивідуального рівнів механізму гендерної динаміки продовжуватиме мінятися. Вектор цієї зміни спрямований на користь зростаючої ролі кожного індивіда в конструюванні їм самим різноманітного соціального світу, відкритті нових перспектив для реалізації в ньому.

Список використаних джерел

1. Воровка М. І. Теорія і практика розвитку гендерної культури студентів вищих навчальних закладів України: (60-ті роки ХХ – початок ХХІ століття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : 13.00.01. Кропивницький, 2019. 40 с.
2. Lacan J. The Function of Language in Psychoanalysis. *The Language of Self*; Ed. By A. Wilden. Johns Hopkins University Press, 1968.
3. Остин Дж. Л. Слово как действие. *Новое в зарубежной лингвистике*. 1986. Вып. 17. С. 22–131.
4. Butler J. Gender trouble: Feminism and the Subversion of Identity. London, New York : Routledge, 1990.
5. Лауретис Т. Риторика насилия. Рассмотрение репрезентации и гендера. *Антология гендерной теории / сост. и комментарии Е. И. Гаповой и А. Р. Усмановой*. Мн. : Прописи, 2000. С. 347–372.
6. Шлєіна Л. І. Гендер у філософському дискурсі. *Гендер. Екологія. Здоров'я* : матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 18 – 19 квітня 2019). Харків : ХНМУ, 2019. С. 182–183.
7. Шлєіна Л. І. Сутність компетентнісного підходу у вищій освіті. *«Філософські обрії сьогодення»* : зб. статей, тез і доп. учасн. V Міжнародної науково-практичної конференції / за заг. ред. Берегової Г. Д., Рупташ Н. В. Херсон : ДВНЗ «ХДАУ», 2017. С. 315–317. URL: <http://www.tsatu.edu.ua/shn/naukova-dijalnist/konferenciji/>

Олена Троїцька,

*доктор філософських наук, професор,
завідувачка кафедри філософії*

Дмитро Вакало,

аспірант кафедри філософії

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького

(м. Мелітополь)

АКТУАЛІЗАЦІЯ ПРАКСЕОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ ФІЛОСОФІЇ ДО ІННОВАЦІЙНИХ ЗМІН АКСІОЛОГІЇ ПРИРОДИ

Актуальність питання пов'язана з необхідністю філософського підсилення сучасних інноваційних соціально-освітніх проєктів, яким потрібний методологічний, аналітичний, рефлексивно-критичний і ціннісно-смісловий потенціал філософії, як теоретичної форми світогляду. На основі аналізу досліджень і практичного досвіду встановлено фактичну обмеженість функціонального поля філософії через визнання значущості її тільки у площині методологічної й пізнавальної функцій та через тлумачення філософії як «служниці» наук.

Разом з тим, конструктивне розгортання змісту філософських специфічних побудов і філософської творчості, що представлені діалогом, конструюванням, діалектичним методом, феноменологічною редукцією та дискурсивним мисленням, важко не помітити у рефлексивно-оцінних, інтерпретаційних, аналітико-синтетичних та інших способах інноваційного пошуку. Саме тому є необхідність презентувати роль практичної і публічної філософії в інноваційному соціально-культурному русі, зокрема через використання комплементарності аксіологічного і праксеологічного підходів.

Відомо, що головне призначення філософії полягає у розробці граничних ціннісних орієнтацій, глобальних цілей, що зводяться до єдності людей та їх піднесення у вирішенні життєвих проблем до гармонійної реалізації людського потенціалу. Не можна заперечувати той факт, що сучасна антропологічна ситуація є певною невідповідністю між ставленням людини до природи та можливостями відновлення її балансу. Тому звернення до проблеми людини в аксіологічному, праксеологічному або духовно-практичному вимірах, які в особистісному житті постають інтеграцією в цілісність життєтворчості, слід визнати більш, ніж своєчасним. Отже, Людина, маючи такі поос-можливості, повинна відповідати за все, що відбувається не тільки в суспільстві, але й у космосі, тобто вона має контролювати на рівні розуму (поос – грецьке «розум») вплив на природу і усвідомлювати вплив природи як суперсистеми на її «мікрокосм», тобто духовний світ.

Багатовекторність проблеми, навіть на перший погляд, породжує очевидність необхідних як дослідницьких, так і перетворюючих дій, критичний аналіз яких

свідчить про вже зрозумілі аспекти досліджень і стратегій, що вивірені часом, і про ті, що відносяться до граничних сфер буття людини [1; 3]. Саме тому треба активізувати світоглядну рефлексію, менеджмент антропологічної, соціокультурної діяльності та мистецтво життєтворчості людини як біосоціодуховної істоти всесвіту.

Отже, для інноваційних проектів першочерговим завданням постає розробка технологій формування «нової» людини, яка знає, розуміє і людино(ви)мірно «вибудовує» свою природу відповідно до законів суперсистеми (космосу), з одного боку, та розвиває в собі «людське» відповідно до «культурного коду», тобто навчається не тільки забезпечувати біологічний, фізіологічний і психічний розвиток, а й спрямовувати свою життєдіяльність на виконання законів і правил людського буття у «макро-меза-мікрокосмі», з другого боку.

Оскільки сучасна *Homo sapiens* далеко ані *Homo sapientis*, ані «*tabula rasa*», а світогляд якої суттєво змінився [4], то, якщо мова йде не про «прекрасне далеко», а про реальне «сьогодення», від філософії потрібні реальні, сформовані для використання у соціокультурних практиках:

а) стратегії когнітивно-комунікативної діяльності, в яких узгоджується і засвоюється нове ціннісне знання про людину і природу;

б) культурно-освітні практики відродження «втраченої парадигми природи людини» (Е. Морен) [2], космоцентризму, антропологічні розробки, український кордоцентризм та конкордизм, ноосферні концепції, космологія, екофільні традиції, практики запобігання «одномірності, інструментальній, технократичній-зорієнтованості людини» тощо;

в) тренінги формування трансверсальних, універсальних, соціальних (*soft skills*) компетентностей людини, адже сьогодні саме вони, хоча й не у повній мірі, а іноді частково і фрагментарно, але виконують функцію навчання організації власного життя (інтра-персональні компетентності, що пов'язані з такими властивостями, як самодисципліна, мотивація, емпатія, гідність тощо; інтер/або екстра-персональні, що забезпечують презентаційні, комунікаційні, організаторські якості, лідерство та роботу в команді; компетентності глобального громадянства і суб'єкта всесвіту – поінформованість, толерантність, повага до різноманіття, міжкультурне розуміння, етика природи, «екологізація етики», «етизація екології» тощо); критичне, рефлексивне та інноваційне мислення (креативність, винахідництво, аналітичність, концептуальність.....). Слід додати, що саме вони уможливають дію алгоритму змін людини від «*noscire nosce*» до досконалості та гармонії у всесвіті;

г) діалогічні практики розуміння дискурсивних компонентів, несвідомих установок індивідуальної свідомості, повсякденної мови, життєвих смислів, історичної інтуїції, ірраціональних проявів світогляду і поведінки людини та її уподобань тощо за умови імперативного збереження ціннісних констант, що підтримують розвиток системи «людина – всесвіт».

Таким чином, філософія має не менш значну можливість долучитися до

інноваційних перетворень соціокультурного буття людини.

Список використаних джерел

1. Axiological survey of the modern cultural-educational practices of personality: [monograph] /V.V. Molodychenko, P.I. Oleksenko, T.S. Troitska, O.V. Fedorova, G.G. Taranenko. Melitopol, 2016. 208 p.
2. Морен Э. Утраченная парадигма: природа человека. Киев: КАРМЭ – СИНТО, 1995. 240 с.
- 3 Troitska T. S., Troitska O. M., Popravko O., V.Krylova A. M. Reconstruction and dialogua in the recovery of the lost paradigm «human-nature». SGEM, 2019 (Albena, Bulgaria, 30 June – 6 July 2019). Sofia, 2019. V. 19. P. 629–635.
- 4.Habermas J. Die Einheit der Vernunft in der Vielfalt ihrer Stimmen. Nachmetaphysisches Denken. Frankfurt am Main: Suhrkamp, (1988). S.153–186.

Тамара Троїцька,

*доктор філософських наук, професор,
професор кафедри філософії*

Анна Набокова,

аспірант кафедри філософії

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького

(м. Мелітополь)

**ФІЛОСОФІЯ В ІННОВАЦІЙНОМУ РУСІ: ВІД ГРАНИЧНОГО
ОСМИСЛЕННЯ БУТТЯ ДО СВИТОГЛЯДНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ**

Філософська аналітика практичної значущості науки та пошукового потенціалу і надбань науково-дослідних, науково-методичних центрів, лабораторій, а також соціальних і культурно-освітніх інституцій встановила тенденції розвитку і перспективи наукової теорії і практики, які можна визначити як маркери інноваційного руху: доцільність філософського осмислення зв'язку науки і практики як інноваційної системи, що має відповідати праксеологічному виміру; зміна характеру сучасної науки, яка стала мати виразні соціальні риси та ознаки, оскільки суб'єкт пізнання є соціальною особою, наукове знання за характером є суб'єктно-об'єктивним і розвиток науки суттєво залежить від матеріальної і фінансової підтримки суспільства і держави тощо; необхідність експертного виміру результатів кожного наукового дослідження на предмет відповідності законам еволюції й коеволуції природи, соціуму і розвитку особистості; врахування в оцінюванні значущості наукового знання його консенсуального і контекстуального характеру. Далеко неповний перелік цих вимог свідчить про необхідність кваліфікованого науково-практичного супроводу профілактики й подолання кризових антропологічних ситуацій.

Звичайно, у межах своєї функціональності філософія має звернутися не тільки до суто філософських «процедурно-інструментальних» питань теорії, а й дискусійних (розломних) і контраверзних питань, що впливають на сутність, характер, процедуру інноваційних наукових процесів (опозиція між формаційним та цивілізаційним підходами у соціальній теорії, етична інтерпретація промислового капіталізму (М. Вебер), соціально-метафізичні проекти філософського постмодерну і after постмодерну, концепція масового суспільства, соціокультурні наслідки «масовизації»

суспільства (Х. Ортега-і-Гассет, Ж. Бодріяр) та до багатьох інших проблем), але «поглиблена редукція» нічого не змінить у з'ясуванні глибинних причин антропологічної кризи та її подолання. Отже, не втрачаючи фундаментальності методологічних засад, сучасна практична і публічна філософія має спрямовувати інноваційний рух до утвердження праксеологічних засад у творенні, трансфері і впровадженні нового знання, алгоритм якого ми пропонуємо для дискусії.

Перше. Термін Й. Шумпетера «інновація», що спочатку (2011 рік) вчений схарактеризував тільки як інноваційний процес, а в 30-ті роки ХХ століття визначив інновацію як втілення наукового відкриття, технічного винаходу в новій технології або в новому виді виробу. У такому розумінні інновація постає як зміна з метою впровадження та використання нових видів товарів, нових виробничих, транспортних засобів, ринків і форм організації продуктивної діяльності, насамперед в промисловості і, більш того, для «масового користувача». У такому розумінні, на нашу думку, інновація, як продукт творчості, втрачає характер аподиктичності, адже не передбачає непередметної сутності. Таке тлумачення виводить із інноваційного процесу гуманітарне і соціально-поведінкове знання.

Друге. Сприймаючи беззаперечно специфіку гуманітарних проектів, які є за спрямованістю соціально-культурними і культурно-освітніми, слід визнати те, що їх алгоритм, етапи, моніторинг і маркетинг будуть певною мірою відрізнятися від інших інноваційних процедур, технологій, засобів. Саме тому ми вважаємо, що, перш за все, починаючи інноваційний проект, слід з'ясовувати контекстуальний характер майбутнього дослідження, в якому провідне місце будуть займати реальні проблеми життя, які мають розв'язуватися у когнітивно-комунікативному науковому процесі. У такому форматі інноваційна практика максимально наблизить результати дослідження до «інноваційного тренду».

Третє. Наш досвід свідчить, що алгоритм інноваційного руху щодо зазначеної тематики починається з аналізу нормативних документів та стратегічних орієнтирів наукової діяльності. Перелік актуальних і перспективних наукових досліджень зазначається, як правило, у галузевих наукових документах, у концепції та стратегії розвитку навчального закладу, в інших програмних документах. Отже, за результатами контент-аналізу пріоритетними напрямками інноваційної діяльності сучасного ЗВО можуть стати: поєднання у прогресивному поступі руху ЗВО як інституції науки і освіти та розвитку особистості суб'єктів культурно-освітнього простору; ліквідація розриву між процесами творення нового знання і його впровадженням та реалізацією; діалектична єдність створення, прийняття, освоєння та застосування інновацій; забезпечення не стільки адаптивної науково-освітньої діяльності закладу, скільки його спроможності змінювати ситуацію відповідно до нових викликів; неперервна апробація, адаптація та діагностика інноваційних результатів, які надають: а) корисне; б) прогресивне; в) позитивне; г) сучасне; д) передове нове знання.

Четверте. Специфічним завданням роботи слід вважати визначення функцій філософії, що концентруються навколо центрального філософського питання – питання про людину, про мету її буття, і у такий спосіб функції класифікуються як онтологічні, теоретико-пізнавальні, аксіологічні, праксеологічні, або духовно-

практичні. Не зважаючи на те, що, починаючи з Нового часу, розуміння філософії зведено до звичайного пізнання і різновиду науки, слід, навіть на рівні здорового глузду, визнати поліфункціональність філософії, адже поряд з пізнавальними функціями існують ідеологічні, які залежно від «суб'єкта» і «об'єкта» постають моральними, політичними, правовими, естетичними та іншими світоглядними константами. Більш того, якщо поділити функції на теоретичні і методологічні, то можна говорити про світоглядні (гуманістична, соціально-аксіологічна, культурно-виховна, пояснювальна або інформативно-експлікаційна) та загальнометодологічні (конструктивно-евристична, координаційна, синтезуюча і логіко-методологічна). Важко уявити інноваційний пошук та впровадження його результатів поза функціональним полем філософії.

У світлі антропологічних завдань та імперативів принципово важливим постає визнання ролі філософії як певного аксіологічного та праксеологічного регуляторів науково-інноваційної діяльності. Останнім часом, коли наука виявила негативні наслідки свого «панування», за слушним зауваженням М. Булатова, «...філософія, котра довгий час виконувала роль «служниці науки», почала оживляти й інші свої функції. Можна помітити більшу диференціацію науки і філософії: перша становить основу всього виробництва, друга – засіб формування людини і протидії руйнівній експансії науково-технічного прогресу» [1, с. 552]. Стає очевидним, що розвиток сучасної інноваційної людини не є можливим без філософських засад формування здатності її до ціннісно-сислової орієнтації локального і глобального рівня [3], без таких soft skills, як критичне мислення, креативність, без компетентностей, що займають трійку лідерських позицій серед навичок у ТОП-10 [4]. Саме вони знаходяться у предметній площині філософії.

Резюмуючи головне призначення філософії інноваційного руху, що полягає у формуванні світогляду вільної людини як суб'єкту усіх відносин суспільства та її зростання від Homo sapiens (людина розумна) до Homo sapientis (людина мудра), треба наголосити на тому, що в умовах загроз і криз повсякденного світогляду і навіть здорового глузду стає зовсім недостатньо для вибудовування стратегій життєдіяльності. Людина має спиратися на усі види знання і життєві смисли, які складають предметну царину філософії і пропонують її осягнення людині. Тому філософи кажуть: «Ми відповідальні не за жертви, а перед жертвами...» [2].

Список використаних джерел

1. Булатов М.О. Філософський словник. К.:Стилос, 2009. 575 с.
2. Гваттари Ф., Делез Ж. Что такое философия? М.:Академический проект,2009. 261 с.
3. Степаненко І.В. Людинотворчий потенціал філософії: стратегічні перспективи вищої освіти. *Філософія освіти. Philosophy of Education*. 2017. №1. (20). С.235 – 245.
4. Gray A. The 10 skills you need to thrive in the Fourth Industrial Revolution. Posted on 19 Jan 2016. URI:<https://www.weforum.org/agenda/2016/01/the-10-skills-you-need-to-thrive>

Людмила Фірсова

*кандидат філософських наук, доцент,
професор кафедри ЮНЕСКО*

«Філософія людського спілкування» та соціального захисту,

Державний біотехнологічний університет

(м. Харків)

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ

Критичне мислення стало об'єктом багатьох дисциплін (психології, педагогіки, філології, філософії). В нашій науковій літературі його називають міждисциплінарним явищем. Кожна дисципліна виділяє свою предметну площину цього поняття. Філософський підхід відрізняється своєю фундаментальністю, так як для філософії важливо проникнути в сутність поняття, використовуючи логіку та аргументацію розглянути основи раціональних здібностей, вміння ставити питання про які говорять спеціалісти вищеназваних дисциплін.

Аналізуючи визначення критичного мислення, зауважимо, що кожна дефініція підкреслює певні ознаки цього явища. Для розуміння сутності, можливо скористатися досвідом історії та порівняти сучасні уявлення з історико-філософськими вченням, які вплинули на формування навчальної дисципліни «критичне мислення». Критичне мислення означає не негативність суджень і критику, а розумний розгляд різноманітності підходів, з тим, щоб виносити обґрунтовані судження і рішення. «Критичне» в цьому контексті означає «аналітичне». Критичне мислення це свого роду спрямоване мислення, оскільки воно спрямоване на отримання бажаного результату. До компетенцій критичного мислення належать вміння аналізувати проблему, знайти приклад, який її ілюструє, зробити висновок шляхом логічного переходу від однієї ідеї до іншої. Філософія не тільки прищеплює молодим людям загальну культуру і основні цінності, а й вчить організовувати міркування відповідно до визначеного порядку.

Критичне мислення стало дуже популярною темою в останні десятиліття. В англomовному освітньому середовищі не тільки викладаються дуже багато різноманітних учбових курсів по критичному мисленні, але і презентації учбових посібників та підручників не обходяться без коментарів на тему як це розвиває критичне мислення. На наш погляд, така популярність обумовлена практичною природою критичного мислення як фактору формування сучасного суспільства та методів вирішення значимих проблем сучасності. Актуальність проблеми викликана занепокоєнням про долю сучасної цивілізації. Кризи, породжені сучасною цивілізацією, і перш за все екологічний - ось що в кінцевому рахунку стоїть за сьогоднішнім настільки широким інтересом до проблеми критичного мислення. Поки ми не звільнимся від думки, що тільки людина (суспільство, культура) вносить сенс в існуючий світ, поки ми розглядаємо природу як «сировину», ми не зможемо подолати не тільки екологічні, а будь-які кризи. Тому що, екологічна криза це продукт певного типу ментальності, заснованого на

нашому відношенні до природи і розумінні її. Природа розуміється як об'єкт(система об'єктів), яку використовує людство для своїх цілей; не тільки до неживої, але і до живої природи людина відноситься не просто як хазяїн, а як користувач, який приходить в світ для того, щоб його змінити(не зрозуміти, пояснити, облагородити). Ця тенденція не нова, вона заснована на традиціях двохсотлітньої давнини дуалізму природи та культури і потребує раціонального аналітичного філософського переосмислення.

Важливим для цього є поняття «розуму». Ще з часів Платона та Аристотеля, пізніше – через Декарта, Лейбніця та Лока та аж до Канта, Фіхте та Гегеля, поняття розуму було одним із ключових для філософії. Кант вважав, що мислення – це здатність формулювати єдність в сфері нашого досвіду. В цій здатності він виділяє два рівня: розсудок як створення єдності по правилам за допомогою категорій та розум як створення єдності правил розсудку за принципами. Це означає, що розум організує не чуттєвий матеріал, не досвід, а сам розсудок. Кант виділяє два способи застосування розуму: формальний(логічний) та реальний(трансцендентальний). При логічному застосуванні використовується здібність розуму давати опосередковані висновки, тобто здійснювати умовивід, а при реальному застосуванні розум виробляє особливі поняття, які Кант, слідом за Платоном, називає ідеями. На думку Канта, філософія повинна досліджувати трансцендентальне застосування розуму, його здібність творити ідеї за допомогою яких розум створює систематичну єдність знання. Єдність яку надає розум нашому знанню Кант називає телеологічною, тобто єдністю через мету, яку вважає найвищою формою єдності взагалі. Тобто розум надає єдність правилам розсуду за принципами вищої єдності – єдності мети те, що розсудок може підвести тільки під єдність причин. Не випадково в кантівській системі категорій розсудку, тобто тих правил за допомогою яких створюється світ досвіду і якими оперує сучасне природознавство, немає категорії мети. Мета – це принцип розуму, а не категорія розсудку, але розсудок не може обійтись без цього принципу, так як залишиться без регулятиву.

Як бачимо, тільки мета, доцільність, згідно Канту, є найвищим принципом теоретичного пізнання. Закономірності, які розкриває розсудок шляхом виявлення причинного зв'язку явищ, виявляються системою засобів для реалізації мети – не суб'єктивної мети людини чи людства, а об'єктивного цілеспрямування, так як мова йде про теоретичне застосування розуму. Для відповіді на питання про те, що таке критичне мислення, суттєво те, що саме теоретичний розум постає у Канта як здібність бачити мету. Кант, аналізуючи розум, виявляє його практичне коріння, стверджуючи, що цілеспрямована здібність розуму в сфері науки обумовлена його головною функцією – бути законодавцем в сфері моральності. Це означає вказувати мету для людської діяльності та встановлювати ієрархію цілей. Не випадково Кант підкреслював, що Платон, який вперше відкрив ідеї розуму, знаходив їх у практичній(моральній сфері), тобто в тому, що засновано на свободі вибору. Споконвічна сфера розуму, згідно Канту, це сфера свободи, а ідея блага як

серцевина практичного розуму, має в теоретичному розумі свій аналог у вигляді принципу доцільності. Ідея блага – це найвище поняття розуму незалежно від його розділу на теоретичний та практичний. Морально-практичні корені розуму Кант розглядає в етиці. Тут розум як здатність принципів володіти не тільки регулятивною, але і конститутивною функціями, його мета стає реальною причиною дії. Практичний розум – це розумна воля. Діяти, виходячи із принципів розуму значить керуватися ідеєю блага. Кант вважав, що моральний світ є справжнім царством розуму. Там де розум знаходить свою конститутивну функцію, ми виходимо за межі явищ і опиняємося в світі речей в собі, тобто вільних та розумних істот. Існування таких істот само по собі є метою. Ось така кантівська інтерпретація розуму. Він продовжив європейську філософську традицію не тільки Платона, але і Аристотеля, яка проходить через середньовіччя та завершується Лейбніцем. Аристотель стверджував перевагу цільової причини над причиною діючою, так як основною функцією розуму він вважав пізнання цільових причин. У Аристотеля тісно взаємопов'язані три фундаментальні поняття: мета, благо та розум. Згідно Аристотелю, розум – це здатність формулювати цілі, які завершують ряд та зупиняють механічний рух від одного до другого. Виключення принципу цілеспрямованості із природознавства Нового часу перетворювало природу в такий незавершений, не маючий смислового виміру ряд. Проекція механічного світогляду із сфери природознавства на людське життя та діяльність загрожувала усуненням понять мети і сенсу із сфери моральності. Все це призвело, в кінці ХІХ ст., до того, що поняття розуму було зведене до наукової раціональності як пояснення усіх явищ та установлення між ними причинно-наслідкового зв'язку. Ця тенденція проявляється і сьогодні, коли мова йде про дефініції критичного мислення. Але критичне мислення неможливо відносити тільки до сфери раціональності, тому що коли ми працюємо з фактами то завжди робимо моральний вибір. Актуальним є подолання дуалізму наук про природу та наук про культуру як можливість покласти в їх основу єдиний принцип цілеспрямованості. Від наукової раціональності як технікою заволодіння природою, необхідно звернутися до розуму як вищої людської здібності розуміти смисловий зв'язок людських дій та явищ природи в їх єдності та взаємозв'язку. Критичне мислення має не тільки логічне, але і аксіологічне коріння.

Список використаних джерел

1. Критичне мислення: як цьому навчати : науково-методичний посібник / Н. В. Вукіна, Н. П. Дементієвська, І. М. Сущенко ; за наук. ред. О. І. Пометун. Харків : Б. в., 2007.
2. Дьюї Дж. Психологія и педагогіка мышления. (Как мы мыслим) ; пер. с англ. Н. М. Никольской ; ред. Ю. С. Рассказова. М. : Лабиринт, 1999.
3. Тягло А. В. Критическое мышление на основе элементарной логики : учеб. пособие. Х. : Центр усовершенствования социологического образования, 2001.
4. Тягло О. Критичне мислення : навч. посібник. Х. : Основа, 2008.

СЕКЦІЯ 7. СОЦІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Тетяна Білецька

*кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології, педагогіки та
соціально-економічних дисциплін
Національної академії Державної прикордонної служби України
імені Б. Хмельницького
(м. Хмельницький)*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

В умовах сучасних соціальних перетворень дедалі активніше вивчаються питання формування соціального, культурного, інтелектуального капіталу як базисної складової досягнення соціального успіху. Концепцію соціального капіталу дедалі частіше розглядають як якісну характеристику соціальної організації суспільства. Зокрема, на думку Р. Пантема, соціальний капітал має свої корені у соціальних мережах, нормах та довірі, що стимулюють координацію та кооперацію для взаємної вигоди. Дослідник вважає, що соціальний капітал стосується таких елементів суспільної організації як соціальні зв'язки, норми, довіра. Останнє стає дедалі важливою складовою нашого життя в умовах складних соціальних процесів, пов'язаних в першу чергу із пандемією Covid 19, економічними та соціально-політичними негараздами.

У науковий обіг поняття «соціальний капітал» ввів французький дослідник П. Бурд'є у статті «Форми капіталу» (1983 р.). В основі його трактування соціальний капітал – це сукупність соціальних зв'язків, що виступають ресурсом для отримання вигод та є продуктом суспільного виробництва, матеріальних, класових практик, засобом досягнення групової солідарності. При цьому дослідник підкреслював, що соціальний капітал є не стільки причиною економічних інтересів та зисків, скільки проявом соціально-економічних умов, груповим ресурсом, тому не може бути оціненим на індивідуальному рівні [1; с.112].

При цьому базисом соціального капіталу, вважає дослідник, виступає приналежність до певної соціальної групи та підкреслює, що чим ширшою є мережа соціальних взаємин, яку особистість формує шляхом постійної роботи над ними і яку вона може використовувати в разі необхідності, тим вищими є шанси відтворення її економічного і соціального капіталу.

Деякі аспекти даного феномену розглядали у своїх роботах А. Токвіль, М. Вебер, Е. Дюркгейм. Пізніше, дещо інше бачення сутності соціального капіталу представив у статті «Соціальний капітал у виробництві людського капіталу» Дж. Колман. Він доводить, що соціальний капітал формується вільним, раціональним індивідом для досягнення власних цілей і є ресурсом соціальних взаємин, що

полегшує дії їх учасників, шляхом формування взаємної довіри, взаємних зобов'язань і очікувань, встановлення соціальних норм, утворення асоціацій [2; с. 122].

Послідовники Дж. Колмана розглядають соціальний капітал як атрибут індивіда, що дозволяє йому отримати певні преференції в досягненні життєвих цілей, кар'єрі, доступі до інформації тощо.

Посилення інтересу до даної проблеми спровокували праці Р. Патнема, який запропонував трьохфакторну модель соціального капіталу: взаємність, довіра та соціальні зв'язки. Перші дві складові є соціально-психологічними атрибутами свідомості індивіда, що дозволило досліднику вимірювати соціальний капітал за допомогою індивідуальних індикаторів таких як: інтенсивність і сила контактів, членство в громадських об'єднаннях, електоральна активність, задоволеність взаєминами, відчуття безпеки, довіра до різних соціальних груп та інституцій [3; с.65].

Під соціальним капіталом зазвичай прийнято розуміти здатність індивідів розпоряджатися обмеженими ресурсами на засадах свого членства в певній соціальній сітці чи більш широкій соціальній структурі. При цьому, здатність до накопичення соціального капіталу не є індивідуальною характеристикою особистості, вона є особливістю тієї мережі відносин, яку вибудовує індивід. Тобто, соціальний капітал є продуктом залучення індивіда в соціальну структуру.

Уявлення про соціальний капітал як про сукупність соціальних відносин і зв'язків базуються на дослідженні природи людських взаємодій, множинність та різноаспектність яких формують систему соціальних відносин. В результаті чого виявляється, що останні володіють економічними властивостями капіталу, що проявляється у наступному.

По-перше, участь людей у соціальних взаєминах є способом отримання будь-яких зисків чи переваг. Як відзначав класик німецької соціології Ф. Тенніс в окремих соціумах соціальні зв'язки стають предметом маніпуляцій, спрямованих на отримання певної вигоди, що дає підстави для висновку, що вони володіють інструментальним характером.

По-друге, базу соціальних відносин наповнюють мережі соціальних зв'язків, які використовуються для трансляції інформації, економії ресурсів, взаємного навчання правилам поведінки, формування репутації. На основі соціальних мереж, які часто володіють тенденцією до відносної замкнутості, формується інституційна основа – приналежність до певного соціального кола, членство у соціальній групі.

По-третє, ефективні соціальні відносини можливі в умовах стабільного, сформованого соціального порядку. Якщо соціальна організація, структура соціальних інститутів, а також соціальне середовище є міцними та незмінними, у людей виникає почуття екзистенціональної безпеки, яке виражається у збільшенні рівня довіри до соціальних інститутів (у тому числі, економічних та політичних), що, в свою чергу, забезпечує формування соціальної дисципліни, успішної соціалізації, зниження рівня аномії та девіації.

Отже, стабільність та соціальний порядок детермінують створення та функціонування єдиної соціальної спільноти (асоціації), засобом існування єдиних форм та цінностей, що поділяються її членами. Результатом наявності та визнання загальних норм та цінностей стає взаємна довіра, у якій є цілком конкретний економічний показник.

Водночас, погоджуємося із позицією окремих дослідників, зокрема, американського соціолога А. Селігмена, який у роботі «Проблема довіри» доводить, що соціальний капітал – це лише сукупність асоціацій, базованих на різних типах впевненості в роботі системи та її інституціональних утворень. Даний соціальний капітал (впевненість) базується на різних проявах безсвідомого, що якраз і забезпечується різними умовами солідарності. Він пропонує фіксувати соціальний капітал наступним чином: соціальний капітал=життя асоціацій=впевненість= принципи обміну = солідарність [4, с.90].

Базисом соціальної впевненості, на думку А. Селігмена, виступають: родинні зв'язки, спільні релігійні вірування, знайомства, колективна свідомість. Саме в межах таких контактів формується соціальна довіра. При цьому він наголошує на тому, що в різних соціумах існують розбіжності між довірою, впевненістю (система рольових очікувань) та духовною близькістю (здатність приписувати іншому власні позиції).

Усе це дає нам підстави для висновку, щодо того, що природа соціального капіталу є складною та володіє особливостями та певними змістовими характеристиками, які змінюються в процесі соціальних змін та перетворень.

Список використаних джерел

1. Бурдьє П. Социология политики / пер. с фр. ; сост. общ. ред. и предисл. Н. А. Шматко. М. : Логос, 1993. 336 с.
2. Коулман Д. Капитал социальный и человеческий. *Общественные науки и современность*. 2001. № 3. С. 121–139.
3. Патнэм Р. Характеристики социальной организации, включающие сети, нормы и социальное доверие, которые способствуют координации и кооперации в интересах общественной цели. *Bowling Alone: America's Declining Social Capital* : Journal of Democracy. 1995. January. P. 65–78.
4. Селигмен А. Проблема доверия. М. : Идея-Пресс, 2002. 256 с.

Бахтійор Ідрісов

кандидат соціологічних наук, доцент,

доцент кафедри соціології

Мелітопольський державний педагогічний університет

Імені Богдана Хмельницького

(м. Мелітополь)

АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ФАКТОРІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ВЕДЕННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

Серед факторів, що визначають здоров'я як соціально – економічну категорію, провідне місце належить здоровому способу життя, тому що він не припускає високих витрат і дає очевидний ефект у довгостроковій перспективі.

Актуальність дослідження даного аспекту суспільного здоров'я вперше був відображений в докладі 1974 року канадського міністра охорони здоров'я Марка Лалонда. У звіті аргументовано доводилося, що незважаючи на все більш зростаючі витрати на медицину, традиційна система охорони здоров'я не дає бажаного економічного ефекту, що здоров'я є віддзеркаленням способу життя, який веде людина. Надалі, перспектива поліпшення громадського здоров'я в соціально – економічному контексті розглядалася в працях А. Арженовського, М. Левіна, Ю. Андрієнко, О. Фенько, в яких доводилося, що ведення здорового способу життя населення більш ефективно і є економічно вигідним ніж витрати на лікування. Однак, вплив різних соціально-економічних факторів на усвідомлене ведення економічно активним населенням України здорового способу життя є недостатньо вивченим, що і визначило вибір теми.

Залежними змінними в даному аспекті дослідження є споживання алкоголю тютюнопаління, а також, ожиріння як факторів неправильного харчування і низької фізичної активності. Також, до даних змінних відноситься споживання овочів і фруктів як елементів здорового харчування.

В якості незалежних змінних розглядаються показники, які відображають доходи, освіту, фазу економічного циклу, індекс гендерної рівності, співвідношення середніх заробітків жінок і чоловіків. Розрахунки базувалися на даних ВООЗ, ОЕСР, Світового Банку, ООН. Оцінка залежностей показників здорового способу життя від обраних детермінант проводилася в такій послідовності: розглядалися діаграми розсіювання попарно взятих показників; вибиралися ті з них, для яких ступінь кореляції виявлялася досить високою.

У результаті була отримана підсумкова регресія для кожного окремо взятого елемента способу життя. Так, регресійні оцінки засновані на аналізі даних ВООЗ, ОЕСР, Світового Банку, ООН показали наступне.

1. В багатших країнах чоловіче населення в цілому менше схильне до паління. У країнах з високою нерівністю в доходах також менше курців серед чоловічого населення. Спостерігається і такий взаємозв'язок: чим менше частка населення молодше чотирнадцяти років, тим більше частка курців чоловіків. Це можна пояснити свідомою відмовою від куріння в сім'ях з дітьми.

2. Індекс освіти позитивно пов'язаний з чоловічим курінням. Виявлений і його суттєвий зв'язок з жіночим курінням: в країнах із відносною рівністю доходів чоловіків і жінок і високим рівнем освіти частка курящих жінок більше. Гендерна рівність є характерною для розвинених країн з високими показниками ВВП, однак, палінню жінок сприяє не стільки багатство країни, скільки їхня економічна рівність, тобто жінки переймають «чоловічу» модель поведінки.

3. Оцінки за даними 73 країн, що базувалися за показником частки населення що страждає на ожиріння, показали зворотний зв'язок між часткою населення із зайвою вагою і величиною подушного ВВП. Для характеристики правильного харчування в міжнародній статистиці звичайно зіставляються два подушних показника: споживання фруктів і овочів і споживання цукру. Дані показники за розвиненими країнами відобразили, що у більшості країн світу є тенденція зростання споживання як овочів і

фруктів, так і цукру [4, с. 213-214].

4. В якості показника неправильного харчування і недостатньої фізичної активності використовують частку населення, що має надлишкову вагу або страждає ожирінням, тобто населення, у якого індекс маси тіла перевищує відповідно значення 25 і 30 [4, с. 214]. В сучасній Україні частка населення з надмірною вагою досягає близько 40%, причому частка жінок цієї категорії перевищувала відповідний показник більшості інших країн. Підтверджується «неокласична теорія ожиріння», відповідно до якої залежність між часткою населення, що страждає на ожиріння, і подушним ВВП носить немонотонний характер – із зростанням доходу на душу населення частка людей, які мають зайву вагу зростає до певного ступеня, а потім починає знижуватися при значенні ВВП рівному 29000 доларів на людину в рік. Для порівняння: в Україні ВВП на душу населення у 2019 році становив близько 3660 доларів [1, с. 1]. Отже, майбутнє зростання ВВП у нашій країні може призвести до подальшого зростання частки населення, страждаючого на ожиріння.

Частка населення з нормальною вагою підвищується в міру вирівнювання середніх заробітків жінок і чоловіків. Це означає, що трудова активність жінок і відносне зростання їх доходів, з одного боку, сприяють здоровому способу життя, тому що збільшується частка населення з нормальною вагою. З іншого боку, позначаються й негативно – збільшується частка курців. Оцінка за просторовою вибіркою показала, що в багатьох країнах споживається більше алкоголю. Якщо даний фактор розглядати в термінах економічної теорії, алкоголь являє собою нормальне благо, споживання якого зростає зі зростанням доходів. При цьому, виникає зворотна залежність: алкоголь викликає зростання захворювань і необхідність високих витрат на лікування.

Також, виявляється зв'язок між рівнем споживання спиртних напоїв і часткою жінок у чисельності населення країни, що пояснюється ранньою смертністю чоловіків. У країнах з високим ступенем рівності доходів жінок і чоловіків алкоголь споживається більш інтенсивно саме за рахунок більш активного його вживання жіночою частиною населення. Так само як і у випадках жіночого і чоловічого куріння простежується взаємозв'язок між показником споживання алкогольних напоїв та індексом освіти. Отже, в більш «освічених» країнах люди в цілому і більше п'ють, і більше палять [3, с. 693].

Між споживанням алкоголю та курінням і часткою дітей у країні спостерігається зворотній зв'язок. Як і тютюнопаління, споживання алкоголю, з одного боку, може негативно позначатися на репродуктивному здоров'ї, а з іншого боку – супроводжує зростання доходів та освіти, які в сучасних економіках йдуть рука об руку з падінням народжуваності [3, с. 692].

З метою перевірки висновків, отриманих на основі аналізу просторової вибірки, була побудована модель панельної регресії для споживання алкоголю на душу населення. В даному випадку, основним показником міжнародних зіставлень є обсяг споживання в перерахунку на чистий спирт в літрах на душу дорослого населення, проте спостерігається парадоксальна ситуація – у першій п'ятірці знаходяться країни з різним рівнем ВВП. Рейтинг країн світу за рівнем споживання алкоголю за дослідженням World Health Organization. Global Status Report on Alcohol and Health за

2019 рік наступний: 1. Латвія – 12,9; 2. Австрія – 12,2; 3. Чехія – 11,9; 4. Франція – 11,4; 5. Словенія – 11,1 [2].

Однак, слід враховувати, що у Франції високі показники досягаються головним чином за рахунок вживання сухого вина, а в Чехії – пива, в той час як в Україні, яка займає 60 позицію в цьому антірейтингу – переважно горілки. Також, потрібно брати до уваги і високу частку вітчизняного тіньового ринку, що досягає 8 літрів на душу дорослого населення. Звертає на себе увагу і збереження близько 50% частки міцних спиртних напоїв в загальній структурі споживання алкоголю в Україні. При цьому, суттєве зростання споживання пива практично не скорочує споживання міцних напоїв, тому сумарне споживання алкоголю в нашої країні тільки зростає.

На основі панельної регресії виявлено наявність прямого зв'язку подушного споживання фруктів і овочів з часткою міського і сільського населення і зворотного – з часткою населення старше шістдесяти п'яти років. Це може позначати не тільки вплив освіти, інформації та реклами, але і відмінності в рівні доходів, які у людей, що проживають в сільській місцевості нижче. Тому вони змушені вибирати їжу ситну і більш дешеву, а фрукти і овочі не входять у цей набір. На макrorівні відсутній зв'язок показника споживання овочів і фруктів від таких змінних, як ВВП на душу населення, частка жінок у чисельності населення, рівень безробіття.

Отже, в якості висновків є необхідним виокремити, що економічне зростання підвищуючи рівень особистих доходів, освіти та гендерної рівності не призводить до більш здорового способу життя і навіть віддаляє від нього. Соціологі і економісти, вивчаючи ставлення людини до власного здоров'я та ведення здорового способу життя, важливу роль відводять міжчасовим перевагам. Зіставляючи «жертви-витрати» і «вигоди-втрати», люди керуються індивідуальними вподобаннями. Також, чинником змін у способі життя є урбанізація, яка впливає на зниження фізичної активності людини і зростанню кількості людей з надмірною вагою. Спосіб життя людей багато в чому залежить від рівня доходів. Вчені відзначають надмірну вагу дітей в сім'ях з явно недостатнім рівнем харчування. Краща якість харчування спостерігається в сім'ях з більш високим соціально-економічним статусом. У бідних районах великих міст умови для підтримки гарної фізичної форми обмежені, тут менше можливостей для прогулянок на свіжому повітрі і занять спортом. Тому відносно елементів здорового способу життя потрібна спрямована політика, яка об'єднує дії економістів, медиків, соціологів та педагогів.

Список використаних джерел

1. Валовой внутренний продукт (ВВП) в Украине. 2021. URL: <https://index.minfin.com.ua/economy/gdp/>
2. Топ-10 країн, де вживають найбільше алкоголю (11 листопада 2019). URL: <https://mind.ua/news/20204327-top-10-krayin-de-vzhivayut-najbilshhe-alkogolyu>
3. Becker G., Murphy K.M. A Theory of Rational Addictionю. *Journal of Political Economy*. V. 96. August 1988. P. 675–700.
4. Komlos J., Smith P.K., Bogin B. Obesity and the Rate of Time Preference. *Journal of Biosocial Science*. V. 36. 2004. № 2. P. 209–219.

Дар'я Махниборода
студентка IV курсу, спеціальності «Соціальна робота»
Науковий керівник: Турба О.О.,
кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри Соціальної роботи та психології
Національний університет «Запорізька політехніка»
(м. Запоріжжя)

ПРОФЕСІЙНА ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ПРАЦІВНИКА СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ДО РОБОТИ В АЛЬТЕРНАТИВНИХ ФОРМАХ ДЕРЖАВНОЇ ОПІКИ НАД ДІТЬМИ

У непростих життєвих ситуаціях опорою для всіх нужденних стають фахівці соціальної сфери. Однією з найскладніших категорій осіб, з якими вони працюють, є діти, які перебувають в альтернативних формах державної опіки – прийомних чи патронатних сім'ях, дитячих будинках сімейного типу, сім'ях, де діти перебувають під опікою (піклуванням) чи усиновлені. Адже це діти, які в силу об'єктивних чи суб'єктивних обставин залишились без піклування батьків, а негативний життєвий досвід і відсутність можливості жити та виховуватись в умовах рідної сім'ї накладають відбиток насамперед на світо сприйняття та поведінку цих дітей [4, с. 91].

Конвенцією ООН про права дитини визначено, що дитині для повного і гармонійного розвитку її особи необхідно зростати в сімейному оточенні, в атмосфері щастя, любові та розуміння. Саме тому основними засадами державної політики України щодо дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, визнано розвиток альтернативних форм сімейного виховання, виховання означених категорій дітей за принципом родинності, сприяння та заохочення усиновлення, поліпшення матеріально-технічного забезпечення незалежно від форми влаштування та утримання дитини, встановлення мінімальних стандартів умов життя дитини, притягнення до відповідальності тих, хто порушує права дитини, запровадження принципу «гроші ходять за дитиною», створення і ведення банку даних про таких дітей, здійснення невідкладних заходів щодо збереження за ними права на житло, в якому вони проживали. Держава не лише забезпечує пріоритет сімейного виховання, але й створює умови для розвитку цих дітей, надаючи сім'ям, які приймають їх на виховання, матеріальну та соціальну підтримку [8, с. 5].

Робота фахівця соціальної сфери в альтернативних формах державної опіки – це специфічна діяльність фахівця, спрямована на створення необхідних умов для всебічного розвитку дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування [4, с. 93]. За для цього фахівець покликаний вирішувати такі завдання: налагоджувати позитивно спрямовану життєдіяльність сім'ї, яка взяла під опіку дитину; забезпечувати ефективне використання наявних ресурсів для оптимальної та швидкої взаємної адаптації сім'ї та дитини, яка перебуває під опікою; надавати допомогу батькам у мобілізації власних ресурсів сім'ї за для попередження чи вирішення проблем, пов'язаних із цією дитиною у майбутньому; забезпечувати партнерські стосунки між сім'єю, соціальними службами, іншими державними й недержавними установами та організаціями для комплексного забезпечення прав дитини, яка перебуває під

опікою [1, с. 13; 5, с. 67].

Організація соціальним працівником (соціальним педагогом) життєдіяльності дитини, яка перебуває під опікою в умовах однієї з альтернативних форм полягає у виконанні наступних функцій: економічної (передбачає допомогу в забезпеченні економічної самостійності прийомних батьків); соціальної (орієнтує дитину, яка перебуває під опікою, на налагодження стосунків з оточенням, створення майбутньої сім'ї на прикладі прийомних батьків); соціально-педагогічної (включає педагогічне керівництво процесом адаптації дитини в умовах нової сім'ї, його корекцію на основі індивідуального й групового навчання та виховання, розвиток умінь і навичок поведінки); дозвіллевої (передбачає організацію спільного раціонального дозвілля дитини і батьків); емоційної (сприяє отриманню дитиною в новій сім'ї психологічного захисту та відчуття комфорту); духовного збагачення (включає духовний розвиток дитини спільно з рештою членів сім'ї, їх духовне взаємозбагачення) [1, с. 15; 4, с. 95].

Робота соціального працівника (соціального педагога) в альтернативних формах державної опіки регламентується: основним нормативно-правовим актом, що визначає організаційні та правові засади надання соціальних послуг особам, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги – Законом України «Про соціальні послуги», введеним в дію з 1 січня 2020 року; кваліфікаційними характеристиками соціального працівника (соціального педагога); його посадовими обов'язками та професійними ролями. Зміст цієї роботи вимагає наявності у фахівця спеціальних знань з теорії та практики соціальної (соціально-педагогічної) роботи, володіння методами, прийомами, технологіями соціальної (соціально-педагогічної) роботи, а також сформованого комплексу професійно важливих якостей, серед яких основними є: психологічні якості (професійна самосвідомість, психічні та інтелектуальні якості); морально-етичні та вольові якості (делікатність, тактовність, емпатійність, уважність, терплячість, терпимість, витримка, гуманність, чесність, етична поведінка, висока духовна культура, моральність, об'єктивність і справедливість, моральна чистота, конфіденційність, порядність, відповідальність, емоційно позитивне ставлення до людей); професійно-операційні якості (теоретичні та практичні професійні знання, організаторсько-комунікативні здібності тощо) [6, с. 143–144].

У дослідженні професійної готовності майбутнього фахівця соціальної сфери до роботи в альтернативних формах державної опіки над дітьми особливої уваги заслуговує характеристика її структури. Як і на визначення самого поняття «професійна готовність», так і на її структурні елементи, в науковців є різні погляди. Вони виділяють від чотирьох компонентів (мотиваційний (включає відповідальність за вирішення проблеми чи виконання задачі); орієнтаційний (охоплює знання про особливості та умови діяльності, вимоги до неї); операційний (демонструє володіння способами та методами діяльності, необхідними знаннями, навичками та уміннями); оціночний (відображає оцінку готовності та відповідності процесу розв'язання задачі оптимальним зразкам)) до шести (мотиваційний (включає професійні установки, інтереси, прагнення займатися професійною діяльністю); орієнтаційний (охоплює професійну етику, професійні ідеали, погляди, принципи, переконання та готовність

діяти відповідно до них); пізнавально-оперативний (відображає професійну спрямованість уваги, уявлень, сприймання, пам'яті, педагогічне мислення, педагогічні здібності, знання, дії, операції і заходи, необхідні для успішного здійснення професійної діяльності); емоційно-вольовий (включає почуття, вольові процеси, що забезпечують успішний перебіг і результативність діяльності: емоційний тонус, емоційна сприйнятливність, цілеспрямованість, самовладання, наполегливість, ініціативність, рішучість, самостійність, самокритичність, самоконтроль); психофізіологічний (відображає впевненість у власних силах, прагнення до кінця доводити розпочату справу, здатність керувати своєю поведінкою і поведінкою інших, професійну працездатність, активність, саморегуляцію, урівноваженість, витримку, мобільність); оцінюючий (передбачає самооцінку професійної підготовки і відповідність процесу розв'язання професійних завдань оптимальним зразкам) і навіть дев'яти (мотиваційний (включає відповідальність за виконання завдань, почуття обов'язку); змістовий (відображає систему теоретичних і емпіричних знань з соціології, педагогіки, психології); діяльнісно-технологічний (визначає найбільш значущі групи умінь, необхідних для професійної діяльності), технологічний (демонструє володіння методикою організації й проведення різних видів та форм соціальної (соціально-педагогічної) роботи), креативний (сприяє пошуку різних варіантів вирішення проблеми, творчому підходу до розв'язання поставлених завдань); рефлексивний (передбачає самоконтроль, самооблізацію, уміння управляти діями); пізнавальний (забезпечує знання й уявлення про особливості та умови професійної діяльності, її вимоги до особистості), когнітивний (відображає загальну теоретичну підготовку), операційний (включає володіння способами та прийомами діяльності, необхідними компетентностями)) [3, с. 214; 7, с. 9; 8, с. 10; 12].

Аналізуючи наведені класифікації структурних компонентів готовності до професійної діяльності, вважаємо за можливе виділити чотири компоненти (мотиваційний, особистісний, когнітивний та діяльнісний) професійної готовності майбутнього працівника соціальної сфери до роботи в альтернативних формах державної опіки над дітьми. Така порівняно невелика кількість компонентів професійної готовності зумовлюється нашою позицією щодо того, що компоненти професійної готовності, як і критерії та показники для визначення рівня їх сформованості, повинні бути нечисленими, зрозумілими та доступними для розуміння усіма учасниками процесу професійної підготовки [3, с. 215].

Формування у майбутнього працівника соціальної сфери професійної готовності до роботи в альтернативних формах державної опіки над дітьми відбувається у спеціально організованій діяльності, яка повинна охоплювати всі аспекти майбутньої професії працівника соціальної сфери: навчальній, виховній, волонтерській, науковій. Так, наприклад, напрямами наукових досліджень майбутнього соціального працівника (соціального педагога) є дослідження у сфері соціальних наук (теорія соціальної роботи, соціальна педагогіка, соціологія тощо), міждисциплінарні дослідження (терапія, реабілітація, корекція), психолого-педагогічні дослідження (діагностика, психологічні засади, педагогічні умови), методичні дослідження (технології, форми та методи роботи) [8, с.13; 11, с. 15].

На формування мотиваційного, особистісного, когнітивного та діяльнісного компонентів професійної готовності майбутнього працівника соціальної сфери до роботи в альтернативних формах державної опіки над дітьми впливають внутрішні (суб'єктивні характеристики особистості майбутнього фахівця; його адаптованість до навчального процесу та специфіки майбутньої професії; соціально-професійна активність; потреба в реалізації свого потенціалу) та зовнішні чинники (соціально-економічні умови, що виступають як об'єктивні обставини процесу професійного становлення; організація навчальної діяльності; провідна навчально-професійна та професійна діяльність) [2, с. 58].

Вважаємо, що організація фахової підготовки майбутнього працівника соціальної сфери до роботи в альтернативних формах державної опіки над дітьми буде ефективною, якщо студент усвідомлюватиме важливість наявності знань, сформовано стіпрактичних умінь і навичок, як невід'ємної складової їх професійного становлення; здійснюватиметься інтеграція змісту навчальної, наукової та практичної підготовки; забезпечуватиметься застосування різноманітних (стандартних та інноваційних форм і методів) професійної підготовки; відбуватиметься систематичний моніторинг індивідуальних досягнень студентів у процесі їхнього навчання в закладах вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Ціннісна система у розвитку особистості. *Вісник Полтавського державного педагогічного інституту ім. В. Г. Короленка*: зб. наук. праць. Полтава, 1999. Вип. 1 (5). С. 13–20.
2. Горностаї П. П. Формирование психологической готовности старшеклассников к педагогической деятельности: автореф. дис... канд. психол. наук: спец. 19.00.07. Київ, 1988. 149 с.
3. Гусак Л. Є. Структура і критерії готовності майбутніх учителів до асоціативного навчання іноземних мов учнів початкової школи. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка*. 2013. № 2. С. 211–215.
4. Капська А., Олексюк Н., Калаур С., Фалинська З. Соціально-педагогічна робота з проблемними сім'ями: навчально-методичний посібник. Тернопіль : Астон, 2010. 304 с.
5. Карпенко О. Г. Професійне становлення соціального працівника : навч.- метод. посіб. Київ : ДЦССМ, 2004. 164 с.
6. Матвійчук Т. В. Особливості формування професійної компетентності майбутнього соціального працівника. *Актуальні проблеми підготовки фахівців соціальної сфери* : тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції. Хмельницький : ХІСТ Університету «Україна», 2012. С. 143–147.
7. Прудка Л. Обґрунтування формування інтегративної готовності майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Київ, 2013. 24 с.
8. Різник В. В. Формування готовності майбутніх фахівців економічних спеціальностей до професійної діяльності у процесі вивчення спеціальних дисциплін: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2010. 20 с.
9. Тарновская А. С. Формирование психологической готовности студентов университета к педагогической деятельности в школе: автореф. дис. ... канд. психол. наук: спец. 19.00.07 / НИИ психологии УССР. Київ, 1991. 20 с.
10. Чорна Н. Б. Сутність та структура готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей. URL: <http://web.znu.edu.ua/herald/issues/2012/ped-1-2012/192-196.pdf>.

Галина Тараненко
кандидат педагогічних наук, доцент
Анастасія Маджар
студентка I курсу спеціальності
«Харчові технології»
Таврійський державний агротехнологічний
університет імені Дмитра Моторного
(м. Мелітополь)

ЕТИЧНІ ЗАСАДИ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Поняття «корпоративна соціальна відповідальність» (КСВ) вперше було сформульовано близько 20 років тому. До цього на Заході застосовувалися лише розрізнені стандарти в різноманітних сферах корпоративного управління, що визначали положення політики взаємовідносин компанії з працівниками, стосувалися норм корпоративної етики, випрацьовували підходи до охорони навколишнього середовища.

Загалом ідея корпоративної соціальної відповідальності має американське коріння у працях Е.Карнегі, який вважав, що метою бізнесменів має бути «процвітання, щоб робити добро». Е.Карнегі стверджував, що успішніша частина суспільства має допомагати менш щасливим – що багаті повинні розпоряджатися своєю власністю, зберігаючи свої гроші «в довірчому управлінні» для решти суспільства. Як піклувальники вони мають право робити з ним лише те, що суспільство визнає законним [4]

На сьогодні існує велика кількість визначень поняття «корпоративна соціальна відповідальність». Так, наприклад, найбільше в США об'єднання корпорацій «Business for Social Responsibility», що займається розвитком та просуванням концепції КСВ, визначає корпоративну соціальну відповідальність як процес досягнення комерційного успіху шляхами, заснованими на етичних нормах та повазі до людей, спільнот, навколишнього середовища [7].

Концепція КСВ різних сфер бізнесу може передбачати різні складові, але найповніше трактування КСВ визначає такі принципи та підходи до корпоративного управління, як: корпоративна етика, корпоративна соціальна політика щодо суспільства, політика у сфері охорони довкілля, питання дотримання прав людини у відносинах із постачальниками, споживачами, персоналом.

У своїй доповіді на Всесвітньому бізнес-конгресі щодо сталого розвитку було зазначено, що корпоративна соціальна відповідальність є сталою готовністю бізнесу діяти, ґрунтуючись на принципах етики, і здійснювати свій внесок в економічний розвиток держави, покращуючи якість життя населення, а також своїх працівників та їх сімей [8].

Green paper визначає корпоративну соціальну відповідальність як концепцію, дотримуючись якої компанії здійснюють бізнес-операції та їх взаємовідносини з

усім колом пов'язаних із компанією організацій та людей з урахуванням реалізації соціальної та екологічної політики [3]. Варто підкреслити, що саме цей підхід до КСВ реалізується більшістю країн Європейського Союзу.

Європейська комісія розглядає корпоративну соціальну відповідальність як концепцію, яка зображає добровільне рішення компаній брати участь у поліпшенні суспільства та захисту довкілля [3]. Таким чином, все більше вчених і практиків розглядають поняття КСВ як концепцію взаємодії бізнесу та суспільства, що передбачає розгляд не тільки соціально-трудова, а й екологічних питань.

Водночас, варто зазначити, що рух КСВ на цей час страждає від низки фундаментальних викликів. Так, зокрема, на сьогодні відсутні стандарти, що визначають поняття корпоративної відповідальності та є нерозвиненою система зустрічної державної підтримки, що є відправною точкою для того, щоб сміливо заходити до соціальних проєктів, від реалізації яких держава очікує задоволення громадянської позиції. Окрім цього важливим аспектом є те, що у міжнародній практиці часто серед пріоритетних ініціатив у сфері корпоративної соціальної відповідальності, прийнятими компаніями, є екологічні програми – наприклад, скорочення викидів парникових газів та перероблення сміття. За допомогою цих програм компанії можуть одночасно підвищувати ефективність, збільшувати свій прибуток та покращувати імідж бренду в очі громадськості. Але проблема з підходом, який дозволяє бізнесу визначати корпоративну відповідальність, полягає в тому, що він не ґрунтується на наборі принципів про те, що означає бути відповідальним бізнесом. У результаті КСВ є те, чим хочуть її бачити компанії, які беруть у роботу даний принцип і часто використовують із найкращої точки зору стосовно фінансової моделі компанії.

Ця неоднозначність визначень створює перешкоди як зацікавлених сторін, що прагнуть притягнути компанії до відповідальності, а й самих підприємств. Підхід, у якому компанії бажають дотримуватися принципів КСВ, не ґрунтуючись насамперед на принципі корисності суспільству, а виходять із принципу показової участі заради громадянського задоволення, не можуть бути соціально вмотивованими, що у своє чергу є необхідною умовою реалізації принципів КСВ.

Отже, як бачимо, етична складова корпоративної соціальної відповідальності маж великий потенціал у процесі гуманізації суспільства в цілому і людини зокрема, що є важливою умовою сучасного поступу суспільства [1; 2]. Проте, всупереч певним викликам, пов'язані із реалізацією КСВ, є великі сподівання на конструктивні шляхи її становлення та розвитку за умов, що склалися у сучасному суспільстві, що потребує імплементації її етичних засад на усіх рівнях сучасного економічного розвитку соціуму.

Список використаних джерел

1. Тараненко Г.Г. Аксиологическая составляющая современной человекомерной реальности: философско-методологический аспект. *Культура народів Причорномор'я*. № 269, Сімферополь, 2014. С.211–213.

2. Тараненко Г.Г. Реінтерпретація духовності у контексті гармонізації культурно-освітнього простору особистості: морально-етичний аспект ставлення людини до природи. *Гілея : науковий вісник. Збірник наукових праць*. К. : ВІР УАН, 2015. Випуск 97 (6). С. 304–307.
3. European Commission Green Paper on Corporate Social Responsibility URL: http://www.corporatejustice.org/IMG/pdf/greenpaper_en.pdf
4. Karnegi E. Avtobiografiya. Evangelie bogatstva. Per s angl. Babuk M.A. M.: Izd. Popurri. 2014. 480 s.
5. Reicher Z.R. Opportunities for small and medium sized enterprises in the field of corporate social responsibility. *Ekonomicko-manazerske Spektrum*. 2019. № 13. P. 26–37.
6. Then, V., Schober, C., Rauscher, O., & Kehl, K. (2017). Social return on investment analysis: measuring the impact of social investment. Palgrave Macmillan. URL: <https://doi.org/10.1007/978-3-319-71401-1>
7. Wang H., Tong L., Takeuchi R., George G. Corporate Social Responsibility: An Overview and New Research Directions Thematic Issue on Corporate Social Responsibility. *Academy of Management Journal*, 59. 2016. P/ 534–544..
8. WORLD BUSINESS CONGRESS FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT. URL: <https://www.wbcso.org/>

Оксана Турба

*кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи та психології
Національний університет «Запорізька політехніка»
(м Запоріжжя)*

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОБЛЕМИ І АКТУАЛЬНІ НАПРЯМКИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Згідно зі ст. 1 діючої Конституції Україна визначена як соціальна держава, отже соціальна робота своєю суттю покликана сприяти зміцненню стабільності і безпеки суспільства. Ми бачимо дедалі більшу потребу населення в ефективній роботі соціальних служб. Але система соціального захисту населення в Україні в сучасних умовах вимагає до себе також постійної уваги з боку держави та суспільства в цілому.

Існуючі соціальні проблеми і деформації можуть суттєво зашкодити економічному відродженню та політичній стабільності країни. У їх подоланні, відверненні пов'язаних з ними загроз, важлива роль належить досягненню соціальної безпеки; цьому якраз активно слугує соціальна робота. В Україні така робота має свої особливості, зумовлені як історичним розвитком, так і впливом сучасних світових тенденцій.

Необхідно відзначити головне, що соціальна робота в нашій державі як і в інших пострадянських країнах, здійснюється в умовах гострої економічної кризи. Як свідчить історичний досвід, в кризові періоди, коли погіршується доля мільйонів людей, потреба в комплексній соціальній роботі особливо зростає. Власне, таке становище склалося в нашій країні в 90-х роках і, на жаль, продовжує залишатися понині; криза в Україні набула системного, затяжного характеру. Найбільші темпи падіння внутрішнього валового продукту мали місце у першій половині 90-х років:

від 4 відсотків у 1991 р. до 28 відсотків у 1994 р., у другій половині 90-х темпи падіння помітно пригальмували [1].

В даний час пошуки вирішення завдань національних господарських механізмів країн пострадянського простору йдуть в основному в економічній площині [2–4]. Разом з тим аналіз реалій соціально-економічного стану показує, що межі і можливості модернізації економік пострадянського типу визначаються далеко не в останню чергу соціальними факторами [5]. Основні індикатори соціального розвитку держав показують, що пострадянський простір зараз є чітко вираженою зоною соціального неблагополуччя і нестабільності: так, доходи нижче величини прожиткового мінімуму має значна частка населення: від 5 відсотків (Білорусь) до 25 відсотків (Україна) і 50 відсотків (Таджикистан). Більше того, за даними соціологічних опитувань, фактичний рівень бідності в Україні (41,7%) в 1,5–2 рази перевищує офіційний показник кількості тих, хто живе за межею бідності [6].

Моральне здоров'я українського суспільства значно погіршує поглиблення соціальної нерівності, кримінальний переділ народного добра. Продовжує поглиблюватися диференціація населення за рівнем доходів. Наразі серед пострадянських країн коефіцієнт нерівності доходів Джині найбільш високий в Росії (0,42) і Молдові (0,38), не набагато краще цей коефіцієнт в Україні (0,28) і Білорусі (0,27) [2]. Дослідники вважають, що критичний рівень реального коефіцієнта співвідношення доходів (10% найбільш забезпеченого і 10% найбіднішого населення), після якого суспільство не може вважатися соціально стабільним, дорівнює **10:1**. В Україні таке співвідношення сьогодні становить **50:1**, тобто в п'ять разів перевищує критичну межу [7]. Важливо, що такий розрив у доходах багатой і бідної частин населення виник у 90-х дуже швидко, всього за пів десятиліття, тоді як у розвинених капіталістичних країнах подібний розрив формувалася десятиліттями і століттями.

В країнах колишнього СНД професійні політики і державні діячі за умови відсутності сильного тиску з боку громадян багато в чому зуміли зняти з себе відповідальність за вирішення найважливіших суспільних і економічних проблем. У їх розумінні політикою є виключно боротьба за владу та її утримання, тому від громадянського суспільства вони очікують виключно легітимації своєї влади.

Таким чином, в країнах колишнього СНД для необхідної модернізації немає міцної соціальної бази. Довіру населення до проведених перетворень вичерпано, відсутня така необхідна для будь-яких радикальних перетворень віра в успіх модернізації.

Сьогодні в умовах складної економічної ситуації, коли кількість громадян, які потребують і чекають допомоги від держави, збільшується, а економічні можливості країни зменшуються, актуальною проблемою є формування грамотної державницької соціальної політики. Вивчення об'єктивних законів розвитку і функціонування соціальних організмів і людських спільнот зазвичай здійснюється за допомогою соціологічних досліджень, у ході яких визначаються шляхи і форми

використання нагромаджених знань на практиці. Здійснення таких досліджень виявляється можливим тільки при наявності теорії, яка правильно відображає суть соціальних організмів і їх взаємодії.

Більш ніж чверть століття, практично з моменту отримання Україною юридичної незалежності, в нашій державі виникають нові і нові проблеми, успішне розв'язання яких потребує системних соціологічних досліджень та напрацювань соціологічної науки і практики. Безумовно, розв'язання цих проблем неможливо також без відповідальних соціально-політичних перетворень у суспільстві.

Метою аналізу актуальних соціально-політичних проблем незалежної України, у вирішення яких суттєвий вклад повинна внести наука і практика соціального управління.

1) Одна з першочергових проблем пов'язана з необхідністю подолання комплексу неповноцінності держави, а з нею і кожного громадянина України. З початку 90-х років у суспільстві швидко розвіялися ілюзії стосовно незалежності держави, з кожним роком все чіткішим ставало розуміння фактичної залежності країни – в першу чергу економічної, за нею політичної, гуманітарної, культурної, ідеологічної - від своїх близьких і далеких сусідів. Соціальну роботу з переборення цього комплексу неповноцінності необхідно проводити, насамперед, в гуманітарно-ідеологічній площині і цій роботі повинен передувати серйозний теоретичний аналіз ситуації та варіантів вирішення зазначеної проблеми.

2) Близька до першої і проблема відсутності в країні високої державницької ідеї (можливо, подібної до пресловутої американської мрії, до лозунгу «*Америка превыше всего*»), яка б об'єднувала всіх громадян країни на шляху розвитку держави. Звісно, вирішення цієї проблеми виходить за рамки соціологічної теорії, але і залишатися осторонь проблеми наука соціального управління не має морального права.

3) Наука соціального управління давно мусила дати теоретичну оцінку завеликій кількості задекларованих в країні заходів та лозунгів, на свій лад протиставляючих окремі групи суспільства, а в підсумку – роз'єднуючих націю; наприклад:

- намагання примусити російськомовних і взагалі іншомовних громадян *терміново* (!) спілкуватися, навчатися і т.ін. виключно на українській мові;

- заниження на державному рівні значення окремих видатних історичних постатей, шанованих на певних територіях країни, натомість висування на перший план явно кон'юнктурних персонажів. Подібне прослідковується і при гарячковій зміні найменувань міст та міських вулиць;

- на шляху відродження України серйозні перешкоди становлять міжконфесійні конфлікти. Така бажана для нашого суспільства внутрішня стабільність порушується ворожнечею між церквами, ієрархами, священиками, віруючими. Спектр їх протистояння досить високий: боротьба за храми, майно, лідерство, сфери впливу. Мова йде, в першу чергу, про серйозні конфлікти всередині православ'я – розкол Української Православної Церкви на

прихильників Київського патріархату і Московського, основною причиною якого є неоднакова реакція на національне відродження і темпи українізації церкви. Цей релігійний конфлікт має багатоплановий характер і проявляється як на політичному, так і на богословсько-ієрархічному та побутовому рівнях.

Політичні партії, рухи, організації, окремі діячі вбачають у тій чи іншій релігії, церкві свою опору, залучають віруючих до членства у своїх лавах. За таких умов церкві важко залишатися поза політикою. Міжцерковний конфлікт проявляється також на богословському рівні: кожна із церков устами своїх богословів теоретично обґрунтовує свою роль і місце в історії українського народу, доводить своє право на лідерство в сучасному процесі національного відродження.

Міжцерковний конфлікт на побутовому рівні знаходить вияв у взаємному нетерпимому ставленні віруючих одних конфесій, церков до послідовників інших, відвертій ворожнечі між ними. Міжцерковний конфлікт на рівні буденної релігійної свідомості – це одна з форм найбільш масового протистояння людей у суспільстві, що призводить до порушення громадського спокою, створює напругу у певному регіоні;

- надання та водночас позбавлення різних пільг окремим групам пенсіонерів (суддівським, поліційним, військовим та пенсіонерам за звичайним трудовим стажем чи вислугою років);

- значне збільшення пенсійного віку та терміну виходу жінок на відпочинок і т.п.

4) З 2014 року з'явилася проблема адекватного самовідчуття українцем у мільйонів жителів окупованого Криму та анексованого Донбасу. Форми соціальної роботи з таким населенням видаються дуже непростими. Вочевидь, з населенням цих територій необхідно проводити у першу чергу ідеологічно-психологічну роботу, додавати впевненості, що ті залишаються українцями, що вітчизна певним чином дбає про їхнє майбутнє і не перестане вести пошуки шляхів вирішення проблеми територій. Але на яких платформах і з яких трибун вести цю роботу, залишається незрозумілим. Ясно одне, що основна робота з людьми, які проживають на окупованих територіях, може розпочатися лише після реінтеграції цих територій в Україні.

5) Паралельно з попередньою виникла і дедалі розширюється серйозна проблема з т. зв. переселенцями. З початком воєнних дій ними опікувалися практично лише волонтери, які надавали первинне житло та гуманітарну допомогу переселенцям; державні органи були осторонь цих проблем. Наразі переселенці стали більше потребувати допомоги в соціальній адаптації, працевлаштуванні. У вирішенні цих проблем вирішальне слово має бути вже не стільки за теорією, як за соціальною практикою.

6) Волонтерська допомога – один із важливих методів добровільної соціальної роботи, який активно реалізується в країні з часу анексії Криму. Одним з важливих напрямків соціальної допомоги є участь добровольців в наданні цілого ряду соціальних послуг для тих, хто в них має потребу.,

Волонтерство – це вагомий інструмент соціального, культурного, економічного

та екологічного розвитку окремих прошарків населення. Це добровільна, непрофесійна соціальна робота, яка сприяє поліпшенню якості життя особистості, особистісному зростанню, поглибленню почуття солідарності, задоволенню потреб людини. Основні підходи до неї сформульовані у Загальній декларації волонтерів, яку прийнято на IX Конгресі Міжнародної асоціації волонтерів (Франція, 14 вересня 1990 р.).

7) Значний контингент українців перебуває за кордоном зі своєї доброї волі, правильніше, з недоброї волі можновладців, які не дали їм можливості працювати і мати гідний заробіток у рідній країні. Більшість з від'їжджаючих за кордон – це молоді люди. Слід наголосити, що молодь як специфічна соціально-демографічна група суспільства характеризується не стільки віковими ознаками, а й місцем, яке вона посідає у соціальній структурі суспільства, особливостями соціального становлення, своїм суспільним призначенням. Саме молодь виступає провідником демографічного, соціально-економічного, політичного та духовного поступу, визначальним чинником перетворень, адекватних нарізілим потребам і викликам часу [8].

Від того, наскільки буде молоде покоління готове взяти на себе відповідальність за розвиток держави, як активно і конструктивно приєднається до суспільних процесів, наскільки ініціативно воно братиме участь у розв'язанні нагальних завдань, значною мірою залежить доля країни, завтрашній день якої належить саме молоді. Все це зумовлює необхідність здійснення ефективною молодіжною політикою. З молодими необхідно проводити відповідну соціальну роботу в рідній країні, до прийняття ними рішення про від'їзд.

Натомість ми маємо прийнятих за роки незалежності понад 700 Законів України та близько 800 підзаконних нормативно-правових актів, які, за думкою їх творців, були спрямовані на вирішення молодіжних проблем. На жаль, ця купа документів - паперів так і не змогла вирішити проблему трудової міграції молоді.

Висновки. Вирішенню зазначених проблем через проведення специфічно соціальної роботи повинні передувати реальні політичні та економічні державницькі заходи. Безумовно, широке поле діяльності із зазначених проблем залишається і теоретикам та практикам соціального управління і соціальної роботи.

Список використаних джерел

1. Чистякова В. Соціальні ресурси модернізації. *Економіст*, 2010, № 5.
2. Балабан Р. Проблеми сучасної України та практичні рекомендації щодо їх вирішення. URL: // <http://www.ipiend.gov.ua/libs/spaw/empty.html>.
3. Петросян Д., Фаткіна Н. Економічний егоїзм і гуманізація економіки. *Вопросы экономики*, 2010, № 8.
4. Марковська Я. Проблеми довіри до політичної влади в сучасному українському суспільстві. *Соціально-політичні проблеми сучасності: Збірник доповідей II Всеукраїнської наукової конференції студентів і молодих вчених (м. Дніпро. 30.03.2017 р.)*. / Університет імені Альфреда Нобеля. Дніпро, 2017. С. 45.
5. Сердюк О. Всеукраїнське опитування громадян щодо демократичних змін у політичних та суспільних сферах, судової реформи та процесу очищення влади в Україні. *Справедливе правосуддя*. URL: http://www.fair.org.ua/content/library_doc/FAIR_Lustr.
6. Соціальна робота : навчальний посібник. Книга II. К. : ДЦССМ, 2002. С.11.
7. Соціальні інтереси в системі національної безпеки України. К., 1996. С. 38.
8. Смух О. Соціальні проблеми сучасної молоді України в умовах трансформації політичної та соціально-економічної систем. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота*. 2014. Вип. 30. С. 159–161.

Лілія Харчевнікова

кандидат економічних наук

доцент кафедри менеджменту, бізнесу і адміністрування

Кирило Коробов

магістрант II курсу спеціальності «Менеджмент»

Державний біотехнологічний університет

(м. Харків)

ДО ПИТАННЯ АДАПТАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ ОРГАНІЗАЦІЇ

Визначальними чинниками забезпечення успішного функціонування організації є ефективна система управління персоналом, розробка програми швидкої адаптації працівників на новому робочому місці, створення морально-психологічної атмосфери у колективі, сприятливої для самомотивації та самореалізації персоналу. Саме тому, співробітники організації є ключовим елементом її конкурентного потенціалу, яким необхідно ефективно управляти. В наш час вимоги, що висувають до персоналу, його досвіду та кваліфікації постійно змінюються. При тому, тільки високого професіоналізму працівника, на жаль, недостатньо. Саме тому, для повноцінного початку роботи нового співробітника в організації важливо допомогти співробітнику адаптуватися. Особливої актуальності питання адаптації персоналу набуло в умовах карантинних обмежень.

Багато вітчизняних та закордонних вчених, у своїх наукових працях, приділяли особливу увагу проблемам адаптації персоналу, а саме: Н. Лєвошко, Т. Базарова, В. Веснін, Н. Архіпова, А. Стоянова, О. Цапко, М. Мескон, М. Армстронг, А. Фаулер, Ф. Хедоурі та інші.

У сучасній науковій літературі з управління персоналом знаходимо такі визначення поняття «адаптація персоналу»:

В. О. Крушельницька вважає, що адаптація персоналу – це процес пристосування працівників до умов зовнішнього і внутрішнього середовищ; взаємне пристосування працівника та умов організації, що базується на поступовому освоєнні нових професійних, соціальних та організаційних умов праці [1].

В. Р. Веснін трактує адаптацію персоналу як пристосування нового співробітника до змісту і умов праці, соціального середовища [2].

Е. Шейн розкриває сутність адаптації персоналу як процес пізнання гілок влади, процес досягнення доктрин, прийнятих в організації, процес навчання, усвідомлення того, що є важливим у цій організації або її підрозділах [3].

Т. Ю. Базарова, Б. Л. Єрємін зазначають, що адаптація персоналу – це процес активного пристосування людини до нового середовища, знайомство з діяльністю організації, особливостями виробництва, включення в комунікативні мережі, знайомство з корпоративною культурою і зміна власної поведінки відповідно до вимог нового середовища [4].

Можна зробити висновок, що адаптація персоналу – це важливий етап професійного самовизначення людини, направлений на пристосування новачка до

організаційного середовища, що ґрунтується на поступовому введенні працівника в процес виробництва в нових умовах.

Для аналізу адаптації персоналу в організації доцільно розглянути класифікацію адаптації за змістом (рис.1).

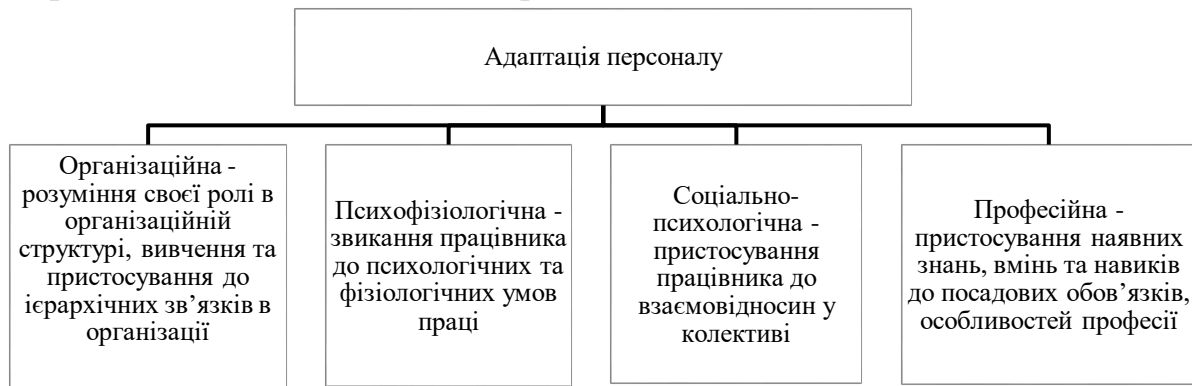

Рисунок 1. Типологія адаптації персоналу за змістом

В залежності від виду адаптації можна виділити основні переваги для працівника, так, наслідком розуміння, яке місце новачок займає в структурі підприємства є формування бачення про свою роль в загальному виробничому процесі; наслідком ознайомлення з технологією та особливостями діяльності є розуміння, яких саме результатів очікує керівництво від роботи працівника. Таким чином, організаційна адаптація впливає на задоволеність співробітника своєю працею. Перевагами застосування психофізіологічної адаптації персоналу є зменшення рівня втомлюваності працівника. Перевагами соціально-психологічної адаптації персоналу організації є органічне вливання новачка у колектив та формування позитивних взаємовідносин. Основні переваги професійної адаптації полягають в успішному завершенні випробувального терміну новачка, пристосуванні до процесу праці та формуванні професійних компетенцій, необхідних для ефективного функціонування.

Без сумнівів можна зауважити, що для організації також існує безліч переваг ефективної адаптації, а саме: формування на підприємстві колективу висококваліфікованих спеціалістів, зменшення рівня витрат на забезпечення здоров'я працівників, витрат пов'язаних з низькою ефективністю роботи, витрат на пошук, навчання та оцінку персоналу, відсутність в колективі конфліктів, збільшення трудової дисципліни та підвищення зацікавленості у праці [5].

Отже, адаптація персоналу – це основа ефективної діяльності організації, результатом впровадження адаптації є безліч переваг, як для працівника, так і для організації, саме тому, в успішній адаптації новачка на підприємстві зацікавлені обидві сторони.

Однак, вітчизняні організації недостатньо уваги приділяють питанню адаптації персоналу, оскільки впровадження системи адаптації персоналу є складним і трудомістким. Проте переваги від застосування системи адаптації персоналу значно більші, ніж витрати на її розробку та впровадження в організації. Саме тому,

першочерговим завданням організацій є розробка дієвої програми адаптації персоналу, яка б регламентувала етапи, терміни, заходи та методи адаптації в організації. А результатом ефективної адаптації персоналу стане економія витрат на підбір та відбір нових працівників, зниження рівня плинності кадрів, розвиток та навчання персоналу, задоволеність співробітників своєю працею та створення позитивного відношення до роботи, до колективу та до організації.

Для організації процедури проведення адаптації новопризначених працівників першочерговим завданням є розробка програми адаптації персоналу, на основі специфіки організації та враховуючи заходи для вирішення проблем організації з питань пристосування нових працівників. Пропонуємо дотримуватися наступних етапів:

Перший підготовчий етап передбачає формування списків співробітників-членів робочої групи з розробки та впровадження програми адаптації та чіткий опис результатів, яких потрібно досягти, використовуючи програму адаптації. До складу робочої групи доцільно включити лінійних керівників та HR-менеджера.

Оскільки в будь якій організації є представники різних категорій працівників, то на другому етапі необхідно визначити вимоги до програми адаптації кожної окремої категорії персоналу.

Третій етап передбачає формування переліку питань, які можуть виникати у нових працівників і визначення кандидатури наставника, який буде закріплений за новачком та буде обговорювати ці питання з ним. Служба персоналу повинна вести чіткий облік наставників та надавати їм всю необхідну допомогу, крім того, доцільно розробити пам'ятку (чек-лист) для HR-менеджера, для безпосереднього керівника нового співробітника, для наставника та безпосередньо для новачка.

Четвертий етап – складання списку конкретних завдань нового працівника на період адаптації, завдання доцільно визначати окремо для кожного новопризначеного працівника, враховуючи при цьому посаду новачка, обсяг та складність посадових обов'язків, завдання, що визначаються на строк проходження програми адаптації (випробувального терміну), а також рівень професійної компетентності та особистих якостей.

На п'ятому етапі треба скласти програму першого дня роботи новачка та запланувати проведення екскурсії по організації, визначивши її зміст та час проведення, а також особу, відповідальну за її проведення. Та визначити, як представити новачка членам колективу. Здійснити заходи щодо отримання перепустки, канцелярського приладдя, електронного цифрового підпису (за потребою), доступу до локальної мережі організації, доступу до програмного забезпечення; реєстрації в корпоративній електронній пошті тощо.

На шостому етапі служба персоналу має підготувати комплект друкованих матеріалів, для ознайомлення нового працівника, що включає (за необхідності):

- Правила внутрішнього трудового розпорядку;
- Положення про структурний підрозділ,

- Посадову інструкцію;
- Колективний договір;
- Місію та історію організації;
- Культуру організації;
- Інструкцію з діловодства;
- Телефонний довідник організації із зазначенням посади, номеру кабінету, номера телефону, адреси електронної пошти тощо.

Основою сьомого етапу є визначення потреби участі новачка в спеціальних навчальних заходах з метою освоєння ним своїх посадових обов'язків, визначення критеріїв успішності проходження випробувального терміну та можливості дострокового закінчення випробувального терміну.

Восьмий етап включає визначення в якій формі буде надано інформацію про хід адаптаційного періоду (випробувального терміну) від новачка та його наставника.

Дев'ятий етап передбачає розробку програми підведення підсумків випробувального терміну. Для оцінки успішності проведення процедури адаптації нових співробітників та її вдосконалення варто розробити форму зворотного зв'язку для новачка та окремо для наставника, за результатами якої зробити висновки про продовження адаптації (випробувального терміну) або переведення новачка в основний штат співробітників організації.

У результаті успішної адаптації, новий співробітник швидко вливається у роботу, стає невід'ємною частиною колективу і приносить користь організації.

Отже, адаптація персоналу – це свого роду «акліматизація» працівника, направлена на підвищення ефективності діяльності персоналу організації шляхом залучення до роботи нових співробітників.

Список використаних джерел

1. Крушельницька О. В., Мельничук Д. П. Управління персоналом: навчальний посібник. 2-ге вид., переробл. й доп. К. : Кондор, 2005. 308с.
2. Веснин В. Р. Менеджмент : Учебник. 3-е изд., перераб. и доп. М. : Велби, Проспект, 2007. 512 с.
3. Шейн Э. Организационная культура и лидерство. СПб. : Питер, 2008. 204 с.
4. Управление персоналом : учебник для ВУЗов / под ред. Т. Ю. Базарова, Б. Л. Ерёміна. М. : ЮНИТИ, 2007. 560 с.
5. Маркова А. И. Анализ влияния адаптации персонала на работника и предприятие. *Управління розвитком*. 2012. № 18. С. 13.
6. Діденко Є. О. Козуб О. В. Особливості процесу адаптації персоналу на підприємстві. 2017. URL: <https://er.knutd.edu.ua/bitstreampdf>.
7. Куделя В. І., Гриценко Н. В. Управління адаптацією персоналу сучасного підприємства. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2020. № 4. С. 128–131.
8. Василик А. Сучасні підходи до адаптації та організаційної соціалізації персоналу. *Галицький економічний вісник*. 2020. № 3. С. 137–146.

Руслана Хома

студентка I курсу спеціальності «Менеджмент»

Науковий керівник : Адамович А. Є.,

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри суспільно-гуманітарних наук,

Таврійський державний агротехнологічний університет

імені Дмитра Моторного

(м. Мелітополь)

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МОВИ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Мова – це основна складова народу, історична пам'ять, найцінніше надбання за всі століття, без неї наше існування неможливе. Для того, щоб висловити свої думки, побажання, переживання, ділитись досвідом, прагненнями та великою кількістю інформації, мова є необхідною. І, на сьогоднішній день, без неї не було б прогресу та просунення в наукових галузях, культурі, мистецтві і т.д. Її значення зараз просто колосальне. Мова – це те, що дає змогу духовно збагатитись та об'єднатись. Тож, коли виникли згадки про українську мову? Які письменники доклали зусиль для її розвитку та збагачення? І чи зможе в майбутньому Україна стати повністю україномовною нацією? [1].

Відомий канадський історик українського походження, професор Гарвардського університету Орест Субтельний довів, що українській мові не менше 5 тисяч років. Тому вона має велику історичну значимість. А першу письмову згадку про Україну науковці помітили у джерелі XII ст.: у Київському літописі за Іпатіївським списком від 1187 р. де йдеться: «...І плакали усі переяславці... За ним же Україна багато потужила». А найдавніша згадка саме про українську мову датується 858 роком, а вже в 1798 році була прирівняна до рівня літературної мови, завдяки старанній праці І.П. Котляревського в першому виданні «Енеїди». Багато вчених присвятили себе вивченню та історії походження української мови, серед них: П.Г. Житецький, чії роботи і до сьогодні не втратили своєї наукової значущості. Також великий внесок зробив М.А. Жовтобрюх, залишивши за собою велику кількість спадщини: 317 наукових праць, 25 докторів і кандидатів наук, 94 виступи і велика кількість наукових доповідей та щоденних консультацій. Не варто забувати про не менш видатного письменника та основоположника сучасної української літературної мови – Т.Г. Шевченка, який з великою неперевершеною розкрив красу української мови, завдяки своїй плідній праці. Тепер і в сьогочасного покоління є змога побачити та насолодитись цією досконалою майстерністю та красою [2; 3; 6].

Але на сучасному етапі також потрібно зрозуміти значення української мови для суспільства. Так, опитування, що було проведено в січні 2018 року, на теренах України, яке дало змогу говорити про недостатній рівень користування українською мовою. Українцям поставили два запитання: «Чи розмовляєте Ви українською мовою в повсякденному житті?» і «Чому?». Відповіді на запитання

були такі: «Російською завжди, тому що звик», «На роботі державна – українська, а вдома – суржик. Так у всіх». Знайшлися і такі, хто відповідав впевнено: «Українською, тому що я – українець». Згідно з цими відповідями можна зробити висновок, що у нинішнього покоління в пріоритеті здебільшого буде суржик та російська мова [5].

За останні роки ситуація щодо української мови дещо поліпшилась. Переважно 46% українців розмовляють вдома, на роботі, з друзями тільки українською мовою, 15,8% – російською. Мовний закон, який набрав чинності 16 липня 2019 року, теж покращив загальну ситуацію. Державна мова вже є обов'язковою у рекламі, в медицині та на транспорті, у діловодстві, документообігу та звітності, науці, технічній та проектній документації і це іще не весь перелік. Українську мову вже поширюють на телебаченні та кіноіндустрії, виданні та продажі книжок, в екскурсійному бізнесі. Вона вже є обов'язковою на зовнішньому незалежному оцінюванні (ЗНО), а кандидати на державну службу зобов'язані скласти тести на знання української мови [4].

У світі українська входить до трійки найкрасивіших мов світу. Вона є однією з найпоширеніших та займає 26-те місце за кількістю носіїв. Згідно з словником Національної Академії Наук України сучасна українська мова налічує 256 тисяч слів і включена до списку мов, які успішно розвиваються [5].

Іншомовні дослідники і громадяни неодноразово підкреслюють милозвучність, красу, оригінальність і багатий лексичний склад. Деякі іноземці відмічають те, що українська мова звучить пристрасно та емоційно. Тому хоча українська мова і знаходиться на етапі подолання перешкод до україномовного суспільства, але саме розуміння того, що ми прагнемо до цього, додає впевненості та чіткого плану дій. Кожна людина повинна розуміти, чому це необхідно, щоб аби як слід віддатися даній ролі. Потрібна людина, яка стане прикладом того, що розмовляти українською не соромно, а поважно. Це повинно змушувати вірити у те, що у кожній сім'ї, колі друзів, на роботі буде звучати українська мова, завдяки якій маємо величезне право і високу гордість називатись народом України [2; 6].

Отже, усе що треба, це – віра та глобальна підтримка нашого українського суспільства. Хочеться вірити в подальше україномовне майбутнє, хочеться, щоб кожен свідомий громадян розумів, що він проживає на території України, і говорив, що це він до української звик, а не до російської. Верховна Рада вже зробила чималий крок щодо виключення російської із трудових відносин, зі сфери освіти, сфери науки, сфери культури, телебачення та радіомовлення і безліч сфер, залишилось тільки сподіватись на свідомість нації.

Список використаних джерел

1. Зімонова О.В., Адамович А.Є. Вплив місцевих говорів на культуру фахового мовлення майбутнього інженера *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія. Вип.47. Т.3. Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2021. С. 91–94. URL: <http://www.tsatu.edu.ua/shn/statti-za-2021-rik-5/>
2. Значення мови в житті людини. *Мовознавство*. 2007. № 3. URL: <https://ukrlit.net/article/1017.html> (дата звернення 15.11.2021).

3. Мова зникає не тому, що її не вчать інші, а тому, що нею не говорять ті, хто її знає. *АРМІЯІNFORM*, 2020. URL: <https://armyinform.com.ua/2020/11/mova-znykaye-ne-tomu-shho-yiyi-ne-vchat-inshi-a-tomu-shho-neyu-ne-govoryat-ti-hto-yiyi-znaye/> (дата звернення 15.11.2021).
4. Мовний закон: які норми запрацюють з 16 липня. *BBS News*. 2021. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-57834279> (дата звернення 15.11.2021).
5. Подоляк І. Закон про державну мову: прийняти реальність. *Радіо Свобода*. 2017. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28270385.html> (дата звернення 15.11.2021).
6. Українська як код нації: чому дітям варто говорити рідною мовою.. *АРМІЯІNFORM*. 2020. URL: <https://armyinform.com.ua/2020/01/ukrayinska-yak-kod-nacziyi-chomu-dityam-var-to-govoryty-ridnoyu-movoyu/> (дата звернення 15.11.2021).
7. Шлєіна Л.І. Адамович А.Є. Гендерна культура як невід’ємна складова soft skills в системі сучасної аграрної освіти як чинника формування особистості майбутнього фахівця. *Удосконалення освітньо-виховного процесу в закладі вищої освіти: збірник науково-методичних праць*. Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного. Мелітополь: ТДАТУ. 2021. Вип. 24. С. 381–386. URL: <http://www.tsatu.edu.ua/shn/statti-za-2021-rik-5/>

Оксана Шеломовська

*кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри соціології
Дніпровський державний технічний університет
(м. Кам’янське)*

СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ СПОЖИВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РАДІОМОВЛЕННЯ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Відповідно до чинного законодавства, регіональне радіомовлення являє собою виробництво, комплектування та розповсюдження аудіопередач (аудіопрограм) на територію певного регіону з використанням радіочастотного ресурсу, що приймаються будь-якою кількістю приймачів [1]. Як зазначають науковці, регіональне радіомовлення в нашій країні функціонує як один із елементів парадигми «місцеве – регіональне – загальнонаціональне», а тому воно виконує певні завдання, впливаючи на аудиторію та висвітлюючи суспільно важливі для регіону теми з властивими для нього особливостями та характеристиками [2].

Як і загальнонаціональне, регіональне радіо виконує інформаційні, соціально-управлінські та культурно-просвітницькі функції. Мовлення громад стимулює розвиток громадянського суспільства: ініціює публічні дискусії щодо місцевих проблем, підвищує компетенцію громадськості щодо питань місцевого самоврядування, сприяє процесу децентралізації, а також ефективному захисту прав і свобод громадян. Специфіка контенту регіональних ЗМІ полягає в тому, що вони є більш «людиноорієнтованими», оскільки знайомі з усім спектром місцевих проблем, знають, які виклики стоять перед жителями певної місцевості та знають своїх ньюсмейкерів в обличчя.

За даними Національної ради з питань телебачення і радіомовлення станом на грудень 2019 р. мовлення у 24 областях України здійснюють 255 місцевих FM-радіостанцій. З них 180 радіостанцій (70,6%) є комерційними, а 75 (29,4%) – некомерційними, які існують у формі комунальних підприємств і громадських організацій. Загалом середній обсяг власного радіомовлення регіональних медіа становить 11 год. 12 хв.

на добу. За період 2014 – 2019 рр. розпочала мовлення 91 нова місцева FM-радіостанція [3]. Упродовж останніх п'яти років місцеві радіостанції отримали додатково 175 FM-частоти у 22 областях України. Найбільше частот отримали радіостанції Харківської (+22) та Львівської (+19) областей, а найменший розвиток місцевого радіомовлення спостерігався у Рівненській (+1 частота), Тернопільській (+2), Донецькій і Чернівецькій (по +3), областях.

Концепція регіонального мовлення ПАТ «НСТУ» на 2020 – 2021 роки зафіксувала факт малого охоплення регіональним радіо сучасною медіааудиторією та його використання виключно для прослуховування новин або музики [4]. При цьому дані соціологічних опитувань досить істотно різняться у цифрах щодо рівня споживання регіонального радіо. Так, за результатами опитування Фонду «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва» і Центру Разумкова, проведеного у серпні 2020 р., місцеве радіо слухали тільки 2,1% опитаних респондентів [5]. Незважаючи на таку вкрай низьку чисельність слухачів відзначимо, що аудиторія регіонального радіо починає демонструвати тенденцію до зростання своєї чисельності, оскільки у 2019 р. вона нараховувала тільки 1,6% опитаних і на сьогодні, хоча й ненабагато, перевищує показники 2018 р. (табл. 1).

Таблиця 1 – Аудиторія регіонального радіо в Україні за даними соціологічних опитувань, у %

	«Уподобання та інтереси українців до засобів масової інформації після виборів 2019 р. та початку пандемії COVID-19 (серпень 2020р.)» (КМІС, Центр Разумкова, Фонд «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва»)[]	«Ставлення населення до ЗМІ та споживання різних типів медіа у 2020 р.» (USAID-Internews) []
2015		27
2016		28
2017		25
2018	2,0	27
2019	1,6	22
2020	2,1	27

У 2020 р. споживання радіо за регіонами було майже рівним (на Заході і Сході по 2,3%, у Центрі – 2,2%), окрім Півдня, де частка його слухачів складає лише 0,8%. Для порівняння відзначимо, що у 2019 р. беззаперечним лідером по прослуховуванню регіонального радіо були жителі Заходу України (2,4%), а у 2018 р. – Сходу (3,5%) [6].

За даними щорічного опитування USAID-Internews «Ставлення населення до ЗМІ та споживання різних типів медіа у 2020 р.», регіональне радіо дійсно демонструє тенденцію до збільшення своєї аудиторії і навіть у більшому кількісному складі, ніж за результатами опитування Фонду «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва». Встановлено, що у 2020 р. регіональне радіо слухали більше, ніж чверть українців, а саме – 27%, а у 2019 р. – тільки кожен п'ятий українець – 22% (табл. 1) [7]. У більшості випадків зростання популярності регіонального радіо у 2020 р. пов'язують із глобальною пандемією, яка акцентувала фокус уваги до її регіональних особливостей протікання, у зв'язку з чим респонденти пильніше почали слідкувати за особливостями карантинних обмежень на

регіональному рівні за допомогою регіональних ЗМІ.

Як свідчать результати цього опитування, регіональні радіостанції найчастіше слухають мешканці Західного регіону (58%) і з року в рік їх частка зростає (у 2019 р. – 50%). За даними 2018 р. регіональні радіостанції були найбільш розповсюджені у Львівській (83%), Вінницькій (60%), Одеській (52%) та Сумській (45%) областях.

Однією з особливостей аудиторії регіональних радіостанцій є те, що ЗМІ зобов'язані рахуватися з її інтересами. При виборі конкретного мовника для його споживання першочергове значення сьогодні має контент радіостанції. Зазвичай, на хвилях регіонального радіо українці хотіли б слухати місцеві новини (42%) і розважальні передачі (34%). Також для 20% опитаних актуальними є журналістські розслідування, а для 14% – інтерв'ю з місцевими лідерами [8].

Таким чином, характеризуючи загалом наявну ситуацію щодо споживання контенту регіонального радіо відзначимо позитивну тенденцію зміну фокусу уваги значної частини сучасного українського суспільства до регіональної та місцевої проблематики, що сприяє збільшенню аудиторії регіональних радіомовників. Зрозуміло, що в умовах наявного тренду візуалізації інформаційного контенту радіо важко конкурувати з телебаченням та інтернет-порталами, але воно за будь-яких умов буде мати свою аудиторію, яка прагне отримувати інформацію про свою місцевість. Зараз споживачі інформаційної продукції віддають перевагу і довіряють більше тим ЗМІ, які знаходяться ближче до них, а саме міським та обласним радіостанціям. Центральне і регіональне радіомовлення повинні не підміняти одне одного (кожне відповідає специфічним вимогам аудиторії), а доповнювати, оскільки вони відіграють активну роль у створенні єдиного інформаційного простору країни.

Список використаних джерел

1. Про телебачення і радіомовлення : Закон України від 21.12.1993 р. № 3759-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3759-12#Text> (дата звернення 20.10.2021).
2. Прокопенко Т.С. Теоретичне осмислення сутності поняття «Районна радіостанція». URL: http://eprints.cdu.edu.ua/3686/1/rodzinka_2018_2-85-88.pdf (дата звернення 15.10.2021).
3. Розвиток місцевого радіомовлення в Україні: 2014 – 2019. Мовлення громад : звіт. К., 2019. URL: <https://www.nrada.gov.ua/analytic-reports/rozvytok-mistseвого-radiomovlennya-v-ukrayini/> (дата звернення 07.10.2021).
4. Концепція регіонального мовлення ПАТ «НСТУ» на 2020 – 2021 роки. URL: https://stv.detector.media/reformuvannya/regional_movnyky/stalo_vidomo_yak_pratsyuvatimut_filii_suspilnogo_z_2020_ogo_roku_kontseptsiya/ (дата звернення 10.10.2021).
5. Як змінились уподобання та інтереси українців до засобів масової інформації після виборів 2019р. та початку пандемії COVID-19 (серпень 2020р.). URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/yak-zminylys-upodobannia-ta-interesy-ukrainsiv-do-zasobiv-masovoi-informatsii-pislia-vyboriv-2019r-ta-pochatku-pandemii-covid19-serpen-2020r> (дата звернення 19.10.2021).
6. Джерела інформації, медіаграмотність і російська пропаганда: результати всеукраїнського опитування громадської думки. Аналітичний звіт. К. : Детектор медіа, 2019. 80 с.
7. Щорічне опитування USAID-Internews «Ставлення населення до ЗМІ та споживання із них типів медіа у 2020 р.». URL: <https://detector.media/doc/images/news/archive/2016/181602/2020-Media-Consumption-Survey-FULL-FIN-Ukr.pdf> (дата звернення 19.10.2021).
8. Ставлення населення до ЗМІ та споживання різних типів ЗМІ у 2018 р.. URL: https://internews.in.ua/wp-content/uploads/2018/09/2018-MCS_FULL_UKR.pdf (дата звернення 19.10.2021).

СЕКЦІЯ 8. ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Дарія Брезіцька

*магістрантка спеціальності «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»*

Науковий керівник: Гетьманчук М. П.,

*доктор історичних наук, професор, професор кафедри політології
та міжнародних відносин*

Національного університету «Львівська Політехніка»

(м. Львів)

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ТЕРОРИЗМ ЯК ОДИН ІЗ ПРОЯВІВ СУЧАСНОГО ТЕРОРИЗМУ

У зв'язку із появою нових каналів, що забезпечують інтенсивне поширення інформації, ЗМІ стали дієвим суб'єктом міжнародної політики і терористичної діяльності в тому числі. Якщо журналісти роблять рекламу терористам неумисно, то останні розглядають її як одну з цілей теракту, хоча перед громадськістю терористи намагаються постати, насамперед, як виконавці певного надзавдання: зміни існуючого ладу, створення національної держави, помсти за кривду співвітчизникам тощо. Але, насправді, сам теракт не призводить до досягнення цілей. Часто це лише привід для демонстрації терористами своїх вимог і можливостей. Слідом за самим терактом, зазвичай, його організатори, натхненники і виконавці, публічно «беруть відповідальність» за його здійснення і оголошують, в ім'я чого організовано теракт, а також іноді умови його припинення. Тим самим, навіть не досягаючи яких-небудь значимих цілей, вони реалізують цілі проміжні: організація стає більш відомою і «авторитетною», про неї говорять, з нею починають рахуватися. Заради справедливості, варто зауважити, що ЗМІ можуть, у залежності від обставин, виступати як посібниками терористів, так і антитерористичним чинником. С. Кара-Мурза влучно зазначив, що в СРСР тероризм успіху не мав (хоча теракти і мали місце) здебільшого тому, що його цілі були недосяжними.

Але відмітимо, що пропаганда своїх ідей і способу діяльності – лише один із аспектів інформаційної війни терористів з існуючим суспільним ладом. Більш небезпечним за наслідками є використання терористичними організаціями «інформаційної зброї» з метою дестабілізації суспільного порядку, державного управління, породження страху, паніки, примусу піти на поступки терористам, капітулювати перед ними. Для досягнення цього активно використовуються спеціальні інформаційні операції, якими супроводжується вчинення терактів.

Демонстрація катастрофічних результатів терактів через ЗМІ (зокрема, контрольовані терористами) значно посилюють ефективність самих актів

насилства; галас, що піднімається в деяких ЗМІ щодо даних подій, повтори одних і тих самих жахливих епізодів, об'єктивно сприяють досягненню цілей тероризму: залякуванню населення і влади, та прийняттю відповідними посадовими особами і органами необхідних терористам рішень. Такі акції є різновидом спеціальних інформаційних операцій і їх прийнято називати операціями, що спрямовані проти суб'єктів, які ухвалюють рішення. Класичним проведенням подібної операції є теракт 4 березня 2004 р. в Іспанії, що призвів до відмови цієї держави приймати участь у військовій операції в Іраку [2, с. 67].

Аналізуючи подібні факти, окремі спеціалісти розцінюють їх як появу нового виду тероризму – інформаційного. Інформаційний тероризм можна визначити як прямий вплив на психіку і свідомість людей з метою формування потрібних думок і суджень, які певним чином спрямовують поведінку людей. На практиці під інформаційним тероризмом завжди розуміють такий насильницький пропагандистський вплив на психіку, який не залишає для людини можливостей для критичної оцінки отримуваної інформації. Як правило відверто тенденційної інформації, яка досягає своєї мети не за рахунок якості маніпулятивного впливу, а за рахунок її об'єму. Окрім використання офіційних засобів масової інформації, інформаційний тероризм спирається на поширення певного типу чуток.

Інформаційний тероризм породжує у громадян жах, непевність, недовіру до влади, дестабілізує і провокує владу на прийняття неадекватних відповідних заходів для окремих актів тероризму без комплексної оцінки причин їх скоєння. Подальше життя суспільства протікає в психологічній атмосфері пригніченості, напруженості, у громадян створюється враження про бездіяльність правоохоронних органів і особисту незахищеність. Тим самим порушується нормальний ритм життя, діяльність організацій, установ, підприємств. Останнє веде до погіршення ситуації в економіці, соціальній сфері, розпочинається паніка, безлад, анархія.

Суб'єкт тероризму здійснює теракт, обравши «точку» максимально ефективного впливу. Роль резонатора виконують, як правило, електронні ЗМІ, для яких повідомлення про теракти стали останнім часом однією з найприбутковіших і престижних форм діяльності. Аудиторія тероризму – це телеаудиторія, оскільки останній пропонує для телебачення ідеальну «картинку»: сюжетну напругу, сильні емоції, ірраціональну тривогу тощо [4, с. 56].

Здійснений у точці резонансу і широко трансльований ЗМІ, теракт стає власністю «аудиторії тероризму», тобто тих людей, для яких дані про теракт є підставою для зміни власної позиції або поведінки у бажаний для терористів бік. Цю аудиторію можна умовно поділити на дві підгрупи:

– референтна група тероризму, тобто та частина громадськості, яка співчуває терористам і розцінює конкретний теракт як привід для звернення громадської уваги до соціальних проблем, що породжують дані негативні явища. Головне завдання референтної групи – доводити до відома властей вимоги терористів не в якості таких, а трансформованих в побажання (вимоги) стривоженої терором громадськості;

– віктимізована група тобто ті, хто усвідомлює теракт як безпосередню загрозу своєму життю і, не постраждавши безпосередньо від нього, відчуває себе усе ж його жертвою. Саме ця група і є об'єктом залякування, яке може довести її до паніки і хаотичних дій, іноді навіть до приєднання до референтної групи у вимогах піти на поступки терористам.

Окрім цього, для аудиторії тероризму можна виділити ще одну групу – світове співтовариство, яке повинно, отримавши повідомлення про теракти, усвідомити вимоги терористів як міжнародну проблему, що призводить, в свою чергу, до втручання у внутрішні справи держави – адресата терору. Останнім часом помітно, що саме на міжнародне співтовариство розраховують діячі «Світового підпілля», вбачаючи більше ефекту в тиску на владу не «знизу», а «зверху». Можливість такого варіанту обумовлена, по суті, гарантованою наявністю тієї чи іншої геополітичної сили, якій вигідно ослаблення держави, що стає жертвою тероризму [3, с.228].

Саме завдяки тиску резонансного середовища, а не від безпосереднього «фізичного» впливу терактів, влада зазвичай буває змушена йти на поступки терористам, по суті визнаючи за ними право «політичного суб'єкта». Що в свою чергу фіксує включення механізму «зворотного зв'язку»: на своє «повідомлення» терористи отримують потрібну їм відповідь – пряму чи непряму політичну легітимізацію їх дій.

Вище зазначалося, що головною метою теракту є здійснення програмованого психологічного впливу. Але ареал поширення такого впливу може бути різним: можна тероризувати одну окрему людину, групу людей (жителів будинку, вулиці, міста), представників етнічної спільноти, чи населення цілої країни або й групи країн. Особливість тероризму постмодерного суспільства полягає в тому, що терористичні організації все частіше переходять від впливу на конкретні, локальні групи людей до «атак» на психологічні основи стабільності людської цивілізації взагалі. Досягти цього вони намагаються шляхом руйнування складових соціальної міфології – певних символів, актуальних для переважної кількості сучасних культур.

Поширення подібних настроїв у суспільстві свідчить про культивування в ньому «кримінальної культури». Це обумовлено низкою чинників, головним з яких знову ж таки є інформаційний. На сьогодні стає очевидним, що терористичні методи починають застосовуватися в суспільстві як найбільш широко і на всіх рівнях. Такий стан речей є наслідком демонстрації ефективності тероризму як соціальної практики. З того ж розряду і т.зв. «телефонний», «комп'ютерний» (коли йдеться про випадки імітацій, а не самих злочинів) тероризм та інші можливі прояви терористичної поведінки [1, с. 116].

Отож, можемо констатувати, що саме завдяки вмілому і планомірному використанню ЗМІ, взяттю на озброєння і впровадженню в практику своєї діяльності спеціальних інформаційно-психологічних технологій, міжнародним терористичним організаціям вдалося глобалізувати феномен тероризму, який на

сьогодні вийшов за межі вузько-політичних, національних, релігійних тощо рухів і набув статусу загальнолюдської загрози.

Список використаних джерел

1. Антипенко В. Ф. Борьба с современным терроризмом. Международно-правовые подходы. К.: Национальная библиотека им. В. И. Вернадского; Изд-во «ЮНОНА-М», 2002. 723 с.
2. Морозов Г.И. Международный терроризм. США: экономика, политика, идеология. 1997. № 11. С. 64–73.
3. Устинов В.В. Обвиняется терроризм. М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2002. 416 с.
4. Федоров Ю. Глобальная паутина террора. *Международная жизнь*. 2003. № 3. С. 50–59.

Олександр Воронянський

*кандидат історичних наук, професор,
Державний біотехнологічний університет
(м. Харків)*

МЕХАНІЗМ СУВЕРЕНІТЕТУ: ПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ

Суб'єктність суверенітету в цілому можна охарактеризувати як сукупність певних характеристик, які визначають здатність носія суверенітету до реалізації влади. Такими характеристиками можна визначити реальне право владного розподілу ресурсів та повноважень, а також політичну волю як здатність до прийняття цілеспрямованих владних рішень та готовність виділяти на їх досягнення максимум доступних ресурсів і нести пов'язані з цим ризики.

Із точки зору політичної науки здійснення влади є постійним процесом підтримання панування суб'єкта влади над її об'єктом за допомогою застосування актуальних ресурсів влади. Враховуючи, з одного боку, потенційну спроможність об'єкта влади до опору, а з другого – конкуренцію між угрупованнями, які претендують на статус суб'єкта влади, ці ресурси у будь-якому випадку є обмеженими. Тому здійснення влади передбачає управління підкореним об'єктом заради створення його силами ресурсів, які суб'єкт влади зможе експропріювати на свою користь, конвертувавши частину їх у ресурси влади і за рахунок цього отримати преференції в подальшій конкурентній боротьбі.

Практика корпоративної діяльності свідчить, що навіть у колективах із чисельністю в декілька десятків чоловік завдання управління потребують створення декількох рівнів управління, які до того ж доповнюються галузевим розмежуванням повноважень та компетенції. У масштабах же цілої країни обсяг управлінських завдань зростає на багато порядків. Відповідно зростають масштаби управлінської ієрархії – як по лінії горизонталі (територіальне підпорядкування) так і по горизонталі (галузеве розмежування). Все це передбачає не лише передачу сувереном відповідних ресурсів і повноважень управлінському апарату, але й інституціональне закріплення організації управління з внутрішнім порядком перерозподілу ресурсів, влади та організованою процедурою прийняття рішень і контролю за їх виконанням.

При цьому створюються усталені канали та рівні концентрації ресурсів і владних повноважень, обсяг яких зростає у відповідності із зростанням

актуальності завдань того чи іншого сегменту управлінського апарату. Як правило, підвищена концентрація ресурсів влади в руках довіреного розпорядника ресурсів сприяє зростанню його незалежності від суверена і зниженню лояльності до нього.

Реалізація статусу носія суверенної влади суб'єктом суверенітету неможлива без організації процесу як прийняття владних рішень, так і забезпечення їх виконання. Таким чином, управлінські завдання диктують необхідність ієрархізації влади. Остання, в свою чергу, потребує розподілу владних ресурсів та повноважень. Відповідно, завдання управління доповнюються завданням підтримання порядку такого розподілу. Тому процес управління, так само як і процес підтримання порядку відчуження ресурсів на користь суб'єкта влади, неможливий без передачі тим довіреним особам суверена, на яких покладено відповідні функції, частини ресурсів влади та відповідних владних повноважень.

Разом із отриманням ресурсів та повноважень довірені особи отримують і змогу задовольняти за їхній рахунок власні інтереси, які можуть не співпадати з інтересами суверена. Звідси випливає необхідність постійного контролю за діяльністю цих осіб, що потребує створення контрольного-наглядового апарату та наділення його владними повноваженнями більш високого порядку і відповідних затрат ресурсів на його функціонування. Однак більш високий рівень влади цього апарату тягне необхідність і більш високого рівню контролю над ним, що в свою чергу обумовлює постійне розширення ресурсних затрат.

У результаті суверен вимушений сам створювати та підтримувати інститут розпорядників формально приналежних йому владних ресурсів та повноважень, який, по суті, обмежує його реальний суверенітет. І хоча статус довірених розпорядників ресурсів та влади є залежним від волі суверена і носить тимчасовий характер, наявність у їхніх руках права користування фактично майже всім обсягом ресурсів влади від імені суверена створює для останнього значну загрозу своєму становищу верховного розпорядника цих ресурсів.

Суб'єктність суверенітету нерозривно пов'язана з політичним вибором при прийнятті владних рішень різного рівня, контролем за їх виконанням (у тому числі – за витратами наданих виконавцям ресурсів) та оцінці їх ефективності. Це потребує достатньої інформованості суб'єкта прийняття рішень і відповідних додаткових затрат на збір та обробку інформації. У той же час володіння всім комплексом інформації фізично недоступне одноосібному суверену (не кажучи вже про колективного носія суверенітету, де роль суб'єктивного сприйняття і оцінки інформації багатократно зростає). Звідси цілком логічно інформаційний комплекс стає надбанням осіб, яким суверен делегує повноваження по збору і обробці інформації та підготовці на основі цього варіантів владних рішень. Таким чином, і сам процес прийняття рішень не є беззаперечною прерогативою суверена.

Ще однією проблемою суб'єктності суверенітету є оцінка характеру держави як інституту влади. Оскільки держава здійснює свою діяльність за посередництвом осіб, наділених державною владою, їх вплив на прийняття рішень сувереном та фактичну реалізацію цих рішень може бути критичним для влади останнього.

Історичний досвід надає безліч прикладів фактичного відсторонення від влади суверенів, що формально мали необмежені повноваження, їхніми довіреними розпорядниками владних ресурсів і повноважень.

Особливої ваги ця проблема набуває у випадку з колективним носієм суверенітету – нацією. Оскільки суб'єктність влади потребує постійної участі у компетентній оцінці підготовлених рішень, їх прийнятті та нагляді за контролем над їх реалізацією, у реальному політичному житті постійно приймає участь мізерна (не більше за декілька відсотків) частина громадян. Причому навіть на рівні представницьких органів залежність народних представників від професійних управлінців прослідковується достатньо чітко. Так, чиновники виконавчої влади приймають активну участь у підготовці рішень представницьких органів усіх рівнів. Уряди більшості держав наділені правом законодавчої ініціативи і активно ним користуються, «продавлюючи» підготовлені ними законопроекти через законодавчі органи.

Більше того, вся вертикаль виконавчої влади (а саме вона становить основу державного механізму) має своєрідний імунітет від народного волевиявлення, яке реалізується через вибори персонального складу органів державної влади. Чиновники виконавчої влади напряду не підзвітні і непідконтрольні народу як суверену. Змінити їхній статус неможливо, оскільки він продиктований необхідністю спадкоємності та стійкості державної влади. Разом з тим цей статус надає їм можливість при визначених умовах перебирати на себе значну частину реальної державної влади, порушуючи суверенні права її формального носія. Звідси бере початок погляд на державу як на «корпорацію чиновників», яка має свій власний інтерес і протистоїть «суспільству».

В умовах нерівноправного доступу громадян до ресурсів влади малочисельні групи, що мають пільговий доступ до суспільних ресурсів, за рахунок цих ресурсів можуть здійснювати довготривалий вплив на державну владу від імені суспільства, фактично підкоряючи своїм інтересам державний механізм та політичні організації більш низького порядку. Однак їхні можливості по встановленню власного групового суверенітету обмежуються тими ж параметрами, що й для всіх інших носіїв верховної влади.

Розглядаючи суверенітет як владу державну, більшість науковців абстрагуються від того факту, що остання не є єдиною формою соціальної влади. Соціальний простір пронизаний різноманітними формами влади, що здійснюється над досить великими суспільними групами і потенційно мають змогу набути політичного характеру. Найбільш значний потенціал у сучасному суспільстві має економічна влада. Її вищий рівень концентрується в руках великих бізнес-груп, частина з яких до того ж має транснаціональний характер як у плані ресурсної бази, так і в плані стратегічних інтересів. Великі фірми та корпорації мають власний адміністративно-управлінський апарат, внутрішні нормативно-розпорядчі кодекси (які в ряді випадків не співпадають із законодавством) та значну ресурсну базу.

Все це дозволяє носіям вищого рівня економічної влади здійснювати

довготривалий вплив на механізм державної влади в своїх інтересах-від лобізму і прямого підкупу державних чиновників до підкорення центрів прийняття державних рішень. До того ж, на відміну від довірених розпорядників владних ресурсів і повноважень суверена, центри економічної влади, як правило, мають власні джерела надходження ресурсів, незалежні від носія верховної влади. Тому державна влада суверена, входячи в зіткнення з економічною владою великих фірм та корпорацій, вимушена рахуватися з інтересами останніх значно більше, ніж з інтересами власних представників. Фактично це означає, що суверен діє в умовах конкуренції за отримання ресурсів із контрольованої ним у державному відношенні території з іншими ресурсозабезпеченими суб'єктами влади. Зрозуміло, що це суттєво звужує ресурсну базу суверена і як наслідок-його потенціал політичної суб'єктності. У прикладній політології та політичній практиці транснаціональні корпорації давно визнано реальними суб'єктами політичного процесу не лише на міжнародному рівні, але й у внутрішньополітичній конкуренції. Тому відмова від урахування політичного потенціалу суб'єктів економічної влади є однією з найгрубіших (хоча й найчастіших) помилок представників академічної політичної науки.

Проведений аналіз технологічних особливостей реалізації суверенітету дозволяє зробити висновок про те, що в політологічному плані суверенітет не можна розуміти як найвищий чи тим більше всеосяжний обсяг політичної влади. Носій державного суверенітету не може його здійснювати без передачі частини належних йому ресурсів та повноважень на рівень інститутів управління, охорони правопорядку та адміністративного контролю, створюючи колективного конкурента в особі «корпорації чиновників». Фактично суверен не реалізує верховну владу. Він є лише розпорядником державно-владних ресурсів і повноважень та схвалює чи не схвалює підготовлені для нього державно-владні рішення (у тому числі ті, що стосуються контролю за виконанням раніше прийнятих рішень).

Єлизавета Малініна

студентка 3 курсу спеціальності «Право»

Науковий керівник: Воронянський О. В.,

кандидат історичних наук, професор

Державний біотехнологічний університет

(м. Харків)

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ ЯК ФАКТОР КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Сучасне українське суспільство продовжує переживати один із найскладніших періодів своєї історії. Для політичної ситуації характерні такі явища, як криза державності, політичного управління, криза національної ідентичності. Уперше за роки незалежності на весь зріст постало завдання подальшого зміцнення незалежності держави, збереження стабільності і міжнаціональної згоди.

Визначальну роль у цьому процесі повинна відіграти українська національна ідея, яка покликана забезпечити необхідну консолідацію, згуртованість та національну єдність української нації, а також інтеграцію національних меншин до її складу при збереженні та розвитку їх етнокультурних особливостей.

Розбудова суверенної української держави неможлива без консолідації українського суспільства, досить складного за етнічною, соціальною та соціокультурною структурою. Одним із підвальних елементів суспільної консолідації вважається наявність національної ідеї.

У загальному вигляді питання про місце, яке займає національна ідея в політичній системі. Практично всі наукові визначення національної ідеї розглядають її як універсальну інтегративну ідеологію для даного суспільства [1, с. 68]. Усталеним (як у наукових працях, так і у політичній практиці) є також твердження, згідно якого політичною сутністю національної ідеї є суверенітет нації. Також, слід зазначити, що поняття «нація» використовується в сучасній світовій політичній науці не в етнічно-примордіалістському, а в державницько-політичному розумінні – як сукупність громадян, котра є номінальним джерелом влади в даній державі і носієм державного суверенітету (саме такий підхід покладено в основу сучасного міжнародного права і функціонування міжнародних організацій, таких як ООН).

Як зазначає О. Воронянський, національна ідея є системним чинником виконання основних функцій системи – як «входу» (політичної соціалізації, агрегування й артикуляції інтересів, формулювання політичних вимог, політичної комунікації) та «конверсії» (боротьби за прийняття політичних рішень), так і «виходу» (обґрунтування та інтерпретації необхідності і порядку реалізації прийнятих рішень через державний механізм). Крім того, національна ідея впливає на формування т.зв. «петлі зворотного зв'язку» (інформація суспільства про виконання рішень, контроль за їхнім виконанням із боку різних соціально-політичних груп і організацій та оцінка дій політичних інститутів з боку суспільства) [2]. Таким чином, можна стверджувати, що національна ідея є системним елементом політичного і зокрема державного управління.

Підкреслимо, що саме національна ідея відіграє головну роль у формуванні політичної нації. До політичної нації в Україні, як відомо, належить українці, росіяни, білоруси, угорці, євреї та інші етнонаціональні групи. Становлення української політичної нації, на думку науковців, можливе тільки на загальноцивілізаційних засадах громадського суспільства, тоді, коли будуть створені економічні, соціальні, духовні умови, які працюють на націю. Будь-яке суспільство, щоб стати нацією, крім об'єднання спільними економічними інтересами, повинно інтегрувати ще й додатковими зв'язками, як то: спільністю мови, культури, особливостями національного менталітету. Ігнорування ж цих зв'язків, байдуже ставлення до питань формування національної ідеї, яка б згуртувала націю, веде до розчарування суспільства на групи, клани, релігійні, етнічні утворення, а це вже становить небезпеку самому існуванню держави. Тому

без національної ідеї неможливо побудувати незалежну державу. Нарешті, в епоху глобалізації національна ідея стає мірилом духовності і протистоїть ідеологіям, орієнтованим на уніфікацію національних відмінностей і цінностей. Вироблення такої національної ідеї, як справедливо відзначає М. Дмитренко, стає для України справою надзвичайної ваги й актуальності, тому що саме на її основі повинні визначатися головні орієнтири і цінності розбудови держави в контексті євроінтеграції [3, с. 181]. В цьому плані слід відзначити, що, на превеликий жаль, українська національна ідея в останні роки стала предметом спекуляції з боку політичної еліти та лідерів і не приводить та й не може привести до консолідації політичних сил. Суспільство, держава повинні мати об'єднуючу ідею, цінності. Протягом багатьох століть такою об'єднуючою ідеєю буда незалежність. Але ця ідея продовжувалася до тих пір, поки незалежність не стала реальністю.

В умовах підвищеної конфліктності державна політика має бути спрямована, у першу чергу, на досягнення загальносуспільних цілей та утвердження консолідуючих засад у суспільстві. Проблема консолідації нації навколо державних інтересів та загальнонаціональної мети є по суті важливим аспектом безпеки української держави, гарантією збереження цілісності країни.

Головна особливість національної ідеї полягає в тому, що вона під впливом часу і обставин може змінюватися, переформовуватися. Пошуку «нової» національної ідеї, як символу розвитку, або ж через намагання зруйнувати стереотипні уявлення про певну націю, як справедливо відзначає О. Засморжук, є своєрідним символом розвитку, що ні в якому разі не заперечує ідею стабільності національного менталітету, ментальності, а лише підкреслює те, що окремі його риси, особливості можуть проявлятися лише під тиском обставин, або з приходом «правильного» часу для їх розкриття на повну силу [4, с. 328].

Консолідація суспільства навколо мети державного будівництва є неодмінною умовою збереження і розвитку України як повноцінної держави. Без цього неможливо досягти ключових стратегічних цілей у діяльності нації та держави, оскільки це є необхідною передумовою для стабільного політичного розвитку, впровадження реформ, стабілізації економіки та подальшого національного розвитку. Але консолідацію неможливо нав'язати, як і неможливо нав'язати дух патріотизму та поваги до держави, чи виховати його за допомогою тих або інших закликів і декларацій. Лише розумною політикою, твердістю і наполегливістю в утвердженні прав і свобод громадян та засадничих цінностей сучасної цивілізації, професіоналізмом у вирішенні завдань – Україна може завоювати довір'я усіх своїх громадян і активно включити їх в процес державного будівництва. Крім того, ми живемо у все більш конкурентному світі і без національного згуртування, патріотичного, громадського виховання нам не досягти гідного для України місця ні в Європі, ні у світі.

Наголосимо, що в Україні відбувається фрагментація соціуму по лінії ідеологічного протистояння полярних політичних груп, які сповідують несумісні один з одним суспільно-політичні проекти. Саме в цьому плані сучасна українська

національна ідея має увібрати в себе загальновізантійську світовою спільнотою справжні гуманістичні, демократичні принципи, забезпечити їхню послідовне практичне втілення. Вона має бути використана, передусім, для побудови громадського суспільства [5, с. 25]. Але в сфері формування останнього її найважливішим пріоритетним завданням є об'єднання українського народу, неминуче пов'язане з усуненням певних розбіжностей між громадянами західних і східних регіонів України, прихильниками численних релігійних конфесій, представниками політичних сил, соціальних прошарків, носіями різних ідеологій [6].

Отже, національна ідея, а також національна свідомість, національна освіта, культура, духовність повинні об'єднувати та згуртовувати суспільство. Усі складові державотворення немислимі без сильної наскрізної національної ідеї, у тому числі не тільки освіта, культура, політика, але й економіка. Уперше за роки незалежності повстало завдання подальшого зміцнення незалежної держави, збереження стабільності і міжнародної згоди, протистояння спробі розколоти країну за ідеологічними і національними ознаками. Визначальну роль у цьому процесі повинна відігравати українська національна ідея, яка покликана забезпечити необхідну консолідацію, згуртованість та національну єдність української нації, а також інтеграцію національних меншин до її складу при збереженні та розвитку їх етнокультурних особливостей.

Список використаних джерел

1. Воронянський О. Проблема суб'єктності суверенітету в контексті технології здійснення влади. *Evropsky politicky a pravni diskurz*. 2015. Vol. 2, Iss. 4. С. 205–209.
2. Воронянський О. В. Національна ідея в політико-комунікативному дискурсі: постановка проблеми. *Вісник Донецького національного університету. Серія: Політичні науки*. 2016. № 1. С. 24–28.
4. Дмитренко М. Політична система України: розвиток в умовах глобалізації та інформаційної революції / М. А. Дмитренко: Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, ін-т оператив. діяльн. та держ. безпеки. К. : Знання України, 2008. 544 с.
5. Коваленко В. Сучасна українська національна ідея як невідомий чинник побудови громадського суспільства. *Віче*. 2011. № 23. С. 23–27.
6. Соціально-комунікаційна діяльність як історико-суспільна практика. Х. : ХНТУСГ, 2015. 392 с.

Катерина Малініна
студентка 3 курсу спеціальності «Право»
Науковий керівник: Воронянський О. В.,
кандидат історичних наук, професор
Державний біотехнологічний університет
(м. Харків)

ПОЛІТИЧНА ВОЛЯ ЯК ЧИННИК ДЕРЖАВОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Політична воля як соціальний феномен досить неоднозначно тлумачиться у науковій літературі. Вона може розглядатися і як універсальна наукова категорія, зміст котрої вивчається у межах філософії, психології, політології, соціології та

інших соціогуманітарних наук, і як прикладне поняття, що характеризує особливості функціонування політичної та державної влади у тій чи іншій країні. Воля як якість, стан чи акт цілеспрямованого втілення зусиль певного політичного актора не є фіксованою, вимірюваною величиною, однак вона відіграє значну роль у діяльності суб'єкта її вираження.

Слід зазначити, що важливою ознакою змістовного наповнення поняття «політична воля» є здатність останньої інтенсифікувати якісні політичні перетворення та супроводжувати державотворчий процес [1].

У сучасній українській політології політична воля трактується як невід'ємний компонент ініціювання політичної модернізації та реалізації політичного реформування. На думку українських політологів, застосування політичної волі дає змогу забезпечити впровадження ефективних реформ та здійснити фундаменталізацію політичних рішень. Водночас сучасна українська політична наука не виключає негативних наслідків прояву політичної волі. Більше того, не залишається поза увагою варіант, за яким безконтрольність процесу прийняття політичних рішень та авторитарна свідомість уповноважених державних управлінців може спричинити деструктивну політику, спрямовану на пригнічення суспільних ініціатив та безальтернативне нав'язування волі еліти, що трансформується у політичне свавілля.

Зазначимо, що процесі еволюції української суспільно-політичної думки інтерпретації концепту волі мали досить глибоке значення, яке полягало не тільки в розумінні досліджуваного суспільного феномена як рушійної сили політичних зрушень, а й синонімічному співставленні волі зі свободою та незалежністю формування нації. Зазначена тенденція була зумовлена як історичними передумовами та контекстуальним виміром, так і особливостями тогочасних уявлень про зміст цієї соціально-політичної категорії. Питання політичної волі стало предметом вивчення відомих українських мислителів – Г. Сковороди, М. Костомарова, М. Драгоманова, В. Липинського, Д. Донцова, В. Старосольського та ін [2].

Проте поняття волі має диверсифіковане значення у наукових концепціях зазначених авторів. Воля сприймається або як незамінний соціальний феномен, співставний з категорією свободи, котрий спонукає людину до самостійних дій, або вивчається крізь призму більш поширених на той час концептів – народовладдя, демократії, державного будівництва.

Методологія дослідження політичної волі має спиратися на міждисциплінарний підхід, який охоплює евристичними пошуками в соціогуманітарній сфері політичну філософію, політичну культурологію, політичну етику, політичну історію, політичну соціологію, теорію держави і права. Саме цей підхід є запорукою всебічного осмислення такого складного феномена, яким є політична воля. У рамках сучасного соціогуманітарного дискурсу тривають дискусії з приводу того, що вважати основою волі, у тому числі політичної, – розум чи почуття. До того ж навіть за умов кардинальних цивілізаційних змін сьогодення

науковці виявилися неспроможними віднайти новітні засади вольових аспектів людської діяльності у публічних сферах функціонування суспільства [3].

Слід зазначити, що політична воля нерозривно пов'язана з політичною відповідальністю. Обидва соціополітичні феномени зумовлені активністю соціальних акторів і суб'єктів політики – особистостей, соціальних груп, суспільства, політичних інститутів і організацій. І політична воля, і політична відповідальність вказують на такі характеристики суб'єктів політики, як високий рівень свідомості й самосвідомості, ініціативність, цілеспрямованість, рішучість, наполегливість.

Існує також взаємозв'язок політичної волі й ефективності процесу ухвалення політичних рішень. Під політичним рішенням слід розуміти форму активності суб'єкта політики, спрямовану на вироблення послідовності дій, що ведуть до досягнення мети на основі перетворення вихідної інформації. Схильність до прийняття рішень як властивість особистості є інтегральною характеристикою її індивідуальності, детермінантою становлення її як професіонала.

Таким чином, основними мотиваційними чинниками й одночасно смисловим ядром реалізації політичної волі є політичні цінності й установки суспільної та індивідуальної свідомості, політична і правова культура суб'єкта політичної діяльності. Вольові зусилля можуть бути пов'язані з біологічно зумовленими схильностями індивіда. Отже, при прийнятті рішень необхідно передбачати, як вони впливатимуть на інших людей. В ідеалі вольова активність суб'єктів політичної діяльності повинна обмежуватися не лише моральними цінностями, а й правовими та соціальними нормами. Лише в цьому випадку вона відповідатиме ідеї досягнення суспільного блага.

Через відсутність чи брак політичної волі у представників правлячого класу в країнах з неопатримоніальними політичними системами спостерігається інволюційний державно-політичний процес – від модернізації вони часто непомітно переходять до контрмодернізації, консервуючи або незавершені соціополітичні перетворення, або публічно відмовляючись від будь-яких змін як таких, що не притаманні національним традиціям і менталітету народу. Вказані процеси деструктивні для національно-державницького розвитку країн з незавершеною модернізацією, оскільки провокують непередбачувані наслідки в майбутньому. Зокрема, національно-державницький розвиток може стати непередбачуваним та неконкурентним порівняно з країнами, де політична воля представників правлячого класу довела модернізаційні перетворення до логічного завершення.

Політична воля розглядається як незамінний рушій політичного процесу. Зусилля індивідуального актора чи соціальної групи, спрямовані на модернізацію політичного середовища, зазвичай означають вагомий крок на шляху вдосконалення політичного устрою. Незамінним елементом ефективного функціонування політичної системи поряд з інституціоналізацією політичного поля виступає формування відповідної поведінки, здатної консолідувати політичну волю

активних суб'єктів політики та представників громадянського суспільства. Іншим важливим компонентом є наявність владно-суспільної взаємодії, що формується на основі представництва громадських інтересів та ініціативи політичних сил.

Тому домінування політичної волі окремого актора значно обмежує функціональний потенціал громадянського суспільства, механізми впливу на центри прийняття державно-політичних рішень. Зазначений формат реалізації політичної волі ставить під сумнів можливість реальної політичної модернізації, оскільки виключно активізація суспільної ролі у політичних процесах здатна призвести до ефективного реформування політичного устрою [4]. Надмірна централізація політичного ресурсу та монополізація каналу реалізації політичної волі окремим соціальним прошарком чи індивідуальним політичним суб'єктом нівелює можливість ефективної модернізації політичного середовища.

Отже, політична воля в умовах трансформації політичного середовища, якісних структурних змін, модернізації соціально-політичних інститутів є основою для прийняття дійових рішень суб'єктами політичного процесу, вдосконалення політичної системи, налагодження владно-суспільних комунікацій. Концентрованим виразом політичної волі є влада як ефективний ресурс її реалізації [5]. Політична воля в сучасних умовах є не лише важливим соціополітичним та психологічним феноменом, а й особливою якістю суб'єкта політики, що обумовлено політичними традиціями, політичною культурою, політико-ідеологічною системою, що домінують у певній країні в той чи інший період її розвитку. Еволюція вчення про волю в історії світової суспільно-політичної думки засвідчує ґрунтовне висвітлення проблем свободи особистості, свободи волі, свободи вибору, сваволі, волюнтаризму.

У цілому дослідження політичної волі має спиратися на міждисциплінарний підхід, який охоплює в соціогуманітарній сфері політичну філософію, політичну культурологію, політичну етику, політичну історію, політичну соціологію, теорію держави та права. З політичною волею тісно пов'язана політична відповідальність, оскільки вони вказують на такі характеристики суб'єктів політики, як високий рівень свідомості й самосвідомості, ініціативність, цілеспрямованість, рішучість, наполегливість.

Список використаних джерел

1. Смірнова В. О. Політична воля як чинник державотворчої діяльності: об'єктивні та суб'єктивні детермінанти. Київ : Логос, 2019. 384 с.
2. Наумкіна С. М. Політична воля та її роль у державотворчому процесі. *Держава і право. Серія Політичні науки*. 2019. Вип. 83. С. 209–212.
3. Мироненко П. В. Державотворчий потенціал політичної волі. *Держава і право. Серія Політичні науки*. 2019. Вип. 84. С. 124–127.
4. Моїсєєва Н. І. Людина та сучасний комунікаційний простір. Філософія спілкування: Філософія. Психологія. Соціальна комунікація. 2014. № 7. С. 89–94.
5. Моїсєєва Н. І. Соціально-комунікаційна діяльність як історико-суспільна практика. Х. : ХНТУСГ, 2015. 392 с.

Христина Мороз

курсантка факультету забезпечення оперативно-службової діяльності, спеціальності «Філологія»

Науковий керівник: Ганаба С. О.,

доктор філософських наук, професор,

Національна академія Державної прикордонної служби України

імені Богдана Хмельницького

(м. Хмельницький)

РОЗВИТОК ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ

Громадянське суспільство як історичний феномен виникло на певному етапі розвитку особистості й суспільства і пройшло низку соціальних, політичних та ідеологічних трансформацій. Інституційного оформлення громадянське суспільство набуває ще в античні часи і до сьогодні відбувається подальший розвиток і визрівання його інститутів, цінностей ідеологічних компонентів. Передумовами формування громадянського суспільства можна вважати античні ідеї про непорушність та верховенство закону, про його божественний і справедливий зміст у ході регулювання суспільного життя, про необхідність відповідності закону праву [1].

Становлення та функціонування інститутів громадянського суспільства пов'язано з системою правління, режимом і політичною культурою. На античному етапі розвитку людства громадянське суспільство повністю ототожнювалося з державою. Така ситуація була обумовлена рівнем розвитку економічних і соціально-політичних відносин: примітивні форми поділу праці, початковий етап розвитку товарно-грошових відносин, одержавлення суспільного життя, кастовий характер соціальної структури. Наступний – римський етап становлення інститутів громадянського суспільства – був виокремлений тоді, коли специфічно громадянсько-інституціональний аспект політичної системи отримав самостійне існування, детермінуючи та змінюючи зміст поняття «громадянське суспільство» у контексті взаємозумовленості відносин економіки, суспільства й держави. Римське трактування поняття «громадянське суспільство» пов'язане з постаттю громадянина як самостійного соціального і політичного актора. Таким чином, фундаментальні відмінності побудови державності в різних історичних і політичних умовах створили ґрунт для альтернативних підходів в оцінці інституційної ролі та функцій громадян. При цьому римське трактування громадянства робить акцент на цінностях свободи, ліберальності, толерантності, індивідуалізму і яскраво виражених особистих достоїнствах римських громадян, їх приязні один до іншого. На відміну від римського, античне (надалі грецьке й слов'янське) розуміння громадянськості ґрунтувалося значною мірою на поза особистісних підставах і було пов'язане з певним місцем проживання – полісом, містом. Середньовічний етап інституційного розвитку громадянського суспільства пов'язаний з поглибленням цієї опозиції за допомогою категоріального поділу

цивілізованості та культури. У цей період громадянське суспільство визначається як стан цивілізованості і як наслідок процесу цивілізації. Унаслідок цього категорія «громадянське суспільство» набуває також додаткового політичного сенсу, вираженого в протиставленні західного типу державного управління східному деспотизму. При цьому термін «громадянське суспільство» набуває також економічного підґрунтя, оскільки «цивілізація» протиставляється таким суспільствам, у яких не було приватної власності, тобто варварським державам. Цивілізаційна еволюція привела до того, що стали трансформуватися й інститути громадянського суспільства в Європі. Полісні структури стали замінюватися різними спільнотами типу орденів, цехів, гільдій, комун тощо, які виражають специфічні договірні відносини та ідею цивілізаційної єдності західного християнського зразка. Договірні відносини як генетичне джерело інституціоналізації громадянського суспільства особливо розвиваються в епоху феодалізму з його системою васалітету. Ідея вселенської християнської імперії з універсальними ознаками стандартів і норм спільного проживання передбачає принципи права в правах людини як необхідних для членів громадянського суспільства. Інститути громадянського суспільства з переходом до наступного етапу своєї еволюції – модерну – змінювали старі типи спільнот, контрактів і універсальних норм, синтезуючи на їх базі нові. На цій основі чітко диференціюються дві сторони політичної системи: статус-стан (держава) і стихія самоорганізації та ініціативи громадянина. Договірна спільнота таких громадян стала набувати рис сучасного громадянського суспільства. Гнучка концептуалізація поняття «громадянське суспільство» спонукала до розвитку соціальних інститутів взаємодії і вдосконалення вміння жити в умовах одночасно закритих і відкритих спільнот, шукати засоби обернення конфліктів на благо. Нові можливості взаємодії громадянських інститутів та політичної влади виникають зі створенням націй як відносно закритих територіальних структур Нового часу. Процес створення націй проходив у межах громадянського суспільства, держава стабілізувала процес трансформації патріархально-сімейних відносин у політично правові. Тому клани і клієнти змінюють сучасні клуби, асоціації, товариства, громадські ініціативи, соціальні рухи (профспілки, корпорації тощо), лобістські організації, політичні рухи, партії, різноманіття яких стало показником зрілості громадянського суспільства. У ході модерну формуються теорії індивідуалізму, прав особистості, лібералізму, підкреслюється розбіжність інтересів особистості й суспільства, суспільства й держави, піддаються сумніву ідея тотожності приватного та громадського, обґрунтовується думка про первинність суспільства щодо держави. Під впливом розвинутих теорій формується уявлення про громадянське суспільство і світ політики як самостійних інституційних підсистем соціуму. Послідовний розвиток суспільних відносин зумовив і трансформацію поглядів учених про громадянське суспільство. На рубежі XVI–XVII ст. у роботах Н. Макіавеллі, Т. Гоббса, Дж. Локка, Ш. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо вже мотивувалася відповідність

громадянському суспільству не всіх, а лише прогресивних, на їх думку, форм державного устрою, заснованих на природно-правових, договірних засадах.

Суспільство є перш за все союзом особистостей, тому й форми суспільного життя залежать від якості складових його особистостей, їх волі й моральності. З цього випливає, що формування громадянського суспільства як необхідної умови припускає поширення ідеї індивідуальної свободи й юридичного захисту свободи індивіда, на чому фокусували увагу вже мислителі античності, чії ідеї плідно розроблялися в наступні епохи. Сучасні трактування громадянського суспільства, що базуються в основному на європейській традиції, загострюють увагу на функціональній значущості інститутів громадянського суспільства, які відіграють базову роль у життєдіяльності людського соціуму, включаючи економіко-господарську, соціальну та духовну сфери суспільства. Політична ж підсистема суспільства являє собою механізм реалізації загальної волі й загального інтересу громадянського суспільства. Вищевказані підсистеми суспільства детермінують одна одну, що означає, що політичні реформи повинні супроводжуватися відповідними перетвореннями в економічній і соціальній сферах. Звідси виникають труднощі великомасштабних змін в одночасному становленні демократії та ринкової економіки. Усе різноманіття сучасних трактувань до розуміння громадянського суспільства проходило у два основних підходи: гетерогенний, який трактує його як комплекс суспільних відносин, що протиставлені державі, тобто як усе, що не є власне держава, влада, політика, бюрократія; екзистенційний, що представляє його як форму існування ринково-демократичних відносин.

Громадянське суспільство інституціоналізує переважно неполітичні відносини, представлені сукупністю всіх недержавних суспільних відносин і структур, що виражають цінності, інтереси та потреби повсякденної життєдіяльності людей. Відповідно громадянське суспільство являє собою особливу сферу соціуму, що протистоїть державі й одночасно нерозривно пов'язана з нею безліччю форм взаємодій; займаючи ніби проміжне положення між особистістю і державою, громадянське суспільство виконує функцію інтеграції громадських і приватних інтересів. Становлення сучасної історичної форми громадянського суспільства відбувається в епоху промислової модернізації та переходу до капіталізму. Ця третя історична форма громадянського суспільства проходить у своєму розвитку три етапи, що відображають специфіку його суб'єктів і структур, а також характер його відносин з державою. На першому етапі громадянське суспільство стає сферою реалізації приватних інтересів людей, і саме в цій сфері воно переважно й реалізує свій потенціал. Це був період існування «класів у собі», які ще не усвідомлювали своїх інтересів і тому були не готові до солідарних дій. Це суспільство ще не мало скільки-небудь суттєвих важелів впливу на державу й залишалося переважно деполітизованим утворенням. Інститути громадянського суспільства, які співпрацюють з політичною сферою, наприклад, політичні партії, засоби масової інформації, також формуються і реалізуються в громадянському суспільстві.

Отже, громадянське суспільство складається з вільних особистостей, які реалізують свої економічні, професійні, культурні та інші інтереси через легальні автономні від держави організації та інститути, а також через організації, що взаємодіють у цих цілях з державою. Громадянське суспільство включає систему соціальних зв'язків, які формують і реалізують зазначені інтереси. Основою особистісної свободи громадянського суспільства мислителі вважали приватну власність. Остання, створюючи чимало центрів економічної влади, виключає її централізацію однією особою, групою або партією і врівноважує владу держави. Наявність альтернативних джерел засобів існування забезпечує свободу вибору в різних сферах суспільного життя. Тому розмежування власності і влади, економічної і політичної свободи можна вважати критерієм реального існування громадянського суспільства. Разом з тим, завдяки дії даної тенденції, індивідуалізм, який стверджує особисту свободу і приватну власність, є одним з теоретичних витоків концепції громадянського суспільства, одним зі стимулів суспільного розвитку і становлення демократії. Особистість не може бути вільною без свободи економічного вибору, який, у свою чергу, передбачає обмеження державного всевладдя в економічній сфері.

Список використаних джерел.

1. Слюсаренко О. В. Громадянське суспільство в історії політичної думки Європи (від античності до першої третини XIX століття). *Методика*. 2000. № 10. С. 13.

Тетяна Сергієнко

кандидат політичних наук, доцент,

доцент кафедри міжнародних відносин,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

(м. Дніпро)

**НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В СУЧАСНІЙ
ГЕОПОЛІТИЧНІЙ СИТУАЦІЇ**

Реалії сьогодення свідчать, що проблема національної безпеки є проблемою, яка серйозно хвилює громадян і державних діячів, науковців та простих громадян країни. Дана проблема знаходиться у центрі уваги і пов'язано це з традиційними загрозами - війною, політичною нестабільністю, стихійними лихами, а також появою на початку XX–XXI століття великої кількості якісно нових загроз національній безпеці, безпосередньо пов'язаних з життям країни та населення. Усе це, у свою чергу, зумовлює необхідність пошуку нової парадигми безпеки в інтересах виживання та окремих людських спільнот і всього людства. Процеси глобалізації посилили взаємозалежність природи і суспільства, людини і суспільства, а отже – наукове осмислення, всебічний аналіз і розвиток теоретичних поглядів, які можуть адекватно відобразити в наукових категоріях уявлення про сучасні процеси, від яких залежить національна безпека [1, с. 32].

Слід погодитись із думкою В. Ткаченко, Є. Смірнова та О. Астахова, які зазначають, що небезпека – одне з основних понять національної безпеки, що

займає проміжне місце між викликом і загрозою [3, с. 3]. Завданням держави завжди визначається забезпечення заданого рівня національної безпеки, яка стосується як людини, суспільства, так і самої держави. Отже, поняття національної безпеки являє собою складну систему, яка об'єднується суб'єктами – особистістю, суспільством, державою, що знаходяться у тісному взаємозв'язку, діяльність яких спрямовується єдиними цілями.

Отже, під національною безпекою розуміється стан країни, завдяки якому система державно-правових і громадських гарантій забезпечує реалізацію суверенітету, конституційного порядку і територіальної цілісності держави, всебічний розвиток і захист інтересів усього населення країни від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб.

Багатогранність і комплексність проблеми національної безпеки зробила її об'єктом дослідження філософів, соціологів, юристів, психологів, політологів та ін. Враховуючи досягнення науковців та появу низки нових загроз національній безпеці, на які світова спільнота та окремі країни ще не знайшли адекватних відповідей у XXI столітті, ця проблема є актуальною. Зокрема, для досягнення цього результату порушується питання про теоретичні основи національної безпеки в загальній системі механізмів управління національною безпекою України. У сучасних реаліях спостерігається тенденція щодо впливу загрозливих факторів на діяльність держави. У майбутньому все це може призвести до зниження рівня економічної безпеки України, що в свою чергу суттєво вплине на національну безпеку країни в цілому [2, с. 40]. 30-й рік незалежності дає підстави стверджувати, що Україна ще на етапі усвідомлення феномену національної безпеки, та має невтішні практичні результати в цій сфері (втрата людей, територій, інформаційного простору, господарські активи тощо).

Збройний конфлікт між антиурядовими групами сепаратистів, підтримуваних Росією, та українським урядом та пов'язана з цим проблема щодо порушення територіальної цілісності державних кордонів України яка розпочалася після Євромайдану 2013 року та Революції Гідності 2014 року, потребує якісно нових наукових підходів щодо питання концептуального розвитку територіальної цілісності, територіального ладу, недоторканості території, удосконалення законодавчого регулювання захисту та охорони державного кордону України, правового режиму державного кордону України та відповідних гарантій забезпечення.

Анексія АР Криму та агресія у східних регіонах України здійснювались і здійснюються Росією через комплексне використання регулярних підрозділів ЗС РФ, економічний тиск, пропагандистську кампанію, дипломатичне блокування правових механізмів міжнародних організацій по врегулюванню конфлікту і т. д. Саме дії РФ в Україні додали важливі визначальні методики до дискусій з проблематики національної безпеки в Україні. Та актуалізує проблему подальшого наукового осмислення безпекової діяльності, яка, як складова державотворчого

процесу, підтримує в актуалізованому стані принципові питання національного розвитку.

Враховуючи геополітичну та внутрішню ситуацію в Україні, діяльність усіх державних органів має бути спрямована на прогнозування, своєчасне виявлення, запобігання та нейтралізацію зовнішніх і внутрішніх загроз національній безпеці, захист суверенітету та територіальної цілісності України, безпеку її прикордонної зони, особисту безпеку, конституційні права і свободи людини і громадянина, викорінення злочинності, удосконалення системи державної влади, зміцнення правопорядку та збереження соціально-політичної стабільності суспільства, зміцнення позицій України у світі, збереження її обороноздатності та радикальне поліпшення екологічної ситуації. Таким чином, характер сучасних загроз національній безпеці України вимагає готовності держави, її економіки та суспільства до захисту та протистояння збройній агресії, до підвищення обороноздатності держави як одного з найважливіших пріоритетів національної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Ващенко І. В. Феномен національної безпеки у сучасному розумінні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 2 (1). С. 30–37.
2. Кіндратець О. М., Сергієнко Т.І. Особливості формування ідентичності українців в умовах гібридної війни. *Політикус: Науковий журнал*. Видавничий дім «Гельветика», 2021. № 1. С. 40–46.
3. Ткаченко В. І., Смірнов Є. Б., Астахов О. О. Шляхи формування системи забезпечення національної безпеки. *Збірник наукових праць Харківського університету повітряних сил*, 2015. № 2(43). С. 3–8.

Олена Чернова

викладач суспільних дисциплін

відокремлений структурний підрозділ

«Мелітопольський коледж

Таврійського державного агротехнологічного

університету імені Дмитра Моторного»

(м. Мелітополь)

ЖІНКИ В ПОЛІТИЦІ ХХ СТОЛІТТЯ

«Демократія без повноцінної участі жінок у суспільному житті – це нонсенс»

Хіларі Клінтон

Історично склалося так, що ролі чоловіка і жінки в сімейній, соціальній і політичній галузях істотно розрізняються. У всі часи чоловіки займалися важкою фізичною працею, заробітком, політикою. Жінки брали на себе виховання дітей, домашні клопоти, облаштування побуту. У цілому по світу жінки займають лише 7% міністерських посад, при цьому загальна частка жінок-міністрів, які займаються соціальними питаннями, включаючи освіту, здоров'я, сім'ю, становить у світі в середньому 14 %, в той час як на політичних міністерських посадах жінок – 3 %, на економічних – 4 %.

Вперше жінка півстоліття минуло з того часу, як Індія очолила Індіра Ганді. в Індії зайняла таку високу посаду. Під її керівництвом колишня британська колонія, бідна та голодна, вийшла на шлях успіх Індіра Ганді – перша, хто кинув виклик свята святих індійській культурі – кастам. Поділ суспільства був коренем злиднів Індії. Каста не дозволяла людям вільно вибирати, ким працювати та з ким спілкуватися. Ганді вперше порушила кастові прописи, коли вийшла заміж за нижче за себе в суспільній ієрархії. Ставши прем'єром, вона заохочувала до цього всю країну. Перші кроки Ганді на посаді – це націоналізація банків, обмеження доходу і для громадян, і для корпорацій, і проведення земельної реформи. У розвинених країнах такі дії сприяли б революції. В Індії, де більшість населення жила за межею бідності, політика Ганді була ефективною. Ще нещодавно індійці страждали від голоду, тепер країна не лише забезпечувала себе продовольством, а й отримувала прибутки від експорту.

Втім, правління Ганді не було ідеальним. Щоб позбутися бідності, вона наказала примусово стерилізувати бідних, а будинки убогих у Делі зносили. Ганді звинувачували у фальсифікації парламентських виборів, які допомогли вдруге обійняти прем'єрську посаду. Політичних опонентів вона кидала за ґрати, а в пресі запровадила цензуру. Колись одна з найбідніших країн світу ще не здолала бідність, але входить до 20 найбільших економік світу. І все це не без допомоги своєї «залізної леді».

Маргарет Тетчер була однією з найвпливовіших політичних постатей ХХ ст. Радикальні і деколи суперечливі методи керівництва, якими вона користувалася протягом 11 років перебування на Даунінг-стріт, позначилися на політиці не тільки її однопартійців-консерваторів, але і суперників-лейбористів.

У 1980-х роках Тетчер часто називали найвпливовішою жінкою у світі. На посаді прем'єра вона доклала чимало зусиль для реформування британської економіки й усього суспільства.

На парламентських виборах 1987 року консерватори знову перемогли, отримавши 42,3 % голосів порівняно з 30,83 % у лейбористів. Це було пов'язано з тим, що Тетчер вдалося домогтися стабільного економічного зростання завдяки застосуванню жорстких і непопулярних заходів в економіці і соціальній сфері. Іноземні інвестиції, що почали стало надходити до Великої Британії, сприяли модернізації виробництва і збільшенню конкурентоспроможності власної продукції. До того ж, уряду Тетчер довгий час вдавалося зберігати інфляцію на дуже низькому рівні. Крім того, завдяки вжитим заходам до кінця 1980-х значно скоротився рівень безробіття.

«Тетчеристське десятиліття», як найчастіше називають у Великобританії роки правління Маргарет Тетчер, ознаменувався серйозними змінами в економічному і соціально-політичному житті країни, она була жінкою, що має велике значення в сучасному світі, в якому багато жінок все ще ведуть боротьбу за свою незалежність і рівноправність, участь в політичному житті.

Юлія Тимошенко – український державний та політичний діяч, лідер партії Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина». Перша і поки що єдина жінка прем'єр-міністр в історії України, а також перша жінка, яка обіймала цю посаду в країнах СНГ. 2004 року Тимошенко (разом із Віктором Ющенком) була організатором та лідером Помаранчевої революції. Під час президентства Віктора Януковича проти Юлії Тимошенко відкрили низку кримінальних справ. 5 серпня 2011 року Тимошенко було заарештовано, 11 жовтня 2011 року засуджено до 7 років ув'язнення у справі про перевищення влади та службових повноважень під час укладання газових контрактів з Росією у січні 2009 року. 22 лютого 2014 року після Євромайдану Верховна Рада звільнила Тимошенко із ув'язнення. Брала участь у президентських виборах в Україні у 2010, 2014, 2019 роках.

Підсумовуючи, можемо зазначити, що жінки у владі – це соціальне добро, чим більше їх серед вищих чиновників, тим краще захищені жителі країни.

Список використаних джерел

1. Хома Н. М. Історія держави та права зарубіжних країн : навч. посібник. К. : «Каравела». 2003.
2. Піча В. М., Хома Н. М. Політологія : навч. посібник для студентів вищих закладів освіти. Львів : «Новий світ», 2004.
3. Маргарет Тетчер: «залізна леді», котра врятувала Великобританію й перетворилася на символ рішучості. URL: <http://porogy.zp.ua/2013/04/b1adf5b4c4820feab5cfd0040f24fa24/>

СЕКЦІЯ 9. КУЛЬТУРА. МИСТЕЦТВО

Стелла Бойко

викладачка кафедри

культурології та зарубіжної літератури,

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

(м. Хмельницький)

МИСТЕЦЬКО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ДОБИ УКРАЇНСЬКОГО БАРОКО: ОСОБЛИВОСТІ ГЕРАЛЬДИЧНОЇ СИСТЕМИ

Ідея цінності людини від поширення освіти надихала козацьких проводирів до особливого піклування про розвиток української культури. Прагнення до піднесення самосвідомості та утвердження гідності особи, знайшли втілення у культурі козацької доби. Ідеї трьох європейських течій: гуманізму, реформації та раннього просвітництва утворили складний синтез, що був покладений в основу «нової» культури України, доби українського (козацького) бароко. Починаючи з 30-их років XVII та до кінця XVIII століття культура бароко визначала своєрідність духовного, зокрема філософського життя доби та була представлена плеядою професорів Києво-Могилянської академії: Г. Кониським, М. Козачинським, С. Кулябкою, С. Калиновським, Т. Прокоповичем, С. Яворським, тощо. Героїчна особа, яка втілила в собі земний ідеал, стала центральним об'єктом барокової філософії, естетики та мистецтва [4, с. 67–68].

Дух героїчної епохи українського козацтва прийшов на зміну притаманній бароко трагічності світосприйняття. Якщо в Західній Європі бароко XVII століття властива трагічна тема смерті та пов'язані з нею образи скелетів, черепів, ешафотів, яка стає для багатьох творів наскрізною, то для українського бароко типовішими вважаються сюжети військової слави, подвигу, лицарських чеснот, святої пожертви, високих звершень, духу перемоги життя над смертю [7, с. 67–70].

Стиль «бароко» вніс нові корективи у традиційну геральдичну систему. Емблемотворчість митців даного періоду позначена розвитком основного фонду емблем шляхом їх комбінування, утворення так званих складних гербів, внаслідок шлюбів, корпоративних об'єднань, пошуку предметів – асоціацій в народному побуті, в природі, оточуючому середовищі. Герби з'являлись усюди: в художніх творах, портретах, на фасадах будівель, у внутрішньому оформленні інтер'єрів. На основі гіперболічної образності в літературних творах будувалися сцени про так звані пригоди гербів, за якими стояли конкретні люди, зокрема Лазар Баранович та Іоанікій Галятовський у книзі «Душі людей померлих» (1687), об'єднують різноманітні словесні емблеми від гербових клейнодів та акровіршів до графічних комбінацій окремих слів та літер. В літературних творах, на основі гіперболізації образів, будувалися сцени про так звані пригоди гербів, за якими стояли конкретні

люди. Символічні знаки герба, наділені чудотворною силою, яка проводить героїв крізь бурі та негоди: твір Стефана Яворського «Відлуння голосу волаючого в пустелі» та Пилипа Орлика «Сарматський Гіпомен» (1698). Герб як знак приналежності тому чи іншому роду, поступово почав використовуватись в книжках у якості «ex-libris», носіями гербів ставали мініатюри, заповіти, хроніки, дипломи тощо. Нова соціальна верхівка використовувала герби як один із засобів зовнішньої соціальної ідентифікації та свідчення своєї приналежності до панівної суспільної верстви. Надання та використання гербів суворо регламентувалось: козацька верхівка як і середньовічне лицарство обирала герби на власний розсуд, змінювала та модифікувала їх від покоління до покоління, закріплювала в якості родових знаків.

Поступово герби гетьманів та полковників з'являються в українському портреті. Вказуючи на шляхетність роду та зацікавленість особистою генеалогією, він зустрічається на камерних та інтимних портретах Діонісія Балабана, Лазара Барановича, Василя Гамалії, Івана Гудими, Інокентія Гізеля, Дмитра Долгорукова, Данила Єфремова, Михайла Миклашевського, Івана Мазепи, Петра Могили, Семена Сулими, Параски Сулими, Варлаама Ясинського тощо.

На портреті гербу відведено спеціальне місце, як правило верхній правий кут, часто затемнений, що надає йому особливої інтимності та приватності. Ознака приналежності герба козацькій знаті даного періоду – великі початкові літери, що означають ім'я, прізвище, регалії портретованого та розміщені навколо щита в зворотному порядку. Родовий знак допомагає визначити соціальний статус портретованого, зокрема корона, яка є символом влади та вищого сану. Вона зустрічається в гербах дворян, князів, герцогів, баронів, наприклад: Івана Гудими, Івана Мазепи, Михайла Миклашевського, Параски Сулими тощо [2, с. 35].

При створенні гербів для полководців міст, впливових козацьких родин, символічного значення набували речі, які до цього часу символами не вважались: бунчуки, булави, печатки, зброя, порохівниці, стріли. Окремі фігури із загальної класифікації символів присутні практично у кожному козацькому родовому гербі, наприклад: зображення зброї зустрічається у гербах 180 раз (шабля (103), лук із стрілами (42), меч (17), спис (14), підкова (39), закута в лати рука, озброєна шаблею, мечем та стрілами зустрічається у 32 гербах. Рідко використовували у козацьких гербах геральдичні фігури (близько 10), зображення тварин (30), птахів (40), рослин (близько 45). Найчастіше в геральдичному полі щита зустрічаються зображення серця (135), хреста (196), зірок (164), півмісяця (144), що зумовлено їх зв'язком із символікою перемоги [8, с. 168].

Група військово-геральдичних символів містить сім образів: голуб, орел, сокіл, лелека, пелікан, ворона, ворон, яструб. Ідея боротьби за владу і національне самоствердження знайшла своє втілення в образі орла. Уособленням мужності й нескореності виступають образи сокола та яструба. Голуб, лелека, пелікан – це символи миру і любові, спокою і затишку в родинному гнізді. Характерною і найголовнішою рисою групи метаморфозних образів є мотив перетворення. До

групи метаморфозних образів входить також сім птахів-символів: голуб, лелека, зозуля, соловей, чайка, качка, дятел. Уявлення про перетворення людей у птахів (як головну характеристику образів цієї групи) підкреслює тісний і нерозривний зв'язок між світом природи і людським суспільством [9, с. 28].

Різноманітність символів зумовила значну кількість комбінацій, та велику чисельність подібних між собою гербів, проте, це не викликало обурення з боку козацької верхівки, адже важливим був не зміст зображення чи його подібність до герба роду, а наявність самого роду як свідчення високого соціального статусу. Особливе місце у родовій геральдиці посідають гетьманські герби – найбільш поважний комплекс, що репрезентує керівників Козацької держави. До нього належать геральдичні знаки діячів, які в різні часи користувалися званням Козацького Гетьмана. Серед них герби: Данила Апостола, Каленика Андрійовича, гетьманів Хмельницьких, Павла Тетері, Василя Барковського, Тихона Байбузи, Брюховецького, Гната Василевича, Івана Виговського, Дмитра Байди-Вишневецького, Остафія Гоголя, Остафія Дашкевича, Михайла Дорошенка, Петра Дорошенка, Самійла Зборовського, Дем'яна Многогрішного, Михайла Хоменка, Івана Самойловича, Самійла Кішки, Сави Кононовича, Криштофора Косинського, Предслава Лянцкоронського, Івана Мазепи, Яна Оришевського, Якова Острянина, Пилипа Орлика, Павла Полуботка, Кирила Розумовського, Петра Сагайдачного, вана Скоропадського, Павла Скоропадського, Івана Сулими [6, с. 1–2].

Проаналізувавши окремі особливості геральдичного комплексу доби українського бароко, можна зробити висновок про його загальну роль та місце в житті української еліти даного періоду. Широке коло питань на сьогодні ще залишаються недослідженими, а тому потребують більш глибокого та детального розкриття окремих з них. Це можливо при забезпеченні відповідної організації роботи та правильному виборі підходів дослідження, щодо розкриття повноцінної картини даного явища в семіотичному розрізі культури та мистецтва доби.

Список використаних джерел:

1. Дей С. Звезды астрологов и магов. Таинство цвета, логика знамен. Киев – Москва, 1991. С. 17.
2. Ільинский В. М. Герб Петра Могилы. Гербоведь РГК. М., 2009. № 39, 1.
3. Комаровский Е. А. Современная концепция церковных гербов России. Гербоведь РГК. М., 1997. № 15 (3'97).
4. Мицько І. Ще раз про герб Сас. *Матеріали IV наукової геральдичної конференції*. Л. : 1997.
5. Нестеренко П.В. Історія українського екслібриса. *Наукове видання*. Київ : Темпора, 2010. 328 с.
6. О-Коннел М. «Знаки и символы» (иллюстрированная энциклопедия). Москва : «ЭКСМО», 2007.
7. Прилуцька Є.А. Культурологія / Алла Євгенівна Прилуцька., Валерія Миколаївна Корабльова. Х. : Торсінг плюс, 2009. 288 с.
8. Резніков С. До питання про особову церковну геральдику. *Знак № 34. Вісник українського геральдичного товариства*. 2004. С. 168
9. Сліпушко О. Давньоукраїнський бестіарій (звірослов). К. : Дніпро-2001. С. 140.
10. Хижняк З. Культурно-освітнє життя в Україні XVI–XVIII століття. *Народне мистецтво*. 2009. № 3-4. Ч 1.

Валерія Волкова

студентка II курсу спеціальності «Дизайн»

Науковий керівник: Сілогаєва В. В.

старший викладач

Запорізький національний університет

(м. Запоріжжя)

АНАЛІЗ ІСТОРИЧНИХ ЕТАПІВ ФОРМУВАННЯ ПЛАКАТІВ

Основи сучасного плакату як засобу візуальної комунікації були закладені ще в давні часи. Найпростішими його формами дослідники вважають різноманітні оголошення, що знайшли на дерев'яних дошках, кам'яних плитах, на стінах та колонах різноманітних будівель. Наприклад, при розкопках на території Середземномор'я археологи знайшли оголошення, що містили інформацію щодо подій та конкретних пропозицій. А біля стін Риму була знайдена кам'яна плита із написом: «Громадяни, не засмічуйте природу. Будьте уважні – вона чиста. Природа необхідна для вашого здоров'я» [1].

В Давньому Єгипті плакати містили різну інформацію про рабів, що втекли, або торгові вивіски. В Давньому Римі та Греції плакати використовували для афішування людей про спектаклі та торговельні угоди. Вони розписували скелі уздовж доріг та рекламували свої товари. Один із знайдених написів в Помпеї закликав людей віддавати свої голоси за якогось політичного діяча.

У Середньовіччі письмові та усні оголошення поступаються живописним та об'ємним вивіскам із міді та заліза. Одним із найбільших поштовхів в історії плаката був винахід друкарського верстата Й. Гутенбергом у 1440 році. Новий принцип книгодрукування дозволив тиражувати оголошення на папері. Саме так з'явилася афіша. У 1482 році, англійський книготорговець Батдольд використовував плакат для рекламування свого нового видання «Геометрія Евкліда». Нажаль, він не дійшов до нашого часу, але натомість зберігся інший плакат 1491 року, який представляв до читання рицарський роман «Прекрасна Мелузіна» (Рис.1). Також це зображення стало відоме тим, що на ньому вперше серед афіш були використанні еротичні мотиви.

У 1796 році німець Алоїз Зенефельдер винайшов новий спосіб печаті

Рисунок. 1 – Постери до роману «Прекрасна Мелузіна» 1491 р.

плакатів. На камінь із спеціальним хімічним составом наносився малюнок, після чого його покривали фарбою. З того каменю печатався тираж на папері, і така технологія робила тиражування плакатів дешевше. Печать плакатів швидко стала крупноформатною, але до 1860 року вона залишалася чорно-білою.

В 1865 році завдяки австрійському барону фон Рансонету ще більше спростився технологічний процес. Він винайшов метод фотохромолитографії, оснований на використанні фотографії, що дозволяла отримати майже будь-які кольори за рахунок трьох основних. Так з'явилася можливість виготовлення доволі дешевих, але кольорових репродукцій масовим тиражом.

Справжнім проривом, і невід'ємною частиною історії плакатів можна вважати 1866 рік. Один дуже видатний французький графік та декоратор сцени Жюль Шере заснував маленьку літографію у Парижі. Він першим створив великоформатний плакат засобами літографії, який поєднував зображувальні принципи станкової графіки і тиражну шрифтову афішу. Саме цей чоловік сформував основні принципи сучасного плакату, такі як: броскість, за рахунок контрастних та яскравих кольорів, лаконічність, концентрацію уваги на головній фігурі, можливість сприйняття зображення й тексту «на ходу». Жюль Шере створював в основному постери – рекламу кафешантанів, виставок та маскарадів

Рисунок 2 - Постери Жюля Шере

(Рис. 2). Завдяки йому літографія, яка раніше була і є одним із жанрів художньої графіки, стає основним засобом відтворення малюнків, репродукцій та ілюстрацій у газетах, журналах, книгах, плакатах та інше.

В останній чверті XIX століття плакат швидко розповсюджується по Європі та Америці. Особливо бурхливо він розвивається у Франції (1890-1900 р.р.), не лише як один із засобів реклами, але і як важливий засіб естетичного оформлення вулиць та інтер'єрів, як вид масового мистецтва. Плакати продаються в галереях, коментуються критиками та користуються великою популярністю серед населення. До плакатного мистецтва починають звертатися такі художники: Гранвіль, П.

Гаварню, Г. Доре, Мюш, Е. Грассе, Рушон та інші. Особливо плідною у цьому напрямку була діяльність А. Тулуз-Лотрека (рис. 3).

Рисунок 3 - А. Тулуз-Лотрек кольорова літографія

В кінці XIX століття рекламний постер офіційно отримало звання культурного факту. Ініціатором цього стала Росія. У 1897 році у Санкт-Петербурзі була відкрита Всесвітня виставка плакатів та афіш. Ця виставка мала великий успіх та завоювала загальне призначення. Першою афішою у Росії прийнято вважати літографію О. Агіна «Сто малюнків до поеми М. Гоголя «Мертві душі» (1846 р.). Ця обставина сприяла тому, що плакати почали розвиватися в стилі «модерн», який впливав на графічну мову і художню виразність реклами. До найбільш відомих творів належать плакати: «Виставка робіт 36-ти художників» М. Врубеля; «Ломоносов і Єлизаветинський час», «Виставка художників «Мира мистецтва», театральний плакат до гастролей трупі Дягілева у Парижі Є. Лансере.

На початку XX століття в рекламних плакатах з'являється тенденція до предметного, конкретного зображення, актуалізуються динаміка композиції, метафоричність образу, умовність кольору. Серед таких плакатів особливе місце посідають кіноафіші. Також у цей час зароджуються і активно розвиваються такі види плакатів: культурний, комерційний та соціальний. Поняття культурного плаката охоплює три напрямки за такими призначеннями як виставковий (реклама художніх виставок), видовищний (театральний (рис. 4) та цирковий плакати) та книготорговий.

Рисунок 4 - Театральний плакат

В умовах стрімкого розвитку капіталізму, розвивається комерційний плакат, що рекламує промислові товари, вироби, цигарки, напої тощо. Головне – психологічний вплив на глядача.

За часів Першої світової та громадянських війн популярності набирають агітаційні плакати, які використовували як інструмент для заклику молодих людей в армію (рис. 5), для благодійності, порятунку біженців. Так з'явився новий вид постерів – соціальні. Для їх виготовлення використовували трафарети. Розвішували у спеціально відведених місцях для оголошень у містах. Їхніми головними цілями були: боротьба з п'янством, прославлення ідей, пропаганда, прославлення культури труда.

Рисунок 5 - Соціальні плакати

У період 1920-1970 років живопис, графіка та фотомистецтво активно входить в стилістику плаката. Набувають обороти модерністські течії, стрімкий розвиток аерографії, відмова від традиційних методів живопису.

В кінці минулого століття більшу популярність почали набирати арт-постери, на яких зображували різні художні композиції. Такий вид користується більшим попитом при створенні інтер'єру.

Сьогодні постер – це невід'ємний елемент інтер'єрного та міського середовищ, що не припиняє розвиватися враховуючи розвиток сучасних технологій.

Список використаних джерел

1. Шевченко В. Я. Композиція плаката : навч. посібник. Харків : Колорит 2004. 123 с.
2. Абдулаєв А. Ш. Введення в інформаційний світ. М., 1994.
3. История возникновения постеров. URL : https://www.artwall.ru/news/istoriya_posterov
4. Из истории плакатов. URL : http://voshodprint.com.ua/ru/stati/iz_istorii_plakata.html
5. Історія плакатів. Частина 2. URL : [http://gnozis.com.ua/uk/blog/istoriya-plakativ-chastyna-](http://gnozis.com.ua/uk/blog/istoriya-plakativ-chastyna-2/)

2/

Роман Воробель

студент II курсу спеціальності «Музичне мистецтво»

Науковий керівник: Озимовська Г. В.,

магістр мистецтвознавства

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

(м. Хмельницький)

ТРУБА У ТВОРЧОСТІ ЗАРУБІНИХ КОМПОЗИТОРІВ ХХ СТОЛІТТЯ

На сьогоднішній день існує чітка тенденція до переосмислення художніх та естетичних цінностей і пріоритетів, що тягне за собою необхідність перегляду освітніх структур та процесів, зокрема, у галузі викладання та виконання на духових інструментах, серед них – на трубі, що пов'язані з духовним удосконаленням та музично-естетичним вихованням особистості. Зазначимо, що мистецтво гри на духових інструментах пройшло у своєму розвитку досить тривалий шлях.

Наукову цінність мають праці Е. Тарра, який досліджує давні трактати, присвячені історії європейської інструментальної традиції та коментують характеристику інструментів трубного сімейства у працях трубачів-композиторів того часу: Чезаре Бендінеллі, Джіроламо Фантіні, Йоганна Ернста Альтенбурга. Автор є виконавцем-трубачем, педагогом, видавцем і редактором великої кількості творів для труби, засновником і директором першого в Європі «Музею труби» у Бад-Сьокінгені (ФРН).

Розкрити основні положення еволюції труби в цілому та втілити прояви інтерпритації його як сольного інструменту в сучасній музиці.

Коротко розглянемо історичні етапи розвитку виконавства на трубі в Європі, зокрема у Німеччині: 1-й етап – античний, від найдавніших часів до XIV ст. – поява праобразів труби (різні свистульки, морські раковини, зроблені з кісток і рогів тварин різноманітні труби), які поєднував принцип утворення звуку, що відбувалося завдяки струменю повітря; використання труби як сигнального музичного інструменту; 2-й етап – еволюційний XIV–XV ст. – якісні зміни форми труби (зароджуються форми вигнутих труб, а також відбувається поділ труб на низькі (басові) та на високі (дискантові)); поява майстрів, які виготовляють металеві інструменти; 3-й етап – удосконалювальний XVI–XVIII ст. – поява системи застосування валторнових інвенцій (крон), які вставляються в середню частину каналу інструмента (запропоновано в 1780 році німецькими майстрами М. Вегелем та І. Штейном); на трубах грали тільки члени гільдії трубачів; 4-й етап – барочний XIX ст. – відкриття класів духових інструментів; еволюція труби, що відображає культурно-соціальні процеси, які відбувались у виконавстві й композиторській творчості; 5-й етап – експериментальний I половина XX ст. – тенденція повернення до традицій старовинної музики; здійснення експериментів щодо форми труб; 6-й етап – сучасний – II половина XX ст. – XXI ст. – продовження експериментів щодо устрою труби; виконання творів багатьох епох [4, 22]. Впродовж усієї історії розвитку духового інструментального мистецтва склад

духових оркестрів корінним чином змінювалися, проте при цьому, вони завжди мали багато спільного між собою. Більше того, оркестри духових інструментів, які до середини XIX ст. набули вагомого статусу в Європі, як і в Україні, значно вплинули на формування і розвиток багатьох виконавських шкіл, кожна з яких була втіленням традицій різних національних культур.

Ще в епоху бароко труба набуває популярності як сольний інструмент, але найбільшого розмаху вона набуває у XX столітті. Для неї композитори писали концерти і сонати. У творчості зарубіжних композиторів XX ст. яскраво проявляється тенденція розвитку труби як сольного інструменту, який набував все більшого визнання, і для якого композитори писали багато цікавих концертних творів. У інтерпритації виконавської гри на трубі, можна прослідкувати характерні ознаки німецької, французької, чеської та інших національних шкіл. Шляхи їх становлення і розвитку багато в чому визначала композиторська творчість. Так, німецький композитор Пауль Хіндеміт (1895–1963) написав чимало сонат для всіх духових інструментів. До найкращих його творів трубного репертуару відноситься соната для труби і фортепіано. У ній, як і у багатьох інших творах, втілюється душевний стан композитора, що перебуває в еміграції. У центрі художнього задуму сонати – конфлікт особи з дійсністю, конфлікт, який неминуче призводить до трагічної розв'язки. Авторська ремарка, вміщена наприкінці третьої частини, твердить: «Alle Menschenmüssen sterben» («Всі люди повинні померти»). Мужня, енергійна тема, пронизана світлим ліризмом, складає основу першої частини сонати; друга частина сповнена іронії і сарказму, середній її розділ написаний у формі скерцо; частина третя траурна хода, скорботні репліки труби, сповнені справжнього трагічного звучання. Середній епізод перегукується за своїм настроєм з просвітленим тріо у траурному марші сонати Шопена сі-бемоль-мінор. Завершується твір розгорненою кодою. На пунктирному ритмі фортепіано звучить сумний хорал труби, саме тут міститься і згадувана авторська ремарка. Сонату Хіндеміта можна вважати, зразком майстерного використання виразових можливостей сучасної труби. Цей твір постійно включають до педагогічного і концертного репертуарів. Ні один міжнародний конкурс не відбувається без обов'язкового його виконання [2, с. 147].

Популярності у педагогічній практиці набули концертні п'єси для духових інструментів Ежена Боцца. В його творчості прослідковується зв'язок з пісенним і танцювальним фольклором, свіжість мелодії і гармонії, яскравість музичних образів. Композитор добре відчуває специфічні особливості кожного духового інструменту і вміло використовує їхні виразові і віртуозні можливості. Це проявляється і в його відомих «Сільських картинках», і в рапсодії для труби та фортепіано. Цікавими здаються твори Андре Жоліве, концертино і концерт (1957) для труби з оркестром, а також експромт для труби і фортепіано Жака Ібера, анданте і скерцо Ж. Бару, «Тромпетунія» Р. Бутрі, соната Ж. Гюбо, концертино Ф.Депре, сонатина Д. Руфф та інші. У французькій манері, що бере свій початок у імпресіоністів, написано «Три казки» для труби і фортепіано бельгійського

композитора Жана Абсиля. Вони відрізняються барвистим звучанням і ритмічними ефектами. Назви п'єс відтворюють їхній зміст. «Героїчна» казка починається войовничими вигуками труби, що звучать спочатку ясно і дзвінко, а далі – приглушено, ніби віддалено. Закличні звуки фанфари, маршова хода, короткий ліричний епізод ведуть до яскравого і блискучого висновку. На пісенній темі з ритмічно пружним акомпанементом будується «Слов'янська» казка, у якій на повну силу розкриваються можливості труби передавати широку кантилену. Зламани і химерні фігурації у постійно змінюваному метроритмі створюють картину фантастичного танцю в останній, «Ексцентричній» казці. Чимало творів для духових інструментів створені швейцарськими композиторами, зокрема Жюльєном-Франсуа Збінденом, – концертино для труби з оркестром.

Більш масштабніше твори для труби представлені у творчості французьких композиторів. Член відомої «шістки» Артур Онеггер (1892–1955) написав «Інтраду» для труби і фортепіано (1947), яка стала зразком сучасної трансформації старовинної форми. Урочисті, величні п'єси для труби створювалися ще у XVI ст. Потужне, «марковане» звучання труби соло у Онеггера передає святковість і урочистість моменту. Чергування високих нот із звуками нижнього і середнього регістрів надає його музиці виразної емоційної насиченості. Зосереджена лірична тема, що розвивається далі, повторюється каноном у партії фортепіано. Героїчні фанфари завершують експозицію. Середній епізод – ритмічно пружний, з елементами танцювальності. Реприза усічена і будується на фразах соліста, які звучали на самому початку твору. Також, відомий серед виконавців концерт для труби з оркестром Генрі Томазі. Твір відзначається стрункістю форми і майстерним розвитком тематичного матеріалу. Перша частина вибудована на войовничому фанфарному мотиві, який чергується з мелодійнішою, але ламаною за своїм малюнком темою. Розвиток тематизму вільний, рапсодичний, наприкінці твору складові частини теми ніби розчиняються у розлогії каденції. Друга частина – це ліричний ноктюрн з яскравою кульмінацією соліста в середньому епізоді. Фінал має стрімкий, віртуозний характер. Застосування різних видів сурдин помітно прикрашає концерт [1, с. 13].

Серед безлічі інших концертів для труби слід назвати твори Кржіжека, З.Ворлової, І.Ірки, Е. Глобіна, В. Трояна та інших. Румунський композитор Джордж Енеску (1881–1955) також писав твори для духових інструментів. Його чудова п'єса для труби з фортепіано «Легенда» (1906), присвячена М. Френкену, була виконана у Бухаресті 18 листопада 1906 року. Цікаво, що у програмі цього концерту згадується ще один твір Енеску, який вважається втраченим, – це поема «Увечері» для чотирьох труб. Музика «Легенди» відрізняється яскравим національним колоритом, мелодійною і гармонійною новизною. Хоча п'єса Енеску написана на початку XX ст., музика її сучасна, а використання композитором можливостей труби відповідає вимогам і уявленням наших днів.

Чисельна кількість творів для труби написана болгарськими композиторами, серед яких найвідомішими є: Д. Сагаєв, Н. Русев, І. Драганов, В. Казанджієв,

П. Карпаров, Г. Костов та інші. В Україні досить популярні твори для труби композиторів Польщі, Угорщини, Німеччини. На міжнародних конкурсах все частіше виконуються концерти для труби німецького композитора З. Куртца, концерт для труби угорця Т. Казачаї та інших. Серед авторів концертів для труби, написаних у середині ХХ ст., композитори А. Арутюнян, В. Багданос, Р. Банщиків, Н. Бердієв, І. Бобровський [3, с. 4].

Розглянувши творчі здобутки зарубіжних композиторів ХХ століття в духовій музиці, спостерігаємо, що інструмент труба набуває нового віяння у різних європейських школах, набуває значення сольного інструменту, який розкривається в різних інтонаційних барвах і емоційних станах. Кращі виконавські традиції європейських шкіл гри на трубі допомагають у вихованні музичності і відчуття стилю у молодих виконавців, розширюють їхній музичний кругозір, знайомлять з кращими зразками композиторської творчості.

Список використаних джерел

1. Актуальные вопросы теории и практики исполнительства на духовых инструментах / И. Пущечников ; ГМПИ им. Гнесиных. М., 1985. Вып. 80. С. 12–15.
2. Беленов Л. Д. Вопросы методики обучения игре на духовых инструментах в консерваториях Франции. *Проблемы высшего музыкального образования* / ГМПИ им. Гнесиных. М., 1975. Вып. 19. С. 139–158.
3. Туркевич В. Соло на трубе. *Газета «День»*. 19 июля, 2007. N 117. С. 4.
4. Лобанова М. Западноевропейское музыкальное Барокко: проблемы эстетики и поэтики. Москва : Музыка, 1994. С. 22–23.

Надія Воронова

*доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри філософії, історії та
соціально-гуманітарних дисциплін*

Сніжана Подолянська

студентка 3 курсу факультету ПТПО

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

(м. Слов'янськ)

ВИЯВИ КОНСТРУКТИВІЗМУ В УКРАЇНСЬКІЙ АРХІТЕКТУРІ ТА СКУЛЬПТУРІ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Дослідження української естетики, культури та мистецтва є конче важливим в сучасному філософсько-освітньому дискурсі. Виходячи із усвідомлення важливої ролі естетичного розвитку у становленні майбутніх фахівців, особливо у добу складних соціокультурних трансформацій. Романтико-реалістичний демократичний напрямок українського мистецтва на початку ХХ ст. поступово відходив на другий план. На межі ХІХ – ХХ ст. в українське мистецтво ввійшли модерні течії європейського мистецтва – модерн, еkleктика, декоративізм, імпресіонізм, експресіонізм, кубізм, абстракціонізм та конструктивізм.

Конструктивізм (від лат. constructio – побудова) – авангардистський стиль в образотворчому мистецтві, архітектурі, художньому конструюванні, літературі,

фотографії, декоративно-прикладному мистецтві, що виник під впливом футуризму, супрематизму, кубізму 1910-х років. Характеризується суворістю, геометризмом, лаконічністю форм і монолітністю зовнішнього вигляду. Одним із перших, хто зміг гідно оцінити роль аналітичного методу в процесі творення, навчання і наукового дослідження, був Й. Юнг. Він був переконаний, що саме у математиці виявляє себе чистий розум і що природа діє відповідно до тих самих законів, якими керується математик у своїх міркуваннях. І хоча ідею «*Mathesis universalis*» ми знаходимо у багатьох інших мислителів доби Відродження, тільки Й. Юнг дав цій ідеї конструктивістську інтерпретацію, пов'язуючи свій конструктивізм з вимогою наочності міркувань. Згодом ідея використання «математичного стилю» мислення у процесі навчання набула значного поширення серед його сучасників (В. Ратке, Я. Коменського та Е. Вайгеля) причому саме у педагогічній науці.

Серед основних тенденцій абстрактного мистецтва, як це не здавалося б парадоксальним, звернемо увагу на вияви конструктивізму: розвиток традицій фовістів і постімпресіоністів щодо гармонізації безформно-аморфних поєднань як чинника контакту реципієнта з «духовним космосом» (ранній В. Кандинський, Ф. Купка); розвиток традицій Сезанна і кубістів щодо створення геометричних абстракцій як способу знакового моделювання досконалої гармонії («променизм» М. Ларіонова, «безпредметність» і конструктивізм О. Розанової, В. Татліна; супрематизм К. Малевича, О. Сундукова, Г. Філонова); пошук модусу художньої реалізації протестантської стратегії богопізнання, «протестантського іконоборства» («неопластицизм» голандської групи «Де Стейл» на чолі з П. Мондріаном і Т. ван Дусбургом).

Суть маніфестарної естетики футуризму полягає в екзальтовано-епатажному тоні бунтарсько-анархічного виголошення шовіністичних ідей і заперечення традиційних культурних цінностей (Ф. Марінетті, У. Боччоні, Дж. Балла, К. Карра, Л. Руссоло, Дж. Северіні). Футуристична скульптура заперечує пізнаваність гармонії як принципу мистецтва. Розроблена концепція відкритої фігури як «вікна у світ» і прагнення передати взаємопроникнення об'ємів у творчості А. Майоля, (скульптури «Повітря», «Жовте розп'яття»). Семіотика футуризму зустрічається в архітектурних проектах групи «Нове місто» на чолі з А. Сант-Еліа (автора «Маніфесту футуристичної архітектури», 1914 р.). Також, згадаємо когнітивну стратегію дослідження «ліризму техніки» у принципах конструктивізму нової архітектури Ле Корбюз'є (1920–30-х рр.): будинок на стовпах, з плоским дахом, гнучким внутрішнім плануванням, стрічковими вікнами й вільно організованим фасадом.

Звернемо увагу на митців – представників конструктивістських тенденції в українській архітектурі та скульптурі кінця ХІХ – початку ХХ.

Альошин Павло (1881–1961) – український радянський архітектор та педагог, автор більш ніж десяти архітектурних шедеврів, в основному в стилі російської та радянської класичної архітектурної школи, модерну та конструктивізму.

Народився в Києві. Деякий час навчався в художній школі М. Мурашка. 1904 р. закінчив у Петербурзі Інститут громадянських інженерів із відзнакою за найкращий архітектурний проект, нагородою за найкращий звіт та званням громадянського інженера. У 1917 р. закінчив в Петрограді Академію мистецтв із званням митця-архітектора. З метою вивчення архітектури та подальшого творчого вдосконалення кілька разів (1900, 1902, 1908, 1911 та 1917) відвідував Німеччину, Францію, Велику Британію, Австро-Угорщину, Швейцарію, Туреччину, Грецію, Італію та Норвегію. Викладав у Київському архітектурному інституті, в подальшому Київському художньому інституті (1923–1930).

Серед найвідоміших архітектурних проектів ранньої творчості П. Альошина (до революції 1917 р.): особняк Ковалевського по вул. Пилипа Орлика, 1/15 в Києві (1911–1913); будівля Педагогічного музею в Києві (1911); будівля колишньої Ольгинської жіночої гімназії (1914–1917), нині входить до комплексу споруд Всеукраїнської академії наук на вул. Б. Хмельницького в Києві [1, 2, 3].

Дяченко Дмитро (1887–1942) – російський та український радянський архітектор і громадський діяч, засновник стилю українського необароко. Жертва сталінського терору, був обвинувачений в українському націоналізмі в архітектурі. Навчався в Академії художеств та Інституті цивільних інженерів у Санкт-Петербурзі. Жив і працював у Полтаві та Києві. 1912-го організував першу в Російській імперії професійну виставку української архітектури.

Основними стилями архітектури Д. Дяченка було українське необароко та конструктивізм. Найвідоміші архітектурні споруди: Земська лікарня у м. Лубни (1913–1915); Корпуси Лісотехнічного інституту, Української сільськогосподарської академії та інститутів ветеринарії, тваринництва у Києві (нині Національний університет біоресурсів і природокористування України (1920-ті рр.) [4, 5].

Григорій Олександрович Яновицький (1897–1964) – архітектор, учасник «Нової генерації». Закінчив архітектурний факультет Харківського художнього інституту 1926 року. Працював у харківських проектних організаціях, головним архітектором архітектурно-планувального управління Харкова, згодом Харківського відділення «Міськбудпроекту». Викладав у художньому й інженерно-будівельному інститутах.

Серед робіт Яновицького – проекти житлових будинків, забудова районів і виселків Харкова, міст Донбасу, публікації з питань архітектури, живопису, малюнка, скульптури. Проект Яновицького готелю «Інтернаціональ» (нині готель «Харків») відзначено золотою медаллю на Всесвітній виставці в Парижі 1937 року.

У «Новій генерації» Яновицький опублікував статті «Сучасна архітектура» (1928, № 2) і «Динасовий завод Укрсилікаттресту» (1928, № 7) та більше, ніж два десятки своїх проектів, серед яких площа Держинського, нової газетно-журнальної друкарні і Ж.Б.К. «Луч» у Харкові, клубу динасового заводу Укрсилікаттресту, клубу нового шамотного заводу в Часов Ярї, клубу-театру

залізничників у Дніпропетровському і Спілки радторгслужбовців у Харкові, клубу в Запоріжжі, будинку Проектбудівлі.

Один із його проєктів потрапив і на обкладинку журналу – аудиторія у Сталінському клубі металістів (1928, № 9). На ілюстрованій вставці у тому самому числі вміщено фото внутрішнього устаткування клубу металістів у Сталіні: фойє, вестибюль. Йдеться про чотириповерховий будинок у стилі конструктивізму, збудований 1928 року. Нині по вул. Артема, 60, у Ворошиловському районі Донецька. Адміністративний будинок, пам'ятка історії й культури. У 1936 році будинок переробили під Палац піонерів. Під час війни будинок згорів, у 1947–1948 роках відновлений у стилі сталінського монументалізму [10].

Архипенко Олександр (1887–1964) – український та американський скульптор і художник, один із основоположників кубізму в скульптурі. Почесний член Об'єднання митців-українців в Америці (ОМУА) та дійсний член Американської Академії Мистецтва і Літератури. Навчався в Київському художньому училищі, Московському училищі живопису, архітектури і скульптури та Паризькій мистецькій школі.

У Парижі 1910 р. О. Архипенко відкрив власну школу. Як перший кубічний скульптор, увів у скульптуру нові естетичні елементи – моделювання простору, вглиблені форми і прозорість. В Україну (Росію, СРСР) більше не повертався, жив у Франції, потім переїхав до США. О. Архипенко є родоначальником кубізму в скульптурі («Боксери», 1914; «Жінка, яка розчісує волосся», 1915; «Гондол'єр», 1914), працював у манері конструктивізму, абстракціонізму та інших новітніх мистецьких течій («Жінка», 1918).

Створив новий різновид образотворчого мистецтва – так зване «скульптомалярство», де колір підкреслює рельєф, а рельєф доповнює колір. («Карусель П'єро», 1913) «Жінка, що стоїть», 1919), відкрив і обґрунтував принципи рухомого малярства, сконструював особливий механізм, який за допомогою вузьких кольорових смужок створював живописні композиції – «архипентуру», «рухомий живопис» (прообраз сучасних рухомих біл-бордів).

Індивідуальний стиль О. Архипенка в скульптурі полягає також у використанні в творчості з'єднання металу, пластмаси, цементу, дерева, теракота, перлин, скла («У будуарі» (Перед дзеркалом), 1915). Роботи Архипенка характеризує динамізм, лаконічність композиції й форми; він запровадив у скульптуру поліхромію, увігнутість і отвір, як виражальні елементи скульптури, синтетичні об'ємні рухомі конструкції тощо [6, 7, 8, 9].

Так, художня епістема конструктивізму в мистецтві архітектури, скульптури передбачає втілення та модернізацію просторово-динамічних експериментів з нетрадиційними матеріалами, що визначає когнітивні стратегії мистецького феноменалізму, його ідейно-естетичну основу (естетика Баухаузу, Югендстилю, російського конструктивізму). Принципи просторово-світлового хронодинамізму і методи математичного програмування характеризують подальші естетичні прояви конструктивізму в тенденціях архітектури та скульптури другої половини ХХ –

першої половини ХХІ століття і знаходять втілення у творчості художників-інженерів, що прагнуть публічно зафіксувати в мистецтві рух за допомогою мобілів – механістичних пристроїв і оптичних феноменів.

Список використаних джерел:

1. Архитектор Павел Алешин. Жизнь и творчество. Сайт. URL: <http://www.alyoshin.ru/index.html>
2. Алешин П. Ф. (1881 – 1961). Неоренессанс от Алешина. URL: http://kiev-history.com.ua/index.php?catid=82:-xx-&id=473:-1881-1961-&Itemid=105&option=com_content&view=article.
3. История Киева – в проектах Павла Алешина. Газета «День». 16.12.2016. URL: <https://day.kyiv.ua/ru/photo/istoriya-kieva-v-proektah-izvestnogo-arhitekтора>.
4. Дмитро Михайлович Дяченко (1887–1942). Державна наукова архітектурно-будівельна бібліотека імені В. Г. Заболотного. URL: <http://www.dnabb.org/modules.php?name=Pages&go=page&pid=189>.
5. Анисимов А. Дмитрий Дяченко. Гений украинского необарокко. Изгой советской архитектуры. Архитектура. История. URL: http://alyoshin.ru/Files/magazine/anisimov/anisimov_diachenko.html
6. Липа К. Простір навиворіт. Тиждень. ua. URL: <https://tyzhden.ua/Publication/3660/>
7. Кайзер А. Творчество духа. Феномен Александра Архипенко. Журнал «Третьяковская галерея», 2013. № 4. URL: <https://www.tg-m.ru/articles/4-2013-41/tvorchestvo-dukha-fenomen-aleksandra-arkhipenko>.
8. Alexander Archipenko. URL: <http://www.archipenko.org/life-and-work.html>.
9. Скульптор Архипенко. Свій у Парижі, Берліні та Нью-Йорку, чужий у Києві. Тексти. org. ua. URL: http://texty.org.ua/pg/article/editorial/read/37501/Skulptor_Arkhipenko_Svij_u_Paryzhi_Berlini_ta.
10. Григорій Олександрович Яновицький – учасник «Нової генерації». URL: <https://bit.ly/3BZXZtE>

Марія Голюк

студентка III курсу спеціальності 025 «Музичне мистецтво»

Науковий керівник: Туровська Н. А.

кандидат мистецтвознавства, доцент

доцент кафедри музикознавства,

інструментальної підготовки та методики музичної освіти

Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

(м. Хмельницький)

ТВОРЧІ ПОРТРЕТИ ЖІНОК-КОМПОЗИТОРІВ У СТОРІНКАХ ІСТОРІЇ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Історія не багата на імена жінок-композиторів. Століттями складався усталений стереотип щодо «чоловічої» професії митця. Відсутність біографічних фактів, задокументованих прикладів викривили уявлення щодо масштабів жіночої композиторської творчості аж поки у другій половині ХХ століття у повний голос не зазвучали забуті імена та яскравим сяйвом не спалахнула сила жіночого мистецького таланту. На сьогодні жіноча композиторська творчість є однією з

маловивчених ділянок в області науки, що обумовлює актуальність дослідження цієї теми.

Серед дослідників даної проблематики імена зарубіжних науковців, зокрема це праці в авторстві А. Коена, Е. Тальхаймера, К. Хайтмана, Є. Вайсвайлера, Ф. Штієгера, Дж. Фанкхаузера. Окремі аспекти актуалізовані у дослідженнях С. Іванової та М. Долгушиної.

Майже повна відсутність жіночих композиторських імен у багатомісячній історії є безперечним фактом.. Сучасні дослідники вважають, що причиною такої ситуації є гендерні стереотипи, які були притаманні життєвому плину та плекалися з покоління у покоління, закриваючи чимало напрямків самореалізації жінок, зокрема у соціальних творчих проявах.

Поняття «гендер» включає у себе соціальні, культурні та психологічні аспекти, які формують норми та стереотипи поведінки, взаємовідносини між чоловіком та жінкою. Дослідники вважають, що практична реалізація принципу соціальної рівності статей – обов'язкова умова формування багатомірного соціуму, в якому забезпечуються однакові можливості чоловіка та жінки. Так рівність досягається на шляху відсторонення тих соціальних бар'єрів, які сприяють домінуванню традиційно патріархального розмежування ролей на «чоловічі» та «жіночі», коли чоловіки вважаються повноцінними представниками роду людського, а жінки – як доповнення до нього [1].

С. Іванова стверджує, що «не дивлячись на досягнення в області музичної творчості, жінки-композитори не отримали гідного визнання у сучасників. Багато у чому це було пов'язано із тим, що у ХІХ столітті проблема визнання та поваги фігури музиканта-творця в цілому залишалася нерозв'язаною. Окрім поодиноких композиторів існував прошарок популярних оперних творців, а також прошарок рядових представників професії – чоловіків, що обслуговували сфери церковного, салонного та придворного музичного життя та обмежених можливістю претендувати на особливі привілеї. Тому й не дивно, що у цих обставинах історія культури не зафіксувала досягнень жінок-композиторів та величезну більшість взагалі віднесла у забуття» [3, с. 254].

Важливий імпульс жіночої композиції дала поширена у той час мода на заповнення дозвілля музичними заняттями, що вважалося необхідним компонентом освіченості та прирівнювалося до малювання, вишивки тощо. Завдяки популярності співу, гри на арфі, фортепіано та гітарі збільшилася кількість жінок у практиці домашнього музикування, при чому не тільки серед аристократії, але й середнього класу. У минулому жінки навчалися вдома. Домашня освіта часто здійснювалася на високому професійному рівні і часто відомими композиторами. Займаючись контрапунктом дами поступово відкривали у себе композиторський таланти і потім продовжували займатися композицією як аматори, не маючи за мету заробити грошей. Часто вони у своїх прагненнях зверталися до жанрів камерної та оперної музики

К. Порошина пише, що «до ХХ століття майже у всіх країнах світу у законах було закріплено підпорядкування жінок чоловікам. У перші десятиріччя ХХ століття, під впливом масових жіночих рухів законодавство починає приділяти увагу захисту прав жінок. У часи Першої світової війни (1914 –1918) відбулися зміни у стереотипах, щодо поділу виробничої діяльності на чоловічу та жіночу сфери» [4, с. 295].

Здійснюючи огляд жіночої композиторської творчості в контексті увиразнення відомих мистецьких імен музичної історії, були сформульовані висновки, що у якості аматорів, жінки з давніх часів виконували музику. Через упередженне ставлення суспільства, вельми важко було бути композиторами, навіть доводилося приховувати своє захоплення.

Жіноча музична творчість в європейській культурній традиції ХVІІІ та ХІХ століття відбулася завдяки залученню до музичного життя освічених дам з прошарку буржуазії. Мемуари тих часів, доводять про поступове розширення діяльності жінок-композиторів. В історії композиторського мистецтва, існує багато забутих постатей майстринь, що заслуговують на увагу. Деякі з них виявлялися дочками або дружинами відомих композиторів. Спільною ознакою є те, що вони в тій чи іншій мірі, не могли гармонійно себе почувати в оточуючому світі. Багато перешкод з'являлись на шляху жінок, що прагнули створювати музику. Але не дивлячись на те, що в цілому роль жінки обмежена соціумом, вони не припиняли музичної діяльності, долаючи усі труднощі.

Підтвердження великої кількості імен жінок-композиторів знаходимо у дослідженнях С. Іванової, яка, звертаючись до статистики ХVІІІ століття, згадує приблизно 150 мисткинь європейських країн. Серед них жінки-автори Франції (близько 45 імен), Англії (близько 44), Італії (27), Австрії (10), поодинокі імена у Іспанії, Данії, Швейцарії, Росії та Богемії.

Серед яскравих імен цієї історичної доби – Софія Фрідеріка (принцеса пруська та марграфиня Байрейтська), Марія Антонія Вальпургіс (принцеса Баварська та курфюрстїна Саксонська), Анна Амалія (принцеса пруська). Яскравими представницями німецької пісенної школи є Джіліана Рейхардт, Корона Шретер, Шарлота Брандес, Луїза Рейхарт.

Серед найбільш відомих жінок-композиторів ХІХ століття виділяються імена: Фанні Гензель (сестра Мендельсона), Жозефіна Ланг, Іоанна Кінкель, Луїза Адольфа Ле Бо, Емілія Майєр, Луїз Фарран, Августа Марія Анна Холмс, Сесіль Шамінад та Клара Вік.

Імена жінок композиторів ХХ століття та сучасних мисткинь, які постійно співпрацюють з кіноіндустрією та популярні на стрімінгових майданчиках увиразнюють творчі портрети: Емі Біч, Дженифер Хігдон, Кайя Сааріахо, Анна Торвальдсдоттир, Меридит Джейн Монк, Міссі Маццолі, Анна Клайн та інші.

Щодо увиразнення імен жінок-композиторів в історії української музики: Леся Дичко, Богдана Фільц, Ганна Гаврилець, Богдана Фроляк, Кармела Цепколенко, Алла Загайкевич, Юлія Гомельська, Ірина Алексійчук та багато інших нині відомих

українських мисткинь у своїй творчості сміливо розширюють сучасні музичні обрії.

Сьогодення характеризується сплеском уваги до жіночої професійної творчості, в якому композиторська діяльність стає одною з актуальних тем. Відомі жінки-композитори та жінки-виконавиці, зробили великий внесок у музичне мистецтво майбутнього. Все частіше їх забуті твори включаються в програми та сприймаються як відкриття в репертуарі сучасних виконавців та колективів. Вивчення та аналіз творів жінок-композиторів є важливим для розвитку виконавської творчості музикантів, тож потребує подальших наукових розвідок і залишається цікавою та актуальною темою досліджень.

Список використаних джерел

1. Берн Ш. Гендерная психология. СПб: Прайм–Еврознак, 2001. 215 с.
2. Иванова С. Женщины-композиторы XVII века. *Вестник Томского университета: Искусствоведение*, 2010. С. 66-68. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/zhenschiny-kompozitory-xvii-v>
3. Иванова С. Неизвестные зарубежные женщины-композиторы XIX века. *Искусствоведение: сб. мат-лов Московской государственной консерватории им. П. Чайковского*. 2010. С. 251–254 URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/neizvestnye-zarubezhnye-zhenschiny-kompozitory-xix-veka/viewer>
4. Порошина К. Жінки-композитори у європейській музичній культурі. *Мистецькі пошуки*. Вип. 12. Суми. 2020 р. С. 290 –296.

Ольга Здебська

студентка II курсу факультету «Музичне мистецтво»

Науковий керівник: Гавриленко Л. М.,

кандидат педагогічних наук

Хмельницький фаховий музичний коледж

імені В. Заремби

(м. Хмельницький)

ДО ПРОБЛЕМИ СПІВАЦЬКОГО ДИХАННЯ

Упродовж усієї історії світової вокальної педагогіки процес співацького дихання був проблемним питанням. Вокальні педагоги чи виконавці різних європейських вокальних шкіл висловлювали різнополярні думки з цього питання, власне створювали численні прийоми, які ніби то базувалися саме на правильному (на їх думку) володінні співацьким диханням.

Професійне співацьке дихання є актуальною проблемою в будь-які часи і в будь-якій національній співацькій школі. До проблеми співацького дихання зверталися відомі науковці Л.Дмитрієв, П. Голубев, А. Єгорова, А. Зданович, В. Кантарович, В. Луканін, М. Микиша. Також сучасні вітчизняні мистецтвознавці досліджували процес співацького дихання: В.Антонюк, Л.Василенко, О.Стахевич, Ю.Юцевич. М.Ребсель-Цибульняк, Ю.Данильчишен.

Метою статті є розкриття ролі співацького дихання у процесі підготовки професійного співака та окреслення різних поглядів виконавців та викладачів на співацьке дихання.

Дихання є енергетичним чинником від якого залежить сила, тривалість звуку його тембральні фарби. Співацьке дихання багато в чому відрізняється від звичайного дихання. Фонація відбувається на фазі видиху і за чого видих значно подовжується, а вдих скорочується, змінюється не тільки ритм, але і темп звичного дихання. Дихальний процес із автоматичного, який не керується нашою свідомістю, переходить в усвідомлений. Для відтворення звуку потрібно створення значного тиску повітря під голосовими складками і в грудній клітині, у зв'язку з цим змінюється робота дихальних м'язів - вона стає більш активною. І в залежності від того, які з органів беруть участь найбільш активно в диханні ми говоримо про типи дихання.

Розрізняють наступні типи дихання: грудне, під час його утворення найбільш активними є м'язи грудної порожнини, живіт на вдосі втягується. Цей тип дихання був поширений в Старій італійській школі до початку XIX століття. Різновидом грудного дихання є ключичне або верхнє грудне при якому дуже енергійно працюють органи верхнього відділу грудної клітини, плечей і шиї. На думку М.Менабені, цей тип не є зручним для співаків, тому що в цьому випадку дихання поверхове, м'язи шиї напружуються, рухи гортані не відбуваються і тому голосоутворення якісне не відбувається. Змішане або грудо-черевне дихання при якому активні м'язи грудей і черевної порожнини а також діафрагми, його ще називають нижньореберно-діафрагмальним, костоабдомінальним або грудодіафрагмальним – найбільш поширений тип дихання, яким користуються більшість співаків. Черевне дихання (абдомінальне) при цьому типі дихання активно скорочується діафрагма і м'язи черевної порожнини [2].

Поділ дихання на окремі типи є умовним і більшої мірі теоретичним. На практиці чистих типів дихання і різких кордонів між ними немає. Існує деяка різниця в диханні у чоловіків і жінок. Чоловікам притаманне низьке дихання ближче до черевного, жінки ж дихають більш вище. Грудний тип дихання характерний для дітей молодшого шкільного віку. Ці особливості слід враховувати при вокальному навчанні.

Тому саме індивідуальні відчуття, що супроводжують процес дихання, є причиною суперечливих думок співаків про техніку і роль дихання в співі. Деякі співаки роблять вдих непомітно. В інших грудна клітина надзвичайно активно рухається. І сама кількість повітря, що набирається для співу, у співаків різниться. Як зазначає відомий науковець Л.Дмитрієв: «Співаки по-різному ставляться до проблеми дихання взагалі, до типу і кількості повітря, необхідного для співу. Практично всі співаки вищої кваліфікації, зокрема солісти театру «La Scala», що брали участь в опитуванні, визнавали необхідність правильного вдиху в співі, уміння розподіляти його на музичній фразі тощо. Деякі з них вважали дихання головним чинником процесу звукоутворення, інші ж не надавали йому такого значення» [1, с. 73].

М. Микиша в своїй праці відзначає, що окремі відомі співаки стверджують, що правильне співацьке дихання є для них головним при співі та керує процесом звуковедення. Усі основні якості співацького звука, на їх думку, залежать від місцезнаходження повітря в організмі співака, від розумної витрати повітря в процесі фразування. Інші співаки відмітили, що, власне, ніколи про це серйозно не замислювалися: «...дихаю, мабуть, як у промові, тільки беру повітря побільше, коли велика фраза» [3, с. 35].

Отже, історія вокального мистецтва і сучасна практика довели, що якісне звучання можливе при будь-якому із існуючих типів дихання. Вибір типу дихання здебільшого

залежить від розуміння комфортності та якості звучання голосу, а не упередженою думкою про необхідність розвивати визначений, нібито найвигідніший тип дихання.

Список використаних джерел

1. Дмитриев Л. Б. О воспитании певцов в центре усовершенствования оперных артистов в театре La Scala. *Вопросы вокальной педагогики*. М. : Музыка, 1976. Вип. 5. С. 61–89.
2. Менабени А. Г. Методика обучению сольному пению. М. : Просвещение, 1987. 95 с.
3. Микиша М. Практичні основи вокального мистецтва. *Літературний виклад М. Головащенко*. К. : Муз. Україна, 1971. 90 с.
4. Назаренко И. К. Искусство пения: Очерки и материалы по истории, теории и практике художественного пения : хрестоматия. 3-е изд., доп. М. : Музыка, 1968. 622 с.

Марія Зінченко

студента II курсу магістратури спеціальності «Початкова освіта»

Науковий керівник: Старовойт Л.В.,

кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського

(м. Вінниця)

ПОНЯТТЯ І СУТНІСТЬ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

У статті розглядаються сутність естетичного виховання молодших школярів. Аргументується, що категорія «естетичне виховання» тісно пов'язана з поняттям «естетика», що характеризує науку про прекрасне. Сутність естетичного виховання полягає у формуванні дітей молодшого шкільного віку здатності повноцінно сприймати та розуміти прекрасне як у мистецтві, так і в житті, сприяти розвитку творчості. Відзначено мету естетичного виховання молодших школярів-розвиток морально-естетичного гуманістичного потенціалу гармонійно розвиненого індивіда, розвиток умінь бачити, чути, усвідомлювати та відтворювати прекрасне, фасалітує розвиток художньо-естетичного смаку неповнолітніх, ініціює образне мислення.

У сучасних українських реаліях проблема естетичної культури та естетичного виховання особистості є однією з пріоритетних, що стоять перед такими інститутами виховання, як сім'я та школа. Краса ініціює трудовий інтерес, робить комфортним спілкування людей. Ця проблема розроблена досить повно у роботах українських та зарубіжних дослідників: Д. Остапенко Д. Джола, О. Донченко, О. Михайличенко, Т. Тюльпа, Т. Цибар, Д. Кабалевського, Н. Киященко, Б. Лихачова, Б. Неменського, В. Сухомлинського, М. Таборідзе, В. Шацькою та інших.

Категорія «естетичне виховання» органічно пов'язана з визначенням «естетика», що характеризує науку про прекрасне. Термін «естетика» має грецьке коріння і перекладається українською мовою, як відчуття, почуття. Естетика допомагає нам відчувати прекрасне у всіх сферах життя: у мистецтві, музиці, літературі, у шкільних предметах та повсякденному житті. Естетичне виховання

допомагає пізнати прекрасне, слідувати йому та творити неперевершене. Саме естетичне виховання перетворює життя людей, насичує його яскравими фарбами, позитивними емоціями, тому естетичне виховання має формуватися у неповнолітніх на ранньому етапі онтогенезу. Сутність естетичного виховання полягає у формуванні в дітей віком молодшого шкільного віку можливості повноцінного сприйняття і розуміння прекрасного як і мистецтві, і у житті, у формуванні естетичних зразків, у розвитку творчості [3, с. 159].

Оскільки естетичне виховання тісно пов'язані з мистецтвом, його зміст має бути спрямовано вивчення і прилучення молодших школярів до різноманітної палітри творчості. Для цієї мети до шкільної програми включаються російська мова, література, музика, образотворче мистецтво. Естетичне виховання як найбільш широке поняття включає естетичний розвиток – цілеспрямований процес організації у дитині природних задатків, що ініціюють естетичне сприйняття, сензитивність, творчу уяву, емоційні переживання, образне мислення, розвиток духовно-моральних якостей. Художнє виховання тісно пов'язане з освітою та розвитком. Естетичне сприйняття допомагає сформувати процес формування в дітей віком готовності сприйняття, відчущання, переживань, любові, оцінки мистецтва, створення художніх цінностей.

Оптимальний розвиток неповнолітніх, розкриття генеалогічного істинного сприйняття естетичних явищ, навчання розумінню справжнього у мистецтві та красі дійсності можливе лише за цілеспрямованого залучення молодших школярів до різноманітної творчої діяльності.

Метою естетичного виховання молодших школярів є розвиток морально-естетичного гуманістичного зразка гармонійного розвитку індивіда, вміння бачити, чути, усвідомлювати та відтворювати прекрасне. Краса допомагає розвивати художньо-естетичний смак неповнолітніх, ініціює продуктивно-образне мислення. Художній образ як форма мислення містить багату інформацію про природні явища, взаєморозуміння людей, правову культуру. Художні види допомагають людині мислити, приходять до нових висновків, зберігають змістовну інформацію.

Задатки та здібності дітей молодшого шкільного віку можуть бути розкриті лише за цілеспрямованої, педагогічно організованої художньо-естетичної освіти та виховання. Звідси, щоб діти були освічені, важливо створити педагогічні умови формування естетичного виховання молодших школярів [4, с.59].

Естетичне виховання школярів спирається на різноманітні види мистецтва, що взаємодіють між собою, що інтегративно впливають на індивіда. Ця взаємодія можлива внаслідок щільних зв'язків між предметами у навчанні літератури, образотворчого мистецтва та музики. Естетичне виховання реалізується за допомогою опису прекрасного у науці, праці, фізичній культурі, естетиці відносин та побуту. Система естетичного виховання базується на принципі органічного зв'язку всієї художньо-естетичної діяльності дітей з їхньою життєвою стратегією, архетипом соціуму, розвитком світосприйняття та морально-духовному континуумі неповнолітніх.

Наступним принципом системи естетичного виховання є ідея поєднання класних, позакласних, позашкільних занять, різних форм впливу мистецтвом через ЗМІ, інтернет. На уроках з образотворчого мистецтва учні засвоюють лише найзагальніші категорії мистецтвознавчих компонентів та набувають базових навичок художньо-творчого сприйняття.

Урок образотворчого мистецтва у школі детермінує базові навички, як художнього виховання, і розвитку особистості. Разом із освоєнням навчальних дисциплін діти мають можливість почерпнути художню інформацію зі ЗМІ, соціальних мереж, що може позначитися на їхній творчій самодіяльності та самовираженні.

Симбіоз естетичної та загальної гармонії особистості дитини детермінує принцип єдності художнього та загального психічного розвитку дітей. Художньо-естетична діяльність школярів актуалізує гнучкий розвиток їхньої уяви, емоцій, вербалізацію, інтелект загалом [4, с. 61].

Універсальність естетичного виховання та художньої освіти детермінується тим, що дорослі та діти повсякденно співіснують з естетичними явищами у духовно-моральній сфері, повсякденній діяльності, комунікації з мистецтвом та природою, у побутових справах та міжособистісному діалозі. Цей постулат констатує, що про всебічну гармонійно розвинену людину неможливо говорити без естетичної освіти, еталонів, розвитку краси та художньої освіченості, без уміння працювати і тенденцій до естетичної досконалості. Необхідність естетичного виховання та розвитку неповнолітніх – основна умова розвитку соціально активної особистості в молодшому шкільному віці, її підготовленості до морально-духовного життя та продуктивної праці [2, с. 438].

Особливість естетичного виховання молодших школярів у тому, що у цей віковий період відбувається формування особистості, створення ідеалів, діти відрізняють і виділяють добро і зло, красиве і потворне. Саме молодший шкільний вік є переломним моментом, коли діти вперше вступають до колективу, набувають нових знань, умінь та навичок. З іншого боку, цей період характеризується перебудовою розумових операцій в дітей віком цієї групи.

Досить складно формувати естетичний смак, коли особистість вже сформувалася, сформувалися разом із певними стереотипами. У дошкільному віці мисленнєва діяльність ще сформувалася такого рівня, щоб діти могли правильно сприймати і переосмислювати мистецтво, музику, літературу. Тому найоптимальнішим віком для естетичного виховання є молодший шкільний вік, але передумови виділення прекрасного і потворного, елементарні естетичні знання повинні закладатися вже у дошкільному віці. Саме в цьому віці йде найбільш інтенсивне формування відносин до світу, що поступово перетворюються на властивості особистості. Основні морально-естетичні якості особистості закладаються в молодшому шкільному віці і зберігаються практично в незмінному вигляді протягом усього життя. [2, с. 447]

Естетичне виховання допомагає молодшим школярам виявити позитивні сторони у кожному навчальному предметі, зрозуміти його значущість та полюбити предмет. Але головна роль естетичного виховання молодших школярів приділяється таким предметам як літературне читання, образотворче мистецтво та музика, оскільки вони грають вирішальну роль у формуванні естетичних ідеалів у молодших школярів, їх художнього зразка, естетичного ставлення до реальності та творчості [1, с. 58].

Таким чином можна резюмувати, що сутність естетичного виховання молодших школярів полягає в організації різноманітної художньо-естетичної діяльності, спрямованої на формування у них здібностей повноцінного сприйняття та правильного розуміння прекрасного в мистецтві та житті, на вироблення естетичних понять, смаків та ідеалів, а також розвиток творчих задатків та обдарувань у галузі мистецтва.

Список використаних джерел

1. Невська Т. А., Болотова С. В. Розвиток творчих здібностей учнів. Х. : Основа, 2012. № 15–16. С. 58.
2. Опалюк Т. Л. Використання комплексної взаємодії мистецтв у естетичному вихованні молодших школярів. *Проблеми сучасної психології*. 2012. № 15. С. 438–447.
3. Петрушенко Л. Етика та естетика. Львів : Новий світ. 2018. 306 с.
4. Стасюк Н. А. Естетичне виховання молодших школярів засобами образотворчого мистецтва. *Педагогічні науки*. 2012. № 3. С. 59–61.

Марія Коханевич

*студентка IV курсу спеціальності 025 «Музичне мистецтво»
Науковий керівник: Царук С. М.,
кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри вокалу та диригентсько-хорових дисциплін
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
(м. Хмельницький)*

**ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ
ДИТЯЧИХ ВОКАЛЬНО-ХОРОВИХ КОЛЕКТИВІВ**

Головним завданням музичного виховання підростаючого покоління є не тільки навчання музиці, скільки вплив через музику на весь духовний світ учнів. У цьому контексті, завданням керівника вокально-хорового колективу є розвиток чутливості дітей до цього виду мистецтва, введення їх у світ добра і краси, відкриття в музиці животворного джерела людських почуттів і переживань.

У процесі навчання співу порушуються численні проблеми, які необхідні для повноцінного розвитку людини. Це – розширення музичного світогляду, формування музичного і художнього смаку, виховання зацікавленого і підготовленого слухача, збагачення і розвиток емоційної сфери, розвиток музичних здібностей.

Хорове мистецтво – неповторне багатство духовної культури народу – не тільки цінний спадок минулого, але й і джерело розвитку сучасної музичної

культури. Дитячий вокально-хоровий колектив – це колектив, яким потрібно вміло керувати, щоб всі учасники хору безвідмовно виконували вимоги керівника. Керівник повинен організовувати навколо себе дітей, створити умови, щоб діти проявили свої здібності.

Кожен керівник колективу повинен знати особливості будови голосового апарату. Дитячий голосовий апарат 7–13 років відрізняється від дорослого насамперед розміром і формою. Він знаходиться у стані безперервного росту і розвитку. Керівникам слід пам'ятати, що голосовий апарат дітей цього віку дуже слабкий, тендітний. При правильному вихованні голос розвивається плавно як у хлопчиків, так і у дівчаток.

Складним і важливим моментом у вокально-хоровій роботі з дітьми є вироблення правильного дихання, адже від цього залежить якість звучання, чистота інтонування, характер атаки, чіткість артикуляції.

Існує кілька типів дихання: ключичне, реберне (грудне), діафрагмальне (черевне), грудно-черевне (змішане). Важливо, щоб діти не тільки навчились вміло розподіляти запас набраного повітря всієї музичної фрази, а й зрозуміли, що від цього залежить якість звучання, осмисленість тексту, відчуття фрази.

Виховання навичок співацького дихання пов'язане з не менш важливим завданням – навчити юних співаків правильного звукоутворення. Момент утворення звуку зветься атакою. В роботі з дітьми застосовують м'яку атаку, що сприяє ненапруженому м'якому, зібраному, наспівному звучанню.

Для правильного звукоутворення особливо важливим є спів голосних звуків «а, о, і, и, е, у, я». Кожен голосний вимагає певного артикуляційного оформлення, для кожного голосного характерна певна форма рота, яку треба зберігати до кінця звучання.

Важливу роль у вокально-хоровій роботі відіграє співова постава. Під час співу корпус і голову слід тримати прямо, руки повинні бути опущені, коли співаємо стоячи. Коли співаємо сидячи, руки повинні лежати на колінах, плечі — в спокійному стані, розправлені, спина пряма.

Для хориста надзвичайно важливим є режим дня і, взагалі, життя. Голос – це інструмент, який можна налаштувати тільки тоді, коли добре налаштовано весь організм. Загальна втома організму – наслідок короткочасного сну чи перевтоми – може бути причиною голосової втоми. До голосової втоми призводить також сидіння в неправильному положенні під час співу, коли легені затиснуті.

Дітям корисно щодня робити ранкову гімнастику протягом 5-10 хвилин, обтиратися водою кімнатної температури. Завдяки цьому поліпшується кровообіг, з'являється бадьорість.

З учнями потрібно проводити бесіди про охорону їхнього голосу. Коли у дитини з'являється хрипіння у голосі, ні в якому разі не можна допускати її до вокальних занять. Співає весь організм, тому порушення в будь-якому органі тіла, зміна настрою, загальна втома і багато інших факторів впливають на звучання голосу.

Хоровий спів з його багатотональними традиціями, глибоким духовним змістом, величезним впливом на емоційний, моральний лад як виконавців, так і слухачів, залишається випробуванням засобом музичного виховання. Участь у вокально-хорових колективах зазвичай приносить задоволення юним музикантам.

Провідну роль у процесі функціонування дитячого вокально-хорового колективу відіграє керівник з глибокими знаннями з історії хорового мистецтва, розумінням вікових та фізіологічних особливостей розвитку дитячих голосів та інших важливих чинників створення та існування дитячого вокально-хорового колективу.

Список використаних джерел

1. Газінський В. І. Учбовий хор : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / В. І. Газінський, Т. О. Лозінська, К. Л. Дабіжа. Вінниця : Розвиток, 2003. 272 с.
2. Пігров К. К. Керування хором. Київ, 1962.
3. Хлебнікова Л. О. Методика хорового співу у початковій школі. Тернопіль, 2006.
4. Щур М. В. Шкільний хор. Тернопіль-Харків, 2010.

Ірина Лобиня

студентка II курсу спеціальності «Музичне мистецтво»

Науковий керівник: Озимовська Г. В.,

магістр мистецтвознавства

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

(м. Хмельницький)

СТАНОВЛЕННЯ ЛЬВІВСЬКОЇ ВОКАЛЬНОЇ ШКОЛИ

В сучасному світі динаміка музичного життя вимагає від вокалістів не тільки обізнаності в питаннях сучасної музичної культури, а також вміння використовувати у своїй творчості скарби світової вокальної музики. Насамперед це стосується історії формування та розвитку багатьох європейських вокальних шкіл. Кожна з них характеризувалася особливою манерою виконання. Звучання італійського співака завжди відрізнялось від інструментального німецького, від французького з його декламаційним характером. Однак, зразком класичного звучання голосу вважається вокальний стиль створений саме в італійській вокальній школі, що вплинуло на формування та розвиток інших вокальних шкіл. Поштовхом для виникнення української вокальної школи також в значній мірі послужив італійський феномен.

Питання становлення і розвитку Львівської вокальної школи проаналізовано у ряді досліджень, зокрема, у працях Тереси і Лешека Мазеп, Любові Кияновської, Мирослави Жишковиц та ін.

Розглянути вокально – педагогічну діяльність Франческо Ламперті та дослідити вплив італійської школи на формування львівської вокальної освіти, яка в результаті слугувала фундаментом і для розвитку вокальної освіти на Заході України.

В кінці XIX – на початку XX ст. відбувається якісні зміни в підготовці співаків, зумовлений надзвичайно успішною викладацькою практикою професора Валерія Висоцького (1835–1907) – засновника львівської професійної вокальної школи, учня видатного італійського педагога Франческо Ламперті, діяльність якого вимагає особливої уваги, наслідувачем якої був його учень. Франческо Ламперті (1813–1892) – видатний вокальний педагог XIX століття, професор Міланської консерваторії. Його праці: «Початкові заняття для голосу», «Вправи для розвитку трелі», «Віртуозні вправи для сопрано», «Теоретико-практичний початковий посібник для вивчення співу», «Мистецтво співу». Методичні настанови прославленого педагога і в наш час вивчаються й використовуються в вокальній педагогіці. Навчався в Міланській консерваторії як органіст, був диригентом, директором Міланського оперного театру. Хоча Ф. Ламперті не був співаком, проте мав досконалий слух і великий досвід роботи. Саме це дало йому змогу виховати цілу плеяду видатних співаків [2, с. 44].

Правила італійської школи співу були узагальнені у його праці «Мистецтво співу». Автор розглядає наступні питання: будова голосового апарату, значення дихання, техніка вокалу, правильність вимови, а також дає поради співакам. І сьогодні книга не втратила своєї актуальності. Педагоги використовують у своїй роботі його настанови. На думку Ламперті, запорукою гарного співу є правильне дихання. Їм були розроблені спеціальні вправи для дихання [1, с. 45].

Для того, щоб глибше зрозуміти значення методико-педагогічних рекомендацій Ф. Ламперті в контексті розвитку Львівської вокальної школи доцільно порівняти основні засади Ф. Ламперті з засадами видатних українських педагогів, які використовували у своїй роботі його педагогічні прийоми. Якщо взяти за основу «Поради» Ф. Ламперті, «Десять заповідей для молодого співака» Валерія Висоцького та методичні вказівки Соломії Крушельницької, то можна відокремити ряд тверджень, що мають спільні принципи, а саме: культура співу; сценічна правда; організація праці; вибір репертуару; відношення до вірців; моральні засади артиста.

В своїй праці дослідник порівнює педагогічні рекомендації італійської і української шкіл: «Висоцький казав, що відпочинок дає співакові більше сил, ніж надто форсована праця. Крушельницька радила все робити ритмічно, в хорошому темпі, і ніколи не поспішати. Ламперті пропонував навчитись співакам берегти свої артистичні сили, щоб мати гарний голос до пізнього віку. Висоцький закликав додержуватись принципів староіталійської школи тому, що лише вона може продовжити здоров'я голосу. Принцип Крушельницької: хто вміє декламувати - вміє співати. Ламперті зауважував, що артист повинен співати те, що найбільше підходить до теситури його голосу. Висоцький закликав триматися того типу голосу, яким обдарувала природа; не навантажувати себе виконанням творів, які перевершують можливості. На думку Крушельницької «кожен твір треба старатись виконувати досконало, співати треба з любов'ю, умінням і знанням. Правильний тон - це тон, з якого легко перейти як у форте, так і в піаніссімо» [3, с. 45]. Ламперті

закликав слухати кращих співаків, але не намагатись рабськи їх наслідувати, тому що замість добрих якостей можна перейняти погані. Висоцький радив вчитися на добрих взірцях, але не копіювати. Ламперті застерігав артистів від самолюбства та заздрості. Висоцький закликав не критикувати інших, намагатися позбутися власних вад, не заздрити» [4, с. 30].

Розглядаючи педагогічні засади італійського педагога Франческо Ламперті, з впевненістю можна говорити про фундаментальність його вокальної педагогіки для львівської вокальної школи. Дослідивши педагогічні рекомендації львівських педагогів помічаємо наскільки вони подібними і схожими, завдяки чому можна говорити про спадковість італійської та львівської шкіл. Італійська вокальна школа знайшла багату основу, поєднавшись із львівськими традиціями співу. Це призвело до започаткування власної мистецької школи вокалу та сприяло вихованню цілої плеяди талановитих оперних співаків, які прославили Україні не тільки на батьківщині, але й за її межами.

Список використаних джерел

1. Азарова Л.Г. Методичні принципи формування співучого голосу видатного педагога Ф. Ламперті. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка* (педагогічні науки) № 11(246). Ч І. 2012. С. 102-109.
2. Опенько, В. В. Вокальна школа Франческо Ламперті та її значення для становлення української мистецької педагогіки. *Молодий вчений*. № 8. 2017. С. 43-46.
3. Соломія Крушельницька: Спогади, матеріали, листування: У двох томах. Вступна стаття, упорядкування і примітки М. Головащенко. Київ, Т. 2. 1979. 94 с.
4. Циганкова А.О. Л. Львівська вокальна школа ХХ століття. Магістерська робота. Вінниця, 2019. 65 с.

Михайло Ляшук

студент II курсу спеціальності «Музичне мистецтво»

Науковий керівник: Гуцал Р. С.,

кандидат мистецтвознавства, доцент,

доцент кафедри вокалу та диригентсько-хорових дисциплін

Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

(м. Хмельницький)

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ТРОМБОНУ ЯК АНСАМБЛЕВОГО ТА ОРКЕСТРОВОГО ІНСТРУМЕНТУ

Оркестрово-ансамблева гра – основна складова практичної діяльності сучасного музиканта-виконавця на будь-якому з оркестрових інструментів. Володіння мистецтвом оркестрово-ансамблевої гри є найважливішою кваліфікаційною характеристикою професійного музиканта. Якщо у загальній теорії вітчизняного духового виконавського мистецтва значне місце вже відведено розробці питань сольного виконавства, то у сфері гри в оркестрі та ансамблі ще є чимало невирішених проблем. Очевидно, сьогодні є необхідність детальніше проаналізувати складний та різноманітний процес діяльності оркестрового інструменталіста в рамках комплексного мистецтвознавчого дослідження.

Інформаційну базу сучасних уявлень про виконавство на тромбоні складають праці відомих педагогів та виконавців – В. Блажевича, Є. Рейхе, Б. Григор'єва, В. Сумеркіна, Д. Уїка, А. Лафоса, Е. Кляйнхаммера, Х. Куніца, Р. Грегорі. Окремі питання технології виконавства відображені у роботах В. Венгловського, А. Скобелева та інших авторів. Специфіка ж оркестрово-ансамблевої гри на тромбоні поки що не отримала глибокого наукового обґрунтування, вона до сьогодні залишається досі вивченою недостатньо, оскільки більшість авторів або залишає її осторонь, або дає їй лише загальну характеристику. До теми підготовки оркестрових інструменталістів-духовиків звертається М. Толмачов, а до особливостей оркестрового виконавства на тромбоні лише А. Снапков.

Євген Альбрехт у своєму дослідженні «Минуле і теперішнє оркестру» зазначає, що оркестр народився з нескінченного розмаїття середньовічних епізодичних ансамблів, внаслідок їх непрямих чи прямих поєднань. Дійсно, концертна культура епохи Відродження та бароко характеризується насамперед найбагатшою ансамблевою практикою, що стало першим етапом на шляху становлення оркестру. Поряд із церковним музикуванням, духове ансамблеве виконавство також виникає і у світській музичній практиці [1, с. 23].

Неабияку роль у розвитку ансамблевої інструментальної культури на шляху до формування оперного та концертного оркестру відіграли традиції міських баштових музикантів, а також виконавців церковних капел, військових духових оркестрів, світських та садибних ансамблів. За даними Е. Альбрехта: «на міських сторожових вежах ставили караульних, на обов'язки яких лежало сповіщати місто про якусь небезпеку, що наближається. З появою ворога вартові з висоти своїх веж сповіщали про те мешканців за допомогою тромбонних звуків. Ці сторожа у вільний для них час займалися грою на своєму інструменті і помалу вдосконалилися в цьому настільки, що почали нарешті грати мелодії пісень. Згодом встановився звичай, за яким на вежах грали духові пісні, спочатку у святкові дні, а потім щодня в сутінки. Звичай цей зберігся до теперішнього часу і тепер зустрічається в маленьких містах і селищах Німеччини. У деяких містечках навіть дзвін у церквах було замінено звуками ріжків і тромбонів» [1, с. 26]

Спеціально для виконання на свіжому повітрі створювалася музика для ансамблів мідних інструментів. Так, наприклад, для баштових музикантів Д.Шпеєр (1636–1707) написав Сонату для чотирьох тромбонів і Сонату для трьох тромбонів, і двох цинків [4, с. 38], а знаменитий саксонський трубач І. Рейхе (1667–1734) створив 24 двочастинні сонати (що складались з прелюдій та фуг) для трьох тромбонів та цинку (1696), які виконувались на вежах міських укріплень та ратуш [3, с. 163].

Цікаво, що цинки (cornetti), нерідко поєднувались з тромбонами в ансамблях. Їм зазвичай доручалися партії верхніх мелодійних голосів. Так само цинки включалися разом із тромбонами й у склади церковних ансамблів. Басовий різновид цинку – корнон (cornon або corno veil Cornetto torto) через різкість тембру часто замінювався тромбоном. Надалі у Франції саме він став прообразом серпента – басового цинку з мундштуком, подібним до мундштука бас-тромбона [1, с. 63]. У Німеччині, практично в кожному місті, музиканти, які грали на трубах, тромбонах і цинках, складали

професійні об'єднання – «Stadtpfeifern», що призвело пізніше до створення міських духових оркестрів [2, с. 47].

Окрім баштової музики для ансамблів за участю тромбонів можна назвати й твори, написані для урочистих випадків, наприклад, чотириголосний Мотет А. Романі, написаний за випадком зведення на посаду венеціанського дожа Томмазо Моченіго [3, с. 166]. Два нижні голоси виконувались на тромбонах, а верхні вокальні партії подвоєні трубами. Венеціанських дожів супроводжував оркестр із труб, тромбонів, шалмеїв та інших інструментів. В ансамблі Собору Св. Марка спочатку взагалі були лише мідні духові інструменти і лише потім додалися струнні. У Флоренції, в епоху Лоренцо Медічі (кінець XV – початок XVI століття) оркестри, поряд із шалмеями, померами, бомбардами, цинками та рогами, також включали до складу тромбони [5, с. 186]. Тромбони звучали на усіх урочистих подіях, під час свят та ходи. У карнавальні та святкові дні виступали співаки та музиканти: флейтисти, трубачі, тромбоністи.

Причина популярності тромбона у церковній ансамблевій практиці полягає у можливості широкого використання його головної переваги – вільної інтонації. Відомо, що за тембром тромбон близький до деяких органних регістрів, а за теситурою – до чоловічого голосу. Тромбоністи зазвичай розташовувалися на хорах, соборних вежах і дублювали звучання чоловічого хору, що створювало об'ємний, щільний звук і цікаві акустичні ефекти [6, с. 62].

У XVII столітті тромбон прийшов з церковних ансамблів до складу театрального оркестру. Підйом італійської оперної творчості зажадав поповнення оркестру новими інструментальними засобами, які вводилися на вирішення конкретних художньо-сміслових завдань. Ця тенденція сприяла ще більшому утвердженню тромбону як оркестрового інструменту. Оркестр початку XVIII століття був ще оркестром доби basso continue. Він, як правило, включав струнну групу та неповні групи дерев'яних та мідних духових інструментів. Оркестр мав багато сфер застосування, але він не мав поки що виходу на концертну сцену. У процесі типізації груп оркестру з нього поступово йшли риси інструментальних ансамблів епохи Відродження та бароко [6, с. 63].

Заслуга остаточного закріплення тромбонів в оперному оркестрі належить Карлу Монтеверді. У другій половині XVIII століття партії тромбонів були включені до партитурів багатьох опер, ораторій та мес, але не включалися до складів концертних оркестрів. Розвиток групи мідних духових інструментів завершилося межі XVIII – XIX століть включенням тромбонів у концертний оркестр. Про остаточне формування групи тромбонів у західноєвропейському оркестрі свідчить приведення інструментарію до єдиного типу та закріплення кількісного складу групи тромбонів унаслідок завершення тривалого процесу її еволюції. Подальша еволюція вагнерівського «надоркестру» у творчості Р. Штрауса і Г. Малера не торкнулася принципово трактування групи тромбонів в оркестрі [1, с. 158].

Таким чином, церковне та світське ансамблеве музикування поступово призвело до концертного, що послужило мотивацією до професійного освоєння інструменту та подальшої професійної виконавської діяльності. Регулярне застосування тромбону в

ансамблевій музиці призвело до його плавного переходу з ансамблів епохи Ренесансу до складу барокового, потім класичного та, нарешті, романтичного оркестрів.

Список використаних джерел

1. Альбрехт Е. Прошлое и настоящее оркестра. СПб., 1868. 262 с.
2. Горовой С. Г. Технология и искусство игры на тромбоне (комплексный анализ исполнительского процесса). Донецк : Донецкая гос. консерватория им. С.С. Прокофьева, 1998. 220 с.
3. Грубер Р. И. История музыкальной культуры. Ч.1. М. : Музгиз, 1960. 488 с.
4. Карс А. История оркестровки. М. : Музыка, 1989. 304 с.
5. Смирнов Б. Ф. Дирижёрско-симфоническое искусство. СПб, 2012. 295 с.
6. Крижанівський Ф. Синтез вокального та інструментального виконавства в епоху раннього бароко. *Проблеми методики та виконавства на духових інструментах*. В. 83. К. : НМАУ ім. П.І. Чайковського, 2009. С. 60-66.

Сабіна Матвійчук

студентка III курсу спеціальності «Музичне мистецтво»

Науковий керівник: Гуцал Р. С.,

кандидат мистецтвознавства, доцент,

доцент кафедри вокалу та диригентсько-хорових дисциплін

Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

(м. Хмельницький)

РОЛЬ ТЕХНІКИ ДИРИГУВАННЯ НА ПОЧАТКОВИХ ЕТАПАХ НАВЧАННЯ БАКАЛАВРА МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Одне із завдань навчального предмету «хорове диригування» – навчити студентів основних навиків техніки диригування. У хорознавчій літературі К. Б. Птиця визначає що техніка диригування – це «...володіння диригентом системою жестів, що забезпечують зрозуміле хоровому колективу виявлення художніх задумів керівника і уміння управляти виконанням...» [6, с. 224].

Мета статті – схарактеризувати основні навики бакалавра музичного мистецтва на початкових етапах диригентського навчання.

Опанування технікою диригування – процес дуже складний і тривалий. Диригентська техніка досягається шляхом великої самостійної роботи, вдумливого, тривалого тренування. Диригент-початківець не повинен покладатися тільки на свої природні здібності, а зобов'язаний систематично працювати самостійно, практично опановувати той або інший прийом і добиватись його виконання. Потрібно так натренувати руки, щоб всі елементарні рухи виконувалися абсолютно невимушено, зовні дуже просто, легко, без великої витрати фізичних сил, майже автоматично. Для того, щоб довести зовнішню трудомісткість своєї праці до мінімуму, до враження простоти і легкості, диригентові доводиться виконати величезну попередню підготовку і тренування, що обчислюється роками наполегливої праці над собою [2, с. 6].

Удосконалення мануальної техніки проявляється у виразності рухів, в інтенсивності впливу, який вони можуть виявляти у свідомості виконавців.

Навчання диригуванню повинно бути спрямоване не на заучування рухів, а на розвиток самих здібностей, що лежать в основі мануальних засобів диригування [1, с. 62].

Вже на початку навчання велику увагу слід приділяти розвитку технічних навичок. Багато диригентів-початківців вже мають деяке знайомство з елементарними схемами тактування, але як правило вони не зовсім досконалі і тому не можуть слугувати базою для подальшого навчання.

У диригентському мистецтві є поняття «диригентська постава». Під цим поняттям треба розуміти типові рухи, які є основою усіх прийомів диригентської техніки. Постава полягає в досягненні тих форм руху, які найбільш практичні, природні та базуються на внутрішній (м'язовій) свободі. Існує також поняття «диригентського апарату» – це власні руки, за допомогою якого диригент керує виконанням. Але для диригента не менш важливою є міміка, положення корпусу, голови та навіть ніг. Все тіло зобов'язане допомагати рукам, сприяти виразності диригування [4, с. 48].

Правильна постановка руки – справа важка і вимагає великого терпіння як від педагога, так і від студента. Первинні навички диригування закріплюються дуже міцно, і набуті недоліки важко виправляються надалі. Це накладає особливу відповідальність на педагога на початковому етапі навчання. Займатися постановкою руки потрібно дуже уважно, неквапливо, виправляти щонайменші недоліки потрібно відразу, поки вони не стали звичкою, і пам'ятати, що лише вільний диригентський апарат надасть можливість правильно розвиватися надалі, додасть диригуванню виразність і пластичність.

Роль правої і лівої рук у диригуванні різна. Правій руці відведено функцію метрономування, тобто тактування, лівою рукою зазначають показ динаміки та її змін у музичному творі [5, с. 14].

У хоровому виконанні поряд з прийомом вступу не менш відповідальним є і момент закінчення звучання. Жест закінчення в своєму технічному втіленні має багато спільного з жестом вступу. Він також складається з трьох моментів: витримки завершального акорду, підготовки зняття і зняття звучності. У жесті закінчення дуже важлива «крапка» зняття. Саме у момент «крапки» припиняється звучання, тому вона має бути чіткою і виразною [3, с. 78].

Отже, техніка диригування як єдине поняття склалося в результаті тривалого відбору доцільних виразних рухів, за допомогою яких здійснюється втілення художнього задуму диригента і управління музичним колективом при виконанні твору. Оволодіння мануальною технікою диригування на початкових етапах навчання виявляється в тому, що у диригента мова жестів повністю замінює мову слів, і виконавці можуть вільно «читати» по руці диригента всі його вимоги. А рухи диригента повинні на долі секунди випереджати звучання музики, інформувати колектив виконавців про перспективу звучання, про необхідний емоційний стан та про деталі виконання.

Список використаних джерел

1. Андреева Л. Методика преподавания хорового дирижирования. М. : «Музыка», 1969. 120 с.
2. Багриновский М. Дирижерская техника рук. М., 1947. 264 с.
3. Дмитриевский Г. Хороведение и управление хором. М. : Госмузиздат, 1957. 106 с.
4. Егоров А. Теория и практика работы с хором. М.–Л. : Музгиз, 1951. 240 с.
5. Колесса М. Основи техніки диригування. К. : Муз. Україна, 1973. 208 с.
6. Птица К.Б.О хоровом дирижировании. Работа в хоре. М, 1964. С. 222–223.

Марія Мороз

студентка III курсу спеціальності «Музичне мистецтво»

Науковий керівник: Туровська Н. А.

кандидат мистецтвознавства, доцент

доцент кафедри музикознавства, інструментальної підготовки

та методики музичної освіти

Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

(м. Хмельницький)

ФЛЕЙТОВА МУЗИКА У ТВОРЧОСТІ ЗАРУБІЖНИХ КОМПОЗИТОРІВ

Флейта є одним з найбільш віртуозних та технічно рухомих інструментів з групи дерев'яних духових інструментів. Багатство тембру, різноманітність можливих відтінків звучання, великий діапазон робить гру на флейті дуже багатогранною, різноманітною за можливостями. Флейта часто виступає соло інструментом в оркестрі, ансамблі, де озвучує як ліричні епізоди, так і технічно складні фрагменти, що вимагають від музикантів високих виконавських навичок. Завдяки активному процесу культурної глобалізації з кожним роком розширюється взаємодія флейтових шкіл та їх представників, функціонують міжнародні виконавські конкурси, організовуються науково-практичні конференції та майстер-класи, в тому числі, все частіше за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій.

Питанням становлення та конструктивним особливостям флейти присвячені роботи Н. Зряковського, Ю. Усова, С. Левіна, Д. Рогаль-Левицького; проблеми конструкції інструменту з позицій історичної перспективи – праці Л. Тофф, Л. Гран, Т. Бем, П. Гіро, І. Єрмака; флейтовому мистецтву ХХ століття – дослідження Х. Солбергер, І. Мутузкіна, А. Карп'яка та інших науковців.

Процес накопичення класичного флейтового репертуару та репертуару за участю флейти, що бере свій початок з епохи Бароко, не завжди був однорідним. Більшість видатних композиторів минулого залишили у доробку твори для флейти, натомість в епоху романтизму композиторський інтерес до інструменту був мінімальний. На початку ХХ століття з його інтенсивною історико-культурною динамікою відроджується увага до флейти з новою силою, що призводить до появи особливих новаторських прийомів гри та оригінальної творчо сміливої музики.

Дослідження історії розвитку флейтового мистецтва крізь призму творчості відомих зарубіжних композиторів минулого та сучасності дає підстави

стверджувати, що флейта у їх творчості представлена у сольних, ансамблевих та концертних жанрах, де спостерігається поєднання традицій та формування нових тенденцій, зокрема активне введення нових виконавських технік та прийомів гри.

Історія флейти як академічного інструменту бере свій відлік у XVIII столітті, коли вона набула неймовірної популярності в усіх прошарках суспільства, впевнено зміцнила позиції у складі симфонічного оркестру, отримала статус інструмента для професійного навчання у Паризькій консерваторії – найавторитетнішому музичному закладі Західної Європи. Сучасну конструкцію флейти запропонував німецький майстер Т. Бьом (1794-1881), який змінив розміри інструмента та розмістив звукові отвори згідно акустичних принципів, продумав систему клапанів, запропонував виготовляти інструменти з металу, що сприяло досягненню більшої чистоти та повноти звучання, значному збагаченню технічних можливостей інструменту.

Перша половина XVIII ст. сповнена розмаїтих експериментів у пошуку найдосконалішої форми жанру концерту. Композитори того часу акцентують увагу на образному змісті твору. Серед імен композиторів музичного минулого, які сповнили флейтовий репертуар яскравими зразками своєї творчості: А. Вівальді, Л. Боккеріні, Й. Гайдн, В. А. Моцарт, С. Меркаданте, Ф. Кулау, І. Мошелес, Й. Гумель, Г. Форє, Д. Віотті, С. Шамінад та інші композитори.

Зосередивши дослідницький інтерес на творчій спадщині композиторів-класиків, А. Карп'як пише, що «серед шедеврів флейтового репертуару твори Г. Генделя, Й. Гайдна, В. А. Моцарта. Саме флейті Моцарт доручав наспівні мелодії, що за своїм звучанням йому нагадували людський голос» [2, с. 10]. Композитор завжди з острахом працював над опусами для флейти, адже мав сумніви щодо виконавських можливостей музикантів, які можуть не впоратися із художніми завданнями та не донести його задум до слухачів. На щастя, блискучих концертних творів він залишив чимало. Серед них 2 флейтові концерти, а також відомий Концерт для флейти та арфи з оркестром.

У своїх дослідженнях флейтового мистецтва І. Мутузкін обґрунтовує думку, що «процес виведення флейти в область сольного виконавства на тлі», «у діалозі», «як супровід» або у якості «барвистої плями» далі відстежується у творчості М. Равеля, А. Лядова, М. Черепніна, Г. Малера, Р. Штрауса, С. Рахманінова, А. Шенберга, А. Веберна, Ф. Бузоні, М. Рєгера, І. Стравінського, Ф. Пуленка, С. Прокоф'єва, А. Онеггера та інших композиторів» [3, с. 163].

У XX столітті флейта стає одним з найзатребуваніших інструментів у музиці. Високий рівень виконавців французької школи, зокрема П. Таффанеля, Ф. Гобера, М. Моїза, Ж.-П. Рампаля, виокремлює Францію флейтовим осередком шедеврів флейтового репертуару. Серед популярних творів композиторів того часу: Соната для флейти та фортепіано Ф. Пуленка, Сонатина для флейти та фортепіано А. Дютійє, Сірінкс для флейти соло К. Дебюссі, Концертно С. Шамінад та інші.

У другій половині XX століття багато композиторів пишуть твори для флейти соло, де використовують сучасні техніки гри на інструменті. У концертному

репертуарі «Секвенція» Л. Беріо, «Дебла» К. Халфтера, а також твори Х. Холлігера, Р. Ейткена, Ж. Амі, Ф. Донатоні та інших. Велику кількість творів для флейти соло з використанням розширених можливостей інструменту написав С. Шарріно.

Аналізуючи тенденції розвитку флейтового мистецтва ХХ ст. Ю. Шутко робить висновок, що «біля його початків в Україні стояли видатні зарубіжні флейтисти ХІХ ст. М. Яцковський, брати Ф. та К. Доплери, К. Брунгофер, Г. Веронезе, Е. Прілль, Ф. Кучера та ін.

На сучасному етапі безперервний процес творчого пошуку в області музично-виразових засобів не оминув і флейтове виконавство. М. Абдурахманова стверджує, що «ускладнюються способи гри на флейті, з'являються і закріплюються у практиці нові способи звуковидобування, збільшується роль темброво-артикуляційних та динамічних засобів» [1].

У сучасній флейтовій музиці використовуються етнічні різновиди інструменту, виникають модифікації європейської флейти шляхом здійснення численних змін у конструкції, проводяться експерименти з матеріалами (срібло, золото, титан, платина, ПВХ) і конструкціями типів головок (головка-метелик, головка глісандо, «UpRite», система Кінгма, Drelinger та ін.).

Таким чином, початок ХХІ століття виявляє великий шлях еволюції флейти від її розуміння як суто оркестрового інструменту до інструмента-соло. Виникнення музичних стилів, прийомів гри на флейті нерозривно пов'язано з конструктивними модифікаціями, які нерідко включають запозичення деяких елементів від інших інструментів сімейства флейт, в тому числі й етнічних. Флейта як один з найбільш яскравих, впізнаваних, перспективних інструментів з групи духових інструментів протягом останніх десятиріч відчуває час розквіту, який неодмінно призведе до нового стрибка її розвитку в області музичного мистецтва, а також до нових наукових розвідок.

Список використаної літератури

1. Абдурахманова М. А. Флейта в ХХ веке: композиторы, исполнители, мастера, исследователи // Достижения науки и образования №5 (6), 2016. URL: <https://scientifictext.ru/images/PDF/2016/DNO-5-6/flejta-v-khkh-veke-kompozitory.pdf>
2. Карпьяк А. Жанр флейты у творчості австрійських та італійських композиторів-сучасників В. А. Моцарта. Історія становлення та перспективи розвитку духової музики в контексті національної культури України та зарубіжжя. Збірник наукових праць. Випуск 8 / Упорядник С.Д. Цюлюпа. Рівне: Волинські обереги, 2016. С. 8–14.
3. Карпьяк А. Концепційні засади художнього мислення сучасного флейтиста: монографія. Львів : Наукове товариство ім. Шевченка, 2013. 378 с.
4. Мутузкин И. А. Флейта в музыкальной культуре начала ХХ века: к вопросу о самоопределении инструмента Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского. 2009. № 6(2) С. 161–164. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/fleyta-v-muzykalnoy-kulture-nachala-hh-veka-k-voprosu-o-samooopredelenii-instrumenta>

Мирослава Олексюк

*магістр, старший викладач кафедри
музикознавства, інструментальної підготовки
та методики музичної освіти*

РОЗВИТОК ХУДОЖНЬО-ОБРАЗНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Проблема формування художньо-образного мислення займає у мистецьких науках провідне місце, оскільки художній образ – головна категорія, що характеризує художнє пізнання. «Мистецтво – мислення в образах» – загальновідома теза, але й до сьогодні вона викликає суперечливі судження, особливо, коли розглядають характеристику необразотворчих мистецтв. Художньо – образне мислення молодших школярів трактується в нашому дослідженні як пізнавально-творча діяльність, спрямована на усвідомлення змісту образів мистецтва та їх відтворення в музично-виконавській діяльності. Мислення передбачає здатність учнів проводити паралелі між явищами мистецтва й образами життя.

Здатність людини мислити в образах створила таке унікальне явище, яке ми називаємо мистецтвом. Створення художніх образів вимагає від митця максимальної активізації художньо-образного мислення. В свою чергу, для того, щоб «зчитувати», «осягати» художні образи мистецтва, людина повинна також мати сформоване художньо-образне мислення. Саме воно має непересічне значення для повноцінного, цілісного сприйняття світу, формування переконань, поглядів і системи цінностей особистості. Тому проблема формування художньо-образного мислення дітей є важливою й потребує глибокого й ґрунтовного вивчення. Нові вимоги до уроків музичного мистецтва, які мають особливі можливості для формування системи естетичних і загальножиттєвих цінностей особистості, передбачають розвиток не тільки спеціальних музичних, але й генералізованих здібностей дітей, а також таких психічних процесів, як відчуття, сприймання, пам'ять, мислення, уява тощо.

Загальновідомо, що конкретно-чуттєве образне мислення дитини є основою для формування всіх інших видів мислення. Розвивати розумові здібності особистості неможливо без формування її образного мислення. Саме в образі відбувається своєрідний «сплав інтелекту й афекту» (Л. Виготський). Утворення образів і оперування ними є однією з основних фундаментальних особливостей інтелекту людини. Без цього людина неспроможна планувати свої дії, передбачати їх результати й, при необхідності, вносити в них зміни (С. Рубінштейн). Здатність людини мислити образами найбільш повно й органічно втілилася в фольклорному мистецтві.

При розробці шляхів і методів формування уяви й образного мислення в дітей дошкільного й молодшого шкільного віку психологи вважають, що психологічно специфічною функцією образного мислення є чотири основних компоненти: опора на наочність; використання попереднього досвіду; наявність особистої внутрішньої позиції (вміння створювати власні плани-замисли); вміння гнучко використовувати

раніше отримані знання та застосовувати їх у залежності від конкретних умов і обставин [3; 2].

Розвиток образного мислення в дітей передбачає, як мінімум, дві найважливіші умови: бачити (уявляти) цілість раніше, ніж складові окремі частини й подумки, виділяючи певну функцію одного предмета, вміти переносити її на інший; умовою виникнення такого вміння є здатність дітей об'єднувати найрізноманітніші предмети й явища в єдиний смисловий вузол (оперувати, мислити образами-уявленнями).

Усвідомивши значення образного мислення і уяви та необхідність розвитку цих здібностей дитини, деякі вчені спрямували свою увагу на вивчення уяви й етапів її формування в дітей.

Так, В. Шпак, позначає наступні три етапи:

– на першому етапі розвитку образного мислення є необхідною така організація предметної діяльності дитини, яка б дозволяла щось придумувати й уявляти (мислити певними образами);

– на другому етапі крім попередніх ознак додається власний досвід дитини;

– на третьому етапі спостерігається наявність у дитини власної внутрішньої ролі або позиції, яка дозволяє самостійно планувати предметні відносини, надавати їм певного смислу [2].

Перед учителем виникає завдання: забезпечити можливість використання законів творчості для розвитку образного мислення дітей для удосконалення змісту й мотивів навчання. Виходячи з поглядів різних педагогів, основні принципи побудови такого творчого уроку, в основі якого лежить активізація уяви й образного мислення дітей, можна сформулювати таким чином:

1. Стимулювати пізнавальну активність, виявлення чогось нового в звичайному, тобто створювати ситуації для дослідницько-пошукової активності, в основі якої лежить відчуття проблематичності й протиріч;

2. Стимулювати самостійну постановку питань і проблем, тобто усвідомлення й засвоєння матеріалу через питання;

3. Сприяти виявленню прихованих і явно невидимих, незаданих зв'язків між предметами й явищами, розглядати проблеми з різних точок зору й на цій основі вводити принципи міждисциплінарного підходу;

4. Формувати вміння прогнозувати можливі наслідки прийнятих рішень;

5. Висвітлювати навчальні теми, як вправи на активізацію уяви;

6. Формувати усвідомлену мисленнєву діяльність, реалізовану в стратегіях мислення;

7. Створювати в класі обстановку непрагматичності, коли в ієрархії структури цінностей основною цінністю є людина.

Виходячи з того, що створення чогось нового (будь то ідея, об'єкт, спосіб дії), здійснюється такими базовими стратегіями мислення, як комбінування, аналогізування, виявлення нових зв'язків, перекладення функції одного об'єкта на

інший, – методичні прийоми, основані на цих стратегіях опрацьовані й широко використовуються [2].

Зупинимось на них детальніше, оскільки вони мають певне значення й у роботі вчителя музики:

Комбінація, комбінування – як певний прийом, який активізує художньо-образне мислення, широко застосовується в навчальному процесі, він є своєрідною базовою “технікою” уяви, причому комбінації можуть бути найрізноманітнішими, від оригінальних до абсурдних. Однак, займаючись підбором відповідних ознак, дитина робить його свідомо, керуючись своїм замислом.

Аналогізування як усвідомлений пошук анологій (під анологією розуміється встановлення подібності) ввів у процес розв’язання задач У. Гордон. Він пропонує використовувати чотири типи анологій:

- *пряма анологія* – передбачає розглядати методи, які використовуються в інших галузях науки та техніки;

- *особиста анологія, або емпатія*, пропонує «увійти» в образ об’єкту, який розглядається, відчути його стан і на основі власних відчуттів знайти й запропонувати найбільш оптимальний варіант рішення;

- *символічна анологія* – знаходження короткого символічного опису завдання або об’єкта, нерідко в формі прикметника з іменником, яке в формі парадоксу характеризує сутність об’єкта. Літературним, поетичним її аналогом вважають метафору;

- *фантастична анологія* – пропонує викласти завдання в термінах казок, міфів, легенд, а також пошукати рішення в фантастичній літературі.

Як бачимо, рівень управління творчим процесом підвищується за рахунок деталізації поняття анологія з метою захопити все поле пошуку, знищити старі стереотипи образів, створити нові й тим самим підняти вірогідність знаходження нестандартного вирішення проблеми.

Висновки. Таким чином, ми розглянули деякі загальні методи й прийоми «педагогіки творчості» з метою розвитку художнього образного мислення, використання яких має необмежені можливості. Урок музичного мистецтва є дуже специфічним уроком, на якому вчитель має можливість через художні образи впливати на глибинну сферу почуттів своїх вихованців і в такий спосіб пробуджувати їхні симпатії чи антипатії, впливати на їхні погляди й переконання.

Список використаних джерел

1. Сименов П. В. Катарсис и антикатарсис: социально-психологический подход к воздействию искусства // *Вопросы психологии*. 1994. № 1. С. 5–7.
2. Шпак В. І. Взаємозв’язок загального і естетичного розвитку у вихованні учнів // *Початкова школа*. 1986. № 2. С. 30–37.
3. Якиманская И. С. Разработка технологии личностно ориентированного обучения // *Вопросы психологии*. 1995. № 2. С. 28–37.

Надія Рекун
студентка II курсу спеціальності «Дизайн»
Ганна Чемерис

*PhD, старший викладач кафедри дизайну
Запорізький національний університет
(м. Запоріжжя)*

АКТУАЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНІКИ PIXEL ART У СУЧАСНОМУ ІГРОВОМУ ДИЗАЙНІ

Використання малюнку у якості виразного засобу для ігрового дизайну має чи не найдовшу історію. Pixel Art є однією з технік зображення, що активно використовувалась у минулому. Піксельні малюнки називають ще растровими. Але далеко не всі растрові картини є Pixel Art'ом, хоча всі вони і складаються з пікселів. Поняття Pixel Art вміщує в себе не стільки результат, скільки процес створення ілюстрації, який передбачає формування зображення піксель за пікселем. З розвитком технологій і появою 256-кольорових палітр Pixel Art став витіснятися з ігрового дизайну, що пророкувало повне зникнення цієї техніки на користь більш прогресивних та досконаліх технологій формування зображень. Однак минуло зовсім небагато часу, і тепер уже дизайнери навмисно почали використовувати піксельні малюнки, поштовхом до чого стало переважання ринку ігор тривимірною графікою. Деякі ентузіасти використовують техніку Pixel Art через ностальгічні мотиви та як наслідування минулого. Інші вважають, що вона відроджує традиції ігор другого і третього покоління, в яких графіка вже стала виглядати естетично. Нині проблема остаточного визначення Pixel Art, як однієї з особливих технік ігрового дизайну вирішена не до кінця. Одна з причин - це її непересічність. Досі ведуться дискусії з приводу подальшої життєздатності цієї техніки через присутність тривимірних високо полігональних технологій. Однак, спостерігаючи за сучасними тенденції повернення до ретро стилю у рекламі, поліграфії, відео тощо, свідчать, що культовість техніки піксель арту виправдана оригінальністю стилю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій: Голдберг А. і Флегала Р. [7] розглянули питання растрової графіки і ввели словосполучення «Pixel Art» як визначення. У публікаціях Маценко В. [8] наводяться основні визначення комп'ютерної графіки, зроблено опис технічних та програмних засобів, організацію графічних режимів, наведено базові растрові алгоритми. Пічугин М. [7] досліджує графічні редактори для роботи з растровими зображеннями. Автор на прикладах демонструє використання стандартних алгоритмів машинної графіки, інтерфейсних засобів, сучасного мультимедійного забезпечення. Безпосередньо дослідженням різних аспектів Pixel Art займалися: Lyon R. [4], Silber D. [5], Yue Y., Iwasaki K., Chen B.-Y., Dobashi Y., Nishita T. [1] та інші. Зараз невідомо, коли точно зародилася ця техніка, коріння якої губляться на початку 1970-х. Однак прийом формування зображень з дрібних елементів сходять до куди більш давніх мистецьких технік, таким як мозаїка, вишивання хрестиком, ткання коврів і бісероплетіння. Саме ж словосполучення «Pixel Art», як визначення техніки піксельної графіки, вперше було використано в статті Голдберга А. і Флегала Р. в журналі Communications of the ACM датованого груднем 1982

року [7]. Pixel Art - це вид мистецтва, де художник за рахунок невеликої кількості точок (пікселів) створює зрозумілу спостерігачеві форму або образ. Можна сказати, що Pixel Art є одним з представників мінімалізму.

Найбільш широке прикладне застосування Pixel Art отримав в дизайні комп'ютерних ігор, що не дивно - він дозволяє створювати зображення, не вимогливі до ресурсів, але які виглядають при цьому по-справжньому витвором мистецтва. Розквітом, найвищою точкою в розвитку офіційно називають відеоігри на приставках 4-го покоління (Sega MD, SNES, TurboGrafx-16 і Neo Geo) (Рис.1.).

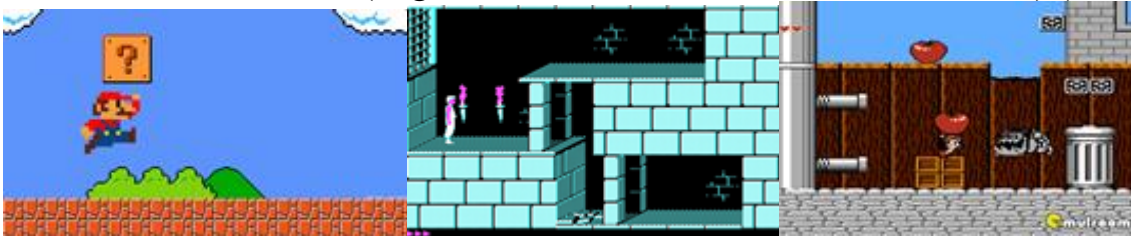

Рис.1. Pixel Art під час зародження індустрії комп'ютерних ігор.

Зрозуміло, що свою роль у розвитку Pixel Art зіграли різні ігрові проекти і популярною вона стала саме завдяки ним. Раніше Pixel Art використовувався переважно як необхідність, через апаратні обмеження пристроїв, де через відносно невеликі параметри екранів інший спосіб відображення інформації був неможливий. Пройшли роки, подібних обмежень вже немає, але, Pixel Art все ще існує як на комп'ютері, так і за його межами. Саме науково-технічний прогрес, який в середині 90-х знецінив та виштовхнув на останні позиції Pixel Art, і повернув його пізніше, явивши світу мобільні пристрої у вигляді стільникових телефонів і КПК [7]. Нині замість одного інструменту в растрових графічних редакторах для техніки Pixel Art використовується ширший спектр інструментів, що полегшує трудомісткий процес у неповнофункціональних редакторах. Створюються постери, обкладинки журналів, шпалери на робочий стіл, картини, «піксельна» відеореклама і навіть татуювання у вигляді пікселів. Нижче наведені приклади сучасного Pixel Art у ігровому дизайні (Рис.2).

Рис.2. Сучасний Pixel Art

Ознакою високої майстерності художника може вважатися вміння користуватися палітрами з малою кількістю кольорів (від чотирьох до шістнадцяти), тобто працювати в обмеженому колірному діапазоні. Однак, точно так же цінуються і творці полотен, чий колірний арсенал збільшений до 256 і більше кольорів.

Таким чином, можна зробити висновок, що ніякі технології не можуть знищити Pixel Art. У статті було досліджено актуальність техніки Pixel Art, її феномен, що виявляється у непохитності навіть на нинішньому рівні технічного прогресу та її лаконічності, що не заважає, а сприяє розкриттю ідеї дизайнера у будь-якій сфері. Цьому допомагає його спеціальний ефект, який викликає у публіки ностальгію, породжуючи в людей бажання детально розглядати роботи, виконанні у цій техніці. Розкрито властивості техніки Pixel Art, завдяки можливостям деталізації композицій яка спрямована на зацікавлення публіки. Техніка переймає тільки дещо від нових прийомів з боку ентузіастів, які своїми розробками підтримують цікавість початківців і не тільки до потенціалу цієї майже раритетної техніки у ігровому дизайні.

Список використаних джерел

1. Yue Y., Iwasaki K., Chen B.-Y., Dobashi Y., & Nishita T. Pixel Art with Refracted Light by Rearrangeable Sticks. Computer Graphics Forum, 2012. 31 (2-3), 575–582. DOI: 10.1111/j.1467-8659.2012.03036.x
2. Kopf J., & Lischinski D. Depixelizing pixel art. ACM SIGGRAPH 2011 Papers on - SIGGRAPH '11. 2011. DOI: 10.1145/1964921.1964994
3. Inglis T. C., Vogel D., & Kaplan C. S. Rasterizing and antialiasing vector line art in the pixel art style. Proceedings of the Symposium on Non-Photorealistic Animation and Rendering - NPAR '13. 2013. DOI: 10.1145/2486042.2486044
4. Lyon R. F. A brief history of «pixel» Digital Photography II. 2006. DOI: 10.1117/12.644941
5. Silber D. Pixel art for game developers. CRC Press. 2015.
6. Коновалюк С. С. Піксель-арт як феномен у системі графічного дизайну. Культура і сучасність. 2017. 2. С. 207-211
7. Пічугін М. Ф., Канкін І. О., Воротніков В. В. Комп'ютерна графіка : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 346 с.
8. Маценко В. Г. Комп'ютерна графіка : навч. посіб. Чернівці : Рута, 2009. 343 с.

Анна Рікановська

студентка IV курсу спеціальності 025 «Музичне мистецтво»

Науковий керівник: Бариська О. А.,

кандидат педагогічних наук

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

(м. Хмельницький)

СУЧАСНЕ УКРАЇНСЬКЕ СКРИПКОВЕ ВИКОНАВСТВО У ТВОРЧИХ ПЕРСОНАЛІЯХ

Українське скрипкове виконавство у ХХІ столітті досягло високого світового рівня. Основою розвитку вітчизняного скрипкового мистецтва стало удосконалення мистецької освіти, пошуки нових форм концертного життя, розширення кола скрипалів-професіоналів. Розглянемо творчі здобутки окремих відомих українських скрипалів, адже звернення до творчої біографії персоналій є традицією та інновацією, що може збагатити наші уявлення про розвиток українського скрипкового виконавського мистецтва.

Василь Попадюк – український скрипаль, якого називають «українським Паганіні», піаніст, засновник гурту «PapaDuke», з яким їздить світом, граючи музику у стилях world music, latino, gypsy, джаз.

З чотирьох років музикант вже опановував ази гри на фортепіано, а з шести – почав пробувати грати на скрипці.

Першу музичну освіту отримав у Києві в музичній школі імені Миколи Лисенка. Продовжив навчання в консерваторії Лисенка в Києві. Після чотирьох років навчання повернувся до Львова, де довчився на заочній формі в музичній академії імені того ж Миколи Лисенка.

У 1988 році працює в «Театрі музики народів світу» під керівництвом В.Назарова у Москві.

У 1993 році повернувся до Києва, де грає в ансамблі «Гопак», співпрацює з Державним циганським театром «Романс» [3].

У 1997 році емігрував до Канади, де заснував музичний колектив «PapaDuke», з яким гастролює по всьому світу. Починаючи з 1999 року група Василя Попадюка «PapaDuke Band» випустила 4 музичні альбоми.

У 2003 році взяв участь у телевізійному шоу «Велика музична канадська мрія» і посів друге місце серед 15 тисяч інших скрипалів.

Вважають, що скрипаль створив свій власний жанр, поєднавши класичну слов'янську, фольклорну, циганську, популярну музику і джаз. В. Попадюк вмів грати на 15 музичних інструментах та відомий в Африці, Європі й на Американському континенті.

Василь Попадюк – Заслужений артист України. У 2016 році нагороджений українською премією «Людина року»[4].

Андрій Белов – один із найуспішніших українських скрипалів на Заході. Родом із Хмельницького, але вже майже 20 років живе у Німеччині.

Одержав свої перші уроки гри на скрипці у п'ять років. У 1993 році вступив до Київської середньої спеціалізованої музичної школи імені М.В. Лисенка.

В 11 років він вперше зіграв концерт з українським оркестром, у 13 – концерт Чайковського в Німеччині. З 15 років навчався у Ганноверському університеті, а згодом у Паризькій консерваторії.

Скрипаль є лауреатом багатьох міжнародних конкурсів: конкурс скрипалів ARD в Мюнхені (1999), конкурс імені М. Лонг-Ж. Тібо в Парижі (2002), конкурс імені Й. Йоахіма (2000) у Ганновері та інших. Завдяки надзвичайному таланту і музичним здібностям, він був нагородженими різними стипендіями Українського культурного фонду, Фонду Теодора Лессінга, Ганноверського Фонду Културрежіон та інших [1].

Як соліст, він співпрацював з такими відомими оркестрами, як Новий філармонічний оркестр Японії, Національний оркестр радіо Франції та іншими.

На рік у музиканта – 50-60 концертів. Також він виграв конкурс на професуру в місті Градс в Австрії, рік тому – на професуру в місті Дюссельдорфі, у нього вже є два класи молодих скрипалів.

Таким чином, на даний момент Андрій Белов виступає по всьому світу і викладає у провідних університетах Заходу [1].

Валерій Соколов – один із найбільш затребуваних у світі молодих скрипалів, який отримав визнання завдяки технічній бездоганності гри, емоційності і художній зрілості у виконанні найскладніших творів скрипкового репертуару.

Валерій Соколов народився 1986 року в Харкові. Навчався в Харківській спеціальній музичній школі (клас доцента Євдокимова С.А.). У 1999 році, завдяки вдалому виступу на юнацькому міжнародному конкурсі скрипалів імені Пабло Сарасате в Памплоні, отримав грант Фонду Володимира Співакова на продовження навчання в лондонській Школі скрипалів Іегуді Менухіна, куди вступив у клас Наталії Боярської. Згодом він був прийнятий в лондонський Королівський коледж музики. У 2010 році закінчив аспірантуру в елітній музичній академії в Кронберзі (Франкфурт, Німеччина) по класу Гідона Кремера та Анни Чумаченко, а в 2014 році – стажування у Віденській Консерваторії в Бориса Кушніра.

Брав участь в майстер-класах Захара Брона, Дори Шварцберг, Руджеро Річчі, Мстислава Ростроповича, Гідона Кремера, Андруса Шиффа та інших.

У 2005 році Валерій став переможцем Міжнародного конкурсу скрипалів імені Джордже Енеску в Бухаресті, отримавши Гран-прі і два спеціальні призи: від Фонду Енеску і за краще виконання Сонати № 3 для скрипки і фортепіано Енеску.

Коли Валерію було 18 років, про нього зняв фільм «Скрипка в душі» знаменитий французький режисер Бруно Монсенжон – автор документальних стрічок про Святослава Ріхтера, Дітріха Фішера-Діскау, ГленнГульд, Давида Ойстраха, Іегуді Менухіна. Цей фільм отримав безліч схвальних відгуків.

У 2005-2013 роках був запрошений як соліст до оркестрів Клівленда, Токійської філармонії, Лондонського філармонічного оркестру та Оркестру «Філармонія», Стокгольмського королівського оркестру, Оркестру парижу, Французького радіо, Баварського радіо, Пекінської філармонії, Сеуельської філармонії, Московської філармонії, Mahler Chamber Orchestra, Chamber Orchestra of Europe та багатьох інших. Наприкінці 2013 року перейшов до одного з найбільших у світі музичних агентств – «Askonas Holt».

У 2014 – 2015 сезоні має запрошення від найкращих залів та оркестрів світу, зокрема у турне з Філармонійним оркестром Брюсселя у Музикферайн та Зальцбурзі, у Оркестр Бі-Бі-Сі у Лондон та на Празьку Весну, Оркестром Празької Філармонії та на турне по Швеції з Королівським стокгольмським оркестром.

Сольні концерти музиканта пройшли в паризькому театрі Шатле і Театрі на Єлисейських полях, Лондонському Вігмор-холі, Театрі Олімпіко в Римі, а також в Лінкольн-центрі, залі Маріїнського театру в Санкт-Петербурзі, Фестивальному залі Баден-Бадена, в залах Ванкувера, Гонконгу, Ліона і Ессена.

На даний час постійним партнером в сольних виступах Валерія Соколова є піаніст, лауреат міжнародних конкурсів Євген Ізотов.

У 2007 році скрипаль підписав ексклюзивний контракт з компанією звукозапису EMI-Classics (Англія / Франція). Результатом спільної роботи на

сьогоднішній день стали три диски. Першим з'явився запис Сонати для скрипки Енеску, яку Валерій Соколов виконав разом з піаністкою Світлою Косенко (2007). У жовтні 2011 року вийшов диск із записом концертів Бартока і Чайковського з Цюрріхським філармонічним оркестром під керуванням Девіда Цінмана. У 2012 році вийшов третій диск Валерія Соколова – це запис з концерту в залі Маріїнського театру (фортепіано – Євген Ізотов).

Як постійний виконавець камерної музики, Валерій Соколов співпрацював з такими музикантами як Міша Майський, Гарі Хоффман, Леонід Горохов, Гідон Кремер, Вадим Рєпін, Денис Мацуєв, Юліан Рахлін, Квартет Шимановського, Кетрін Стотт, Вікторія Постникова і Ігор Четуєв.

Кілька років виступає у залі Національної філармонії України з Академічним симфонічним оркестром Національної філармонії України та Національним симфонічним оркестром України під керівництвом М. Дядюри, В. Сіренка та В. Протасова. Грає камерну музику з Д. Мацуєвим, В. Рєпіним, Г. Гофманом, Р. Капюсоном, В. Постінковою, М. Майським.

За словами композитора: «Найголовніше – професіоналізм і справжнє вміння робити свою справу» [2].

Отже, скрипкове виконавство сучасної України – органічний складник вітчизняного музично-виконавського мистецтва, воно є яскравим свідченням творчого взаємопроникнення української і світової музичної культури.

Розгляд творчих персоналій репрезентує не лише їх доробок як індивідуальних творців, але й сприяє новому прочитанню рівня українського скрипкового виконавства.

Список використаних джерел:

1. Андрій Белов [Електронний ресурс] / http://www.nsou.com.ua/pp10809_jun16.html (дата звернення: 09.04.2020)
2. Валерій Соколов [Електронний ресурс] / <http://kyiv-soloists.com.ua/valerij-sokolov-tse-dva-rizni-svity-tut-i-tam-i-mizh-nymu-nemaye-zhodnogo-mistochka/> (дата звернення: 09.04.2020)
3. Василь Попадюк [Електронний ресурс] / <https://delo.ua/lifestyle/kanada-ce-ukrajina-z-kapitalnim-remontom-skrival-vasil-pop-330446/> (дата звернення: 09.04.2020)
4. Василь Попадюк [Електронний ресурс] / <https://glavred.info/m/kultura/308848-skrival-virtuoz-vasil-popadyuk-u-kanadi-zhiti-legshe-ale-v-ukrajini-sikavishe.html> (дата звернення: 09.04.2020)

Альона Сопіга

студентка III курсу спеціальності 021 «Музичне мистецтво»

*Науковий керівник: Яківчук Г. В.,
кандидат педагогічних наук, доцент*

*Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
(м. Хмельницький)*

ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ В ПРОЦЕСІ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасний етап розвитку українського суспільства і зокрема вищої педагогічної освіти, передбачає модернізацію освітньо-виховної практики, посилення ролі духовних цінностей у вихованні молодого покоління. У вирішенні цих проблем особлива роль належить педагогам, зокрема мистецьких спеціалізацій. Адже саме мистецтво здатне закласти підвалини виховання інтелігентних, високоосвічених, духовних особистостей.

Основне завдання мистецької та музично-педагогічної освіти – підготовка професійної, компетентної, творчої особистості, що розвивається, в якій превалюють духовно-моральні якості; особистості, здатної встановлювати гуманістичний стиль спілкування, розв'язувати завдання гуманного виховання, організувати спільний пошук цінностей і норм поведінки [1].

На формування та розвиток особистості, зокрема майбутнього вчителя, культура впливає через його оточення. Тому важливо помістити особистість у світ духовних цінностей, переживання яких спонукає її до творчих дій, формує власну точку зору на зміст будь-якого художнього твору. Таку ситуацію створює мистецтво, в якому відбиваються різні типи світоспоглядання, психологічні та моральні особливості людини. Художнім творам властива висока „чутливість” до всього, що відбувається навколо. Вони завжди узагальнюють і синтезують найістотніші проблеми людського життя, викликають до них суспільний інтерес, зумовлюють потребу їх особливого усвідомлення. Сприймаючи художні твори, особистість пізнає духовні цінності суспільства, які через емоційне відчуття та розуміння стають надбанням її власного досвіду.

Художньо-творча діяльність студентів визначається науковцями як напрямок науково-дослідної роботи у творчих вищих навчальних закладах, який складається з певних видів (робота у творчих секціях і студіях; участь у концертах, конкурсах, виставках, розробка сценаріїв, підготовка і показ спектаклів, шоу-програм тощо) [4, с. 29].

У дослідженнях з теорії та методики навчання музики й музичного виховання (І. Барановська, Б. Брилін, В. Дряпіка, Л. Іванова, В. Лебедев, Л. Паньків, Л. Руденко та ін.) аналізуються шляхи формування в особистості інтересу до народної музики та художнього виконавства, підготовки їх до сприймання інструментальної музики, оцінки та інтерпретації музичних творів, методики навчання на народних інструментах, розвитку творчої активності, організації колективної народно-інструментальної творчості у процесі художньо-творчої діяльності.

Основоположник педагогіки мистецтва О. Рудницька зазначає, що «...у вузі проблема музичної діяльності майбутнього вчителя здебільшого обмежується організацією культурного дозвілля й фаховою освітою. Такі форми «спілкування»

з музикою є вкрай важливими для студентів усіх педагогічних спеціалізацій, проте вони не вичерпують більш глибоких функцій музичного мистецтва у формуванні особистісних якостей педагога, внаслідок чого реалізуються не всі можливості професійної підготовки майбутніх вчителів» [3, с. 6].

Аналізуючи традиції використання музики у Києво-Могилянській академії, у вищих навчальних закладах ХІХ–ХХ ст., у музично-педагогічній діяльності видатних діячів культури і мистецтва України (В. Барвінський, І. Воробкевич, Ф. Колесса, М. Леонтович, М. Лисенко, С. Людкевич, Ф. Січинський, Я. Степовий, К. Стеценко), О. Рудницька окреслює провідні принципи музичної освіти, які є актуальними для нашого сьогодення:

- орієнтація впливу музики на духовний розвиток особистості, її моральні якості;
- формування засобами музики світоглядної позиції вчителя широкого гуманітарного профілю;
- використання у педагогічній практиці різновидів музичного мистецтва;
- вивчення національних скарбів на тлі досягнень світової художньої культури; взаємозв'язок музики з іншими мистецькими явищами [3, с. 24].

В Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії здобувачі вищої освіти 025 Мистецтво, мають усі можливості розвивати свої творчі здібності, беручи участь у різноманітних творчих колективах (вокальні ансамблі, хори, театр музики і танцю «Співуче джерело» та ін.).

Одним із таких колективів є ансамбль бандуристів, тріо, дуети.

Ансамбль – це колективна форма гри, у процесі якої музиканти спільно розкривають виконавськими засобами художній зміст твору. Виконання творів в ансамблі передбачає не лише вміння грати разом, тут важливим є інше – відчувати та творити разом. Мистецтво ансамблевого виконання базується на умінні виконавця співставляти свою художню індивідуальність, свій виконавський стиль, технічні прийоми з індивідуальністю, стилем, прийомами виконання партнерів, що забезпечує злагодженість та суголосність загалом [2, с. 13].

У ансамблях бандуристів студенти набувають навиків колективного виконавства, що дозволяє їм проявити себе творчо. Керівник ансамблю повинен розуміти, що педагогічне керівництво, регулювання діяльності учасників має здійснюватися не авторитарним шляхом (постійним контролем, нав'язуванням занять, примусом та ін.), а гуманно, демократично, створенням відповідних психолого-педагогічних умов тощо.

Колективна форма музикування допомагає студентам відчувати себе частинкою злагодженого музичного колективу, підпорядковує колективне виконання загальному задуму, а головне – закріплює і розвиває його музично-виконавські вміння і навички, тому упродовж навчання на музично-педагогічних факультетах необхідно виховувати інтерес, прищеплювати у студентів любов до занять оркестрового класу, сприяти їх участі в інших музичних колективах. А виконання народних пісень, музики, зокрема свого Подільського краю, виховує у

молодих людей почуття патріотизму, повагу до національної культури та мистецтва.

У функцію ванні даного колективу ми виділити основні види художньо-творчої діяльності студентського ансамблю, який можна охарактеризувати як творче об'єднання молоді за професійним спрямуванням, а саме:

1. Участь у концертах, конкурсах, фестивалях на рівні вищого навчального закладу, регіональному, всеукраїнському рівнях.
2. Підготовка і показ звітних та тематичних концертів.
3. Проведення професійних конкурсів, фестивалів серед учнівської молоді в рамках шефської роботи.

Отже, організація гри в ансамблі для майбутнього вчителя музичного мистецтва – це набуття досвіду колективного музикування, яке не лише удосконалює навички гри на інструменті, чуття ансамблевого співу, але й виховує такі риси особистості як колективізм, толерантність, почуття відповідальності, дисципліни тощо. Завдяки своєму історичному значенню, універсальним виконавським можливостям, яскраво вираженому національному колориту й особливій доступності для сприймання слухачем, бандура сьогодні повинна стати ще й потужним засобом виховання у молодого українця відчуття приналежності до своєї національної культури.

Таким чином, результативність виховання особистості в процесі художньо-творчої діяльності визначається сформованістю духовних потреб майбутнього вчителя, розвитку та втілення у педагогічній та художньо-творчій діяльності природних здібностей кожної особистості, її творчого потенціалу. Вчитель, закоханий мистецтво, колективне музикування, народну пісню, бере участь у творчих колективах, активно вивчає та продовжує народні традиції та обряди, обов'язково навчатиме та передаватиме усе це надбання своїм вихованцям.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про загальну середню освіту». Відомості Верховної Ради України. 2002. № 12–13. 92 с.
2. Ризоль Н. Очерки о работе в ансамбле баянистов. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. № 11 (246), Ч. II, 2012. 48 с.
3. Рудницька О. П. Музика і культура особистості : проблеми сучасної педагогічної освіти : навч. посіб. К. : ІЗМН, 1998. 248 с.
4. Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація науково-дослідницької діяльності : підручник. 5-те вид. К. : Знання, 2006. 307 с.

Ганна Харченко
студентка спеціальності «Музичне мистецтво»
Науковий керівник: Барницька О. А.,
кандидат педагогічних наук
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

СУЧАСНІ ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЇХ ВПЛИВ НА МУЗИЧНО- ПЕДАГОГІЧНИЙ ПРОЦЕС

Поняття «інновація» в даний час набуло універсального значення, оскільки інтелектуальний капітал є визначальним чинником розвитку будь-яких суспільних систем. Сутність поняття інновації постійно змінюється та уточнюється.

Для визначення суті інновацій розглянемо деякі його визначення:

– Інновація – це процес реалізації нової ідеї в будь-якій сфері життєдіяльності людини, сприяючий задоволенню існуючої потреби на ринку і приносить економічний ефект [1].

– Інновація – це нововведення у виробничій і невиробничій сферах, в галузі економічних, соціальних, правових відносин, науки, культури, освіти, охорони здоров'я, у сфері державних фінансів, у фінансах бізнесу, в бюджетному процесі, в банківській справі, на фінансовому ринку, в страхуванні і т.д [2].

– Інновація (нововведення) – це результат практичного або науково-технічного освоєння нововведення [3].

Таким чином, визначальними властивостями інновацій є їхня новизна, економічна обґрунтованість, соціальна значимість, що відповідає запитам споживачів і ринку.

На сьогоднішній день інновації можна спостерігати у всіх сферах нашого життя – соціально-побутових, політичній та культурній, а також в сфері освіти.

Освіта, як підсистема цілісної державної системи, також розвивається в темпах розвитку інших сфер, тобто теж змінює свою структуру. З іншого боку, освіта не тільки пасивно сприймає зміни в суспільстві, але й активно впливає на трансформації в ньому і в його підсистемах. Саме освіта, як соціальна інституція, відповідає за фаховий рівень кадрів духовної, виробничої та управлінських сфер усіх сучасних країн.

В процесі освіти формується компетентність громадян, менталітет суспільства, його культурний рівень, основи національного і державного патріотизму тощо. Без сумніву, нове застосування наукових, культурних, технічних знань, які забезпечують економічний, політичний, управлінський успіх, також завжди є інновацією. В такому контексті все, що скероване на вдосконалення якості життя та на всебічний висхідний розвиток людської спільноти, є інновацією в тій чи іншій сфері діяльності. Таким чином, інновації є невід'ємною частиною освітньо-педагогічної теорії і практики, оскільки саме за допомогою інновацій освіта робить крок вперед. Крім того, інновації допомагають вирішити ряд завдань, що дозволяє суттєво змінити наявний стан економічного і культурного буття.

Інноваційний процес складається з наступних основних кроків:

- зародження ідеї інновації;
- обґрунтування необхідності інноваційної зміни;
- оцінка ефективності інновації;

- розробка та технічна реалізація інноваційної ідеї;
- реалізація інновації в поведінці системи;
- просування інновації на ринку вимог.

На сучасному етапі традиційна школа, орієнтована на передачу знань, умінь і навичок від покоління до покоління, від учителя до учня, і не встигає за темпами їх нарощування. Значна частина знань, які освоюють учні, була здобута людством 200–400 років тому. Сучасна школа недостатньо розвиває здібності, необхідні їй випускникам для того, щоб самостійно самовизначитися у глобалізованому та надзвичайно динамічно змінному світі, приймати обґрунтовані рішення щодо свого майбутнього, бути активними, конкурентоспроможними і мобільними суб'єктами на ринку праці. Головними недоліками традиційної системи освіти є породжені нею невміння і небажання дітей активно вчитися, несформованість ціннісного ставлення до власного розвитку, освіти та соціуму в цілому [4,5].

Динаміка сучасного розвитку суспільства, прогнозування його перспектив приводять до висновків, що освітня система, навчальний заклад, педагогічний колектив, педагог, які недостатньо використовують у своїй діяльності інноваційний чинник, не лише відставатимуть від суспільних процесів, тенденцій, а й спричинятимуть формування особистості, цілого покоління людей, заздалегідь запрограмованих на аутсайдерські (останні) інтелектуальні, духовні, соціальні позиції. Педагог із застарілими знаннями, байдужий до пізнання й використання у своїй діяльності нового, формуватиме подібні комплекси й у своїх вихованців, з яких мало хто зможе стати успішною особистістю [6, 7]. Якщо викладачі хочуть мати якісний і ефективний музичний матеріал, то варто досягати єдності змісту знань і методів навчання. Використання сучасних інноваційних технологій не є винятком. Доцільно усвідомлювати їх переваги, максимально використовувати сильні сторони, методично доцільно.

Сьогодні інновації дають безліч можливостей для розвитку молодого музиканта. У студентів є можливість: отримати онлайн уроки у омріяного викладача, проходити курси, майстер-класи, слухати конференції, переглядати відео та аудіо на платформі You Tube будь-якого твору чи науково-пізнавальної передачі, читати статті на книги тощо.

Сучасні інноваційні технології активно розвиваються, вони не тільки змінили традиційні музичні форми навчання, а й призвели до того, що люди почали насолоджуватися музикою, створеною зміною за допомогою нових інноваційних технологій, у нових музичних стилях та напрямках.

Поширення інформації в Інтернеті, що виходить за межі часу і простору, візуалізує музику з традиційного підручника на простори Інтернету.

Наше сучасне життя має стрімкий розвиток, настала «епоха швидкого споживача», публіка більш охоче сприймає легку, одноманітну, часто гучну та не змістовну музику, ніж твори справжнього мистецтва. У цьому контексті музичні твори перетворилися в культурну форму мистецтва швидкого харчування і

культурна цінність музичних творів не може бути відображена. У відповідь на цю ситуацію навчальні заклади повинні повною мірою використовувати переваги інноваційної платформи, щоб спонукати студентів до поглибленого вивчення та занурення у справжнє мистецтво. Перш за все, викладачам варто вирватися з обмежень традиційної форми чистого тексту і демонструвати деякі музичні твори за допомогою комбінації аудіо і відео, щоб учні могли глибоко відчути їх.

Таким чином, інноваційні технології активно впроваджуються у сферу музичної мистецької освіти. Для викладача вони є одночасно можливістю, та викликом. Адже їх застосування передбачає великий обсяг вмій та знань, а головне – бажання зробити музично-педагогічний процес ефективним та цікавим.

Список використаних джерел

1. Бездудний Ф. Ф., Смирнова Г. А., Нечасва О.Д. Сутність поняття інновація і його класифікація 1998. 4 с.
2. Грязнова А.Г. Фінансово-кредитний енциклопедичний словник. 2002. 1168 с.
3. Авсянніков Н. М. Інноваційний менеджмент: підручник 2011. 234 с.
4. Химинець В.В. Інновації в сучасній школі. Ужгород, 2004. 168 с.
5. Химинець В.В. Інноваційно-освітня діяльність Ужгород, 2007. 364 с.
6. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні - інноваційні аспекти. 2005. 448 с.

Світлана Царук

кандидат мистецтвознавства, доцент,

завідувач кафедри вокалу

та диригентсько-хорових дисциплін

Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

(м. Хмельницький)

РОБОТА НАД УДОСКОНАЛЕННЯМ СПІВАЦЬКОГО ДИХАННЯ В КЛАСІ СОЛЬНОГО СПІВУ

Відомий український вокальний педагог Михайло Микиша говорив: «Спів – це правильно подовжена мова, прикрашена емоціями співака». Розберемося детально в цьому виразі. «Правильна мова» – це близько вимовлене слово, в щілину верхніх передніх зубів, поєднане з використанням законів утворення співацького звуку. «Подовжена мова» – це подовження тривалості звучання голосних звуків з витратою повітря. Якщо з перших уроків не навчити учня контролювати вдих та видих, йому загрожує нестача повітря, і як наслідок – процес побудови вокальної фрази опиняється під загрозою.

Більш зрозумілою є друга частина виразу: «прикрашена емоціями співака». Заглиблюючись в суть твору, важливо навчитись не просто співати, а переживати, передаючи зміст кожної фрази. Коли вокаліст «мислить словом», ніяких логічних наголосів не потрібно придумувати, усі граматичні акценти будуть логічними і природними.

Проте не слід забувати, що зайва емоційність та надмірне хвилювання часто призводять до зняття звуку з опори, безконтрольного видиху та спотворення літературного та музичного тексту.

Голос звучить вільно, без напруги та задухи, коли учень з перших уроків контролює вдих та видих, поєднує близьку вимову в співі з розумними емоціями, відповідно до художньо-емоційного образу твору, відчуває смислові акценти, пульс твору.

Співацьке дихання включає в себе три фази: вдих – затримка дихання – видих. Вдихати слід без шуму через ніс або через ніс і рот одночасно. При вдихові повинен розширюватися низ грудної клітини, розходитися нижні ребра, але, по можливості, повинен залишатися у спокійному стані верх грудної клітини, тобто не підніматися плечі, а швидше трохи йти назад, щоби легше розширювалася грудна клітина. Після вдиху – наступна фаза дихання – короточасна затримка набраного повітря, коли відповідні м'язи встигають налаштуватися на видих.

Одним із найскладніших завдань є оволодіння поступовим, плавним видихом. Адже перевантажене дихання заглушає звук, позбавляє його кращих тембрових якостей і обмежує дальність його польоту.

Правильне вокальне дихання характеризується плотним, зібраним та сконцентрованим повітряним струменем. Тому для досягнення найкращих вокальних якостей звуку, його треба постійно підтримувати, і це вимагає особливої уваги і великої волі студента.

Видихати слід спокійно, без напруження, не штовхаючи звук, не послаблюючи його, зберігаючи при цьому грудну клітину у розгорненому положенні. Таке м'язове напруження створює у відчуттях співака враження опори для повітряного струменя.

Серед найбільш розповсюджених недоліків, від яких варто застерігати молодих співаків, – протиприродний натиск на гортань, різке падіння ребер, звуження гортані, стиснення глотки, горла та зменшення порожнини рота.

Перевіреном на практиці вважається твердження видатного вокального педагога Олександра Мишуги: «Правильне вокальне дихання полягає перш за все в його економності, що характеризується відповідним дозуванням: об'ємом, компактністю та інтенсивністю».

Вирішувати, на якому етапі навчання студент може самостійно працювати над розвитком співацького дихання за допомогою вправ, повинен викладач. При цьому враховувати слід як рівень підготовки, наявність співоного матеріалу, так і кількість індивідуальних занять на тиждень.

Після того, як учень опанує основи правильного звукоутворення, разом із вправами можна співати коротенькі народні пісні в зручних тональностях, залежно від типу голосу.

В якості навчального матеріалу доречними є українські народні пісні, зокрема, розміщені у додатку до методичної збірки. Мелодійність та наспівність української мови, сполучення «льо», «йо» та великої кількості голосних сприяє розвитку навичок кантиленного співу, плавного переходу від попереднього звуку до наступного.

Українська пісня лаконічна, глибоко виразна та зрозуміла учню. Це – зручний матеріал для оволодіння уміннями та навичками, необхідними для успішної самостійної роботи студента над розвитком та подовженням співацького дихання.

Спочатку варто запропонувати студенту проспівати на одному диханні буквально тільки першу фразу пісні. Потім, рухаючись по півтонах вгору, у зручному для учня темпі, виконати весь куплет, не добираючи повітря. Поступово переходьте до більш повільного темпу: від *allegretto* до *lento*.

Як приклад поступового ускладнення завдань візьмемо українську народну пісню «*Ой на гору козак воду носить*».

З самого початку твору звучать шістнадцяті, а потім широкий хід в октаву, після чого поступовий хід мелодії донизу. Саме на цей хід мелодії донизу у початківців не вистачає дихання, і вони змушені після верхнього «*мі*» перервати мелодичну фразу, підхопити дихання і тільки потім проспівати «*козак воду носить*». Фраза втрачає кантиленність, виразність, учень губиться, починає нервувати. Які поради можна дати в такій ситуації? Перш за все слід звернути увагу студента на необхідність контролю вдиху та видиху, відповідно. Якщо фраза довга, доведеться набрати дихання більше, утримати його діафрагмою, а фразу «*ой на го*» проспівати майже не видихаючи, після чого на верхнє «*мі*» залишається більше дихання. Верхнє «*мі*» береться обережно, не форсуючи звук, не втрачаючи відчуття носо-зубного резонансу. Як кажуть вокалісти, «взяти уколом», «сісти» на цю ноту, і тільки потім посилати звук за допомогою розумної подачі дихання, довести до *mezzo forte*. Донизу, вже спокійно, не витрачаючи зайвого повітря, співати, трохи прискорюючи восьмі, вкладаючи в них емоції, передаючи біль від розлуки з коханим. Але не варто захоплюватись почуттями, щоб не зіпсувати якість звуку.

Що стосується менш підготовлених студентів з «середніми» вокальними даними, які ніколи не вчилися у викладача-вокаліста, самостійні заняття можна відкласти на півроку, а в деяких випадках, на рік.

Студент-вокаліст повинен мати точну уяву щодо процесу співацького дихання, пам'ятаючи, що:

1. Співацьке дихання відрізняється від розмовного. Розмовне дихання неконтрольоване. Співацьке дихання знаходиться під постійним контролем. Цього треба вчитися.

2. Процес співацького дихання включає в себе три фази: вдих, затримку дихання, видих. Вдих здійснюється через ніс та рот, одночасно відбувається розширення грудної клітини (створення опори звуку). В процесі тренування, коли відпрацьовано вдих та видих, кількість набраного повітря залежить від довжини вокальної фрази.

3. Широкий видих повітря та слова через рот веде до задухи та втрати відчуття резонатора.

4. Видих ривками призводить до викриків та форсування звуку.

Важливим у цій роботі є спрямування учнів на виконання вправ у послідовності від *allegretto* до *lento*, а не навпаки. На початковому етапі роботи над вокальним твором обов'язковим є аналіз літературного та музичного тексту, відповідно, точне визначення цезур. Також не слід забувати про те, що контроль емоційного стану дає змогу мислити образами та створювати музично-художню фразу без втрати вокально-

технічних навичок. В той час як надмірна емоційність може призвести до нестачі повітря, втрати опори.

Отже, співацьке дихання – одна із основних умов правильного звукоутворення. І досягнути кращих результатів у роботі над подовженням дихання можливо лише за умови використання вправ та пісень, підібраних у відповідності до рівня вокальної підготовки студента. Тільки поєднання роботи над подовженням співацького дихання з вокально-технічними навичками (відчуття резонаторів, опори звуку) робить можливим поступове ускладнення репертуару, забезпечуючи професійне зростання студента-вокаліста в класі сольного співу.

Список використаних джерел

1. Микиша М. Практичні основи вокального мистецтва [2-ге вид.]. К. : Музична Україна, 1985. 80 с.
Центральний державний архів-музей літератури і мистецтв України, м. Київ. Ф. 122 Особовий фонд Донець-Тессейр М. Е. 1842 – 1969 рр., Оп. 1
2. Спр. 3. Установка для студента-педагога. Методичні поради, 2 арк.
3. Спр. 4. Практические советы молодому педагогу по вокалу. Методические рекомендации, 6 л.
4. Спр. 5. Постановка голосу співака. Методичний нарис, 12 арк.
5. Спр. 29. Виписки із робіт О. П. Мишуги, доповідей С. О. Павлюченка та П. В. Голубєва, дисертації М. І. Єгоричевої та ін. на тему: «Вокальний процес», 6 арк.

Уляна Шевчук

студентка II курсу спеціальності 025 «Музичне мистецтво»

Науковий керівник: Царук С. М.,

кандидат мистецтвознавства,

доцент кафедри вокалу та диригентсько-хорових дисциплін

Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

ШТРИХИ ДО ТВОРЧОГО ПОРТРЕТУ МИКОЛИ МОЗГОВОГО

Микола Петрович Мозговий – видатний співак та композитор, народний артист України, професор, який присвятив усе своє життя популяризації української пісні. Понад 10 років він був завідувачем кафедри теорії та методики постановки голосу Інституту мистецтв, виховав не одне покоління студентів.

Микола Мозговий – автор чудових і дуже популярних пісень, які довгий час зігрівають теплом і старших людей, і молодь. Пісні, більшість з яких він створив на власні вірші, залишаться назавжди: «Край», «Зачаруй нас любов», «Вперше», «Материнська любов», «Моя перша любов» та багато інших. Поки звучать ці пісні – М. Мозговий живий у наших душах.

Людину, яка слухає пісні М. Мозгового, охоплюють найрізноманітніші емоції: від променистої радості до болючого смутку. Гострі душевні переживання, нав'язані його пісенними творами, сприяють виникненню стану катарсису, спонукаючи до роздуму над сенсом життя та прагнення зробити його кращим.

Віолетта Борисівна, дружина композитора, у газеті «День»: «Свої пісні Микола Петрович, писав, не висиджуючи за столом чи фортепіано, а спонтанно. Інколи першою приходила мелодія, а часом текст. Наприклад, легендарна пісня

«Рідний край», народилась, коли ми приїхали в гості до батьків Миколи Петровича в Старожинець Чернівецької області. Пішли купатися на річку, він тоді поранив ногу чимось, і в цей, здавалось би зовсім невідповідний час, родились перші строки цієї пісні і мелодія...».

Пісенна творчість Миколи Мозгового просякнута прагненням культивувати почуттєво-особистісне у масовій аудиторії слухачів. Висока естетичність естрадних пісень М. Мозгового зумовлюється доступністю їхньої художньої мови й щирістю її музичної інтерпретації.

Микола Петрович як естрадний композитор і виконавець майстерно використовує потенціал музичної поліфонії, спирається на новітні здобутки симфонічної драматургії. Естрадно-модерністська естетика його пісенних творів позначена високо вимогливим тематизмом й добром музично-виконавських та артистичних засобів.

Пісні М. Мозгового, висловлені у високопоетичних образах, здатні відобразити спостереження над змінами в житті природи, емоційно виявити любов до неї, прославити силу й красу молодості, завзяття, мрії про добробут, здоров'я та щасливе життя на землі. Висока довершеність поезії Миколи Петровича зумовлюється майстерним залученням не лише перлин українського фольклору, а й філософського смислу ставлення людини до світу й до самої себе.

Завдяки збереженню архетипової основи й привнесенню локальних та часових рис, віршовані пісні М. Мозгового безсумнівно впливають і будуть впливати на розвиток української музики, виховання чистоти почуттів у молоді.

Пісні М. Мозгового становлять винятково важливий етап розвитку національної поетичної традиції, де остання набуває особливої потужності й водночас інтегрується з традицією світовою. Тут спостерігається ціла низка узагальнюючих, не особистих кодів: біблійний, історико-легендарний, екзотичний, фольклорний (народнопісенний). При цьому поетика пісенності митця складається завдяки взаємонакладанню старої традиційної й нової масової культур, на ґрунті синтезу художніх здобутків обох цих культур.

«Микола Мозговий – це стійка і мужня людина, прекрасна людина та творча особа. Пісні цього композитора відомі не лише у нашій країні, а й за її кордонами, а пісня «Рідний край» стала візитною картою України.» Олександр Богуцький, екс-міністр культури (газета «День»).

«Завдяки Мозговому М. П. відродилась творчість Володимира Івасюка, стало популярним співати пісні цього композитора. Миколу Петровича можна назвати «хрещеним батьком» багатьох естрадних співаків. Усі композиції композитора були яскравими, в них майстерно переплітались народні і сучасні мотиви. Він володів красивим голосом. Це правдолюб і патріот», – згадує співак Віталій Білоножко.

Творчість М. Мозгового – це органічне поєднання таланту, авторського бачення і народних мотивів карпатського краю. Загальнолюдські цінності – любов до Батьківщини, як до України в цілому, так і до карпатського рідного

батьківського краю зокрема, народили прекрасні мелодії, яких хвилюють серце любов'ю до рідної землі та родини. Його мелодії впізнаєш з перших акордів. Ці пісні й нині хвилюють, тривожать душу, вони невідвладні часу.

Одним з реформаторів української естрадної пісні є Микола Петрович Мозговий. Лауреат Республіканських, Всесоюзних і Міжнародних конкурсів артистів естради. Керівник Українського мистецького фонду імені В.Івасюка, був засновником і незмінним головою журі двох Міжнародних телевізійних фестивалів: «Пісня буде поміж нас» імені Володимира Івасюка(м. Чернівці) та «Море друзів» (м. Ялта).

Удостоєний звання «Заслужений артист України» у 1985 р. та у 1993 р. «Народний артист України» за великий особистий вклад у розвиток і збагачення української культури, високу професійну майстерність.

Миколу Петровича ще за життя називали сучасним класиком. Пісні його збагачують репертуар багатьох відомих виконавців, багато пісень стало народними шлягерами. Він був видатним артистом, як автор залишив багато пісень з вічними текстами.

Жанрова та стильова різноманітність пісень Миколи Мозгового є багатовекторним чинником розвитку масової музичної культури в Україні. Її можна вважати зразковою в жанрі естрадно-пісенного та масового музичного мистецтва, такою, що відбиває основні тенденції стильового розвитку в цьому жанрі.

Ґрунтуючись на традиціях світового естрадно-пісенного мистецтва та національних народнопісенних джерелах, пісні композитора є водночас оригінальними творами, які визначають самобутність професійної музично-естрадної мови митця.

Список використаних джерел

1. Мозговий Микола Петрович. *Українська музична енциклопедія* / гол. редкол. Г. Скрипник. Т. 3. Київ : ІМФЕ НАНУ, 2011. С. 452–453.
2. Муха А. Композитори України та української діаспори. К. : 2004.
3. Рудаков М. І. Автографи майстрів. К. : Міжнародний добротиний фонд «Українська хата», 2005. 128 с.

Ілля Ющик

студент II курсу спеціальності «Музичне мистецтво»

Науковий керівник: Гуцал О. П.,

*викладач кафедри музикознавства,
інструментальної підготовки та методики музичної освіти
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
(м. Хмельницький)*

ІСТОРІЯ ЕВОЛЮЦІЇ ТУБИ ЯК ОРКЕСТРОВОГО ІНСТРУМЕНТУ

Оркестрове виконавство на мідних інструментах стало природним продовженням ансамблевої практики XV–XVI століть, в інструментальній культурі XVII–XIX століть, у процесі поступової еволюції церковного та світського (домашнього, а потім і професійного) музикування. У симфонічному оркестрі туба є одним із останніх представником «міді», яка відома під ім'ям «контрабасового саксгорну», «басу» чи «гелікону» у духовому оркестрі. В оркестрі з роллю басу тривалий час не могли визначитися, і тому композитори користувалися різними інструментами, перш ніж зупинилися на тубі – інструменті порівняно недавнього походження.

Найбільш старовинним представником басу був серпент. Він вів свій родовід від сімейства корнетів і був різним за формами – прямим, кривим або вигнутим для того, щоб дати можливість виконавцю краще захопити шість отворів, розміщених на бічній поверхні інструменту. Він робився з двох видовбаних дерев'яних половинок, склеєних разом і обтягнутих для міцності шкірою. Грали на серпенті за допомогою мідного мундштука, який мав багато спільного з мундштуком труби, але значно більших розмірів [5, с. 86].

Серпент використовували при супроводі григоріанських хоралів та піснеспівів католицької церкви. Цікавим є той факт, що при відкритті Паризької Консерваторії, в штатах цієї установи було передбачено два професорські місця для серпента, що є єдиним випадком такого дбайливого ставлення до інструменту, якому незабаром довелося поступитися своїми обов'язками офіклеїду [1, с. 267]. Восстанне серпент прозвучав у 1842 році у Вагнера в опері «Рієнці» і у Верді в «Сицилійській вечірні» в 1855 році.

Як показує найменування нового інструменту, він став перетвореним серпентом. Однак, у посібниках про оркестр встановився інший погляд і офіклеїд вважається нащадком бюгельгорнів з клапанами, якщо він виготовлений не з дерева, подібно до справжнього серпенту, а з металу. Але так чи інакше, він не зустрів тієї протидії, яку зазнали свого часу скрипки і віолончелі або значно пізніше – мідні хроматичні інструменти. Якось одразу стали зрозумілими переваги офіклеїда і серпент спокійно поступився йому своїм місцем.

Серпент, на думку Берліоза, мав надто примітивний звук який погано зливався не тільки з голосами оркестру, а й хору, і якщо їм і користувалися, то лише у творах невибагливих та поверхневих, де йому ніщо не перешкоджало проявити свої природні якості. У цьому сенсі значно кращою основою для духового басу могла б виявитися басова туба або навіть офіклеїд, властивості якого не такі дивовижні. Вперше цей інструмент знадобився Керубіні для його церковних творів, виконаних у Соборі Паризької Богоматері у 1825 році. У 1831 році ним скористався

Майєрбер у Роберті-Дияві. Вагнер доручав йому посилення нижньої октави віолончелей у своїх ранніх творах, а Глінка використовував його як бас для «тріо тромбонів» у низці найбільш урочистих частинах своєї опери Іван Сусанін [6, с. 153].

Композитори недавнього минулого дуже охоче користувалися офіклеїдом у музиці схвильованій, насиченій та навіть трагічній. Меєрбер використовував його в одному випадку, запозиченому з другої дії «Роберта-Диявола», де офіклеїд підтримує трьох тромбонів у супроводі фаготів і валторн, а в іншому, взятому зі знаменитої «сцени благословення мечів» з четвертої дії «Гугенотів», офіклеїд разом з фаготом служить єдиною опорою для поєднання трьох тромбонів і чотирьох валторн [6, с. 155].

Близько 1848 року, коли рішуче заявила про себе туба, побудована на той час у Німеччині, офіклеїд швидко відійшов у бік. Насправді туба не стала повною мірою справжнім басом сімейства тромбонів, але вона краще зливалася з ними, ніж будь-хто з її попередників. Натомість у Франції, офіклеїд, який мав глибше коріння, продовжував ще триматися років десять, але й потім він змушений був помінятися своїми місцями з тубою. Серед мідних інструментів з вентилями туба увійшла до оркестру останньою. Її вважають найближчим родичом офіклеїду або точніше – родини бюгельгорнів [2, с. 213]. Туба є єдиним представником цієї численної родини, що завдає для вивчення чимало прикрих турбот. Скрізь за кордоном туба відрізняється за своїми ладами і в залежності від цього називається по-різному, що звичайно створює додаткові труднощі. У сучасних умовах, коли статус туби в оркестрі більш менш закріпився, подібна плутанина в найменуваннях і строях представляється вже не тільки не потрібною, а й шкідливою для справи. У цьому сенсі погляди сучасних музикантів прийшли до тверезіших висновків і для них важливо присутність в оркестрі туби, як інструменту з певним обсягом звукоряду та технічними можливостями, а не скупчення усіляких назв і строїв.

Загальновізнана легенда, в силу якої перша туба з'явилася в Німеччині в 1835 році, коли за вказівкою Вільгельма Віпрехта (1802–1872) її побудував відомий свого часу музично-інструментальний заклад Йоганна-Готфріда Моріца (1777–1840). Ці перші інструменти грішили безліччю вад: грубий звук, не дуже зручні у співзвуччі і спочатку застосовувалися лише в духових оркестрах [3, с. 106]. Коли ж перші туби перетнули франко-німецький кордон і потрапили до рук французьких майстрів, то тільки з цього дня, можна визнати їх справжнє оркестрове життя. Адольф Сакс, у Франції, значно покращив мензуральні відносини інструменту і досяг чудового тембру.

Зазвичай прийнято думати, що туба – інструмент в'язкий, незграбний і не дуже рухливий. Насправді це не зовсім так. Сучасна оркестрова туба, незважаючи на дуже великий обсяг свого звукоряду, здатна виявляти таку спритність, про яку композитори не завжди навіть здогадувалися. Насправді туба має достатню гнучкість, щоб виконувати досить стрімкі та гострі ритмічні візерунки. Інше питання, що не завжди вдається використати тубу саме у такому напрямку. Через

надмірну повноту тембру легка техніка за жодних умов не звучатиме на тубі «примхливо» та «грайливо». Вона завжди буде містити в собі деяку частинку важкості та об'ємності. Але якщо автору вдається поєднувати в одному цілому ці поняття – «рухливу в'язкість» і «примхливу важкість», – то туба стає надзвичайно виразним учасником оркестру саме в цьому «характерному» напрямку. Втім, з такої точки зору на тубу дивилися зрідка і найчастіше користувалися нею як потужним і стійким басом для тріо тромбонів [4, с. 97].

З повною очевидністю можна підтвердити той факт, що в сучасних вітчизняних симфонічних оркестрах прийнято саме той різновид туби, якій Ріхард Вагнер присвоїв не зовсім доречне найменування «контрабасової туби», а американці прозвали її вельми туманним ім'ям ВВ-бемоль [6, с. 59]. В даний час, всі «різновиди» туби робляться з чотирма або п'ятьма вентилями, – у Франції іноді з шістьма, – що дозволяють витягувати найнижчі звуки з незначними побоюваннями та додатковими заходами. Насправді розмір головної трубки інструменту не може і не повинен впливати на художній задум композитора, і навряд чи самі композитори настільки обізнані в цьому питанні, щоб знати, що так звана бас-туба має довжину, рівну (3 м 73 см) трьом метрам сімдесяти трьом сантиметрам, а контрабасова туба (5 м 75 см) п'яти метрам сімдесяти п'яти сантиметрам. Зрештою для них важливим є лише діапазон туби. Слід зауважити, що звичайна оркестрова туба, яка зараз називається просто тубою, перевищує «контрабасову тубу» рівно на одну октаву вгору і на кілька півтонів вниз.

Отже, відомо, що в деяких країнах поширені «неповні туби» або «тубочки», призначені, головним чином, для виконання особливо високих або для звичайної туби технічно надто важких партій [4, с. 184]. При такому стані речей зазначена різниця в назвах може бути і має певну логіку та сенс. Сьогодні виконавці мають можливість обирати той різновид туби, на якому їм легше чи зручніше грати, хоча вітчизняні тубісти, користуючись за всіх умов одним і тим самим інструментом, завжди вправно справляються з усіма оркестровими труднощами.

Список використаних джерел

1. Апатский В. Н. Основы теории и методики духового музыкально-исполнительского искусства : учеб. пособие. К. : НМАУ имени П.И. Чайковского, 2006. 432 с.
2. Березин В.В. Духовые инструменты в музыкальной культуре классицизма : монография. М. : ИОКО РАО, 2000. 388 с.
3. Богданов В. История духового музыкального искусства от древности до начала XX столетия : монография. Х. : Основа, 2000. 344 с.
4. Карс А. История оркестровки. М. : Музыка, 1989. 304 с.
5. Левин С. Духовые инструменты в истории музыкальной культуры : в 2 ч. Л. : Музыка, 1983. Ч. 2. 190 с.
6. Усов Ю. История зарубежного исполнительства на духовых инструментах: монография. М. : Музыка, 1989. 206 с.

Галина Яківчук
кандидат педагогічних наук, доцент

ФОРМУВАННЯ СЦЕНІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Сценічна майстерність є одним із ключових складників професійної діяльності акторів, музикантів, педагогів, а відтак потребує окремої та особливої уваги, як теоретиків так і практиків зокрема. Сучасний стан розвитку теорії і практики професійної підготовки вимагає комплексного міждисциплінарного підходу до вивчення проблеми формування сценічної майстерності у процесі фахової підготовки, а отже, розгляд широкого спектру теоретичних та методичних аспектів у контексті вітчизняних та зарубіжних досліджень

Сценічна майстерність передбачає не лише технічні аспекти відтворення тексту, але й синтез отриманого для подачі публіці тексту, передача змісту шляхом фізіологічної складової (постава, темп і тембр голосу, володіння інтонацією тощо).

Звертаючись до сутності феномену «сценічна майстерність» важливо звернутися поетапно до тлумачення понять у педагогічних, психологічних та тлумачних словників. Так, за визначення поданим у тлумачному словнику «сценічний», той що пов'язаний зі сценою, театром, театральною діяльністю та театральним мистецтвом [2, с. 1423], в якому поняття «сцена» визначається як поле діяльності, поприще [2, с. 1422].

У сучасній науково-педагогічній літературі існує багато різних поглядів щодо визначення понять «сценічна майстерність», «вокально-сценічна майстерність» (Е. Абдуллін, Г. Падалка, О. Рудницька, В. Федоришин та ін.).

На думку Е. Абдулліна, сутність поняття «вокально-сценічна майстерність» полягає в тому, що сценічна майстерність учителя музики – професійна якість особистості, яка проявляється в художньо-комунікативній, музично-виконавській і художньо-організаторській діяльності та насичує художньо-пізнавальні процеси емоційно-образною сферою, яка стимулює творчі здібності особистості [1, с. 40].

В основі сценічної майстерності лежить система видатного майстра театру, великого вченого К. Станіславського, яка виступає не тільки як наука про акторську творчість, але й як наука про те, як, спираючись на об'єктивні закони, розвивати, збагачувати різні здібності, і не лише сценічні. Видатний режисер та викладач акторської майстерності наголошував на тому, що актор має прожити свою роль через перевтілення у свого героя, лише за дотримання такої умови можлива професійна самореалізація актора.

К. Станіславський вважав, що між професіями педагога, режисера і актора багато спільного. Їх об'єднують спільні цілі, засоби (слово), умови праці тощо. І ті, й інші працюють з людьми, вони навчають і виховують, робота у них творча [4]. Доцільність вивчення структури сценічної майстерності пояснюється тим, що знання особливостей структури уможливило оптимізацію процесу професійної підготовки майбутніх акторів через коректний підбір форм, методів та засобів

навчання з урахуванням етапів формування сценічної майстерності. Важливим доробком у розробці структури сценічної майстерності майбутнього актора є запропоновані К. Станіславським принципи виховання актора.

Визначення акторського та педагогічного таланту близькі між собою: «Мистецтво актора дуже складне і дані, якими актор привертає увагу глядача, різноманітні: особистісна чарівність, правильність інтуїції, дикція, пластичність та краса жесту, здатність до характерності, праця, любов до справи, смак тощо» [3, с. 355].

Проблема створення сценічного образу завжди хвилювала не лише акторів, а й музикантів-виконавців. Тому результатом навчання студента-вокаліста в класі сольного співу є сценічне виконання вокальних творів, що потребує:

- реалізації набутих співацьких навичок в умовах публічного виступу;
- створення сценічного образу засобами творчого перевтілення;
- сформованості сценічної культури тощо.

У навчальному плані здобувачів вищої освіти Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії передбачено вивчення дисципліни «Сценічна майстерність», яка дає можливість кожній особистості виражати усі здобутки професійного навчання у творчій, сценічній атмосфері. Адже всі вокальні, інструментальні, диригентсько-хорові навички потребують сценічного показу, виступу тощо. І саме при вивченні усіх принципів, методів, засобів дисципліни «Сценічна майстерність» майбутній виконавець досягає вершин професійності, яскравого та креативного виконання будь-яких музичних творів.

На думку науковців (Г. Коган, Н. Кузнецова, П. Сімонов) найкращі творчі успіхи приходять лишень тоді, коли виконавцю повсякчас хочеться творити, бути на сцені, втілювати в життя нові музичні проекти, саме тоді вокаліст заворожує глядача своєю майстерністю, адже за таких умов творчого польоту сценічне хвилювання виконавців перетворюється у здатність мобілізувати свою психіку, виконавський апарат, вокально-сценічну майстерність.

На сцені соліст-вокаліст повинен «проживати» почуття, а не імітувати їх. Оскільки «жити» можна лише власними (а не чужими) почуттями, то й створити реалістичний образ без затрат особистих почуттів і думок неможливо.

Успішне виконання вокального (чи будь якого) твору залежить від здатності майбутнього вчителя проникати в сутність художнього задуму автора задля його донесення до слухача, а отже опанування усіма структурними рівнями сценічної майстерності на високому професійному рівні. На нашу думку, сценічна майстерність вокалістів-магістрантів тісно пов'язане саме з художньою інтерпретацією твору автора, що відтворюється виконавськими засобами самого виконавця.

Таким чином, формування сценічної майстерності майбутнього вчителя-вокаліста – це складова його професійної майстерності, яка відбувається у процесі складної, поетапної роботи і передбачає поступовий розвиток вокального (інструментального, диригентсько-хорового) виконавства в умовах прилюдних

виступів, здатності до сценічного втілення вокальних образів, до власної інтерпретації, до прояву артистизму у виступах і збереженні творчого самопочуття.

Список використаних джерел

1. Абдуллин Э. Б. Методологическая культура педагога-музыканта : учеб. пособие. М. : Академия, 2002. 321 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укладач В. Т. Бусел. Київ, Ірпінь : Перун, 2005. С. 637, 1422–1423 с.
3. Немирович-Данченко В. Й. Статьи. Речи. Беседы. Письма. Москва, 1952. С. 355.
4. Станиславский К. С. Собрание сочинений. Работа актера над собой. Часть 1. 2015. 360 с.

СЕКЦІЯ 10. ЖУРНАЛІСТИКА

Анастасія Антоненко

студентка IV курсу спеціальності «Журналістика»

Науковий керівник: Васьківська О. Є.

кандидат педагогічних наук,

Національний авіаційний університет

(м. Київ)

ІНТЕРНЕТ-БЛОГІНГ: ПРО ПСИХОЛОГІЮ ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ

З появою інтернету відбувається стрімкий розвиток соціальних мереж, що пропонують своїм читачам безліч цікавої та різноманітної інформації. У сучасному світі соціальні мережі стали однією з невід'ємних способів комунікації, передачі новин, важливих подій. Навіть дитина не може уявити свого дня без використання телефону та перегляду соціальних мереж.

Серед соціальних мереж хочемо виокремити мережу «Інстаграм», що привертає увагу все більшої кількості користувачів. Завдяки легкому та зручному функціоналу даної мережі вона так подобається і блогерам, які лише починають свою діяльність.

Сьогодні блоги набувають все більшої популярності, оскільки мають низку беззаперечних переваг. Насамперед вони надають набагато більшу свободу для творчості, ніж традиційна журналістика, оскільки не мають обмежень ні у змісті, ні у формі, ні у періодичності, ні в обсязі або кількості публікацій [2, с. 292]. Більш того у сучасному світі інформація блогерів у мережі «Інстаграм» вже сприйматися більшістю як повноцінна новина.

Доцільно не відома точна дата виникнення блогінгу, але багато, хто стверджує, що саме на 90-і припадає «народження» цього терміну. Слово «блог» вперше з'явилося на просторах американського інтернету. Його у 1999-ому році жартома сказав публіцист Пітер Мерголц, розділивши слово на «we blog», тобто «ми пишемо веб-журнали» [4]. І тільки через декілька років цей вираз прижився в якості одного з жанрів журналістики, а не як жарт на одному з форумів.

Актуальне значення і використання терміну «інтернет-блогінг» вперше вжили у 2004-ому році, написавши його у словник Merriam-Webster, американської компанії, що спеціалізувалася на видавництві лексичних словників [6].

Тематика психології в інтернет-блогінгу користується популярністю через потребу користувачів у думці спеціаліста щодо тої чи іншої проблеми. Завдяки соціальним мережам психологи рекламують свої послуги через публікацію своїх постів або історій.

Звичайно, тематика психології актуальна й в Україні. Засновники проекту «Усі Ми» Єгор Гримчак та Дарія Рубанець розпочали, за допомогою Інстаграму,

говорити з українцями просто про складне і надавати науково підтвержені знання про психічні розлади і методи їх лікування усім бажаючим: як спеціалістам у сфері охорони здоров'я, так і людям без професійної психологічної освіти, які потребують інформації. Одним із найпопулярніших став їх допис на тему «Як впоратися з відчуттям тривожності», також українців надзвичайно цікавлять такі теми, як депресивні розлади, безсоння та шизофренія [3].

Згідно зі статистикою, у світі сьогодні користуються інстаграмом більше мільярда людей, зокрема, акаунти мають шестеро із десяти дорослих і 72% підлітків (подекуди ця цифра сягає й понад 90%, як у Великобританії). Саме в мережі «Інстаграмі» професор психології і автор бестселера «12 правил життя» Джордан Пітерсон активно веде свою сторінку і продає власні курси для 1,6 мільйонної аудиторії, а Стенфордський університет завантажує чимало безкоштовних лекцій, що користуються у світі неабиякою популярністю [3].

Блог психолога в Інстаграм має свої особливості та нюанси. З одного боку, у вас є необмежене джерело ідей та можливість досягти високої залученості підписників. З іншого боку – важливо зберегти баланс між безкоштовною користю для людей та продажем своїх послуг [5].

Попри те, що психологи є затребуваними фахівцями, Інстаграм переповнений блогами на подібну тематику, що ускладнює процес просування облікового запису психолога та розповсюдження психологічних ідей.

Ще одним мінусом блогінгу про психологію – є те, що будь-яку думку фахівця люди сприймають за чисту монету. Але не кожен, хто підписаний, як «психолог» – є психологом.

Окрім того, дослідники блогінгу про психологію зазначають, що у професійних психологів виявлено наступні негативні тенденції: прагнення маніпулювати та прив'язувати до себе клієнта з метою отримання комерційної вигоди, призначати неадекватну кількість сесій, нав'язувати діагноз, не маючи для цього відповідну кваліфікацію. Крім того, ряд фахівців схильні порушувати конфіденційність відносин, засуджувати та оцінювати клієнтські історії. Крім того, ряд фахівців схильні порушувати конфіденційність відносин, засуджувати та оцінювати клієнтські історії [1, с. 110].

Сьогодні попит на психологічну інформацію серед користувачів Інстаграм дуже великий. Робота блогера-психолога об'ємна, це життя зі смартфоном у руках. Інстаграм може стати щоденним джерелом психологічної інформації для багатьох, але її якість залишає бажати кращого, так як виникає чимало дискусійних питань у професійному середовищі, та у споживачів [1, с. 112].

Підсумуємо те, що інтернет-блогінг про психологію користується популярністю і є актуальним у соціальних мережах, зокрема, в Інстаграм. Його особливості полягають у психологічній допомозі онлайн, поширенню думки та рекламування своїх послуг. Водночас є й свої мінуси. А саме те, що деякі користувачі не бачать різниці між психологом і тим, хто себе за нього видає. Не завжди і самі психологи публікують про себе інформацію і підтвердження своєї

професійної діяльності. А про якість контенту дотепер ведуться дискусії, що не є добрим показником.

Список використаних джерел

1. Карась И. С., Лукина А. А., Пушкарева В. И. Особенности психологической помощи в социальной сети Instagram. *Вестник Балтийского федерального университета им. И. Канта. Серия: Филология, педагогика, психология*. 2020. № 4. С. 103–114.
2. Тонкіх. І. Ю. Журналістські блоги як форма впливу на громадську думку в українських Інтернет-ЗМІ. *Психолінгвістика*. 2012. Вип. 11. С. 290–297.
3. Гримчак Є., Рубанець Д. Право на освіту: як у світі навчають психології за допомогою Instagram. URL: <https://delo.ua/opinions/pravo-na-osvitu-jak-u-sviti-navchajut-psihologij-374375/> (дата звернення: 23.10.2021)
4. Еволюція блогінгу. URL: <https://studway.com.ua/blogging/> (дата звернення: 15.10.2021)
5. Контент-план для психолога: как оформить профиль в Инстаграме о чем писать? 12+ тем для постов. URL: <https://mysina.ru/kontent-plan-psihologa/> (дата звернення: 23.10.2021)
6. Коротка історія розвитку блогінгу. URL: <http://slaidik.com.ua/korotka-istoriya-rozvitku-bloggingu/> (дата звернення: 18.10.2021)

Наталія Бабко

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри маркетингу та медіакомунікацій,*

Олександра Мандич

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри маркетингу та медіакомунікацій
Державний біотехнологічний університет
(м. Харків)*

МЕДІАБАЇНГ І МЕДІАСЕЛЛІНГ ЯК СКЛАДОВІ СУЧАСНОГО МЕДІАПЛАНУВАННЯ

Як відомо, медіапланування представляє собою процес вибору оптимального поєднання засобів масової інформації для передачі певного рекламного повідомлення. Тобто медіапланер займається визначенням бюджету, місця і часу будь-якого виду реклами, а також контролем її розміру і частоти.

Складовою медіапланування є медіабаїнг (оптове придбання ефірного часу або рекламних площ), метою якого є розміщення реклами для цільової аудиторії в потрібний час, в потрібному місці і в потрібному контексті – так, щоб вона її помітила і правильно відреагувала на повідомлення. Разом із постійним збільшенням активності реклами в мережі Інтернет, збільшився і обсяг онлайн-медіабаїнгу. Основними онлайн-інструментами медіабаїнгу сьогодні є: SERM (управління репутацією у пошукових системах), SEO (пошукова оптимізація сайту), PPC (оплата рекламодавцем кліків по рекламним оголошенням), реклама в соціальних мережах, на цифровому радіо, в підкастах і т. ін. [1, 3].

Вартість рекламних площ залежить, як правило, від цільової аудиторії та популярності інтернет-ресурсу, на якому розміщується реклама, а оплата за рекламу розраховується виходячи з періоду розміщення, кількості показів, переходів на сайт рекламодавця, здійснених дій відвідувачами і т.д. Але частіше за

все, вартість онлайн-медіабайнгу розраховується в залежності від кількості переглядів та кліків по рекламним банерам або посиланням.

Наразі медіабайнгові агентства пропонують широкий перелік послуг: аналіз специфіки цільової аудиторії; підбір найбільш відповідних цільовій аудиторії тематичних ресурсів; розстановка пріоритетів рекламних майданчиків із врахуванням цілей і бюджету рекламної кампанії; визначення оптимального часу і місця реклами з урахуванням особливостей цільової аудиторії; контроль розміщення, звітність і оцінка ефективності рекламної кампанії.

До переваг медіабайнгу можна віднести: активацію продажів, планування обсягів продажів, використання унікальної системи розподілу знижок, оптимізацію фінансових потоків. Але, як і будь-який процес, медіабайнг має певні недоліки – ризик провалу рекламної кампанії, не достатній рівень розвитку на вітчизняному ринку, тісний зв'язок онлайн-ресурсів з медіабайером, залежність іміджу медіабайнгової компанії від сумлінності і точності виконуваних робіт.

Зазначимо, що користуючись перевагами медіабайнгу, будь-яка компанія може суттєво знизити витрати на розміщення рекламних матеріалів. По-перше, в результаті закупки рекламного простору на нових майданчиках, які через свою новоутвореність мають низькі рейтинги, але у них є всі перспективи їх підвищення (нові цифрові радіоканали, підкасти, соціальні мережі або месенджери). По-друге, оптова закупівля рекламного місця і часу дає можливість отримати суттєві знижки. Крім того, медіабайнг передбачає використання бартерних схем і спонсорство, коли після закупівлі великого обсягу рекламного простору, його частина може на вигідних умовах обмінюватися з іншими рекламодавцями [2, 4–6].

Кардинально протилежна медіабайнгу за своїм характером процедура носить назву медіаселлінг – при якій здійснюється не покупка, а продаж рекламних ресурсів. Продуктом роботи медіаселлера є послуга по розміщенню реклами. Ефективність діяльності медіаселлера впливає на ефективність взаємодії медійних і рекламних підприємств, забезпечує їх сталий розвиток, а при вдалій реалізації стратегії медіаселлінг – збільшує рівень їх доходів.

Медіаселлінг інтернет-сегменту в Україні набув свого розвитку починаючи з 2000 року. Такий вид партнерства між медіа та медіаселлінговими компаніями виник у результаті розвитку процесів концентрації на інформаційному ринку – об'єднання різних за видом і тематикою ЗМІ робить необхідним використання послуг високопрофесійного посередника, який буде представляти їх інтереси на рекламному ринку.

Медіа часто звертаються до рекламних посередників з метою розширення клієнтської бази, у тому числі й за рахунок залучення рекламодавців. У результаті передачі комерційних функцій медіаселлінговій компанії, редакція медіа отримує змогу зосередитись на своїй основній діяльності – виробництві якісного контенту. Такий альянс вигідний і продавцям, і покупцям рекламних площ. Продавці в особі рекламних агентств, власників рекламних конструкцій та ЗМІ отримують впевненість у тому, що всі їх площі і ефірний час будуть гарантовано продані [6, 7].

Продаж будь-якого ресурсу вимагає певних витрат з боку медіаселлера. До них відносяться витрати на пошук рекламодавців, витрати безпосередньо на технічну сторону розміщення реклами, розрахунок медійних показників, вирішення фінансових питань з інтернет-ресурсом. Для того, щоб не працювати собі в збиток, медіаселлер встановлює мінімальний рівень відвідуваності, який необхідно мати ресурсу, щоб отримати можливість продавати через нього свої рекламні можливості.

Таким чином, цінність медіаселлера для інших типів партнерів, таких як рекламодавці та медіабайєри, полягає у різноманітності форм і видів послуг, що ним пропонується: можливість здійснювати консолідовану закупівлю реклами одночасно у кількох медіа, доступ до якісної оперативної інтернет-статистики, можливість коректувати хід рекламної кампанії, значні знижки на обсягах реклами та ін.

Отже, медіабайінг і медіаселлінг як складові сучасного медіапланування, за умови ефективної комунікації як у зовнішньому, так і у внутрішньому середовищі, при умові гнучкості та швидкої реакції на зміни наряду із інноваційною діяльністю компаній, сприяють зміцненню і стабільності їх ринкового положення.

Список використаних джерел

1. Бабко Н. М. Сутність та особливості формування маркетингових комунікацій компанії. *Креативний простір: електрон. наук. журн.* № 2. Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2021. С. 102–103.
2. Бабко Н. М., Науменко І. В., Співак С. І. Особливості маркетингових комунікацій в інформаційних мережах. *Український журнал прикладної економіки*, 2020. Том 5. № 1. С. 297–303.
3. Бурліцька О. П., Голда Н. М. Медіапланування як складова рекламної діяльності. *Středoevropský věstník pro vědu a výzkum* (4), 2021. URL: http://czvestnic.info/ojs/index.php/cz_ojs/article/view/80.
4. Миронюк В. Специфіка організації рекламної діяльності в ЗМІ. *Журналістика та реклама: вектори взаємодії: тези доп. III Міжнар. наук.-практ. конф.* (Київ, 24 березня 2021 р.) / відп. ред. А. А. Мазаракі. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. С. 206–210.
5. Онопрієнко К. С., Бабко Н. М. Використання соціальних мереж в маркетингових дослідженнях. *Сучасний маркетинг: стратегічне управління та інноваційний розвиток* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. до 90-річ. заснув. ХНТУСГ / Харків. нац. техн. ун-т сіл. госп-ва ім. П. Василенка. Харків : ХНТУСГ, 2020. С. 223–226.
6. Приступа Т. В., Дергачова В. В. Медіапланування та реклама як фактори впливу на конкурентоспроможність підприємства. *Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи*, 2021. С. 102–103.
7. Коау К. Y., Теох С. W., Сох Р. С.-Н. Instagram influencer marketing: Perceived social media marketing activities and online impulse buying. *First Monday*, 26(9), 2021. <https://doi.org/10.5210/fm.v26i9.11598>.

Олеся Вісцька

*кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
Інститут економіки промисловості НАН України*

Олена Даниліна

*кандидат філологічних наук, доцент,
професор кафедри журналістики
Міжрегіональна академія управління персоналом
(м. Київ)*

ВІЗУАЛЬНІ ОРГАНАЙЗЕРИ ДЛЯ АНАЛІТИЧНОГО ЧИТАННЯ НЕХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Попри те, що за результатами досліджень PISA-2018 26% українських учнів / учениць не мають базового рівня читання, а 74% досягли мінімально необхідної читацької компетентності [11], потреба у формуванні навичок аналітичного читання зростає щорічно.

З одного боку, глобальна тенденція до цифровізації призводить до стрімкого збільшення обсягів згенерованої інформації [13; 12], а з іншого, умови існування у ВАНІ світі (тендітному, неспокійному, нелінійному, незбагненному), вимагають постійного, але усвідомленого та критичного споживання нового контенту, який на сьогодні має легкий доступ, проте може бути неякісним та / або недостовірним.

У контексті сказаного нехудожня література залишатиметься важливим джерелом отримання достовірної інформації, а вміння аналітично читати складні тексти – навичкою майбутнього.

Поняття аналітичного читання вперше ввів М. Адлер. Дослідник визначив його як «ретельне, повне, хороше читання, найкраще читання, яке тільки можливе» [1, с. 28].

Сьогодні відомі різні підходи до формування навичок аналітичного читання, зокрема через опанування інструментів роботи із текстами [9; 1; 5; 6; 8]; роботу із текстовими тренажерами [1; 4; 7]; ведення читацьких щоденників [2; 3]; роботу з візуальними органайзерами [10].

Попри те, що найкращий результат може дати синтез всіх цих підходів, на сьогодні в Україні майже не представлені читацькі щоденники та візуальні органайзери, які можна було б використовувати для формування навичок аналітичного читання нехудожньої літератури.

Як наслідок, мета роботи – систематизувати візуальні органайзери для роботи з нехудожніми текстами для розвитку навичок аналітичного читання.

В основу систематизації покладено етапи роботи з нехудожніми текстами.

Етап № 1. Формулювання мети читання. Для формулювання мети читання, а також подальшої рефлексії, підійде візуальний органайзер на основі інструменту «Знаю – Хочу дізнатись – Дізнався / дізналась» (табл. 1).

Для роботи із інструментом потрібно коротко сформулювати тему читання; зобразити схематично все, що відомо з цієї теми; сформулювати через питання те, що потрібно дізнатись; після роботи з текстом зафіксувати нове розуміння теми.

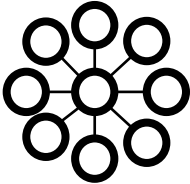

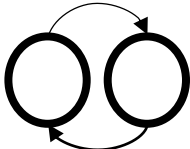
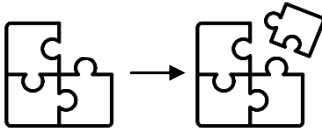
Знаю – Хочу дізнатись – Дізнався / дізналась

Тема:		
Знаю	Хочу дізнатись	Дізнався / дізналась
Схема	Питання	Нове розуміння

Етап 2. Визначення структури тексту. Загальною перешкодою при читанні нехудожніх текстів є нездатність зрозуміти їх структуру. Вміння розпізнати структуру тексту дозволяє побачити взаємозв'язок між окремими текстовими блоками та знайти необхідну інформацію. (табл. 2)

Таблиця 2

Типи структури нехудожнього тексту

Тип структури	Пояснення	Слова-маркери	Візуалізація
Описова	Описує характеристики чогось	наприклад... зокрема... як-от...	
Хронологічна	Демонструє послідовність подій / явищ або перелік кроків	дати, роки перший, наступний, останній спочатку, після цього	
Порівняння / протиставлення	Аналізує схожість та розбіжність між двома або більше речами / подіями / явищами	подобається / не подобається схожості / розбіжності з одного боку... / з іншого боку...	
Причини / наслідки	Пояснює причини та наслідки якоїсь події / явища	тому що... отже... таким чином...	
Проблема / розв'язання	Описує проблему та шляхи її розв'язання	тому що... оскільки... це призвело до...	

Пояснення з табл. 2 дозволяють знайти в тексті слова-маркери та визначити за їх допомогою структуру тексту. За допомогою візуального органайзера, представленого у табл. 3, можна зафіксувати отримані результати.

Таблиця 3

Визначення структури нехудожнього тексту

Структура тексту:

Слова-маркери	Візуалізація структури

Етап 3. Ідентифікація фактів, ключових ідей та підтримуючих деталей. Для пошуку фактів та ключових ідей важливим є аналіз особливостей тексту, зокрема, заголовків, підзаголовків, виділених слів або словосполучень, переліків, таблиць, рисунків, цифр тощо. Візуальний органайзер «Топ 5 фактів» (табл. 4) спрямований не лише на систематизацію знайдених фактів, а й на їх ранжування у залежності від мети читання.

Таблиця 4

Топ 5 фактів

Тема:	
Всі факти	Топ 5 фактів

У свою чергу, візуальний органайзер, представлений у табл. 5, спрямований на те, щоб систематизувати ключові ідеї, знайдені в тексті; зафіксувати деталі, які їх підтримують; а також сформулювати свої висновки.

Таблиця 5

Ключова ідея та підтримуючі деталі

Тема:		
Ключова ідея		
Підтримуюча деталь № 1	Підтримуюча деталь № 1	Підтримуюча деталь № 1
Висновки		

Крок № 5. Рефлексія. По завершенні процесу читання ефективно відрефлексувати допоможе візуальний органайзер «5-4-3-2-1» (табл. 6).

Таблиця 6

5-4-3-2-1

5 важливих фактів	
4 мудрих цитат	
3 ключових ідей	
2 питання, які залишились	
1 найважливіший інсайт	

Візуальні органайзери для аналітичного читання нехудожньої літератури можуть бути представлені як окремі закладки до тексту або ж згруповані у читацькі щоденники. Вони можуть бути адаптовані як до офлайн, так і онлайн, а також застосовуватись як для роботи із здобувачами освіти, так і для персонального відпрацювання навичок аналітичного читання.

Важливим напрямом подальших досліджень має стати розробка візуальних органайзерів для роботи з науковими текстами.

Список використаних джерел

1. Адлер М., Ван Дорен Ч. Як прочитати книгу. Класичний посібник із розумного читання? К. : КМ-БУКС, 2018. 456 с.
2. Гулеватая А., Прядка К. Дневник активного чтения. 10 диалогов с нехудожественной литературой. Смыслоформа. URL: http://smysloforma.ru/read_survey
3. Дневник читателя для самых важных записей. М.: Манн, Иванов и Фербер, 2019. 62 с.
4. Казки і думки: читаємо казки для розуміння себе і розвитку мислення / О.І.Пометун та ін. Київ, 2019. 64 с.
5. Манн И., Малина И. Читай! Как правильно выбирать книги, читать их и лучше использовать прочитанное. М. : Книгуум, 2021. 350 с.
6. Пометун О. Урок, що розвиває критичне мислення: 70 методів в одній книзі [електронна книга], 2020. 101 с.
7. Садкіна В. Усвідомлене читання – SKILLS на все життя. К. : Основа, 2020. 96 с.
8. Фрай Р. Прокачай свою память. Как читать и запоминать большие объемы информации. М. : Эксмо, 2017. 160 с.
9. Foster Th.C. How to read nonfiction like a professor: A Smart, Irreverent Guide to Biography, History, Journalism, Blogs, and Everything in Between. HarperCollins Publisher, 2020. 336 p.
10. Nonfiction Graphic Organizer. URL <https://www.teacherspayteachers.com/Product/Nonfiction-Graphic-Organizer-2049757>.
11. PISA 2018 results. OECD, 2019. URL: <https://www.oecd.org/pisa/publications/pisa-2018-results.htm>.
12. Society & Media [електронний ресурс]. URL: <https://www.worldometers.info/>.
13. Volume of data / information created, captured, copied, and consumed worldwide from 2010 to 2025. Statista. URL: <https://www.statista.com/statistics/871513/worldwide-data-created/>.

Надія Данильчук

магістрант кафедри журналістики

Науковий керівник: Кравченко Є. Г.

кандидат філологічних наук, доцент

Національний авіаційний університет

(м. Київ)

СПЕКТР ЕКОЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В ОНЛАЙН-МЕДІА

Висвітленням екологічних проблем у сучасній журналістиці є відносно новим і унікальним явищем. До висвітлення проблем екології в сучасних ЗМІ зверталися дослідники О. Беляков, М. Братіцел, В. Дубовик, Л. Коханова, Д. Олтаржевський, С. Паламарчук, С. Прищенко, Л. Юрченко, О. Чумак та ін. [1; 3; 4]. Дослідники зазначають, що методологічні принципи роботи журналістів з екологічною інформацією, принципи створення відповідних видань, використовувані жанри та мовно-стилістичні прийоми досі не вивчені всебічно. Для цього є об'єктивні причини: українське суспільство тривалий час існувало в умовах тоталітаризму, цензури, приховуючи реальну інформацію про екологічні проблеми; екологічна наука сама по собі є новою галуззю людського знання.

У наш час спектр екологічної інформації в інтернет-медіа представлений досить широко і містить законодавчий, соціально-політичний, економічний, культурологічний аналіз існуючих проблем. Крім того, саме онлайн-медіа здійснюють екологічний моніторинг, – наприклад, рівня якості повітря у м. Києві. Отже, нові медіа мають вже теоретичні й практичні здобутки у поданні екологічної інформації, але є й недоліки у цій сфері. Так, журналісти й соціологи стверджують на підставі проведеного анкетування, що 70 % населення, особливо на місцевому рівні, все ж відчуває брак екологічної інформації [5, с.34].

У Інтернет-виданнях висвітлюються насамперед найболючіші екологічні проблеми сьогодення: екологічні кризи та екологічні катастрофи, зміни клімату, забруднення довкілля, зникнення й збереження флори і фауни, боротьба з браконьєрством, охорона природи, утилізація промислових та радіоактивних відходів, міська екологія, захист водних ресурсів, громадський контроль, зелений туризм, формування екологічної культури й екологічної свідомості. Сучасна напружена екологічна ситуація вимагає негайного подання екологічної інформації в ЗМІ з метою не тільки інформування суспільства, а й його консолідації. Екологічна інформація в мас-медіа часто висвітлюється стихійно, без підготовленої теоретико-методологічної бази, на рівні, що не повністю відповідає потребам розвиненого суспільства. Тому сучасні еко-журналісти повинні мати ще й базові знання з екології та особливий світогляд, який дасть змогу зрозуміти всі можливі аспекти складних взаємовідносин людини і природи у глобальному масштабі, правильно їх інтерпретувати та забезпечить розгляд сутнісних характеристик процесів і явищ у навколишньому середовищі. Крім того, еко-журналісти опановують нові технології та змінюють традиційну редакційну роботу на надання нових онлайн-послуг.

Лідером у сфері комунікації стала онлайн-журналістика, оскільки користувачі Інтернету проводять багато часу в соціальних мережах, відстежуючи нову інформацію. Дослідники стверджують, що не тільки інформування з питань екології, а й екологічне виховання населення є більш продуктивним і ефективним процесом завдяки використанню нових технологій залучення широкої аудиторії. Так, мешканців м. Києва, як засвідчило журналістське опитування, турбують насамперед такі екологічні проблеми як утилізація сміття, забруднення повітря, вирубування лісів, зміни клімату та низька якість води [3, с.32]. Дослідження підтверджує тісний взаємозв'язок між медіа і населенням, а це дозволяє визначити ставлення громадян до екології, їх занурення у вивчення та вирішення екологічних проблем.

Основним носієм екологічної інформації в мережі Інтернет є сервери. Сервери громадських організацій – це найчастіше відкрита трибуна природоохоронного руху. Тут є сторінки різних екологічних спілок та об'єднань, публікації і документи з екологічного моніторингу, найбільш ґрунтовно представлена інформація про громадський природоохоронний рух у країні. Так, в Інтернет-мережі останніми роками висвітлюється активізація такої форми громадського екологічного руху в

Україні як екологічні фестивалі – Фестиваль ядерного стресу «Реакція» (м. Київ), Еко-Фест 2016, фестиваль «дЕКОрація», Zero Waste Fest 2021 (м. Львів), всеукраїнські екологічні акції, екологічні ініціативи «За чистоту довкілля», що засвідчує підвищення рівня екологічної свідомості, адже українське суспільство мусить поступово переходити до раціональнішого використання природних ресурсів.

У наш час екологічні проблеми хвилюють не лише фахівців та журналістів, вони виникають у повсякденному житті людей. Вирішення цих проблем є складною справою, вимагає взаємодії різних прошарків суспільства. ЗМІ ж як передавачі інформації, як посередники між владою і громадянами консолідує суспільство і формують екологічну свідомість.

Спектр висвітлення екологічної тематики в онлайн-медіа не обмежується стислим поданням інформації у форматі новин, а реалізується більш ґрунтовно на тематичних сторінках, подається у зв'язку з конкретними державними рішеннями та громадськими екологічними ініціативами. Найбільше інформації екологічна журналістика надає з підвищення екологічної культури населення, формуючи екологічну свідомість як розуміння залежності добробуту людей від цілісного співіснування з екосистемою.

Список використаних джерел

1. Беляков О. Сучасні проблеми розвитку екологічної журналістики в Україні. *Культура народів Причорномор'я*. Симферополь : Межвузовский центр «Крым», 2001. №22. С. 149–152.
2. Вербицький І., Пирогова Д., Польщикова Є. Екологічні проблеми і свідоме поведінка: що знають жителі та жительки Києва. Фонд імені Гайнріха Бьоля. URL: <https://ua.boell.org/uk/2019/03/05/ekologichniproblemi-i-svidoma-povedinka-shcho-znayut-zhitelki-i-zhiteli-kiieva>
3. Олтаржевський Д. О. Екологічна тематика на сторінках українських Інтернет-видань. *Актуальні питання масової комунікації*. К., 2002. Вип. 3. Ч. 2. С. 18–21.
4. Прилюк Д. О. Висвітлення екологічної тематики на сторінках сучасної української преси (засади, проблематика, досвід, жанрові форми та мовностилістичні прийоми) : автореф.дис. ... канд. філол.наук. Київ, 2004.12 с.
5. Руда Т. О. Екологічна журналістика: функціональні аспекти. *Масова комунікація у глобальному та національному вимірах*. Д. : ДНУ імені О. Гончара. 2016. Вип. 6. С.30–34.

Ярослав Карпець

викладач кафедри журналістики,

Навчально-наукового інституту міжнародних відносин та соціальних наук

ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна академія управління персоналом»

(м. Київ)

ЕТИЧНІ ЗАСАДИ УКРАЇНСЬКИХ ЖУРНАЛІСТІВ В ЕПОХУ ПОШИРЕННЯ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ

З грецької мови слово «етос» означає звичай, характер, темперамент. У філософському енциклопедичному словнику Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НААНУ подано два визначення цього поняття. Перше стосується етики, як «філософської дисципліни, об'єктом вивчення якої є мораль, моральність». Друге визначення ширше й предметніше. «Етика – система моральних норма та цінностей, що є характерною для певної культурної та релігійної спільноти, соціальної чи професійної групи людей» [1,

с. 204]. Норми й цінності характерні для народів, націй, культурних та релігійних груп. Вони регламентують способи поведінки індивідумів у соціумі, формують цінності й світогляд молодого покоління, консервують положення й ритуали важливі й значимі для різних прошарків населення.

У визначенні етики фігурує поняття професійної групи людей. Журналісти належать до професійної спільноти. Новинарі гуртуються навколо мас-медіа: це і газети, і журнали, і книжки, і радіо, і телебачення тощо. У процесі спільної діяльності, розвитку технічних засобів та професійних навичок, упродовж десятків років журналістська спільнота виробляла стандарти роботи журналіста й журналістики. Перші спроби виробити такі чіткі норми були в Сполучених Штатах Америки та країнах Європи. На теренах Радянського Союзу ця тема була заідеологізована комуністичною пропагандою. Що ж таке етичні стандарти журналістики й чи існують вони в Україні?

На думку відомого українського медіаексперта, професора, доктора наук із соціальних комунікацій, тренера із журналістики та ефективних комунікацій Олександра Чекмишева «етичні стандарти журналістики – це морально-етичні орієнтири, принципи, правила, яких повинні дотримуватись журналісти в своїй професійній діяльності» [2, с. 42]. Науковець перераховує імперативи діяльності журналіста. Його обов'язком є: гарантувати моральність матеріалів, усвідомлювати, що лише вирок суду дає право назвати людину винною, захищати джерела інформації, збирати інформацію тільки в законний спосіб, збирати відкриту й доступну інформацію, бути особливо обережним з правами дітей, поважати чужу довіру іт.д. [2, с. 50].

Що ж стосується саме української журналістики, то вона керується міжнародними документами (Всесвітня хартія свободи преси ООН, Декларація принципів поведінки журналіста Міжнародної Федерації журналістів), а також Конституцією України, чинним законодавством та кодексами професійної етики, які були утверджені Спілкою журналістів України (1992, 1997, 2002, найновіший варіант 2013-ого року). Із основоположними принципами цього документа можна ознайомитись на сайті Національної спілки журналістів України [3].

Всього у кодексі 19 статей: 1. Свобода слова та висловлювань є невід'ємною складовою діяльності журналіста. 2. Служіння інтересам влади чи засновників, а не суспільства, є порушенням етики журналіста. 3. Журналіст має з повагою ставитися до приватного життя людини. 4. Висвітлення судових процесів має бути неупередженим щодо звинувачених. 5. Журналіст не розкриває своїх джерел інформації, окрім випадків, передбачених законодавством України. 6. Повага до права громадськості на повну та об'єктивну інформацію про факти та події є найпершим обов'язком журналіста. Журналісти та редактори повинні здійснювати кроки для перевірки автентичності усіх повідомлень, відео- та аудіоматеріалів, отриманих від представників загалу, фрілансерів, прес-служб та інших джерел. 7. Інформаційні та аналітичні матеріали мають бути чітко відокремлені від реклами відповідною рубрикацією. 8. Редакційна обробка матеріалів, включаючи знімки, текстівки, заголовки, відповідність відеоряду та текстового супроводу тощо не повинні фальсифікувати зміст. Необхідно повідомляти аудиторію про подання відрепетируваних та реконструйованих новин. 9. Факти, судження та припущення мають бути чітко відокремлені одне від одного. Неприпустимим є розповсюдження інформації,

що містить упередженість чи необґрунтовані звинувачення. 10. Точки зору опонентів, в тому числі тих, хто став об'єктом журналістської критики, мають бути представлені збалансовано. Так само мають бути подані оцінки незалежних експертів. 11. Не допускається таке вибіркоче цитування соціологічних досліджень, яке призводить до викривлення змісту. Журналістські опитування громадян не повинні фабрикуватися з метою отримання наперед визначеного результату. 12. Журналіст зобов'язаний зробити все можливе для виправлення будь-якої поширеної інформації, якщо виявилось, що вона не відповідає дійсності. 13. Журналіст не повинен використовувати незаконні методи отримання інформації. 14. Плагіат несумісний із званням журналіста. 15. Ніхто не може бути дискримінований через свої статі, мову, расу, релігію, національне, регіональне чи соціальне походження або політичні уподобання. 16. Журналіста не можна службовим порядком зобов'язати писати чи виконувати будь-що, якщо це суперечить його власним переконанням чи принципам. 17. Незаконне отримання журналістом матеріальної винагороди чи будь-яких пільг за виконаний чи невиконаний журналістський матеріал є несумісним із званням журналіста. 18. Журналіст має бути особливо обережним при висвітленні питань, пов'язаних із дітьми. 19. Свідоме порушення норм журналістської етики є абсолютно несумісним з професійною журналістикою, піддається громадському осуду, може бути підставою для позбавлення прес-карти чи членства в професійних спілках та НСЖУ. Розгляд конфліктних ситуацій етичного та професійного характеру здійснює Комісія з журналістської етики.

В умовах російської збройної агресії проти України, в умовах поширення неправдивих свідчень про українське військо і даних про військовослужбовців з боку заангажованих російських ЗМІ та проросійських мас-медіа на території України етична проблематика стає дуже актуальною. Також ця проблема загострюється у зв'язку із погіршенням епідеміологічної ситуації в Україні, неправдивих даних щодо вакцинації та поширення міфів щодо вакцин серед населення. Етичні принципи стають мірилом професійності журналістів. Їх виконання утворює принцип демократії, людяності та правдивості. Дотримання цих засад спонукає до щирої та відкритої співпраці з людьми та подачі інформації суспільству у вигляді об'єктивних даних у матеріалах. Базуючись на принципах, викладених у Кодексі професійної етики, праця журналіста відповідатиме міжнародним стандартам, чинному законодавству України та нормам суспільної моралі.

Список використаних джерел

1. Філософський енциклопедичний словник : енциклопедія / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; голов. ред. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
2. Чекмишев О. Основи журналістики : навч. посіб. Київ : ВЦ "Академія", 2021. 168с. (Серія «Альма-матер»).
3. Національна спілка журналістів України [Електронний ресурс] // НСЖУ : [офіційний веб-сайт]. Режим доступу: <https://nsju.org/>.
4. Приступенко Т. О. Теорія журналістики: етичні та правові засади діяльності засобів масової інформації : навч. посіб. К., 2004. 376 с.
5. Москаленко А. З. Теорія журналістики: навч. посіб. Київ : «Експрес-об'ява», 2003. 336 с.

Аміна Катарович

студентка III курсу спеціальності «Журналістика»

Науковий керівник: Маєвська М.М.,

кандидат філософських наук, доцент

Національний авіаційний університет

(м. Київ)

ПОЛІТИЧНИЙ КОПРАЙТИНГ: ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ

Як відомо, вдале слово може завоювати довіру людей та змусити їх мислити так, як потрібно. Будь-яке посилення з боку політика, політичної партії чи громадської організації має бути зрозумілим для потенційної аудиторії. Варто показати, що політичний суб'єкт розуміє потреби і проблеми народу, знає усі нюанси реального життя. Більше того, необхідно не просто переконати слухача чи читача, а підштовхнути його на будь-яку дію у майбутньому. Сучасному політичному лідеру необхідно мобілізувати аудиторію на свою підтримку саме за допомогою політичного тексту, який створюється спеціалістами в області копірайтингу [2].

Хоча вивчення словесних, емоційних прийомів у політичному копірайтингу досі триває, такі дослідники як Блінкіна-Мельник М. М., Борисов Б. Л., Брукс П., Каплунов Д., Карепіна А. В. та ін. створили конструкцію політичних текстів та проаналізували їх вплив на суспільство. Тому наразі існують такі твердження, що синтаксичний лад політичних текстів здебільшого представлений простими конструкціями. Політики навмисно уникають надмірного вживання складних та поширених пропозицій [5]. Так найчастіше у промовах використовуються наступні стилістичні прийоми: однорідні члени («*Майбутнє трансатлантичних відносин полягає в протистоянні викликам..., розробці спільної енергетичної політики, створенні трансатлантичного спільного ринку,...*» – Джон Мак Кейн); паралельні конструкції («*Але ми також повинні керувати, залучаючи інших до нашої справи, ще раз демонструючи чесноти свободи та демократії, захищаючи правила міжнародного цивілізованого суспільства...*» – Гордон Браун); анафору («*...це частина мого життя протягом останніх 35 років, робота над наданням медичної допомоги дітям, робота над розширенням юридичних послуг для бідних, робота над реєстрацією виборців...*» – Хіларі Клінтон); риторичні запитання («*Що означає бути патріотом для Америки в 21 столітті?*» – Д. Мак Кейн), а також звертання, антитезу тощо [5].

Найбільш точною вважається така класифікація функцій політичного тексту, запропонована А. Г. Алтуняном, літературознавцем, журналістом, який вивчав основні прийоми в політичних промовах:

- 1) привернення уваги;
- 2) ідеологічна функція;
- 3) переконання аудиторії у правильності поставлених проблем та запропонованих шляхів їх вирішення;
- 4) мобілізація аудиторії підтримку пропозицій автора [1].

Технічні, тактичні та інші прийоми дозволяють сучасним політичним копірайтерам складати переконливі тексти. Заради перемоги будь-якою ціною використовується досить великий арсенал прийомів, методів психологічної обробки аудиторії, до яких належать такі, як відволікання уваги від основної проблеми, брехня, підтасовування фактів тощо [4].

Пропоную познайомитися ближче з такими підсилювачами тексту: факти, цифри, заслуги, популярність політика та його погляд на «минуле-майбутнє» на прикладі промов президента України Володимира Зеленського.

Популярність Володимира Зеленського, як відомо, зіграла основну роль в передвиборній компанії. Адже він за досить великий проміжок часу сформував імідж та вигідну позицію серед громадян України. Сам Володимир Зеленський, напевно, ніколи не планував покидати сцену «Студії Квартал-95» заради кабінету Президента України, але його особистість зіграла на руку, це очевидно.

Факти виступають у ролі міцної підтримки слів, вселяють аргументацію та допомагають наголосити на тому, що «президент щось робить для країни».

«За розрахунками експертів, збитки через контрабанду сягають 300 мільярдів гривень, ... Сьогодні, вперше в історії України, запроваджені персональні санкції, ... Хочу підкреслити, що боротьба з контрабандою буде продовжена, сьогодні – це перша десятка, але точно не остання ... А ще ми готуємо законодавчі зміни, ...» (промова В. Зеленського щодо рішень НБО) [3]. Впевненість, концентрація на маленьких, але наявних перемогах тут прослідковується.

Ніщо так не породжує лояльність та впевненість, як помітні зміни та заслуги. На цьому також наголошують представники політики, щоб суспільство бачило підтвердження слів діями. *«... вчора ми нарешті зробили те, що мало б з'явитися ще у 2014 році. Затверджено державну Стратегію деокупації та реінтеграції Криму та Севастополя»* - говорить Володимир Зеленський [3].

Пандемія Covid-19 також потребувала втручання президента, оскільки це стосувалося здоров'я громадян. Тому підсилювачами в наступній його промові В. Зеленського виступали цифри: *«Найперше – на відміну від багатьох європейських країн, після зимових свят у нас не сталося спалаху інфекції ... Загалом сьогодні їх (ліжка) майже 70 тисяч. 70% з них – вільні. А понад 80% ліжко-місць по країні забезпечені киснем»* [3]. Тобто ситуація налагоджується, і захворюваність йде на спад – основне, що хотів донести Президент, іншими словами, заспокоїти громадськість.

Відношення до «минулого-майбутнього» виявляється в наступній промові Президента з нагоди 30-ї річниці незалежності України: *«Нашій Конституції – 25 років. Але нашій Конституції – 311 років. Написана Пилипом Орликом, ... Нашій гривні – чверть століття, на ній зображений, зокрема, князь Володимир. Але нашій гривні – більше тисячоліття, вона існувала за князя Володимира. ... Все це свідчить про одне: ми – молода країна з тисячолітньою історією. ... Я приділяю чимало часу славетному минулому для того, щоб всі ми нарешті повірили в себе у*

майбутньому» [3]. Виражається повага до української спадщини і присутня віра в майбутнє, яке він вже почав створювати.

Аналізуючи вищесказане, копірайтери Володимира Зеленського зображують його чутким, мужнім, впевненим і чесним. Його персону поважно сприймається суспільством, а тому він з великою підтримкою намагається керувати країною, хоча не має досвіду та навіть відповідної освіти.

Було проаналізовано методи підсилення в політичній промові на прикладі чинного Президента України Володимира Зеленського. Висновок полягає в тому, що дані способи є необхідними, оскільки сприймаються аудиторією, як дзеркало того, що робить представник їхньої країни. Кожен текст орієнтований на певну аудиторію та покриває їх «хворі точки». Авжеж, не існує одного шаблону, який можна використовувати для усіх промов. Саме тому, політичні копірайтери створюють промови, вдало подаючи факти, цифри та викликаючи потрібні емоції.

Список використаних джерел

1. Алтунян А.Г. Анализ политических текстов : учебное пособие. М.: Университетская книга; Логос, 2006. 384 с.
2. Основные текстовые усилители в политическом копирайтинге (на примере текстов на сайтах российских политических партий) / Бадрутдинова Л. А. Сидельникова Т. Т. Казань, С. 7.
3. Промови Володимира Зеленського. *Офіційне інтернет-представництво*. URL: <https://www.president.gov.ua/news/speeches>
4. Федорова Г. Речевая манипуляция в политической речи URL: <https://www.bestreferat.ru/referat-262575.html>
5. Гололобова О.П. Стилистические приемы политической манипуляции. URL: https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:grYiGILObCUJ:https://pgu.ru/upload/i_block/d62/p60011.pdf+&cd=2&hl=uk&ct=clnk&gl=ua

Юлія Кирієнко

студентка III курсу спеціальності «Реклама і зв'язки з громадськістю»

Науковий керівник: Маєвська М. М.

кандидат філософських наук, доцент

Національний авіаційний університет

(м. Київ)

КОПРАЙТИНГ: ВЕРБАЛЬНЕ VS ВІЗУАЛЬНЕ

Укінці XIX століття – на початку XX преса була письмовим методом комунікації, оскільки саме цей метод міг розповсюдити рекламне повідомлення серед мас. Для поширення інформації про товари чи послуги фірми-виробники зверталися до преси як до головних рекламодавців. Таким методом друковані видання перетворилися у впливову інформаційну індустрію. Згодом, рекламу почали називати «мистецтвом продажу за допомогою рекламного слова» [3]. Й тут саме копірайтери виступали головними фігурами, оскільки потрібно було підготувати текст, що продає, для друкування в пресу.

Слід зазначити, що на сьогоднішній день реклама є ефективним методом для розповсюдження інформації про товар чи послугу. Хоч і з'явилися нові засоби для

передачі повідомлення, такі як: радіо, телебачення, інтернет, а преса відійшла на другий план, копірайтери не втратили свою роботу. Адже для відео-реклами чи просто голосових повідомлень теж є обов'язковим писати текст. Він відіграє значну роль на зворотній зв'язок аудиторії.

Обрана тема «Копірайтинг вербальне vs візуальне» є актуальною для копірайтерів в інтернеті, оскільки на сьогоднішній день ця професія стає більш популярною та затребуваною. Для кращого поширення інформації в рекламі використовують не тільки вербальні методи, а й візуальні. Хоч їх ефективність постійно вивчається.

Ціллю дослідження є з'ясувати, який копірайтинг є найбільш ефективним у рекламі: вербальний чи візуальний.

Завдання дослідження полягає у в'ясненні інструментарію візуального та вербального копірайтингу. А також у здійсненні компаративного аналізу цих двох методів реклами.

Ступінь дослідження проблеми було здійснено такими вченими, як: Г. Гоцалюк, Дж. Кейплз, Дж. Пауерс, Кл. Хопкінс, Л. Сагер, О. Медведєв, О. Оборіна, Р. Рубикам, Ю. Клицаков.

Обов'язок копірайтера – створювати креативні та цікаві тексти, які зрозуміють та запам'ятають люди. Це і рекламні тексти, і слогани, і нейми, і логлайни тощо. А також їхньою роботою є заповнення сайтів, форумів, блогів. У ХХІ столітті реклама нас оточує скрізь: на вулиці: на будинках, на білбордах, зупинках, магазинах, у громадському транспорті; по телебаченню, по радіо, в інтернеті: у соціальних мережах, пошуковиках; на телефоні. Вона стала невід'ємною частиною нашого життя та надійним помічником для бізнесменів. І для того щоб прорекламувати товар чи послугу нам, звичайним користувачам, потрібно правильно і грамотно написати текст. Від того, наскільки ефективним вийде рекламний текст, залежить зворотній зв'язок від аудиторії. Авторка книги «Рекламна комунікація» О. Медведєва вважає, що рекламний текст – це оплачений рекламодавцем різновид комунікації, який створюють, а потім розповсюджують для того, щоб люди зробили певний вибір чи дію в їхню сторону [7].

Якщо розглядати вербальну частину реклами, то можна виокремити чотири блоки, з яких вона складається: слоган, заголовок, основний текст та фраха-луна [7]. Пропоную розглянути їх докладніше.

Слоган – це коротка, легка для запам'ятовування, емоційно насичена та влучна фраза, яка передає суть самої реклами. Г. Гоцалюк у своїй статті «30 найкреативніших рекламних слоганів, які ми запам'ятали у 2020» пише, що гасло – є необхідною частиною рекламної компанії, яка надихає покупців придбати товар [2]. О. Оборіна вказує у своїй роботі «Класифікація рекламних текстів як лінгвістична проблема», що слово походить з галльської мови і перекладається – «бойовий клич».

Наведемо приклади успішних слоганів:

1. «Не прокашляй особливі моменти» [2]. Дане речення є актуальним на сьогоднішній день, в часи пандемії. Воно змушує нас задуматися щодо свого здоров'я та майбутні події.

2. «Продавці топчик – ціни горобчик» [2]. Цей слоган завдяки своїй римі та незвичній метафорі підвищив впізнаваність інтернет-магазину «Prom».

3. «Намбер ван по домашнім гаджетам» [2]. Тут можна помітити те, що англійську фразу «number one» написали українськими літерами. Все це для того, щоб збільшити читабельність для української аудиторії.

Заголовок є найважливішою вербальною частиною для реклами. Л.Сагер – доцент кафедри маркетингу сумського державного університету вважає, що це слово, словосполучення чи речення, яке заінтригує та змусить читача звернути свою увагу на те, що далі знаходиться під заголовком. Адже більше ніж 70 % людей, які читають газету, журнал, статтю в інтернеті, спершу пробігаються очима по заголовках. І якщо їх щось зацікавило, то вони прочитають далі. В іншому випадку вони не будуть обтяжувати себе та витратити час. Для того, щоб люди звернули увагу потрібно придумати новий, цікавий, інтригуючий та оригінальний заголовок з актуальною інформацією. Л. Сагер рекомендує почати заголовок зі слів «Увага!», «Нарешті!», «Вперше!». Також зауважує, що на споживачів діють такі слова як «безкоштовно» – «Безкоштовна інформація про...», «революція» – «Революційна формула проти лупи», «прорив» – «Прорив у галузі медицини» [11].

Основний рекламний текст розповідає нам про певний товар чи послугу, а також інформує про переваги, розкриваючи ідею повідомлення. Ця частина реклами також є важливою, адже за допомогою тексту потрібно не просто розповісти, а й викликати у читача велике бажання придбати саме те, що ви пропонуєте, зазначає О. Оборіна у своїй роботі «Класифікація рекламних текстів як лінгвістична проблема». Також у «Класифікація рекламних текстів як лінгвістична проблема» О.Оборіна вказує, що **луна-фраза** – це саме та фраза, як ви чули чи читали вкінці реклами. Вона хоч і коротка, але має запам'ятатися. Наприклад, «За 28 днів», «Поговоримо.Avon», «Екологія краси. Ozon'», «Адже я цього гідна» [8].

Варто констатувати, що одним із засновників копірайтингу в США вважають Дж. Пауерса (англ. John Emory Powers), який був творцем стилю під назвою аргументована реклама [3]. За його словами, текст має бути логічно побудований і містити в собі докази. Саме це і викликає необхідність зробити покупку. Видатний копірайтер Кл. Хопкінс (англ. Cloude Hopkins) за своїм власним спостереженням з'ясував, що саме переконливі аргументи допоможуть текстам продати товар чи послугу [3]. Р. Рубикам (англ. Raymond Rubicam) у 1919 році був відомий тим, що він перший, хто до своєї реклами написав заголовок (Рояль Steinway. «The instrument of the immortals (перекл. Інструмент безсмертних)». Ayer & Sons. 1919). І це згодом набуло великої популярності серед копірайтерів того часу [3]. Дж.Кейплз (англ. John Caples) у 1927 році створив оголошення: «Вони сміялися, коли я сідав за фортепіано, але коли я загравав...». Це речення принесло йому неабияку славу. Саме Дж.Кейплз почав писати тексти короткі, небагатослівні [3].

Отже, вербальна частина реклами відіграє фундаментальну роль, яка допомагає виокремити її та запам'ятати. Але для здійснення цієї місії потрібно написати якісний, оригінальний, актуальний, своєчасний та локанічний текст, який переконає людей придбати певний товар чи послугу.

Копірайтери часто для написання гарного та влучного тексту, використовують дуже велику кількість джерел. Адже інформація щохвилино змінюється. Це означає, що вона стає не цікава, не потрібна. Проте навіть якісно написаний текст, що містить у собі факти та структурований на багато абзаців, при подачі може зіпсувати нечитабельність. Оскільки також вагому роль для реклами відіграє її подача. Звісно, той чи інший текст пишеться під певну аудиторію. Якщо копірайтер пише щось для молоді, то йому потрібно познайомитися з їх лексикою. Й тут на допомогу придуть жаргонізми та сленг відповідної аудиторії. Якщо ж текст буде розміщений в науковому виданні, то відповідно мають бути присутні наукові терміни. Але звернути увагу на все це замало. Тому що саме візуалізація тексту допомагає йому виділитися та краще запам'ятатися та навпаки. По-перше, згідно дослідженням Ю.Клицакова, для того щоб текст став успішним, при подачі потрібно вчитати його на помилки. В роботі «Правильний копірайтинг – подача та візуальна складова» вказує, що в очі завжди кидають зайві розділові знаки чи непроставлені коми. Орфографічні помилки можуть навіть від самого цікавого тексту відштовхнути читачів [5].

По-друге, краще запам'ятати рекламне повідомлення допомагає візуалізація. Розглянемо цю тезу на прикладі. Уявіть такий експеримент, в якому беруть участь дві людини. Одна читає речення: «Стежкою йшов чоловік разом із своєю собакою». Інша за цей час дивиться відео чи навіть просто намальовану картину або фотографію, де людина з псом йдуть. І якщо задати ряд питань, наприклад: «Скільки приблизно років чоловіку? В що він був одягнений? Яка в нього зачіска? Як виглядав пес? (колір шерсті, ріст) Яка погода? Яка пора року? Це день чи вечір?» то відповіді на них зможе дати лише той, хто сприймав інформацію візуально. Але це не означає, що візуальний копірайтинг перемагає. Ні! Для повного сприйняття інформації, потрібно використовувати два методи одночасно. Вони будуть доповнювати один одного. Пропоную розглянути ще один приклад. Коли ви згадуєте про M&M's, то відразу уявляєте собі червону та жовту цукерки, які як люди мають руки, ноги, очі, рот. І навіть розмовляють. Це означає, що ви закарбували собі в пам'ять дану рекламу, яку побачили і навіть без всяких зусиль. На відмінну від домашнього, яке намагаєшся вивчити. А все ніяк. Але окрім побаченого, ви також відразу згадаєте і слоган з цієї ж реклами «M&M's – відпадні, шоколадні». Ви даний товар змогли запам'ятати також завдяки вербальній частині копірайтингу. А це означає, що при цікавому тексті та візуальній подачі рекламне повідомлення може бути оригінальним та легко запам'ятовуватися .

Висновки. Отже, ми з'ясували, що копірайтер повинен створювати креативні, оригінальні та цікаві тексти, легкі для запам'ятовування. Адже вони створюють їх для сайтів, форумів, блогів, реклам. Для того, щоб рекламне повідомлення

запам'яталося, потрібно створити влучний слоган, інтригуючий заголовок, оригінальний текст та цікаву фразу-луну. Всі ці дефініції вербального копірайтингу досліджували Г. Гоцалюк, Л. Сагер, О. Оборіна та інші. Також копірайтинг, як текст реклами досліджували: творець стилю «аргументована реклама» – Дж. Пауерс; видатний копірайтер – Кл. Хопкінс; людина, яка перша написала заголовок до реклами – Р. Рубикам та рекламист, який створив коротке та небагатослівне оголошення – Дж. Кейплз.

У дослідженні також було розглянуто візуальні комунікації. В результаті аналізу було з'ясовано, що завдяки зображенням ми отримуємо більше інформації, у порівнянні з читанням. Проаналізувавши два види копірайтингу, можна констатувати, що для кращого сприйняття реклами та запам'ятовування товару чи послуги, слід використовувати два методи одночасно. Якщо їх правильно поєднати, то тоді це 100% спрацює.

Список використаних джерел

1. Наталія. Вербальне і візуальне у веб-дизайні [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <http://www.websvit.com/blog/2015/06/27/verbalne-i-vizualne-u-veb-dyzajni/>
2. Гоцалюк Г. 30 Найкреативніших рекламних слоганів в Україні, які ми запам'ятали у 2020 [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <https://proidei.com/30-ukrainian-slogans-2512/>
3. Епоха копірайтерів» на початку ХХ століття. Копірайтинг як мистецтво рекламного тексту. Режим доступу: <http://um.co.ua/9/9-19/9-194285.html>
4. Кафтанджисев Х. Текст друкованої реклами. М : Смысл, 1995. 134 с.
5. Клицаков Ю. Правильний копірайтинг – подача та візуальна складова [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <https://yambus.com.ua/ru/>
6. Медведева О. Рекламна комунікація. Москва : УРСС, 2003. 218 с.
7. Оборіна О.В. Класифікація рекламних текстів як лінгвістична проблема [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <http://xne1aajfpcds8ay4h.com.ua/pages/view/601>
8. Основи рекламного тексту – Маркетинг. Режим доступу: http://8ref.com/10/referat_109432.html
9. Почепцов Г. Г. Комунікативні технології. Київ : Рефл-бук, 2000. 352 с.
10. Сагер Л. Ю. Мова реклами – заголовки [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <https://core.ac.uk/download/pdf/14060299.pdf>

Діана Ковтун

студентка II курсу спеціальності «Журналістика»

Науковий керівник: Васильченко В. М.,

кандидат філологічних наук, доцент,

завідувач кафедри журналістики

Національний авіаційний університет

(м. Київ)

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ЖУРНАЛІСТА У ВІДЕОБЛОГІНГУ

Робота журналіста і блогера абсолютно відрізняється своєю специфікою, де журналіст керується стандартами, які чітко визначені та відомі, а блогер ж ніяких стандартів немає, він вільний у виборі теми, подачі матеріалу, має змогу абсолютно різноманітно і непередбачувано інтерпретувати інформацію і мати при цьому свою

цільову аудиторію. Але дотримання журналістських стандартів для відеоблогера є не менш важливий компонент в роботі, хоча про це часто забувають, ті хто висвітлює важливі суспільні, соціально-економічні, політичні теми тощо. Так як вони конкурують тепер на рівні з відомими телеканалами, то це є майбутнє.

Зараз стало популярно знімати влоги, тобто показувати своє життя, ділитись корисними порадами, інтригами, а якщо бути точнішим, то показувати абсолютно все чим ти займаєшся і живеш. Але вважати такий формат журналістським матеріалом не можна. Тому потрібно над цим наполегливо попрацювати і подати глядачу не тільки цікаву, але й професійну інформацію.

Отож, можна виділити 3 основних особливості:

1. Якісна підготовка. Ніби все зрозуміло, але основним є те, що часто блогери не перевіряють інформацію, і розповсюджують фейкові новини, чи через не професійність, чи через гроші.

2. Монетизація. Звісно, ви будете отримувати певні кошти заробітку, але також вам доведеться «вкладати» в свій блог. Щоб про вас дізнались потрібно купувати рекламу, як і в самому ролику, так і для того, щоб ви висвітлювались в глядачів, як рекомендації.

3. Обладнання. Не менш важлива складова якісного контенту. Чим краща у вас апаратура, тим цікавіше і приємніше глядачу. Потрібно купити : камеру, петлички, освітлення – або ж винаймати щоразу.

Для прикладу, українських відеоблогерів є дуже багато, серед них «SlivkiShow», які мають 15,3 мільйона підписників, «RoomFactory» (3,8 мільйона), «SashaChistova» (1,5 мільйона), «Алена Венум» (5 мільйонів). Чи не найпопулярнішим серед україномовного YouTube є «Чоткий паца» (4,2 мільйона підписників), але назвати канал україномовним важко, оскільки члени команди спілкуються суржиком. Проте канал прославився своїми пародіями на популярні музичні кліпи і шоу, найвідоміша їхня пародія на кліп гурту «Время и Стекло» зібрала 52 мільйони переглядів . У команд «Чоткого паца» є ще один проєкт «VERTUHA», у якому теж знімають пародії, але здебільшого на українські програми, а не музичні кліпи [1, с. 5]. Тому, як бачимо, на прикладах цих відеоблогів, що можна мати багато підписників і заробляти чималі гроші.

Для того, щоб відео було цікавим і корисним потрібно завжди писати сценарій, щоб не було моментів, коли не знаєш що сказати, чи про що знімати. Для цього є декілька основних правил написання:

1. Час. Потрібно зайнятись тільки написанням і не відволікатись ні на що, сконцентруватись і поринути в певну тему.

2. Заздалегідь придумай кінцівку. Завжди має бути ідея до якої потрібно прийти в кінці ролика. Донести глядачу важливу інформацію, яку він має запам'ятати.

3. Емоції. Важливо доносити інформацію з сенсом, передавати різний спектр враження, здивування тощо.

4. Передай сенс через камеру. Ви маєте розуміти, що глядач не сидить біля вас і не перепитає в живу все. Тому інформація, яку ви несете має бути така, що начебто біля тебе поряд друг, якому ти захоплююче розповідаєш свої найяскравіші моменти.

Так як блог є виявом громадянської журналістики, в якій виявляється прагнення сучасних споживачів інформації до власної медіаторчості та діалогу. Він напряду зв'язаний з журналістикою.

На відміну від особистого щоденника, блог є публічним, інтерактивним – передбачає широкі можливості коментування та дискусії, і повинен стосуватись певних журналістських стандартів [2, с. 333].

Журналістика має абсолютно різні напрями для розвитку, тим більш, коли соціальні мережі витісняють телебачення, газети тощо, то інтернет стає основним шляхом майбутнього, що відкриває можливості абсолютної свободи слова. Тому такий шанс поєднати журналістські знання і сучасні можливості соціальних мереж обов'язково гарантує перемогу або великий успіх.

Список використаних джерел

1. Галаджун Зоряна, Бакай Роксолана. *Соціальні комунікації та журналістика*, 2020. С. 5.
2. Шевченко В. Е., Паливода К.. Новітні медіа та комунікаційні технології. Київ, 2012. С. 333.
3. Кузнецова О. Засоби масової комунікації. Львів, 2005. С. 80–81.
4. Досенко А., Погребняк І. Інтернет-журналістика. *Комунікативні маркери*. 2020. С. 130–132.
5. Михайлин І. Л. Основи журналістики. 2019. С. 396–401
6. Жученя К. Як заробляти на YouTube. <https://happymonday.ua/yak-zaroblyaty-na-youtube-sposoby-monetyzatsiyi>

Анна Лозко

студентка V курсу спеціальності «Журналістика»

Науковий керівник: Іващук А. А.,

кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент

Національний авіаційний університет

(м. Київ)

ВАРІАТИВНІСТЬ ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЖАНРОВИХ ФОРМ НОВИХ МЕДІА

У словнику іншомовних слів надається визначення терміна «трансформація» – це зміна перетворення виду, форми, істотних властивостей чого-небудь» [7, с. 839].

Науковець В. Теремко наводить цілу низку синонімів до цього поняття, серед яких: розвиток, процес, перетворення, модернізація, реформи, радикальні зміни, перехідний процес, перехідний період [9, с. 64].

Трансформація – ознака ефективності розвитку тої чи іншої сфери діяльності людини. Насправді це зміна, що складається з багатьох конверсій. Це дає нам право розглядати модифікацію як результат перетворення. Як слушно зазначив І. Михайлин, «основне поняття жанру виникає в глибинних шарах літератури та

науки перед тим, як перетворитися на публіцистику та використовуватись у своїй практиці та теорії» [5, с. 219]. Трансформація жанрів відбувається за вимогою часу і форматом нових медіа. Варто зауважити, що процес формування жанру постає на стику кількох гуманітарних наук, найважливішими з яких є журналістика, психологія, етика та естетика.

Розвиток загальних типів систем, особливо розвиток новин та новинних груп у сучасних реаліях, зумовлений об'єктивними вимогами нашого часу: зміною соціальних та економічних умов та пошуком найкращих стандартів впливу на обізнаності населення через засоби масової інформації. Відповідна модифікація жанрової групи, її варіативність та взаємний перехід також залежать від креативності особистості. З початку оригінальної публікації у формі жанрових змін новизна жанроутворення набула статусу колективного досвіду, розробленого відповідно до вимог фактичної новинної діяльності. Тому формування жанру, здається, є фактором оптимізації та стабільності творчого процесу, адже лише постійно шукаючи нові форми та способи втілення ідей, читачі можуть бути впевнені у стабільному інтересі до медіа.

Щоб приєднатись до стандартів європейської редакційно-видавничої практики, вітчизняні журналісти ефективно вдосконалювали форми та методи своєї роботи. Хоча, враховуючи національний менталітет та систему довготривалої цензури, цей процес не був простим та часом суперечливим.

На початку минулого століття новини та жанри новин світової та вітчизняної преси сильно стимулювали розвиток друкованих засобах масової інформації, а згодом і електронних медіа, оскільки ця група стикалася з сучасними проблемами з точки зору форми, форми та ефективності спілкування.

У даний час на процес формування громадської думки в Україні впливає неоднозначність політичного процесу, засоби масової інформації, лідери думок, блогери, тощо. Тому процес теорії інформації та формування жанру журналістської спільноти інколи переривається і сповільнюється, оскільки теорія не завжди відповідає вимогам реальності. У зв'язку з цим існує не тільки нагальна проблема, аналізу динаміки конкретних типів жанрів, але й розуміння того, які запити цільової аудиторії на сьогодні є актуальними [4, с. 7].

За результатами значної кількості досліджень було доведено, що аудиторія більше зацікавлена в аудіовізуальному контенті, тому що зображення може повністю передати зміст події. Таким чином, ми можемо отримати інформацію про подію, але більш в цікавому вигляді [10, с. 94].

Зараз суспільство має змогу обирати багато матеріалів про одну й ту ж подію з різних джерел, що допомагає зробити власні висновки. Інтернет-спілкування дає можливість поділитися власною думкою зі знайомими та друзями (Фейсбук, Твітер, Інстаграм). Можна сказати, що аналітичні жанри поступово перетворюються на анотації в соціальних мережах, тобто на поверхнево суб'єктивний аналіз інформації, отриманої з різних джерел [2, с. 39].

В наш час інтернет-версії журналів і газет є більш популярними ніж друковані видання. Це доказ того, що сучасного споживача цікавить доступність інформації та велика кількість візуального контенту [10, с. 94].

Як зауважує дослідниця А. Тепляшина, трансформації виникають, тоді коли один із жанрів не витримує конкуренції і об'єднується з іншими схожими жанрами. Найчастіше такі мутації відбуваються в соціальних мережах, або на новинних порталах, де щодня з'являється велика кількість нової інформації, яка має займатиме у читача якомога менше часу на «споживання». Адже для поширювачів повідомлень, важливо, щоб їхній контент був затребуваний [8, с. 24].

На думку А. Іващук, «система жанроутворення української журналістики – складний процес, який постійно розвивається, відповідно до зміни соціально-економічних суспільних умов, запитів громадської думки, творчості окремих особистостей, які щоденно збагачують систему жанроутворення індивідуальними новаціями, що згодом стають колективним досвідом» [4, с. 12].

Дослідник В. Здоровега виділяє три групи журналістських жанрів : інформаційні, аналітичні та художньо-публіцистичні. На його думку жанр може бути видозмінений відповідно до рефлексивної точки зору [3, с. 243].

Науковець В. Різун базує класифікацію жанрів на понятті стилю, оскільки, на його думку, стилю новинних текстів не існує поза стильовими характеристиками творів [6, с. 126].

Звичні нам журналістські жанри швидко адаптуються до нових платформ, не зазнаючи при цьому ніяких змін. Такі жанрові форми, як: інтерв'ю, рецензія, коментар, есе та замітка. Особливість інтерв'ю як жанру полягає у фактах, подіях та достовірності інформації, яка надходить безпосередньо від компетентної людини, таким чином можна вважати цей жанр максимально «чистим» та підготовленим для різних майданчиків поширення. Інтерв'ю вдало видозмінилося під відео формат й відповідно добре модифікується до нових медіа змінюючи лише обсяг поданої інформації.

Розглянемо рецензію як модифікований жанр для цифрових медіа, вилучення основних складників цього жанру зумовлене зменшенням об'єму інформації з метою скорочення обсягу, задля більшої популярності рецензії в соціальних мережах.

Коментар найбільш вдало пристосувався до нових медіа, оскільки цей жанр містить в собі всі принципово важливі властивості модифікованого жанру, короткий об'єм та чіткість висловлювання.

Художній жанр есе вдало адаптується до сучасних реалій, видозміненим есе можна назвати розгорнуті пости в соціальних мережах. Висловлювання думки на певну тематику в цифрових медіа відповідає жанру есе.

Найбільш органічно адаптувався жанр замітки, який сам по собі має усі якості притаманні для соціальних мереж, тому цей жанр майже не зазнав трансформації.

Аналізуючи мінливість та трансформаційний характер якогось конкретного виду журналістики (наприклад, інтерв'ю), слід зазначити, що існує безліч визначень

інтерв'ю, які є жанром та методом збору інформації. Наприклад, західні експерти вважають, що інтерв'ю – найкращий спосіб донести інформацію до читачів. А німецькі дослідники вважають, що інтерв'ю в першу чергу використовується для того аби записувати висловлювання деяких людей на певні теми [1, с. 146].

Отже, не існує загальної думки, як варіативність і трансформація жанрових форм вплинули на сприйняття інформації читачами. Безперечно нові медіа передбачають трансформацію всіх журналістських жанрів до більш менших форм, тому що сучасна людина сприймає інформацію дуже швидко і не любить велику кількість тексту. Доступність, оперативність, правдивість та лаконічність – це ті складові, які сучасна людина бажає побачити відкривши той чи інший інформаційний файл.

Список використаних джерел

1. Вайшенберг З. Новинна журналістика. Академія української преси, Центр вільної преси, 2004. 260 с.
2. Гвоздев В. Трансформації ЗМІ та медіаудиторії в умовах глобалізації. Наукові записки Інституту журналістики. 2012. Т. 47. С. 38–41.
3. Здоровега В. Теорія і методика журналістської творчості. Львів : ПАІС, 2004. 268 с.
4. Іващук А. Варіативність та взаємоперехід інформаційних жанрів у сучасній українській пресі. Київ, 2009. 17 с.
5. Михайлин І. Історія української журналістики. Період становлення: від журналістики в Україні до української журналістики. Харків : Прапор, 2004. 320 с.
6. Різун В. Літературне редагування. Київ : Либідь, 1996. 234 с.
7. Словник іншомовних слів. Київ : Головна редакція УРЕ, 1985. 968 с.
8. Тепляшина А. К вопросу типологии жанров массовой прессы. Жанры в журналистском творчестве. СанктПетербург : Изд-во С.-Петербур. гос. ун-та, 2004. С. 16–28.
9. Теремко В. Виклики і стратегії. Київ : Академвидав, 2012. 328 с.
10. Хітрова Т. Тенденції трансформації класичних жанрових моделей. Київ : Інститут журналістики КНУ ім. Тараса Шевченка, 2010. Вип. 9 (34). С. 89–95.

Ярослава Мазурок

студентка IV курсу спеціальності «Журналістика»

Науковий керівник: Васьківська О. Є.

кандидат педагогічних наук,

Національний авіаційний університет

(м. Київ)

РОЗВИТОК ТА СУЧАСНИЙ СТАН ФУД-ЖУРНАЛІСТИКИ

Фуд-журналістика в усьому своєму різноманітті має помітний вплив на формування культури їжі в сучасному світі, яка, своєю чергою, розвивається і зачіпає все більше сфер життя: сьогодні їжа – це здоров'я, дозвілля, бізнес і засіб комунікації.

Фуд-журналістика або ще можна вживати термін «гастрономічна журналістика» – поняття широке, яке складається, щонайменше із двох великих пластів: журналістики рецептурної і журналістики ресторанної. Рецептурна журналістика – це здебільшого один із двох варіантів: або репортаж, якщо людина

пише цікаво, або сміття, якщо це роблять одноманітно (йдеться про те, що рецепти блукають із видання до видання, і новизна зазвичай полягає лише у барвистості оповіді про процес приготування) [4].

Однією з перших форм комунікації, пов'язаної з гастрономічною сферою, є кулінарний рецепт. Його можна віднести до найпершої модифікації гастрономічного тексту. Спочатку рецепти передавалися «на словах» від кухаря до учня, від матері до дочки, тому основною була усна форма існування рецепту. З кінця XIV століття у Німеччині й у XVI столітті у Росії почали з'являтися письмові «збори рецептів», а вже з них виникали перші кулінарні книжки [1, с. 16].

Наступним етапом у фуд-журналістиці вважається поява кулінарних рецептів та рубрик у періодичній пресі. У 1852 році з'явився жіночий журнал «Englishwoman's Domestic Magazine» (Домашній журнал англійської жінки). Це видання було орієнтованим на домогосподарку – мати та дружину, яка сама виконувала всю роботу по дому. В журналі були рубрики про моду, домашніх тварин, і, звичайно, кулінарія, яку вела дружина редактора – Ізабела Бітон [5].

Згодом почало з'являтися все більше жіночих журналів, що все частіше друкували гастрономічні тексти – рецепти, огляди ресторанів і таке інше.

У XX столітті всі журнали почали ділитися типологічно, так з'явилися «журнали за інтересами», серед яких було представлено багато видань, присвячених гастрономічній сфері: «Смачний» (Delicious), «Хороша їжа» (Good Food) [1, с. 18].

З 1960 року почала розвиватися закордонна телевізійна food-журналістика, що включала в себе різноманітні шоу, конкурси, тематичні вставки в передачі про домашнє господарство та інші. Найбільшого розквіту цей напрям досяг у 1990- 2005 роках, коли були створені медіапроекти, що і стали світовими зразками кулінарних та гастрономічних шоу: The galloping gourmet Грема Кеппа, Food 911, Hell's Kitchen і The F-Word Гордона Рамзі, The Naked Chef, Jamie at home, Jamie's 30 minute meals Джеймі Олівера, MasterChef, RiverCottage Х'ю Фернлі-Уітінгстола, Kitchen Chemistry Хестон Блюменталь, Cake Boss Бадді Валастро, The Hairy Bikers, Cookbook Дейв Майерса та Саймон Кінга, My Kitchen Rules, French Food At Home, Bachha Party та ін. [2, с. 71].

Нині фуд-журналістика розвивається не тільки в рамках офлайн-ЗМІ, але і в онлайн-медіасередовищі. Більшість інтернет-ресурсів, присвячених темі харчування, пройшли шлях від пасивної моделі подачі матеріалу до тематично-різноманітної, інтерактивної, націленої на двосторонню взаємодію з користувачем. Усі офлайн-фуд-видання, телевізійні та радіопередачі фуд-тематики мають свої онлайн-представництва, у тому числі й у соціальних медіа [2, с. 72].

В реаліях сьогодення, з розвитком технологій, гастрономічні інтернет-видання пройшли шлях одноманітності до формування тематичних розділів і появи великої різноманітності у подачі інформації, яскравою рисою яких є взаємодія з читачем, так звані «двосторонні відносини».

Обов'язковою рисою фуд-журналістики є багате візуальне наповнення. Це очевидно: завдання такої журналістики – викликати в аудиторії інтерес до їжі як культурного об'єкта, тому часто на сторінках гастрономічних журналів їжа перетворюється на мистецтво.

Рідкісний варіант найвищого пілотажу – це коли, переказуючи рецепт, людина пише репортаж про те, як приготувала кілька різних варіацій, при чому деякі з них або знайшла, у до того не оприлюднених джерелах, або здогадалася спробувати сама. При цьому можна доповнити легенду окремої страви думками кількох істориків, які мають на її походження і оригінальний смак різні погляди [4].

Найчастіше фуд-журналістику асоціюють із кулінарними критиками, збірниками рецептів, гастрономічними книгами та журналами. Але фуд-журналістика цим не обмежується. Це повноцінна критика, повноцінна публіцистика. Гастрономічний журналіст може писати про що завгодно – науку, економіку, екологію, медицину, подорожі і т.д. Хороший текст про їжу не стільки про саму їжу, як про світ крізь призму гастрономії. Тому немає ніяких обмежень у темах. Їжа для автора – це універсальна мова, яка доступна всім, себто зрозуміла будь-якому читачеві [3, с. 13].

З плином часу, розвитком технологій та вільним доступом до інформації, сьогодні фуд-тематика є популярною серед людей різного віку та статті. Медіа допомагає висвітлити фуд-спадщину і знайомити з новими ідеями системи харчування та використання продуктів і способу їх приготування.

В реаліях сьогодення, фуд-журналістика, або «гастрономічна журналістика» є основою для медіапроектів. Фуд-журналістика може з успіхом існувати в різних формах зі своїми особливостями побудови медіатексту: у вигляді періодичних глянцевого видань вона стане предметом естетики, виходячи окремою рубрикою в журналі вона розширить коло інтересів, а також багатопрофільним виданням, що містить елементи професійного кулінарного довідника.

Процес розповіді про культуру їжі, є не легким, тому що потрібно створити уявлення, того чи іншого рецепту, яке залишить приємний відбиток в пам'яті та аудиторія матиме бажання повернутися до розповідей такого автора.

Список використаних джерел

1. Дроздова С. Б. Гастрономический текст в России и Европе: от кулинарной книги к блогу. *Научный форум: Филология, искусствоведение и культурология* : материалы XVII междунар. науч.-практ. конф., (Москва, 25 июня 2018 г.). 2018. С. 15–20.
2. Лазуткина Е. В. Основные этапы развития фуд-журналистики и фуд-блоггерства. *Челябинский гуманитарий*. 2020. №2 (51). С. 69–75.
3. Сафарова Е. Р. «Гастрономічна журналістика: новаторство та перспективність». *Дипломна робота на здобуття ступеня бакалавра спеціальності «Журналістика»*. Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2018. 100 с.
4. Власюк О. Новинки у ресторанах мали би висвітлюватися не гірше, ніж перехід депутата до іншої фракції. URL: <https://medialab.online/news/novy-nky-u-restorana-h-maly-by-vy-svitlyuvaty-sya-ne-zgirsh-nizh-perehid-deputata-do-inshoyi-fraktsiyi/> (дата звернення 07.11.2021).
5. Women Press and Publishing. URL: <https://www.theguardian.com/books/2008/dec/20/women-pressandpublishing> (дата звернення 28.10.2021).

Ольга Маслоva

студентка II курсу спеціальності «Журналістика»

Науковий керівник: Кевлюк І. В.,

старший викладач

Національний авіаційний університет

(м. Харків)

НАЙЕФЕКТИВНІШІ ШЛЯХИ ДОНЕСЕННЯ ВАЖЛИВОЇ ДЛЯ СУСПІЛЬСТВА ІНФОРМАЦІЇ ЖУРНАЛІСТОМ У НАШІ ЧАСИ

Журналістика – це професія, яка включає збір інформації з певної теми, а потім повідомлення результатів і висновків ширшої аудиторії через друковані, цифрові або мовні ЗМІ. Журналісти передають інформацію у вигляді звітів про розслідування, новини, статті, колонки та огляди. Звіти про розслідування та тематичні статті – це довші форми, які повністю розкривають історію та більше деталей. Новини, стовпчики та огляди - це коротші форми статей, призначені для конкретних рішень теми без детального опису.

Мета журналістики – дослідити та повідомити про події, які по-різному на життя людей та суспільство. Різні види охоплюють різні аспекти життя, які журналісти на суспільство, звертаються до різної аудиторії та висувають вимоги до об'єктивного повідомлення фактів.

Журналісти у наш час мають бути максимально прозорими щодо джерел та методів. Навіть у світі зростаючої кількості голосів «правильне розуміння» є фундаментом, що будується решта контексту, інтерпретація, коментарі, критика, аналіз і дебати. На цьому форумі з часом вириває велика правда.

У міру як люди стикаються з потоком даних, що постійно збільшується, вони відчувають все більшу – не меншу потребу – в постачальниках інформації, що займаються пошуком і перевіркою новин і розміщенням їх у контекст [1].

Для того, щоб потенційні клієнти та постійні прихильники того чи іншого виду інформації повною мірою були інформовані про те, що їх цікавить, професійний журналіст повинен мати можливість донести до них свої повідомлення найбільш ефективним методом. Це стосується не тільки цікавої інформації, яку надає працівник ЗМІ, а й такої, що повинна бути оприлюднена через якусь загрозу від її незнання або ще у якихось критичних випадках.

Саме тому при визначенні ефективних методів та шляхів донесення важливої інформації журналістом, слід враховувати багато різних факторів та нюансів. Розглянемо декілька основних критеріїв, за допомогою яких спеціаліст в області ЗМІ зможе краще оцінити рівень впливу інформації, яку він хоче донести й вибрати свій шлях її оприлюднення:

1. Вік. Це має значення, якщо інформація, яка доноситься має вікову залежність від того, з якою вірогідністю її будуть читати ті чи інші люди різного віку або навіть покоління. У сучасному світі не так давно з'явилася тенденція різкого перепаду інтересів юнаків та підлітків з, здавалося б невеликою різницею у віці. У зв'язку з цим треба розуміти, які джерела поглинання інформації

використовують різні вікові категорії (наприклад, підлітки та молодь отримують інформацію переважно Інтернету, а ось більш дорослі категорії віддають перевагу «друкованим» виданням (газети, журнали, буклети тощо) та телевізійним передачам.

2. Стаття. Всі ми знаємо, що зазвичай чоловіки люблять футбол та рибалку, а жінки прикраси, одяг або косметику. На це теж слід звертати увагу при виборі методу розповсюдження інформації, адже, наприклад, інформацію (у якомусь жіночому журналі або у групі в соціальних мережах) про поширеність дитячих хвороб зазвичай більш корисна саме жінкам, тому не слід ігнорувати такий, здавалося б неважливий, нюанс, як стаття

3. Національність читачів. Якщо наш вітчизняний журналіст хоче написати статтю, яку розраховано на мешканців інших країн, він повинен усвідомлювати, чим вони відрізняються від жителів України. Наприклад, у нас одна з найпопулярніших соціальних мереж – це Інстаграм, а ось в Америці популярності зазнав інший аналог – Фейсбук. Тому при виборі способу донесення слід аналізувати, що і у яких регіонах більш популярне.

Ні для кого не секрет, що зараз Інтернет охоплює майже всі сфери повсякденного життя. Тому використання соціальних мереж для донесення важливої інформації журналістом є одним з найефективніших шляхів цієї задачі.

Тут слід окремо розглянути тему блогінгу. Блоги та письмові роботи журналістів дуже різні, але багато в чому взаємопов'язані. Основна відмінність між ними в тому, що журналістика – це просто факти, а блоги містять думку письменника [2]. Сама по собі професія журналіста дає йому змогу покращити багато сфер життя, та вирішити дуже складні ситуації. І тут головне не красиве написання тексту публікації, дуже важливо збирати прихильників, які будуть читати чи дивитися інформацію, яку хоче донести журналіст, за рахунок відвертості.

Дуже багато сучасних блогерів допомагають дитячим будинкам, притулком для тварин, хворим тощо. І саме такі блогери дійсно мають силу слова, тому що люди. Які бачать гарні вчинки, починають довіряти блогеру і разом з ним допомагають тим, хто цього потребує.

Це торкається не тільки волонтерства, навіть просування якогось посилання чи ідеї, що може покращити світ, це вже те, що сподобається багатьом людям і через це журналіст буде мати постійних прихильників.

Ще один дуже великий плюс у висвітленні журналістської інформації в блогінгу це те, що в традиційних засобах масової інформації журналістам не доводиться чекати на вихід наступної газети або наступного теле- чи радіошоу. Блогери можуть опублікувати нову інформацію за секунди у час, коли захочуть і це до речі дуже важлива перевага у конкуренції [2].

І хоч багато хто не признає професію блогера і тим паче не може зв'язати її з журналістикою, ні блогери, ні журналісти не краще один за одного, вони просто різні. Чудово мати різні способи здобуття інформації та освіти з певних тем. Іноді

нам потрібні факти, а іноді ми хочемо дізнатися про думку людей з цієї теми. А об'єднання цих двох категорій тільки доповнюють одна одну і підвищує ефективність розповсюдження інформації у професії журналістів.

Список використаних джерел

1. Білл К. Елементи журналістики [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: https://www-americanpressinstitute-org.translate.google.com/journalism-essentials/what-is-journalism/elements-journalism/?x_tr_sl=en&x_tr_tl=ru&x_tr_hl=ru&x_tr_pto=nui,sc.

2. Філінг К. Л. ізнця між веденням блогу та журналістикою [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <https://sites.psu.edu/fillingcas272/2015/03/05/difference-between-blogging-and-journalism/>.

Максим Ніколаєв

студент кафедри журналістики

Науковий керівник: Шульгіна В. І.

доктор філологічних наук, доцент,

професор кафедри журналістики

Національного авіаційного університету

(м. Київ)

УКРАЇНСЬКІ ЕКСПАТИ НЕ ЗАБУВАЮТЬ СВОЮ БАТЬКІВЩИНУ

За останній рік неодноразові заяви президента Зеленського про важливість української діаспори викликали значний інтерес і почуття очікування в українських громадах по всьому світу. Цей новий акцент на діаспорі був підкреслений спікером парламенту України Дмитром Разумковим під час його візиту до Швейцарії на початку березня 2020 року, де він зробив своїм пріоритетним завданням зустрітися з представниками української громади країни і вислухати їх пропозиції щодо шляхів поліпшення зв'язків з Україною. Вітальний жест Разумкова показало прагнення почути українську діаспору, а також натяк на невикористані переваги, які Україна могла б отримати від більш тісної взаємодії [1].

В даний час, українська діаспора налічує близько 15 мільйонів по всьому світу, які завжди грають активну роль в підтримці України. Події кінця 2013–2014 років в Україні не були винятком. Кількість варіюється через різні підходи до визначення слова «українець». Одні дослідники вважають українцями всіх людей з українським корінням в перших і других поколіннях предків, інші використовують офіційну статистику або нараховують тільки тих, хто позиціонує себе як українці. Також є велика кількість так званої «тимчасової» діаспори: емігрантів, які виїхали вчитися або працювати і планують повернутися в Україну [2].

Надаючи українській діаспорі демократичне представництво в країні, уряд створить значно більш інклюзивний парламент і продемонструє, що бачення президента Зеленського по залученню світової української спільноти є справжнім. Тим часом, після десятиліть втрачених можливостей величезна українська діаспора, нарешті, зможе продемонструвати, наскільки багато вона може запропонувати Україні.

Відносини діаспори зі своєю батьківщиною мають приливи і відливи. Українська діаспора була в ейфорії, коли розвалився Радянський Союз і Україна проголосила незалежність у 1991 році. Відкриття України для Заходу і, зокрема, для української діаспори означало можливість повернення емігрантів в першому поколінні, а також для другого і третього покоління. членів покоління, щоб зв'язатися з родичами, яких вони ніколи не зустрічали або знали тільки через листи. Багато українців з діаспори також наполегливо працювали, щоб зібрати гроші і почати проекти на підтримку різних ініціатив громадянського суспільства в новій незалежній країні.

У Канаді діють українські культурні центри, наприклад, створений в 1916 році Інститут Святого Петра Могили недалеко від Саскачеванського університету, який проводить культурні заходи, надає проживання студентам українського походження, проводить літні курси з української мови, літератури, мистецтва та історії. Центрами культурного життя діаспори є Український православний кафедральний собор Святого Володимира (Торонто) і Український культурно-освітній центр «Осередок» (Вінніпег). Український культурний центр Торонто організовує культурні заходи для української канадської громади, тут розміщуються офіси української канадської націоналістичної газети «Гомін України».

Активно розвиваються ЗМІ української діаспори. Налічується 600 релігійних або політичних газет і періодичних видань. Проти, Народжені в Канаді нащадки українців не прив'язані до канадсько-українських ЗМІ, хоча інтерес до української тематики присутній. Скорочення читацької аудиторії українською мовою компенсується виданням на двох мовах. Дві провідні організації – Українська національна федерація та Ліга українських канадців – випускають основні газети, у яких кілька тисяч передплатників. Це двомовне видання «Новий Шлях», що пише на різноманітну тематику і «Гомін», націоналістичне політичне видання українською мовою. Ще одна значущих видань – незалежна двомовна газета «Український тижневик», яка публікує матеріали, що висвітлюють життя української громади в Західній Канаді [3].

Євромайдан, подальша окупація Криму та війна на сході України мобілізували активістів, волонтерів, асоціації та фонди, але також надихнули раніше неактивних українців за кордоном і викликали потужну хвилю активності діаспори в Великобританія і Польщі. Всі учасники швидко відреагували на події в Україні – майже всі українські організації в Лондоні та Варшаві і активні громадяни двох країн об'єдналися, щоб допомогти і підтримати Україну. [4]

У відповідь на ескалацію військових дій в східних регіонах України мережі діаспори направили свої зусилля на те, щоб переконати уряди своїх країн, які приймають підтримати положення Будапештського меморандуму, міжнародної угоди, що надало Україні гарантії безпеки в обмін на її без'ядерний статус в 1994 році. Коли ці зусилля виявилися марними, українські громади а кордоном перейшли до великомасштабних пропагандистським кампаніям, змусивши уряд США і

Канади ввести санкції відносно Російської Федерації і доставити військову і гуманітарну допомогу Україні.

Тим часом, в період з 2014 до 2018 року гуманітарна допомога на суму понад 30 мільйонів доларів була доставлена з Канади в Україну в рамках великомасштабних транснаціональних приватних ініціатив з надання допомоги. У той час як Український канадський конгрес лобіював уряд Канади на підтримку української армії через офіційні канали, багато діаспори збирали пожертви для надання військової та гуманітарної допомоги безпосередньо на українських фронтах [5].

Рух Євромайдану об'єднав українців з різних політичних, етнічних, релігійних і соціально-економічних верств. Ми спостерігаємо мобілізацію різних учасників української діаспори у Великобританії і Польщі, які втягують діаспору і міжнародні співтовариства мігрантів в допомогу Україні.

Слід зазначити, що після Євромайдану в Україні відбулися деякі позитивні зрушення з точки зору впливу діаспори. Найбільш яскравими прикладами є репатріанти з української діаспори, які займали або продовжують займати високі посади в українському уряді, такі як Уляна Супрун, виконуюча обов'язки міністра охорони здоров'я України до 2019 року.

Один з ключових висновків полягає в тому, що завдяки Євромайдану і війні на сході України українська діаспора мобілізувалася, зміцніла і згуртувалася. Більш того, вона перетворилася з більш внутрішніх в більш орієнтовані зовні громади, які, в результаті, тепер заявляють про свою частку в українських справах.

Надаючи українській діаспорі демократичне представництво в країні, уряд створить значно більш інклюзивний парламент і продемонструє, що бачення президента Зеленського по залученню світової української спільноти є справжнім. Таким чином, після десятиліть втрачених можливостей, величезна українська діаспора, нарешті, зможе продемонструвати, наскільки багато вона може запропонувати Україні.

Список використаних джерел

1. Зеленський та діаспора. Що може змінитись у Верховній Раді [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <https://nv.ua/ukr/opinion/ukrajinska-diaspora-u-sviti-yak-zelenskomu-zminiti-verhovnu-radu-ostanni-novini-50081807.html>.
2. Reshetchenko D. Social and Political Life of Ukrainian Diaspora and its actions in support for Ukraine In November 2013 – March 2014 [Електронний ресурс] / Dmytro Reshetchenko. Режим доступу до ресурсу: <https://www.cairn.info/revue-cahiers-sens-public-2014-1-page-65.htm>.
3. Ukrainian Canadians [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <https://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/article/ukrainian-canadians>.
4. Do Diasporas Matter? The Growing Role of the Ukrainian Diaspora in the UK and Poland in the Development of the Homeland in Times of War [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <http://www.ceemr.uw.edu.pl/vol-8-no-1-2019/special-section/do-diasporas-matter-growing-role-ukrainian-diaspora-uk-and-poland>.
5. Canada's engagement in Ukraine [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <https://www.international.gc.ca/world-monde/country-pays/ukraine/relations.aspx?lang=eng>.

Тетяна Олесевич (Карпишин)

студентка 6 курсу спеціальності «Міжнародні відносини»

Науковий керівник: Шульгіна Н.І.,

доктор філософських наук, професор

Національного авіаційного університету

(м. Харків)

ОСОБЛИВОСТІ ПОДАЧІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ УКРАЇНСЬКИМИ МЕДІА

У ХХІ столітті перед людством постала екологічна катастрофа, до якої, як стверджують вчені, залишаються лічені кроки. Усім відомо, як швидко змінюється клімат, як у Тихому океані плаває цілий континент пластика розміром з половину Австралії, як українці споживають воду, яка не відповідає нормам. Все це призводить до глобальних проблем, які на порядку денному потребують вирішення. А посприяти цьому допоможе екологічна журналістика.

Саме вона накладає відповідальність на журналіста, який інформує про стан довкілля, шукає шляхи подолання проблеми й намагається достукатись до людства та влади через найефективніший та наймасовіший інструмент поширення інформації – Інтернет. У «глобальній павутині» екологічна тема має належне місце, але в Україні вона лише на етапі розвитку. У нашій країні одиниці спеціалізованих редакцій, які висвітлюють екологічні проблеми у всіх напрямках, а публікації загального типу, які подають більшість українських ЗМІ, повідомляються як другорядні події місцевого значення.

Нам вдалось дослідити, що в Україні існує лише три медіа, які мають спеціально відведену рубрику для екологічної тематики – «GreenPost», «Рубрика», «Суспільне». У порівнянні із міжнародними медіа, це дуже мізерний відсоток, але враховуючи їхню активність та ефективний вплив на населення, вони мають усі шанси, аби усунути екологічну катастрофу, яка постала як перед нашою країною, так і перед цілим світом.

Аналіз висвітлення екології з вересня 2020 по вересень 2021 рік у таких медіа як «GreenPost», «Рубрика», «Суспільне», «УНІАН», «24 канал» показує, що в Україні не так багато існує ексклюзивних розслідувань та репортажів на екологічну тематику. Більшість медіа обходяться лише простими замітками. Так, великих зусиль для висвітлення проблем докладає спеціалізоване видання «Рубрика», яке розробило десятку документальних фільмів: про забруднене повітря у промислових містах Кривий Ріг, Маріуполь, Запоріжжя, вирубування лісів, добування бурштину, проблему сміттєзвалищ, питання шахт на Донбасі, деградацію ґрунтів, про водні ресурси й про утилізацію залишків радіоактивних речовин. Тим часом за рік видання опублікувало 113 матеріалів, які супроводжувались фотографіями та діаграмами – більшість з них написані у вигляді заміток. До того ж медіа найбільше висвітлює ініціативи, новітні технології, які сприяють подоланню екологічних проблем – таких новин аж 26.

Не відстають і журналісти «GreenPost», які проводять власні спецрозслідування та найбільше в Україні пишуть про екологічну проблему. З вересня 2020 по вересень 2021 рік видання опублікувало 3458 новин. Зокрема, найбільше «GreenPost» висвітлювало цікаві факти про природу, стихійні лиха та виступало на захист тварин. Знову ж таки, більшість опублікованих новин – у вигляді заміток, але видання має і резонансні матеріали. Так, їхні журналісти у власному репортажі розповіли про небезпечні озера в Донецьку, в які вилили 443 тисячі тонн хімічних відходів, а у розслідуванні показали, які міста найбільше скидають нафтопродуктів до водойм України. Окрім цього, видання створювало власні відеоролики про забруднення і публікувало їх у власних соцмережах.

Всі інші українські ЗМІ майже не заклопотані екологічною кризою. Зокрема, телерадіомовник «Суспільне» за рік не опублікував жодного розслідування чи репортажу, натомість висвітлив 887 екологічних новин у вигляді заміток в спеціалізованому розділі «Природа». Проте, майже половина із цих матеріалів – новини про погоду. Якщо у пошуковій системі ввести слово «Еко», видання «УНІАН» подає 247 новин, де найбільше висвітлено інформації про стан довкілля, води й забруднення саме в Україні.

На «телеканалі новини 24» ситуація дещо краща, оскільки окрім звичайних заміток, канал проводив власні дослідження. Звісно, їх не так багато, проте, вони у нього є. За рік він опублікував 677 матеріалів. Найбільше медіа висвічувало стан довкілля та ініціативи, як українські, так і закордонні. Також журналісти у репортажах розповідали про стан води в Україні. Так, вони показали цвітіння Південного Бугу та Дніпра, в яких стало не лише небезпечно купатись, але й користуватись цією водою з крана.

Таким чином в Україні екологічна тема недостатньо висвітлена в медіа, як політика чи економіка. Спеціалізованих редакцій, які висвітлюють екологічні проблеми у всіх її напрямках, взагалі одиниці. За нашим аналізом, таких медіа в нашій країні – лише три («GreenPost», «Рубрика», «Суспільне»), які мають спеціально відведену рубрику для екологічної тематики й активно її наповнюють. Інші ЗМІ намагаються висвітлювати екотеми, проте вони не дають об'єктивної та широкої площини проблем, не проводять досліджень, спецрозслідувань і не показують повної картини екологічної кризи. У їхніх публікаціях відсутні аналітичність та заглиблення у зміст і причини подій та явищ.

На нашу думку, якби спеціалізованих ЗМІ було б не три, а хоча б декілька десятків, переконані, наше довкілля не було б в такому критичному стані. Адже засмічені вулиці, забруднене повітря залежить тільки від нас і нашої поведінки. А якщо про проблему завжди говорити, показувати її наслідки та результати, приймати правильні рішення зі сторони правління, екологічну кризу можна подолати.

Список використаних джерел

1. Документальні фільми Екорубрики. URL:
<https://www.youtube.com/playlist?list=PLCdNfAejg090lZrEumVjXKTWWM4xc1iH>

2. Листопад О. Смертельні озера Донбасу: отруєння загрожує навіть Азовському морю
URL: <https://greenpost.ua/news/smertelni-ozera-donbasu-i2462>
3. Рубрика. URL: <https://rubryka.com/category/ecorubryka/>
4. Савченко М. Витягнули з річки 20 мішків сміття: в Херсоні до Дня Дніпра провели акцію «Пошук не скарбів». URL: https://24tv.ua/do-dnya-dnipra-hersoni-proveli-aktsiyu-poshuk-ukrayina-novini_n1674799
5. Суспільне. URL: <https://suspilne.media/nature/>
6. УНІАН. URL:
https://www.unian.ua/search?q=%D0%B5%D0%BA%D0%BE&token=yR1S2_at8ki5cxE-uUreqUXOG113olg_pS3YtdSgQos
7. 24 канал. URL:
<https://24tv.ua/search?searchValue=%D0%B5%D0%BA%D0%BE&exact=false&relevance=false&mode=all&startDateFilter=2008-01-01&endDateFilter=2021-11-04>
8. GreenPost. URL: <https://greenpost.ua/news/ecosphere>

Анастасія Оприщенко

студентка II курсу магістратури спеціальності «Журналістика»

Науковий керівник: Шульгіна В. І.

доктор філологічних наук, доцент,

професор кафедри журналістики

Національний авіаційний університет

(м. Київ)

НОВІ МЕДІА: МАЙДАНЧИКИ ДЛЯ ПРОСУВАННЯ ЖУРНАЛІСТСЬКОГО КОНТЕНТУ ТА СПОСОБИ ЗАЛУЧЕННЯ АУДИТОРІЇ

Для розуміння можливостей нових медіа маємо пояснити, як вони виникли та закріпились у світі. У 1980-х рр. Міністерство оборони США на основі мережевих протоколів (сукупність правил, завдяки яким створюється єдиний простір передачі даних) розробляє проекти Advanced Research Project (ARPANET). Їх створювали на випадок ядерної війни аби мати можливість об'єднати усі американські комунікації. Як зазначає дослідник М. Кастельс, саме з цього «сміливого» на той час плану виникла мережа, яку ми називаємо Інтернет. «Зрештою, ARPANET – мережа, створена Міністерством оборони США, стала основою глобальної горизонтальної комунікаційної мережі з тисяч комп'ютерних мереж (для комп'ютерно-грамотної еліти, що складається з приблизно 20 млн. користувачів у середині 1990-х років, та зростає разом із ними)» [4, с. 6].

Поява інтернету зумовила становлення онлайн-медіа, тобто – нових медіа. Маємо зазначити, що нові медіа в мережі інтернет стосуються саме засобів масової комунікації, які, використовуючи інструментарій мережі, можуть передавати та отримувати інформацію. Нові медіа мають кілька властивостей: інтерактивність, мультимедійність, гіпертекстуальність. На сьогодні, вони є актуальними для користувачів, які мають запит на самостійність комунікації, споживання та створення контенту. Дослідник Він Кросбі, вивчаючи питання комунікації у медіа, виділив три можливих типи: міжособистісну (розмова, листування), комунікацію від одного до багатьох (мас-медіа), та комунікацію усіх з усіма або (many-to-many). Кросбі схилився до думки, що нові медіа можуть бути зручною платформою для ЗМІ. Він пояснював, що нові медіа є третьою моделлю комунікації, що об'єднала переваги перших двох – міжособистісної та масової комунікацій і наголошував «на здатності нових медіа

забезпечувати інформаційну взаємодію «багато з багатьма» та надавати учасникам цього процесу можливість контролювати контент» [5, с. 56].

Сьогодні українські ЗМІ або обирають нові медіа для більшого розповсюдження свого контенту у цифровому вигляді, або самі стають «новим медіа» (конвергентними медіа). Переходять до мережі і на одному ресурсі повністю відтворюють своє видання. Форми журналістського контенту у нових медіа залишилися майже незмінними: текстові, матеріали, відео, аудіо та фото просто перейшли у цифровий простір та розмежовувалися на більш зручних платформах. Однак, також виникли і нові, замість радіо — подкасти (як у аудіо так і у відео форматі), замість телебачення окремі випуски на онлайн-сайтах, або у мережах (менше реклами, більш зручний пошук та інтерфейс).

Для того, аби зрозуміти, як сучасним українським ЗМІ краще просувати свій контент та охопити більшу аудиторію, маємо визначити, які існують види нових медіа. Звичайно, першими маємо згадати соціальні мережі, які повністю задовольняють потреби користувачів у двосторонній комунікації та мультимедійності. Серед них за формою подачі контенту виділяють наступні:

- месенджери та мережі для обміну думками, просування себе як бренду, пошуку спільнот та персоналій – «Фейсбук» та його «Мессенджер», «Твіттер», «Вотсап» (WhatsApp), «Вайбер», «ВіЧат» (WeChat); «Тамблер» (Tumblr);

- додатки для обміну фотографіями, малюнками та майданчик для візуального контенту митців — «Інстаграм», «Снепчат», «Пінтерст»;

- майданчики для відео контенту різного спрямування – «Ютуб», «Тік-Ток» та ін.

Найпопулярніші з них – Фейсбук, Твіттер, Ютуб, Інстаграм. Наприклад, у Фейсбуці на 2021 рік майже 2 мільярди користувачів зі всього світу, 50% яких є активними користувачами. Хоча на думку дослідниці Анни Данько-Сліпцової, нові медіа — це не лише соціальні мережі. Телебачення, радіо, газети та журнали переходять до новинних сайтів, набуваючи більш різних та цікавих мультимедійних форм. «Деякі друковані видання заявили про закриття паперових версій (наприклад, Newsweek) і концентрації зусиль на розвитку Інтернет-проектів. Телекомпанії випускають спеціальні програми для перегляду власних новин та інформаційних передач на iPhone, смартфонах (наприклад, телеканал 24 в Україні)» [3, с. 80].

З огляду на те, що нові медіа охоплюють більшу сферу, ніж просто соціальні медіа, маємо виокремити такі:

- блоги (відео, фото, аудіо та текстові);

- фотосервіси (на кшталт стоків з безліччю фотографій);

- конвергентні медіа (ресурси, сайти на яких поєднуються кілька різних медіа, для кращого просування контенту на аудиторію);

- інтернет ресурси для теле- та радіоканалів;

- інтернет-сервіси, на яких можна переглянути трансляції, які були пропущені.

Наприклад офіційні сайти (Новий канал, 1+1, ICTV та ін.);

- інтернет-сервіси, де можна знайти аудіо та відео контент і споживати його не зважаючи на те, коли він був створений (інтернет-кінозал компанії Star Media).

У зв'язку з тим, що нові медіа – це не тільки журналістка, а й частково бізнеспроекти, аудиторія та рівень її залученості є ключовим фактором. До порівняння, мас-медіа у свій час орієнтувалися на аудиторію, але дотримувалися формули переваги більшості, перед

якості. А у випадку нових медіа, по-перше, важливо знати свою аудиторію, на який контент вона розраховує, її вік, звички, які історії приваблюють, в яких соціальних медіа зареєстрована. Останнє потрібно знати для того, щоб викладати журналістський контент саме до того медіа, де аудиторії буде зручно працювати з ним.

Дослідники нових медіа Николай Крістенсен та Вілфрід Руеттен вважають, що аудиторію потрібно не тільки вивчати, а й залучати до комунікації. Орієнтованість на «свого» споживача вплине на відвідування медіа, на краще (більш позитивне) реагування на контент. У свою чергу, споживач захоче рекомендувати це медіа іншим або купувати медіапродукти (ексклюзивні матеріали) [2].

По-друге, залучення аудиторії – це не тільки визначити, що їй цікаво. Для нових медіа важливо, аби оформлення сайтів, додатків, розмір та вигляд шрифтів, мультимедійні інструменти, зручність користування інтерфейсом, наявність фото або відео, інфографіки, стікери чи можливість залишити коментар, відповідають запитам споживача. В. Федоренко та В. Чуркіна, розглядаючи феномен конвергентності та мультимедійності, медіа зазначають, що сучасні інструменти дозволяють зробити матеріали більш ексклюзивними для аудиторії. «Сьогодні використовують можливості медіатекстів (заголовки, емоції, джерела, факти, думки експертів, коментарі та свідчення очевидців, що були присутніми на місці події). Замість довгого пояснення тексту часто публікують інфографіку, а інтерв'ю є основою відео сюжету» [1, с. 35–36].

Отже, на нашу думку, нові медіа є позитивним явищем, яке поступово змінює журналістику, надаючи їй більше можливостей. Наприклад, отримання кращого фінансування на створення більш якісного матеріалу за рахунок споживачів, які є цільовою аудиторією. Якщо говорити про Україну, не усі медіа можуть обирати, який контент вони будуть створювати через те, що їх фінансують політично заангажовані особи. Але гранти, чи залучення «своїх» аудиторії можуть допомогти медіа стати незалежними від фінансування олігархами чи політичними партіями. Крім цього, внаслідок утворення нових медіа виникли нові професії, наприклад, контент-менеджер, дизайнер (онлайн-сторінок у мережі, обирає дизайн сайту, та візуальне наповнення), журналісти, які вміли верстати газети мали змогу опанувати нові технології та покращити ці вміння у нових медіа та ін. Це на нашу думку, теж є позитивним моментом для сучасного ринку праці.

Список використаних джерел

1. Федоренко В., Чуркіна В. Конвергентність та мультимедійність медіа в XXI столітті. Критичне мислення в епоху токсичного контенту: зб. ст. VIII міжнар. наук.-метод. конф., м. Київ, 2020. С. 494.
2. Веремчук Т. Конвергентні медіа: поради Ніколая Крістенсиена і Вілфріда Руеттена. Медіакритика. 2011. URL: <https://ms.detector.media/mediaosvita/post/10268/2011-03-01-konvergentni-media-porady-nikolaya-kristensena-i-vilfrida-ruettena/> (дата звернення: 05.11.2020).
3. Данько-Сліпцова А. Нові медіа: історія, типологія. Український науковий журнал Освіта регіону. 2014. № 1–2. С. 80. URL: <https://social-science.uu.edu.ua/article/1242> (дата звернення: 01.11.2021).
4. Castells M. The rise of the network society. British Library Cataloguing, 2nd ed., with a new pref. 2010. p.597
5. Kazak M., Karpenko I., Korochenskiy A., Polonskiy A., Tiazhlov Y., Ushakova S. Educational Potential of New Media. Journal of History Culture and Art Research. 2017. 6 (5), p. 54–60. URL: https://www.researchgate.net/publication/321771331_Educational_Potential_of_New_Media (дата звернення: 04.11.2021).

Діана Полуніна

студентка VI курсу спеціальності «Журналістика»

Науковий керівник: Назаренко Г. І.,

кандидат філологічних наук, доцент

Національного авіаційного університету

(м. Київ)

ІНТЕРАКТИВНІСТЬ У ДІЛОВИХ ОНЛАЙН-ЗМІ УКРАЇНИ

За останні декілька років українська журналістика, зокрема й ділова, зазнає масштабної трансформації. Поміж іншого, на це впливають і електронні технології, а саме Інтернет, який стрімко розвивається і стає загальнодоступним засобом поширення та отримання інформації. Як наслідок – ЗМІ, у тому числі й медіа економічного спрямування, стають інтерактивними, такими, які передбачають можливість прямого зворотного зв'язку, діалогу зі своєю аудиторією. Інтерактивність ЗМІ – одна ключових особливостей мережевих видань – є малодослідженою, однак важливою рисою у процесі розвитку ділової журналістики, що і зумовило вибір теми нашого дослідження.

До теми інтерактивності медіа звертались вітчизняні та зарубіжні науковці, зокрема І. Артамонова [1], О. Калмиков [2], М. Лукіна [3], С. Машкова [4], О. Молчанова [5], Б. Потятиник [6] тощо.

Дослідниця С. Машкова називає інтерактивність «багатостороннім інформаційним обміном зі споживачем». Ця властивість характерна й для традиційних, друкованих медіа, адже зв'язок можна здійснити за допомогою пошти або через телефон, однак у онлайн-ЗМІ спілкування відбувається в одному середовищі [4, с.19–20]. Важливим є те, що оперативність відгуку серед традиційних видань, на відміну від онлайн-видань, дуже мала, затягнута у часі.

Згідно висновку Б. Потятиника, інтерактивність нових ЗМІ реалізована в кількох аспектах: *людина – людина*, коли читач має розширені можливості спілкуватися з автором та з іншими читачами (послати е-мейл авторові, чат, форум, коментар); *людина – машина*, наприклад, лічильник відвідувачів, онлайн-опитування, реєстрація тощо); *людина – машина – людина* (автоматичний збір та узагальнення інформації спеціальними програмами, які відстежують особливості поведінки відвідувачів сайтів (наприклад, автоматичне формування підбірки або рейтингів найпопулярніших матеріалів, «хмаринка тегів», наявність персоналізованих сервісів, завдяки яким читач сам формує систему рубрик і розділів бажаної для нього інформації) [6, с. 69–70].

Аналіз декількох ділових онлайн-видань, функціонуючих в українському медіапросторі, а саме «Форбсу», «Економічної правди» та «НВ Бізнесу» – показав, що вони мають багато інтерактивних інструментів для того, щоб автор матеріалу або редакція могли отримувати реакцію аудиторії. Найпопулярнішими з інтерактивних елементів на сайтах виявилися:

- *електронні листи* (електронний лист стосовно будь-якої теми –відгук про роботу редакції, пропозиція теми для написання матеріалу, запитання тощо – можна направити в усі три медіа);
- *виділення помилки в статті* (за допомогою комбінації клавіш «Ctrl+Enter» на сайті «НВ Бізнес» можна виділити помилку у тексті та відправити її авторові матеріалу);
- *клік на заголовок* (вчений О. Калмиков вважає, що «клік на заголовку статті, яка зацікавила, і є першим елементарним проявом інтерактивності» [7, с. 162]. Коли читач клікає на матеріал, він нібито голосує своїм переходом за найпопулярніші публікації. «Економічна правда» та «НВ Бізнес» відображають кількість переглядів статей на загальний огляд. На основі цих даних генеруються і спеціальні рубрики, які відображають найпопулярніші матеріали медіа за певний період);
- *лист через розсилку* (серед елементів інтерактивності виділяють також можливість для читачів отримувати підбірку новин на електронну пошту. Функцію e-mail-розсилки пропонує для своїх читачів «Форбс»);
- *можливість комунікації в соціальних мережах* (усі три медіа, які ми аналізуємо, мають офіційні сторінки у соціальних мережах. Здебільшого вони представлені у таких соцмережах, як Facebook, Telegram, Instagram. Тут користувачі можуть реагувати на публікацію, ставити вподобання, писати відгуки – схвалюючи або критикуючи її, вказувати на фактичні помилки, задавати питання і отримувати відповіді від ЗМІ. Всі медіа мають вікно з гіперпосиланням на сторінку видання у соціальних мережах);
- *коментарі на сайті* (аудиторія може обговорювати написаний матеріал під ним же одразу на сайті. Така функція доступна у «Економічної правди» та «НВ Бізнес»);
- *форуми на сайті* (форум є на сайті «Економічної правди». Там можна обговорити з іншими користувачами сайту не лише інформаційні матеріали, а й актуальні проблеми);
- *складання рейтингів та голосування* («Форбс» дає можливість користувачам долучатися до складання рейтингів за допомогою голосування);
- *можливість передплати* (завдяки інтерактивним можливостям ділові Інтернет-ЗМІ задовольняють і власні комерційні цілі, наприклад, оформлюючи передплату на свої матеріали, розміщені в Інтернеті чи у друкованій версії, а саме в журналах. Так, зокрема, робить «Форбс» та «НВ Бізнес»);
- *пошук на сайті* (усі ЗМІ, які ми проаналізували, мають функцію пошуку на сайті, що теж є елементом інтерактивності. На всіх сайтах можна шукати матеріали за ключовими словами, які сортуються за датою або релевантністю, а на сайті «Економічної правди» можна скористатись архівом);
- *івенти та конференції* («Форбс» активно використовує таку інтерактивну можливість. Тут журналісти, читачі, чиновники, бізнесмени, спікери тощо можуть дізнатися багато нового на актуальні теми та особисто зустрітися й поспілкуватись).

Отже, ділові онлайн-медіа України активно використовують інструменти інтерактивності для того, щоб не лише покращувати взаємодію з контентом та збільшувати кількість аудиторії, а й для того, щоб покращувати його якість. Активне функціонування ділових Інтернет-ЗМІ ініціює динаміку подальшого розвитку взаємодії аудиторії з ними та потребує детального вивчення питання, адже цей процес відбувається з орієнтацією на багатогранність і динамічність мережевого простору й потреби сучасного споживача інформації.

Список використаних джерел

1. Артамонова І. Жанри онлайн-журналістики. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Филология. Социальная коммуникация»*. Т. 21 (60). Симферополь, 2008. № 1. С. 302 – 309.
2. Калмыков А. А. Интерактивная гипертекстовая журналистика в системе отечественных СМИ. URL: <http://www.eartist.narod.ru/text19/159.htm> (дата звернення – 07.11.2021).
3. Лукина М. М. СМИ в пространстве Интернета / Факультет журналистики МГУ им. М. В. Ломоносова, 2005. 89 с.
4. Машкова С. Г. Интернет-журналистика: учебное пособие. Тамбов : Тамб. гос. техн. ун-т, 2006. 80 с.
5. Молчанова О. Специфика современных интернет-СМИ. *Интернет-СМИ: проблемы, возможности, технологии, позиции*. URL: http://www.engec.ru/media_konf2012/MolchanovaOI (дата звернення 07.11.2021)
6. Потятиник Б. В. Интернет-журналистика: навч. посіб. Львів : ПАІС, 2010. 246 с.

Ірина Сітнікова

студентка II курсу спеціальності «Журналістика»

Науковий керівник: Васильченко В. М.,

кандидат філософських наук, доцент

Національний авіаційний університет

(м. Київ)

**ТРАНСФОРМАЦІЇ У РОБОТІ НОВИНИХ СТРИЧОК: ДОСВІД 20 РОКІВ
«УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВДИ»**

У добу активного розвитку цифрових технологій професія журналіста проходить через процес трансформації з огляду на появу нових інструментів та запитів аудиторії. Результати соціопитувань [4] в Україні свідчать, що наразі другим найбільшим джерелом інформації є соцмережі, які пропонують практично нескінченний контент завдяки технології неперервної стрічки новин.

Цей та інші інструменти впроваджують у свою роботу й онлайн-ЗМІ, змагаючись за увагу аудиторії. Так, стрімкий розвиток цифровізації зумовив появу у медіапросторі конвергенції, тобто зближення, форм та жанрів, платформ, ринків тощо.

Поки одні науковці [1] вважають ці трансформаційні процеси у журналістиці якщо не позитивними, то принаймні неминучими, інші ж [6] вказують на можливі загрози основним принципам професії журналіста.

Зокрема, йдеться про так звану чурналістику – «ліниву» роботу журналістів, які здебільшого послуговуються готовими текстами інформагенцій, інших ЗМІ та PR-відділів організацій та відомств та публікують їх практично без обробки, уточнення, контекстуалізації.

Найчастіше це явище фіксують у роботі журналістів-новинарів, з огляду на вимогу до швидкого темпу роботи. У контексті змін у новинній журналістиці постало питання щодо якості такої праці, яка нині не виходить за межі офісу.

Наразі майже усі національні онлайн-ЗМІ в Україні мають власні стрічки новин, що працюють за принципом інформаційних агентств. Однак доволі важко зафіксувати зміни у роботі їхніх новинарів через відносно невеликий термін існування таких видань, закритість даних та відсутність закону про регуляцію роботи онлайн-ЗМІ.

Щоб з'ясувати, як змінилася робота новинарів в Україні було проаналізовано матеріали новинної стрічки видання «Українська правда» – єдиного національного онлайн-ЗМІ, яке має відкритий доступ до архіву матеріалів за понад 20 років роботи.

Аналіз матеріалів на стрічці новин «Української правди» за один робочий день з кожного року протягом 2001–2021 років показав, що кількість публікацій за добу збільшилась майже у три рази.

Також збільшилась щільність наповнення стрічки, тобто те, з якою періодичністю публікуються матеріали. В окремих випадках публікувалися по декілька текстів за хвилину.

Із зібраних даних також можна зазначити, що новинарі видання почали більше покладатися щодо джерел інформації не на російські ЗМІ та інформаційні агентства, а на українські ресурси та відомства. Окрім того, значно зросла частка інформації, зібраної із соціальних мереж.

Також видання змогло збільшити кількість власне здобутої інформації. Та, варто зазначити, що цей показник не превалював серед інших джерел у проаналізованих матеріалах, а більшість новин були узяті з публічних джерел, інформагентств та ЗМІ.

Попри це, у новинах «Української правди» залишається проблема контекстуалізації повідомлення, його розширення та доповнення, що загрожує фрагментацією сприйняття інформації.

Підсумовуючи, можна зазначити, що «Українська правда» як популярне національне онлайн-видання України задовольняє потребу аудиторії у новинах шляхом збільшення навантаження на стрічку новин та реагує на загальні тенденції змін у новинній журналістиці, але якісно майже не змінило підхід до їх висвітлення.

Отже, можна зробити висновок, що в українському медіапросторі, зокрема роботі новинних стрічок, все ж присутня практика «штамбування» новин. Хоч трансформаційні процеси у журналістиці вплинули на роботу новинарів та можуть загострювати негативні зміни, вони не обов'язково є їхніми першопричинами.

Список використаних джерел:

1. Синоруб Г.П. Трансформаційні процеси у сучасній медіаіндустрії як шлях до якісної журналістики. *Кросмедіа: контент, технології, перспективи: колективна монографія* / за заг. ред. д. н. із соц. ком. В. Е. Шевченко. ; Інститут журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Київ, 2017, 234 с.

2. «Українська правда». Архів. Новини. URL:<https://www.pravda.com.ua/archives/> (дата звернення: 20.09.2021)
3. Шевченко В.Е. Трансформація професії журналіста в цифровому середовищі. *Вісник Львівського університету. Серія Журналістика*. 2019. Випуск 45. С. 108–116;
4. Як змінилися уподобання та інтереси українців до засобів масової інформації після виборів 2019 р. та початку пандемії COVID-19 (серпень 2020р.). *Український центр економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова*. URL:<https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/yak-zminylys-upodobannia-ta-interesy-ukraintsiv-do-zasobiv-masovoi-informatsii-pislia-vyboriv-2019r-ta-pochatku-pandemii-covid19-serpen-2020r> (дата звернення: 17.09.2021)
5. Johnston J., Forde S. Churnalism. *Digital Journalism*. 2017. 5(8), 943–946. URL: <https://doi.org/10.1080/21670811.2017.1355026> (Дата звернення: 7.09.2021);
6. Lewis J, Williams A, Franklin B. The Quality and Independence of British Journalism: Tracking the Changes Over 20 Years. Cardiff: Cardiff University. URL:<http://www.cardiff.ac.uk/jomec/resources/QualityIndependenceofBritishJournalism.pdf> (Дата звернення: 7.09.2021).

Ірина Сорока

студентка спеціальності «Журналістика»

Науковий керівник Кошак О. М.,

кандидат наук із соціальних комунікацій, старший викладач

Національного авіаційного університету

(м. Київ)

ТРАНСФОРМАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО МЕДІАПРОСТОРУ ЗА ПЕРІОД НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Незважаючи на стрімкий розвиток світових медіаплатформ, таких як Телеграм, Інстаграм, Ютуб, глядач все одно вмикає телевізор, щоби в один і той же час переглянути усі новини, що відбулися в країні та світі за останню добу.

Попри актуальність телевізійних випусків новин, слід зазначити, що телевізійники не стоять на місці, і в свою чергу модернізують як студію, так і подачу самої новини. Одразу зазначу, що це не стосується змісту новини.

На прикладі трансформації «ТСН» (телевізійної служби новин), що виходить на телеканалі «1+1» розглянемо, яких змін може зазнати інформаційний випуск.

ТСН або «Телевізійна служба новин» – це щоденна інформаційна програма, що майже 25 років транслюється на телеканалі «1+1». Власне можна вважати, що це найперша програма телеканалу. За чверть століття новинні випуски зазнали чималих трансформацій [3].

Перший інформаційний випуск «ТСН» вийшов першого січня 1997 року з Аллою Мазур. Випуск транслювався у записі, так як можливості вийти в прямий ефір на той час не було.

Студія – маленька кімната, стіл за яким мовить ведуча, за спиною екран, який показував день, місяць та рік, суфлер перед очима та одна камера. В такому вигляді транслювалися новини не один рік. За словами ведучої інформаційного випуску «ТСН» Алли Мазур: «редакторській команді вдалося переконати для початку самих

себе, глядачів, та і весь світ у тому, що Україна це не уламок колишнього Союзу, ні, це цілком самостійна незалежна країна, а українське телебачення може бути на часі, стильним, цікавим, інформативним, динамічним, і зрештою таким, яке захочуть наслідувати, створювати подібне». На думку Мазур, редакційній команді ентузіастів вдалося створити телебачення для українців, українською мовою, яке абсолютно є конкурентним, і достойно виглядає на світовому тлі [1].

Другим ведучим інформаційних випусків «ТСН» став Ігор Слісаренко. Чоловік проводив нічні випуски, які також збирали чималу глядацьку аудиторію. Редакторська команда «ТСН» станом на січень 1997 року складалася із шести осіб, це Олексій Мустафін, Андрій Шевченко, Іванна Найда, Віктор Коваленко, Олесь Терещенко, Володимир Скачко.

Першим головним редактором став Олександр Ткаченко, посаду обіймав 11 місяців. У 2008 році повернувся як керівник групи компаній 1+1. Нині Ткаченко обіймає посаду Міністра культури та інформаційної політики України. Після Ткаченка кермо головного редактора на два роки перехопив Олександр Кривенко, далі шість місяців головним був Данило Яновський. Після Яновського були кадрові зміни, які тривають і до цього часу [4].

До 2013 року колектив «ТСН» базувався в одному із приміщень Київського телецентру «Олівець», на Юрія Ілленка, 42. Але після 2013-го редакторська команда покинула стіни телецентру, і почала рух з нової, вдосконаленої студії на Кирилівській, 6. Керівництво каналу пояснило переїзд тим, що канал прагне розвиватися, і створювати нові проекти, які вимагали більше місця, нових студій, і тому втратили сенс платити оренду за приміщення, коли можна мати власне. Таким чином, 2013 рік став початком всебічного розвитку каналу «1+1» та інформаційних випусків «ТСН».

Нова, сучасна студія, яка містила не дві камери, а п'ять, панорамний екран, оновлений дизайн. Збільшилася кількість випусків, на сьогодні, щодня виходить 5 випусків новин.

Попри досягнення інформаційного контенту, який продукує редакторська команда, телеканал «1+1» є комерційним, тобто має власника. Головне завдання на сьогодні будь-якого комерційного телеканалу, в тому числі і «1+1», це тримати аудиторію якісним, перевіреним контентом [3].

Отже, з періоду становлення українського медіа минуло чимало літ, тому є підтвердження трансформація українських ЗМІ, зокрема телебачення. Ці зміни відбулися не тільки в створенні більш якісного відеоряду, але і в наповненні інформаційним контентом. Варто зауважити, що на досягнутому не потрібно зупинятися, потрібну рухатися тільки в перед. Адже для досягнення стандартів ВВС ще потрібно попрацювати.

Список використаних джерел

1. Алла Мазур розповідає, як починала кар'єру на «1+1». URL: <http://surl.li/apvqt>
2. Історія «1+1». URL: <http://surl.li/apvqr>
3. ТСН. URL: https://tsn.ua/ru/vypusky/tsn_osoblyve
4. ТСН. Телепередача. URL: <http://surl.li/apvqs>

Олег Федорняк

студент VI курсу спеціальності «Журналістика»

Науковий керівник: Букіна Н. В.,

кандидат філологічних наук, доцент

Національний авіаційний університет

(м. Київ)

ПОДКАСТ ЯК НОВА ФОРМА ПОДАННЯ ІНФОРМАЦІЇ: СИМБІОЗ РАДІО ТА ТЕЛЕБАЧЕННЯ

Сьогодні подкастинг займає помітне місце у медіа-сфері. Це пов'язано з тим, що багато перших подкастів з'явилося саме завдяки працівникам сфери ЗМІ, зокрема радіо. Навіть в Україні станом на сьогоднішній день є велика кількість успішних подкастів. Наприклад, подкасти інтернет-видання The Village Україна «Простими словами» або подкасти «Радіо НВ» [2].

Подкасти пропонують ще один вимір споживання медіа. Фактично, – це поєднання традиційних медіа, які використовують можливості цифрових медіа.

Неможливо обмежити цей формат лише спілкуванням на радіо. Подкаст – унікальний засіб комунікації, який зустрічає бар'єри у вигляді традиційних медіа, але може існувати з ними у симбіозі, використовуючи можливості цифрових медіа.

Щоправда, багато перших подкастів створювалися саме ведучими радіопрограм і навіть записувалися в студіях радіостанцій, однак у деяких випадках відеореєстрація подкастів отримують більше переглядів, ніж аудіореєстрації.

Подкаст – це мультимедійний і трансмедійний контент. Для того, щоб його оцінювали належним чином, він вимагає додавання різних форматів, у яких він представлений. Неможливо аналізувати подкасти як традиційні ЗМІ, оскільки для цього необхідні нові способи вивчення споживання інформації, яку більше неможна розділити на класику: преса, радіо, телебачення чи Інтернет. Цей набір демонструє, що сучасне суспільство є трансмедійним.

Наприклад, «Buenismo bien» – іспанська радіопередача, в якій беруть участь Енар Альварес, Кіке Пейнадо та Мануель Бурке. Під час карантину вони вирішили змінити до неї підхід та переформатували її у подкасти, які транслювали на своєму каналі «Ютуб». Це був справжній успіх, адже, змінивши попередній формат, вони відкрили себе для слухачів з нової сторони. Також це дозволило їм запрошувати на передачу нових цікавих ведучих. Завдяки своєму шаленому успіху в подкастах повернулися у студію сценарист радіопередачі Хаві Валери та продюсер Джемі Дж. Мальдонадо і теж стали брати участь у радіоефірах. Саме громадськість своїми коментарями в прямому ефірі зіграла ключову роль у цій зміні. Враховуючи також те, що думки в соціальних мережах можуть викликати певні реакції і вірусність, можливо спостерігати явну цікавість аудиторії до подкастів: профіль радіопередачі «Buenismo bien» у мережі «Фейсбук» має загалом приблизно 2500 підписників, а канал «Ютуб», де публікуються їх подкасти, має понад 18 000 підписників. Цей випадок показує, що аналіз сегментації платформи абсолютно неефективний для оцінки феномену подкастингу [1, с. 2].

Щоб зробити медіапродукт як подкаст, який можна чути і бачити, необхідно знати формули кожного медіа та їх поєднувати. Авторам подкастів необхідно розуміти, що відбуватиметься у студії і як це будуть сприймати слухачі. Від динаміки, зміни кадрів та реалізації залежатиме якість відеопродукту. Тому для створення подкасту важливо розуміти та застосовувати на практиці не лише досвід створення аудіо-контенту, а й досвід технічного медіа-персоналу, який на професійному рівні створює відеопродукти.

Коли радіожурналіст Іньякі Габілондо розмістив свої відеоподкасти для перегляду в інтернеті, значна частина глядачів зробила висновок, що, хоча він чудовий оратор та ведучий каналу CNN+, але транслював жорсткість, що недопустимо на телебаченні. Навички вільного мовлення на телебаченні відрізняються від тих, які необхідні ведучому під час запису подкастів. Найуспішніші подкасти вимагають від своїх героїв обох умінь.

Ще одним прикладом успішної радіопрограми, яка також має відображення у формі подкасту, є «Сучасне життя» з ведучими Девідом Бронкано, Ігнацієм та Кеке, котра в 2018 році отримала премію Ондаса за «Крашу радіопрограму». Її успіх полягає в тому, що, незважаючи на те, що ця програма займає не найрейтинговіше місце в ефірній сітці (наразі вона транслюється о четвертій ранку), величезна кількість слухачів переглядають її саме на ютубі, де вона виходить у форматі подкасту. Три персонажі – ведучі цієї передачі – успішні коміки, в професійному арсеналі яких невербальні засоби (міміка), різноманітні візуальні ефекти, завдяки ним передача стає набагато цікавішою для глядача, ніж якби це був сухий ефір на радіо [1, с. 3].

Характерною рисою покоління нульових та покоління Z є те, що вони можуть і хочуть бути генераторами контенту. Розвиток інформаційних технологій дозволяє за допомогою мобільного телефону створювати власний медійний продукт та ділитися ним зі світом.

Щоб поділитися думкою чи ідеєю, промовою чи твором мистецтва, вже не обов'язково внесення значного капіталу.

Зрозуміло, що й сьогодні потрібні великі інвестиції на виплату зарплати інформаційним працівникам, тим більше, щоб створити тираж друкованого ЗМІ і величезні суми, щоб працювали телевізійні мережі, але нові формати – унікальні, бо вони можуть обійтися без величезного фінансування.

Ця теза підтверджується у багатьох сферах культури: від музики, з феноменом жанру TRAP за кермом, аматорського виробництва міні-серіалів, і до буму подкастів на всілякі теми. Будь-хто й будь-де може стати творцем. Якість – це інша справа, але вона завжди залежатиме від того, що аудиторія хоче знайти. Можна зробити очевидний висновок, що багато людей обирають те, що їм подобається, без зайвих роздумів.

Підбиваючи підсумки, можна сказати, що подкастинг – це перспективна форма подання інформації, яка вже є доволі популярною у світі. Розвиток інформаційних технологій невпинно підштовхує нас до пошуку нових форм, які б

забезпечувати нужди людей в отриманні інформації. Сильною стороною подкастів є те, що їх може створювати абсолютно будь-хто, не зважаючи на досвід та медійне ім'я. Головне – це задовольняти потреби своєї аудиторії, яка при правильному підході до створення продукту в будь-якому випадку буде збільшуватися.

Список використаних джерел

1. Inturiaga S. Podcast. (2020) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.academia.edu/43415197/Podcast>

2. 10 подкастів від українських медіа. (2019) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://internews.ua/opportunity/10-podkastiv>

Світлана Харчук

студентка V курсу спеціальності «Журналістика»

Науковий керівник: Назаренко Г. І.,

кандидат філологічних наук, доцент

Національного авіаційного університету

(м. Київ)

**ДИПЛОМАТИЧНА ЖУРНАЛЬНА ПРЕСА УКРАЇНИ ЯК ЗАСІБ
ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ДЕРЖАВИ НА
МІЖНАРОДНІЙ АРЕНІ**

Засоби масової інформації, зокрема, журнальні видання, відіграють важливу роль у формуванні позитивного іміджу України та слугують додатковим каналом комунікацій для офіційних представників держави на міжнародному рівні. Головне завдання таких видань – здійснення інформаційного впливу у контексті зовнішньополітичних національних інтересів.

За часів незалежної України першим українським періодичним друкованим виданням про перспективи розвитку міжнародних відносин став суспільно-політичний журнал «Політика і час», який побачив світ у 1994 році. Його засновником стало Міністерство закордонних справ України. Тематична спрямованість журналу була пов'язана із висвітленням діяльності дипломатичної служби України, аналізом сучасних тенденцій та актуальних проблем міжнародних відносин і міжнародного права, аналізом здобутків та проблемних моментів у діяльності дипломатичної служби, поширенням інформації про видатних дипломатів.

Згодом, а саме у січні 2009 року, з'являється правонаступник видання «Політика і час» – науково-публіцистичний журнал «Зовнішні справи», засновником якого стає громадська спілка «Редакція журналу «ЗОВНІШНІ СПРАВИ» та ТОВ «Наукові журнали». Головне завдання цього часопису полягає у висвітленні питань зовнішньої політики України, зовнішньоекономічних зав'язків, проблем розвитку міжнародних відносин і світової економіки, суспільно-політичного і духовного життя України, її діяльності в міжнародних організаціях. Формат цього журналу – це спроба зробити зовнішню політику справою експертів, науковців і всіх тих, хто нею цікавиться, донести нестандартні наукові ідеї до

широкого кола читачів. На сторінках видання висвітлюється історія української дипломатії з моменту її зародження за часів Богдана Хмельницького і до сьогодення, досвід і практика діяльності дипломатичної служби незалежної України та зовнішня політика іноземних держав, сучасні тенденції та актуальні проблеми міжнародних відносин і міжнародного права [1].

Проект «Територія Крим», що виходить з грудня 2016 року, – щомісячний інформаційно-аналітичний журнал, метою якого є донесення до іноземного читача неупередженої картини подій на окупованому півострові Крим. Журнал «Територія Крим» став ще однією дипломатичною зброєю України проти окупації півострова, завдяки якій кримська тема постійно знаходиться на міжнародному порядку денному. Цільова аудиторія видання – переважно іноземний читач: дипломати, експерти, громадські діячі. Журнал видається українською, російською та англійською мовами.

Ще одним друкованим засобом масової інформації у цьому спеціалізованому тематичному сегменті став міжнародний дипломатичний журнал «Fashion of Diplomacy» («Модна дипломатія»), який з'являється у червні 2017 року. Засновником його виступило ТОВ «Народна Дипломатія». Журнал, як і попередні видання, популяризує Україну в світі та просуває її інтереси у світовому інформаційному просторі. Тематичним спрямуванням цього часопису є висвітлення зовнішньополітичної діяльності українських відомств та іноземних представництв на території України, а також доступне й оперативне інформування про найважливіші події, здобутки та прагнення Української держави. Розповсюдження журналу відбувається шляхом розсилки на адреси української діаспори в інших країнах, до дипломатичних представництв України за кордоном та дипломатичних представництв іноземних держав, акредитованих в Україні, а також в рітейл мережах Мегамаркет та LeSilpo [2].

Названі журнали з певною ефективністю впливають на масову свідомість та створюють орієнтири для розвитку дружніх відносин між країнами, особливо в напрямку розвитку культурної дипломатії. Однак жодне з наведених вище видань не висвітлює тему культурного дозвілля іноземних дипломатів, працівників іноземних представництв та їх сімей в Україні. На наш погляд, кількість і якість видань, присвячених саме цій темі, катастрофічно низька, що суперечить комунікаційній стратегії публічної дипломатії у просуванні інтересів України в світі. З огляду на це є абсолютно необхідним створення й широке розповсюдження нових часописів, які будуть спеціалізуватись на висвітленні подій із життя представників іноземних дипломатичних служб, акредитованих в Україні, а також будуть знайомити їх з великою історичною і культурною спадщиною нашої країни.

Яскравим прикладом ведення публічної дипломатії може служити видавнича діяльність Державного підприємства «Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв» і, зокрема, наукове видання «Україна дипломатична», щорічна презентація якого перетворюється в майданчик для спілкування та обміну

думок між представниками дипломатичних кіл, політиками і науковцями, а також ілюстрований, щоквартальний журнал «Дипломатія без кордонів».

Управління з обслуговування консульського корпусу, створене за часів УРСР, стало предтечею створення у роки незалежності України авторитетної серед зарубіжного дипломатичного корпусу організації – Державного підприємства «Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв» (ГДП). Отже, історія зародження ГДП співпадає з періодом формування дипломатичних відносин незалежної України з іноземними країнами в той час, коли суверенітет нашої держави почали визнавати в усьому світі.

Сьогодні постійні клієнти ГДП – це 78 іноземних дипломатичних представництв, генеральні та почесні консульства, представництва міжнародних організацій, а також чимало іноземних фірм, їх співробітники і члени родин. Незважаючи на те, що основною сферою діяльності ГДП є господарська діяльність по забезпеченню сервісного обслуговування дипломатичних служб та іноземних представництв, підприємство приділяє велику увагу просуванню культурної дипломатії для створення позитивного іміджу України через вплив на співробітників дипломатичних представництв іноземних держав. Важливим елементом цього впливу є щоквартальний журнал «Дипломатія без кордонів», на сторінках якого друкуються інтерв'ю Надзвичайних і Повноважних послів, науковців та лідерів громадської думки, висвітлюються культурні заходи, спортивні змагання за участю представників різних дипломатичних установ, які організовує та проводить ГДП [3].

Унікальність цього проекту полягає в тому, що журнал дозволяє читачам – громадянам іноземних держав – познайомитись з культурою України не тільки на сторінках видання, а й мати можливість взяти участь у заходах, які організовує підприємство, ставши безпосередньо учасниками культурних та спортивних подій, створюючи історію розвитку культурної дипломатії між Україною та іноземними державами.

Як приклад, можна навести проведення фольклорно-етнографічного фестивалю «Купальські Роси», що проходить в селі Немиринці на Житомирщині, і традиційно збирає шанувальників української культури з усього світу. Учасниками унікального театралізованого дійства стали представники Державного управління справами, Надзвичайні і Повноважні Посли, іноземний дипломатичний корпус 17 країн: Бельгії, Болгарії, В'єтнаму, Грузії, Іраку, Італії, Канади, Киргизії, Лівії, Малайзії, Молдови, Німеччини, Палестини, Португалії, США, Таджикистану, Швеції; представники міжнародних організацій, Міністерства культури України, Київської міської державної адміністрації, Міжнародного трейдклубу, партнери ГДП. Учасники дійства побачили збережені дохристиянські традиції українців та долучилися до виконання обрядових пісень, танців, ворожіння на вінках, стрибання через багаття та інших святкових ритуалів.

Зрозуміло, під час епідемії COVID-19 обсяг культурних заходів значно зменшився не лише в Україні, а й в усьому світі. Пандемія вплинула і на кількість

культурних заходів, які проводить ГДП, але колектив редакції журналу «Дипломатія без кордонів» не залишає своїх читачів без цікавих та пізнавальних статей про історію України, про визначних вчених, діячів літератури та культури які мають великий вплив на світовий розвиток науки та культури, а також інтерв'ю з іноземними діячами, представниками дипломатичних представництв. Так, в одному з останніх номерів журналу, №1(14)/2021, розповідається про онлайн-зустріч під назвою «ДИПЛОМАТИЧНО-НАУКОВИЙ МАРАФОН #ЛЕСЯ_ЄДНАЄ_СВІТ!», який був присвячений 150-річчю з дня народження Лесі Українки – видатної української поетеси, письменниці. Мета заходу – популяризувати українську культурну спадщину у світі та зміцнити партнерські відносини між державами в царині культурної дипломатії.

Кожний випуск дипломатичного часопису – це копітка праця колективу редакції над наповненням контенту журналу, мета якого висвітлити культурні події, що відбуваються в Україні, а також заходи для дипломатичних представників та іноземних гостей, які проходять за участі Міністерства закордонних справ України та ГДП.

Журнал «Дипломатія без кордонів» – пізнавальне ілюстроване видання, що складається щонайменше зі 150 сторінок з різноманітними рубриками та великої кількості світлин, на яких зафіксовані всі важливі події, що відбуваються за участю представників дипломатичних представництв іноземних держав і політиків, науковців, культурних діячів України. Видання щоквартальне, має наклад 1000 примірників. Кожний читач отримує журнал особисто при офіційній зустрічі чи у спеціальну скриньку для посольств, яка була спеціально створена генеральною дирекцією задля передачі кореспонденції посольствам. Видається журнал за кошти підприємства та презентується безкоштовно. Всі його випуски – у вільному доступі є на сайті ГДП.

Усвідомлюючи свою високу і вкрай важливу місію – популяризації України в світі та зміцнення партнерських відносин між державами в царині культурної спадщини, журнал «Дипломатія без кордонів», пропонує постійні рубрики «Події», «Культурна дипломатія», «Місця пам'яті української дипломатії», «До витоків історії», «Дипломатичні хроніки», «Пізнаємо Україну», «Спортивна дипломатія» тощо.

Список використаних джерел

1. Журнал «Зовнішні справи». Історія журналу. URL: <https://uaforeignaffairs.com/uk/history> (дата звернення: 09.11.2021).

2. Модна дипломатія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B0_%D0%B4%D0%B8%D0%BF%D0%BB%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%82%D1%96%D1%8F (дата звернення: 03.11.2021).

3. Державне підприємство «Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв». Про компанію. URL: https://gdip.com.ua/menu/view/pro_kompanyu_312 (дата звернення: 08.11.2021).

Аліна Шевчук

студентка IV курсу спеціальності «Журналістика»

Наукова керівниця: Кевлюк І. В.,

старша викладачка кафедри журналістики

Національний авіаційний університет

(м. Київ)

СТВОРЕННЯ КОНТЕНТУ У ВИГЛЯДІ СЮЖЕТІВ ДЛЯ СУЧАСНИХ ТЕЛЕВІЗІЙНИХ ЗМІ

Одна із основних форм для подачі журналістами інформації – є новини. Мова йде про короткі повідомлення, які цікавлять глядачів. Цікавість може викликана доволі різними факторами. Однією з передумов є присутність хоча б одного факту, який є новим для глядачів, саме звідси й походить англійський термін «news» для новин. Не слід забувати й про те, що лише однієї новизни замало. Головним та вирішальним є саме важливість та релевантність новини. Наприклад, ключовим фактором під час вирішення публікації якоїсь новини, може стати й географічна близькість до якоїсь події [1, с. 42].

У тележурналістиці виокремлюють дві форми новин. Вербальна новина – перша. Переважно, зачитує її ведучий й вона не підтверджується рухомими зображеннями. Новина у фільмі – це друга. Містить в собі аудіовізуальне підтвердження новинного тексту [1, с. 45–46].

Науковці пропонують безліч трактувань для сюжету як жанру тележурналістики. Але такі поняття як «сюжет», «відеосюжет», «телевізійний сюжет» мають своє місце в українській телевізійній практиці, як форма матеріалу, що входить у ефір в межах якоїсь конкретної програми. Ці поняття доволі часто вживають для назв журналістських матеріалів різних жанрів [2, с. 84]. Але зараз українські журналісти ще досі офіційно не називають сюжетом те, що дуже активно використовують у своїй телевізійній практиці.

М. Недопитанський під терміном «сюжет» розуміє журналістський матеріал в інформаційній програмі: «для досягнення ефекту «маленького кіно», тоді репортерів слід розпочати створення телевізійного сюжету з перегляду відзнятого відео, а не з тексту»; «дві з половиною хвилини – хронометраж сюжету»; «а стержнем осердям сюжету є роль репортера» [3, с. 53–56].

Телевізійний сюжет (відеосюжет) – це журналістський телевізійний матеріал, який передбачає в собі такі обов'язкові елементи: синхрон, закадровий текст самого журналіста, телевізійний журналістський матеріал, що передбачає такі обов'язкові елементи: відеоряд з інтершумом, закадровий текст журналіста, синхрони, лайф, титри. Додатковим елементом, але не завжди обов'язковим, є стенд-ап журналіста [4].

Зараз нічого не стоїть на місці, усе в постійному русі, розвитку та удосконаленні, й телебачення не є винятком. Якщо переглянути архіви новин, то можна чітко побачити еволюцію українських телевізійних сюжетів, їхнє покращення не лише у якості картинки, але й покращення структури самого сюжету. Зміни помітні не лише за минулі десятиліття, але й чітко можна простежити за змінами сюжетів річної давнини.

Робота над створенням сюжету це доволі кропітка робота. Спочатку варто знайти тему, для цього треба спостерігати за різними новинними сайтами, аналізувати архіви, стежити за подіями які відбуваються навколо. Варто прислухатися до знайомих та пересічних осіб, які можуть дати якусь тему для створення матеріалу. Після цього журналіст має скласти план матеріалу. Знайти героїв, домовитися за зустріч й відзняти

запланований матеріал. Крім героїв у сюжеті повинні й бути думки експертів з конкретних галузей, які стосуються теми сюжету. Це потрібно для того, щоб висвітлити у сюжеті різні точки зору на ту чи іншу тему [1, с. 84].

Монтаж – це відповідальний етап у процесі створення сюжету, як окреме «маленьке кіно». Спершу репортер складає опис важливих епізодів, синхронів, а також «перебивок», обов'язково вказуючи кругом тайм-коди, це все для того, щоб зменшити час на пошуки потрібного відеокадру. Зараз, новинний сюжет дуже схожий на міні-фільм. Все у ньому повинно рухатися, спонукати, хвилювати, діяти, саме через ці фактори й новинні випуски й сприймаються, як серіал [5]. Монтаж – це саме той етап, де із того матеріалу, що дістав журналіст потрібно змонтувати хорошу роботу, яка зацікавить кожного з глядачів.

У XXI столітті так важко когось здивувати у плані телебачення. Але не варто й забувати за інновації, які можна і потрібно вже давно впроваджувати на простори українського телебачення. Молоде покоління віддає перевагу Інтернету, адже їм не цікаво переглядати новини по ТБ. Вони обирають швидкий обмін інформацією. А як щодо введення у телевізійні сюжети елементи інтерактивного спілкування? Я вважаю, що тоді, до перегляду новин доєднається чимала кількість людей різних вікових категорій, тим самим розширивши цільову аудиторію.

Обмін повідомлень у реальному часі – інтерактивне спілкування. Це може бути передача відео зображення, голосу або ж тексту, все залежить від програми спілкування [6].

Я вважаю, що інтерактивність цілком зможе «оживити» телебачення та на дати сюжетам, які виходять в ефірі, нового відтінку. Дійсно, телевізійні сюжети – «маленькі фільми», які висвітлюють проблеми сьогодення, доносячи до глядачів новини, на які варто звернути увагу.

Сучасна журналістики потребує від журналістів й навички, які притаманні кінематографам, уміння передати чітку картинку та текст, який має бути зрозумілий кожному.

Отже, «відеосюжет», «телевізійний сюжет», «сюжет» – це форма викладу матеріалу, яка вже давно існує на українських телевізійних просторах, що подаються у ефір у якійсь конкретній програмі. Активному розвитку українських ЗМІ є дотримання усіх зазначених вимог до підготовки телевізійних сюжетів. Завдяки цьому буде й зростати та міцніти авторитет української тележурналістики серед практиків у світі.

Список використаних джерел

1. Мой Д., Ордольф М. Телевізійна журналістика: Практична журналістика, том 62 / За загал. ред. В. Ф. Іванова; Пер. з нім. В. Климченка. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2019. 234 с.
2. Олійник Ю. Ю. Особливості підготовки телевізійного сюжету. *Соціальні комунікації* : зб. матеріалів XX Всеукр. наук. конф. молодих учених (м. Черкаси, 19–20 квітня 2018 р.). Серія Філологічні науки. / М-во освіти і науки України, Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. Черкаси : Видавництво ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2018. 564 с.
3. Недопитанський М. Тележурналістика: досвід, проблеми, стратегії : навч. посіб. Київ : ДП Газетно-журнальне вид-во М-ва культури і туризму України, 2009. 144 с.
4. Недопитанський М. Тележурналістика: досвід, проблеми, стратегії : навч. посіб.
5. Федорів Т. В. Випуск теленовин: головні інструменти верстки / [Електронний ресурс]. URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1259>
6. Інтерактивне спілкування. URL: <https://sites.google.com/site/sluzbamereziinternet/interaktivne-spilkuвання>

СЕКЦІЯ 11. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Лілія Бага

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри глобальної економіки

Крістіна Місюра

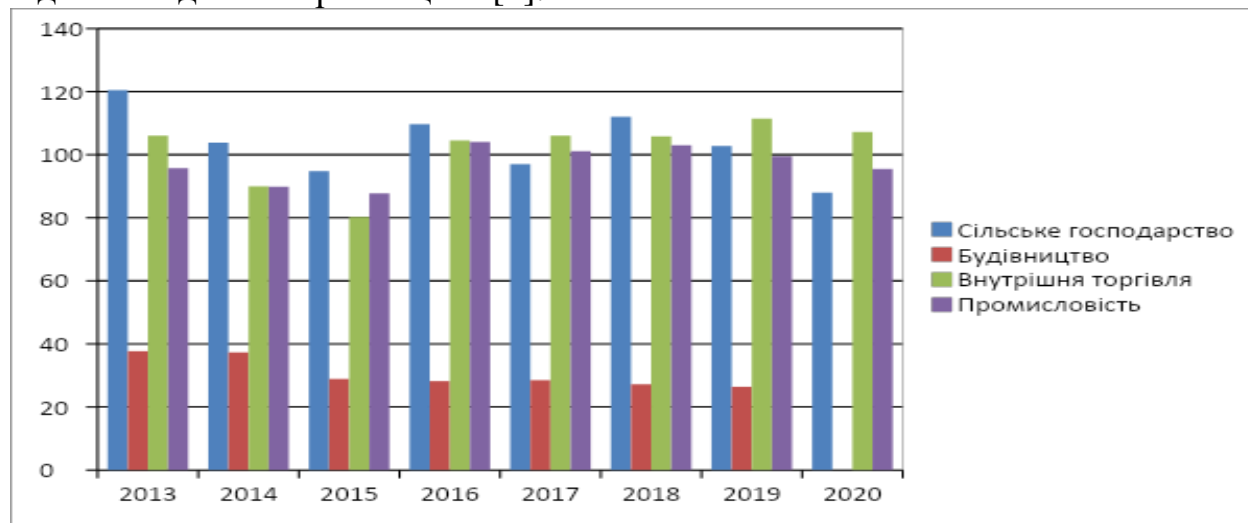
студентка 3 курсу спеціальності
«Фінанси, банківська справа та страхування»
Державний біотехнологічний університет
(м. Харків)

СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Внутрішній ринок – система економічних відносин в процесі обміну товарами, цінними паперами та послугами, які виникають між виробниками і споживачами матеріальних благ і послуг.

Державне регулювання внутрішнього ринку в розвинених країнах включає в себе такі складові, як захист споживачів, забезпечення конкуренції, контроль за цінами і торговими надбавками, управління внутрішньою торгівлею. В Україні основними засобами державного регулювання внутрішнього ринку є режим ліцензування й квотування, встановлення норм і правил поведінки суб'єктів господарювання, надання послуг державою тощо [1, с. 10].

Розвиток внутрішнього ринку України є стабільним, це підтверджує дані рис. 1. Починаючи з 2013 року всі базові галузі виробництва, а саме, сільське господарство, добувна промисловість, переробна промисловість, виробництво електроенергії, газу, будівництво, роздрібна торгівля, оптова торгівля мають від'ємні індекси виробництва [2].

Джерело: розрахунки Національного банку України

Рис. 1. Темпи зміни індексів базових галузей України в 2013-2020рр.

Зауважимо, що розвиток внутрішнього ринку істотно підриває низький рівень оптового та роздрібного товарообороту підприємств. Оптовий товарооборот підприємств упродовж 2013–2020 рр. мав тенденцію до зростання. Обороти роздрібною торгівлі значно зменшилися у 2017р. порівняно з 2016р. Все ж таки обсяг роздрібною товарообороту підприємств упродовж 2013-2020рр. тільки збільшився [3, 4].

Зауважимо, що важливим показником розвитку внутрішнього ринку України є індекси споживчих цін на товари та послуги. Індекс споживчих цін мав тенденцію до зростання протягом 2013–2015 рр. майже на 50 %. Це позначилось на економіці України, оскільки є пряма залежність від коливання курсів національної та іноземної валюти. Протягом 2016–2017 рр. відбулося незначне зростання індексу цін на 0,5 %, а у 2018 році взагалі його зниження на 3,5 %. Втім, у 2019 році порівняно з 2018 роком спостерігається зниження індексу споживчих цін на 3 %. Найбільше зростання індексу споживчих цін у 2015 р. до 2014 р. відбулося в галузі комунальних послуг на 99,6 %, у зв'язку з підняттям цін на житлово-комунальні послуги, підвищенням цін Росії на імпортований газ для України. Тарифи на газ для населення зросли в 9 разів у річному вимірі [5].

З проведеного аналізу можна зробити наступні висновки: про значні дисбаланси розвитку внутрішнього ринку внаслідок загострення ситуації на сході України, значної девальвації курсу гривні відносно долара США. Це проявляється насамперед у :

- високої залежності національної економіки від обсягів імпорту товарів, які в свою чергу через прив'язку до долара США негативно впливають на інфляційні процеси в країні; постає необхідність у розвитку вітчизняних виробників товарів та послуг;

- значному зростанні цін на продовольчі товари, транспорт, житлово-комунальні послуги, продукцію сільського господарства, непродовольчі товари, лікарські засоби;

- складні фінансово-економічні умови господарювання, криза у фінансово-кредитній сфері призвели до значного скорення суб'єктів господарювання всередині країни, а це призводить до:

- зменшення податкових надходжень до бюджету;
- збільшення кількості безробітних, які звернуться в органи соціального захисту населення і це ще додатковий тягар для бюджету країни;
- зменшення національного виробництва товарів та послуг;
- непогашенні значної кількості кредитних грошей фінансовій сфері, яка і так переживає важкі часи.

Відтак, можна стверджувати про необхідність концентрації зусиль органів державного управління зокрема в умовах військової агресії, над подоланням

перерахованих вище дисбалансів розвитку внутрішнього ринку, оскільки чим вищий розвиток внутрішнього ринку тим вищі темпи розвитку економіки країни.

Список використаних джерел:

1. Удосконалення механізмів державного регулювання внутрішнього ринку України в умовах економічної циклічності : наук. розробка / В. Г. Бодров, Н. І. Балдич, С. А. Дяченко та ін. ; за заг. ред. В. Г. Бодрова.- К. : НАДУ, 2013. 52 с.
2. Розрахунки національного банку України [Електронний ресурс]. URL: <http://www.bank.gov.ua/>.
3. Оптовий та роздрібний товарооборот [Електронний ресурс]. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua//>
4. Обсяги обороту роздрібною торгівлі [Електронний ресурс]. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua//>
5. Індeksi споживчих цін на товари та послуги у 2002-2014 рр. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Лілія Бага

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри глобальної економіки*

Марина Попова

*студентка 3 курсу спеціальності
«Фінанси, банківська справа та страхування»
Державний біотехнологічний університет
(м. Харків)*

ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ В ПЕРІОД COVID-19

Не зважаючи на COVID-19 праця мігрантів залишається важливим фактором впливу на світові галузі охорони здоров'я, транспорту, будівництва і сільського господарства, де трудові мігранти відіграють значну роль, особливо в розвинених країнах. Проблемою в умовах пандемії є їх часте виключення мігрантів із заходів по забезпеченню здоров'я та соціально-економічної підтримки в країнах приймання.

Коронавірусна хвороба 2019 – інфекційна хвороба, яка вперше виявлена у людини в грудні 2019 року в місті Ухань, Центральний Китай. Хвороба почалася як спалах, що розвинувся у пандемію. Причиною хвороби став коронавірус SARS-CoV-2 циркуляція якого в людській популяції була до грудня 2019 року невідомою.

Стосовно пандемії можна сказати, що вона спричинила найгіршу світову кризу, з років Другої світової війни.

Мігрант – це людина, що свідомо та з власної волі перетинає державні або адміністративно-територіальні кордони з метою зміни місця проживання або без такої зміни.

ООН є однією з світових організацій, котра прикладає значні зусилля по подоланню негативного впливу пандемії на світову економіку, в тому числі на міграцію. Відповідно до заяви Генеральний секретаря ООН, глобальні зусилля в напрямку подолання кризових явищ, спричинених COVID-19, повинні спиратись на міжнародне реагування на міграційні процеси, в тому числі з боку громадських

інституцій з охорони здоров'я. В червні 2020 року Мережею Організації Об'єднаних Націй з проблем міграції було опубліковано заяву, в якій зазначається, що зазначає, існуюча ситуація значно впливає саме на переосмислення принципів регулювання міграції, вимагає нових підходів до розвитку її механізмів в контексті гуманізації.

COVID-19 на процеси міграції вплинув наступним чином: укладено шляхи мобільності переміщень, обмежила свободу пересування, досить впливово зменшила кількість робочих місць, відповідно, і доходи працівників, зменшила грошові перекази мігрантів у країни походження. Але, незважаючи на несприятливі умови, це не поклато край міграції. Світ шукає нові способи пересування населення через кордони, враховуючи пандемічні обмеження. Наявна криза також наочно продемонструвала, що в жодних умовах рух населення зупинити не вдасться, суттєво обмежити його інтенсивність – так, але міграційні процеси локалізувати аж ніяк неможливо. Подальший розвиток пандемії вирішить такі питання, як: введення або скасування обмежень мобільності; переробить міграційні рухи; дозволить економікам відновитись або навпаки підштовхне їх до подальшої рецесії [1].

Початок кризи COVID-19 у березні 2020 року та швидке запровадження широких обмежень стосовно мобільності та міграції одразу ж вплинули на міжнародну міграцію. Майже всі країни світу ввели обмеження на поїздки та дуже жорсткий прикордонний контроль. У першій половині 2020 року відбулося зменшення міжнародних поїздок на 65 %, яке вплинуло не лише на мобільність, а й на міграцію. Якщо подивитися на підрахунки МОП, у першій половині 2020 року обмеження мобільності стали понад 160 мільйонів робітників-мігрантів. За даними МОМ, до липня майже 3 мільйони мігрантів опинились на кордоні за межами місця свого звичайного проживання і не змогли повернутися через обмеження пересування. Мігранти зазнали підвищеного ризику для здоров'я, оскільки вони регулярно працюють у складних галузях, живучи в тісних житлових умовах [2].

Обмеження пересування призвели до 70 % падіння світового туризму. Це також має величезний вплив на економіки та суспільства країн з низьким та середнім рівнем доходу, які значною мірою залежать від цього сектору. Оцінки на кінець року свідчать про глобальне падіння грошових переказів на 14 %; ускладнюючи для сімей мігрантів покриття шкільних зборів своїх дітей, медичних витрат, витрат на житло чи навіть харчування [3].

На подальшу міграційну ситуацію у світі впливатимуть дві групи факторів: *довгострокові фактори*, пов'язані з конфліктом, економічними дисбалансами, соціально-економічним розвитком та демографічними дисбалансами; *географічні фактори*, коли наслідки пандемії COVID-19, пов'язані з міграцією, які отримають поширення на наступні роки. Дані фактори продовжуватимуть нарощувати глобальний потенціал міжнародної міграції. Однак конфлікти будуть і надалі відігравати особливу роль і збільшувати частку втечі та переміщення серед міграційних потоків. Очевидним виділити є те, що пандемія не перепинить

міграцію, а навпаки ще більше посилить тиск на людей, що залучаються до міграційних процесів в пошуках гідного життя чи кращого майбутнього.

Список використаних джерел:

1. ICMPSD Migration Outlook 2021 Seven things to look out for in 2021 Origins, keyevents and priorities for Europe [Електронний ресурс]. Режим доступу: [https://www.icmpd.org/fileadmin/2017/ICMPD Migration Outlook 2021.pdf?utm_source=CleverReach+GmbH+&utm_medium=email&utm_campaign=25-01_2021+Migration+Outlook+2021+%28full+publication%29&utm_content=Mailing_12489485](https://www.icmpd.org/fileadmin/2017/ICMPD_Migration_Outlook_2021.pdf?utm_source=CleverReach+GmbH+&utm_medium=email&utm_campaign=25-01_2021+Migration+Outlook+2021+%28full+publication%29&utm_content=Mailing_12489485)
2. International Organization for Migration (IOM), COVID-19 and Stranded Migrants, Issue Brief, 2 June 2020. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.iom.int/data-and-research>
3. Голубовська О. А., Безродна О. В., Кондратюк Л. А., Шкурба А. В. Коронавірусна хвороба 2019 (COVID-19): патогенетичні особливості захворювання, діагностика, лікування та заходи профілактики. Coronavirus Disease (COVID-19): Патогенетичні характеристики, Diagnosis, Treatment and Preventive Measures. «Clinical infectology and parasitology». «Клінічна інфектологія та паразитологія»: міжнародний науково-практичний журнал, 2020, volume 9, № 1. р. 6–16. Режим доступу: <https://doi.org/10.34883/PI.2020.9.1.001> (рос.)

Лілія Бага

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри глобальної економіки*

Катерина Скоробагатько

студентка 3 курсу спеціальності

«Фінанси, банківська справа та страхування»

Державний біотехнологічний університет

(м. Харків)

УКРАЇНА В МІЖНАРОДНОМУ РИНКУ ПОСЛУГ

Світова торгівля глобальній економічній системі є найбільш традиційною формою міжнародних зав'язків. Процеси міжнародної торгівлі слугують фактором оцінки рівня міжнародного поділу праці, визначають торгові переваги, ступінь ефективності та конкурентоздатності виробництва. Торгівля послугами виступає специфічним елементом міжнародної торгівлі, котрий в сучасних умовах має значні перспективи та тенденції швидкого розвитку. Частка послуг на міжнародному ринку остійно зростає через їх актуальність на розширення асортименту. Особливо відчутно роль послуг зросла в період настання пандемії COVID-19, котра призвела до зниження мобільності прямих торгових операцій. Відповідно до класифікації ЮНКТАД (Організації з торгівлі та розвитку) послуги розділяються за сферами розміщення: фінансові; зв'язку; будівельні та проектно-конструкторські; транспортні; професійні та ділові (юридичні, медичні тощо) комерційні; туристичні; аудіовізуальні. Такі впливові міжнародні організації як МБ (Міжнародний банк) і ОЕСР класифікують послуги за натурними ознаками: споживчі (туризм, готельні послуги); соціальні (освіта, медицина); виробничі (інжиніринг, консалтинг, фінансові й кредитні послуги); розподільні (торгові, транспортні, фрахтові) [1, с. 48]. Ринок послуг постійно динамічно змінюється під впливом глобалізації та розвитку науково-технічного прогресу.

Україна є активним учасником міжнародного ринку послуг. Аналіз зовнішньої торгівлі України послугами доцільно проводити шляхом дослідження тих самих основних показників, що й під час дослідження зовнішньої торгівлі товарами. До таких належать: обсяги експорту, імпорту послуг; зовнішній торговельний оборот послуг і сальдо; коефіцієнти покриття експортом імпорту послуг; питома вага у загальному обсязі експорту, імпорту окремої країни або групи послуг.

У контексті зовнішньої торгівлі України важливим та актуальним питанням є реалізація послуг на світовому ринку. Сфера послуг сьогодні – це саме та галузь народного господарства країни, яка має тенденцію до стрімкого розвитку за багатьма її окремими напрямками. Саме тому дослідження експортно-імпортних операцій в умовах функціонування України на зовнішньому ринку нині цікавить багатьох учених та аналітиків. Це є необхідною умовою для розроблення раціональної стратегії нарощування експортного потенціалу України на світовому ринку послуг. Оцінюючи дані, представлені в таблиці 1., ми бачимо, що більшість послуг України, в зв'язку з пандемією, скоротилась.

Таблиця 1.

Структура основних експортних послуг України в 2018– 2020рр.,%)

Види послуг	2018р.	2019р.	2020р.
Послуги з переробки	13,3	14,6	12,0
Послуги технічного обслуговування	2,3	2,1	2,1
Транспортні послуги	54,7	50,3	44,0
Послуги, пов'язані з подорожами	2,3	2,6	2,4
Телекомунікації	16,4	18,2	25,9
Ділові послуги	8,6	9,1	10,5

Джерело: досліджено автором за даними Держкомстату

Перелік країн, що співпрацюють з Україною в контексті експортно-імпортних відносин на світовому ринку послуг, достатньо великий. Але можна виділити низку країн, що протягом останнього періоду більш яскраво виділяються на фоні інших, і навпаки. Найвищі обсяги експорту послуг Україна здійснює в такі країни, як Велика Британія, Ізраїль, Кіпр, Німеччина, Об'єднані Арабські Емірати, Польща, Росія, США, Туреччина та Швейцарія. При цьому намічається тенденція до щорічного зростання вартості експортованих послуг по основних країнах-партнерах [2].

Відповідно даних Держкомстату, за видами в 2020 році було зменшено в зв'язку введення карантину, а саме послуги з переробки в 2020 році порівняно з 2019 роком зменшилося на 2,6 %; послуги технічного обслуговування не змінилося; транспортні послуги в 2020 р. становило 44,0 %, що на 6,3 % менше за 2019 рік; послуги, пов'язані з подорожами зменшилися на 0,2 %; послуги будівництва в 2020 році зменшилося на 0,7 % порівняно з 2019 роком; фінансові послуги в 2020 році

порівняно з 2019 роком збільшилося на 0,5 %; телекомунікації збільшилися на 7,7 %; ділові послуги в 2020 році становили 10,5 %, що на 1,4 % більше від 2019 року; культурні послуги не змінилися; державні та урядові послуги збільшилися на 0,1 % [3]. Незважаючи що в 2020 році були карантинні обмеження, рівень експорту зовнішньої торгівлі послугами в Україні здебільшого перевищує рівень імпорту.

Аналіз структури експорту послуг по Україні дасть змогу виявити, по-перше, їх види, які мають найбільший попит на відповідному світовому ринку, та, навпаки, ті види, попит на які є невисоким; по-друге, виявити перспективні резерви зростання цього попиту. Структура відповідного імпорту демонструє відносну картину щодо того, які трудові ресурси країни не дають змоги надати потрібні послуги в достатній кількості для задоволення власних потреб сьогодні та на найближчу перспективу, а також певною мірою демонструє рівень конкурентоспроможності на світовому ринку послуг. Структура відповідного імпорту демонструє відносну картину щодо того, які трудові ресурси країни не дають змоги надати потрібні послуги в достатній кількості для задоволення власних потреб сьогодні та на найближчу перспективу, а також певною мірою демонструє рівень конкурентоспроможності на світовому ринку послуг [4].

Отже, Україна є активним учасником світового ринку послуг. Вона, як і будь-який суб'єкт ринку, має як свої слабкі сторони, так і конкурентні переваги у цій сфері, які зумовлені її фінансово-економічним і трудовим потенціалом, державною внутрішньою та зовнішньоторговельною політикою, конкуренцією з боку інших країн та іншими обставинами.

Список використаних джерел:

1. Антонюк К. В. визначальні фактори розвитку сучасної міжнародної торгівлі послугами. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Випуск 6. 2015. С. 46–51 URL: <http://global-national.in.ua/archive/6-2015/11.pdf>
2. Далик В. П., Дуляба Н. І. Зовнішня торгівля України: реалії та перспективи розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2017. Вип. 7. Ч. 1. С. 110–113.
3. Дані Державної служби статистики України URL: <https://ukrstat.org/>
4. Задоя А.О. Зовнішня торгівля України: сучасні масштаби, структура, тенденції. *Академічний огляд*. 2016. №2. С. 110–117.

Ганна Бритова

*кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри публічного управління та землеустрою,
Класичний приватний університет
(м. Запоріжжя)*

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА БЕЗПЕКУ: ВІД ІНДИВІДУУМА ДО СОЦІУМУ

В даний час вже з'явилися та діють різні комерційні й державні структури, що займаються комплексними питаннями безпеки (в доповнення до традиційних) – ситуаційні центри, центри моніторингу, прогнозування тощо. Однак до створення комплексної системи безпеки на національному або регіональному рівні, тобто

інтегрованої системи, яка включає в себе контроль і моніторинг небезпек, а також сукупність організаційних, правових, програмно-апаратних, інженерно-технічних та силових заходів, методів і засобів, які спрямовані на забезпечення безпеки та відповідають пріоритетам суспільного розвитку, ще далеко. Тим більше, що така система повинна бути гнучкою та здатною адаптуватися до виникаючих нових явищ або процесів. Одним з таких процесів, який вимагає значного перегляду сформованих уявлень про безпеку, в даний час є цифровізація.

Цифровізація, як термін, що описує нове явище, з'явився в другій половині 1990-х років, але став активно використовуватися починаючи з 2010-х. І, як у випадку з багатьма іншими поняттями, для нього характерна різноманітність підходів, визначень та поглядів.

У вузькому (технологічному) сенсі процес цифровізації можна уявити як перехід на цифровий спосіб зв'язку, тобто запис і передачу даних за допомогою цифрових пристроїв. У цьому трактуванні він виступає як черговий етап процесу автоматизації, що відкриває нові можливості: автоматизації не тільки фізичних дій, а й деяких інтелектуальних функцій; комбінування та поєднання різних нових інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), датчиків, програм тощо; організації взаємодії різноманітних цифрових пристроїв між собою (без участі людини) за допомогою запитування та надання даних. На цій основі виникають і поширюються нові технічні рішення, в тому числі безлюдні технології та робототехніка, комплексні платформи («розумні» системи й пристрої), Інтернет речей (IoT – Internet of Things), 3D-друк тощо.

У широкому сенсі процес цифровізації означає перехід до системи економічних, соціальних і культурних відносин, які засновані на використанні нових ІКТ. Цифрові технології проникають в усі сфери суспільства, у зв'язку з чим можна говорити про його цифрову трансформацію та про два паралельні (хоча і взаємопов'язані) напрями перетворень. Перший напрям є, перш за все, соціальним і виражається в формуванні нового соціального середовища за рахунок розвитку нових способів комунікацій та конструкцій віртуального світу – так званого Інтернету людей (IoP – Internet of people). В цей процес входить оцифрування наукової та культурної спадщини (створення електронних бібліотек, музеїв і видань); проведення громадських заходів он-лайн (он-лайн трансляції, веб-конференції тощо); поширення соціальних мереж; нарешті, конструювання електронної держави. У цьому контексті можна говорити про штучний процес створення ноосфери, про яку писав ще В.І. Вернадський. Нове (цифрове) соціальне середовище неминуче веде до психофізичних змін самої людини та до серйозного перетворення всього суспільства. Другий напрям трансформації захоплює переважно економічну та фінансову сфери, а також управління, та полягає у формуванні так званої цифрової економіки – появі нових видів діяльності, продуктів і послуг (створення нової вартості), нових моделей бізнесу, модернізації традиційних галузей на основі використання цифрових технологій.

Найочевиднішим та простим напрямом забезпечення цифрової безпеки є

збільшення витрат на інформаційну безпеку та відповідну інфраструктуру як бізнесу, так і країн у цілому. Уже в кінці 1980-х років в різних країнах світу з'явилися державні та корпоративні центри моніторингу й оперативного реагування на інциденти інформаційної безпеки. У багатьох компаніях існують власні відповідні підрозділи.

Відповідно до Постанови Верховної Ради України «Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання» від 29.08.2019 № 19-IX було утворено Комітет з питань цифрової трансформації, до предмету відання якого віднесено наступні питання: законодавчі засади цифровізації та цифрового суспільства в Україні; Національна та державні програми інформатизації; програми ЄС «Єдиний цифровий ринок» (Digital Single Market, EU4Digital) та інші програми цифрового співробітництва; інновації у сфері цифрового підприємництва, розвиток екосистеми стартапів; дослідницькі центри у сфері цифрових технологій; цифрова індустрія та телекомунікації; електронне урядування та публічні електронні послуги; електронна демократія; електронні довірчі послуги та цифрова ідентифікація; державні інформаційно-аналітичні системи, електронний документообіг; державні інформаційні ресурси, електронні реєстри та бази даних; електронна комерція (електронна торгівля, електронний бізнес); віртуальні активи, блокчейн та токенизація; смарт-інфраструктура (міста, громади тощо); розвиток сфери «відкритих даних»; радіочастотний ресурс; розвиток орбітальної економіки; законодавчі засади адміністрування, функціонування та використання мережі Інтернет в Україні; кібербезпека та кіберзахист, у тому числі у сфері критичної інфраструктури; технічний та криптографічний захист інформації; розвиток цифрових компетентностей, цифрові права.

З 2 вересня 2019 року розпочало свою роботу Міністерство цифрової трансформації України – центральний орган виконавчої влади, який відповідає за формування та реалізацію державної політики у сфері цифровізації, відкритих даних, національних електронних інформаційних ресурсів, інтероперабельності – взаємодії мережевих систем бази уніфікованих інтерфейсів або протоколів, впровадження електронних послуг та розвиток цифрової грамотності громадян.

Підпорядкованим органом Мінцифри є Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України – державний орган, який призначений для забезпечення функціонування і розвитку державної системи урядового зв'язку, Національної системи конфіденційного зв'язку, формування та реалізації державної політики у сферах криптографічного та технічного захисту інформації, кіберзахисту, телекомунікацій, користування радіочастотним ресурсом України, поштового зв'язку спеціального призначення, урядового фельд'єгерського зв'язку, а також інших завдань відповідно до закону. Вона спрямовує свою діяльність на забезпечення національної безпеки України від зовнішніх і внутрішніх загроз та є складовою сектору безпеки і оборони України.

Деякі вчені розглядають питання забезпечення безпеки в більш ширшому

контексті. Необхідно ініціювати розробку наднаціональних правових актів в області нейтралізації загроз, що стоять перед людством. Обмежувальні заходи повинні включати: 1) заборона на клонування людей; 2) заборона на створення небезпечних і хвороботворних вірусів, інших форм біологічної зброї; 3) впровадження міжнародних стандартів імплантації в організм людини кібернетичних пристроїв; 4) моніторинг штучного інтелекту для виявлення потенційно небезпечних створених систем; 5) уніфіковану сертифікацію фахівців у сфері ІКТ; 6) розробку міжнародних технічних регламентів і процедур сертифікації роботів-андроїдів. Звісно ж, що такі напрями забезпечення безпеки багато в чому актуальні й для національного рівня.

Процес цифровізації в значній мірі зачіпає сферу освіти та ринок праці, пов'язаний з появою нових і відмиранням ряду традиційних професій. Питання кадрів – хто буде розробляти, виробляти та використовувати нову техніку, – стає пріоритетним з точки зору поширення нових технологій. Уникнути масового безробіття й задовольнити потреби в нових компетенціях можливо за рахунок прогнозування та планування попиту на трудові ресурси, а також впровадження освітніх програм, які стосувалися б не тільки підготовки нових фахівців, а й перепідготовки старих. Причому масштаб цифрової трансформації, який можна порівняти з новою індустріалізацією, визначає істотне збільшення витрат на навчання та перенавчання кадрів. Нарешті, мінімізація можливих негативних наслідків вимагає оцінки безпеки нових технологій ще на стадії їх створення. У зв'язку з цим фахівці пропонують ввести соціогуманітарну експертизу планування та впровадження нових (в тому числі цифрових) технологій.

Слід визнати, що для забезпечення цифрової безпеки, крім формальних або формалізованих методів, потрібні ще неформальні регуляційні механізми – перш за все, вироблення певних принципів цифрової культури. Фахівці вважають, що глобальна цифровізація з неминучістю веде до формування нової культури, вельми агресивної по відношенню до традиційної, та її поширення в усьому світі. Одночасно повинна створюватися й нова етика – етика цифрового світу, з відповідними моральними обмеженнями та моральними імперативами. Певні принципи поведінки в цифровому світі повинні стати такими ж обов'язковими як, наприклад, дотримання таємниці листування для працівників звичайної пошти.

З 2010 р. в Україні діє Закон «Про захист персональних даних». Однак ставлення до цього питання, перш за все, з боку самих громадян недостатньо серйозне. Люди з дивною легковажністю викладають в Інтернет масу інформації про себе та слабо захищають застосовувані пристрої (програми). Фахівці підкреслюють, що багато проблем в сфері інформаційної безпеки виникають через недостатньо відповідальну поведінку користувачів. Особливої гостроти питання захисту інформації та даних набувають в умовах організації дистанційної (віддаленої) роботи співробітників, використання нових фінансових технологій і цифрових моделей бізнесу. Цифрова трансформація суспільства має на увазі розвиток не тільки цифрової грамотності, тобто вміння користуватися новими ІКТ

та цифровими продуктами або послугами, але й цифрової гігієни, тобто знань про те, що робити не слід.

Цифрова культура повинна стати частиною сучасної культури безпеки життєдіяльності або системи табу та обмежень, яка описує ризики і загрози виходу за межі безпеки. Разом з тим не можна не визнавати існування деструктивної контркультури, прямо протилежної культурі безпечної життєдіяльності. У зв'язку з цим необхідно приділяти особливу увагу вихованню необхідних культурних навичок (принципів, цінностей, моделей поведінки) в системі освіти. Особливо важливо сформувати адекватні культурні уявлення в молодіжному середовищі – тим поколінням, які будуть жити в створюваному зараз цифровому світі.

Отже, одним з процесів, адаптуватися до якого повинна як теорія безпеки, так і системи із забезпечення безпеки, є цифровізація. Цей динамічний процес, в результаті якого змінюється не тільки навколишнє середовище, але й сама людина та суспільство в цілому, очікувано викликає багато побоювань. Проведене дослідження показує, що використання нових (цифрових) ІКТ надає системний вплив на функціонування соціально-економічних об'єктів, які виступають в якості інформаційно відкритих систем. У зв'язку з цим цифрова безпека представляється ширшою за інформаційну. Причому найбільша кількість ризиків цифровізації пов'язана з людським фактором та якістю людського капіталу.

Наталія Капітаненко

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри менеджменту організацій

та управління проектами

Дмитро Божко

студент магістратури

спеціальності «Публічне управління та адміністрування»

Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю. М. Потебні

Запорізького національного університету

(м. Запоріжжя)

МОТИВАЦІЯ ПРАЦІ ПОСАДОВИХ ОСІБ ЯК СКЛАДНИК РЕФОРМУВАННЯ СЛУЖБИ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Формування інформаційного суспільства призводить до зміни цілей, пріоритетів і цінностей суспільного розвитку. Основою змін виступає людський потенціал. Перехідний етап розвитку сучасного українського суспільства зумовлює необхідність зміни системи державного управління, що потребує професіоналів з високим рівнем компетентності у галузі публічного управління. Процес реалізації нововведень в управлінні завжди буде пов'язаний з використанням інформаційно-комунікаційних технологій як інструментарію мотивованих посадових осіб місцевого самоврядування, що забезпечує процеси у справі вдосконалення та підтримки систем управління на високому рівні ефективності.

Місцеве самоврядування як інституція суспільного розвитку відіграє важливу роль у формуванні соціальної та політичної активності громадян, забезпеченні сприятливих умов життєдіяльності населення, підвищення його рівня і якості життя. При цьому формування професійного кадрового корпусу служби в органах місцевого самоврядування, як і державної служби, відноситься до числа найбільш значущих чинників соціально-економічного розвитку українського суспільства, передусім територіальних громад. Складність поставленого завдання визначає потребу залучення, закріплення на службу в органах місцевого самоврядування висококваліфікованих управлінських кадрів, створення умов для їх професійного розвитку. Значення має не тільки рівень професіоналізму управлінських кадрів, але і певні характеристики їх самоідентифікації, дотримання етичних норм та моральних вимог [1].

Недостатньо ефективні існуючі адміністративні механізми управління сучасними викликами, підвищення рівня кадрового забезпечення розглядається як одна з найбільш значущих проблем муніципальної служби. В якості ключових причин дефіциту професійних кадрів виділяють порушення нормативної взаємодії соціального інституту з соціальним середовищем, недосконалу систему залучення, відбору та просування по службі посадових осіб місцевого самоврядування, проблеми підготовки та підвищення кваліфікації муніципальних службовців. Соціальна значущість проблеми актуалізує необхідність більш детального опрацювання питань відповідності професійних і етичних компетенцій посадових осіб місцевого самоврядування сучасним вимогам, що пред'являються до органів місцевого самоврядування, та удосконалення мотиваційного механізму в діяльності означених службовців [2, с.56].

Основою для формування мотиваційних механізмів є взаємодія внутрішніх інтересів працівника, його стимулів і потреб. Щодо проблематики мотивації набули поширення різноманітні теорії, які уявляється можливим класифікувати на змістовні та процесійні. Предметом дослідження змістовних теорій мотивації є потреби людини та інші чинники, які визначають поведінку людей. Процесійні теорії, в свою чергу, визначають причини розподілу зусиль працівника для досягнення поставлених цілей та що саме спонукає його обирати відповідний тип своєї поведінки [3, с. 363]. Відтак, вказані теорії надають різний підхід до такого явища як мотивація, однак розглядають мотивацію як чинники, які спонукають людину вчиняти певні дії і досягати цілей.

Підтримуємо позицію В. Малиновського, який зазначає, що «мотивація – важлива функція державного управління, без якої неможлива ефективна діяльність будь-якого керівника, відповідно будь-якого органу місцевого самоврядування, вона вимагає від керівників розвинутих здібностей спонукати виконавців до вищого рівня напруження зусиль, досягнення ефективних результатів праці» [4].

Стосовно мотивації праці посадових осіб місцевого самоврядування варто зауважити, що внутрішня мотивація надає можливість самореалізації особи, що є однією з ключових потреб людини. Отримання задоволення від виконуваної

роботи, творчий підхід до реалізації завдань, бажання досягти поставленої мети, відчуття важливості результатів діяльності для споживачів послуг та громади спонукає посадових осіб працювати ефективно.

До системи мотивації праці входить і стимулювання діяльності, тобто застосування методів зацікавленості службовців в покращенні результатів праці. Важливо визначити, що система методів мотивації праці посадових осіб місцевого самоврядування має відповідати положенням Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 7 червня 2001 р. та інших підзаконних нормативно-правових актів та включати в себе чинники не лише матеріального, а й морального характеру [5]. Крім того вказану систему доповнює система соціальних гарантій та мотиваційних чинників, які передбачені у колективному договорі органу місцевого самоврядування.

Таким чином, важливою для сталого розвитку України в умовах євроінтеграції є функціонування ефективної та стабільної системи органів місцевого самоврядування. Удосконалення мотиваційного складника в діяльності посадових осіб місцевого самоврядування шляхом використання поряд з традиційними методами нових – формування та розвиток команди, напрацювання корпоративних традицій та звичаїв, сприяння ідентифікації посадових осіб з органами місцевого самоврядування – сприяє реалізації реформи служби в органах місцевого самоврядування.

Список використаних джерел

1. Кравченко Т. А. Інноваційні демократичні інструменти реалізації громадянами права на участь у місцевому самоврядуванні в Україні. *Публічне адміністрування: теорія та практика : зб. наук. пр.* / редкол. С. М. Серьогін (голов. ред.) [та ін.]. Д. : ДРІДУ НАДУ, 2015. Вип. 2(14). URL: [http://dridu.dp.ua/zbirnik/2015-02\(14\)/index.html](http://dridu.dp.ua/zbirnik/2015-02(14)/index.html)
2. Капітаненко Н. П. Технології публічного врядування : навчально-методичний посібник для студентів ЗДІА спеціальності «Публічне управління та адміністрування» всіх форм навчання / Запоріж. держ. інж. акад. Запоріжжя : ЗДІА, 2018. 200 с.
3. Музиченко-Козловський А. В. Колодійчук А. В. Основні елементи механізму мотивування працівників. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. Вип. 21.6. С. 361–367.
4. Палагнюк Ю. В., Ханін А. С. Сутність та особливості використання методів мотивування персоналу в органах місцевого самоврядування. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2019. № 1. URL: http://el-zbirn-du.at.ua/2019_1/42.pdf
5. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 7 червня 2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 33. Ст. 175.

Наталія Капітаненко

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту організації
та управління проектами*

Андрій Самсика

*студент магістратури
спеціальності «Публічне управління та адміністрування»
Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю. М. Потебні
Запорізького національного університету
(м. Запоріжжя)*

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ КЕРІВНИКА ОРГАНУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

На зміну застарілим принципам управління в Україні приходять нова парадигма державного управління та місцевого самоврядування, в основі якої професіоналізація кадрів, застосування інструментарію менеджменту, надання широких повноважень громадам, врахування інтересів громадськості та взаємозв'язок місцевої влади з територіальною громадою при вирішенні питань місцевого значення. Основним завданням реформування кадрової політики місцевого самоврядування є перехід від бюрократичної форми управління до гнучкої форми місцевого самоврядування, що повністю відповідає потребам українських територіальних громад та світовим тенденціям розвитку суспільства. Вирішення вказаного питання впливає на зміцнення місцевого самоврядування, яке за своєю природою спроможне збалансовувати інтереси держави та громадян, членів територіальної громади. Разом з тим, передача повноважень на місцевий рівень за недостатнього кадрового забезпечення, відсутності управлінських навичок та невідпрацьованої правової бази місцевого самоврядування призводить до безсилля влади у здійсненні соціально-економічних функцій і забезпеченні внутрішньої безпеки [1, с.58].

Серед науковців сфери публічного управління, керівників Національного агентства з питань державної служби, політичних діячів, суспільних реформаторів, громадських діячів, сучасних державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування закріпилась думка, що «одним із ключових завдань адміністративної реформи є створення сучасної системи підготовки та перепідготовки управлінських кадрів, а серед основних напрямів здійснення реформи – кадрове забезпечення нової системи державного управління; наукове та інформаційне забезпечення системи державного управління, формування механізмів наукового та інформаційного моніторингу її функціонування» [2, с.140].

Керівник є іміджевою особою будь-якої організації. Науковці визнають такі підходи щодо визначення іміджу керівника: 1) феноменологічний, який полягає в розкритті феномену образу; 2) соціально-психологічний актуалізує дослідження ролі іміджу у діловій комунікації; 3) технологічний акцентує увагу на способи і

прийоми, які використовуються в процесі створення іміджу; 4) антропологічний розкриває роль іміджу, як способу самоактуалізації особистості [3, с.158].

Імідж соціально обумовлений і виконує ряд важливих функцій: імідж виявляє своє існування тільки в умовах суспільства; суб'єктом іміджу виступає людина як продукт суспільства – людина соціальна; загальні характеристики іміджу того чи іншого об'єкта (його валентність, сила, визначеність) залежать не тільки від самого об'єкта, але й від особливостей конкретного суспільства, в якому цей імідж формується (від його цінностей, норм, традицій).

Імідж управлінця з позицій управлінської іміджології включає в себе такі складові блоки: 1) характеристики лідера як особистості (тип особистості, темперамент, психофізіологічні характеристики, методи та способи прийняття рішень); 2) характеристики лідера як представника соціуму (статус керівника, моральні цінності, яких дотримується керівник); 3) символічне значення керівника як символу певної політики, реформаційних ідей, політичних проектів.

Науковці визнають, що цілеспрямоване формування іміджу можливе «за умови не його штучного створення, а шляхом спираючись на реальні характеристики особистості, що стверджує необхідність індивідуального підходу до кожного керівника» [4, с.97]. Формування іміджу ґрунтується не тільки на активізації реальних якостей керівника, які визнаються соціально бажаними в тій або іншій сфері, але й на знанні закономірностей, пов'язаних з процесом міжособистісного сприймання. На думку Г. Г. Почепцова, «дуже важливий загальний, системний погляд на поставлені завдання. Без загальної стратегії не має сенсу жодна з порад, до речі, саме тому публік релейшнз іноді називають ще й «стратегічними комунікаціями» [5, с. 7].

Робота над створенням іміджу керівника розпочинається з визначення цілі, задля якої необхідно здійснити певні перетворення для створення нових рис в образі управлінця. Ціль формування іміджу визначає форми та методи, які для цього будуть використані. Визначення кінцевого результату в процесі роботи над іміджем посилює мотивацію перетворень для управлінця. Варто зазначити, що робота над іміджем може здійснюватися керівником як самостійно, так і за допомогою професійних іміджмейкерів.

Слід визнавати, що формування іміджу не є зміною особистості керівника. Заплановані та реалізовані зміни не повинні зробити з однієї людини абсолютно іншу. Саме тому для керівника важливо знання основ психології для розуміння психологічних особливостей власної особистості та розумне використання своїх сильних якостей.

Громада сприймає керівника органу місцевого самоврядування, передусім, через його представницький вигляд – діловий, сучасний, впевнений, доброзичливий. Виконання посадових функцій передбачає наявність в управлінця професійного відношення до виконання своїх обов'язків, цілеспрямованості в досягненні поставлених завдань, оптимізму, службового етикету та моральних засад.

Отже, керівнику органу місцевого самоврядування варто усвідомлювати, що його імідж керівника екстраполюється на імідж органу влади. На сучасному етапі імідж керівника органу місцевого самоврядування – це свідомо створений образ місцевої влади в персональному вимірі.

Список використаних джерел

1. Зайцева І. Удосконалення кадрового забезпечення місцевого самоврядування шляхом використання статутів територіальних громад. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2010. № 4. С. 58–64.
2. Саричев Ю. Аналіз підходів до визначення ролі та місця інформаційного забезпечення в системі державного управління. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія: Державне управління*. 2016. № 3. С. 138–143.
3. Шевченко В. С. Роль і місце іміджу керівника в ефективному управлінні сучасної організації. *Соціальна економіка*. 2016. № 2. С. 157-161. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/se_2016_2_26.
4. Коляда Н. М., Албул І. В., Ісаченко В. П., Левченко Н. В. Імідж керівника закладу соціальної сфери як ефективний елемент управління. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*, VI (26), 2018. URL: www.seanewdim.com
5. Почепцов Г. Г. Профессия: имиджмейкер ; 2-е изд., испр. и доп. К. : ИМСО МО Украины, НВФ «Студцентр», 1998. 256 с

Леонід Коновалов

*кандидат наук з державного управління, доцент,
проректор з науково-педагогічної роботи*

Тетяна Глушенко

*старший викладач кафедри менеджменту і адміністрування
Український державний університет залізничного транспорту
(м. Харків)*

ПОВЕДІНКОВІ МЕТОДИ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

Свій розвиток теорія державного управління отримала у працях класичної школи та школи «людських відносин», що представляли напрямок «науковий менеджмент», який переважав у першій третині ХХ ст.

Новий етап у розвитку теорії державного управління розпочався у 1950-х роках і продовжувався до кінця ХХ ст. Найбільш впливовими напрямами цього періоду можна вважати поведінковий (біхевіоральний), системний та ситуаційний підходи.

Представники біхевіористського напряму – Г. Саймон, Д. Мак-Грегор, Ф. Герцберг, Д. Томпсон, Д. Істон – прагнули представити як фундамент науки управління досягнення сучасної соціальної психології та соціології, а також пояснити реальне функціонування адміністративних служб через аналіз поведінки працюючих у них індивідів та груп. Основною метою цієї школи в загальних рисах було підвищення ефективності організації за рахунок підвищення ефективності її людських ресурсів. В рамках поведінкового підходу вчені досліджували різні аспекти соціальної взаємодії, мотивації, характеру влади та авторитету у державному управлінні. Його головний постулат у тому, що правильне

застосування науки про поведінку сприятиме підвищенню ефективності праці як окремого службовця, і системи управління в цілому [1].

Парадигмою теорії державного управління у XXI столітті виступає поведінковий метод, який основну увагу приділяє дослідженню поведінки керуючих та керованих, їх мотивації, зі зміщенням у бік керованого.

Сьогодні формується наукова база, здатна пояснити, якою очікується комунікація між громадянином та державою. Тож, комунікації перейшли на новий, недоступний до сьогодні, ступінь.

Найважливішою галуззю держави сьогодні є соціальна політика. Мета соціальної політики – покращувати якість життя людей. Проте змінити поведінкові стратегії великих мас населення, особливо у довгостроковому періоді, надзвичайно складно. Саме тому багато державних програм не досягають намічених цільових показників. Недостатньо розробити програму, необхідно залучити безпосередніх користувачів до активного прийняття запропонованих змін.

Важливого значення набуває новий напрямок «поведінкова економіка» у 2000-х роках, основоположником якого є Даніел Канеман. Поведінковий підхід показав себе ефективним у різних соціальних та комерційних проектах, але також показує високі результати в галузі проектування та реалізації державних програм і реформ.

Перші передумови розвитку поведінкового підходу у державному управлінні виникли наприкінці 2000-х, у книзі двох американських фахівців –Річарда Тайлера і Каса Санстейна на тему застосування нейро- і когнітивних технологій у моделюванні поведінки громадян.

Назву цієї книги можна перекласти як «Поштовх до правильного вибору: здоров'я, фінанси та добробут». Автори пропонують у державному управлінні правильно вибудовувати так звану архітектуру вибору: система навігації має підштовхнути людину до «правильної відповіді», залишаючи при цьому їй повну свободу робити все по-своєму [2].

Ці твердження дозволили вченим-економістам та соціологам подивитися іншими очима на сам процес управління ухваленням рішення громадянами. І так поведінкова економіка просунулась до державного управління.

На практиці це виглядає так: виділивши чотири основні психографічні сегменти з умовним поділом на групи, можна абсолютно по-різному адаптувати ті матеріали, які необхідно донести до сприйняття громадян через різні ціннісні орієнтації, через різні семантичні специфіки, через різну візуалізацію, через мову комунікацій.

Це досягається застосуванням різних технік, пов'язаних з особливостями мислення кожного психографічного сегмента та когнітивними передумовками, які дозволяють по-різному підходити до процесу зміни установок та способів формування культури у тих чи інших громадянських масах.

Такий підхід відкриває шлях, з одного боку, до зовсім іншого рівня управління, а з іншого – до нового рівня етичної відповідальності, що передбачає необхідність

високопрофесійних розробок та чітко вивіреної імплементації сучасних інструментів когнітивних технологій.

Розвиток такого підходу дає безперечні переваги для держави як економічні, так і соціальні. Формування вибору громадянина через його ціннісні орієнтації на користь змін, пропонованих державою та ще й малими коштами здатне призвести до значних результатів, які, зрештою, позитивно позначаються і на громадянах, і на державі, бо призведуть до економії бюджетних коштів та зниження рівня соціальної напруги, у зв'язку з можливим протистоянням, відкритим чи внутрішнім, між державою та громадянами.

Список використаних джерел

1. Публічне управління та адміністрування: теоретичні та практичні аспекти: навчальний посібник / С. В. Панченко, О. Г. Дейнека, О. В. Дикань та ін. Харків : УкрДУЗТ, 2019. 380 с. URL: <http://lib.kart.edu.ua/handle/123456789/2215>
2. Richard H. Thaler, Cass R. Sunstein. «Nudge: Improving Decisions About Health, Wealth, and Happiness». Yale University Press, 2008

*Тетяна Ніколайчук,
магістр правознавства,
аспірант 4 року навчання
Науковий керівник: Хумарова Н. І.,
доктор економічних наук., професор
Інститут проблем ринку та економіко-екологічних
досліджень НАН України
(м. Одеса)*

ЕКОНОМІКО-ЕКОЛОГІЧНИЙ РОЗВИТОК ЗАПОВІДНИХ ТЕРИТОРІЙ: ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Захист природного біорізноманіття, його збереження та відтворення є, на сьогоднішній день, одним з пріоритетних напрямів політики держави та економіко-екологічної безпеки населення, тому важливо, щоб заповідні території мали можливість комплексного розвитку, не тільки як осередки забезпечення природоохоронного режиму, алей, як інструменти задоволення економіко-екологічних потреб населення, та, стали підґрунтям для формування інноваційно-екологічних форм співпраці з територіальними громадами. Однак, протягом тривалого часу унікальні природні комплекси та об'єкти розглядалися виключно, як інструменти консервації унікальних екосистем, біотопів, тощо.

Історія створення природоохоронних територій, в тому числі заповідників у Європі та Сполучених Штатах Америки дуже довга, та має чимало релігійно-етнічних та культурних передумов. Культурна практика створення заповідних територій датується ще античністю, коли король Devanampiya Tissa of Anuradhapura встановив один з перших заповідників, датований III століттям до н.е. [1].

Розвиток природоохоронних територій у сучасному розумінні мав колись релігійне підкріплення, наприклад райони «злого лісу» Західної Африки, які були

заборонені до відвідування людям, оскільки вважалось, що вони можуть втратити розум, в разі неконтрольованих прогулянок цими територіями. Багатьом стародавнім культурам світу також були відомі священні табу на рибальство та полювання на певних територіях, оскільки вважалось, що представники фауни отримують душі їх померлих родичів, тому їх не можна вбивати [2].

Раннє становлення заповідної справи характеризується приватно-економічними інструментами, оскільки інститут державної власності на землі та природні ресурси ще не існував, як такий; тому можна виділити три етапи формування царини заповідної справи відповідно до форм власності на природні ресурси:

- приватно-правовий період [X–XVIII ст.] – характеризується розвитком приватної власності на землі, розділом населення відповідно до економіко-соціального добробуту, формуванню зародків первинної екологічної свідомості та культури;

- державно-правовий період [початок XIX–XX ст.] – характеризується розвитком інститутів державної власності на землі та інші природні ресурси, в політичному житті переважає доктрина комунізму та соціалізму (країни Радянського Союзу, КНР, Куба, НДР, Албанія, Болгарія, Чехословаччина), охорона природних ресурсів базується на принципі абсолютної заповідності (тобто забороняється будь-яка господарська діяльність);

- змішаний або капіталістичний [XXI ст. до нашого часу] – поряд з розвиненими інститутами державної власності на заповідні землі, активного розвитку набувають приватні природоохоронні території та змішані форми (угоди ДПП, приєднання приватних земельних ділянок до існуючих заповідних територій державного та регіонального значення, розвиток приватно-правових фінансово-інвестиційних та еколого-економічних інструментів)

Перший у світі прототип сучасного заповідника був створений в 1821 році натуралістом і дослідником Чарльзом Уотертоном навколо свого маєтку в Уолтон-Холі, Західний Йоркшир [3]. Уотертон на той час дозволив місцевим жителям отримати доступ до його заповідника, і, був описаний істориком Девідом Аттенборо як «один з перших, хто визнав не тільки те, що природний світ має велике значення, але й потребував захисту, оскільки людство вимагало від нього все більше і більше» [4]. Враховуючи організаційно-правовий статус заповідника Чарльза Уотертона, можна визначити, що це був один із перших приватних природоохоронних територій, що могли відвідувати, як місцеві жителі, так і, туристи на комерційній основі.

Драхенфельс (Siebengebirge) був зареєстрований як перший державний природний заповідник у сучасній Німеччині, цей природний комплекс був придбаний Пруською державою в 1836 році з метою захищення територій від неконтрольованого антропогенного впливу людей, до цього часу усі території, які мали цінний природоохоронний характер перебували у приватній власності [5].

Розвиток заповідної справи у Австралії датується 19 сторіччям (Голдштейн 1979), у 20 столітті Австралія наслідує модель охорони цінних природних комплексів та територій у Західній Європі, яка характеризується законодавчим статусом та формульним визначенням кордонів природних заповідників, а також майже повною забороною будь-якої діяльності. На той час Австралійські національні парки перебували під впливом політичної культури, що не враховувала етнічно-національні та соціальні інтереси корінних народів. Чимало екологів того часу висловлювали думку, що резервування територій здійснюється за принципом естетичності та любові до величі та краси, однак не враховується наявність чи відсутність біорізноманіття та інших особливостей об'єктів. Чимало територій, які були зарезервовані, являли собою ізольовані "острови", тому вони не впливали на розвиток екосистем у цілому по країні [6]. Потім австралійські вчені перейняли за основу модель заповідання Росії, тобто за основу бралися не ізольовані комплекси, а території з'єднані буферами, коридорами, до яких приєднувались суміжні землі; відповідний підхід отримав назву «whole of landscape», тобто цілісний ландшафт. Станом на сьогоднішній день заповідання та розширення заповідних територій здійснюється шляхом так званого «партнерського підходу» («Partnership approach»), де землевласники отримують соціально-економічні преференції від держави в обмін на здійснення екоорієнтованої діяльності на своїх територіях [7].

Враховуючи тривалу історію розвитку заповідного фонду по всьому світу, необхідно звернути увагу на трансформаційні процеси у суспільстві та економіці, що вимагають залучення заповідних територій у господарсько-економічні процеси. Історико-організаційний розвиток заповідних територій свідчить про появу приватно-правових методів розвитку та управління заповідними територіями ще на ранніх етапах, однак переважна більшість об'єктів природно-заповідного фонду була під контролем держави. На сьогоднішній день, нами пропонується формування інституційно-економічного підґрунтя для розвитку об'єктів природно-заповідного фонду, як учасників ринкових відносин (Рис 1)

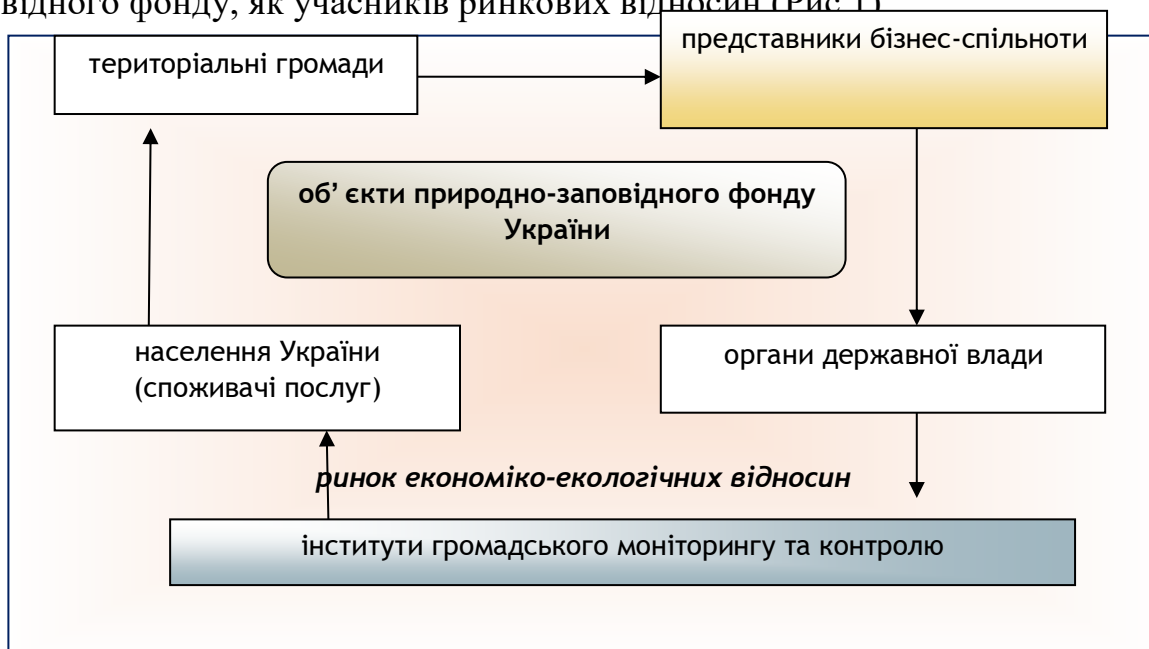

Рис.1. Сутність побудови ринку економіко-екологічних відносин за участю заповідних територій на сучасному етапі (джерело: власна розробка автора)

Наразі, заповідні території не можна розглядати лише як засіб збереження та консервації природних ресурсів, оскільки завдяки використанню екологоорієнтованих методів управління на територіях об'єктів заповідного фонду, може провадитись господарська діяльність, що сприятиме економіко-екологічному розвитку регіону, формуванню інвестиційних потоків постійного характеру, підтриманню балансу між органами державної влади, місцевими громадами та представниками приватного сектору економіки.

Список використаних джерел:

1. The National Atlas of Sri Lanka. *Department of Survey*. 2007. URL: <https://www.amazon.com/National-Atlas-Sri-Lanka-2nd/dp/B00E8V34J6>
2. Sri Lanka Wildlife Conservation Society. *How We Collaborate*. URL: https://villageenterprise.org/what-we-do/partnerships-for-scale/nonprofit-conservation-partnerships/?gclid=CjwKCAjwzt6LBhBeEiwAbPGOgf7wlFM1vc1GizNjY7ych2R-2jp9FM_jBfG-EyRrT8ywyFUOCmQdBoCp1wQAvD_BwE
3. Charles Waterton. Overtown Miscellany -Charles Waterton. URL: https://overtown.org.uk/cw/Charles_Waterton/squire-overview.htm
4. Wakefield Express. Sir David Attenborough will open city centre's new museum. URL: https://stringfixer.com/en/Nature_Reserve
5. Вікіпедія. Вільна електронна енциклопедія. Веб-портал. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Nature_reserve.
6. Laurie V. Big success: Australia's protected areas. *Australian Geographic*. 2013. URL: <https://web.archive.org/web/20130130190612/http://www.australiangeographic.com.au/journal/big-success-australias-network-of-protected-areas.htm>
7. Australian Government Department of Environment, Water, Heritage and the Arts Caring for Our Country: History of the National Reserve System. *Webpage*. 2010. URL: <http://www.environment.gov.au/parks/nrs/about/history.html>.

Олена Семенцова

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту і адміністрування
Український державний університет залізничного транспорту
(м. Харків)*

Юрій Піскун

*головний ревізор з безпеки руху поїздів і автотранспорту (регіональний)
апарату безпеки руху поїздів і автотранспорту
Департаменту безпеки руху Регіональна філія
«Придніпровська залізниця» АТ «Укрзалізниця»
(м. Дніпро)*

ІННОВАЦІЙНИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВ СВІТУ В СТВОРЕННІ МОДЕЛЕЙ ВИСОКОШВИДКІСНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ НА ЗАЛІЗНИЧНОМУ ТРАНСПОРТІ

Сучасний розвиток економічних взаємозв'язків регіонів, держав та континентів вимагає прискорення обміну сировинними ресурсами та результатами

праці. Тому проблема прискорення руху транспорту, зокрема залізничного в наш час є вкрай актуальною та стоїть дуже гостро. Це обумовило дослідження щодо впливу держави на вибір моделі високошвидкісних залізничних перевезень.

Світовими прикладами країн з найрозвинутішими моделями високошвидкісних залізничних перевезень є Японія, Китай та європейські країни. Ключові відмінності згаданих моделей полягають у концепції розподілу поїздопотоків між високошвидкісними залізничними лініями та традиційними, де організація руху поїздів здійснюється за встановленими швидкостями відповідно виду руху (вантажний або пасажирський). Кожна з моделей має свої переваги та недоліки та використовується залежно від топології залізничної мережі, щільності населення в зоні тяжіння лінії та наявних експлуатаційних особливостей. Таким чином, узагальнено високошвидкісні перевезення можна поділити на три види:

1 – *виділений високошвидкісний рух*, який організовано на спеціально побудованих високошвидкісних лініях без виходу на існуючі лінії, а решта категорій поїздів рухаються існуючими лініями зі встановленими швидкостями. Така модель традиційно притаманна Японії та розвивається на високошвидкісних лініях Сінкансен. Їх перевага полягає у високій маршрутній швидкості руху (до 200–300 км/год). При цьому міжпоїздовий інтервал за рахунок застосування паралельного графіка та використання рухомого складу з однаковими технічними характеристиками може досягати 2–3 хвилин. Модель забезпечує простоту організація перевезень, легкість диспетчерського управління та високу пропускну спроможність. Але є і недоліки. Це додаткові витрати пасажиро-годин через необхідність переміщення пасажиропотоку зі станцій високошвидкісної магістралі (ВШМ) на звичайні залізничні станції. У більшості випадків пасажиропотік перенаправляється на інші види транспорту, що збільшує навантаження на міський транспорт та завдає незручності пасажиром. Крім того, при невеликій щільності населення в зоні тяжіння виникає суттєвий розрив між потрібною (відносно низькою) та наявною (відносно високою) пропускну спроможністю. Значні труднощі виникають і при будівництві ВШМ та пересадних станцій, оскільки вимагають значних додаткових площ на розміщення інфраструктури та інвестицій на спорудження.

2 – *комбінований високошвидкісний рух*, який організовано на спеціально побудованих високошвидкісних лініях, проте на окремих ділянках високошвидкісні поїзди можуть виходити на існуючі лінії, а решта категорій поїздів рухаються по існуючих лініях із встановленими швидкостями. Ця модель зазвичай використовується на залізницях Франції. Її основна перевага в тому, що переважно протягом маршруту руху рух організовується за паралельним графіком, оскільки швидкість високошвидкісних поїздів, що рухаються по високошвидкісній лінії однакова. Високошвидкісні поїзди мають можливість виходу на звичайні залізничні лінії, що збільшує полігон їх обслуговування, робить доступним ВШМ для більшої кількості пасажирів, що може збільшити мережу високошвидкісних поїздів та розширити діапазон обслуговування високошвидкісних ліній. Це скорочує витрати

на будівництво інфраструктури ВШМ, особливо у великих містах, де є дефіцит простору для її розміщення. Паралельно знижується навантаження на міський транспорт та спрощується пасажирська логістика. Ключовим недоліком є необхідність забезпечення технічної та технологічної сумісності ВШМ з існуючими лініями через що область застосування інноваційних технічних рішень суттєво знижується. Крім того, актуальним залишається питання ефективної реалізації наявної пропускної спроможності ВШМ, оскільки при низькому коефіцієнті завантаження ці проекти стають економічно не доцільними.

Модель «Комбіновані пасажирські та вантажні перевезення» переважно підходить для перетворення існуючих ліній у високошвидкісні. Такі моделі ставляться скоріше до категорії «швидкісних» і традиційно застосовуються на залізницях Великобританії, Німеччини та інших країнах. Перевага полягає в тому, що інвестиції у лінію невеликі.

Недоліком є те, що через велику різницю у швидкості між пасажирськими та вантажними поїздами на лінії (швидкість пасажирських вагонів зазвичай становить 200 км/год, швидкість вантажних вагонів зазвичай становить 100 км/год), пропускна спроможність мала, а організацію руху поїздів ускладнено. Максимальна швидкість пасажирських поїздів також обмежена і зазвичай досягає 160-200 км/год, що збільшує час у дорозі пасажирів.

3 – *змішаний рух*, який організовано на основі спільного використання інфраструктури як високошвидкісними поїздами

Доцільно акцентувати увагу, що вибір моделі, притаманної саме українським залізницям, є питанням стратегічного розвитку держави, яке має бути вирішено на найвищому щаблі системи державного управління з урахуванням вітчизняних особливостей транспортної галузі відповідно до національних умов країни та поточного стану існуючої залізничної мережі, а також з урахуванням наступних аспектів:

1) вибір організаційної моделі високошвидкісних залізничних перевезень має виходити з потреби максимального задоволення потреби пасажирів та вантажоперевізників у високоякісній транспортній послугі;

2) високошвидкісна залізниця має бути пов'язана з існуючими лініями, щоб мінімізувати логістичні витрати пасажирів та створити умови для безпересадкового сполучення;

3) курсування тільки високошвидкісних поїздів спеціально виділеною ВШМ, що спеціально споруджуються, без організації допуску на дані лінії вантажних і пасажирських поїздів встановлених швидкостей, дозволить більш ефективно використовувати пропускну спроможність та забезпечити безпеку пасажирських перевезень на високих швидкостях;

4) організація комбінованих перевезень при реконструкції існуючих залізничних ділянок дозволяє організувати швидкісний (а не високошвидкісний) рух пасажирських поїздів, забезпечити суттєво нижчу щодо ВШМ маршрутну швидкість, але потребує значно менших інвестиційних витрат;

5) оптимізація високошвидкісного руху та підвищення транспортної доступності для пасажирів можливі не тільки за рахунок варіювання параметрів мережі ВШМ, а й шляхом оптимізації графіка руху та зупинок високошвидкісних поїздів, вибору раціональної періодичності курування.

Отже, високошвидкісна залізниця сама по собі не є самостійною транспортною системою, а є особливим видом залізничного транспорту, що забезпечує надання перевізних послуг з вищими стандартами якості. При цьому ці стандарти визначаються не лише параметрами інфраструктури та рухомого складу ВШМ, а й технологіями взаємодії між ВШМ та звичайною залізничною транспортною системою, які мають вибудовуватися під пильним керівництвом системи державного управління.

Ігор Смірнов

магістрант II року навчання за спеціальністю

«Публічне управління та адміністрування»,

Науковий керівник: Капітаненко Н. П.,

кандидат юридичних наук, доцент,

Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю. М. Потебні

Запорізького національного університету

(м. Запоріжжя)

АДМІНІСТРАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК КОМПОНЕНТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Адміністративна діяльність, як різновид управлінської діяльності, спрямована на організацію і управління різними процесами. Поняття «управлінська діяльність» є направляючою серед інших видів діяльності, оскільки свідомо здійснюється людською діяльністю, спрямованою на ефективне виконання робіт (індивідуально або колективно) для досягнення тих або інших цілей, рішенню відповідних задач, виконанню різноманітних функцій.

Адміністративний – той, що пов'язаний з управлінням, адміністрацією. Етимологічний словник української мови зазначає, що слово «адміністративний», «адміністрація» походять від латинського «administratio», що означає прислужування, допомога, керування, адміністрація і є похідним від «administro» – прислужую, допомагаю, керую, завідую, утвореного від префікса «ad-» («при-, до-») і «ministro» (служу, керую), що походить від «minister» – слуга, помічник [1, с.49]. Адміністрація (лат. administratio – управління, керівництво) – це: сукупність державних органів, що здійснюють функції управління; посадові особи управління, керівний склад установи, організації, підприємства; розпорядники, відповідальні улаштовувачі будь-чого [2]. Таким чином, адміністративний, у широкому розумінні, – це той, що пов'язаний загалом з управлінською діяльністю, як політичною, так і власне адміністративною, у вузькому тлумаченні – той, що пов'язаний з бюрократичним методом управління та виконанням політичних рішень. Отже, адміністративна діяльність – це діяльність працівників апарату

управління, яка здійснюється в межах визначеної посади [3].

Дослідження посади як управлінської категорії передбачає її розгляд з позиції системного аналізу. Відправним пунктом такого дослідження є виявлення її основних системних характеристик. Понятійний апарат включає такі категорії, як «структура», «зв'язки», «функції», «організація».

Структура відображає побудову і внутрішню форму системи. Стосовно посади (як системи) вона охоплює її внутрішню побудову. Необхідно чітко представляти, що існують ознаки структури, пов'язані і не пов'язані з виконавцем. До не пов'язаного з виконавцем відносяться такі ознаки: найменування і визначення функцій і обов'язків, права і повноваження, відповідальність, середовище функціонування посади, організація й умови праці, взаємодії.

Однак за кожною посадою знаходиться виконавець, «носії» посади. Для того, щоб організаційна структура зі схеми перетворилася в діючу систему управління, необхідно її доповнити структурою апарата управління, що повинно супроводжуватися комплектуванням штатів, підбором відповідним посадовим вимогам працівників апарата управління.

У середині організаційної структури апарата управління існує складна і не завжди видима взаємодія, що приводить на практиці до їх ототожнення й ускладнює процес проектування цих структур. Це різні за змістом структури, що проектуються відповідно до своїх принципів.

Категорія «зв'язок» поєднує елементи в систему. Якщо розглядати посадову діяльність як елемент більш загальної системи, то, як зв'язки між окремими посадовими працівниками, будуть виступати відносини управління, наприклад, відносини координації та субординації. У першому випадку, вони виражають відносини управління між посадами одного рівня, у другому – між посадами різних рівнів. Поняття «організація» можна розглядати як засіб досягнення цілей, що стоять перед посадою. Функція – визначає спрямованість праці людини на конкретний об'єкт.

Отже, розглянуті складові додають посаді управлінський зміст. При цьому, цілеспрямованість посадової діяльності є однею з найважливіших ознак посади. Посада існує до того часу, поки існують цілі, для досягнення яких вона була створена. Мета приводить до створення постійної системи «індивід-організація», де ланкою, що зв'язує, є посада. Завдяки посаді індивід вступає в постійний взаємозв'язок з організацією.

До основних складових системи адміністративної діяльності можна віднести: планування (вибір підходів і зазначення засобів для досягнення поставленої мети діяльності); організацію (створення формальної структури підпорядкованості, на підставі якої розподіляється робота між підрозділами, визначається й координується їх діяльність); управління персоналом (добір і підготовку кадрів, роботу з особистим кадровим складом, створення необхідних умов для трудової діяльності); керівництво (прийняття рішень й оформлення їх у вигляді наказів, інструкцій, розпоряджень, доручень); координацію (забезпечення погодженої дії

всіх структурних елементів організації); звітність (забезпечення інформацією про хід і організацію діяльності); укладання бюджету (розроблення фінансових планів і контролю) [4]. Таким чином, адміністративна діяльність як різновид управлінської діяльності спрямована на організацію різноманітних процесів і управління ними.

Список використаних джерел

1. Етимологічний словник української мови. У 7 т. Т. 1. К. : Наук.думка, 1982. 630 с.
2. Техніка адміністративної діяльності: зв'язки з громадськістю : навчально-методичний посібник для студентів ЗДІА спеціальності «Публічне управління та адміністрування» всіх форм навчання / Ажажа М. А., Капітаненко Н. П., Муц Л. Ф. ; Запоріж. держ. інж. акад. Запоріжжя : ЗДІА, 2018. 124 с.
3. Гордієнко Л. Ю. Менеджмент державної установи: навч. посіб. Х. : Вид-во ХДЕУ, 2001. 152 с.
4. Бакуменко В. Д., Надолішній П. І. Теоретичні та організаційні засади державного управління : навч. посіб. К.: Міленіум, 2003. 140 с.

Уляна Сторожилова

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри менеджмент і адміністрування

Українського державного університету залізничного транспорту

(м. Харків)

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ТА РОЗВИТОК ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

Загальновідомим фактом державного управління та сучасних тенденцій в міжнародних відносинах є те, що алгоритми штучного інтелекту та глобалізаційна цифрова трансформація майбутнього потребують швидкого і якісного переходу від традиційного управління к інноваційно-креативному.

Вже сьогодні глобальні елементи інноваційних Smart-креативних стратегій штучного інтелекту розвинених країн почали впливати на модернізацію економічного і соціально-культурного стану іншої часті світу.

Розвиток стратегії штучного інтелекту, діджиталізації, Smart індустрії та нейромережі – це спроба вирішення проблем сьогодення і допомога зробити майбутнє України більш досконалим і інклюзивнішим; поліпшити якість життя населення, створити його більш комфортним та яскравим, автоматизувати бізнес процеси, зробити їх більш інтелектуальнішими.

На шляху приєднання України до європейського простору перехід державного управління на цифровий є продовженням цифрової трансформації і в усьому світі. Це допоможе збільшити якість та швидкість стану уряду, суспільства, партнерських відносин між Україною та країнами світу за новими більш комфортними та прозорими правилами.

Розвиток національних стратегій штучного інтелекту країн світу і інноваційно-креативних цифрових технологій діджиталізації економіки почали розвивати політичні мережі та стали наслідком зародження «єдиного on-line суспільства» та нової ролі конституційно-правової організації публічної влади в Україні.

На шляху приєднання України до європейського простору та в період цифрової трансформації сучасне державне управління це:

- розвиток особливої культури єдиної політичної on-line мережі;
- демократизація всього українського суспільства;
- інформатизація діяльності органів влади і управління;
- розбудова бездоганної сучасної системи державного управління на основі штучного інтелекту;
- забезпечення максимальної прозорості, пропорційної якості адміністративних реформ;
- впровадження та дотримання нових принципів публічного управління в діяльність владних інститутів та органів публічної влади, яких повинна дотримуватись країна та інше.

Вітчизняний та зарубіжний досвід конституційно-правових засад організації та здійснення публічної влади та цифрова трансформація суспільства всього світу стає інноватором та потужним імпульсом для впровадження сучасної Smart-креативної моделі державного управління – державного управління за результатами, за швидкими змінами та інноваціями.

Історичний досвід адміністративних реформ в сфері державного управління країнами заходу та світу, в питанні щодо оцінки якості управління з точки зору досягнення кінцевого результату свідчить про необхідність впровадження:

- інноваційних підходів цифрової трансформації нового покоління;
- національних стратегій штучного інтелекту;
- використання узагальненого підходу оцінки успішності публічного управління;
- бездоганної економічності;
- максимальної результативності.

Саме поняття «добре глобальне on-line управління» (Good Global on-line Governance) в провідних країнах світу задіє демократичну і ефективну систему керування країною та підвищує критерії довіри суспільства до уряду.

«Добре глобальне on-line управління» забезпечує успішно діючі громадські інституції, підтримує відповідну якість громадських послуг, покращує рівень виконання нових суспільних потреб при формуванні культури єдиної on-line політичної мережі, функціонування ефективної цифрової трансформації органів публічної влади та передбачає:

- дотримання закону;
- високи етичні стандарти;
- прозорість;
- порядність;
- пропорційність;
- відповідальності;
- доступ і солідарність з громадянами.

Сьогодні ступень якості діяльності цифрової трансформації державного управління та органів публічної влади мають відмінності в різних країнах світу. Спільними для них є універсальні принципи побудови відносин між державою та громадянами, які визначені як пріоритетні для країн-членів Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР).

Цими спільними базовими принципами є:

- верховенство права як основа прав суспільства і громадянина;
- справедливість та гуманізм в публічній діяльності;
- законність, прозорість, доступність інформації про діяльність та рішення публічної влади;
- процедурна справедливість;
- захист честі та гідності кожної людини;
- обов'язок публічної влади, щодо прийнятих рішень, дій та бездіяльності;
- підконтрольність як обов'язковий внутрішній, зовнішній та судовий контроль за діяльністю публічної влади;
- відповідальність кожного адміністративного органу публічно відповідати за свої дії та прийняті рішення;
- високі етичні стандарти надання послуг та забезпечення якості самих послуг.

Впровадження національної стратегії штучного інтелекту та сучасних тенденцій цифрового державного управління з орієнтацією на інноваційність, креативність та ексклюзивність, розвиток інформаційних технологій та існуючого іміджу України в світі впливатимуть на швидкість і зацікавленість у співпраці високорозвинених країн з нашою державою.

Список використаних джерел

1. Бабич О. М. Вдосконалення законодавства щодо забезпечення децентралізації виконавчої влади в Україні. *Держава і право*. 2012. № 56. С. 203.
2. Батанов О. В. Територіальна громада – первинний суб'єкт муніципальної влади в Україні: поняття та ознаки. *Вісник Центральної виборчої комісії*. 2008. С. 52.
3. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України [Текст] / [Бориславська О. М., Заверуха І. Б., Школик А. М. та ін.] ; Центр політико-правових реформ. К., 2012. 212 с.
4. Трофимова И. Н. Трансформация отношений центральной и местной власти в процессе децентрализации управления (опит европейских стран) [Электронный ресурс]. URL: http://ars-administrandi.com/article/Trofimova_2011_2.pdf.

Вікторія Худавердієва

кандидат економічних наук, доцент,
Державний біотехнологічний університет
(м. Харків)

ПЛАН ЗАХОДІВ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Україна та її регіони мають ряд конкурентних переваг: відкритість для бізнесу у 2020 році держава піднялася на сім сходинок у рейтингу Світового банку Doing

business – до 64 місця з-поміж 190 держав. Банк визнав Україну другою державою за темпами та масштабами покращення ділового клімату за останні 10 років. Протягом 2015–2019 років обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну становив близько 16 млрд. доларів США, збудовано понад 100 заводів та створено десятки тисяч нових робочих місць з високою продуктивністю. Сьогодні нові бізнес-ідеї насамперед генеруються в агломераціях та великих містах, де впроваджуються нові концепції сталого розвитку. На даний час Україна уклала 17 угод про вільну торгівлю із 46 державами. Найбільш важливою є Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, підписана 2014 року [1].

Разом з тим конкурентна позиція України у світі є нестійкою, що відображено у деяких світових рейтингах. Так, за даними Всесвітнього економічного форуму у Звіті про глобальну конкурентоспроможність (Global Competitiveness Index, GCI) за 2019 рік, Україна посіла 85 місце серед 141 досліджуваної держави, втративши дві позиції. Згідно із щорічним звітом Всесвітнього економічного форуму, основний регрес зафіксовано у сфері фінансових систем, на дев'ятнадцять позицій (до 136 місця) та у сфері охорони здоров'я – на дев'ять позицій (до 101 місця). Також погіршилися показники впровадження інформаційно-комунікаційних технологій – 78 місце, макроекономічної стабільності – 133 місце. Незважаючи на значну кількість вчених та інженерів, а також частку людей, які мають вищу освіту, Україна має посередній рейтинг за показником інноваційних можливостей - 60 місце. Водночас другий рік підряд значно покращуються позиції країни за критеріями «ринку товарів» (57 місце), «ринку праці» (69 місце) та «інституціональний розвиток» (104 місце). Крім того, Україні вдалося трохи піднятися за такими показниками, як «освіта» (44 місце) та «рівень розвитку бізнесу» (85 місце). За обсягом внутрішнього ринку Україна зберегла позицію – 47 місце, а за інфраструктурою – 57 місце [1].

Протягом останніх семи років для України з'явилися безпрецедентні масштабні виклики, що кардинально змінили та досі мають суттєвий вплив на соціально-економічну та політичну ситуацію в країні, регіонах та територіальних громадах. Зазначені загальнодержавні та глобальні виклики безумовно впливають на формування основних тенденцій та проблем регіонального розвитку.

Протягом дії Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року в Україні створено юридичну основу та запроваджено нові підходи для стратегічного планування та фінансування регіонального розвитку. Реформа місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні на засадах децентралізації, яка успішно реалізується з 2015 року, створила нові можливості для розвитку територіальних громад. Бюджетна децентралізація спричинила суттєвий перерозподіл бюджетних ресурсів на користь місцевого самоврядування [2].

Незважаючи на це, ще не відбулося реальної конвертації нових можливостей для розвитку територіальних громад та регіонів у кращу якість життя людини незалежно від місця її проживання. Так само немає відчутних змін у зміцненні партнерських відносин між регіонами, зменшенні міжрегіональної та внутрішньорегіональної диспропорції за показниками економічного розвитку та якості життя людей [3].

Згідно Постанови Кабінету міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки» (далі – Стратегія) визначено генеральний вектор сталого розвитку регіонів та розроблена відповідно до Цілей сталого розвитку України до 2030 року, затверджених Указом Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722 [1]. Необхідність підготовки цієї Стратегії викликана завершенням строку реалізації Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року, а також наявністю нових викликів, які постали перед Україною протягом останніх семи років і суттєво впливають на ситуацію в регіонах, а також на якість життя жителів міст і сіл.

Стратегія реалізується двома етапами: перший етап (2021 - 2023 роки); другий етап (2024–2027 роки). На кожному етапі передбачається розроблення та виконання плану заходів на відповідний період та програм і проектів регіонального розвитку, в рамках яких будуть конкретизовані пріоритетні завдання кожної стратегічної цілі Стратегії [1].

У цій Стратегії запроваджено нові підходи до державної регіональної політики у новому плановому періоді, а саме: перехід до територіально спрямованої політики розвитку на основі стимулювання використання власного потенціалу територій, надання підтримки окремим територіям, що характеризуються особливими проблемами соціально-економічного розвитку, високим історико-культурним потенціалом, екологічними умовами та потребами охорони навколишнього природного середовища. Стратегічна мета державної регіональної політики України до 2027 року досягається на основі трьох стратегічних цілей [1]: I. Формування згуртованої держави в соціальному, гуманітарному, економічному, екологічному, безпековому та просторовому вимірах. II. Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів. III. Розбудова ефективного багаторівневого врядування.

Пріоритетами регіонального розвитку на період до 2027 року є: розвиток економічної, інфраструктурної, соціально-культурної зв'язаності та інтегрованості на національному, регіональному та місцевому рівні; прискорення економічного зростання регіонів та територій з низьким рівнем соціально-економічного розвитку із забезпеченням покращення стану навколишнього природного середовища та невиснажливого використання природних ресурсів; підвищення якості та забезпечення доступності для населення послуг, що надаються органами державної влади та органами місцевого самоврядування, незалежно від місця проживання, зокрема на засадах цифровізації; охорона культурної спадщини, збереження традиційного характеру середовища населених пунктів [1].

Інструментами реалізації Стратегії є плани заходів щодо реалізації Стратегії відповідно на 2021–2023 і 2024–2027 роки; програми та проекти регіонального розвитку; регіональні стратегії розвитку та плани заходів з їх реалізації; державні програми щодо розвитку транскордонного співробітництва, соціально-економічного розвитку окремих територій, угоди щодо регіонального розвитку тощо. Виконання завдань Стратегії також забезпечують проекти регіонального розвитку: Національна транспортна стратегія України на період до 2030 року [4], Енергетична стратегія України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» [5], Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року [6], Концепція реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року [7], Національний план дій щодо боротьби з деградацією земель та опустелюванням [8], рішення Координаційної ради з питань боротьби з деградацією земель та опустелюванням, в частині національних завдань щодо досягнення нейтрального рівня деградації земель [9]; інші галузеві стратегії, реалізація яких забезпечує розвиток регіонів та територій; Державна програма розвитку регіону українських Карпат на 2020–2022 роки [10], Програма фінансової державної підтримки бізнесу "Доступні кредити: 5–7 – 9 %"; плани заходів щодо реалізації регіональних стратегій розвитку; державні програми. Джерелом фінансового забезпечення окремих завдань цієї Стратегії може бути фонд розвитку сільських територій, що повинен бути створений шляхом внесення відповідних змін до Бюджетного кодексу України [1].

Нова політика регіонального розвитку ґрунтується на врахуванні під час стратегічного та просторового планування ключових викликів, які впливають на людину, інфраструктуру, економіку та навколишнє природне середовище, а також включатиме побудову культури партнерства та співробітництва, орієнтованої на взаємодію громадян та публічних інституцій щодо розвитку. Заходи регіональної політики формуватимуться на основі отриманого досвіду, зібраних даних, висновків, рекомендацій, результатів аналізів та оцінки для забезпечення та підтримки високих стандартів управління та реалізації регіональної політики, що вимагає функціонування відповідних спеціалізованих аналітичних засобів, баз даних формування та оцінки політики.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021 - 2027 роки. Постанова Кабінету міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695. URL: <http://search.ligazakon.ua> (дата звернення 27.10.2021 р.)
2. Про затвердження Порядку розроблення Державної стратегії регіонального розвитку України і плану заходів з її реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених Стратегії і плану заходів. Постанова Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2015 р. № 931. URL: <http://search.ligazakon.ua>
3. Сергієнко Л.К. Вплив державної політики на соціально-економічний розвиток держави. *Вісник ЖДТУ*. 2019. № 3 (53). С. 342–345.

4. Національна транспортна стратегія України на період до 2030 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 травня 2018 р.» № 430 (Офіційний вісник України, 2018 р., № 52, ст. 533)

5. Енергетична стратегія України на період до 2035 року "Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність", схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 серпня 2017 р. № 605. URL: <http://search.ligazakon.ua>

6. Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 р. № 820 (Офіційний вісник України, 2017 р., № 94, ст. 61)

7. Концепція реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 7 грудня 2016 р. № 932. URL: <http://search.ligazakon.ua>

8. Національний план дій щодо боротьби з деградацією земель та опустелюванням, схвалений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 березня 2016 р. № 271. URL: <http://search.ligazakon.ua>

9. Рішення Координаційної ради з питань боротьби з деградацією земель та опустелюванням. Постанова Кабінету Міністрів України від 18 січня 2017 р. № 20 (Офіційний вісник України, 2017 р., N 10, ст. 16)

10. Державна програма розвитку регіону українських Карпат на 2020 - 2022 роки. Постанова Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2019 р. № 880 (Офіційний вісник України, 2019 р., N 86, ст. 51)

Вікторія Худавердієва

кандидат економічних наук, доцент,

Державний біотехнологічний університет

Анатолій Бугай,

державний службовець Харківської райдержадміністрації

(м. Харків)

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ У КОНТЕКСТІ ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНИХ ВИКЛИКІВ

Низька продуктивність економіки є основним викликом розвитку України. Так, згідно з даними Світового банку, валовий внутрішній продукт на одного зайнятого у 2019 році в Україні за паритетом купівельної спроможності становив 29245,5 долара США (у 2018 році – 27987,6 долара США, у 2017 році – 27042,7, у 2016 році – 26161,3, у 2015 році – 25298,8 долара США), що майже дорівнює докризовому рівню 2012 року – 28845,3 долара [1].

Глобальні виклики останнього десятиріччя спричинили структурні зміни в економіці України та регіонів. У 2018 році частка валової доданої вартості видів економічної діяльності у загальному обсязі валової доданої вартості регіонів становила: сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство – 12 відсотків, промисловість – 24,4, будівництво – 2,7, державне управління і оборона, обов'язкове соціальне страхування – 7,1, послуги – 53,8 відсотка. Групу регіонів з переважно сільськогосподарською спеціалізацією (більше ніж в цілому в Україні) становлять Кіровоградська, Херсонська, Хмельницька, Вінницька, Чернігівська,

Сумська та Тернопільська області. Серед регіонів найбільшу частку промисловості у структурі економіки, а отже, вищу продуктивність мають Донецька, Полтавська, Дніпропетровська, Запорізька, Харківська та Івано-Франківська області [1].

Проблемною тенденцією є орієнтація регіональної економіки переважно на сировинні галузі, зниження темпів впровадження інноваційних видів продукції, низька підприємницька активність населення. Впровадження виробництва інноваційних видів продукції за останні роки загалом майже відсутнє: у 2018 році частка реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової зменшилася до 0,8 відсотка порівняно з 1,4 відсотка у 2015 році та 4,9 відсотка в середньому за 2003 – 2014 роки [1].

Непродуктивність економіки та нерівномірність її розміщення посилює асиметрію міжрегіонального та внутрішньорегіонального соціально-економічного розвитку. Так, за підсумками 2018 року обсяг валового регіонального продукту у розрахунку на одну особу в цілому в Україні становив 84235 гривень. Найвищий рівень зазначеного показника зафіксовано у м. Києві (283097 гривень), найнижчий – у Луганській області (16301 гривня). При цьому у 19 областях значення даного показника є нижчим за середнє значення в державі; вище за середнє значення – у м. Києві, Полтавській, Дніпропетровській, Київській, Харківській та Запорізькій областях [1].

Традиційно зберігається значний розрив у заробітній платі за регіональною ознакою: найбільшою у квітні 2020 р. була середня заробітна плата в Донецькій області (12473 гривні) та м. Києві (15278 гривень), найнижчою – у Чернівецькій області (7560 гривень) [1].

Тенденції до збільшення диспропорцій спостерігаються і за показниками щодо обсягів реалізованої промислової продукції, експорту, залучення інвестицій, рівнем залучення капітальних інвестицій на одну особу тощо.

Нерівномірний рівень соціально-економічного розвитку регіонів, що особливо поглиблюється на рівні міст, селищ, сіл, призводить до розбалансування території України, що загрожує її цілісності. Зростання територіальних диспропорцій у рівні та якості життя населення посилює зовнішні та внутрішні міграційні процеси, які практично є неконтрольованими, призводить до відпливу трудових ресурсів, особливо з прикордонних та сільських територій, монофункціональних міст, порушує систему розселення. Як наслідок, спостерігається зростання розриву між центром та віддаленими від нього територіями, втрата контролю над ними, подальше загострення кризи на слабозрозумітих територіях та їх маргіналізація [1].

Одним з основних чинників регіональної нерівності за останнє десятиріччя стає інтенсивне зростання м. Києва та агломерацій. Одне м. Київ забезпечувало 50 відсотків сукупного приросту валового внутрішнього продукту України в період 2004–2014 років, навіть коли його частка у валовому внутрішньому продукті України становила лише 17,8 відсотка у 2004 році. У 2014–2018 роках на м. Київ та Київську область припадало 61 відсоток загального економічного зростання.

Другий найбільший внесок у загальнонаціональне зростання економіки за останні п'ять років належить Дніпропетровській області [1].

У 2017 році 14 відсотків підприємств всієї економіки розташовані у столиці - м. Києві. На таких підприємствах було зайнято 24 відсотки робочої сили. Крім того, у м. Києві було зосереджено 11 відсотків приватних підприємців та 25 відсотків загальної кількості юридичних осіб, на які припадало 30 відсотків робочої сили і 40 відсотків обсягу реалізованої продукції усієї національної економіки [1].

Державні та регіональні цільові програми є інструментом, який спрямований на вирішення важливих проблем соціально - економічного розвитку регіонів. В умовах нераціонального регулювання міжбюджетних відносин державні цільові програми часто стають для регіональних органів влади привабливим засобом залучення додаткових фінансових ресурсів на регіональні потреби, що зумовлює жорстку конкуренцію за бюджетні кошти [2].

Згідно Постанови Кабінету міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021 - 2027 роки» (далі – Стратегія) від 5 серпня 2020 р. № 695, визначено генеральний вектор сталого розвитку регіонів та розроблена відповідно до Цілей сталого розвитку України до 2030 року, затверджених Указом Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722 [1].

Таблиця 1

Характеристика підходів до формування та реалізації окремих елементів державної регіональної політики в рамках реалізації Державної стратегії регіонального розвитку [1]

Елементи політики	Підходи до формування та реалізації державної регіональної політики
	2021–2027 роки
Об'єкти політики	визначення типу територій, що потребують застосування особливих механізмів та інструментів державної підтримки розбудова конкурентоспроможного регіону та функціональної території шляхом залучення усіх суб'єктів розвитку та використання потенціалу ключових активів регіону/території як умови надання фінансової підтримки з державного бюджету
Підхід до планування	визначення територій, що потребують державної підтримки, планування їх розвитку на засадах інтегрованого підходу (поєднання галузевого та територіального підходу)
Типи проектів	спрямування державних інвестицій у матеріальні та нематеріальні активи у вигляді так званих «твердих» та «м'яких» розвиткових проектів на основі якісної діагностики потенціалу та проблем територій, що потребують державної підтримки
Суб'єкти формування та реалізації політики	розроблення та реалізація політики здійснюється на усіх рівнях врядування (центральний, регіональний, місцевий) із залученням неурядових організацій

Фінансування	цільове спрямування коштів державного фонду регіонального розвитку на виконання програм регіонального розвитку, що забезпечують виконання окремих завдань Стратегії
Просторове планування	обов'язкове врахування вимог містобудівної документації (Генеральної схеми планування території України, схем планування території на регіональному рівні, генеральних планів населених пунктів) під час здійснення державних інвестиційних програм/заходів
Міжвідомча координація	забезпечення Кабінетом Міністрів України належного рівня координації, зокрема через Міжвідомчу координаційну комісію з питань регіонального розвитку
Інституційна спроможність	забезпечення спроможності територіальних громад стратегічно планувати розвиток та ефективно управляти ресурсами для розвитку
	становлення агенцій регіонального розвитку як реальних суб'єктів регіональної політики

Ця Стратегія є основним планувальним документом для реалізації секторальних стратегій розвитку, координації державної політики у різних сферах, досягнення ефективності використання державних ресурсів у територіальних громадах та регіонах в інтересах людини, єдності держави, сталого розвитку історичних населених місць та збереження традиційного характеру історичного середовища, збереження навколишнього природного середовища та сталого використання природних ресурсів для нинішнього та майбутніх поколінь українців.

Реалізація державної регіональної політики на період до 2027 року здійснюватиметься на основі комплексного територіального підходу, що передбачає, що об'єктом у рамках регіональної політики є територія, яка характеризується специфічним набором соціальних, просторових, екологічних та економічних особливостей. Заходи щодо реалізації державної регіональної політики спрямовуватимуться на підтримку потенційних центрів економічного зростання, які можуть поширювати свій позитивний вплив на розвиток сусідніх територій та впливають на розвиток регіону в цілому, а також на підтримку інтегрованих проєктів розвитку територій з особливими проблемами розвитку, що повинно сприяти зниженню рівня міжрегіональної та внутрішньорегіональної асиметрії в розвитку територіальних громад та якості життя людини [1].

Першочерговими завданнями нової регіональної політики є прискорення економічного зростання регіонів, підвищення їх конкурентоспроможності на основі ефективного використання внутрішнього потенціалу, створення нових робочих місць, покращення зайнятості населення, створення умов для повернення на батьківщину трудових мігрантів. Саме це може дати швидке та стійке зростання рівня якості життя людини незалежно від того, де вона народилася, де проживає зараз і де буде проживати у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки. Постанова Кабінету міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695. URL: <http://search.ligazakon.ua> (дата звернення 28.10.2021 р.)
2. Гура Я.В. Інструменти стимулювання сталого розвитку регіонів України. *Науковий вісник Академії муніципального управління*. Серія: Управління. 2012. Вип. 3. С. 324–331.

Вікторія Худавердісва

кандидат економічних наук, доцент,

Державний біотехнологічний університет

Сергій Бугай,

оперативний робітник податкової поліції Харківської області

(м. Харків)

СУЧАСНИЙ СТАН ТА СТРАТЕГІЧНА МЕТА ДЕРЖАВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Однією із загроз безпеці держави є слабкість органів виконавчої влади, насамперед на регіональному та місцевому рівні, та органів місцевого самоврядування, що часто проявляється у відсутності ініціативи, досвіду та компетенцій щодо розв'язання проблем регіонального та місцевого значення, оперативного реагування на виклики, що постають, розроблення заходів щодо прискорення економічного розвитку територій. За субіндексом «Державні інституції» індексу Глобальної конкурентоспроможності 2017–2018 Всесвітнього економічного форуму Україна займає 104 місце (піднявшись із 110 місця порівняно з попереднім роком) [1].

Децентралізація влади та формування спроможних територіальних громад вимагають якісного кадрового оновлення органів місцевого самоврядування. Крім нових податкових надходжень, регіони та територіальні громади отримали доступ до потужних державних інвестиційних ресурсів – державного фонду регіонального розвитку, субвенцій на соціально-економічний розвиток територій, розбудову інфраструктури територіальних громад тощо, що вимагає від посадових осіб органів місцевого самоврядування нових навичок, знань та кардинально вищої кваліфікації у сфері довгострокового планування та проектування регіонального та місцевого розвитку. Ефективним стало б також залучення до процесу планування та проекту інших інституцій регіонального розвитку, які можуть стати ефективними партнерами місцевих органів щодо забезпечення регіонального та місцевого розвитку. Нерозв'язаною на сьогодні залишається проблема забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Так, незважаючи на наявність численних нормативних актів, що покликані сприяти подоланню гендерної нерівності, статистичні дані демонструють протилежне [1].

Крім необхідності кадрового оновлення, нагальним є питання побудови ефективної взаємозв'язаної системи документів стратегічного, програмного та бюджетного планування на центральному та місцевому рівні. З 2014 року на державному рівні прийнято більше 72 концепцій та 52 стратегій, механізм взаємоузгодження таких документів практично відсутній. Часто місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування не поінформовані про заходи центральних органів виконавчої влади, що здійснюються на відповідній території. Існує потреба у посиленні на центральному рівні координації галузевих політик, що реалізуються у регіонах [1].

Крім того, на сьогодні у законодавстві відсутні суворі вимоги щодо визначення необхідних обсягів фінансування та здійснення контролю за їх дотриманням, що призвело до погіршення зв'язку між бюджетним процесом та плануванням діяльності Кабінету Міністрів України, негативно впливає на середньострокове бюджетне планування, знижує ефективність заходів державної політики в цілому.

У 2020 році перелік викликів доповнено складною епідеміологічною ситуацією у світі, пов'язаною з поширенням гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, що обумовлює процеси уповільнення розвитку світової економіки, падіння світових цін на основні товари, що експортуються Україною, девальвацію валюти, стрес на світовому фінансовому ринку. Поширення гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, в Україні засвідчило недостатню готовність інституцій на державному, регіональному та місцевому рівні до кризових ситуацій. З огляду на перегляд Кабінетом Міністрів України у зв'язку з пандемією основних прогнозних макроекономічних показників на 2020 рік (падіння валового внутрішнього продукту – 4,8 відсотка, інфляція – 11,6 відсотка; рівень безробіття – 9,4 відсотка; падіння середньої заробітної плати – 4,5 відсотка до 10,7 тис. гривень; падіння експорту – 5,5 відсотка, падіння імпорту – 10 відсотків) точно оцінити тривалість, подальше поширення та наслідки впливу негативних процесів на розвиток регіонів на сьогодні досить складно [1].

Однак результати попереднього аналізу ситуації, пов'язаної з епідеміологічною ситуацією в регіонах, засвідчили наявність проблем у багатьох сферах життєдіяльності людини та необхідність розроблення комплексу заходів щодо їх розв'язання, зокрема щодо неефективності системи запобігання поширенню епідемії в регіонах та територіальних громадах, низький рівень матеріально-технічного забезпечення медичних закладів, необхідність адаптації сфер дошкільної та середньої освіти до надзвичайних ситуацій, розроблення економічних заходів щодо підтримки розвитку малих та середніх підприємств тощо [1].

Згідно Постанови Кабінету міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021 - 2027 роки» (далі – Стратегія) від 5 серпня 2020 р. № 695, визначено, що стратегічним баченням регіонального розвитку та держави в цілому є створення достатніх умов для комфортного проживання, самореалізації та розвитку громадян, підвищення якості їх життя у кожному регіоні. Державна регіональна політика сприяє кожному регіону та територіальній громаді в ефективному використанні їх потенціалу, переваг, ресурсів та можливостей для розвитку та підвищення якості життя людини та відповідно на користь розвитку всієї України – економічно та екологічно стабільної, політично та соціально згуртованої держави [1].

Наведені глобальні та загальнодержавні виклики вплинули на формування таких проблем, що стримують розвиток регіонів і держави в цілому та потребують розв'язання в рамках цієї Стратегії:

1) слабка інтеграція регіональних просторів у загальноукраїнський, що характеризується:

- подальшим зростанням асиметрії у рівнях розвитку регіонів та територій;
- моноцентричністю економічного зростання;
- обмеженим зв'язком між територіями, що пояснюється застарілістю та зношеністю інфраструктури, насамперед дорожньо-транспортної;
- нерівномірністю доступу до якісних послуг, суттєвим відставанням рівня життя більшої частини населення слаборозвинених територій (сільські малозаселені території, гірські території, монофункціональні міста тощо) від рівня життя міського населення;
- низьким рівнем платоспроможності населення, трудових доходів та бідністю серед працюючих;
- погіршенням стану навколишнього природного середовища, виснаженням природних ресурсів, нераціональним використанням територій, втратою біорізноманіття;
- хаотичною забудовою історичних населених місць, територій об'єктів всесвітньої спадщини, пам'яток культурної спадщини та історико-культурних заповідників, що призводить до неминучих втрат історико-культурного потенціалу та незбалансованого розвитку населених місць;
- зруйнованою економікою та інфраструктурою, накопиченням екологічних проблем, формуванням іміджу території «бойових дій» на Сході та Півдні України, що призвело до нівелювання інвестиційної привабливості територій;
- переважаністю інфраструктури агломерацій, незадовільним станом житлово-комунальної сфери та загостренням екологічних проблем у містах;
- нереалізованим транзитним потенціалом окремих регіонів; низьким рівнем міжрегіональної співпраці;
- значними міжрегіональними відмінностями у сприйнятті громадянами векторів внутрішньої і зовнішньої політики;

2) низький рівень конкурентоспроможності регіонів через: непродуктивну регіональну економіку більшості регіонів; низький рівень регіонального інноваційного розвитку; невідповідність рівня освіти потребам ринку праці; низьку мобільність населення, що впливає на дисбаланс на ринку праці; низький рівень цифровізації регіонів та цифрової обізнаності; низький рівень підприємницької активності серед населення, насамперед на територіях з особливими проблемами розвитку; невідповідність існуючого рівня розвитку інфраструктури до потреб економіки та населення регіонів та країни в цілому;

3) недостатня спроможність центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та інституцій регіонального розвитку до ефективного впровадження реформ, надання високоякісних послуг населенню та розв'язання проблем соціально-економічного розвитку територій. Також, в Стратегії визначено три цілі регіонального розвитку на 2021–2027 роки. Ціль 1. Формування згуртованої держави в соціальному, гуманітарному, економічному,

екологічному, безпековому та просторовому вимірах. Ціль 2. Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів. Ціль 3. Розбудова ефективного багаторівневого врядування [1].

Стратегічною метою державної регіональної політики України до 2027 року є розвиток та єдність, орієнтовані на людину – гідне життя в згуртованій, децентралізованій, конкурентоспроможній і демократичній Україні, забезпечення ефективного використання внутрішнього потенціалу територій та їх спеціалізації для досягнення сталого розвитку країни, що створює умови для підвищення рівня добробуту та доходів громадян під час досягнення згуртованості в соціальному, гуманітарному, економічному, екологічному та просторовому вимірах.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021 - 2027 роки. Постанова Кабінету міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695. URL: <http://search.ligazakon.ua> (дата звернення 27.10.2021 р.)

2. Бюджетна підтримка та податкове стимулювання національної економіки України: монографія / за заг. ред. Л.Л. Тарангул; Нац. унів-т ДПС України. Ірпінь, К.: Фенікс, 2012. 532 с.

СЕКЦІЯ 12. СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

Єгор Герасимов

студент 2 курсу спеціальності

«Публічне управління та адміністрування»

Науковий керівник: Плотніченко Світлана

кандидат економічних наук,

доцент кафедри публічного управління, адміністрування та права

Таврійський державний агротехнологічний університет

імені Дмитра Моторного

(м. Мелітополь)

ЕТИЧНИЙ КОДЕКС ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОВЦЯ: ПРОБЛЕМИ ЙОГО ЗАПРОВАДЖЕННЯ В ПРАКТИКУ

Етика для представника держави має дуже велике значення тому що від неї залежить продуктивність праці, підтримка здорової атмосфери в колективі, взаємодії з колегами. Саме етика підтримує нормальний психічний стан у працівників. Чим вищий рівень етикету тим більш легкою і ефективною є робота [2].

Правил етичної поведінки державних службовців визначені законами України «Про державну службу», «Про запобігання корупції» та наказом Національного агентства з питань державної служби від 05.08.2016 № 158 «Про затвердження загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування» [3].

Втім наказом НАДС від 28 квітня 2021 року № 72–21 внесено зміни до Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування. Зазначений наказ зареєстрований в Міністерстві юстиції України 20 травня 2021 року за № 668/36290 та опубліковано в Офіційному віснику України (№42) [4].

В наказі були уточнення, що до виключення зайвих і обтяжливих положень. Тепер будуть норми протидії таким явищам як: дискримінація, забезпечення гендерної рівності, а також підвищення ІТ-грамотності серед державних службовців, їх поведінки в Інтернет середовищі. Був доданий новий розділ «Доброчесність» в даному доповненні дається достатньо чітке поняття слова «доброчесність» і певні правила пов'язані з ним [2].

Такі покращення мають спростити роботу службовця і зробити її більш коректними. Але дані нововведення, як і всі нововведення, стикаються з необхідністю їх засвоєння. Також етичний кодекс державного службовця достатньо специфічний і відрізняється від звичайних наприклад велика частина донного кодексу це протидія корупції та іншим протиправним діям які можуть зустрітися на шляху службовця. Тому до нього потрібно звикати і вивчати. Від службовця

вимагається постійне, точне дотримання етичних правил ,бо він є представником нашої держави і виступає від її імені. Таку відповідальність може взяти не кожен. Тому потрібно надати майбутнім держслужбовцям гарну теоретичну базу ,щоб не мати проблем на практиці

Список використаних джерел

1. Брустінов В. М., Теслюк С. Р. Практикум організації та проведення ділових переговорів : навч.посібник. Мелітополь : ТОВ «Видавничий будинок ММД», 2010. 144 с.
2. Плотніченко С. Р. Етика в сучасному менеджменті. *Збірник наукових праць ТДАТУ (економічні науки)* / За ред. Л. В. Синяєвої. Мелітополь: Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс», 2015. № 1. С. 117–119.
3. Етика поведінки державного службовця [Електронний ресурс]. Режим доступу:[etika.pdf \(kyivcity.gov.ua\)](http://etika.pdf(kyivcity.gov.ua))
4. Державний службовець: службовий етикет та культура поведінки[Електронний ресурс]. Режим доступу: [Державний службовець: службовий етикет та культура поведінки](http://Державний_службовець:_службовий_етикет_та_культура_поведінки). Реферат – [Освіта.UA \(osvita.ua\)](http://Освіта.UA (osvita.ua))

Аліна Живоглазова
студент II курсу спеціальності
«Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
Науковий керівник: Плотніченко С. Р.,
кандидат економічних наук, доцент кафедри публічного
управління, адміністрування та права
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного
(м. Мелітополь)

ІМІДЖ ЯК УМОВА ДІЛОВОГО УСПІХУ

У психології під іміджем розуміють характер стереотипу, що склався в масовій свідомості і має емоційно забарвлений образ когонебудь або чого-небудь. Імідж відображає соціальні очікування певної групи. Формування іміджу відбувається стихійно, але частіше воно є результатом роботи фахівців [4].

При формуванні іміджу потрібно зважати на такі його складові: моральні цінності, рекламна сфера, пакувальний матеріал, місцезнаходження та обстановка офісу, стиль одягу персоналу, назва фірми, бланки фірми, візитівки, пакети та ін. Питанням розробки і формування іміджу організації займаються спеціальні відділи [3].

Американський дослідник іміджу Ліліан Браун вважає, що професійний навик сам по собі не забезпечить вам роботи або підвищення по службі. Для цього потрібно викликати прихильність до себе людей, з якими працюєш, тобто необхідно створити потрібний імідж. Вважається, що люди судять про нас за зовнішнім виглядом, враженням, яке ми створюємо протягом перших п'яти секунд розмови. Саме такі якості особи, як зовнішність, голос, уміння вести діалог можуть зіграти вирішальну роль у кар'єрі і у всьому житті [2].

Особистий імідж – це ваш образ. Ви не можете не мати іміджу. Хочете ви цього чи ні, оточуючі бачать те, що ви вибрали, щоб показати їм... Те, як ви йдете, сидите чи стоїте, є результатом навчання, темпераменту та умов, але те, як ви одягаєтесь, є результатом вашого особистого вибору [1].

Корпоративний імідж. В якості носіїв корпоративного іміджу виступають організаційно-діяльнісні засоби. Імідж потрібен корпорації для того, щоб люди усвідомлювали і оцінювали її роль у економічному і соціально-політичному житті конкретного регіону [2].

Товарний імідж. В якості носіїв товарного іміджу виступають матеріальні та виробничо-діяльнісні засоби: матеріали, товари, групи виробів тощо.

Крім названих видів іміджу використовуються ще й такі:

Імідж політика – образ-замінник політичного діяча.

Імідж бізнесмена – семіотичний замінник особистості підприємця.

Імідж суспільства – символ громадянської спільноти.

Імідж виробничої фірми – те, що заміняє суть поняття «виробниче підприємство».

Імідж торгової марки – символ – знак, що символізує поняття торгової марки, бренд.

Імідж викладача – те, що може бути символом поняття вчителя вищої школи.

Імідж творчої особистості – те, що відповідає образу творчої людини.

Імідж нації – знакове заміщення поняття народу тієї чи іншої країни [3].

Можемо визначити основні компоненти іміджу ділової людини:

- самооцінка особистості;
- моральні цінності особистості;
- етика ділового спілкування;
- діловий етикет і протокол;
- тактика спілкування (уміла орієнтація в конкретній ситуації, володіння механізмами психологічної дії і т. д.);

Фахівців, які займаються створенням образу, називають іміджмейкерами або консультантами з іміджу. На Заході, де іміджу приділяють велику увагу, існує широка мережа іміджмейкерів. У нашій країні ця діяльність ще не дуже поширена, окрім того, послуги іміджмейкерів коштують недешево. Тому кожен певною мірою, повинен стати іміджмейкером. Потрібно уміти сформулювати уявлення про імідж представника вашої професії, визначити його психологічний портрет. Кожен повинен стати «self-made-man» – людиною, яка сама себе створила [1].

Імідж – найважливіший аспект будь-якого спілкування між людьми, в тому числі і ділового. У силу специфіки завдань, що вирішуються при діловому спілкуванні, імідж повинен відповідати цій специфіці, залишати у співрозмовника певний набір вражень, а саме: надійності, скромності, компетентності, інтелектуального розвитку. Природність в поведінці, як і повагу до співрозмовника - ключовий момент будь-якого спілкування. Навіть добре підготовлений для

контактів фахівець не може «перебувати в ролі» занадто довго або зіграти її бездоганно. Необхідно відзначити, що поява у партнерів сумнівів у щирості служить перешкодою на шляху досягнення чесних домовленостей.

Список використаних джерел

1. Імідж ділової людини [Електронний ресурс]. Режим доступу:
2. https://stud.com.ua/50401/menedzhment/imidzh_dilovoyi_lyudini HYPERLINK
https://stud.com.ua/50401/menedzhment/imidzh_dilovoyi_lyudini HYPERLINK
https://stud.com.ua/50401/menedzhment/imidzh_dilovoyi_lyudini HYPERLINK
https://stud.com.ua/50401/menedzhment/imidzh_dilovoyi_lyudini HYPERLINK
https://stud.com.ua/50401/menedzhment/imidzh_dilovoyi_lyudini HYPERLINK
3. Імідж [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://um.co.ua/10/10> HYPERLINK
<http://um.co.ua/10/10-11/10-111336.html> HYPERLINK
<http://um.co.ua/10/10-11/10-111336.html> HYPERLINK
4. Плотніченко С. Р. Особливості використання іміджу та його використання у PR. *Збірник праць ТДАТУ (економічні науки)* / За ред. Л. В. Синяєвої. Мелітополь: Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс», 2021. № 1 (43). 163 с.
5. Плотніченко С. Р. Етика в сучасному менеджменті. *Збірник наукових праць ТДАТУ (економічні науки)* / За ред. Л. В. Синяєвої – Мелітополь: Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс», 2015. № 1. 216 с.
6. Брустінов В. М., Теслюк С. Р. Практикум організації та проведення ділових переговорів : навч. посібник. Мелітополь, ТОВ «Видавничий будинок ММД», 2010. 144 с.

Валерія Заячківська
студентка IV курсу спеціальності
«Реклама і зв'язки з громадськістю»
Науковий керівник: Куцан О. І.,
старший викладач кафедри
реклами і зв'язків з громадськістю
Національний авіаційний університет
(м. Київ)

ПОНЯТТЯ «НАТИВНА РЕКЛАМА» ЯК ЕФЕКТИВНИЙ КОМУНІКАЦІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТ

Актуальність теми обумовлена важливістю нативної реклами як інструменту для просування брендів: сьогодні це один із небагатьох способів достукатися до аудиторії та вистроїти довірчі відносини. Крім того, проблема ефективності дії цього нового формату реклами на цільову аудиторію пов'язана з існуванням онлайн-ЗМІ, котрі функціонують в основному на рекламні кошти.

Поняття нативної реклами пішло від англ. native – рідний, адже зазвичай під такою рекламою розуміється розміщення інформації подібною до інших не рекламних повідомлень майданчиків (медіа-каналу, платформи тощо). Найчастіше про те, що перед читачем знаходиться нативна реклама, а не, наприклад, новинна стаття, може знати лише редакція та замовник.

«Природна (нативна) реклама – рекламний матеріал, якісно створений у вигляді корисного, рекомендаційного або розважального формату, який вбудовується в контент

майданчика і виглядає як його вміст за рахунок того, що був створений саме під його контекст, тому не виглядає як набридлива реклама і вже знаходить лояльність та інтерес у користувача, а також бажання взаємодіяти з нею, а не заплющувати на неї очі» [3, с.124].

За даними журналу eMarketer, у 2018 році тільки американські компанії витратили на нативну рекламу 32 млрд доларів – на 30% більше, аніж в 2017 році [4]. А зараз це ще більші суми. Дослідження компанії ION Interactive показує, що більше половини брендів всього світу уже використовують нативну рекламу та відзначають її ефективність. За даними опитування, що провела компанія впізнаваність бренду зростає в середньому на 82%, а переглядають таку рекламу на 53% частіше, ніж звичайні банери [1].

У звіті «Нативна реклама в Європі у 2020 році», що підготували Enders Analysis та Yahoo, спрогнозували ріст ринку нативної реклами на 156%, аніж раніше. Дані цього звіту говорять про те, що нативна реклама займає 56% всього європейського ринку медійної реклами [2]. Як показує аналіз чималих медіа та звіти провідних світових експертів, нативна реклама стала новим витком розвитку медійної реклами в цілому.

Саме «нативна» або «природна» реклама стає одним з найпопулярніших інструментів зв'язку бренду зі своєю цільовою аудиторією. Вона не схожа на звичайну рекламу, тому, за ідеєю, не повинна викликати почуття відторгнення у читачів, а також допомагає уникнути явища банерної сліпоти. «Нативна реклама – це реклама, яка відповідає формату, функцій та тематики платформи, на якій розміщується. Природність такої реклами обумовлена тим чинником, що вона сприймається користувачами як оригінальний, рідний контент. При цьому цей контент має бути релевантним інтересам користувача. Нативна реклама органічно інтегрується у дизайн та контент веб-сторінки, соціальної мережі або мобільного додатку, не викликаючи у користувача ефекту «сторонності». Такий формат є альтернативою банерній рекламі, яка потрапляє в «сліпі зони», надмірна, настирлива і як наслідок – менш ефективна [4, с.242]. <...> Для компанії та бренду нативна реклама є інструментом, що дозволяє комунікувати з цільовою аудиторією, для медіа – монетизувати контент, і нарешті, для споживача – отримати цікаву, актуальну, корисну інформацію» [4, с.245].

Поняття нативної реклами дуже широке, оскільки включає в себе різні формати. Аналогічно відрізняються і способи її розміщення – від спонсорського контенту на сторінці видання до точкових рекомендацій та згадок на сторінках у соціальних медіа.

Тексти нативної реклами поділяються на такі, що мають приховану і відкриту рекламну інтенцію: вона не містить відкритого заклику виконати якусь дію (купити, замовити, порівняти тощо) [2]. Дослідження показало, що основною особливістю текстів з нашої вибірки стало те, що всі вони будувалися за принципом «питання та відповідь». У запитальній частині виділялася головна властивість рекламованого товару чи послуги – у відповіді воно конкретизувалося, пояснювалося. В основному тексти нативної реклами ви будувалися як покрокова інструкція, в яку включено оповідання, на основі якого вибудовується мотивування використання товару. Це спостереження ще раз підтверджує думку, що зараз на перший план ефективності впливу на цільову аудиторію виходять інструменти нарративного маркетингу – маркетингу сторителлінгу (включаючи рекламу).

Такі бренди як Microsoft, Intel, IBM, Google, BMW, Lexus, Ford, Marriott, Ebay, Dove, OldSpice не просто інтегрували нативну рекламу у свою комунікаційну стратегію – вони виділяють на неї багатомільйонні бюджети щорічно і продовжують удосконалюватися в тісній інтеграції з природним, корисним контентом у рамках тих медіа та сфер впливу лідерів думок, яким довіряє їхня цільова аудиторія. Сам принцип створення Native Ads зводиться до формування корисного вірусного контенту, в результаті він масово поширюється в мережі за рахунок самих користувачів. У такому разі бренд вже не виступає звичним рекламодавцем, а стає дистриб'ютором експертного, розважального та/або пізнавального контенту

З усього вищезазначеного можна сформувати ключові комунікативні (включаючи маркетингові) завдання нативної реклами:

- підвищувати впізнаваність бренду;
- покращувати лояльність користувачів;
- залучати користувачів до процесу купівлі;
- створювати «вірусний ефект» та збільшувати охоплення;
- мінімізувати витрати на маркетинг та підвищувати продаж.

Дослідження показало, що ключові комунікативні завдання нативної реклами традиційні – це підвищення впізнаваності бренду та посилення лояльності користувачів. Її специфічні завдання в онлайн-медіа – підвищення клікабельності публікації, проникнення в соціальні мережі та подолання банерної сліпоти. Формати та варіанти розміщення можуть змінюватись від спонсорського розміщення контенту на сторінці медіа до рекомендацій та згадок у соцмережах.

При побудові рекламного тексту ефективно працює формула AIDA, яка мотивує цільову аудиторію бренду до того, щоб стати його прихильниками.

За структурою тексту нативна реклама відповідає звичайному рекламному тексту, їм властиві одні й самі стилістичні особливості.

Найменше залучення і, відповідно, найменшу ефективність отримують об'ємні формати та матеріали, які присвячені вузькоспеціалізованим або суспільним темам.

Перспективи дослідження пов'язані з тим, що нативна реклама покликана стати новим витком розвитку всієї медійної реклами мережі Інтернет. Але коло медіа, які можуть створювати професійну нативну рекламу, досить обмежене, як і список брендів, які усвідомлюють цінність та ефективність цього підходу у довгостроковій перспективі. Тому бренди, як рекламодавці, повинні змінити свій підхід та адаптувати комунікаційну стратегію, відштовхуючись від реалій та сучасних технологій.

Список використаних джерел

1. Глотова С. А. Главное о нативной рекламе: по полочкам. *Cossa.ru*. 2016. URL: <http://www.cossa.ru/152/130446/>

2. Кирк Н. Native Ad: что мы знаем о «естественной рекламе». *Cossa.ru*. 2014. URL: <http://www.cossa.ru/articles/152/71756>

3. Кузнецова Е. Н. Нативная реклама, как новый формат эффективной рекламы. *Аллея Науки*. 2019. № 1 (28). С. 123–126.

4. Мелехова А. С. Нативная реклама как элемент digital-коммуникационной стратегии бренда. *Вестник экономики, права и социологии*. 2015. № 3. С. 242–245.

Наталія Іванова

магістрантка II курсу навчання спеціальності «Туризм»

Науковий керівник: Мариняк Я. О.

кандидат географічних наук, доцент

Тернопільський національний університет імені В. Гнатюка

(М.Тернопіль)

ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ: ВІРТУАЛЬНА РЕПУТАЦІЯ НАДАННЯ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ

Сучасні інтернет-технології сприяють запуску нових туристичних продуктів, процесів та бізнес-моделей, а й розширюють можливості споживачів, надавши їм як безпрецедентний доступ до інформації про послуги у туристичній сфері, так і можливість розробляти власні моделі, що створює серйозні проблеми для індустрії туризму. У сучасних умовах народжуються нові конкурентні ситуації та нові потреби клієнтів, відкривається потенціал для нових бізнес-моделей. Туризм був одним із перших секторів, який поставив інформаційні та комунікаційні технології на службу споживачам. В даний час можливості інтернет-маркетингу виходять далеко за межі простого онлайн-бронювання, що свідчить про глобальні зміни, викликані цифровими технологіями.

Інтернет ресурси є найбільш швидкими, доступними, але водночас найбільш тематично спеціалізованими та зручними для клієнтів. Власний веб-сайт, сторінки зі швидким доступом (або плаваючі банери або відеовставки) на спеціалізованих сайтах або офіційних сайтах у регіоні та у соціальних мережах (Facebook), незважаючи на високі витрати на їх створення, підвищують довіру до бізнесу, роблять його послідовнішим та привабливішим в очах ваших клієнтів та доступнішим у пошукових системах по всьому світу.

Ефективне наповнення змісту сайту забезпечується пріоритетом зображень (велика кількість фотографій високої роздільної здатності та бездоганної якості), оформленням стартової сторінки (проста “інтуїтивна” навігація, візуальна ідентичність та графічний образ), презентацією компанії, директора, менеджера або його команди (короткі тексти, слогани, логотип, підпис, фотографії, історія створення тощо), коментарями клієнтів, конкретною інформацією (точний опис послуг, ціни, контакти (телефон, електронна пошта і т.д.), практичними повідомленнями (години роботи, варіанти харчування, оснащення номерів, карта проїзду), забезпеченням підтримки багатомовних версій сайту, наявністю посилань, що ведуть на сайт того чи іншого туристичного об’єкту (наприклад, пропонувати відео перегляд із веб-камер) тощо. Опублікована інформація має бути повною, адекватною, актуальною, регулярно оновлюваною. Короткочасний контент (рекламні акції, спеціальні пропозиції, заходи, тематичні дні, місцеві новини, організація прес-турів тощо) сприяє приверненню та зосередженню уваги нових користувачів Інтернету.

Інтернет докорінно змінив індустрію туризму та її відносини зі споживачами: з розвитком цифрових технологій постачальники туристичних послуг перебувають

у постійній адаптації до сучасних вимог часу. Нині всі категорії компаній безпосередньо контактують зі своїми клієнтами. Точніше, у туризмі споживач, який має прямий доступ до оферти, перебуває у центрі ланцюжка створення вартості, а не за її межами, й «визначає» її; крім того, у віртуальному просторі він взаємодіє у будь-який час з будь-яким співрозмовником. Проте суб'єкти туристичного сектора мають забезпечити якісний обмін інформацією зі споживачами та саме таким чином зміцнити свої позиції на ринку. З метою забезпечення своєї конкурентоспроможності задля зростання прибутку та просування власного туристичного продукту туристична компанія мусить підвищити свій інноваційний потенціал та ефективність [5].

У сучасному світі клієнт змінився, він дедалі менше прислухається до прямих аргументів продавців, агенцій, брошур та веб-сайтів та віддає перевагу думкам колишніх клієнтів, коментарям та рекомендаціям своїх друзів (у т.ч. віртуальних), які відіграють важливу роль у його остаточному вирішенні. Туристичні компанії повинні принатурювати до його дій та запитів. Майже всі мандрівники (так звані «цифрові туристи» [2]) використовують цифрові інформаційні системи та системи бронювання, щоб підготуватися до своєї поїздки (при виборі дестинації, при бронюванні готелю, ресторану, транспорту, екскурсії тощо). Отже, у стратегію розвитку туристичної компанії необхідно інтегрувати новітні інтернет технології, оскільки вони є основним джерелом при плануванні поїздок, запропонувавши клієнту, наприклад, цілодобову індивідуальну онлайн-підтримку. Раціональне та ефективне використання доступних цифрових технологій стає важливим фактором загальної конкурентоспроможності туристичного сектора.

Віртуальна репутація (або онлайн репутація, або е-репутація, або електронна репутація) [4], що є відображенням компанії або бренду, створеним користувачами Інтернету у віртуальному просторі, формується на спеціалізованих за галузями сайтах (іноді посиланнях) для відгуків споживачів: TripAdvisor, Google+, Yelp, Booking, Hotel.com, Airbnb тощо. На цих сайтах подано перелік багатьох закладів та представлено відгуки мандрівників, які оцінюють заклад за багатьма критеріями (сервіс, чистота, ціна, персонал, діяльність тощо); отже, умотивованим є створення власного файлу, власного оголошення на даних сайтах відгуків із зазначенням посилання на нього на візитних картках чи брошурах.

Після контакту з тією чи іншою компанією клієнти можуть висловити свою думку щодо ведення бізнесу, яку важливо взяти до уваги з метою покращення послуг та створення позитивного іміджу [1; 3]. Використання змісту позитивних і негативних відгуків дозволяє вважати їх напрямними і орієнтуючими чинниками розвитку туристичної компанії. Облік відгуків клієнтів слід систематизувати для того, щоб, по-перше, дізнатися, що клієнти думають про надані послуги, з метою визначити сильні сторони компанії з точки зору «клієнта» та скоригувати послуги, визнані клієнтами недостатніми; по-друге, залучити клієнтів, які дали позитивний відгук, і не втратити клієнтів, які відреагували негативно; по-третє, відстежити дії конкурентів та підвищити конкурентоспроможність пропозицій власної компанії,

визначивши найбільш перспективні напрямки діяльності. Слід завжди дякувати користувачу Інтернету за залишений ним коментар на сайті відгуків (наприклад, процитувавши його на своєму веб-сайті), ввічливо та співчутливо відповідати на негативні відгуки, реагувати на кожен негативну думку з поясненням, що ця критика буде враховуватися задля покращення послуг тощо.

Таким чином, використання новітніх інформаційних технологій, що орієнтує на створення нових туристичних продуктів, послуг, процесів та бізнес-моделей, уможлиблює формування їхньої позитивної віртуальної репутації.

Список використаних джерел

1. Герасименко В. Г., Галасюк С. С. Організація надання туристичних послуг: навчальний посібник. Одеса : Атлант, 2014. 242 с
2. Джинджоян В. В. Сучасні інноваційні технології в менеджменті туризму та гостинності. *Ефективна економіка*. 2021. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8951> (дата звернення: 11.11.2021). DOI: [10.32702/2307-2105-2021.6.5](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.6.5)
3. Корж Н. В., Басюк Д. І. Управління туристичними дестинаціями : підручник. Вінниця : «ПП«ТД Едельвейс і К», 2017. 322 с
4. Міщура О. О., Хижняк М. О. Управління онлайн-репутацією: теоретичні засади та методичні підходи. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2012. № 4. С. 121-129. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mimi_2012_4_16 (дата звернення: 11.11.2021).
5. Туроперейтинг : підручник / за заг. ред. д.е.н., проф. В. Я. Брича. Тернопіль : Екон. думка ТНЕУ, 2017. 440 с.

Антоніна Іващук

*кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент,
завідувач кафедри реклами і зв'язків з громадськістю
Національний авіаційний університет
(м. Київ)*

СОЦІАЛЬНА ТЕМАТИКА ЯК ВАЖЛИВИЙ АСПЕКТ КОМУНІКАЦІЇ МІЖ БРЕНДОМ ТА АУДИТРІЄЮ

Уявити сучасний світ без рекламних комунікацій абсолютно неможливо. Незважаючи на те, що ми живемо в перенасиченому інформаційному просторі, рекламна комунікація є важливою, адже за її допомоги аудиторія отримує інформацію, яка полегшує прийняття рішень, допомагає зробити правильний вибір тощо. Реклама не тільки допомагає продавати товари або послуги, а й загалом впливає на політичні, соціальні, економічні процеси в суспільстві. Можна констатувати той факт, що велика кількість як світових, так і українських брендів все частіше в своїй комунікації з цільовою аудиторією використовують соціальну тематику, адже бренди розуміють, що реклама впливає на аудиторію і може змінити їх поведінку і вирішити соціальні проблеми людства. Така реклама не тільки виконує соціальну місію, а й покращує репутацію бренду. Адже такий бренд сприймається як свідомий і відповідальний.

Варто зауважити, що термін «соціальна реклама» використовують тільки в пострадянських країнах. Натомість, у зарубіжних наукових джерелах дослідники розрізняють комерційну та некомерційну реклами [1 с.11].

У Законі України «Про рекламу» зазначається, що «соціальна реклама – інформація будь-якого виду, розповсюджена в будь-якій формі, яка спрямована на досягнення суспільно корисних цілей, популяризацію загальнолюдських цінностей і розповсюдження якої не має на меті отримання прибутку» [2]. Отже, реклама брендів, хоч і розкажує про соціальні проблеми, проте не може вважатися соціальною. Адже в такій рекламі завжди є посилання на виробника або конкретний товар, який напряму асоціюється з брендом.

Абсолютно очевидно, що будь-яка активність брендів має на меті збільшити прибуток або завоювати нову аудиторію. Тому соціальна тематика, яка порушується компаніями в рекламних комунікаціях, буде радше виконувати комерційне завдання, аніж соціальну місію. Проте, важливість реклами на соціальну тематику брендів складно переоцінити. Суспільство прислухається до позиції тих компаній, яким довіряє, бере участь у соціальних проектах брендів. У свою чергу, завдяки соціальній відповідальності бренду, вибудовуються міцні взаємовідносини з цільовою аудиторією, адже люди хочуть бути причетними до соціальної місії, яку виконує бренд, продукцією чи послугами якого вони користуються.

Реклама може бути не тільки джерелом розваг, але й цікавим барометром того, в який бік рухається масова культура, як у ній сприймаються різні соціальні явища чи групи.

Дослідник Д. Олтаржевський виокремлює головні функціональні напрямки соціальної реклами:

1. Формування громадської думки.
2. Привернення уваги до актуальних проблем суспільного життя.
3. Стимулювання дій щодо розв'язання проблем.
4. Формування позитивного ставлення до державних структур.
5. Демонстрація соціальної відповідальності бізнесу.
6. Зміцнення соціально значущих інститутів громадянського суспільства.
7. Формування нових типів суспільних відносин.
8. Зміна поведінкової моделі суспільства [1].

Переважає більшість функцій соціальної реклами виконується брендами, які звертаються до глобальних проблем людства в своїх рекламних чи піар-кампаніях.

Сьогодні можемо констатувати той факт, що більшість міжнародних брендів намагаються посилити свої конкурентні переваги, завоювати нову аудиторію, демонструючи, у тому числі, й соціальну відповідальність бізнесу. Усе частіше можна побачити рекламу соціального або мотиваційного характеру. Адже бренди почали продавати не тільки одяг, взуття, продукти харчування, а й філософію здорового способу життя, піклування про екологію, звертати увагу суспільства на вичерпність природних ресурсів, необхідність піклуватися про людей літнього віку тощо.

Аналізуючи міжнародні бренди, можна знайти багато прикладів демонстрації соціально-відповідальної позиції не тільки в рекламних комунікаціях, а й в створенні нових продуктів, що демонструє занепокоєння брендів глобальними проблемами. Відомий міжнародний бренд «Adidas», один із лідерів спортивного одягу, випустив кросівки, які майже повністю виготовлені з пластикового сміття, який видобули з океану.

Таку ініціативу бренду запропонувала реалізувати компанія Parley for the Oceans. Така кампанія була запропонована з метою демонстрації того, як промисловість може змінити свої технології виробництва і допомогти зупинити забруднення пластиком океану [3].

У офіційному повідомленні компанії, яке було опубліковане у сотнях світових засобах масової інформації, зазначалося, що бренд планує виготовити один мільйон пар взуття з використанням Parley Ocean Plastic. А кінцева мета – повна відмова використання нового пластику у виробничому ланцюгу.

Рекламна кампанія була достатньо активна. Обличчям інформаційної кампанії кросівок стала співачка Уіллоу Сміт. Реклама транслювалася у соціальних мережах, засобах масової інформації, YouTube каналі тощо.

Виробники кросівок сподіваються, що фешн-індустрія подивиться на пластик під новим кутом, і, наслідуючи їх приклад, буде частіше використовувати продукти після переробки [4].

Компанія Reebok, конкурент Adidas, у 2018 році теж випустила екокросівки. Представники бренду заявили, що вирішили перейти на екоматеріали, зважаючи на екологічні проблеми. Модель взуття NPC UK Cotton + Corn виготовили з кукурудзи, бавовни та касторової олії. Reebok випустив кросівки у рамках екоініціативи Cotton + Corn, яка має знизити негативний вплив модної індустрії на екологічний стан планети [5].

Велика кількість брендів демонструють свою соціальну відповідальність. На сьогодні, реклама перестала бути просто рекламою, адже замало зробити красиву картинку і показати її суспільству. Важливо наповнити рекламу смыслом, тому що бренди не просто інформують цільову аудиторію і переконують придбати товар або послугу, а й несуть відповідальність за свої дії. Керівний партнер Navas Digital Д. Логвиненко вважає, що це і є соціальна відповідальність [6].

В Україні тенденція створення реклами на соціальну тематику тільки починає набирати обертів. Проте, світовий тренд не може обійти український рекламний ринок, адже все гостріше стають соціальні питання перед суспільством. І бренди розуміють, що пропагуючи соціальні питання, вони мають змогу не тільки вирішити проблеми суспільства, а й отримати конкурентні переваги.

Отже, безперечно можна помітити швидке зростання кількості реклами міжнародних брендів на соціальну тематику. Проте вплив такої реклами на суспільство і реальна можливість вирішення глобальних проблем людства за допомогою такої комунікації з аудиторією, потребує подальшого дослідження. Також ретельного дослідження потребує український ринок реклами на соціальну тематику.

Список використаних джерел

1. Олтаржевський Д. О. Соціальна реклама: навчальний посібник. К. : Центр вільної преси, 2016. 120 с.
2. Закон України Про рекламу. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-вр>
3. Гордієнко Т. Шість рекламних кампаній до міжнародного Дня Землі. URL: <https://ms.detector.media/tebachennya/post/20741/2018-03-09-shist-reklamnikh-kampanii-do-mizhnarodnogo-dnya-zhinok-yaki-varto-podivitisya/>
4. Обуховская К. Adidas показали кроссовки из переработанного океанического мусора. URL: <https://www.wonderzine.com/wonderzine/style/stylenews/214329-adidas-parley-sneakers>
5. Реклама vs екологічні проблеми. URL: <https://wooo.com.ua/reklama-vs-ekolohichni-problemy>
6. Логвиненко Д. Как мир моды реагирует на запросы современного общества. URL: <https://vogue.ua/article/fashion/tendencii/kak-mir-mody-reagiruet-na-zaprosy-sovremennogo-obshchestva.html>

Тетяна Коломієць

студентка II курсу спеціальності «Менеджмент»

Науковий керівник: Плотниченко С. Р.,

кандидат економічних наук, доцент

Таврійський державний агротехнологічний університет

Імені Дмитра Моторного

(м. Мелітополь)

ІСТОРІЯ ТА ВИДИ ВІЗИТНОЇ КАРТКИ

Спочатку розглянемо історію візитних карток, звідки вони з'явилися. Вважається, що в сучасній формі візитні картки вперше з'явилися в Китаї ще в часи винаходу пороху. Галли оскаржують цю думку і стверджують, що візитні картки з'явилися на їхніх землях уже в 17-му столітті. Проте найбільш ранній зразок візитної картки, що датується 1786 роком, був знайдений у Німеччині. Науковці вважають, що продавалися вони на одній паперовій фабриці в Лейпцизі [1].

За одними відомостями більш широке поширення візитні картки отримали до середини XVIII століття. У цей час вони стали частиною етикету, з не менш складними правилами, ніж ті правила столового етикету. В цей період часу візитна картка використовувалася тільки знатними людьми, що володіють титулами, званнями, землями і кінями. Її виготовленням займалися цілі покоління художників і дизайнерів.

В кінці вісімнадцятого століття на візитних картках стали відтворювати пишні герби їх власників. Широке поширення візитні картки отримали тільки в XIX столітті, тоді і склалися певні правила користування ними [2].

У сучасному світі використовуються ділові, особисті, сімейні та корпоративні візитні картки. Зустрічаються випадки і комбінованих візитних карток, що містять як службові, так і особисті дані про її власника.

Особиста візитна картка використовується в основному при дружньому знайомстві та неформальному спілкуванні. Вона може містити ваші прізвище та ім'я. Тут же може бути вказано ваше по батькові або ініціали – залежно від вашого іміджу, віку, національних і культурних традицій. На особистій візитній картці можна дати також ті додаткові відомості, які ви хочете про себе повідомити (адреса, телефон, номер пейджера, адреса електронної пошти та ін). Різновидом особистої картки є сімейна візитна картка. Вона використовується при знайомстві, напрямку привітань друзям родини, додається до подарунків. Необхідно пам'ятати, що ім'я дружини ставиться перед ім'ям чоловіка. Адреса на сімейній візитці може не вказуватися [1].

Ділові візитні картки – це невід'ємний атрибут сучасного ділового спілкування. На діловій візитній картці повинні бути чітко позначені ваші прізвище та ім'я (по батькові), назва вашої фірми або організації та ваша посада, повна поштова адреса та інші відомості. Також на ній цілком доречно використання

логотипу вашої фірми або організації. У державних чиновників, депутатів на візитній картці може знаходитися зображення державного герба або прапора [1].

Корпоративні візитки представляють компанію, а не конкретну особу. Щоб створити ефективну візитку для організації, ви повинні вказати в ній назву компанії, перелік послуг або продукції, що виготовляється, контактну інформацію (телефон, адресу сайту, схему проїзду і т. д.). Такі візитки часто роблять двосторонніми. Також корпоративні візитки використовуються переважно в рекламних цілях (рекламні карти), наприклад, лунають на виставці [3].

Отже, візитна картка - це традиційний носій контактної інформації про людину або організацію. Виготовляється з паперу, картону або пластик невеликого формату.

Візитка включає ім'я власника, компанію (звичайно з логотипом) і контактну інформацію (адреса, телефонний номер і/або адреса електронної пошти) [4].

Візитки умовно можна розділити на такі види: особисті, сімейні, ділові і корпоративні візитні картки [3].

Будь-яка візитна картка, що залишилася у співрозмовника, створює у нього асоціацію з її власником. Тому вона повинна бути зроблена так, щоб викликати позитивні емоції у того, хто на неї дивиться. Візитка картка повинна бути змістовною, тобто доносити ясну і лаконічну інформацію про свого власника.

Список використаних джерел

1. Основні види візиток [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://master-vizitok.ru/kinds.php>
2. Візитки [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://4ua.co.ua/ethics/ya3bd68a5c53b88421306d37_0.html
3. Брустінов В.М., Теслюк С.Р. Практикум організації та проведення ділових переговорів : навч. посібник. Мелітополь : ТОВ «Видавничий будинок ММД», 2010. 144 с.
4. Плотніченко С.Р. Основи ділового етикету та протоколу : навч. посібн. для студ. вищ. навч. закл. К. : Видавничий дім «Кондор», 2021. 200 с.

Софія Кирилюк

студентка IV курсу спеціальності «Журналістика»

Науковий керівник: Іващук А. А.,

кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент,

завідувач кафедри реклами і зв'язків з громадськістю

Національний авіаційний університет

(м. Київ)

ОСОБИСТИЙ БЛОГ ЯК ФОРМА МИСТЕЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Дефініція «особистий блог», в сучасній інтерпретації, теоретично закріпилась у сфері маркетингу та реклами як «іміджево-маркетинговий інструмент автора для потенційної монетизації, з особистісними, суб'єктивними характеристиками подачі інформації» [2] Проте, історія розвитку блогу засвідчила низку трансформацій, як в теоретичному розумінні, так і в практичному значенні.

Першу варіацію терміну «web log (англ. веб-журнал)» ще у 1997 році запропонував Йорн Баргер – редактор веб-журналу «Robot Wisdom» [1], але авторство загальновідомого варіанту «blog» належить Пітеру Мерхольцу, який застосовував його для ідентифікації свого блогу як інтернет-щоденника. Саме з позиціонуванням електронного щоденника, тобто простору для висловлення думок у довільній формі, у 2000 році, компанією Pyra Labs був створений сайт «Blogger.com» [1].

На початку XXI століття будь-який прояв особистого блогу в інтернеті не розглядався як перспектива монетизації чи іміджевої стратегії, тому і Blogger.com, і відеохостинг YouTube (2005), і навіть Instagram (2010) функціонували як творчі платформи, на яких кожен користувач міг проявити креатив чи поділитися думками і фото/відео контентом.

Вплив комерційного маркетингу посилювався з кожним роком, таким чином, з 2010 року на YouTube починає зароджуватися нішевий блогінг: користувачі обирають певні теми для каналів, групують відео за цими темами, тощо [1], а платформу Instagram у 2012 році викуповує компанія Facebook, повністю змінюючи практичне застосування додатку з галереї для фото на повноцінний бізнес-інструмент для комерційних та особистих блогів.

Змінюються і принципи роботи з контентом: довільне мистецтво без стратегії та нових технологій, які використовують алгоритми соціальної мережі, більше не отримує охоплення і трафіку та автоматично приховується від підписників чи інших користувачів. Мистецький та творчий аспекти поступаються креативу, як основному інструменту генерації контенту і креативів для таргетованої реклами.

Проте, шаблони створення та просування контенту швидко стали неактуальними, оскільки спрацювали психологічні фактори, такі як «банерна сліпота» та «ефект звикання». Аудиторія перестала реагувати на штучно подану інформацію, а власник Facebook Марк Цукерберг ввів поняття «passive experience (англ. пасивний досвід)» – психологічний стан, викликаний у користувачів споживанням нецікавого контенту: «Занадто часто перегляд відео, читання новин чи отримання оновлень – це всього лише пасивний досвід», – говорить він [3].

Саме тому, говорячи про тенденції блогінгу 2021–2022 років, можна помітити повернення до першопризначення, а саме – перетворення блогу з шаблонного образу, створеного алгоритмами і маркетинговими прийомами, на творчий осередок з унікальним контентом, цікавим аудиторії без додаткових тригерів, технік утримання уваги: «Однозначної відповіді на запитання «що робити з SMM?» немає, але є одне перевірене рішення – контент, за прочитання якого не потрібно доплачувати», – говорять маркетологи компанії візуального мистецтва Top Lead [3].

Оскільки особистий блог є одним з найбільш ефективних методів побудови персонального бренду, то створення контенту, який не ідентифікується як пасивний досвід, можливе лише за наявності творчого мислення автора і позиціонування блогу як мистецького проєкту.

Прояви творчих концептуальних стратегій в особистому блозі можна розділити на декілька аспектів: візуальний, копірайтинг та оформлення профілю.

Попри те, що Instagram змінив своє первинне призначення, він залишився платформою для візуалів, тобто перше, на що зверне увагу користувач - це планування фото і відео контенту у стрічці. Штучна кольористика пресетів і бездумне копіювання естетики фото з Pinterest більше не приваблює підписників, оскільки не відображає внутрішнього світу і філософії автора, а лише створює ілюзію ідеального життя.

Позиціонування блогера як недосяжної людини з ідеалізованим життям давно стало антитрендом, а вектор уваги підписників в блозі змінився з пафосу і гламуру на дискурс і щирість. Фото з коротким підписом «доброго ранку» сьогодні не достатньо, аби ідентифікувати себе як блогера. Аудиторія шукає в тексті постів користь у різних формаціях: натхнення, інсайт, саморозвиток, обмін досвідом – люди хочуть максимальної комунікативної взаємодії.

Такі вимоги до сучасного блогінгу спричинили термінологічну сегментацію ролей: сьогодні контент-мейкер, автор та креативник – це різні діджитал ролі в особистому блозі, симбіоз яких і створює повноцінного блогера, де контент-мейкерство – це буквальный процес фото/відео зйомки, авторство – творчий аспект, який відповідає за унікальність контенту і транслявання внутрішнього світу, а креатив – набуте вміння подати цей контент, використовуючи маркетингові прийоми.

Більше того, цитатна характеристика мистецтва та особистого блогу ідентична. Експерт з новітніх технологій, блогер Марк Клейн, відповідаючи на запитання «що таке особистий блог?», таким чином порівняв його з мистецтвом: «Точного визначення для особистого блогу не існує, він індивідуальний для кожного, суб'єктивний і необмежений. Це ж можна сказати і про мистецтво. Ще один варіант - це простір для самовираження, вдосконалення розуміння себе, простір, у якому можна сказати те, про що ти мовчиш у житті. Це ж можна сказати і про мистецтво. Це спосіб комунікації, за допомогою якого відбувається унікальний обмін інформацією, який є неможливим через інші канали. І це також описує мистецтво» [2].

Аналізуючи теоретичні і практичні дослідження, можна зробити висновок, що мистецтво – це вивчення правил і їхнє порушення для створення нової форми комунікації і репрезентації звичних речей через призму бачення автора. Повертаючись до практичного призначення блогу, можна ототожнити його основні комунікативні цілі з мистецькими: продемонструвати нове бачення світу або речей, надихати, спонукати до дії, розкрити конфлікт через процес мислення.

Таким чином, дослідження особистого блогу як мистецької діяльності не тільки актуальне, але і необхідне для ефективної роботи і глибинного розуміння цього інструменту.

Список використаних джерел

1. «Без лишніх слів»: блогер. *Телерадіокомпанія «Мир Белогорья»*. URL: <https://mirbelogorya.ru/radio-mb/podcasts/244-bez-lishnikh-slov/32071-bez-lishnikh-slov-blogger.html>.
2. Personal Blog Is Art & Personal Blogging Is An Art Form. AspirantSG - Food, Travel, Lifestyle & Social Media. URL: <https://www.aspirantsg.com/personal-blogging-art-form/>.
3. SMM поставили на место. Facebook принуждает тебя все-таки заняться контентом. TopLead – Visual Content Solutions. URL: <https://toplead.com.ua/ru/blog/id/smm-postavili-na-mesto-facebook-prinuzhdaet-tebja-vse-taki-zanjatsja-kontentom-193/>.

Анна Коросташовець

студентка IV курсу спеціальності «Реклама та зв'язки з громадськістю»

Науковий керівник: Горова В. О.,

кандидат історичних наук, доцент

Національний авіаційний університет

(м. Київ)

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПОДКАСТИНГУ В УКРАЇНІ

У сучасному українському медійному середовищі досить активно розвивається подкастинг як одна з форм донесення інформації до її споживачів. Перед авторами даного аудіопродукту постає проблема стосовно обрання необхідного технічного оснащення, можливості монетизації власного контенту, способів його просування тощо. Значно гальмує розвиток подкастингу в Україні нестача аналітичних та теоретичних даних, які могли б допомогти при створенні нового аудіоматеріалу, особливо на початковому етапі. За спостереженнями сучасних українських дослідників попит на подкасти як аудіопродукт постійно зростає, що у свою чергу зумовлює потребу розширення і пошуку актуальних тем та набуття потрібних навичок для їх авторів.

Нині на подкаст арені активно презентуються аудіопродукти вищезазначеного жанру, підготовлені досвідченими журналістами. Робота з новими жанрами дозволяє їм розширювати свої професійні межі і залучати якомога більшу аудиторію споживачів інформації. Приміром, такі редакції як «Громадське радіо», «Urban Space Radio», позиціонують свої подкасти як основний інформаційний канал. А для медіа «The Village Ukraine» та «Куншт» подкасти є більше допоміжним інструментом, що дає можливість створити нетрадиційний і якісний інфопродукт [4]. Крім цього, до кагорти авторів подкастів належать й медійні персони – телеведучі, блогери, артисти та ін. Окрему нішу займають подкасти, створенні людьми-аматорами, які не мають професійної підготовки. Зробимо короткий огляд проєктів у сфері українського подкастингу за різною тематикою. Серед них варто виокремити наступні: «Говорить Жадан» (у ньому відомий письменник веде розмову на різні теми із впливовими людьми країни); «ІІІ» (проєкт Wonderzine про сильних жінок, їх кар'єру та лідерство); «Простими словами» (розмова про психіку людини); «Рахуємо чужі гроші» (аналіз бізнес-новин; програма щопонеділка виходить на НВ Радіо, а також має запис на найпопулярніших стрімінгових платформах); «Вуса Гоголя» (подкаст про книги і заохочення до читання, який проходить форматі дружнього розмови двох друзів) та інші. Даний перелік демонструє нам різноплановість існуючих подкастів, з точки зору авторства, тематики і використання додаткових «площадок» трансляції. Це може бути проєкт масштабного медіа, запис програми, яка виходить у радіоефірі, проєкт авторства як відомої особистості, так і звичайних людей, які обговорюють те, що їм цікаво. За тематикою, у праці Ю. Любченко, Д. Токмань «Аудіо-платформи в сучасній журналістиці: аудиторний вимір» українські подкасти можна розділити на: подкаст-термінали; вузькоспеціалізовані або літературні; бізнес

подкасти; громадські подкасти, які розраховані на велику аудиторію; музичні подкасти [3]. Варто звернути увагу на спільноту українського подкастингу – «Podcasts NOW ua», яка має свій Telegram канал і активно популяризує подкастинг в Україні.

У підсумку варто відзначити, що на сьогодні ринок україномовного подкастингу перебуває на стадії становлення. У даній сфері ще багато питань залишаються невирішеними. Особливу увагу варто приділяти якості контенту, особливо, якщо він створюється авторами-аматорами. Так само важливим є періодичність виходу аудіовипусків. Позитивним явищем є використання даної медіаформи професіоналами у сфері ЗМІ, що з одного боку популяризує подкаст як нову і цікаву форму, а з іншого боку розширює аудиторію споживачів інформації. Враховуючи те, що попит на аудіоконтент постійно зростає, можна припустити, що український подкастинг має хороші перспективи для свого розвитку і необхідні передумови для формування повноцінного конкурентного ринку в Україні.

Список використаних джерел

1. Гончарова К. Хто створює подкасти в Україні та як на них заробити? // Mediasapiens. 2020. URL: <https://ms.detector.media/radio/post/24116/2020-01-23-khto-stvoryuie-podkasty-v-ukraini-ta-yak-na-nykh-zarobyty/>
2. Дубенська О. Послухай мене. Як розвивається ринок подкастів в Україні та світі. URL: <https://adsider.com/ua/poslukhay-mene-yak-rozvyvaietsia-rynok-podkativ-v-ukraini-ta-sviti/>
3. Любченко Ю. В., Токмань Д. О. Аудіо-платформи в сучасній журналістиці: аудиторний вимір // Запорізький національний університет. 2020. URL: https://newmedia.zp.ua/images/texts/kolekt_mono.pdf#page=6
Любченко Ю. В. Ринок подкастів в Україні: основні тенденції // Запорізький національний університет. 2021. URL: https://www.researchgate.net/profile/Oleh-Dzholos/publication/353210960_Radio_Kultura_ak_kulturno-prosvitnicka_radiostancia_NSTU/links/60ed37a5fb568a7098a69b4a/Radio-Kultura-ak-kulturno-prosvitnicka-radiostancia-NSTU.pdf#page=46

Діана Костюк

студентка 4 курсу спеціальності «Реклама і зв'язки з громадськістю»

Науковий керівник: Куцан О. І.,

старший викладач кафедри реклами і зв'язків з громадськістю

Національний авіаційний університет

(м. Київ)

HOW COMMUNICATION HAS CHANGED IN THE MODERN WORLD OF SOCIAL MEDIA AND TECHNOLOGY

Communication has always played a key role in society. Individuals need to communicate in order to share ideas with others and to make important decisions. As the human race continues to grow and develop, the importance of communicating specific things at specific times has led to the development of refined social processes that aid in our daily routines and schedules. In a way, without communication, it would be just like not having fire at our disposal. More recently, the rise of the Internet and smart devices has led to an increase in social media availability and usage. Social media represents a

significant technological advance in modern day communication as it connects billions of people on a single, unified platform. Thus, people have not had such a tool that has exponentially increased how much we communicate since the transfer of information no longer needs to be in a physical location. The optimal way in which we communicate has not fundamentally changed, but we've altered the method. People are becoming glued to smartphones and social media, leading to the detriment of face-to-face interactions which are being replaced. Although there have been a multitude of benefits with using such technologies, the impact of social media on society cannot be ignored. In this essay, I analyze a variety of sources which discuss the effects of social media on every day face-to-face interactions and how our psychological health and well-being are consequently affected. Another point I will pose is whether smartphones and social media are actually improving communication and allowing us to accomplish more and feel more connected with others.

First, I will analyze an article by Butler and Matook, "Social Media and Relationships", which addresses the significance of social media on everyday relationships among people. Beginning by providing an overview about how pervasive social media has become, readers are explicitly informed of the major activities that people of all ages are now involved in. For example, the article mentions how "a grandmother sees pictures of all her grandchildren's activities and accomplishments, even though the family is dispersed all over the world" [1]. This tells us that every generation is affected, because even grandmothers are now using social media, which shows what the grandmother can now do that wasn't possible before. In other words, although readers may imagine only a subset of the population is affected by social media, we know that this is not the case when the authors point out this detail to illustrate the pervasiveness of the subject. Butler and Matook set the stage to orient readers in the current period, where social media has become a force of the masses. The authors continue by giving more examples of the changes social media has effected in everyday life, which is depicted positively. In the ensuing paragraph, we are left with three main points which describes how social media systems both enhance and detract from our interpersonal relationships. The authors' opinions only become known later on in the article, when they present the effects on teens and political viewpoints. Though subtle, there is a slight bias in the research being discussed. Social media cannot be directly linked with different statistics because no scientific experiment can effectively account for so many factors in everyday life. However, although correlational, there are many reports that attempt to isolate different events so that the overall picture becomes clear: social media's direct impacts are difficult to pin down due to the difference in how different individuals use this technology. However, whenever there was a study that looked at people who used appropriate amounts of social media to an ever increasing amount, the results are clear: social media is causing some change in how people fundamentally interact with others, grow, and develop. This stance is adapted throughout the piece, and readers are able to understand that dissecting the problem is challenging, but doable. For instance, the article says that "teenagers are not developing valuable communication and social skills because

they only interact through features of social media systems” [2]. They are arguing that social media may be positive, but since it is replacing valuable opportunities for teenagers to develop their social skills, this changes the way people should address social media usage.

Another sign that the authors believe social media has negative effects occurs when they bring up the claim that social media encourages a “tendency, known as homophily” which “results in relationship networks composed of people with similar attitudes, beliefs, knowledge, and even appearance” [2]. The implications of such a claim are massive: a congregation of people with similar beliefs on certain social media sites, pages, or groups, where diverse groups of people are now migrating into more homogeneous groups. A prime example is the 2016 U.S. presidential election, where Trump was able to win with the circulating presence of social media that turned swing-voters by attacking his opponents, and with Russian pages spreading fake news to convince swing voters on social media. Despite the major benefits of connecting with others in a unique and convenient manner, social media changes how people think about communication and how teenagers learn valuable communication skills with others, and these drawbacks should be carefully considered going forward.

In the next article from New York Times, the controversy of social media use is reignited. Titled, “Seeing Social Media More as Portal Than as Pitfall”, we already can imagine the underlying perspective of the article in which social media is seen as something beneficial, despite its negative effects. It begins with a metaphor of how the telephone was received after its invention, where “there was some hand-wringing over the social dangers that this new technology posed” [3]. Similarly to social media, this initial claim sets out to counteract any thoughts that the reality of new technologies are harmful. Instead, it answers questions readers may have about the beliefs of the negative impacts, and then seeks to settle with the idea the “we should not view social media as either positive or negative, but as essentially neutral” [3]. This statement makes it hard for opposers to make a counter argument because the authors bring in a neutral stance on the issue. Dovetailing off this point, we are told about a research study that looked at the frequency of risky behaviors posted online. We learn that girls are more likely to respond when they are sent an email from the research team to remove risky content such as sexual activity or substance abuse than boys are. However, the fact that this study doesn’t say much about the effects in other aspects of life make it less reliable given the wide scope of the social media controversy.

Another aspect of the article that I think provides weak support for social media’s benefit revolves around the statistic that college freshman have a high rate of developing depressive symptoms. Particularly, the use of social media may enhance these symptoms, but instead of proposing a solution to create legislation or other strong means of supporting people who might be using social media when in a vulnerable state of mind, the authors suggest R.A.’s to look for signs of distress on individual’s profile pages. This shows that social media use truly affects people, but nothing substantial is being done to account for this. The article ends with a stance that social media is our new playground,

and that we must embrace this change, leaving readers without much closure. Communication is something that we all take for granted nowadays, but does it mean that we're okay with these big changes without fully understanding the consequences? The article fails to discuss this, all the while maintaining a neutral stance about social media, which exposes its bias.

Finally, I analyzed a research article by Pelling and White that examined planned behavior and use of social networking sites in young people. It starts off with references to other research that the use of social networking sites “may increase adolescents’ self-esteem and well-being if the tone of the feedback provided by viewers of their profiles is positive but may decrease self-esteem when the feedback is negative” [4]. Although this stance may seem trivial due to its generalized manner, it sets the main stage for the article in that science itself cannot prove whether social networking sites increases anxiety, however, it shows that it affects self-perception, which is emphasized later on. It turns out that one’s intention to perform behaviors affects whether or not that behavior will actually occur. The goal of the research was to examine subjects’ theory of planned behavior, which would then be put into account in order to predict the amount of social media used. The article goes on to discuss various terminology and methods of the experiment, and in a quite unbiased fashion lays out the methods for this experiment given that it is a research paper. Readers might believe that this cannot be done without the control of many variables, however, participants reported on a spectrum scale how they felt about their self-identity, belongingness, past-behavior, and addictive tendencies, which were analyzed with statistical tests to determine if there was any significant difference in what they had planned to do and their subsequent mood that reflected this use. Overall, despite the limitations of the study including that it was conducted with mostly university female students, the use of evidence makes a claim that based on how connected people feel with others and the social pressures of co-workers or family members, that in-turn predicts how much social media use will result. This study indicates that the problem is more intricate, but provides convincing data to support the idea that individual’s existing relationships with others affects their usage of social media, which in turn, can further alter the relationships people have with others.

Other articles such as “The myth of the online echo chamber” from BBC, and an article from NCBI, titled “Social Networking Sites, Depression, and Anxiety: A Systematic Review”, aim to discuss more specific consequences of social media and communication, which result in various side-effects including self-bias and depression and anxiety. In the BBC article, the idea was that social media had the unknown possibility of either making the world more or less diverse based on whether people would only read things that resounded with them already, so that overtime, polarization would actually increase. For example, “Facebook and Twitter may work out that you are more likely to click on shared stories from the New York Times rather than the Daily Mail, and so preferentially promote those stories on your feed” (Robson). This subtle curated news can shift one’s beliefs over time, as people are exposed to more things they want to read about. In the NCBI study, social media usage that was positive had a correlation with lower levels

of depression and anxiety, but the opposite was true for negative interactions online. This conclusion demonstrates that we must be cautious when using such digital networks because it can easily manipulate our mental health without our realization. Both the BBC and NCBI article show that social media puts us in a tricky position, because based on how one uses it every day, its impacts can be positive or negative, and what its aspects of life its effects cannot be entirely known due to its extensive presence.

In conclusion, the controversy for social media use remains, but the articles above all share one thing in common: social media has benefits and drawbacks, however, it seems that the real effect lies with the individual's existing personal relationships and social connectedness, which then can be changed for better or for worse by varying levels of social media use. Each article has biases of its own, but agree on the multi-faceted affect on people. Communication has never been more important or controversial, however, given what we know, it seems that social media should stay. We just need to learn more about its effects, which vary from person to person, and try to maintain our face-to-face interactions all the while.

Список використаних джерел

1. Butler, Brian, Matook, Sabine, "Social Media and Relationships", *Research Gate*, January 2014. URL: [file:///Users/JustinAu/Downloads/Book_Chapter_SocialMedia_Matook_Butler%20\(1\).pdf](file:///Users/JustinAu/Downloads/Book_Chapter_SocialMedia_Matook_Butler%20(1).pdf)
2. Pelling, Emma, and White, Katherine, "The Theory of Planned Behavior Applied to Young People's Use of Social Networking Web Sites", *CyberPsychology & Behavior*, Volume 12, Number 6. URL: 2009, <https://www.liebertpub.com/doi/pdfplus/10.1089/cpb.2009.0109>
3. Klass, Perri, "Seeing Social Media As More As Portal Than Pitfall", *The New York Times*, 9 January 2012. URL: <https://www.nytimes.com/2012/01/10/health/views/seeing-social-media-as-adolescent-portal-more-than-pitfall.html>
4. Robson, David, "The Myth of the Online Echo Chamber", *BBC*, 17 April 2018. URL: <http://www.bbc.com/future/story/20180416-the-myth-of-the-online-echo-chamber>

Анастасія Кризь

студентка 2 курсу спеціальності

«Публічне управління та адміністрування»

Науковий керівник: Плотніченко С. Р.,

кандидат економічних наук, доцент кафедри публічного управління,

адміністрування та права

Таврійський державний агротехнологічний університет

ім. Дмитра Моторного

(м. Мелітополь)

РОЛЬ ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОВЦЯ В СФЕРІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

В умовах сьогодення все більше висвітлюється поняття формування позитивного іміджу та ділової репутації державних службовців, адже це є запорукою успішного управління. Проблематичним питанням виступає навіть не формування самого іміджу, а відновлення втраченого іміджу і завоювання довіри громадян міста.

Імідж влади – це уявлення місцевого населення, який формується на громадській думці, висвітлюється засобами масової інформації, PR-технологіями та оцінок діяльності органів влади [3].

Ключовим завданням місцевого самоврядування виступає не тільки належне надання адміністративних послуг, але і підвищення довіри громадян . Аналізували ефективність діяльності організації та формування гарного іміджу такі зарубіжні фахівці, як П.Бред, Г. Даулінг, Л. Браун та інші. Вивчали політичний імідж та ділову репутацію такі вітчизняні експерти, як О. Перелигіна, А. Панасюк, В. Шепель, В. Королько, О. Феофанов та інші. Хоча це питання вивчалось зарубіжними та вітчизняними дослідниками, але особлива увага не була приділена найважливішому формуванню ділової репутації та іміджу державних службовців та підвищення ефективності довіри з боку громадської думки до органів місцевого самоврядування [2].

Місцеве населення формує свою громадську думку стосовно репутації та іміджу влади місцевого самоврядування з реальних вчинків державних службовців, їхні дійсно реалізовані плани та покращення стану міста.

Коли ми обговорюємо репутацію та імідж органів влади ми не враховуємо всю складність організаційних та управлінських процесів, а формуємо своє враження на результатах. При формуванні думки ми маємо враховувати зовнішній та внутрішній спектр впливу різних факторів[1].

Доведено, що формування громадської думки стосовно репутації установи трактується на таких враженнях, як:

- спілкування державних службовців з відвідувачами;
- забезпечення належними умовами при відвідуванні даної установи;
- надання якісних адміністративних послуг;
- візуальне сприйняття громадян стосовно установи;
- співвідношення реальних і візуальних вражень;
- ефективне виконання службових обов'язків;
- та інші аспекти формування громадської думки.

Отже, ділова репутація державного службовця – це професійна суспільна оцінка, сформована на результатах виконання службових обов'язків державними службовцями.

Запорука ефективної діяльності на організації прямим чином залежить від особистого професійної репутації управлінців [3].

Список використаних джерел

1. Плотніченко С. Р. Етика в сучасному менеджменті. *Збірник наукових праць ТДАТУ (економічні науки)* / За ред. Л.В. Синяєвої. Мелітополь: Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс», 2015. № 1 (289). 216 с.
2. Радіонов О. В. Ділова репутація підприємства: формування, діагностика, розвиток: монографія. Луганськ : Ноулідж, 2009. 408 с.
3. Плотніченко С. Р. Особливості використання іміджу та його використання у PR *Збірник наукових праць ТДАТУ (економічні науки)* / За ред. Л.В. Синяєвої. Мелітополь: Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс», 2021. № 1 (43). 163 с.

Валентина Купчишина
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри психології,
педагогіки та соціально-економічних дисциплін
факультету забезпечення оперативної-службової діяльності
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького
(м. Хмельницький)

МІЖЕТНІЧНІ ВІДНОСИНИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА СОЦІАЛЬНІ ВІДНОСИНИ В СУСПІЛЬСТВІ

XXI століття – це століття стрімкого розвитку науки, техніки, освіти тощо. Зміни відбуваються в усіх сферах життєдіяльності людини. Науковці зазначають, що ці процеси призводять до різноманітних змін і в самому суспільстві. Багато людей, бажаючи покращити своє життя, змінюють місце проживання, виїжджають на роботу в інші країни. Так Н. Семенів звертає увагу, що «нинішній етап розвитку людства характеризується безліччю тенденцій, серед яких можна вирізнити дві основні – інтеграційну і дезінтеграційну. Інтеграційні процеси у світі відбуваються у світі, проникаючи глибше у пласти людського буття, охоплюючи нові регіони проживання людей. Діалог і взаємозалежність культур, соціально-економічних систем, економічної та духовної сфери суспільства стає істотним чинником життя сучасної людини. Необхідність включення в процеси інтеграції диктується і умовами сучасного виробництва, і нагальною актуальністю проблем, що мають глобальний характер» [5, с. 268].

Під суспільними відносинам вчені розуміють відносини між громадянами країни, які складаються між ними в наслідок спільної економічної, соціальної, політичної, суспільної життєдіяльності. Ці відносини проявляються у повсякденній діяльності людей, при спілкуванні, а також в їх свідомості.

На думку Н. Лікарчук, Д. Лікарчук, І. Шевель «етнічні конфлікти в XXI ст. є однією з найактуальніших тем для дослідників з різних галузей науки. Ми спостерігаємо нові сплески конфліктів, які ґрунтуються на соціальних протиріччях й політичній нестабільності. Аналіз аспектів етнічних конфліктів, їх особливості, характеристики розкривають можливості для формування нових механізмів та способів розв'язання конфліктів». Під «етнічним конфліктом» науковці розуміють стихійні соціальні порушення, що мають глобальні наслідки. «У кожній конфліктній ситуації, що пов'язана з етнічністю (учасники конфлікту створюють таку ситуацію), поняття «етнічність» плавно переходить в термін «міжетнічний конфлікт», відбувається конкретизація учасників та їх приналежність до тих чи інших спільнот. Тому значення терміна «конфлікт» пов'язане з етнічним фактором» [4, с. 39].

Міжетнічні відносини – це результат етнонаціональної політики в державі, соціальної комунікації. Аналіз наукової літератури засвідчив, що це питання

неодноразово ставало предметом дослідження як вітчизняних (О. Антонюка, І. Варзара, В. Євтуха, О. Картунова, Г. Касьянова, І. Кириченко, А. Кіссе, В. Котигоренка, І. Кресіної, О. Кривицької, І. Кураса, Ю. Левенця, А. Леонової, Л. Лойко, О. Майбороди, О. Маруховської, Л. Нагорної, В. Небоженка, І. Оніщенко, М. Панчука, Г. Перепелиці, М. Рибачука, С. Римаренка, Ю. Римаренка, М. Степика, Т. Татаренко та ін.), так і закордонних учених (Б. Андерсона, Ф. Барта, Д. Боуена, Г. Вейнера, С. Велдона, Е. Гелнера, Р. Заргарян, В. Коннора, К. Корделла, А. Лейпхарта, Ф. Радтке, Д. Рекса, Е. Сміта, Г. Тойфела та ін.). З цього приводу В. Бурдяк зазначає, що саме теоретичні напрацювання вітчизняних дослідників дали змогу ґрунтовно проаналізувати сучасні моделі етнонаціональної політики. Досліджуючи предмет свого дослідження, вона використала також науковий потенціал зарубіжної етнополітології, в працях якої «висвітлено окремі аспекти формування і реалізації етнонаціональної політики в західних і посткомуністичних країнах: проблеми теорії етносу і нації, етнонаціонального розвитку, міжетнічних відносин, етнічних конфліктів, державного управління у сфері здійснення етнонаціональної політики» [1, с. 160].

На думку Р. Вязова, особливістю сучасних міжетнічних конфліктів є сам процес глобалізації. У своєму дослідженні він робить спроби висвітлити найбільш дискусійні проблеми теоретико-методологічного характеру, що з'являються в сучасній науковій літературі стосовно проблеми «етнічного конфлікту». Науковець зазначає, що «практичний вимір, теоретична і праксеологічна значущість наукового дослідження етнічних протиріч і конфліктів у сучасній Україні зумовлені наявністю в її суспільному просторі потенційно конфліктогенних проблем – етнODEMOґрафічних, етносоціальних, етнополітичних, етнокультурних, мовних, конфесійних. У відповідних площинах ще довго даватимуться взнаки колізії, успадковані від радянської етнополітичної практики. Формуються й актуалізуються новітні етнічні протиріччя та чинники вітчизняної суспільної динаміки, в тому числі ті, що пов'язані з особливостями інтеграції України в сучасну цивілізаційну багатоманітність, яка глобалізується» [2, с. 30].

У Науковій записці етнополітичної безпеки України представлено статистичні данні щодо конфліктів, які виникали в світі у 2014 році, та їх причин «як і у попередні роки, найчастіше причинами конфліктів є напружені міжетнічні відносини. У регіональному розрізі найбільше конфліктів у 2014 році зафіксовано в Азії та Океанії – 127, у Південній Африці – 104, на Близькому Сході та в Магрибі – 74, в Європі – 67, а на американських континентах – 52». У доповіді також наголошується, «що спостерігається стійка тенденція до зростання конфліктів: з 83 в 1945 році до 424 в 2014. Досить часто такі конфлікти супроводжуються збройним протистоянням і призводять до втрати територій чи розпаду держави. Іншими словами, етнополітичні конфлікти характерні для усіх регіонів світу і демонструють тенденцію до збільшення їх кількості [3, с. 4].

Більшість вчених вважає, що міжетнічні суперечки та проблеми взаємин між нацією-державою і етнічними спільнотами актуальні в суспільствознавчому

дискурсі тією мірою, в якій розвивається етнічна і національна ідентичність та прагнення для її збереження відновлювати адекватні політичні, соціальні і культурні умови, якою мірою вони стають об'єктом теоретичного аналізу та цілеспрямованої практичної політики» [1, с. 161–162].

Н. Семенів зауважує, що «формуючи державну політику в сфері міжетнічних взаємин, державні структури чи громадські об'єднання та організації повинні задекларувати свою прихильність або до ідеї інтегрального суспільства, яке адміністративними методами проводить політику боротьби з джерелами міжетнічної напруженості, або вибрати ідею інтеграції і, по суті, проводити політику аналогічно до відомого американського «плавильного котла». Невизначеність у засобах і методах управління конфліктами приводить лише до помилкових рішень і розпилення засобів, що могли б знизити градус міжетнічної напруженості». На нашу думку питання вибору подібної стратегії гостро стоїть саме для українського суспільства, як перебуває у фазі гострих потрясінь, багато з яких пов'язані з етнічним питанням. Серед практичних засобів врегулювання конфліктів, значна увага дослідників приділяється принципам вирішення міжетнічних конфліктів і процесу врегулювання міжетнічних конфліктів на увазі використання цілого комплексу різноманітних технік [6, с. 25].

Отже, стратегії вирішення та врегулювання міжетнічних конфліктів об'єднуються в цілу систему різноманітних технік та способів. Ми приєднуємось до поглядів Н. Семеніва, що «сучасне вивчення міжетнічних стосунків переважно сфокусовано на галузі вивчення сучасної організації, позначаючи такі проблеми як інтегрування організаційних процесів в етнічну динаміку, використання етнічного потенціалу, організаційна культура та соціальні ролі та функції» [6, с. 29].

Список використаних джерел

1. Бурдяк В. Теоретичні підходи до вирішення етнічних конфліктів. *Науковий вісник Одеського економічного університету*. Серія : Політичні науки. 2014. С. 159-166.
2. Вязов Р. В. Концепції етнічного конфлікту: сутність та типологія. *Гуманітарний вісник ЗДА*. Випуск 38. 2009. С. 30–40.
3. Етнополітична безпека України: політико-правові механізми протидії етнополітичній дезінтеграції держави: Наукова записка / Горбатенко В. П. (керівник авт. кол.), Шемшученко Ю. С., Кресіна І. О., Стойко О. М. К. : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2015. 80 с.
4. Лікарчук Н. В., Лікарчук Д. С., Шевель І. П. Основні аспекти етнічних конфліктів. *Міжнародні відносини : теоретико-практичні аспекти*. Вип. 7. 2021. С. 39.
5. Семенів Н. М. Методологічні підходи до вирішення етнічних конфліктів у площині практики сучасних міжетнічних взаємин. *Військовий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія: Психологічні науки. Вип. 1, 2014. С. 268-274.
6. Семенів Н. М. Управління етнічними конфліктами в міжетнічних взаєминах: особливості термінології та методології. *«Young Scientist» Молодий вчений*. № 10 (62), 2018. С. 25–29.

Наталія Макогончук

*кандидат педагогічних наук, доцент,
старший викладач кафедри психології, педагогіки та
соціально-економічних дисциплін*

*Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького
(м. Хмельницький)*

РОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ У ФОРМУВАННІ КІБЕРКУЛЬТУРИ

Одним із найпоширеніших каналів спілкування є сайти соціальних мереж. Відтворення та культурна творчість користувачів соціальних мереж у вигляді культурних цінностей, субкультур, стали результатом кіберпростору, а культурні інновації призвели до формування кіберкультури. Крім того, кіберідентичність віртуальних соціальних мереж вплинула на формування кіберкультури.

Поняття кіберкультури, що увійшло в науковий обіг наприкінці ХХ ст. Досить поширеним є визначення кіберкультури як якісного стрибка, що пов'язаний із переходом від аналогових систем передачі інформації до цифрових [1, с. 200]. Отже, виникнення кіберкультури пов'язано із інтенсивним розвитком комунікаційних технологій сучасності. Характеризуючи кіберкультуру як сучасний тип культури, дослідники досить часто зауважують на наступних дефініціях: по-перше, кіберкультура – це нова культурна модель, яка заснована на інтернет-технологіях; по-друге, кіберкультура – спонтанна інтернет-культура, що обумовлена швидкоплинністю зв'язків в Інтернеті; по-третє, кіберкультура – це продукт розвитку Інтернету; і, по-четверте, кіберкультура як медіа-форма.

Проблема кіберкультури має ще один важливий аспект – це культура самого Інтернету, передусім діяльності в глобальних мережах.

Враховуючи широкий спектр побутування кіберкультури, можна спробувати виокремити її основні характеристики. Ці риси не будуть сталими, адже віртуальні модифікації культури постійно розширюються, відповідно, якщо декілька десятків років тому ми говорили про віртуальну реальність, то зараз йдеться про «культуру реальної віртуальності» (термін М. Кастельса) [2, с. 53].

Поява соціальних мереж створила нову форму життя в кіберпросторі. Сьогодні «комунікація та інформація» є важливим елементом політичної влади та соціального, культурного і економічного розвитку суспільств. Мета досягнення прогресу та розвитку комунікаційних наук у сучасний період базується на цінностях та культурах суспільств. Тому багато вчених вважають, що комунікація є основним ядром моделі демократії в сучасному світі. Ця модель може призвести до значних успіхів завдяки розробці нових технологій. Більше того, деякі мислителі стверджують, що мультимедійні комунікаційні засоби та інформаційні мережі можуть ефективно протистояти актуальним проблемам суспільства.

Сьогодні люди не можуть жити без технологій. Комп'ютерні зв'язки між людьми посилюються. Широка комунікація збільшила швидкість передачі зображень, звуків, відео та інформації. Комп'ютерні технології абсолютно по-

новому забезпечують можливість взаємодії людини з машиною та людиною у кіберпросторі. Взаємодія людини з людиною є основою культури. Акцентуючи увагу на культурному розвитку необхідно приділяти увагу кіберкультурі у зв'язку з комп'ютерним спілкуванням людей. Це залежить від поведінкових і комунікативних дій, які люди здійснюють через взаємодію з навколишнім середовищем.

Загалом, знаки та інструменти допомагають людям аналізувати дані та взаємодіяти з людьми та об'єктами. У контексті Інтернету люди не просто взаємодіють з цифровими інструментами. Інструменти змушують людей входити у кіберпростір із культурними та комунікаційними засобами, щоб дозволити їм взаємодіяти з різними технологіями, культурою кіберпростору та людьми. Культурні дії людей можуть відповідати кіберкультурам кіберпростору.

Комунікаційні мережі є контактними шаблонами, що формуються між комунікаторами в рамках часу і місця за допомогою потоків повідомлень, отже, мережі обробляють потік повідомлень. Мережі – це гнучкі та сумісні структури, які вдосконалені інформаційними технологіями і можуть робити все, що заплановано. Соціальні мережі в Інтернеті є специфічною формою спілкування, де взаємодія між мережевими факторами підтримується технічною базою та Інтернет-інфраструктурою.

Мережі – це структури, які можуть самостійно відновлюватися, це складні комунікаційні структури, які звертають увагу на єдність цілі та гнучкості виконання; крім того, вони сумісні з робочим середовищем.

Повсякденний розвиток інтернет-соціальних мереж впливає на щоденне збільшення статистики щодо учасників таких сайтів. В даний час віртуальні соціальні мережі надають можливість для нових взаємодій за межами традиційних сфер спілкування. Такі мережі представляють нові концепції мережі та віртуального життя як кіберспільноти, і вони виникають як різні культурні та семантичні основи невіртуальної спільноти. Щоб розпізнати шляхи протистояння цьому явищу, необхідно ознайомитися з культурними коріннями кіберпростору.

У віртуальних соціальних мережах замість традиційного поняття адресата використовується поняття користувача, оскільки відносини в цих мережах засновані на взаємодії. Отже, користувач є не лише споживачем вмісту, а й виробником контенту через публічний і неконцентрований процес. Сьогодні соціальні медіа як набір можливостей для створення мереж у кіберпросторі конкурують із публічними медіа. Книги, радіо, телебачення, преса та деякі з основних можливостей кіберпростору називаються публічними медіа. У публічних медіа адреси є лише одержувачами медіа-повідомлень, хоча в соціальних мережах користувачі не лише отримують повідомлення але й можуть надсилати повідомлення.

Культурний простір кіберпростору пов'язаний із постмодерністським періодом і є ознакою фундаментального розриву культурних моделей суспільства, ідентичності та комунікації. Наприклад, іноземний

дослідник Дж. Вебб вважає, що межі кіберпростору вказують на постмодерну зміну від людини з обмеженим доступом до людини без обмежень, яка має доступ до комп'ютера. На думку М. Кастельса, культура Інтернету – це «культура творців Інтернету», а хакерська культура є основою кіберкультури.

Таким чином існує значний зв'язок між культурним відтворенням користувачів у віртуальних соціальних мережах та формуванням кіберкультури. Звернення користувачів до різних культур, субкультур, культурних цінностей у соціальних мережах призводить до формування кіберкультури. Кіберкультура, як і культура в цілому, прагне створити ідентичність та довіру до суспільства.

Список використаних джерел

1. Воронкова В. Г. Формування інформаційної культури особистості як умова успішної адаптації людини до життя в інформаційному суспільстві. *Гілея : науковий вісник. Філософські науки*. 2014. Вип. 86. С. 198–203.
2. Кастельс М. Галактика Інтернет: размышления об Интернете, бизнесе и обществе. Екатеринбург : У-Фактория, 2004. 320 с.

Наталія Моїсеєва

доктор економічних наук, професор,

завідувачка кафедри ЮНЕСКО

«Філософія людського спілкування»

та соціального захисту

Державний біотехнологічний університет

(м. Харків)

СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАЦІЙНИЙ ПРОЦЕС: СИСТЕМНИЙ ВИМІР

Електронна епоха соціальних комунікацій створила певні умови щодо перегляду багатьох схем комунікаційного процесу під впливом змін параметрів його складових елементів. Це складає основи нових досліджень та трактувань щодо моделювання комунікаційного процесу в різних сферах суспільної діяльності. Фахівці різних соціально-комунікаційних сфер зазначають це в своїх працях, де розглядають зміни комунікаційного процесу в технологіях комунікації, контенті, що передається, а також його використання в комунікаційних каналах. Основу соціально-комунікаційної діяльності складає комунікаційний процес, що включає в себе динамічну зміну етапів формування, передачі, прийому, розшифровки та використання інформації в обох напрямках при взаємодії комунікантів. Процес обміну інформацією починається з її формування. Окремим питанням при розгляді змін в комунікаційному процесі, яке визначає загальну роль комунікаційної діяльності в суспільстві, є питання сприйняття та розуміння інформації, що передається. Це стосується як традиційних комунікаційних сфер (бібліотекознавства, бібліографознавства, масової комунікації), так і мистецької комунікації, що міцно увійшла до сфери комунікаційної діяльності в добу інформаційного суспільства.

Взаємодія учасників комунікаційного процесу постає як безперервний процес. Її поділ на окремі елементи є умовним, необхідним для теоретичного дослідження

або технологічного оснащення. Зазвичай у комунікаційний процес включають такі елементи як комунікативний акт, комуніканти (відправники та одержувачі), що відправляють та інтерпретують повідомлення учасників комунікаційного процесу. До комунікантів можуть бути віднесені індивіди і громадські інститути (уряду, партії, фірми тощо). Форми комунікації як письмова, усна, візуальна тощо відрізняються одна від одної особливими системами кодування повідомлень, адже повідомленнями можуть бути вислови або тексти. Комунікаційні засоби об'єднують різні форми комунікації, часто використовуючи технології для заповнення тимчасової та просторової відстані між відправником і одержувачем повідомлення (наприклад, книга: слова, шрифти, картинки, графіка). Різновиди таких повідомлень напряду залежать від засобів соціальної, зокрема масової комунікації. Активно комбінування різних форм комунікації використовують у сфері засобів масової комунікації (ЗМК).

У самому загальному вигляді соціально-комунікаційний процес описують наступним чином: джерело (відправник), повідомлення, кодування та декодування, канал, одержувач, зворотній зв'язок. Вище ми намагалися простежити наявність певної схожості підходів до розуміння та подання комунікаційного процесу як основи здійснення комунікації. На наш погляд, в цьому питанні немає великих розбіжностей у представників різних сфер та галузей соціально-комунікаційної діяльності. Виникає необхідність звернутися до розгляду комунікаційного процесу з точки зору сучасного рівня розвитку теорії соціальних комунікацій і трансформацій комунікаційної діяльності, що впливають на його загальну структуру та алгоритми.

Комунікаційна діяльність базується на елементах, що входять до будь-якої суспільної діяльності: об'єкт та предмет діяльності, знаряддя та засоби праці, технологія обробки предметів праці, еталонні зразки та форми виготовлення продуктів та послуг. Також, якщо комунікація розглядається як явище, що має свої характеристики, учасників, засоби спілкування або комунікаційний вплив на комунікантів для досягнення мети передачі інформації та знань, то виникає об'єктивна потреба розглядати її як процес, що протягом свого розвитку потребує організації та управління. З цього погляду необхідно розглянути підхід до розуміння комунікаційного процесу, його структури та відображення в суспільній діяльності.

У більш розвинутому вигляді схема набуває такого змісту: комунікант, кодування, інформація, передача сигналу, канал (механізм, що передає інформацію), прийом та декодування, комунікат, зворотній зв'язок, перешкоди та бар'єри. Характеристики елементів комунікаційного процесу постають як більш-менш узгоджені положення у соціально-комунікаційній науці. Комунікаційний процес починається з того моменту, коли у комуніканта виникає потреба у створенні і передачі будь-якого повідомлення. Схему розповсюдження інформації здійснює комунікант, ініціатор комунікаційної дії або спеціально створені з цією метою соціальні структури. При цьому виникає певна залежність від

комунікаційного середовища, його структурно-функціонального устрою, технологій комунікаційної діяльності, можливостей комунікативних каналів, а також станів суб'єктів комунікації, які можуть бути готовими або не готовими до комунікаційної дії, зокрема, прийняття і сприйняття інформації. Комунікаційний процес, який може відобразитися за універсальною схемою, з часом ускладнюється. До елементарних складових ланцюга комунікаційного процесу належать: комунікант, повідомлення, канал комунікації, комунікант, зворотній зв'язок. Додатковими елементами, які з'являються вже на стадії відтворення процесу комунікації в реальних ситуаціях, є інформаційний шум, фільтри, контекст передачі повідомлення, комунікаційна ситуація. В традиціях мовної комунікації зазвичай визначають адресанта та адресата. Комунікант та адресат виступають джерелом повідомлення. Комунікант та адресат є кінцевими споживачами повідомлення. Повідомлення, в свою чергу, є інформацією, яка втілюється у конкретний код та форму, за допомогою якої вона передається з використанням відповідного каналу. Канал комунікації зв'язує суб'єктів комунікації за допомогою спеціально організованих матеріальних форм або технічних засобів. При цьому мова лишається домінантним каналом комунікації, способи використання якого трансформуються у відповідності до розвитку технічних знарядь передачі повідомлень. Розгляд «каналу» як елементу комунікаційного процесу базувався на досягненнях математичної теорії зв'язку. Особливий вплив на розгляд комунікаційного каналу здійснили дослідження технічних засобів зв'язку і, як зазначають дослідники, поняття «канал» розглядалось подібно каналу телефонного або телеграфного зв'язку, що склало технократичний підхід до його розуміння. Такий підхід обмежує теоретичне поле дослідження каналів комунікації, зменшуючи роль їх зумовленості засобом комунікації, що формує цей канал, а також комунікаційною ситуацією, що складається на момент встановлення контакту між суб'єктами комунікації, вибору подальшої форми взаємодії та досягнення мети комунікації. При цьому під засобами комунікації можна розуміти як способи кодування повідомлення (наприклад, слова, малюнки, літери, звукові сигнали, жести тощо), так і технічні засоби кодування (друкарська машинка, друкарський верстат, телефонний і телеграфний апарати, радіоприймальні та радіопередавальні пристрої, персональний комп'ютер тощо). В теорії соціальної комунікації вони виступають під терміном «канал». Канали, інтерпретовані таким чином, можна розділити на: природні – канали, що виникають у сфері полісенсорної взаємодії людини з іншими людьми і з зовнішнім світом за участі різних органів почуттів (зору, слуху, хеморецепції, шкірно-тактильної рецепції тощо), а саме: аудіальні, візуальні, хемо- й інші канали

Форми комунікаційної взаємодії як діалог та монолог, на думку фахівців, також входять до понять, що характеризують мовленнєву діяльність. Їх вивчення в межах комунікаційної діяльності вважається науковим фактом, в мовознавстві це є загальноновизнаним. Мовленнєва діяльність розглядається з точки зору мовної системи та її організації. При чому, таке ставлення простежується в роботах

представників різних галузей, що поєднуються в наш час в напрям «соціальні комунікації». Мовленнєва діяльність також розглядається з точки зору комунікаційного процесу, де присутні елементи пізнавальної діяльності, коли це стосується формування повідомлення, аналізу повідомлення, розуміння змісту повідомлення, і як трудова діяльність – з точки зору виконання необхідних професійних дій при включенні фахівців до цього процесу. Тобто, ми маємо підтвердження того факту, що комунікаційний процес і комунікаційна діяльність взаємопов'язані й обумовлені низкою умов, учасниками та їх характеристиками, засобами зв'язку і передачі інформації, формою взаємообміну, предметом комунікації, технологіями та операціями комунікації. Комунікаційний процес може розглядатися з точки зору соціально-історичного розвитку елементів, що складають його основу, визначати особливості характеристики всіх складових комунікаційного процесу у відповідності до рівня розвитку всіх його елементів.

У комунікаційний процес завжди включається джерело повідомлення, головний елемент якого співвідноситься з суб'єктом комунікаційної дії. Джерелом повідомлення є комунікант. Комунікант – особа, що генерує ідею. Як свідчить теорія соціальних комунікацій, цей елемент комунікаційного процесу у ході розвитку соціально-комунікаційної взаємодії зазнав значних трансформацій, оскільки в наш час комунікантом може бути не лише особистість, але і будь-який соціальний інститут. Крім того, слід враховувати, що в сучасній системі соціальних комунікацій спостерігається явище передачі функцій генерування інформації певним соціально-комунікаційним структурам, таким як: інформаційні агенції та ЗМК, що ретранслюють повідомлення надані іншими суб'єктами; бібліотеки, що генерують бібліографічну інформацію; інформаційні центри, що створюють базову інформацію та ін. До комунікаційного процесу часто включають коди як символи або знаки, що перекладають повідомлення на мову, зрозумілу для одержувача. За нашою думкою, код як елемент комунікаційного процесу не є базовим відносно до відтворення загальної схеми комунікаційного процесу. Він з'являється вже на етапі становлення соціально-комунікаційної діяльності як спеціальної, окремої підсистеми суспільної діяльності, а також внаслідок розвитку соціально-культурної сфери як джерела соціальної інформації та знань, що включені до соціальної пам'яті людства. Тобто, вони вже стали елементами культурної практики людства, отримали певного узгодження при переведенні одного суспільно-значущого плану вираження до іншого. При цьому ще необхідно мати на увазі той факт, що мають існувати спільноти, які стають носіями смислів, що приховуються за певними культурними кодами.

Зв'язок комунікаційного процесу з комунікаційною діяльністю є принциповим відносно виявлення інтеграційних тенденцій в сфері соціально-комунікаційної діяльності в наш час. З цього виникають різні модельні схеми, що розкривають зв'язки між учасниками комунікаційного процесу, особливості самого процесу через особливості ролей його учасників, цілі та установки суб'єктів комунікації, вимоги до оформлення повідомлень у відповідності до засобу та каналу комунікації

тощо. Комунікаційний процес виявляється об'єктом спеціалізованої суспільної діяльності, який на рівні своєї інституціональної організації сягає рівня індустріального виробництва. Комунікаційний процес ґрунтується на спеціалізованих комунікаційних технологіях дії як частині соціальних технологій взагалі. До цих технологій належать також інформатизація в цілому; інформаційно-комунікаційні технології комп'ютеризації, телекомунікації, професіоналізації, інтелектуалізації будь-яких видів діяльності; комунікаційні системи; будь-які засоби комунікації як повідомлення, які визначають характер комунікації (що означає первинно щодо означуваного); система публік рилейшнз, яка створюється сукупністю ЗМІ, картина глобального і регіонального світу: географічні інформаційні мережі; транскордонна глобальна інформаційно-телекомунікаційна мережа, Інтернет. Процеси, що розвиваються на цій основі, призводять до утворення нової системи цінностей, нових пізнавальних і практичних пріоритетів. Найбільш характерними ознаками комунікаційного простору сучасності є миттєвість взаємодії, зняття кордонів і відстаней, різноманітність просторових конфігурацій, можливість віртуалізації, динамічність трансформацій та ін. У своєму інтегральному вираженні ці характеристики обумовлюють ситуацію «вибухової» взаємодії простору, часу та інформації. Цей аспект розвитку суспільства є базовим для розуміння тенденцій і швидкості подальших соціальних перетворень.

Анна Мордванюк

магістрантка II курсу спеціальності «Менеджмент»

науковий керівник: Крамський С. О.,

кандидат технічних наук, доцент

Одеського інституту «ПрАТ «ВНЗ «МАУП»,

(м. Одеса)

СУЧАСНІ МЕТОДИ МОТИВАЦІЇ ТРУДОВОЇ (ПРОФЕСІЙНОЇ) ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Вступ. Після переходу України до ринкових відносин, одним з основних питань було підвищення ефективності стимулювання праці персоналу, результатом якої є основна мета діяльності будь-якого підприємства, а саме збільшення прибутковості та покращення фінансового стану підприємства. Пошук шляхів підвищення ефективності стимулювання праці дає підприємству повноту дій і показує персоналу підприємства його важливість та значущість.

Економічне стимулювання – система організаційно-економічних заходів, спрямованих на розвиток господарської діяльності та підвищення ефективності через забезпечення матеріальної зацікавленості працівників та колективів підприємства у результатах діяльності, вона полягає у сприянні підвищенню ефективності виробництва, вирішенню тих завдань, що стоять перед економікою, та насамперед – підвищенню продуктивності праці персоналу.

Тим часом, коли стоїть завдання істотно підвищити суспільно необхідну інтенсивність і якість роботи, забезпечити краще використання виробничого та

трудового потенціалу, дуже важливі і соціальні чинники – гармонізація особистих інтересів, їх поєднання з колективними, створення сприятливих умов для розвитку особистості в процесі праці. Щоб реально управляти інтересами і через інтереси, необхідно забезпечувати спільність матеріальних, моральних, творчих та інших стимулів персоналу підприємства.

Метою є прямий вплив на результати трудової діяльності підприємства, організації. Винагорода, що одержується працівником, залежить від індивідуальних або групових відмінностей у виконанні діяльності. Складові оплати праці за результатами: комісійні, грошові виплати за виконання поставлених цілей, індивідуальні винагороди або премії, програми розподілу прибутку, опціони на купівлю акцій компанії, підприємства [1, с.234].

Щоб мотиви виконували свою роль у повному обсязі, у суспільній свідомості має бути подоланий підхід до людини тільки як до індивідуума, зіставляти вигоди від зростання свого матеріального благополуччя з тяготами від більш інтенсивного і напруженої праці. Подібний підхід (на жаль, найбільш поширений) обмежує систему стимулювання заробітною платою, винагородами, можливостями "отоварювання" доходів. Моральні, творчі стимули до праці розглядаються як менш важливі, їм нерідко відводиться другорядна роль [2, с. 281].

Ефективна система матеріального стимулювання працівників повинна відповідати наступним вимогам:

- об'єктивність: розмір винагороди працівника повинен визначатися на основі об'єктивної оцінки результатів праці;
- передбачуваність: працівник повинен знати, яку винагороду він одержить у залежності від результатів своєї праці;
- адекватність: винагорода повинна відповідати трудовому внеску кожного працівника в результат діяльності всього колективу;
- своєчасність: винагорода повинна слідувати за досягненням результату якомога швидше;
- значимість: винагорода має бути для співробітника значущим;
- справедливість: правила визначення винагороди повинні бути зрозумілі кожному працівнику організації та бути справедливими.

Другим аспектом є нематеріальне стимулювання, яке можна поділити за наступними методами [3, с. 8]: – економічні методи, зумовлені економічними стимулами. Вони припускають матеріальну мотивацію, тобто орієнтацію на виконання певних показників або завдань, і отримання після їх виконання економічної винагороди за результати роботи. Використання економічних методів пов'язане з формуванням плану роботи, контролем за його здійсненням, а також економічним стимулюванням праці, тобто з раціональною системою оплати праці, що передбачає заохочення за певну кількість і якість праці та застосування санкцій за невідповідну його кількість і недостатню якість; – організаційно-адміністративні методи, засновані на директивних вказівках.

Таким чином, змістовні теорії висловлюють певний погляд на мотивацію, підтверджений емпіричним дослідженням і основну увагу надають аналізу чинників, що лежать в основі мотивації, і практично не надають уваги аналізу процесу мотивації, що є основним недоліком всіх змістовних теорій мотивації. Ці методи базуються на владній мотивації, що заснована на підпорядкуванні закону, правопорядку, старшому за посадою і спирається на можливість примусу. Вони охоплюють організаційне планування, організаційне нормування, інструктаж, контроль [5, с. 523].

В менеджменті владна мотивація відіграє дуже істотну роль: вона передбачає не тільки безумовне дотримання законів і нормативних актів, прийнятих на державному рівні, а й чітке визначення прав і обов'язків керівників і підлеглих, при яких виконання розпорядження керівництва обов'язкове для підлеглих. Владна мотивація створює необхідні умови для організації та взаємодії, а самі організаційно-розпорядчі методи покликані забезпечити ефективну діяльність управління будь-якого рівня на основі його наукової організації; – соціально-психологічні методи, застосовувані з метою підвищення соціальної активності співробітників.

За допомогою цих методів впливають переважно на свідомість працівників, на соціальні, естетичні, релігійні й інші інтереси людей і здійснюють соціальне стимулювання трудової діяльності. Ця група методів містить різноманітний арсенал способів і прийомів, розроблених соціологією, психологією та іншими науками, що вивчають людину. До числа цих методів відносяться анкетування, тестування, опитування, інтерв'ю персоналу [4, с. 258].

Нематеріальна мотивація направлена на підвищення лояльності співробітників до компанії одночасно із зниженням витрат на компенсацію співробітникам їх трудовитрат. Під нематеріальним ми розуміємо такі заохочення до високорезультативної роботи, які не видаються співробітнику у вигляді готівки чи безготівкових грошей, але можуть потребувати від компанії інвестицій в якість робочої сили, а саме: можливість розвитку і навчання, планування кар'єри, оздоровлення; пільгове харчування тощо. Основний ефект який досягається до допомогою нематеріальної мотивації - це підвищення рівня лояльності та зацікавленості співробітників в компанії [6, с. 102].

Навчання робітника суміжним професіям організується службою управління персоналом для розширення його професійного профілю, тому прямо направлене на подальший розвиток працівника підприємства. Збагачення змісту і гуманізація праці здійснюється також шляхом міжпрофесійного просування робочих з метою оволодіння новою, більш складною і творчою професією.

Отже, програма гуманізації праці може включати заходи з переходу робітника на робоче місце на підприємстві з іншої професії приблизно однакового за рівнем складності робіт з метою покращення умов праці, збереження здоров'я працівника, запобігання виникнення професійних захворювань тощо. Реалізація такого

переходу передбачає проведення професійної перепідготовки робітника, здійснення подальшого розвитку персоналу [7, с. 159].

Висновки. Ринковий процес в Україні передбачає зміну економічної структури підприємств, що пов'язано із створенням у сфері трудової діяльності принципово нової системи мотивації та стимулювання праці.

Мотивація праці це система факторів внутрішнього і зовнішнього впливу, які спонукають персонал до активної діяльності задля досягнення як особистих цілей, так і цілей підприємства. Співробітники досить швидко звикають до існуючої системи мотивації, і вона перестає надавати стимулюючий ефект.

Стимулювання праці передбачає створення механізму, при якому активна трудова діяльність, дає певні, заздалегідь зафіксовані результати, стає необхідною і достатньою умовою задоволення значимих і соціально обумовлених потреб працівника, формування у нього мотивів праці.

Якщо працівник мотивований - він зацікавлений, а отже, створена ситуація за якої він, вирішуючи загальні цілі підприємства, задовольняє особисті потреби та свідомо обирає певний тип поведінки.

Чинні сучасні методи мотивації, які використовуються в Україні, не відповідають сучасним вимогам працівників підприємств, а в більшості випадків навіть суперечать їм. На перший план висуваються матеріальні мотиви, які відіграють безумовно важливу роль у визначенні трудової поведінки робітників, однак це не означає, що нематеріальні мотиви і стимули є другорядними. Кваліфікований працівник відчуває самоповагу, самоствердження, коли результати його роботи оцінюються високо як ним самим, так і загалом (соціумом) суспільством.

Список використаних джерел

1. Портер М. Е. Конкурентная стратегия: Методика анализа отраслей и конкурентов: пер. с англ. Москва : Альпина Бизнес Букс, 2005. 454 с.
2. Danchuk V. D. Wheel working system in a team: relationship between different personnel in a marine project /Danchuk V.D., Alkema V.G., Sevostianova A.V., Bakulich O.O. Kramskiy S.O.// *Financial and credit activities: problems of theory and practice*. 2020. 4 (35). С. 277–286.
3. Piterska V.M. Problems concept and differences between project, program and portfolio management / V.M. Piterska, S.O. Kramskiy. *Management of Development of Complex Systems*. Kyiv : KNUCA. 2017. № 31. P. 6–12.
4. Boyko V.D. Concept implementation of decision support software for the risk management of complex technical system / V. Boyko, N. Rudnichenko, S. Kramskoy, Ye. Hrechukha, N. Shibaeva. *Springer international publishing book en chapter N17*. 2017. P. 255–269.
5. Kramskiy, S.O. The Method of project team formation on the example of the ship's crew /Sergiy O. Kramskiy, Oleg V. Zakharchenko, Aleksandr V. Darushin, Olena V. Bileha, Tetiana P. Riepnova. *Blue Eyes Intelligence Engineering and Sciences Publication' for the purpose of publication in the 'International Journal of Innovative Technology and Exploring Engineering' Volume-8 Issue-10*, 2019. P. 521–526.
6. Захарченко О.В., Крамський С.О. Проект менеджмент. *Навчальний посібник з менеджменту*. Одеса: «Екологія», 2018. 227 с.
7. Колодинський С.Б., Крамський С.О., Дубницький, В.І. Інфраструктурна підтримка регіональних інноваційних процесів : Монографія. Одеса : ОДАБА. «Екологія», 2021. 256 с.

Олександр Налбат

студент 4 курсу спеціальності

«Публічне управління та адміністрування»

Науковий керівник: Плотніченко С. Р.,

к.е.н., доцент кафедри публічного управління,

адміністрування та права

Таврійський державний агротехнологічний університете

імені Дмитра Моторного

(м. Мелітополь)

АДАПТАЦІЯ ЛІДЕРІВ ДО КРИЗОВИХ ТА НЕПЕРЕДБАЧЕНИХ СИТУАЦІЙ

Лідерам варто відмовитися від віри у те, що під час кризи відповіді мають надходити згори вниз, бо це нібито сприяє стабільності. У знайомих складних ситуаціях типова компанія може розраховувати на свою ієрархічну структуру, проте у нинішній кризі присутня дуже велика частка невизначеності. Керівники стикаються з проблемами, що є незнайомими й незрозумілими. Тому лише невеликої групи топ-менеджерів недостатньо для швидкого акумулювання інформації та прийняття зважених рішень. Вихід – мобілізувати організацію, встановивши чіткі пріоритети та надавши людям повноваження для пошуку й втілення рішень, які відповідають цим пріоритетам. Цього можна досягти за допомогою формування мережі команд [1].

Вона складається з груп, які вміють адаптуватися, об'єднані спільною метою і працюють разом приблизно так, як співпрацюють особи в одній команді. Деякі частини мережі виконуватимуть дії поза звичайними бізнес-операціями. Інші – визначатимуть наслідки кризи для компанії та вноситимуть корективи, наприклад, допомагаючи працівникам адаптуватися до нових робочих умов. У багатьох випадках мережа команд буде включати інтегрований «нервовий центр», що охоплює чотири сфери: захист людей, стабілізацію ланцюга постачань, залучення клієнтів та перевірку фінансового стресу [2].

Ефективні мережі команд мають декілька властивостей. По-перше, вони є мультидисциплінарними: досвід показує, що ступінь складності кризи вимагає залучати експертів з різних сфер. По-друге, вони створені таким чином, щоб активно діяти. Недостатньо лише збирати ідеї експертів, потрібно ще розробляти рішення, втілювати їх у життя та вдосконалювати. По-третє, ефективні мережі команд вміють адаптуватися, здатні до швидкої реорганізації, розширення чи зменшення – в залежності від нової інформації про кризу.

Керівники компанії мають бути готовими не тільки тимчасово передати певні повноваження мережі команд, але й делегувати частину влади людям – щоб вони ефективніше реагували на кризу. Це можуть бути повноваження, які стосуються прийняття та реалізації рішень без попереднього ухвалення управлінцем. У

кризових умовах однією з найважливіших функцій лідера є швидке створення архітектури для прийняття рішень людьми на різних рівнях.

Звичайно, керівникам найвищого рівня потрібно переконатися, що вони надають повноваження правильним людям. Скоріше за все, особи, які прийматимуть рішення, будуть помилятися, тому вони повинні бути здатними швидко вчитися та змінювати дії, не реагуючи на це надмірно та не паралізуючи організацію [1].

На початку кризи управлінцям доведеться самим обрати таких людей. Але згодом нові лідери природним чином з'являтимуться в мережі команд. І, можливо, навіть займуть місце когось із топ-менеджерів після кризи.

У типових складних ситуаціях досвід є чи не найціннішим активом лідера. Але під час цієї кризи набагато важливішим є характер. Лідер повинен вміти об'єднати команди спільною метою і правильно поставити запитання, відповіді на які вони шукатимуть.

Чекати, доки з'явиться повний набір фактів, перш ніж планувати дії, – поширена помилка, яку лідери роблять під час криз. Адже факти можуть взагалі не з'явитися найближчим часом. Втім, лідерам не варто і покладатися на інтуїцію. Натомість потрібно постійно збирати інформацію і аналізувати, що з їхніх кроків спрацьовує, а що ні [3].

На практиці це означає часто робити паузи в управлінні кризами, оцінювати ситуацію з декількох точок зору, прогнозувати, що може статися далі, а потім діяти. Цикл «пауза- оцінка-прогноз» повинен тривати постійно, оскільки він допомагає лідерам підтримувати стан свідомого спокою та уникати надмірної реакції на нову інформацію, коли вона надходить. Хоча деякі моменти під час кризи вимагатимуть негайних дій, без оцінювання та прогнозування, але зрештою у лідера знайдеться час, щоб зупинитися і поміркувати перед наступними кроками [1].

Під час таких пауз лідерам корисно, по-перше, переглядати свої ідеї на основі отриманої від команд інформації, а, по-друге, критично дивитися на поточні та потенційні дії та вирішувати, чи потрібно їх змінити або відмовитися від них. Це дозволяє перестати спиратися на попередній досвід і створювати нові рішення.

В умовах серйозної кризи людські думки одразу звертаються до власного виживання та задоволення основних потреб. Чи я або мої близькі захворіють? Що буде, якщо це станеться? Хто піклуватиметься про нас? Саме лідер повинен мати справу з цими питаннями, адже одним з основних аспектів його роботи є внесення позитивних змін у життя людей. А для цього керівникам потрібно зрозуміти, з якими особистими та професійними викликами стикаються працівники та їхні близькі під час кризи [4].

Також важливо, щоб лідери не лише демонстрували співчуття до інших, але й піклувалися про себе. Адже коли стрес та втома зростають, починають страждати когнітивні функції: стає складніше обробляти інформацію та приймати рішення.

Кризові повідомлення від лідерів часто звучать неправильно. Наприклад, керівник може занадто впевнено та піднесено говорити з підлеглими на ранніх

етапах – або мовчати взагалі. Обидва підходи неправильні. Завданням лідера під час кризи є забезпечити прозорість комунікації: розповісти, що він знає, чого не знає і як планує дізнатися більше.

Змінювати відповіді на важливі запитання, коли з'являється нова інформація, – це нормально. Важливо спілкуватися з працівниками часто, щоб вони бачили: повідомлення трансформуються, бо стали відомі нові обставини. Потрібно також приділити увагу іншим аудиторіям бізнесу: стейкхолдерам, клієнтам. Вони мають різні запитання й інтереси, і в комунікаціях потрібно врахувати їх усі.

Поточна криза є перевіркою для лідерів та компаній з кожної сфери бізнесу. Якщо бізнесу вдасться її пройти, то йому буде легше адаптуватися до нової реальності та наступних викликів.

Список використаних джерел

1. Barton, Dominic, and Simon Chiu-Yin Wong. 2006. "Improving Board Performance in Emerging Markets." *McKinsey Quarterly*, February. URL: http://www.mckinseyquarterly.com/Improving_board_performance_in_emerging_markets_1711.
2. Economist. 2009. "Financial Crisis –Don't Forget the Benefits." *Economist*, January 15. URL: <https://dse.org.ua/archive/15/3.pdf>
3. Плотніченко С.Р. Етика в сучасному менеджменті. *Збірник наукових праць ТДАТУ (економічні науки)* / За ред. Л.В. Синяєвої. Мелітополь: Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс», 2015. No 1 (289). С. 117–119
4. Плотніченко С.Р. Шевчук О.Ю. Особливості використання іміджу та його використання у PR. *Збірник наукових праць ТДАТУ (економічні науки)* / За ред. Л.В. Синяєвої. Мелітополь: Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс», 2021. No 1 (43). С. 94–99.

Владислав Реплянчук

студент 2 курсу спеціальності

«Підприємництво, торгівля і біржова діяльність»

Науковий керівник: Плотніченко С. Р.,

к.е.н., доцент кафедри публічного управління,

адміністрування та права

Таврійський державний агротехнологічний університет

імені Дмитра Моторного

(м. Мелітополь)

ЛІДЕРСТВО-ВІДНОСИНИ ДОМІНУВАННЯ ТА ПІДПОРЯДКУВАННЯ

Лідер (від англ. leader – провідний, керівник) – особистість, що користується визнанням та авторитетом в групі і за якою група визнає право приймати рішення про дії у важливих ситуаціях, бути організатором діяльності групи і регулювати відносини в ній.

Поняття «лідер» пов'язано з поняттями «управління» і «керівник». На відміну від лідера, який переважно здійснює регуляцію міжособистісних стосунків у групі, керівник здійснює регуляцію офіційних стосунків. Лідер – це член групи, який добровільно взяв на себе значну міру відповідальності у досягненні групових цілей. Формальний лідер призначається або вибирається, набуваючи таким чином офіційного статусу керівника. Неформальний лідер – це член групи, який найбільш

повно у своїй поведінці відповідає груповим цінностям і нормам. Він веде групу, стимулюючи досягнення групових цілей і виявляючи при цьому більш високий рівень активності порівняно з іншими членами групи [1].

Про необхідність визначення парадигми лідерства ще на початку 80-х років ХХ ст. попереджали американські дослідники Т. Пітерс та Р. Уотерман, які проголосили ідею комплексного підходу до управління організацією як соціальною системою на основі концепції 7-С: стратегії, структури, системи, складу кадрів, стилю керівництва, суми навичок, спільних цінностей. По-друге, Пітерс і Уотерман настійливо проводять ідею про те, що «м'яке – жорстке», тобто людські, поведінкові аспекти організацій можуть і повинні бути об'єктом управління. Більше того, за умов підвищення вимог до адаптивності, гнучкості, мінливості господарських організацій саме ці 10 характеристики, і особливо спільних цінностей, на їх думку, виходять на перший план [2].

Лідери розрізняються за: 1) способом організації змісту діяльності колективу; а) лідер-програміст – спроможний створити способи колективної діяльності і надихає колектив на її виконання; б) лідер-виконавець – організовує виконання вже створеної (опрацьованої) програми; в) універсальний лідер – уособлює в собі програміста і виконавця; 2) Характером діяльності: а) лідер діяльний – який постійно демонструє свої здібності; б) лідер ситуативний – який виявляє себе лише в певних ситуаціях [3].

Стилі керівництва: а) авторитарний (синонім директивний, вольовий) – стиль базується на жорсткому способі управління, недопущенні ініціативи.

При автократичному стилі відбувається виразний поділ на керівника й підлеглих, тих, які командують, і тих, що зобов'язані виконувати накази, розпорядження. Керівник-автократ сам визначає мету діяльності групи та спосіб її досягнення і лише незначною мірою дозволяє членам групи прилучатися до прийняття рішень. Він монополізує більшість одержуваної інформації та право на ініціативу, сприймається оточуючими як диктатор чи деспот.

Позитивні аспекти стилю – дисципліна, швидке реагування в екстремальних ситуаціях; негативні – низька ініціатива, можливе погіршення психологічного клімату в колективі.

б) демократичний – базується на колегіальності прийняття рішень, врахуванні думок і, за можливості, побажань підлеглих, передачі частини повноважень підлеглим. Це стиль заохочення, ініціативи.

При демократичному стилі відсутній радикальний поділ на керівника й керованих, хоча фактично конкретні структури управління в такій групі наявні. Члени цієї спілки допущені до участі в прийманні рішень та формуванні цілей і норм колективної праці. Ініціатива стимулюється завдяки застосуванню обговорень, дискусій, самодіяльності та наголошенню на суспільних інтересах.

Позитивні аспекти стилю – гарний психологічний клімат, спроможність підлеглих до прийняття самостійних рішень, негативні – може призвести до низької дисципліни, невисока мобільність у прийнятті рішень в екстремальних умовах.

в) ліберальний (номінальний) – керують підлеглі, «вказівки не даються», «своя людина».

Для цього стилю характерне недостатнє втручання керівника в ті справи, які вирішуються в колективі. Постійно зароджуються різноманітні конфлікти, апатія, невдоволення з приводу відсутності конкретного плану дій, а головне – низька працездатність групи. Ліберальний керівник фактично не впливає на життя групи, що приводить до виділення із середовища її членів особи, яка бере на себе роль лідера.

г) керівник у якому співіснують якості різних типів керівництва.

Саме керівник, який має навички застосування кожного з трьох стилів керівництва в конкретній ситуації в певній групі може вважатися найбільш професійним як керівник чи лідер [4].

Сутність лідерства, таким чином, полягає в тому, що послідовники визнають лідера тільки в тому випадку, коли він довів свою компетентність і цінність для них. Лідер отримує владу від послідовників і для її підтримки він повинен надавати їм можливість задовольняти свої потреби. У відповідь послідовники задовольняють потребу лідера у владі над ними і надають йому необхідну підтримку [5].

Отже, лідер повинен уміти говорити і слухати. Йому варто навчитися встановлювати і підтримувати коефіцієнт корисної дії співробітників. Лідерові потрібно знати мотиви людей, знати як заохочувати і як при необхідності зробити їм зауваження. І, нарешті – але не в останню чергу - він повинен відчувати, коли втручатися а коли краще залишитися осторонь, іншим словом, уміти передавати іншим частину своїх повноважень.

Список використаних джерел

1. Поняття лідерства та керівництва. URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/psychology/10041/>
2. Лідер. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D1%96%D0%B4%D0%B5%D1%80>
3. Іцхак Адізес, Командне лідерство. Як порозумітися з будь-яким менеджером, 2018. 75 с
4. Плотніченко С.Р. Етика в сучасному менеджменті. Збірник наукових праць ТДАТУ (економічні науки) / За ред. Л.В. Синяєвої. Мелітополь: Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс», 2015. No 1 (289). С. 117–119
5. Плотніченко С.Р. Шевчук О.Ю. Особливості використання іміджу та його використання у PR. Збірник наукових праць ТДАТУ (економічні науки) / За ред. Л.В. Синяєвої. Мелітополь: Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс», 2021. No 1 (43). С. 94–99.

Олена Стефанська

студентка 2 курсу спеціальності

«Публічне управління та адміністрування»

Науковий керівник: Плотніченко С. Р.,

к.е.н., доцент кафедри публічного управління,

адміністрування та права

Таврійський державний агротехнологічний університете

імені Дмитра Моторного

(м. Мелітополь)

МИСТЕЦТВО СПІЛКУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОВЦЯ

Кожен державний службовець повинен вміти грамотно, тактовно, ввічливо та з повагою спілкуватися не тільки зі своїми колегами по роботі, бізнес- партнерами, керівництвом, а й з представниками громадськості, відвідувачами і звичайними людьми. Кожен спеціаліст повинен володіти діловим етикетом та діловою етикою [4].

Діловий етикет – це поняття містке і включає правила поведінки між діловими партнерами й колегами, мовленнєвий етикет у діловому спілкуванні, правила ведення переговорів, норми листування.

Ділова етика – це вміння спілкуватися, дотримуючись субординації, поважати чужу думку, стримувати емоції, визнавати неправоту, а іноді й відмовляти. Етика бізнесу спрямована на формування позитивного іміджу та спрощення щоденних робочих процесів [1].

До відповідних комунікативних навичок усіх державних службовців, не зважаючи на посаду, відносяться:

1. Вміння ефективно комунікувати.
2. Вміння підтримувати зв'язки з громадськістю.
3. Вміння надавати консультації чи компетентні поради з управління.
4. Вміння працювати в команді, знаходити спільну мову з різними людьми, знаходити підхід до різних відвідувачів та колег.
5. Вміння управляти та підтримувати інших людей, заохочувати їх до виконання завдань.
6. Бути відкритим до змін та нових ініціатив.
7. Вміння вирішувати конфлікти, згладжувати конфлікти, переводити в раціональне русло, аналізувати та розуміти поведінку людей.

Специфікою ділового державного спілкування з громадськістю являється взаємодія інтересів, пошук компромісів і соціальне регулювання, що здійснюється в правових рамках (рамках закону). Також специфічною особливістю є регламентованість, інакше кажучи підпорядкованість встановленим правилам та обмеженням.

Комунікація буває вербальною і невербальною. Вербальна – передача інформація передається за допомогою слів, а невербальна частина спілкування проявляється через жести, міміку, позу, в якій ми перебуваємо під час

безпосередньої розмови та положення тіла у просторі. Австрійський фахівець А.Піз провівши ряд спостережень установив, що лише 7% передається за допомогою слів, з них ми можемо зрозуміти ставлення людини до нас, її настрій. Решту інформації ми отримуємо за допомогою інтонації, міміки, жестів, положення тіла, пози, в якій знаходиться людина по відношенню до нас. Якщо сказати простіше, то більшу частину інформації люди сприймають саме через те, яким чином це робиться, а не що вони чують [3].

Етикет державного управлінця можна описати як взаємозв'язок засобів і цілей діяльності державного управлінця та інших специфічних цілей людей.

Також кожен державний управлінець повинен знати основні принципи професійної етики

– Уникнення конфлікту інтересів – зведення на нуль тем, які можуть зачіпати почуття інших, розмовляти на заборонені теми (щеплення, релігію і т.д)

– Забезпечення конфіденційності – державному службовцю завжди треба пам'ятати, що люди мають своє недоторканне життя і часто можуть ставити питання, як стоються лише їх, і Ви не маєте ніякого жозволу розголошувати будь-що

– Неупередженість – необхідність виконання законних наказів, розпоряджень, доручень незалежно від того, до якої партії або політичних сил себе відносить Ваш керівник

– Політична нейтральність – Ви повинні виконувати свої завдання і допомагати людям з їх питання, незважаючи на ваші або їхні політичні вподобання

– Уникнення отримання неправомірної вигоди у зв'язку зі здійсненням службової діяльності

– Прозорість у службовій діяльності - це передбачає можливість заємодії громадськості з органом виконавчої влади при формуванні і реалізації державної політики, впливу на рішення та діяльність цих органів, доступу до повної, об'єктивної, достовірної інформації про їх діяльність[2].

Список використаних джерел

1. Прозорість та відкритість – пріоритет в інформаційній діяльності. URL: <https://sies.gov.ua/news/prozorist-ta-vidkritist-prioritet-v-informacijnij-diyalnosti-derzhenergonaglyadu>

2. Плотніченко С.Р. Етика в сучасному менеджменті. Збірник наукових праць ТДАТУ (економічні науки) / За ред. Л.В. Синяєвої. Мелітополь: Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс», 2015. № 1 (289). С. 117–119

3. Плотніченко С.Р. Шевчук О.Ю. Особливості використання іміджу та його використання у PR. Збірник наукових праць ТДАТУ (економічні науки) / За ред. Л.В. Синяєвої. Мелітополь: Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс», 2021. № 1 (43). С. 94–99.

4. Брустінов В.М., Теслюк С.Р. Практикум організації та проведення ділових переговорів : навч.посібник. Мелітополь : ТОВ « Видавничий будинок ММД», 2010. 144 с.

Наталія Танасова

студентка 4 курсу спеціальності

«Публічне управління та адміністрування»

Науковий керівник: Плотніченко С. Р.,

к.е.н., доцент кафедри публічного управління,

адміністрування та права

Таврійський державний агротехнологічний університете

імені Дмитра Моторного

(м. Мелітополь)

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ: ЯКІ ДВЕРІ ВОНА ВІДКРИВАЄ ДЛЯ КОМПАНІЙ

Що може дати цифрова трансформація і ІV індустріальна революція світові і Україні? Поняття цифрової трансформації з'явилося відразу, як стало зрозуміло, що кожній людині і будь-якому бізнесу доступні технології та комп'ютерні потужності, які раніше не представлялися можливими. Можна вважати початком цифрової трансформації, анонсованим на Всесвітньому Економічному Форумі у Давосі, входження світу в ІV індустріальну революцію. Аби не лякатися і не плутатися, важливо розуміти, що цифрова трансформація – це подорож, яка, швидше за все, не матиме кінця, хіба що тільки у часі існування, наприклад, компанії. Цей феномен викликаний тим, що виробництво чого-небудь у світі досягло комодитизації (процес переходу продукту з марочної категорії у категорію рядових продуктів. – Mind). Коли в принципі продукти, товари і послуги один від одного не сильно відрізняються по суті і починається конкуренція за міні-переваги.

Наприклад, як знайти істотні відмінності смартфонів Apple від смартфонів Samsung? Швидше за все, мова йтиме про фішки у кожному з них. Або візьмемо Китай. Сьогодні вранці ви придумали новий продукт, лягли спати, прокинулися – в Китаї його вже зробили, і на наступний день новий продукт вже надходить у продаж за привабливою собівартістю,

Виникає питання, як конкурувати у таких умовах? Відповідь проста. Вставати на шлях цифрової трансформації і міняти бізнес-модель компанії, ставлячи її на рейки доступних технологій або діджиталізувати.

По суті, говорячи про діджиталізацію й цифрові трансформації, мається на увазі наступне: нові способи залучення клієнтів, використання розумних чат-ботів для спілкування з покупцями, підключення віртуальної або доповненої реальності для походу по магазину, зміна товару або послуги з використанням технологій [1].

Компанія Ecosoft в Україні, виробник обладнання для очищення води, розробила ІТ-систему для точного визначення розміщення автоматів із розливу води і передає в комплекті з устаткуванням своїм дилерам, створивши серйозну додаткову вартість у порівнянні з будь-якими конкурентами.

Автоматизація процесів всередині компанії (продаж, облік, логістика тощо). Те, що ми називаємо ERP, CRM, досі не стало широко застосовуватися для управління бізнесом. Папір – основний інструмент його ведення. А системи для автоматизації

– це вхід в індустрію збору даних і прискорення вирішення будь-яких питань між підрозділами компанії.

Україна – на тому етапі, коли вже пізно купувати просто CRM або ERP. Йдеться про інтелектуальні системи, тобто з використанням штучного інтелекту (AI), щоб приймати швидкі й точні рішення на основі зібраних даних. Надати прискорення всім процесам і всім функціям у компанії [2].

Забезпечення сучасними технологіями співробітників компанії, щоб ефективно виконувати щоденну роботу в умовах такої цифровізації.

У VUCA світі (аббревіатура від volatility, uncertainty, complexity і ambiguity, з англ. нестабільний, невизначений, складний і неоднозначний. – Mind) не можна користуватися інструментами ХХ століття і робити роботу ХХІ століття. На робочому комп'ютері або смартфоні потрібно мати інструменти для швидкого виконання завдань. Перевірити пошту, внести дані про клієнта в CRM, синхронізувати з CRM-базою та іншими системами, щоб залучені у процес колеги могли оперативно використовувати вхідну інформацію. Використовувати дашборди для оцінки ключових показників, а не простирадла даних в Excel. Інформація приходить і йде швидко, дії потрібні негайні.

Для цього треба користуватися сучасними офісними інструментами, і краще за все онлайн. Як, наприклад, знайомий офісним працівникам пакет Microsoft Office з Word, Excel, PowerPoint. Тільки тепер він називається Office 365 і оснащений модулями зі штучним інтелектом. Він допомагає робити швидко красиві презентації для продавців або маркетологів, а копирайтерам і перекладачам – оперативно обробляти тексти.

На якому етапі цифрової трансформації переважно знаходяться українські компанії? Українські компанії і керівники – зараз на етапі вивчення світових практик і існуючих технологій, аби встати на шлях цифрової трансформації.

Це дуже хороший знак. Особливо коли на бізнес-конференціях обговорюють не тільки принципи управління компанією, а й ІТ-інструменти, доступні для цього. І це дуже важливий момент.

Цифрова трансформація несе за собою зміну парадигми та корпоративної культури, і підходів до роботи, і те, як буде виглядати життєвий цикл компанії [1].

Але все ще не вистачає сміливості обрати цей шлях і почати діяти. Хоча технології, які раніше були доступні тільки великим компаніям, стали доступні малому і середньому бізнесу. Про стадії життєвого циклу компанії. На них можна дивитися двома способами – довгим і коротким. Тобто по Адизесу (Іцхак Адизес припустив, що динаміка організаційного розвитку має циклічний характер, у процесі життєдіяльності організації можна виділити дев'ять закономірних послідовних етапів. – Mind) або по-простому – становлення, зростання, зрілість, занепад. Становлення і зародження бізнесу. Мабуть, етап становлення, зародження бізнесу в нашому прикладі буде найяскравішим. Якщо компанія в 2018 році на етапі становлення не використовує технології та інновації для ведення бізнесу, то навіщо вона створювалася? Створювати компанію потрібно так, щоб її діяльність легко

можна було масштабувати на локальному і зовнішньому ринках, при цьому не втратити гнучкість і швидкість роботи, зберігши звичний стиль. Інакше створюється аналоговий бізнес у цифровому середовищі [5].

Висновок – створюючи бізнес, потрібно закладати ІТ або інноваційну складову до фундаменту. Прикладом можуть бути будь-які стартапи. Середовище для щоденної роботи з поштою, спільної роботи над документами або проектами вони відразу виносять у хмару і користуються сучасними хмарними інструментами через браузер. У таких випадках, наприклад, облаштування робочого місця нового співробітника займає хвилин 10, а не 6-8 годин, як у аналоговій компанії. Етап зростання: розквіт, стабільність по Адизесу. Тут включаються відразу чотири елементи цифрової трансформації [3]. Для забезпечення зростання необхідно: знайти нові шляхи залучення клієнтів, оптимізувати існуючі процеси, надати продукту додаткову вартість за допомогою технологій, дати співробітникам інструменти для підтримки темпу зростання.

Інновації на даному етапі можуть бути різними. Toyota свого часу оптимізувала процес найму, звільнення й утримання співробітників, укладаючи з ними довічні контракти на роботу. Хорошим прикладом використання технологічних інновацій буде сервіс виклику авто онлайн Uklon. Компанія використовує поведінкові і бізнес-дані зі своїх систем для еластичного ціноутворення, яке влаштує і водіїв, і пасажирів. Це приклад і оптимізації ціноутворення для комерційного відділу, і додаткової вартості продукту за допомогою технологій [5].

Чи всі технологічні зміни є корисними? Хотілося б мати однозначну відповідь на це питання. Але її немає. Технологічні інновації мають і світлу, і темну сторони. Причому зачіпають дуже різні аспекти життя компанії і діяльності людини.

Роботи. Використання роботів на виробництві цілодобово однозначно дасть свій ефект. Вони будуть точними, не будуть втомлюватися і не вимагатимуть залучення з боку персоналу, окрім налаштування і управління. З іншого боку – таких роботів виробляють і для військових цілей, як, наприклад, компанія Boston Dynamics.

Використання штучного інтелекту. Страх втрати робочого місця через технології з використанням AI безпідставний. А ось можливості обробляти гігантські масиви документів, зображень і будь-яких даних – вже реальність. Сила AI – в тому, що він швидше, і більше може обробити інформації, ніж людина. Бачити приховані закономірності та аномалії. Вишукувати триггери для зростання і т. д. [3].

З іншого боку, AI – це можливість створювати зображення і підробляти голоси людей. Послухайте чудовий приклад використання AI в київському метро. А тепер уявіть, які голоси можна підробляти? Для яких цілей використовувати? Інновації і трансформація – це складно. Потрібно щодня витратити трохи часу, щоб вивчати кращі практики, нові інструменти і опти підходів зі своєї індустрії. Вчити і

перевчатися користуватися ІТ-продуктами, щоб жити і працювати в ІТ-світі. Адже сьогодні будь-який бізнес – ІТ-бізнес.

У чому полягає складність впровадження цифрових рішень і яким організаціям трансформація дається найважче? Не можна автоматизувати або оптимізувати хаос. Хоча насправді можна. Для вирішення цього завдання потрібно мати описані на папері або в електронному вигляді всі бізнес-процеси компанії. І якщо процесів немає, то спочатку їх потрібно побудувати.

Простий приклад. Приходить компанія і хоче автоматизувати маркетинг, щоб управляти омніканальністю (взаємна інтеграція розрізаних каналів комунікації в єдину систему, з метою забезпечення безшовної і безперервної комунікації з клієнтом. – Mind). Маркетингові процеси – як воронка. Планування, виготовлення контенту, таргетування – не прописані. Тобто люди діють по ситуації, а не з досвіду. Тоді ми починаємо з клієнтами робочі зустрічі та консалтингові проекти для опису всіх процедур і навіть побудови окремих процесів. Так само часто відбувається з продажами. Не можна автоматизувати продаж, коли немає процедури того, як працює відділ продажів, як продає, як функціонує воронка і т. д. [4].

Мабуть, це найскладніше з точки зору бізнесу. Однак в інноваціях і перемінах слабкою ланкою є люди. Слабкими – тому що вимагають найбільше уваги з боку керівництва. Акуратно і поступово вводити людей у трансформаційні проекти. Використовувати change management методики і звикання до нових правил, процедур та культури. Звичайно, можна і відмовитися від проектів трансформації [4]. Але. Чи готові українські компанії доставляти замовлення на конях, коли конкурент по країні приносить дроном, а по світу – на літаючій Tesla?

Список використаних джерел

1. Левон М.С. Система факторов, влияющих на производительность труда в it-фирмах. *Экономика, Статистика и Информатика*. 2020. №3. С. 127–128
2. Пивоваров М.Г., Медко Д.А. Перспективы создания и развития информационно-коммуникационной системы Украины. *Економіка: проблеми теорії та практики*: Зб. наук. праць. Вип. 49. Дніпропетровськ : Дніпропетр. Нац. Ун-т, 2019. С. 56
3. Землянова Л.М. Інформаціоналізм та віртуальна культура. *Вестн. Моск. ун-та*. 2019. Сер. 10. № 2. С. 58–56.
4. Плотніченко С.Р. Шевчук О.Ю. Особливості використання іміджу та його використання у PR. *Збірник наукових праць ТДАТУ (економічні науки) / За ред. Л.В. Синяєвої*. Мелітополь : Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс», 2021. №1 (43). С. 94–99.
5. Плотніченко С.Р. Цифровий етикет. *Соціально-відповідальне суспільство: реалії, виклики, перспективи* : матеріали Всеукраїнської наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених (м. Мелітополь, 14 травня 2021 р.) / за загальною редакцією Ортіної Г.В. Мелітополь : ФОП Однорог Т.В. 2021. 220 с.

Маргарита Ткаченко

студентка 4 курсу спеціальності

«Публічне управління та адміністрування»

Науковий керівник: Плотніченко С. Р.,

к.е.н., доцент кафедри публічного управління,

адміністрування та права

Таврійський державний агротехнологічний університете

імені Дмитра Моторного

(м. Мелітополь)

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВЗАЄМОДІЇ ЗВ'ЯЗКІВ З ГРОМАДСЬКІСТЮ З ДЕРЖАВНИМИ ОРГАНАМИ ВЛАДИ

Сьогодні в структурі Верховної Ради України, Секретаріату Президента України та Кабінету Міністрів України є окремі департаменти чи відомства, які виконують певні функції з зв'язків з громадськістю від імені прес-служб. Подібні підрозділи були сформовані в структурі різних міністерств та відомств на центральному, регіональному та місцевому рівнях. Вони мають різні назви, такі як управління інформації та зв'язків з громадськістю, прес-служба, прес-центр, управління з питань внутрішньої політики [3].

Основним завданням державного відділу зв'язків з громадськістю є створення хорошої репутації (позитивного іміджу) та доброзичливого ставлення громадськості до нових державних, суспільно-політичних, економічних та інших соціальних інститутів України.

Етична відповідальна діяльність сприяє створенню нової компетенції, оскільки вона залучає членів організації в межах всієї організації, спонукає до орієнтованого на майбутнє на цілісний підхід стиль керівництва й краще готує підприємство як до зовнішніх, так і внутрішніх змін, хвилюванням, кризам. Так створюється довіра, поліпшується репутація, налагоджуються й зберігаються гарні відносини з різними зацікавленими групами, у т.ч. із членами, клієнтами, партнерами, власниками, інвесторами організації, а також з банками й ЗМІ [1].

Функції існуючих державних служб зв'язків з громадськістю зводяться переважно до інформування громадськості, поширення не завжди ефективного реклами й спіндокторингу, що означає практичну діяльність із керування пресою для створення позитивного іміджу в суспільній думці [2].

Коли формувалася українська державна політика, сфера зв'язків з громадськістю була найпопулярнішою, адже експертам із зв'язків з громадськістю часто доводилося активно повідомляти про політичні події чи дії політиків у засобах масової інформації.

В контексті реформування в Україні системи державного управління, заснованого на концепції адміністративної реформи, питання розкриття інформації про діяльність органів державної влади набуває все більшого значення. Тому, як процес глибоких змін у структурі та функціях державного апарату, реформа системи державного управління ґрунтується на таких загальних принципах:

– основою співробітництва з соціальними групами є залучення їх представників до роботи в дорадчих органах, які беруть участь у підготовці рішень, практика започаткування такого процесу повинна створити розуміння питань адміністративної

реформи в громадянському суспільстві та сприяти просуванню цього процесу з боку громадськості;

– представники громадянського суспільства, тобто політичні партії, профспілки, інші громадські організації, засоби масової інформації, повинні мати право здійснювати громадський контроль процесу проведення реформи;

– повна прозорість основних заходів проведення реформи. Державні органи, залучені до процесу проведення реформи системи державного управління, повинні бути зобов'язані публікувати в засобах масової інформації проекти змін та пояснення до них. Має бути організований процес громадських обговорень із залученням центральних, місцевих органів влади, політичних партій та інших громадських об'єднань, незалежних експертів [3, с.97].

Паблік рілейшнз в Україні ще не став взаємопов'язаною системою, яка виконує функцію взаємодії держави та громадянського суспільства. Світова практика показує, що зв'язки з громадськістю є невід'ємною частиною будь-якої сучасної управлінської діяльності. Поле функціонування зв'язків з громадськістю можна визначити як поле публічної комунікації, а практика паблік рілейшнз - це практика управління комунікаціями.

Українські політики все більше розширюють сферу паблік рілейшнз. Для них практика паблік рілейшнз стала полем битви в інформаційному просторі. У цьому випадку українська громадськість виступає як споживач продуктів зв'язків з громадськістю та об'єктів впливу на зв'язки з громадськістю. У цьому випадку характер і функції суспільних відносин вичерпані. Паблік рілейшнз набули одностороннього характеру і зводяться до єдиної функції-маніпулювання суспільною свідомістю

В Україні громадянське суспільство, сформоване через зв'язки з громадськістю, мало впливає на державну політику, що призводить до низької підтримки та розуміння тієї самої політики[4].

Отже, принцип розкриття інформації став незамінним чинником формування та реалізації державної політики, що є надзвичайно важливим. Необхідно покращити рівень впровадження законів та нормативних актів чинного механізму розкриття інформації уряду та запровадити єдиний стандарт та форму охоплення діяльності уряду в Інтернеті. Однак без позитивної громадянської позиції та конструктивної роботи широкого загалу всі ці заходи не матимуть достатнього впливу на ситуацію.

Список використаних джерел

1. Плотніченко С.Р., Анатасова К.В. Зв'язки з громадськістю в органах влади. *Збірник наукових праць ТДАТУ (економічні науки)* / За ред. Л.В. Синяєвої. Мелітополь: Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс», 2018. №3 (35). 163 с. С. 125–130.

2. Закон України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» від 16.11.1992 р. Т.4. 1996. С. 172 – 187.

3. Плотніченко С.Р., Шевчук О.Ю. Особливості використання іміджу та його використання у PR. *Збірник наукових праць ТДАТУ (економічні науки)* / За ред. Л.В. Синяєвої. Мелітополь: Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс», 2021. №1 (43). С. 94–99.

4. Плотніченко С.Р., Вороніна Ю.Є. Комунікативна діяльність та ділове спілкування у роботі публічної служби. *Збірник наукових праць ТДАТУ (економічні науки)* / За ред. Л.В. Синяєвої. Мелітополь: Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс», 2021. № 1 (43). С. 88–91.

Діана Шарлай

студентка 2 курсу спеціальності

«Публічне управління та адміністрування»

Науковий керівник: Плотніченко С. Р.,

к.е.н., доцент кафедри публічного управління,

адміністрування та права

Таврійський державний агротехнологічний університете

імені Дмитра Моторного

(м. Мелітополь)

МОРАЛЬНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ СЛУЖБОВЦЯ:

ЕТИКИ ТА ЕТИКЕТУ

Кожна професія має свою власну мораль. Особливе місце в системі професійної етики посідає етика державного службовця, оскільки вона значною мірою характеризує взаємовідносини держави і громадянина. Моральність, переважно, розуміється як особиста чесність, порядність. Етика державного службовця і юридична відповідальність – категорії нерозривні. Сьогодні, у разі порушення державним службовцем етичних правил, які втілені у правових нормах, відразу викликає реакцію громадськості, так державне і громадське життя значною мірою залежить від моральних цінностей, що утвердилися в суспільстві, від моральних відносин держави і громадянина, соціальної справедливості, нетерпимості до моральних відхилень особи і державних інституцій [4].

Етика державного службовця – це система норм поведінки, порядок дій і правил, взаємин і принципів у державно-службових відносинах, що являють собою сукупність найбільш придатних, глибоко усвідомлених і конкретизованих, які належать даному суспільству і є нормами загальнолюдської моралі [2].

Загальні правила поведінки державного службовця законодавчо закріпили норми його професійної поведінки. У статті 5 Закону України «Про державну службу», яка так і 8 називається – «Етика поведінки державного службовця», зазначається, що державний службовець повинен:

- сумлінно виконувати свої службові обов'язки;
- шанобливо ставитися до громадян, керівників і співробітників;
- дотримуватися високої культури спілкування;
- не допускати дій і вчинків, які можуть зашкодити інтересам державної служби чи негативно вплинути на репутацію державного службовця [2].

Основні етичні вимоги, що пропонуються державним службовцям:

- 1) дотримувати принципів державної служби; чесно служити і бути вірним державі;
- 2) дотримувати вищих моральних принципів;
- 3) ставити державні інтереси вище за індивідуальні цілі і завдання політичних партій, інших громадських організацій;
- 4) постійно боротися з корупцією в органах державної влади;
- 5) ніколи не приймати для себе і для членів своєї родини ніяких благ і переваг, використовуючи при цьому свої службові повноваження;
- 6) не використовувати в корисливих цілях службове

становище; 7) не використовувати ніяку інформацію, отриману конфіденційно під час виконання своїх посадових обов'язків, як засіб одержання особистої вигоди; 8) не допускати у діяльності елементів дискримінації у відносинах з товаришами по службі, громадянами; 9) у спілкуванні з громадянами як під час виконання своїх повноважень, так і в позаслужбових відносинах дотримувати загальноприйнятих правил поведінки [3].

Службовий етикет — це загальноприйняті (або декларативно встановлені) правила соціальної поведінки у професійному спілкуванні в конкретній організації. Це система норм та атрибутів ділового етикету, притаманна конкретній організації: вимоги до естетизації внутрішнього середовища організації, стиль спілкування; стандарти спілкування, ведення справ з суб'єктами зовнішнього оточення організації; частка заходів щодо формування іміджу організації [1].

Основні принципи службового етикету:

Перший – це принцип гуманізму, людяності, який втілюється безпосередньо в моральних вимогах до культури взаємовідносин:

– ввічливість – форма взаємовідносин між людьми, сутність яких – доброзичливість, бажання добра іншій людині. Ввічливість має такі вияви, як уважне ставлення, готовність надати послуги іншій людині. Добре ставлення до людей – це головна основа моральності службового етикету сучасної організації;

– тактовність – чуття міри, яке підказує людині в певній конкретній ситуації передбачливо не зауважувати помилок і вад Іншої людини, не робити їй зауважень у присутності інших осіб, не ставити запитань, які ставлять співрозмовника в невігідне становище;

– скромність – уміння співвіднести самооцінку з думками людей, які нас оточують, не переоцінювати себе, не підкреслювати своєї значущості та не афішувати своїх переваг, вміти при цьому стримувати себе;

– точність(вміння цінувати своє слово, виконувати те, що було обіцяно, своєчасно приходити, не запізнюватися).

Існують різні сторони або відтінки ввічливості:

– коректність – підкреслено офіційна, переважно службова й дещо сухувата, холодна ввічливість, особливе вміння стримувати себе в будь-яких обставинах, конфліктах;

– шанобливість, гречність – ввічливість, яка підкреслює повагу до людини, виявляється у ставленні до літніх людей, зокрема до жінок похилого віку;

– люб'язність – прагнення бути приємним і корисним (виявляється в дріб'язкових послугах, уважності);

– делікатність – ввічливість у поєднанні з особливою м'якістю й глибоким розумінням внутрішнього стану та настрою інших людей [3].

Другий принцип службового етикету - доцільність дій. Сучасний службовий етикет передбачає, що все у спілкуванні має бути поміркованим та простим. Якщо ми не знаємо, як поводити себе в якійсь нестандартній для нас ситуації, то варто

керуватись принципом доцільності і зручності. Хоча треба пам'ятати, що зручно повинно бути не тільки нам, а й людям, що нас оточують.

Третій принцип службового етикету – це краса, або естетична привабливість поведінки [3].

Список використаних джерел

1. Етика поведінки державного службовця. URL:[etika.pdf \(kyivcity.gov.ua\)](http://etika.pdf(kyivcity.gov.ua))
2. Державний службовець: службовий етикет та культура поведінки/ URL: Державний службовець: службовий етикет та культура поведінки. Реферат – Освіта.UA (osvita.ua)
3. Плотніченко С.Р. Етика в сучасному менеджменті. *Збірник наукових праць ТДАТУ (економічні науки)* / За ред. Л.В. Синяєвої. Мелітополь: Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс», 2015. №1 (289). С. 117–119
4. Плотніченко С.Р. Шевчук О.Ю. Особливості використання іміджу та його використання у PR. *Збірник праць ТДАТУ (економічні науки)* / За ред. Л.В. Синяєвої. Мелітополь : Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс», 2021. №1 (43). С. 94–99.

Ірина Щепак

студентка IV курсу спеціальності «Журналістика»

Науковий керівник: Іващук А. А.,

*кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент,
завідувач кафедри реклами і зв'язків з громадськістю*

Національний Авіаційний Університет

(м. Київ)

КОЛЬОРОМАРКЕТИНГ – ІНСТРУМЕНТ СОЦІАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Сучасне поняття кольоромаркетингу нове для науки. Воно виникло у галузі психології, та з кожним глибинним вивченням людської реакції на колір почало поступово займати нішу не лише когнітивної психології, нейропсихології, а і галузей маркетингу, реклами та соціальних комунікацій. Ми неодноразово чули вислови «червоний колір продає» або «жовтий – колір щастя» [2]. Так кольору почали присвоювати перші відомі властивості управління людською емоцією та навіть дією. Науковий інтерес до впливу кольору на людину розпочався ще у 1922 році, коли французький науковець М. Фабридж опублікував статтю про символізм релігії та поєднав їх із психологією. Так в його роботі є перші натяки на символізм кольорів, поєднання культур та кольорів і спроби описати культурну залежність впливу кольору на людину. Колір, як інструмент впливу, на практиці стали використовувати художники та дизайнери. Кожен із них підсвідомо обирав колір, який передає потрібну емоцію, настрій, мотивацію.

Емоція, настрій та мотивація – це три основних пункти, на які може впливати у процесі комунікації колір. Керуючись принципом поєднання ефективних інструментів впливу на соціального індивіда або групу індивідів можна отримати передбачений та навіть бажаний ефект [1]. Тобто колір – інструмент впливу. Для того, щоб довести таку гіпотезу, розглянемо декілька досліджень про взаємозалежність асоціацій, думок, образів людини та кольору.

Науковці кафедри адміністративних досліджень у 2006 році зазначили, що 90 % суджень про бренд базуються лише на кольорі. Учасників було обрано за принципом випадковості. Такий підхід дозволив охопити різних за віком, статтю, соціальним статусом людей, що дозволило ознайомитись із широким спектром думок щодо поставлених питань. Даний дослід якійсно розкриває поняття впливу кольору на комунікативний процес між брендом та споживачем: важливо передати за допомогою візуального контенту головну ідею бренду [4].

У дослідженні «Психологія кольору: критичний огляд» розглянуто такий самий широкий спектр аудиторії за віком, статтю та іншими фізичними та ментальними відмінностями. Опитування було проведено Департаментом дизайну у Британії в 1990 році. Завдяки отриманим даним вчені зробили висновки, які підтверджують, що різний досвід, різне виховання, різні культури так само як і контекст не лише різнять нас, як індивідів один від одного, а і дозволяють кольору по-різному впливати на окремого індивіда в залежності від контексту, культури, тощо [5]. Наприклад, білий колір може бути як кольором трауру так і кольором чистоти та свята; червоний колір – викликати яскраві приємні емоції, у той же час може нести негативні, подразнюючі спогади іншому.

Результати досліджень соціальних мереж, галузі моди, рекламного контенту тощо дозволяють нам зрозуміти важливість впливу на людину за допомогою використання кольору. Ця закономірність стосується не тільки рекламної комунікації, а й моди, ведення блогів, поширення трендів, тощо. Так прослідковується тенденція на використання яскравих первинних кольорів – жовтого, червоного, синього та білого у дев'яності роки минулого сторіччя. Це і використання їх у логотипах таких брендів, як Пепсі, Білайн, МТС, АТБ, Оболонь, Славутич [1]. Сьогодні ж диктує потребу на мінімалізм та відпочинок від яскравих, подразнюючих психіку аудиторії рекламних банерів та логотипів. Отож, тенденція моди на колір диктується потребами суспільства.

Про залежність людського емоційного стану від оточуючого їх кольору писав Базима Б. А. у своїй роботі «Психологія Кольору: теорія та практика». Таку залежність довели науковці з галузі біології та психології ще задовго до цього, але саме Базима Б. А. провів таку чітку і точну паралель взаємодії людини, кольору та природи. Наприклад, червоний вважається найбільш хвилюючим. Це обумовлено тим, що нерідко червоний у природі говорить про небезпеку: кров, отруйні комахи, захід сонця, після якого настає більш прохолодна, ніж зазвичай, ніч. Жовтий – колір щастя. У природі це колір сонця, вітамінних плодів, безпечних рослин та нехижих тварин [3]. Так на підсвідомому рівні людина вже соціально адаптована та інтегрована у групу інших людей створювала культуру асоціацій кольорів в залежності від локації та підсвідомої взаємодії з природними явищами, що наділені тим чи іншим кольором.

Для соціальної комунікації сьогодні такий глибинний аналіз походження асоціацій, емоцій від кольору – це можливість користуватись кольором із розумінням наслідків його впливу. Тобто, використання кольору може бути

ефективним для однієї чи обох сторін комунікації. Так при виборі костюму того чи іншого кольору для ділової співбесіди ми зможемо отримати додаткову ефективність завдяки кольору та його функціональним можливостям – впливати на настрій, на емоцію та мотивацію людини. Або при створенні логотипу бренду – з довгостроковим, важливим для розвитку бізнесу ефектом вибір кольору може стати ключовим акцентом. У поєднанні із іншими інструментами дизайну та маркетингу – колір стане якщо не незалежним, то точно самостійним інструментом впливу на соціальний комунікативний процес [1]. Отож, термін «кольоромаркетинг» – нова ніша для аналізу науковцями не лише у галузі психології та соціальних комунікацій, а і у сфері реклами, культурології, маркетингу, соціології та нейробіології.

Список використаних джерел:

1. Ар А. Психология цвета в маркетинге и рекламе: влияние на восприятие и эмоции | Postium. URL: <https://postium.ru/psixologiya-cveta-v-marketinge-reklame/> (дата звернення: 07.11.2021).
2. Бабченко А. Нейромаркетинг: как нас заставляют покупать с помощью цвета – маркетинг на vc.ru. URL: <https://vc.ru/marketing/304022-neuromarketing-kak-nas-zastavlyayut-pokupat-s-pomoshchyu-cveta> (дата звернення: 07.11.2021).
3. Базима Б. О. Психология цвета: теория и практика : монография. Речь, 2005. 208 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/187223082.pdf> (дата звернення: 07.11.2021).
4. Satyendra S. Impact of color on marketing | Emerald Insight. Discover Journals, Books & Case Studies | Emerald Insight. URL: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/00251740610673332/full/html> (дата звернення: 07.11.2021).
5. Wiltshire T. Color psychology: a critical review. PubMed. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/2289687/> (дата звернення: 07.11.2021).

Катерина Щербицька

*студентка III курсу спеціальності «Журналістика»
Науковий керівник: Маєвська М. М.,
кандидат філософських наук, доцент
Національний авіаційний університет
(м. Київ)*

ІНТЕГРАЦІЯ ЕФЕКТИВНИХ ТЕХНІК КОПІРАЙТИНГУ В КОМУНІКАЦІЮ БРЕНДІВ СВІДОМОЇ МОДИ

Сьогодні свідому моду, покликану зменшити згубний вплив фешн-індустрії на Землю, можна справедливо вважати трендом. З одного боку, це позитивні зміни у масовій свідомості, а з іншого – використання приставки «еко» в суто маркетингових цілях. «Грінвошинг», або «зелений маркетинг» (форма маркетингу, у якій зроблено акцент на екологічність товару), до якого вдаються недобросовісні бренди одягу, ускладнює комунікацію зі споживачами для соціально відповідальних виробників. З цієї причини ми дослідили, якими законами копірайтингу керуються свідомі бренди при залученні лояльних клієнтів.

Тема використання прийомів копірайтингу брендами, які працюють зі свідомою модою, малодосліджена й має міждисциплінарний характер. У рамках

нашого дослідження особливі зусилля були спрямовані на опрацювання джерел, присвячених рекламним комунікативним технологіям. Так, зокрема, принципи написання рекламних текстів висвітлені в працях Р. В. Блай (R. W. Bly), М. Ліндстрома (Martin Lindstrom), Д. Огілві (David Ogilvy), Ю. Шварца (Eugene Schwartz) та Дж. Шугермана (Joseph Sugarman).

Безперечно, факт «екологічності» речі полегшує встановлення контакту зі споживачами, для яких ця складова першочергова. Разом з тим, просування подібних об'єктів моди – це виважена комунікація. Адже суспільна користь товару, висвітлена в меседжах свідомого бренду, перекреслює наголошення на «купівлі заради купівлі». У зв'язку з цим варто проаналізувати, як успішні український, американський та британський свідомі бренди модифікують загальноновизнані формули копірайтингу у своїй комунікації.

Передусім, слід розглянути використання загальноновизнаних формул створення заголовків. Згідно з поглядами британського копірайтера Девіда Огілві (David Ogilvy), якого вважають «батьком реклами», «ви дарма втрачатимете до 90 відсотків інвестованих вами коштів, якщо заголовок написаний невдало» [6, с. 97]. Варто дослідити поширену техніку 4 «U`s». Відповідно до неї, ефективний заголовок повинен бути: 1) useful – корисним; 2) ultra-specific – конкретним; 3) urgent – терміновим; 4) unique – унікальним [3, с. 29–30].

Варто констатувати, що найбільш яскравою постаттю серед європейських модельєрів, які створюють колекції в дусі свідомої моди, є Стелла МакКартні (Stella McCartney). Одночасно з цілковитою відмовою від натуральної шкіри та хутра, дизайнерка впроваджує у виробництво раніше не відомі альтернативи: грибну шкіру, етичний шовк, перероблений поліестер та ін. Аналізуючи слоган, який ознаменував вихід восени 2021 року унісекс-капсули бренду «Stella McCartney», ми помітили, що копірайтери свідомих брендів інтерпретують вищезгадану формулу по-іншому. До прикладу, у гаслі «Show skin, not leather» (у перекладі з англ. означає: «Покажуй шкіру (у значенні людського тіла), а не шкіру (у значенні зовнішнього покриву тіла тварини)») уявляється вірогідним заміщення однієї з пропонованих «U» словом «ultimacy» (у перекладі з англ. – довершеність, кінцевість). Цей однозначний заклик впливає на споживацькі переконання, стверджуючи, що носити одяг з натуральної шкіри – неетично.

Подібний комунікаційний підхід властивий українському бренду «Ksenia Schnaider». Його засновники, Антон і Ксенія Шнайдер, розробили легендарну модель джинсів «demi-denims», яка зробила їхній соціально відповідальний бренд речей з переробленого деніму всесвітньо відомим. Аналізуючи їхню комунікацію, слід взяти до уваги прохання, опубліковане в соціальній мережі Instagram: «Кожна річ має власну історію. Будь ласка, виявляйте повагу до незначних пошкоджень і недоліків адже ми віримо, що цей одяг достойний шансу на краще життя» [2].

Питання виникають і щодо «Useful». Власнику свідомого бренду слід донести покупцеві думку, яку висловлює у своїй книзі Юджин Шварц (Eugene Schwartz): «Важлива частина вашого продукту це те, що він робить ... Решта ... це лише

вибачення за стягнення з клієнтів плати за цю річ» [5, с. 9] Унаочнимо це твердження рекламною кампанією бренду «Patagonia», яка закликає: «Buy Less, Demand More» (у перекладі з англ. «Купуй менше, вимагай більше») [7]. Друга частина цього слогану – це ні що інше, як вигода, яку завуальовано пропонують отримати потенційному покупцеві. Купуй менше, – і ти дозволиш собі якісну річ бренду «Patagonia», створену з турботою про довкілля.

Зрозуміло, що функція одягу та процес його носіння не змінюється залежно від матеріалів, з яких він створений. Тож завдання копірайтера, який працює зі свідомим брендом, – умовно показати «що еко-продукт робить?», тобто як лояльність до свідомого бренду визначає майбутнє споживача та його послідовників. Лозунг «Patagonia», розглянутий вище, пропонує споживачеві статус гідної людини несхибних переконань як очікувану цінність співпраці з брендом.

Значно гармонійніше інтегруються в рекламні тексти свідомих брендів психологічні тригери, обов'язково передбачені копірайтингом. Слід докладніше розглянути такі техніки, як сторітелінг, простота й авторитетність. Аналізуючи використання свідомими брендами сторітелінгу, варто звернутися до книги американського копірайтера Джозефа Шугермана (Joseph Sugarman) під назвою «The Adweek Copywriting Handbook...» («Мистецтво створення рекламних послань...»). У праці стверджується, що «історія може бути безцінною і часто створює емоційні стосунки чи зв'язок, який приковує потенційного клієнта й змушує його слухати» [5 с. 178].

Встановлення такого зв'язку мав на меті маніфест уже згадуваної Стелли МакКартні (Stella McCartney). У рамках весняної колекції 2020 року споживачам бренду запропонували ознайомитися з арт-об'єктами, які дизайнерка розтлумачила в «еко» ключі. Так, кожна літера англійського алфавіту відповідає першій літері назви арту або імені його автора. До сторітелінгу вдалася й Ксенія Шнайдер, започаткувавши подкаст «Нелегка промисловість» у 2019 році [1].

Не меншої уваги заслуговує майстерна комунікація американського бренду «Patagonia». Дослідивши комунікативні прийоми цієї компанії ми дійшли до думки, що простота рекламних повідомлень актуальна в будь-якій ніші. Геніальним ходом вважаємо розміщення на етикетках заклику: «Don't Buy This Jacket!» (у перекладі з англ. «Не купуйте цю куртку!») Формулювання слогану дещо нагадує написи на упакуваннях тютюнових виробів. Мартіну Ліндстрому (Martin Lindstrom), якого справедливо називають гуру брендингу та провідним бізнес-консультантом, вдалося встановити, що подібні попередження активізують в курців область головного мозку, «яка відіграє ключову роль в отриманні людиною приємних відчуттів» [4, с. 9]. Комунікаційники «Patagonia» за допомогою анти-реклами викликають у споживачів бажання придбати на рівні підсвідомості, у черговий раз наголошуючи на етичності й безкомпромісності своєї місії.

Зрештою, досліджуючи тригер авторитетності, слід вдатися до праці «The copywriter's handbook...», автор якої, копірайтер з понад 40-річним досвідом Роберт

В. Блай (Robert W. Bly), вважає, що «певні категорії продуктів – алкогольні, безалкогольні напої, та одяг, до прикладу – можна продати за допомогою привабливого фото, потужного заголовку та мінімуму слів» [3, с. 20]. До товарів, про які для споживача слід надавати багато інформації, автор відносить автомобілі, інвестиції, книги, страхування та деякі інші. Сюди ж пропонуємо віднести продукти свідомої моди. На цьому етапі виділяємо ключову відмінність між просуванням еко-одягу та продуктами мас-маркету. Важливо зробити так, щоб комерційні цілі свідомого бренду злегка проглядалися на фоні суспільно важливої місії.

Прикладом слугує комунікація Стелли МакКартні через офіційний сайт бренду. Темі боротьби бренду із забрудненням довкілля присвячений окремий розділ під назвою «Світ Стелли» [9]. З одного боку, споживачеві надають ґрунтовну інформацію про шлях бренду до трансформації в потужну еко-компанію, його еко-ініціативи, а з іншого – ненав'язливо пропонують придбати товар.

Отже, копірайтинг відіграє значну роль у комунікації брендів свідомої моди. У процесі дослідження було розглянуто такі його розповсюджені техніки, як: формула 4 «U's», анти-реклама, сторітелінг, простота й авторитетність. Зокрема, ці психологічні інструменти використовуються британським брендом «Stella McCartney», американською компанією «Patagonia», а також українським брендом «Ksenia Schnaider». Результати здійсненого аналізу дозволяють зробити висновок про значний ступінь модифікації формул копірайтингу свідомими брендами. Причиною цього є тривіальність носіння одягу, що контрастує з цінностями й незримими вигодами, якими наділені продукти свідомої моди. До того ж, лаконічність, передбачена особливостями комунікації у фешн-індустрії, перешкоджає наданню детальної інформації про етапи виробництва еко-речі. Це стимулює пошук копірайтерами нових дієвих технік й використання максимально непередбачуваних комунікаційних ходів.

Список використаних джерел:

1. Нелегка промисловість: Ксенія Шнайдер запустила подкаст про моду. *Vogue UA*. URL: <https://vogue.ua/ua/article/fashion/brend/nelegkaya-promyshlennost-kseniya-shnayder-zapustila-podkast-o-mode.html> (дата звернення: 28.10.2021).
2. Шнайдер Ксенія. Every item has its history. Please consider minor damages and imperfections as we believe these garments deserve a chance for a better life [Електронний ресурс]. Instagram. URL: <https://www.instagram.com/p/CSVwcAbomVS/> (дата звернення: 03.11.2021).
3. Bly R. W. The copywriters's handbook: A step-by-step guide to writing copy that sells. New York : H. Holt, 2005.
4. Lindström M. Buyology. New York : Broadway Books, 2008.
5. M. Schwartz E. Breakthrough Advertising. Bottom Line Books, 2004. 236 p.
6. Ogilvy D. Ogilvy on Advertising. Prion Books Ltd, 1995. 223 p.
7. Patagonia Buy Less Demand More: Customers Encouraged to Buy Used. *EcoBahn*. URL: <https://theecobahn.com/recommerce/patagonia-buy-less-demand-more-customers-encouraged-to-buy-used/> (дата звернення: 29.10.2021).
8. Sugarman J. Adweek Copywriting Handbook: The Ultimate Guide to Writing Powerful Advertising and Marketing Copy from One of America's Top Copywriters. Wiley & Sons, Incorporated, John, 2012. 368 p.
9. Sustainability | Stella McCartney US. *STELLAMcCARTNEY*. URL: <https://www.stellamccartney.com/us/en/sustainability/sustainability.html> (дата звернення: 02.11.2021).

Наукове видання

**НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ІННОВАЦІЇ В ГАЛУЗІ
СУСПІЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ НАУК**

Збірник матеріалів

I Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції

(24 листопада 2021 р.)

Адреси для листування:

72310, Україна, Запорізька обл., м. Мелітополь, пр. Б. Хмельницького, 18

E-mail: konferenssgn@ukr.net

Сайт конференції: <http://www.tsatu.edu.ua/shn/mizhnarodna-konferencija/>

© Таврійський державний агротехнологічний
університет імені Дмитра Моторного, 2021